נושאים באגרות הראי"ה

ציונות ותנועות לאומיות

168 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

הנושא הגדול ביותר בשנות לונדון. הרב קוק רואה בתנועה הלאומית "תנועה אלהית גלויה" (כרך ג', אגרת תתקה), ובאותה שעה כואב על כך שהנשמה הלאומית ממקור קדושתה "נרדמת, ויושבת בירכתים" (כרך א', אגרת שיט). משום כך הרב קוק אינו מסתפק בהשתתפות בציונות כפי שהיא, ואינו מתרחק ממנה. הרב קוק דורש מן הציונות לשוב אל מקור הקודש, מעודד את 'המזרחי' להשמיע קול עז בתוכה, ובלונדון מייסד את 'דגל ירושלים' (ראו בפרשת "דגל ירושלים"), שיעמיד את הקודש לצד 'דגל ציון'.

האגרות מלוות את התנועה מימי חיבת ציון ועד הקונגרסים של שנות תרפ"ה (1925): ההתרגשות מבניין הארץ ברחובות, הנאום באסיפה ציונית בלונדון, הקריאה לבתי הכנסת באנגליה לדרוש בית לאומי, והדרישה מן הקונגרס הציוני לתקציב לצורכי הדת.

הנשמה הלאומית ומקורה

כרך א', אגרת מז: לאחיו, הרב דב בער, מיפו: הרב קוק משתתף בצער יהודי רוסיה, ורואה בארץ ישראל סימני תקווה. יש לחדש את חיבת ציון ברוח קדושה.

"אנו חייבים ומוכרחים להתרומם באמת ובקדושה כפי אותה המדה ויותר שההתרוממות החילונית ברוח גוברת"

כרך א', אגרת שיט: להרב מאיר ברלין (בר־אילן), מרחובות: הרב קוק מוקסם מבניין הארץ, וכואב על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה נרדמת.

"מוקסם כולי מתקות ד' ונחומים"

כרך ב', אגרת תקעא: לסיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני: הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה שאין לה עניין עם הדת. הציונות המעשית היא הגוף, ועל 'המזרחי' לזרוק בה נשמה.

"תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית"

כרך ג', אגרת תשצ: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: הרב קוק נאם באסיפה ציונית בבית כנסת גדול, ונחום סוקולוב אמר אחריו שדבריו הם כטל של תחייה.

"והבלטתי בעזה"י את התוכן של העלאת המחשבה הלאומית"

בניין הארץ בפועל

כרך ב', אגרת תכב: לי' האוזר: הקרן הקיימת עוסקת בשיפור מצב הפועלים, אבל אין די אמצעים, ורבים עוזבים בגלל חוסר פרנסה. מצווה להרחיב את יכולתה.

"ובודאי חוב קדוש הוא לכל מי שיש בידו יכולת לעבוד בענין זה, להרחיב את היכולת של הקופה הלאומית"

כרך ב', אגרת תמט: ליהושע ברזילי, על חוברתו 'קורטוב מדינה': הרב קוק משבח אותה, אבל מעיר שהבליט את 'משפט השלום' העברי ולא הזכיר את הרבנות.

"תקותי תעודדני לחשוב, שגרעין מטל חיים, הנושא פרי למרבה לתקומתנו בארץ אבות, יכנס בלב כל איש ישראל"

כרך ב', אגרת תרסו: לצעירי ירושלים בני הישיבות שרוצים להתיישב על הקרקע: הרב קוק מחזק אותם בבניין הארץ.

"חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, ותשועת-ד' תשגבכם"

ההצהרה והבית הלאומי

בלונדון הרב קוק היה קרוב למאמצים שהביאו להצהרת בלפור (ראו בפרשת הצהרת בלפור), וקרא לציבור הדתי לתמוך בהם. אחרי ההצהרה הרב קוק תובע שהבית הלאומי יהיה גם בית לתורה.

כרך ג', אגרת תתלג: קול קורא ביידיש לבתי הכנסת באנגליה: ממשלת אנגליה מוכנה לתמוך, אבל צריכה לשמוע את רצון העם. יש להחליט בכל בית כנסת שדורשים את הארץ כבית לאומי.

כרך ג', אגרת תתקה: לרב מאנשי 'המזרחי': דווקא בשעה גדולה זו, כשהתנועה הלאומית היא תנועה אלהית גלויה, 'המזרחי' צריך להשמיע קול עז בתוך ההסתדרות הציונית.

"המזרחי בתוך ההסתדרות הציונית פנימה ישמיע קולו קול עז, לא קול רפה ומתנודד"

כרך ד', אגרת אלג: לוועד הפועל הציוני: מזל טוב על הבטחת הבית הלאומי.

"נזכה ונחמה לאחד את כל מפלגות עמנו ברוח ה' בהכנת העתיד הגדול להשלמות הבנין"

כרך ד', אגרת אשלט: לקונגרס הציוני: הרב קוק דורש תקציב שנתי לצורכי הדת בכל מקומות היישוב, כי אי אפשר לסבול קיבוצים שאין בהם שום רושם של דת.

"ובשום אופן לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל, במקום התחיה וצמיחת קרן הישועה הלאומית"

'דגל ירושלים' לצד 'דגל ציון'

כרך ג', אגרת תתפ: לד"ר זאב יעבץ: צריך דגל שגם מי שלא ייכנס אפילו ל'מזרחי' ישתתף בו בבניין הארץ.

"ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים, והנני מקוה ממנו בע"ה תוצאות טובות"

כרך ג', אגרת תתפב: להרב יעקב הכהן יפה במנצ'סטר: הסבר מפורט למטרות 'דגל ירושלים'. גם ל'מזרחי' יש תפקיד גדול, והוא יתחזק דרך היסוד הכללי.

"ובכ"ז יש להמזרחי ולצעדו המדוד תפקיד גדול מאד"

כרך ד', אגרת איא: להרב זאב יעבץ: 'ירושלים' אינה מפלגה ואינה מבטלת שום התאגדות. הקודש והחול שניהם קודש בכללותם.

"ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול"

כרך ד', אגרת אעב: אל כל בית ישראל, ובייחוד לאיכרים: 'דגל ירושלים' הורם בשעת הצהרת בלפור. המטרה האחרונה אינה רק המדינה. כעת יש לתת עבודה לעולים הצעירים.

"והמגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!"

מה מלמדות האגרות

תנועה אלוהית. התנועה הלאומית היא "תנועה אלהית גלויה" (כרך ג', אגרת תתקה), גם כשנושאיה רחוקים.

להחזיר את הנשמה. ההתרוממות בקודש צריכה להיות "כפי אותה המדה ויותר שההתרוממות החילונית ברוח גוברת" (כרך א', אגרת מז).

לא רק מדינה. "והמגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!" (כרך ד', אגרת אעב), אלא כסא ה' בירושלים.

אחריות לדת ביישוב. הרב קוק תובע מן הקונגרס תקציב לצורכי הדת, כי "לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל" (כרך ד', אגרת אשלט).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מתאר שלוש עמדות שהתגבשו בתנועה הציונית בשאלת התרבות של המדינה העתידה: שהציונות היא תרבות חדשה במקום התורה; שהיא עניין מדיני בלבד, ש"אין לו עם הדת"; ושהתורה היא נשמת הציונות. העמדה השלישית הייתה של הרב קוק, והוא לחם בחריפות בסעיף שקבע שהציונות אין לה דבר עם הדת, וכינה אותו "הסעיף המחפיר" (כרך ב', אגרת תקעא). (מקור: מתוך ספרי הרב)

"שיטת הגרי"ד סולובייצ'יק בנוגע לציונות" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: השקפתו הציונית של הגרי"ד סולובייצ'יק ב"קול דודי דופק" - ה"דפיקות" שבהקמת המדינה - ועיון בה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"דגל המדינה והיחס אליו" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מאין בא הדגל, ומה הוא מלמד: הטלית שקדושתה קודמת לציצית. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"דתיות וציונות - עולם אחד" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: דתיות וציונות אינן שני עולמות: ציונות היא תחיית האומה בארצה, וכל זה כתוב בתורה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"האם רוב גדולי ישראל התנגדו לציונות?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שאלה ותשובה על הטענה שהרב קוק היה יחיד מול כל גדולי ישראל שהתנגדו לציונות: מי מגדולי הדורות תמך ביישוב הארץ, ואיך בוחרים רב. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"המדינה הזאת היא קודש" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: קדושת המדינה אינה מושג אנושי, אלא נובעת מקדושת מצוות יישוב הארץ. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"הכרת הטוב למדינה" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מי שמקבל חסד ואינו אומר תודה - זו רשעות; הכרת הטוב על מדינת ישראל. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מצוות יישוב הארץ של האומה" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: המצווה הכללית של יישוב הארץ מוטלת על האומה, לפי הרמב"ן - ומכאן קדושת המדינה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"אולי החרדים צודקים?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שאלה ותשובה: מניין אנו בטוחים שדרכנו נכונה - והמספרים של שיבת ציון. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מדינת ישראל קודש היא" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שיר, ואחריו מאמר: המדינה הזאת, עם כל בעיותיה וכל סוגי יהודיה - קודש היא. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"ספר "אורות" והמציאות: הנשמה הפנימית של שיבת ציון" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: המציאות אינה נראית כפי שהרב קוק מתאר? "אורות" מלמד מה נמצא מתחת לפני השטח: הדחף הפנימי שבעטיו שבה האומה לציון הוא התשוקה לחיים של תורה בשלמותם. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"הפנים הפנימי של הציונות" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: המקור לשאיפות הציוניות, הלאומיות והצבאיות הוא פנימי, גם כשאינו נראה כלפי חוץ - כמו הנשמה, שאי אפשר לראותה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"ויכוח הרב קוק עם הרב מרדכי אלישברג" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: בבויסק דן הרב קוק עם הרב מרדכי אלישברג, מאבות חיבת ציון, על מהות הלאומיות הישראלית: לאומיות טבעית שמתקדשת, או לאומיות שקדושתה בעצם יסודה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

"האמונה" לעומת "התקוה": בנספח שכותרתו "'האמונה' לעומת 'התקוה'" מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק בחגיגה שלאחר החלטת סן רמו, לצד דברי הרצי"ה, שהעדיף את "שיר האמונה" של אביו על פני "התקוה": התקווה נולדת מן האמונה, והאמונה מבטאת בגרות וגבורה. (כרך ד', אגרת אל)

שלבים פתאומיים בגאולה: בנספח שעניינו שגאולה יכולה לבוא גם בשלבים פתאומיים, "בדרך של דליגה", כדברי הנביא "ופתאום יבוא אל היכלו האדון", מביא הרב אבינר כמה אגרות של הרב קוק. (כרך א', אגרת קיב; כרך א', אגרת מז)

יד ה' היא הפועלת: בנספח שעניינו שיד ה' היא הפועלת דרכנו, ושלא בחכמתנו ובכוחנו נבנית התחייה, מביא הרב אבינר שתי אגרות של הרב קוק מימי המלחמה. (כרך ג', אגרת תשלט; כרך ג', אגרת תתקה)

נוסח האגרות – עם ביאור

168 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ה', פרשת כי תצא, תרנ"ט - דובבלן **נמען:** אביו, ר' שלמה זלמן הכהן קוק

הרב קוק כותב מעיירת המרפא דובבלן, שבה הרב קוק רוחץ כשלושה שבועות לחיזוק בריאותו. בנו צבי יהודה הצטרף אליו אחרי שסיים בחדר את פרק "הגוזל עצים" והראה סימן יפה בלימודו. בתוספת לאגרת הרב קוק מבשר על תקווה לייסד אגודות בשם "ציונים שומרי תורה".

עיקרי הדברים

- בריאות הרב קוק, ולימודו של בנו צבי יהודה.
- רעיון ראשון של ארגון "ציונים שומרי תורה" (ציונות דתית).

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] יום ה' תצא, דובבעלין [דובלן, עיירת נופש על חוף הים ליד ריגה] תרנ"ט[2].

החיים והשלו'[3] וכוח"ט[4] לכאמו"ר[5] הרב המופלג מלא דעת ויראת ד' מוהרר"ש[6] זלמן הכהן שליט"א[7], וכא"ל[8] שלו'[9] וברכת ד' עליכם.

תהלי"ת[10] על החוה"ש[11] אשר עמנו כלנו כה לחי.

הנני רוחץ בפה זה כשלשה שבועות, ב"ה[12] היא תועלת גדולה לבריאותי, יחזקני השי"ת[13] לתו"ע[14]. גם בני הנעים צ"י[15] [הרצי"ה, אז כבן שמונה] שי'[16] בא הנה זה כבי שבועות, אחרי שגמר בחדרו פרק הגוזל עצים, [בבא קמא, פרק תשיעי] ב"ה ראה בזמן הזה סי'[17] יפה במשנתו, יחזקהו השי"ת לאוי"ש[18] לתו"ע.

הנני חותם בברכה ברכת השנים באה"ר[19], כנה"ר[20] ונפש בנו עבדו דורש"ת[21] באה"ר, חותם בכבוד ומורא.

אברהם יצחק הכהן קוק

אנו מקוים שנזכה ליסד אגודות בשם "ציונים שומרי תורה", [רעיון שקדם לייסוד תנועת "המזרחי" (תרס"ב)] הענין גדול ואין פה המקום לבאר קצהו, ועוד חזון למועד בעזה"י[22].

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרנ"ט - השנה תרנ"ט (1898/1899)
3. והשלו' - והשלום
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לכאמו"ר - לכבוד אדוני אבי מורי ורבי
6. מוהרר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. שלו' - שלום
10. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך

11. החוה"ש - החיים והשלום
12. ב"ה - ברוך השם
13. השי"ת - השם יתברך
14. לתו"ע - לתורה ולתעודה
15. צ"י - צבי יהודה (בנו של הרב)
16. שי' - שיחיה
17. סי' - סימן
18. לאוי"ש - לאורך ימים ושנים
19. באה"ר - באהבה רבה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', ערב סוכות, תרס"ג (בויסק)

נמען: אחיו: הרב דב בער, ר' שאול חנה ור' שמואל הכהן קוק ומשפחותיהם

הרב קוק מזמין את אחיו לבוא אליו לחג. בחידוד הרב קוק מעיר לאחיו שמואל, שעסוק בציונות, ששלח לר' אליהו ריבלין כברכת שנה טובה תמונות של ד"ר הרצל ודי"ר נורדאו. הרב קוק כותב שנורדאו הוא "תועבת נפשו" של כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין להתברך בתמונתו.

עיקרי הדברים

- יחס לראשי התנועה הציונית החילונים.
- עניינים משפחתיים והזמנה לחג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ד' ער"ס[2], תרס"ג[3] [בויסק [בויסק שבלטביה, שבה כיהן הרב קוק ברבנות לפני עלייתו לארץ]].

אחים נעימים, אהובים ויקרים, הרב הגאבד"ק[4] מוהרד"ב[5] [אחיו, הרב דב בער קוק] שליט"א[6] ומוהרש"ח[7] ומור"ש[8] שליט"א הכהנים קוק והרבנית תחי'[9] וזרעם היקרים שי'[10]. שמחה וששון ישיגו וכ"ט[11],

קבלתי מכתב רש"ח[12] שי', והנני שמח בהזדמנות דנא כי אוכל להשלים את אשר חסרתי במכתב הנשלח מפה, בהיות חיים שי' עמנו. מאד חשקתי שיבא אחד מהאורחים שי' אלינו על יו"ט[13], לימים האחרונים וימי חוה"מ[14] הבעל"ט[15], ביחוד שמואל שי' שחוששני בהיותכם עסוקים יחד בציונות תייתו משיחא בלא זימני'. [שתביאו את המשיח שלא בזמנו (ארמית), בלשון חידוד] חידודי זה הוא מכוון על שלחך בתור ברכת השנה לר"א ריוולין נ"י[16] את התמונות של ד"ר[17] ה. ונ. [תמונות של ד"ר הרצל ושל מקס נורדאו, ככל הנראה] וזה האחרון הוא תועבת נפשי ונפש כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין כדאי להתפאר ולהתברך בפסלו של אותו רשע,

אחתום בברכה ושמחת הרגל, כנה"ר[18] ונפש אחיהם דבק באהנ"פ[19] מלונ"ח[20].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תרס"ג - השנה תרס"ג (1902/1903)
4. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
5. מוהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ומוהרש"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. ומור"ש - ומורנו הרב רבי ש... (אחד מאחי הרב קוק)
9. תחי' - תחיה
10. שי' - שיחיה
11. וכ"ט - וכל טוב

12. רש"ח – רבי שמואל חיים? / רבי שלמה ח... – שם אדם
13. יו"ט – יום טוב
14. חוה"מ – חול המועד
15. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
16. נ"י – נרו יאיר
17. ד"ר – דוקטור
18. כנה"ר – כנפשו הרמה
19. באהנ"פ – באהבת נפש
20. מלונ"ח – מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ה - יפו **נמען:** מכתב גלוי לצעירים היושבים בארץ ישראל

הרב קוק מוחה על דברי עורך עיתון "השקפה", שכתב בשם כל הציבור שכולם "פנו עורף לעבר" היהודי. הרב קוק קורא לצעירים למחות בפומבי כדי שלא תיחשב שתיקתם כהודאה, ומדגיש שבכל המפלגות, גם בין ה"אוגנדיים", יש אוהבי עמם שאינם פונים עורף למורשת. הרב קוק מבטל את דברי הבוז ל"חכמת ישראל", ומביא את דברי סולוביוב ששאלת היהודים היא שאלת הנוצרים.

עיקרי הדברים

- מחאה על בוז למורשת ישראל בעיתונות.
- הקשר בין העבר, ההווה והעתיד של עם ישראל.
- ויכוח ציוני ציון והאוגנדיים.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים היושבים על אדמת הקודש שלו'[1],

הנני פונה אליכם אחי האהובים, להציע לפניכם חובה מוסרית קדושה, לגול מעליכם חרפה [על פי יהושע ה, ט] גדולה, אשר גלל בבלי דעת, [שגלגל עליכם בלי מחשבה] ביחוד על יושבי א"י[2], עורך ה"השקפה" [אליעזר בן יהודה, עורך העיתון "השקפה"] בגליון מ"ח[3] ש"ז במאמר "בת קול מהעתונים" בוכוחו עם "ציוני ציון". [בוויכוח עם מתנגדי "תוכנית אוגנדה", שדרשו להקים את הבית הלאומי רק בארץ ישראל] והנה דבריו האחרונים שם נגעו עד לבבי, והנני חושב נאמנה, שנגעו ג"כ[4] עד לבב כל אשר הלב העברי שלו עוד לא מת לגמרי בקרבו, ואולי גם למי שאך לב האדם שלו עודנו חי, ואני משער שכל אלה המרגישים בעלבון הגדול הזה לא ימצאו לנפשם מנוחה, עד שיביעו גלוי לכל את מחאתם הנמרצה על דברים שפלים כאלה, שנדפסו לדאבוננו דוקא במכ"ע[5] ירושלמי.

ואלה המה דבריו ככתבו וכלשונו: "עוד טענה אחת גדולה ונוראה טוענים ציוני ציון על "האוגנדיים", [תומכי התוכנית להקים מושב יהודי באוגנדה, במזרח אפריקה] כי הם "האוגנדיים" פונים ערף [מפנים עורף, מתנכרים (על פי ירמיהו ב, כז)] לכל העבר שלנו. כמה צביעות בטענה! אנשים שפנו כלם ערף להעבר שלנו מוכיחים אחרים בזה בעצמם! כי אל נא נאחיז את העינים! [נטעה ונרמה] רק בעלי הועד של "חפוש חטאים" [כינוי לעג שהדביק עורך "השקפה" לשומרי המצוות] לא פנו ערף להעבר שלנו, ואנו כלנו פנינו ערף להעבר וזו תהלתנו ותפארתנו". והנה כמוכם יודע אני, שזה לא לנו הפעם הראשונה לראות דברי נאצה, [דברי בזיון] הנוגעים עד הנפש הישראלית, נדפסים בספרותנו החדשה השלילית. אבל שיעיז סופר אחד להעיד בשם כל הקהל כלו, שכלנו פנינו ערף להעבר שלנו, ולהעמיד עוד בניגוד לזה רק את הועד של "חפוש חטאים", (שאיננני יודע ממציאותו בפועל), שהוא מתארם תמיד למחוסרי דעה ותרבות, א"כ[6] הוא מעיד בפומבי שכל האנשים של צורה ושל כבוד, לפחות מהצעירים היושבים באי"י[7], פנו ערף לכל העבר שלנו, ושזו היא תהלתם

ותפארתם, - שיקח אדם יחיד דעה רחבה כזאת לעצמו, לדבר בקלות ראש כזאת, ע"ד[8] יחש של עם שלם לכל התולדה שלו, לא בתור דעתו היחידית כ"א[9] בשם העם כלו, זו היא חוצפה שאיננה מצויה. ואינני רואה שום דרך לפטור עצמנו ממחאה גלויה, שלא תהי'[10] שתיקתנו כהודאה, למען נרויח שיצאו הדברים הזרים הללו מכלל דעה כללית לדעה פרטית, של עורך ה"השקפה" והיחידים הנגררים אחריו, שאין אחריותם עלינו.

דן אני לכף זכות גם האבר המדולדל הזה [האבר התלוי, החלש, שכמעט נפרד מן הגוף] שלנו, את בעל ה"השקפה". הוא איננו חולם כ"א מהרהורי לבו, שמו היהודי אולי כבר נרקב אצלו, הוא יכול להיות שכבר איננו מרגיש בעצמו שום קשר אל כל העבר שלנו, ויכול במנוחה לאמר שפנה אליו ערף, (ובאמת עלים נובלים [עלים נושרים] כאלה שנושרים אינם מביאים הפסד גדול לכרם בית ישראל), וכפי חוג מבטו אין מחשבה אחרת בעולם כ"א מחשבתו, והמתנגד לו לא יוכל להיות כ"א מועד של "חפוש חטאים", אשר שם למפלצת [שעשה אותו לדבר מבהיל (על פי מלכים א טו, יג)] וסמל אנשים שאינם מן הישוב. והנה נניח לו יחלום כאות-נפשו, [כרצונו] אבל כשבא להעיד גלוי שאנחנו כלנו הננו אברים מדולדלים שכמותו, ושיכולים אנו לומר שהננו פונים ערף להעבר שלנו, שהוא מקור חיינו הקשור עם ההוה והעתיד שלנו עדי-עד, אנו חייבים למחות בדבר ולהודיע שלא מלבנו כ"א מלבו הוציא אלה הדברים המחרפים מערכות ישראל. [על פי שמואל א יז, כו]

והנה אינני נכנס כלל בהויכוח שבין "ציוני ציון" לה"אוגנדיים". ודאי נמצאים בשתי המפלגות אנשים ישרים ואוהבי-עמם באמת, שאינם פונים כלל ערף להעבר, כמו שישנם אנשים כאלה גם בין המתנגדים לעקר התנועה הציונית בכללה. סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים, של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח. וממילא מובן שאין האוגנדיים זקוקים כלל להגן על עצמם בהודעה הכוזבת הזאת, שהם פונים ערף אל העבר. עדים הם המזרחים, [אנשי תנועת "המזרחי"] שלא יוכל איש לחשד אותם שהם פונים ערף אל כל העבר, ועם כל זה הם אוגנדיים. א"כ רק רעיון-רוח של עורך ה"השקפה" ושותי-מימיו [ותלמידיו, שומעי דבריו] היחידים הוא לתלות את שאיפתם בפניית-ערף להעבר, כלומר ב"כתיבה על קרן השור" שאין להם חלק באלקי ישראל. [היוונים גזרו על ישראל לכתוב על קרן השור "אין לנו חלק באלוקי ישראל" (בראשית רבה ב)]

על הדברים של חבר-המערכת ב"הזמן" [עיתון עברי ברוסיה] גליון כ"ב, שמצאם בעל ה"השקפה" לדברים של טעם, וענה אחריהם אמן שהם דברים אמתיים, והם באמת שפיכת בוז וקלון על תורתנו, אומתנו, תולדתנו וחכמתנו, שראוים להשמע רק מפי הגרועים שבשונאי-ישראל בין רשעי או"ה[11], לא מצאתי חובה להשיב, כיון שנכתבו על דעתו היחידית של הסופר. ואם באנו להשיב על דברי כל יחיד, שאיננו יכול להבין את אופיים של ישראל ומתוך כך הוא מקטרג עליהם, בין מישראל בין מאו"ה[12], אין אנו מספיקים. ואנו בטוחים, שכל חכם-לב, שנטייתו תמשכהו להתעסק בחכמת ישראל, לא יחת כלל מגערת הבוזים ליקהת אם, [לא יפחד מן הגערה של הבוזים לתורת אמו (על פי משלי ל, יז)] ויחזיק במעוזו לכונן לחקר אבות, [על פי איוב ח, ח] וידע אל נכון כי רב חכמה ומוסר השכל ימצא בדברי קדמונינו, ורגשי עדינות המנשאת הנפש הרבה יותר משיחתם הבטלה של היועצים החדשים, הפונים ערף להעבר. ואין חכמתנו

ולא ההיסתוריא שלנו מצומצמת במקצע אחד ותקופה אחת, כי"א מראשית ועד אחרית ומהכלל הכונס את כל הפרטים כלם יראה האור הגנוז, אשר לא יתם אורו, וכח-החיים הנפלא יחובר עם הדעות הנעלות והמדות הטהורות, אשר מעולם הן לנו למורשה, שהם התחזקו ונתקיימו תמיד הודות לקיום החובות המעשיות בפועל וע"י[13] החבה הגדולה לתלמודן המביא לידי מעשה, ועל ידם יעמד בנו צביוננו לעד. וכל אשר יתפתחו כחותינו המעשיים והשכליים, בין אותם שבאו ממקור ישראל בין הדברים אשר הוברכו בנו ממטבן של העמים המתוקנים, [מתרבותם של העמים המתוקנים] אשר באנו עמהם במגע ומשא, אשר בשמרנו את דרך החיים שלנו ישובו הכל להוסיף בנו כח ע"פ[14] תכונתנו ואופי שלנו האמיתי, שכשאנו חיים על-פיהם ההסתוריה שלנו מתפתחת על טבעה הראוי לה. כאלה ויותר מזה יודע כל מי אשר לא התמכר להיות דוקא מכלל מהרסינו ומחריבינו. ואתם אחי היקרים צעירי ציון מבלעדי תדעו, כי אמרי-נואש [דברי ייאוש (על פי איוב ו, כו)] כאלה (של "הזמן") הם בזול מאד, ומצויים הם אצל כל ההמון הגס, שקלטה אזנם את הכפירה הזוללה והבזויה. אבל לא כאלה הנה מחשבות המעולים שבחושבי-מחשבות מכל עם ולשון, שהם באמת תפארת המין האנושי. הם יודעים את הערך של פעולתנו הרוחנית הגדולה בעולם ואת הדרת החיים הפנימיים שלנו, שלא הספיקה אפילו תקופת הרדיפה היותר נוראה לנוולו. ובצדק אמר החסיד שבאו"ה[15] בימינו סולוביוב, [ולדימיר סולוביוב, הפילוסוף הרוסי, שהיה ידוע באהדתו ליהודים] ששאלת היהודים איננה במציאות כלל כי"א היא שאלת הנוצרים, שלא באו למדרגה המוסרית האנושית למען דעת איך להתנהג עם עם יקר ורב-הכשרון כיהודים.

אשוב למטרתי. עם אהבתי ללמוד וללמד את יסודי הדיעות שלנו רחוק אני מלדרוש שלטון על דיעותיו של איזה איש שיהי'[16], שהוא בימינו דבר שאינו נשמע, ואם הי'[17] עורך ה"השקפה" מציע את דבריו הללו בשם עצמו לא הי' עולה על דעתי להתוכח בזה. אבל עכשיו שיצא על הכלל כלו, ושמובן הדבר שצעירינו פה באי"י הם הכלל שלו, אי-אפשר שנעבור על הדבר בשתיקה.

המאורע יזכיר לנו את ספור האגדה בפרק אחרון דברכות, [בגמרא ברכות סג] בשעה שרבי חנינא בן אחי ר"י בקש לעבר שנים ולקבע חדשים בחו"ל[18], [לקבוע את לוח השנה מחוץ לארץ ישראל, דבר שמותר רק בארץ] שאמרו השלוחים מא"י[19] לכל העם: "אם אי אתם שומעים תכפרו כולכם ותאמרו שאין לכם חלק באלקי ישראל", מיד געו כל העם בבכיה ואמרו: "ח"ו, יש לנו חלק באלקי ישראל".

כן אקוה שתענו כלכם במחאה גלויה על העלילה השפלה, שהעליל עליכם עורך ה"השקפה", בעשותו חשבון הנפש שלכם בלי דעת בעלי הנפש כלל, ותענו ותאמרו שחלילה לנו לפנות ערף להעבר שלנו, אשר בצילו חיינו ונחיה, ועל אפם של מחרפי מערכות [בניגוד לרצונם של המחרפים] אלקים חיים תגידו בפה מלא לפני כל העולם כלו כי יש לכם חלק באלקי ישראל.

בגאון ורוח עז, אחי היקרים, נשא דגל תורתנו ועמנו, ובשם אלקינו נדגל. [תהלים כ, ו]

ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, [שמואל א טו, כט] ודברו הטוב לא ישוב ריקם. לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו [ישעיהו כט, כב-כג] בראותו ילדיו מעשי ידו בקרבו, יקדישו את שמו והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו.

והנני בזה עבדם המצפה לשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, [על פי תהלים קו, ה]

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פעה"ק[20] יפו והמושבות תובב"א[21].

[עה"ק[22] יפו ת"ו[23], אדר תרס"ה[24].

---

1. שלו' - שלום
2. א"י - ארץ ישראל
3. מ"ח - מרחשון
4. ג"כ - גם כן
5. במכ"ע - במכתב עתי (בעיתון)
6. א"כ - אם כן
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ע"ד - על דבר
9. כ"א - כי אם
10. תהי' - תהיה
11. או"ה - אומות העולם
12. מאו"ה - מאומות העולם
13. וע"י - ועל ידי
14. ע"פ - על פי
15. שבאו"ה - שבאומות העולם
16. שיהי' - שיהיה
17. הי' - היה
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. מא"י - מארץ ישראל
20. פעה"ק - פה עיר הקודש
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
22. עה"ק - עיר הקודש
23. ת"ו - תבנה ותכונן
24. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

הרב קוק מבאר שהתכונה העמוקה של ישראל היא אהבת ה' אלוהי ישראל, שאינה תלויה בחקירה או בפילוסופיה, וההשכלה רק מרחיבה את גילויה. מי שמנותק מן היסוד הזה מנסה לבנות את האמונה בדברים חיצוניים, ואינו מצליח. השמירה על התכונה הפנימית נעשית על ידי אהבת המצוות המעשיות. לאומיות ישראלית צריכה להיות בצורתה האלוהית, ולא לאומיות סתמית. לבסוף הרב קוק מציע להקים בארץ ישראל ישיבה קטנה ללימודי פנימיות התורה, לצד הצמיחה של היישוב החדש.

עיקרי הדברים

- אהבת ה' - יסוד הנשמה הישראלית.
- לאומיות בצורתה האלוהית.
- ישיבה לפנימיות התורה בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג כסלו תרס"ז[4]. [י"ג בכסלו תרס"ז (1906)]

לכבוד ידידי הרב הגדול החכם הנעלה מו"ה[5] שמואל אלכסנדרוב [הרב שמואל אלכסנדרוב, רב בבוברויסק, הוגה שעסק בפילוסופיה ושאל את הרב קוק שאלות רבות באמונה] נ"י[6], שלו'[7] וברכה.

מכתביו הנכבדים מאז הגיעוני. ומה מאד חפצתי להשיבו, מפני הכבוד ומפני התועלת, אבל נאחזתי בסבך טרדות תמידיות, וחפץ לבבי הי'[8] להשיב לכבודו באריכות, בבאור מספיק, וע"ז[9] צריך זמן פנוי, ע"כ[10] נתעכבתי. אמנם בראותי כי אין לדבר סוף, וכבר נתחייבתי בתשובה שני', אמרתי לא אחכה עוד, ואכתב במהירות, כפי אשר יעלה בידי, על סדר מכתביו. אע"פ[11] שהנני צריך לקצר הרבה, אקוה שיספיק לחכם שכמותו.

הנני מוכרח להקדים הקדמה, לבאר את תכונת ההבדל שבין העומדים בפנימיות האורה האלהית, שהיא האורה האנושית בכללה המתגלה באורן של ישראל, ובין אותם שנמעדו מעט קרסוליהם, [על פי תהלים יח, לז] והנם רפויים ומטים לנפול וצריכים חזוק ורפואה וסעד לתמכם, כדי שנהיה יכולים להיות נכנסים בכל הוייתנו אל הטרקלין בבית ישראל פנימה, לחזות בנעם ד' ולבקר בהיכלו, [תהלים כז, ד] וממילא יתגרשו מפנינו כל הרוחות הרעות, שמבקשות להוציא אותנו חוץ לתחום של קדושת השי"ת[12] המקדש את ישראל,

התכונה הישראלית האמיתית, הקבועה בעמק הנשמה העברית, היא ברכת אברהם אבינו ע"ה[13], שהעיד עליו הכתוב: "זרע אברהם אוהבי", [ישעיהו מא, ח] עצם החיים הישראליים הם כלולים רק בנקודת אהבת השי"ת, ואהבת שמו יתי'[14] דוקא בשם ד' אלהי ישראל. כל יתר תנאי החיים, הרבים והרחבים, הפרטיים והכלליים, הנם רק תוצאות ומילואים ליסוד החיים העקריים. זאת היא התכונה העיקרית שלנו, שנתגברה בנו בראשית טל ילדותנו, והיא הולכת עמנו עדי עד. ואע"פ[15] שלפעמים היא מתעלמת,

היא עומדת דוקא בשביל זה לחזור ולהגלות בכח יותר גדול, כחק כח כביר ואדיר שסבל זמן רב מכח עוצר ומונע, שכשמתגבר עליו הוא ברעם וכח אמיץ בנפץ וזרם. זאת התכונה לא השתנתה ולא תשתנה. תהלוכות החיים וצורתם החיצונה הן מקבלות לפעמים איזה שינוי, אבל לא התוכן הפנימי. "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". [ירמיהו ב, ב] והזכרון הזה הוא עומד וקיים לעד, "לא איש אל ויכזב, ובן אדם ויתנחם". [במדבר כג, יט] זאת היא התכונה שלנו הקבועה והקיימת, שהיא אינה צריכה לא מחקר ולא פילוסופיא, ולא שום תבלין שבעולם, לקיומה ולעצם הוייתה. וכל מה שאנו מרחיבים ומשכללים את הדעה וההכרה אינה כי"א[16] כדי ליתן מקום ומרחב להתכונה האלהית העצמית הזאת, שתתפשט ותתגלה ביותר, וע"י[17] גילוייה החיצונים, שאינם דומים כלל ואינם עולים בערכם לעצם מעלת חזקת ובהירות התכונה הפנימית של אהבת ד' אלהי ישראל הגנוזה בנו, דוקא מצד קלישותם ומיעוט אורם הננו יכולים להכניסם לפעמים בדבורים הגיוניים, ולהשתתף על ידם עם המצויינים השרידים שבכל הציבור האנושי. כי אע"פ שיוכלו להיות אנשי אלקים ג"כ[18] בכל עם ולשון, מ"מ[19] מוכרח הוא, שכל איש ואיש מאיזה אומה שתהיה, יכיל בקרבו את תוכן הנשא וגם את התוכן השפל של אומתו, כי אין אפשרות לשום אדם להיות מחלץ את עצמו לגמרי ממסגר האומה, שכבר קבעה לה תכונה נפשית מיוחדת, בזה עצמה שעלתה על במת העמים בתולדה. ע"כ הניצוץ הישראלי שבנו הוא באמת כל עוזנו ואשרנו, כל עושר רוחנו ועצם חיינו, ויתר הרכוש הרוחני הנהו רק טפל אליו ומשמשו, ואפילו אם יהיו רבים ממנו בכמות המדומה, הנם בטלים ומבוטלים אליו מצד העצם והאיכות, כמו שכל עשרנו החמרי מכסף וזהב, בתים והיכלות, וממשלת ותענוגות מלכים, הנם רק טפלים לעצם החיים שמתגלים במרכז החיים שלנו בפנימיותנו, במרכז המח או בכל מקום שהוא, לכל מר מחוקרי החיים כדאית להו. [לכל אחד מחוקרי החיים כפי שיטתו (ארמית)] זה מרגיש בחזקה ובכל עז-הנשמה מי שהוא רוצה להיות בן ישראל באמת, ובזה יושע ישראל תשועת הפרט ותשועת הכלל. וכל אותם שנוקשו ונסחפו מחוץ לאהלי יעקב [על פי במדבר כד, ה] אינם חפצים להרגיש את זה היסוד העקרי, ואם לפעמים מתעוררת גם בלבבם הרגשת האהבה האלהית, או הלאומית, או שתיהן ביחד, אינם מכירים את גודל עז יחודם ואחדותם, והם חפצים לבנות את עצם החיים, את יסוד האהבה האלהית עצמה, אהבת ד' אלהי ישראל, שהיא נשמת האומה ועצם חייה, בדברים חיצוניים ומלאכותיים. ע"כ אינם מצליחים כלל בחפצם, והם הולכים ומצטערים, עד שיבאו לידי כריתה ונתיקה אם הם רקובים ביסודם, או לידי הכרה והתפרצות החיים הפנימיים לטובה, אם יש להם יסוד ישראלי בריא והגון. ואח"כ[20] מתוך עצמה של הנקודה הפנימית, החזקה ואיתנה מכל, ירחיבו דברים, יבנו בנינים, יפארו פארות, יחזו משאות, יחקרו ויתפלספו, "מגדל עז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב", [משלי יח, י] ובזה יחיו את כל הראויים לקבל תחיה. התכונה הפנימית אינה נשמרת בעזה וטהרתה כי"א ע"י[21] אותה ההדרכה והתכונה ההיגינית, הצריכה לשמירתה, ע"כ היא כוללת בעזה אהבה עצומה ונפלאה, חמה ונלהבה, לכל המצות המעשיות שבתורה, שבכתב ושבע"פ[22], שכבר נשרשו יפה באהבה פנימית, כמו שמקורן הוא שם, "מימינו אש דת למו". [דברים לג, ב] הדעת והחשבון, והמחקר הפילוסופי הטהור, צריך הוא רק לצרף ולזכך את הרעיונות והמושגים מן הסיגים המוסריים והמדעיים שלהם, ולהעמידם על אופים הטהור והבריא ממקורו. ע"כ לא יוכל לעולם להיות נבנה ומשתכלל דבר רוחני יסודי,

שיקומם את הסוכה הנופלת, סוכת דוד, [על פי עמוס ט, יא] כ"א בשני תנאים הללו המחוברים זה בזה: תכונת תמימות הלב לאהבת מצותיה של תורה, באהבת שם ד' אלהי ישראל, הקשור בהן בהרגשתנו פנימה, והעמדת יסוד החיים בעצם התכונה האלהית הקלוטה בנו באהבת עולמים. וכל מה שנראה כמתנגד לאלו היסודות, בין במדע, בין בחיי המעשה, בין בחיי הפרט, בין בחיי החברה והכלל, תעז תמיד יד ד' העליונה, השלוחה "מחגוי הסלע מסתר המדרגה", [שיר השירים ב, יד] מתוך עצמתה של נקודת חיינו, לישבם ולהיטיבם, באופן שלא די שלא יהיה נמצא שום גרעון וחלישות, בדעת ובחיים, ע"י הפגישה הסתירית המדומה, כ"א תוספת אמץ יבא לה ע"י התגברות ונצחון אמת, שיהי'[23] יוצא לאור בפועל בחיי האיש והאומה, ומתפשט והולך לחיי האנושיות.

ע"כ יודע אני ברור, שאם נבא בתכונה פורמלית להעמיד "בית מדרש גבוה" ישתבש הענין הרבה, והקליפה תתרבה על התוך, ויהיו לנו ממנו חכמי היהדות מה שהיו והנם לנו הרבנים של "בתי מדרש הרבנים" שברוסיא מכבר [בתי המדרש לרבנים שהקימה ממשלת רוסיה בווילנה ובז'יטומיר, ונסגרו בשנת 1873] ושבאשכנז עכשיו. ע"כ איני מוצא תרופה למחלתנו כ"א ע"י כינוס, שיהי' בתחלתו קטן בכמותו, ובלא שום כחל ושרק של פורמליות, [על פי כתובות יז: "לא כחל ולא שרק ולא פירכוס" – בלי קישוטים חיצוניים] רק בהכרה פנימית אדירה, שהחובה עלינו עכשיו ביותר להשיב לתחיה את רוח עמנו, המתעלף מעצר רעה וצמאון, והמכונסים המעטים יהיו אנשים לא זקנים, שיש להם כישרון של קדושה אלהית, מחוברת בדעה בהירה וטהרת לב במוסר אמת, והם יסכימו לעשות קבע את הלמוד של כל מה שנוגע לרעיון ומחשבה שבתורה, עם כל התרחבותו הגדולה, בצירוף חינוך והנהגה של בריאות הגוף והרוח, ובצירוף השתמשות נכונה בידיעות המדעים לפי מרום הזמן, לכל ענפיהם ולכל הרגשותיהם, המסתעפים והרחבים, כדי שיתחדד יפה סגנונם ותתרחב דעתם, לכונן ברוח נכון ספרות טובה וחיה ממקור ישראל ביסודו ובהרחבה כללית בשכלולו. אז יראו בניינו את עזנו וכבודנו, את אמתתנו ועשרנו הרוחני, וע"י זה יטהר וירומם רוחם ויחזק לבבם, להשגב בעז עמנו ובהרמת קרן ארץ חמדתנו, שהיא בית חיינו ותקותנו לדור דורים. ע"י ההתחלה הקטנה הזאת, שתעשה ע"י כחות שעומדים הם כולם בפנים, יוכל עץ חיים גדול לצמח להצמיח קרן ישועה, ויוכלו הדברים ללכת ולהרחב באופן מוצלח כזה, עד שאפילו העמים הנאורים כולם יקיצו לחידור קרני האור הגדולים, שיהיו נוצצים ממקום ששם מאז יצאה האורה. "וחכיתי לד' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו, הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ד' לאותות ולמופתים בישראל מעם ד' צבאות השוכן בהר ציון", וקודם לזה אמר "צור תעודה חתום תורה בלמודי".

העז הגדול הפנימי שלנו, לכשיתעורר ויתברר, לא ייראֿ כלל משום כפירה והתיאשות. הוא לוקח יפה מכל דבר את התוך הטוב שלו, לא מפני שהוא מחדש אותו בקרבו משם, כ"א מפני שכל הטוב וכל האמת כבר נטוע הוא בכנסת ישראל פנימה, זאת היא נצחיותנו וחיי עולם הנטועים בתוכנו מתורת אמת. כל ההחלשות הרוחניות, שבאו לעולם, לא פגעו כ"א היסוד החיצוני, שבו מתלבשת הדעה הרוחנית העליונה והמוחלטת. ומתוך שכל העולם כולו אין לו מהרוחניות כ"א הלבוש והקליפה, שהרי האליליות היא כולה קליפה בתוך מועט וכהה מאוד, והדתות, שהתאמצו לעשות מעמים אליליים בעלי מוסר יהדות ומתקדשים ברגש קדושה אלהית, לא יכלו להחליף את עצמותה של התכונה

האלילית, הדבקה בכנסיות של כל הקיבוצים החברותיים של האנושיות, "בקש (משה) שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו, ובקש שלא תשרה שכינה על אוה"ע[24] ונתן לו, שנאמר ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר ע"פ[25] האדמה" (ברכות). אנחנו, אין אנחנו מכירים את ד' מן העולם וע"י העולם, כ"א מתוך נפשנו פנימה, מתוך תכונתנו האלהית, הננו מתחילים והננו הולכים בה לתכונה הכללית של האומה כולה, ומצרפים את האורה ההיסתורית והתולדתית שלה, וכשכבר אנו חמושים בכל הננו יוצאים עם זה להכרה העולמית הרחבה. אין אנו מצטערים אם תוכל איזו תכונה של צדק חברותי להבנות בלא שום ניצוץ של הזכרה אלהית, מפני שאנחנו יודעים שעצם שאיפת הצדק, באיזו צורה שתהיה, היא בעצמה ההשפעה האלהית היותר מאירה. ואם תרצה האנושיות לכונן מצב של שווי משקל בחיים ומנוחה ללב בלא שום השפעה רוחנית כלל, הרינו מוצאים בה, אפילו אם לא תרצה להכיר את מהות הצדק המוסכם, אם רק יעלה בידה, את ההשפעה הרוחנית היותר אדירה. "ואמר לא נביא אנכי, איש עובד אדמה אנכי, כי אדם הקנני מנעורי" (זכריה). ואם יחפץ אדם לבנות ג"כ את הבנין הקוסמולוגי הכללי בלא שום הצטרפות השפעה רוחנית, כ"א בחשבונות של הכרחים מטריליסטיים, הננו עומדים במנוחת לבב ומסתכלים על בנין ילדים זה, שהוא בונה את קליפת החיים בשעה שאינו יודע לבנות את החיים בעצמם, והננו מתקרבים ומתאמצים עי"ז[26] יותר בקשר האורה והקדושה הפנימית, "אנכי ד' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא "אשר בראתי את העולם", ומתוך ההכרה העליונה ורום ודאיות החיים האדירים המסודרים והצחים עצמם, "ואנכי ד' אלהיך מארץ מצרים, ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי, אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות".

מזה הננו יוצאים אל העולם הרחב, ומפתחים אותו מזיקי עבדותו, מתרדמת המות שנסך על עצמו ועל המציאות כולה, ואומרים בקול: "א' ד' אלהים הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרעך הנטויה, לא יפלא ממך כל דבר. עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם, האל הגדול הגבור ד' צבאות שמו, גדול העצה ורב העליליה, אשר עיניך פקוחות על כל דרכי ב"א, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים עד היום הזה ובישראל ובאדם, ותעשה לך שם כיום הזה". לא מהכרח הגיוני יבש" ולא ממורא בז ורצח, יאיר אור אלהי ישראל בעולם, כ"א שם מלא על עולם מלא. העולם החיצוני צריך שיבנה בהכרותיו ובתרבויותיו ברום עזו, אמנם אחרי כל אלה יחסר לו הכל כ"ז[27] שחסר לו נעם ד' ואור אלהי יעקב, חסרים לו החיים הנעימים והאדירים הקדושים והנצחיים, שאותם הוא מבקש, מבקש ולא ימצא כ"א באוצר החיים הצפון בציון מכלל יופי. רק לתוספת אומץ הננו יוצאים בטח ואומרים, שכל המדע הטהור הכללי הוא ג"כ באמת לצד האורה, אין הסיבוכים מצויים כ"א מפני הסיג שנדבק ברעיון האלהי ע"י רשעת לב האדם וע"י פתיות דמיונו, ע"כ האנושיות מרגשת כאילו היא אסורה באיזה דבר המעיק לה, אבל בצאת האורה הברה לאור עולם אז תחוש ביותר את כובד הכבלים של השלילה של היאוש, של הכחש, שאין בו כלום, שאיננו מאומה, והוא בעצמו מצטרף הוא להרמוניא של כללות הרעיונות והכחות, לטהר ולזכך, שזוהי עצמה תכונת החיים המלאים והמאירים, המסודרים ומסומנים. רוח גדול וטהור אנו צריכים, חפץ קדוש ואלהי, ועזרה מכל אשר רוח ד' תפעמו, המחכים לישועה לתן צבי בארץ חיים. [על פי יחזקאל כו,

כ] אנחנו יכולים גם עתה לא כ"כ[28] בכבדות להסתכל יפה על כל ההקפה המדעית, ולסגלה עוד יותר ממה שהיו ראויים לזה דורות הראשונים שבגולה, שהיו נתונים יותר בלחץ הגלות, אפילו בערך המדע.

בתחילה קודם שנתבסם העולם ע"י השפע הגדול של הפיתוח הארוך, או עכ"פ[29] של הציור שלו, שחל עליו ופעל להשביחו הרבה כשהי'[30] האדם פראי ושום גרעין מוסרי פנימי לא היה נמצא בקרבו בפועל, הי' צריך לכבש את יצרו הרע ע"י המון היראות, שהן מיני הע"ז לפרטיהם. בתוך עומק חושך זה זרח בעולם אור ישראל, ויקרא שהיראות הפרטיות כולן לא יועילו ולא יצילו, לא יביאו את האיש הפרטי, ולא את כלל האנושיות, לאותו השלו'[31] והמנוחה הראויה להם. זה כמובן היה ראוי להאמר אחר אשר במקצת כבר פעלו היראות את פעולתן, לפי אותו המצב הנמוך הקדום. אמנם כבר הגיע החלק מן האנושיות להתעלות ע"ז[32], שאינו צריך כבר להמון יראות. די ביראה אחת גדולה ואדירה, הכוללת כל, יראת ד' אחד. ומכיון שנפתח שער למושכל נצחי בצדק עולמים זה, כבר כל השערים שלמעלה מזה הם פתוחים כסדרם. השקפה שלמה ומקפת אינה מניחה את האדם להיות שרוי בשפלות, כ"א היא מוליכתו מחיל אל חיל. היראה כ"ז שהיתה פרטית ושבורה לא היתה אפשרה כלל להיות מתעלה עילוי עולמי, אבל כיון שהיא כבר מאוחדת, ובנויה על עולם מלא, כבר היא יכולה לבא מיראת העונש לידי יראת רוממות, יראה של כבוד, של הדר מוסרי ושכלי, של שלמות אין קץ. העולם נתבסם עוד יותר בכללו והתחיל להרגיש, שיראת הרוממות היא מצרנית לאהבה, בכלל תביעת האהבה נתגדלה בקרבו לפי ערך פיתוחו השכלי והמוסרי. ע"כ החל ג"כ המין האנושי בהמון אהבות, היא הרומנתיקה, שאע"פ[33] שצבא וחליפות היו לה מ"מ לא תבטל מפעולתה על רוח האדם המבוכר כבר.

האהבות אמנם שהנן מפוזרות בלא בסיס יסודי, בלא הכרה עליונה מאחדת את כל, הנה פועלות לשכלול האדם בשפלותו כאותו הערך שפעלו היראות. אבל לא לעד יעמוד האדם על מצבו הנמוך, הוא משליך ג"כ את אלילי האהבה, כשם שהשליך את אלילי היראה, ויכיר לכלל הכלל בכללות האהבה העליונה, השלמה והמקפת, שישראל מכריזו בעולם: אהבת ד' אחד. ההפרש, שיש בין היראה הנצחית להיראה הצריכה להבטל, נמצא ג"כ בין האהבות. היראה השפלה תעקר מלבו של אדם עם עקירת כל היראות הפרטיות, שאינן יכולות להיות מתאחדות עם היראה המקפת והכללית, ותחתיה תבוא יראת ההוד, המעדנת ומטהרת ומוסיפה עוז וצהלה, והיא החומר לאהבה העליונה, שהיא מטבעת את צורתה. גם האהבות יסירו מעליהן את הצורה השפלה שלהן, את התכונה של חלישות, של מיעוט מוסר, של חסרון דעת וחשבון, אז תופיע אהבת ד' במילואה, בטהרה, בנגהה, המחייה באחדותה את כל האהבות הטובות הפרטיות, מוסיפה להן גבורה חן ויופי צדק ומשפט ומשרים. זהו כמובן תלוי כל מה שיתברר יותר מקור האהבה העליונה, כל מה שיראה ישראל ביותר את כחו המקורי, לא בבגדים שאולים כ"א מכיפיה וממעינו. כל מה שהוא בא מצד ההכרה האנושית הכללית אינם שאולים. הם שייכים לנו כמו לכל העולם כלו, אבל מה שהאנושיות לא תוכל לתת, אהבה אלקית עליונה, קבועה בהיסתוריה של אומה כחוט השני המקיף את כל אשר לה, ראשית גזעה, עליותיה וירידותיה, דבר זה לא נמצא באנושיות. האנושיות עוד לא התכשרה לזה, היא עדיין בחיתוליה עד שיתיר ישראל את מאסריה. ע"כ הוא צריך לזה דוקא כחו המקורי, וזה ימצא לו תמיד, ובזמננו "עומדים דשאים על פתח

קרקע", [על פי חולין ס: הדשאים עמדו על פתח הקרקע עד שבא אדם הראשון והתפלל עליהם] אור ישראל קרוב הוא מאד להגלות, אם נרצה באמת להיות חכמים וצדיקים ובעלי תשובה מאהבה נקרב הרבה את קץ גאולתנו, ואת ישועת האנושיות כולה התלויה בנו הרבה. הננו עומדים למעלה מכל היאושים, אפילו היותר מגוהצים ונאים הנם רק טיח טפל, אפילו "השיבה אל קנט" [הקריאה "בחזרה אל קאנט" של הניאו-קנטיאנים בגרמניה במאה הי"ט] אינה חובקת אפילו את החלק היותר קטן מעוזם של ישראל. אמת הדבר, שמאז מעולם ידענו, ולא הוצרכנו לקנט שיגלה לנו רז זה, שכל ההכרות האנושיות הנן סוביקטיביות יחוסיות, זאת היא ה"מלכות" בבחינת כלי דלית לה מגרמה כלום, והיא "בית הכנסת" או "ירח" המקבלת מאורות, וכל מעשינו, רגשותינו, תפלותינו, הגיונינו, הכל תלוי בזאת, "בזאת אני בוטח". [תהלים כז, ג] אבל מי שהוא מגזע אלילי, שאבותיו היו יכולים להסיח את דעתם מאלקי ישראל, "דקרו לי' אלהא דאלהיא", [מנחות קי: "דקרו ליה אלהא דאלהיא" – שהגויים קוראים לה' "אלוה האלוהות"] יוכל להסיח דעתו ממה שהוא ע"כ יותר רם על כל, אע"פ שלפי ערכנו הוא כמי שאינו, שום צורה מושכלת ומטפיסית לא נמצא בו, אבל ידענו שאי אפשר אחרת כ"א הכל ממנו, אין אנחנו מדברים ולא חושבים אפילו במקור המקורות, אבל במה שאין אנחנו שוללים אותו כבר הכל חי וקיים עדי עד. ודעה זו היא גאונם של ישראל היא לעד, אע"פ שסוף כל סוף גם זה אינו מתגלה כ"א בשכינה, מה בכך; אני ואין מצטרפים ע"י אותיותיהם. אין זה המונותיאיזם השולל את הכשרון המעשי, את החברותיות ואת היופי. המונותיאיזם הוא בדוי מלבם של נכרים ו"מתורגם ארמית" שלא בדיוק כלל וכלל, הוא מין "אין-סוף-מושג" - שהוא סותר את עצמו, ע"כ יעלה בתוהו. לא זה הוא מקור שם אלקי ישראל, מקור הכל הוא אין-סוף הבלתי-מושג, שהוא מקומו של עולם, שרק ע"י רבוי הגוונים המצטבעים אנו יכולים לדבר בו ולהשיגו, ע"י רוב המעשה ורוב שלו', ע"י רוב אהבה ורוב גבורה. זה יכול לומר ישראל, הקורא "זה אלי ואנוהו", [שמות טו, ב] לא המונותיאיסמוס השומם והמדברי של האיסלאם, ולא האפיסה של הבודהיות, כ"א ההויה העליונה המשמחת את הכל ומחיה את הכל, ומתגלה ע"י הגילוי הסוביקטיבי שבלב כל דורשיו ומשיגיו, "וכל אחד ואחד מראה באצבעו הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו [תענית לא, על פי ישעיהו כה, ט] זה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישעתו", "אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלקיו". [תהלים קמד, טו]

לא לקנט נשוב, כ"א לים סוף, לסיני, ולירושלים, לאברהם, למשה, לדוד, לרבי עקיבא ולר"ש[34] בן יוחאי, ולכל אהובינו שהם חיינו ומשוש לבנו עדי עד. "פנו דרך ד' ישרו בערבה מסילה לאלקינו". [ישעיהו מ, ג] "והיה שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה-והלכו גאולים". [ישעיהו לה, ח–ט] כל מה שהיותר חכמים והיותר מעולים יכולים הם לחשוב, כבר נמצא באוצרנו בצורה יותר שלמה, יותר עליונה, והעיקר יותר אלקית; זה הוא ההבדל שבין האפס - והכל. עכשו ב"ה הננו עומדים קרוב אל החוף. הננו יכולים לשאת את דגלנו ברמה. הרוח הטהור והקדוש, הנובע מתוך מקורנו, הכניע כבר תחתיו בכח את כל העולם המוסרי והמדעי, עד שאין אנחנו צריכים עכשו להתעלם מלהכריז את נצחוננו. אמנם כמובן הכרוז הזה לא ישמע בעולם כ"א ממקום שהתחיל להיות נשמע, ממקום שיצאה האורה, מהר ציון, אפילו היותר חלושי הרוח שבנו חיה יחיו, יקומו יעמדו על רגליהם. עכשו, שכ"כ[35] רחבה וגדלה פעולתנו הרוחנית, על קיומנו ועל העולם המלא, מה יוכלו חלושינו להיות נוקפים את לבבם, רק באי-היכולת להציג את העבר נגד עיני החושים ההוים. א"כ[36] שמא כל החלק הספורי שבתורה, אומרים

הם, איננו כ"א דברי אגדה ולא דברים שבפועל. והנה אע"פ שזה הספק עצמו אי אפשר להיות כ"א שאול מגויים, כי מי שמרגיש את עצמו לגדל ונולד בתוך הבית הוא מכיר יפה את עסקי הבית, ולא יוכל כלל לחשוב על היסתוריה חיה וקיימה של עמו, שהיא כ"כ משולבת, ומסודרת ומובלטת, שהיא בדאית. אבל אל באף נתהלך גם עם השבויים הללו, שנתרחקו מעל שולחן אביהם, ונאמר להם: אחים, אם כדבריכם, - דברי אגדה, שכ"כ הם יכולים לפעול לטובה ולברכה, לתקות עולמים ולמוסר השכל, הם כ"כ יקרים ונכבדים עד שהנם ממש דברי אלקים חיים, והם ראויים שכל מה שנעוץ בזכרונם יהיה, נשמר בכבוד ואהבה רבה. זה לא יספיק להחיות לגמרי בכל המילוי, אבל יספיק לפתח פתח, להסיר את הבוז, והשנאה, את המאיסה והבחילה, מכל אשר ליהדות, ג"כ בלבם של הבנים הרחוקים. ועם הזרחת המדע הרם והפנימי, והמוסר העליון והמרומם, והבירור של משאת הנפש, הגדולה והרוממה, של האומה כולה, ושילובה האמיץ עם משאת הנפש העדינה של היותר בחירים שבאנושיות, הם יכניסו את בנינו יותר ויותר לפני ולפנים, עד שישובו ויחיו חיי אמת, חיי גדולה גבורה וקדושה.

כמדומה אני, שאני פטור כבר מלדבר עם כבודו בפרטיות ע"ד[37] התימה של האין וע"ד[38] הזרות של התאחדות ההפכים. הכל בא מסבה של הסתכלות ארעית בפנים וקבועה בחוץ. המחשבה הישראלית הנשאה לא תסבול כלל אי-התאחדות ההפכים, ואיך אפשר שמה שאנו רואים בכל העולם המוחש, שהחיים וכל תכונה מסודרת נבנו מקיבוץ והתאמת ההפכים, מחיוב ושלילה, מקור וחום, מזו"נ[39], [מזכר ונקבה] ובעולם האידיאות שמה יהיה מדבר ציה ושממה, פירוד ורקבון, בלא קישור ויחש, כ"א מהומה ומבוכה. ודאי טועים הם אותם שסוברים שאין שם הפכים, שהכל מתגלה בגוון אחד. זאת היא דלטניזמוס שכלי. [עיוורון צבעים (דלטוניזם) שכלי] אבל כמה אמת ומבורר הוא, שהפרצופים העליונים, שבכל העולם הרוחני, המתגלה בכל הנשמות, שבכל המשיגים, שבכל מקום ומדרגה שיש שם נשמה והשגה, הנם מזדווגים ומתאחדים, מתהרמנים ומתקשרים כעין עלמא תתאה, וגוונין דלא מתחזיין מתגלים לו ע"י גוונין דמתחזיין. מה טוב ומה נעים, מה אמת ומה שמח הוא המשפט האמיץ והגדול הזה, המנחה את האדם עלמות. "בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך". [משלי ו, כב] הבנה פשוטה וישרה, שכל מה שאנו רואים, שומעים ומרגישים, מכל העניינים וק"ו[40] מעניינים המוסריים והשכליים, וביותר מעניינים האלקיים, הכל המה בתור מלבושים, שמות, שתחתם נמצא תוך עצמי, ליותר קיים ויותר חי ואחדותי, שבזה הכל מתאחד. כל ההשכלות שלנו הנן צדדים אחדים מהצורה הפנימית, המתגלה ע"י הציורים הפנימיים בחלקים ידועים, כהתגלות חלק אחד מן הים לעומד בצדו, ודוקא על ידי חבור אופקים רבים מתקרבת ההכרה לידי הכל, אע"פ שהם ודאי נראים כסותרים זה את זה, זהו אפילו בעולם האוביקטיבי, ומה נאמר עוד בדבר העולם הסוביקטיבי, שעלינו להסתכל רק על היופי, ההתאמה וההצטיירות הפנימית, שכיון שאנו יכולים לדרוש ולאגד הרי הוא מאוגד והוא מקושר. ורק נמיכות ההשקפה תוכל לתבוע לקצץ ולהפריד, או אפילו להרפות מלאחד, גם זאת היא כמו פילוסופיא של עצלנות.

ואפילו אם בדברינו לא נוכל לפעול הרחבת דעה והגדלת אומץ כ"א אצל אותם שעומדים בפנים, שהם גם בלעדנו תמימי לב, ג"כ התועלת גדולה שיהיו אנשים בריאים לעצמם וממילא יוכלו להבריא ולעלה

ג"כ.

אילו כתבתי "ספר" הייתי בודאי נכנס בעמקי התוכן של המח, להציע המערכה איך אין אנו יכולים להיות מתיראים מכל גדודי הפולמוס של הכפירה, ולא שאין לנו מה להתירא כ"א עלינו לשמוח במה שהננו מוכנים להראות שהנטיות הללו עצמן, הנראות כמזיקות וסותרות את היסוד הכללי של כל אמונה ודת, אינן כ"א מקרבות את העולם לבית אלקי יעקב, שהוא מרום ונשא. כל הכפירות המושכלות אינן מתיחסות כ"א לאותו הצד הדמיוני, הנמצא מקושר בטבע לרגשי האמונה, והצד הדמיוני הזה מוכרח להיות כלה ואבד, אבל את הדברים הטובים שהוא גורם בעולם צריך שיניח בתחילה מושרש קיים ויפה. ומושגים ברורים וחזקים, נקיים מכל דמיון מתעה, לא יוכלו להמצא כ"א ע"פ עמק התכנית של האחדות האלקית הצרופה, שהיא יסוד מקורם של ישראל. ב"ספר" ודאי צריך לברר את הכל בפרטיות, לפי היכולת, לסמן מה המה הרעיונות היסודיים ואיך אפשר לקרוב אליהם, בשלילת דמיונות מתעים, ואיך אפשר שעם צירופם יהיו חיים נאמנים ונחמדים ופועלים על העולם החי והמצוי בחזקה. אבל ארוך הרבה צריך שיהיה ספר כזה, עם כל קיצורו וקימוצו, ולא עוד אלא שכמעט אי אפשר לצאת ידי החובה בספר אחד ובדור אחד. ע"כ עיקר המגמה צריכה להיות הרמת קרן חכמת ישראל הפנימית, לשאוב אותה מכל מקום שהיא נשאבת, שלא תהיה נאבדת אפילו טפה מבור סיד זה. לא רק ספרות מוסר, או מחקר, או פילוסופיא, או קבלה, בעלי צד אחד, כ"א הרמת ערך והרחבת דעת על-עליונות המחשבה הישראלית והאנושית משורש שרשה, המטפסת ע"ג כל הרעיונות העולמיים, המניעה בחוזק ידה את כל השיטות והדתות, בעקריהן, שרשיהן, סעיפיהן וארחותיהן, וסוקרת בבטחה על תמציתן ומגמת פניהן, ומערכת אותן כולן במערכה סידורית, ממטה למעלה, עד שהיא מוצאת את הפרצוף האנושי הכללי, "ספרא דאדם", במילואו ויסודו, עד שמאחדת את הנגלה עם הנסתר, את העבר עם ההוה, ואת שניהם עם העתיד. ועם כל המרחב המתפשט והולך היא באה בבטחה אל אוצר החיים הפרטי של ישראל, ששם היא מוצאת כל, כל גרעיני הצמיחה לאושר ולחיים, עד שאינה צריכה להמית מאומה, היא מהפכת את הכל לאור, חשיכא לנהורא, ומרירו למתיקא, זאת התורה חתים רב מתיבתא בהיכלא דמשיחא (בהקי הזוהר). אבל אנכי רק מאמרים כתבתי, רק הערות קלות, דלות וקטנות, שיועילו רק להעיר לב חכמים אנשי סגולה, והתעוררות הלב תביא את פריה, היא צריכה להיות מתחלת בהכרזתה הכבירה דוקא באר"י[41]. זאת היא משאת נפשי ותקותי. והטוב שבמטריאליזמוס ההיסתורי יעמוד בעצמו לימיננו, כשנברר בבטחה איך שאי אפשר שתתקיים כשיטה קבועה, ישנה או מחודשת, עם כל ענפיה ושריגיה, כ"א צריכה היא זימור וניכוש, צירוף וזיכוך, והחלק הטוב שבה יהיה לעולם, ככל טוב, מתאים עם אורם של ישראל, עוזם ונצחם.

צדק עולמים, שאנו אומרים ומשננים אותו, הוא גבוה באין ערוך מאותה התכונה המוגבלת של הליברליזם, - יליד רעיון אנושי של רגע היסתורי מתנועע, - והוא איננו זקוק למורך לב ושבר רוח, כ"א הוא חי עם ההגיון הקר שבמח כמו עם הרגש החם שבלב, ועם ההכללה האנושית כולה כמו עם הלאומיות הפרטית ועם המשפחה והאיש. ע"כ גם אנכי הנני אומר ככבודו, שניצוץ תקוה, ורק ניצוץ, נשקף הוא לנו בתוך האפלה הגדולה שאנו שרויים בה, אבל יודעים ומשיגים אנו בבטחה, שהאור כבר

היה. "יהי אור אין כתיב כאן אלא ויהי אור, אור שכבר היה" (מד"ר[42]), [בראשית רבה ג, ב] והאור נמצא הוא בפועל באוצרנו, ע"כ אין אנו נקופים כלל ממה שאין מתגלה לעינינו עכשו כ"א רק ניצוץ, בטוחים אנחנו כי ע"י הניצוץ הזה בא נבא למצא אור גדול, לבת שלהבת יה, "עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער". [ישעיהו סב, א]

וע"ד סמיכות הנקודות של המחשבה העליונה ברום עזה עם היותר דלה וקטנה, שיש סמוכים להכפירה מהמושג הפראי ביותר הקדום מכל מושג דת ואלקות. ודאי כן הוא התוכן, שכל מושג מוגדר כבר קלוש הוא ועמום במקצת, כבר האור האין-סופי בלתי מוכשר להתגלות בו ברום טהרו. ע"כ כל הציורים שמהם נולדו ונצטיירו השמות האלקיים, הנם ע"כ מועבים ומוגבלים במקצת, שעי"ז[43] הנם נושאים בתוכם איזו הקטנה, שבתגבורת החיים המושלמים הולך האור ושוטף ע"פ כל הציורים, ומאותו המושג המוגבל לא ישאר מצורתו הישנה, מאותיותיו המובלטות, כ"א ציורו הפנימי העמוק מכל אות ונקודה שלו. מקביל הוא הציור לא רק הפראי כ"א אפילו הבהמי, שרק הסוביקטיביות של החיים נמצא בו, וזולת זה הוא ערום מכל בנין ציורי, וע"כ[44] הוא חפשי מכל חושך והגבלה. א"כ זה הוא דוקא בנוי על יסוד אור תורת אמת, המתגלה בעזה באומה יחד דוקא עם המסורת הגלויה והמסותרת, עם חדרי האגדה וחביון הדרש והמשל, שהתורה מתחלת בב' ולא באי', בחכמה ולא בכתר, במערכה השניה של המחשבה הכוללת האלקית, ולא הראשונה המתעלה מכל ספר וסיפור. אבל כאן הוא הוא האור והשלמות, המציאות וההויות האדירה, שמתוך שאין לנו אפילו הגה של רעיון לאחד מתנאי הוייתה, היא מבהקת אותנו בחשכה, והננו מאושרים להגיד בבירור, שהכשרון היותר פנימי שלנו מתיצב על בסיסו ותקפו דוקא ע"י מערכת זוהר התעלומה, המחיה ומאדרת, שכל דת וכל מוסר, שכל שלו' וכל עונג, כל דעה וחכמה, כל חק ומשפט, כל טבע ומשטר, כל מסודר וכל מדולג, רק מניצוצות האורה המוצצים מתוך מחשך הנוגה הנם זורחים. והכל מעיד על מקור אורה ועל יסוד חיים, שאין לנו עסק שכלי עמו רק בערך מה שמישב את רוחנו ומתמם את סדרי חיינו, הפרטיים והכלליים, ביחד עם האופק המתגלה לנו לפי רוממות התרבות בכל דור ודור. ובודאי הננו מציצים תמיד גם בחיי המוסר לרוממות נשגבה שהיא למעלה מכל חק ומשפט, שהם אינם כ"א לבושי האושר, אבל סדרי החיים העתידים ודאי עומדים הם להתמם בעצמם, ומצות בטלות לע"ל[45], אבל זה פועל על מעמד היהדות המעשית שבהוה, כמה שפועל על הבירזה, למשל, הרעיון של כביית השמש עם שיטתה כולה, העתידה באחרית הימים ע"פ הציורים של לימודי המציאות החדשים. "וחפרה הלבנה ובושה החמה". [ישעיהו כד, כג] "ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול". [ישעיהו לד, ד] אבל הרוח-החיים, התוך, הנצח והעז בתוכיות מציאותו, לעד יעמוד, "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך ד' לאור עולם ואלקיך לתפארתך". [ישעיהו ס, יט]

כמה פעמים העירותי, שיחידים מכל עם ולשון תמיד הננו מוצאים בתכלית המעלה, אפילו בירודות שבאומות. מעשי כנען גרועים היו מכל האומות ע"פ חז"ל[46], ומכל מקום יחשו לאיוב מציאות ביניהם. די לנו מציור אגדה כזאת השקפה של האפשרות ליחידים נעלים להמצא גם באומה היותר חשוכה. ולמה זה יתמה כבודו מיחידי הזמן שבאומות, היונקים ביחוד עכשו הרבה מהתנ"ך[47] בעצם טהרו יותר

מההוספה האלילית שנטפלה עליו ע"י הנצרות. וביחוד לא על השורש היסודי דברינו מוסבים, שסוף כל סוף עמד על בסיס עברי, רק על הירידה המזוהמת שהיה עלול בתחילה ושע"כ[48] ירד אליה ע"י השפעתם של העמים שהם אליליים לפי תכונתם, וע"ז מוכיחים מעשיהם הנאים ביחושם לצדק וליושר האנושי אליבא דכל הדעות. ואיזה יחס יש לזה עם משאת הנפש של החסידים היחידים? העלמה כזאת שחושדני כבודו בה, נאמר עלי'[49] בצדק "יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו". [שבת קיח]

גם זאת היא הפרזה גדולה מצדו של כת"ר[50], שבחקרי הדת הננו עומדים למטה מכל עם. חוקרי דת מצוינים באמת בחכמתם ובחסידותם, שרק הם יכולים להיות חוקרי דת וחכמים אלקיים, הנם מעטים מאד בעולם, ובמספר המועט הנמצא יש לנו חלק הגון כפי ערכנו. אם נהיה מתפתים לאמר, שרק זאת היא חכמה וחקירה מה שנאמר בסגנונם של חכמי העמים דוקא, אז יהיה המספר של חוקרי הדת שלנו מועט. אבל כ"ז היא חולשה נפשית, הדברים צריכים להשקל ע"פ סגנונם מפנימיותם, לא ע"פ שטחיותם וברק לשונם. ואם גם נחדור לסוף עמקן של המחשבות האלקיות המוסריות, הנאמרות בכל המון ספרינו, לא נבוש לדבר את אויבים בשער, ונוכל להציג שדרה שלמה של חוקרי דת ויודעי דת אלקיים משלנו, אולי בשורה יותר גדולה משאר העמים. ואם גם תמצא איזה פחתת וגרעון לפי הערך, הלא נוכל לשקול את מנת צרותינו ופיזור נפשנו, עוני ודלות, גלות ומחשכים, שהננו שרויים בהם, ותגרת יד הרשעה, הרועצת והרוצצת אותנו זה דור דורים. כשכל אלה יהיו נשקלים בכף נוכל להתגאות במחקרי דת נגד כל העולם כולו. בכ"ז[51] הנני אומר ג"כ, שבדורנו, ואולי גם מעט מזה לפניו, ואיזה דורות בדילוג, שלא נוכל לסמנם בדיוק, ירד הרבה כח הלימוד של עמקה של תורה מצד העיוני, שהיא אמתת חכמת הדת. ועתה נוגע הדבר עד נפש האומה, ע"כ אנחנו חייבים לעורר בזה הרבה מאד. ואשרי חלקנו אם נוכל לקבוע באה"ק[52] מוסד קבוע, ישיבה מיוחדת, תחכמוני, ללימודי חכמת דתנו הק'[53], שבה יכנס כל מה שהוא נוגע ללימוד הדעות והאמונות, במובן רחב מאד, לתורה ולמוסר. כמובן לא יוכל להפרד מהלימוד המעשי המסודר, כי זאת העצה של הנחת הצד המעשי שבתורה, כדי לפייס את הרחוקים, היא כבר נתבררה שאינה מצלחת כלל. עלינו לחבב בדברי אמת וצדק, מה שיש עמנו די, את החן והנעם, את התפארת וההוד, שיש בצד המעשי שבתורה, כשם שעלינו לברר את האמת והצדק, שבצדה העיוני. וביותר עלינו להסתכל על היחש הלאומי, שהוא חובק בקרבו את רוב המצות השמעיות. כמובן כדי להנצל מאותו השפל המוסרי, שסתם לאומיות יכולה לגרר עמה, צריכים אנחנו תמיד לכוין את דבר החטיבה המיוחדת שלנו, את הלאומיות הישראלית בצורתה האלקית, "וקראו להם עם הקודש גאולי ד'", [ישעיהו סב, יב] שעל ידה יתאחד הכח המוסרי, החברותי, הלאומי והדתי, לכח אחד, כמו שהוא באמת ברוממות אצילותו. ואז ממילא יתפשט יפה למרחביו הקוסמופוליטיים לפי תכונתו וערכו, ויניח ג"כ מקום רחב לחופש יתר הצדדים שבחיים העממיים, מה שאינם יכולים לפי ההשקפה החיצונה הפתאומית להיות נכללים במגמה הכללית, למען יהיו החיים חפשיים, ולא כ"כ "רציניים" וכבדים, ובחפשם ישובו אל המגמה העליונה של השלמתם הזמנית, כשם שהם שבים ברציניותם אל ההשלמה הנצחית, בין ההיסטורית בין האידיאלית, וממילא שוב ע"פ האמת אין כאן דבר יוצא ומפורד, וההשקפה האחדותית מרתקת את כל ברתוק אהבה וחופש נעים.

כללו של דבר, יסוד ישיבה קטנה לע"ע[54] בכמותה, ובלתי ניכרת כמעט בפורמליותה, באה"ק ללימודי התורה הפנימיים, בצירוף המכשירים הדרושים לזה להרחבת הדעת והארת החיים, דבר זה הוא פתח תקוה לישראל ממש כערך יסוד הרעיון של כללות חבת ציון לכל תכונותיה, שבכללותה הננו רואים חזות רב, ביותר אנחנו עדי הראיה העומדים על אדמת ארץ אבות. - יתכן הדבר, שצריכה להיות ההתחלה הצדדית הזאת דוקא לא מירושלים, ירושלים הלכה עם ישראל ג"כ בגולה, אבל הארץ נשתכחה, והתשועה הראשית מבטחת זכירת הארץ בכללה, "והארץ אזכור", [ויקרא כו, מב] ממילא תתרומם ירושלים בראש לכל. "והושיע ד' את אהלי יהודה בראשונה למען לא תגדל תפארת בית דוד ותפארת יושב ירושלים על יהודה", אח"כ[55] הוא אומר "ביום ההוא יגן ד' בעד יושב ירושלים, והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדוד, ובית דוד כאלקים כמלאך ד' לפניהם" (זכריה י"ב). מתאים להצמחה האטית של קרן ישועה חמרית, לאה"ק[56], הצפונה בחיק הישוב החדש, צריך להיות צמיחה רוחנית, שאח"כ[57] תופיע באור גדול ותזרח על ציון ועל מקראיה, לאוהבי שם אלקי יעקב, הבוחרים בנחלת יעקב, ראויים דברים אלה להיות לרוח חיים ושמחת כליות ולב.

הנני מוכרח לקצר. ואומר שלו' וברכה, כנה"ר[58] ונפש ידידו דוש"ת[59] באה"ר[60],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. הי' - היה
9. וע"ז - ועל זה
10. ע"כ - על כן
11. אע"פ - אף על פי
12. השי"ת - השם יתברך
13. ע"ה - עליו השלום
14. יתי' - יתברך
15. ואע"פ - ואף על פי
16. כ"א - כי אם
17. וע"י - ועל ידי
18. ג"כ - גם כן
19. מ"מ - מכל מקום
20. ואח"כ - ואחר כך
21. ע"י - על ידי
22. ושבע"פ - ושבעל פה
23. שיהי' - שיהיה
24. אוה"ע - אומות העולם
25. ע"פ - על פי
26. עי"ז - על ידי זה

27. כ"ז - כל זה
28. כ"כ - כל כך
29. עכ"פ - על כל פנים
30. כשהי' - כשהיה
31. השלו' - השלום
32. ע"ז - על זה
33. שאע"פ - שאף על פי
34. ולר"ש - ולרבי שמעון
35. שכ"כ - שכל כך
36. א"כ - אם כן
37. ע"ד - על דבר
38. וע"ד - ועל דבר
39. מזו"נ - מזכר ונקבה
40. וק"ו - וקל וחומר
41. בארי"י - בהארי"י - רבי יצחק לוריא
42. מד"ר - מדרש רבה
43. שעי"ז - שעל ידי זה
44. וע"כ - ועל כן
45. לע"ל - לעתיד לבוא
46. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
47. מהתנ"ך - מהתורה נביאים וכתובים
48. ושע"כ - ושעל כן
49. עלי' - עליה
50. כת"ר - כבוד תורתו
51. בכ"ז - בכל זאת
52. באה"ק - בארץ הקודש
53. הק' - הקטן
54. לע"ע - לעת עתה
55. אח"כ - אחר כך
56. לאה"ק - לארץ הקודש
57. שאח"כ - שאחר כך
58. כנה"ר - כנפשו הרמה
59. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
60. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק משתתף בצער יהודי רוסיה, ורואה בארץ ישראל סימני חיים ותקווה. הרב קוק קורא לחדש את חיבת ציון ברוח קדושה, כמו בימי הרב קלישר והרב אליהו גוטמכר מגרייץ, ולהעלות את הניצוצות שנפלו. הרב קוק מעודד עלייה ובניין הארץ בכל דרך, ומבקש מגדולי הרבנים לעשות למען תקומת האומה ולעסוק בפנימיות התורה בשפה ברורה. הרב קוק מוסיף שגם בריאות הגוף של תלמידי החכמים צריכה חיזוק.

עיקרי הדברים

- חיבת ציון ברוח קודש.
- עלייה ובניין הארץ.
- פנימיות התורה ובריאות הגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז כסלו תרס"ז[4].

אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[5] המפורסם לשו"ת[6] מוהר"ר[7] דובער הכהן שליט"א[8], ונ"ב הרבנית והילדים היקרים שיחי'[9] לאוי"ט[10].

ב"ה על החוה"ש[11] אשר עמנו כולנו, כה לחי. [ולך שלום (על פי שמואל א כה, ו)]

תוכל לשער, אח יקר ונכבד, כמה נתרגשנו ממכתבך היקר, כמה המה לבבנו [כמה סער לבנו] עליכם, ועל כל אחינו היקרים הנתונים בלחץ אויב, [ברוסיה, בימי הפוגרומים שאחרי מהפכת 1905] בחשכת ארץ מאפלי', [בארץ חשוכה (על פי ירמיהו ב, לא)] מקום תנים ומרבץ בני יענה. [על פי ישעיהו לד, יג] הושיעה ד' את עמך את שארית ישראל, [ירמיהו לא, ו] צעק לבי, העלם מהרה מיון מצולה [מעומק המצולה (תהלים סט, ג)] אל ההר הטוב הזה והלבנון, [דברים ג, כה] יחיו דגן ויפרחו [הושע יד, ח] על הרי ישראל, וישב עמי במהרה בנוה שלו'[12] ובמשכנות שאננות. [על פי ישעיהו לב, יח]

אסירי תקוה [זכריה ט, יב] אנחנו מני אז, ובצדק נוכל להתנחם כי מעת צרה ליעקב ממנה יושע. [על פי ירמיהו ל, ז] סימני-חיים טובים ויפים ב"ה מתנוצצים לפנינו ולעינינו על אדמת קדשנו. האהובה והנעימה, היקרה והחביבה חבת בשר ורוח ונשמה, קול דודנו דופק, [על פי שיר השירים ה, ב] רוח חיים מרחף. יואל ד' ויפתחו הלבבות הרחוקים, ויחושו וירגישו את תנופת יד ד' אלקי ישראל, הקורא בקול באין אמר ודברים, [על פי תהלים יט, ד] אבל קול בכח קול בהדר, שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה. [ירמיהו לא, כ]

במהדורה שניה, [בפעם השנייה, מחדש] וביתר תוקף ועז, ביתר עמק וקדושה, הננו קריבים לחדש עכשיו את כל הרוחניות של חבת ציון, כמו שהיתה בשחר טל ילדותה, [בראשיתה (על פי תהלים קי, ג)] כמו שהיתה חיה בלבות אנשי קודש אשר החלו לטפחה ולטפל בה, כמו שהיתה באוצר-הלב של הגר"צ[13] קאלישער והגר"א[14] גרידיץ [הגאון רבי צבי הירש קלישר והגאון רבי אליהו גוטמכר מגריידיץ, מראשוני מבשרי שיבת ציון] וסייעתם ז"ל[15],

טרם נשברו הכלים שלה, [מושג מתורת הקבלה, "שבירת הכלים"; כאן: לפני שהתנועה התקלקלה] טרם נפל אורה בעמקי הרע. ממש כמו בגנזי מעשי שמים וארץ, ממצולות ים מעמקי תהום רבה עלינו לשוב ולהעלות את כל הנצוצות שנפלו, שנשתקעו ונשתכחו, נתעבו ונתגשמו, ונטמאו בידים מסואבות, [ונטמאו בידיים טמאות] - אל הקדושה והברכה. עתה ישמעו הדברים בקול יותר מורגש כשיאמרו כראוי, הרעמים הרבים [הפורענויות והטלטלות הגדולות שעברו על העם] פשטו הרבה עקמומיות שבלב, עתה מכריח הוא, בין מצב החמרי בין מצב הרוחני של כללות ישראל, לשוב אל אדמת הקדש בכל האופן שיעלה בידנו, להלקט אחד אחד [על פי ישעיהו כז, יב] או קבוצות קבוצות, להקים שוממות ארצנו הנשמה, בבנינים, במסחרים, באוכלסין, בחומריות וברוחניות, בכל מה שהוא מוסיף פעולה וחיים, הכל הוא אחרית ותקוה, הכל הוא סילול מסילת גאולת עולמים והצמחת קרן ישועה, שתוכל דוקא גם לגרום דליגה אלקית פתאומית, "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אנחנו מבקשים". [מלאכי ג, א]

כתוב נא, כתוב יקירי מכל אשר עמכם לטובה ולברכה. ואם עושים הם טובי הרבנים עכ"פ[16] ברעיון איזה דבר לתקומת האומה והתורה בגולה. אנו חייבים ומוכרחים להתרומם באמת ובקדושה כפי אותה המדה ויותר שההתרוממות החילונית ברוח גוברת, שהיא מונחת כגולם [כחומר גלמי, שעדיין לא קיבל צורה] ומצפה לנשמת חיים. וכשם שהיא מזקת ומטמאה בהיותה לבדה, כן תהי מטהרת ומקדשת, מאירה ומחיה כשתופיע עליה נשמתה, מאור עולם מאוצר חיים. בקולי קולות ובלב אמיץ מלא חיים אמת ואמונה גדולה אנחנו צריכים להחזיק במעז נשמתא דנשמתא דאורייתא. [במבצר של נשמת הנשמה של התורה (ארמית, על פי הזוהר), כלומר פנימיות התורה] ואין מעצור לד' להושיע [שמואל א יד, ו] כי לעולם חסדו. "ומשם הם עתידים ליגאל" [מדרש על פי מיכה ד, י] ולעלות, התנערי מעפר, קומי, שבי. [ישעיהו נב, ב] ירחם השי"ת[17] ויתן בלב חכמי תורה חפץ ועז לעסוק בהרחבה בפנימיותה של תורה, ולהסבירה בשפה ברורה, בכל אופן ומליצה האפשרית, כדי שיגלה ויראה אור קדוש ישראל באור גלוי ומפולש, [באור גלוי ופתוח] עד "יצא כנגה צדקה וצדקתה כלפיד יבער". [על פי ישעיהו סב, א] מובן שראשית כל הוא האמץ הגופני והחמרי ובריאות הנפש הטבעית, שהוקטנה והוחלשה הרבה יותר מכל אצל תלמידי חכמים. וזה בא ג"כ[18] מסיבות של ציורים מוטעים בכל המרחב של הדעה הפנימית, ומאפס מעשה וזעירות מחצדי חקלא [ומחוסר מעשה, ומפני שמעטים הם "קוצרי השדה" – העוסקים בפנימיות התורה (ארמית, על פי הזוהר)] עלה קמשונים. [משלי כד, לא: "עלה כלו קמשונים"] ועתה עת הזמיר הגיע [שיר השירים ב, יב] בעה"י[19], ובידנו לקרב ולהחיש עת גאולה ושעת רצון, אם רק נרצה באמת. "וגברתים בד' ובשמו יתהלכו". [זכריה י, יב]

הנני חותם בברכה ורב עז ושלו'[20]. כתוב נא מכל אשר עמכם לטובה ולברכה, הכל באר היטב, ושמחני בדבריך הנעימים ויקרים. והשי"ת[21] ישמחנו בכפלים ויראנו בישועתו, והי'[22] זה שלו' וברכה, כנה"ר[23] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[24] מברכך מקודש בכל לב ונפש חפצה,

הקו'[25] אברהם יצחק ה"ק[26] הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. הג' - הגאון
6. לשו"ת - לשם ולתפארת
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שיחי' - שיחיו
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. שלו' - שלום
13. הגר"צ - הגאון רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. והגר"א - והגאון רבי אליהו מווילנה
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. עכ"פ - על כל פנים
17. השי"ת - השם יתברך
18. ג"כ - גם כן
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. ושלו' - ושלום
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. והי' - והיה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. באהנ"פ - באהבת נפש
25. הק' - הקטן
26. ה"ק - הכהן קוק
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר ראשון תרס"ח - יפו

נמען: מנהלי לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט (הרב פוזנר והצייר הרמן שטרוק)

הרב קוק מסביר את היחס בין המצוות התלויות בארץ לעבודת הישוב המעשית. תרומות ומעשרות נוהגים בדרך הקנאה לכהן וללוי בדבר מועט. בשמיטה סומכים לעת עתה על היתר המכירה לנכרי, והמלאכות האסורות מן התורה נעשות בידי נכרים. לקט, שכחה ופאה אי אפשר לקיים כהלכה מפני השכנים הערבים, ואילו ערלה וכלאיים מתקיימים בלי קושי. הרב קוק מתכנן חוברת על המצוות התלויות בארץ במצב האומה השלם. על הציונות ועל ההארה הרוחנית שלה הרב קוק חפץ לכתוב, אבל עדיין לא הגיעה השעה לדברים עממיים, והעיקר עתה הוא הישיבה ואיחוד הרבנות במושבות.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בזמן הזה.
- שמיטה - היתר המכירה בהכרח השעה.
- לקט, שכחה ופאה, ערלה וכלאיים.
- תוכנית לחוברת על המצוות התלויות בארץ.
- הציונות ורוח ה' עליה - עבודת 'המזרחי'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אד"ר[4] תרסח.

לכבוד הרבנים החכמים רבי המעלה, מנהלי לשכת "המזרחי" בק' פפד"מ[5], [בפרנקפורט דמיין] וביחוד כבוד הה"ג[6] עטרת תפארת מוהר"י[7] פוזנא שליט"א[8], וכבוד הצייר המהולל ברב תשבחות מר שטרוק [הרמן שטרוק, צייר וגרפיקאי, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[9], שלו'[10] וברכה מהררי ציון,

המכתבים הנכבדים מאדוני היקרים, טובים השנים אשר נקבו בשמותיהם; הגיעוני. ומפני הטרדא הרבה עלי אחרתי את תשובתי, ואת הדרת כבודם הסליחה.

הנני מוצא לנכון להודיע לכבודם תוכן הרצאת הד"ר[11] טהון [ד"ר יעקב טהון, מנהל "המשרד הארצישראלי" של ההסתדרות הציונית ביפו] נ"י, שהיתה בשם הא' שטרוק, לבאר את החקים התלויים בארץ, ביחוסם לענין הישוב המעשי. וע"ז[12] היתה תשובתי, שאע"פ[13] שיסודי המצות התלויות בארץ, שיתפסו מקום גדול בחיים המעשיים, אינם נהוגים עכשו במילואם. למשל, תרומות ומעשרות. אם היינו נוהגים לתן באמת את מנת הלויים, המעשר-ללויים, אז היתה שאלה גדולה אם יוכל הישוב להתקיים בזה, אחרי העול הגדול של העשור, [מס "המעשר" העות'מאני על התוצרת החקלאית] שלוקחת הממשלה התורכית, אבל כבר פשט המנהג, שעושים בדרך היתר להקנות לכהן וללוי, בדבר מועט, את מתנותיהם, כדי לקיים דין התורה. ולפי המצב הוא הכרח גמור להתנהג כן, עד אשר ישובו לנו הימים הטובים וישכון ישראל בטח בדד בארצו, [על פי דברים לג, כח] אדירו ממנו ומושלו מקרבו, [ירמיהו ל, כא] ומקדש ד' כמו רמים בנוי בהר מרום הרים, כתקותנו בב"א[14]. וכן הדבר מגיע לענין השביעית, שאם היתה יכולה להתקיים בלי שום צידוד

היתר של הפקעת המצוה, ע"פ[15] דרכי ההיתר הנהוגים בכל דחק, היתה לשאלה מעשית גדולה, אבל כיון שמפני דלדול מצבנו א"א[16] כלל, שתתקיים כדינה, - חוץ ממה שתתבע הממשלה את חקה, - ועלול הכל להחרב, לפי המצב השומם והעזוב, ע"כ[17] ההכרח הוא לסמך לעת עתה על ההיתר של מכירה לנכרי, ואח"כ[18] עושים ע"י[19] נכרים רק ארבע המלאכות האסורות מן התורה, שהן זריעה וזמירה קצירה ובצירה, וחרישה עמהן, ויתר המלאכות שהן אסורות מדרבנן סומכים על היתר המכירה לעשות ע"י ישראל, עד אשר תבנה ותכנן ארה"ק[20] בבניה, ונוכל לקיים הכל כדת של תוה"ק[21]. ובזה כבר חדל ענין השמיטה מלהיות נוגע בדרך ישר אל החיים. ואלה שני הענינים, תרומ"ע[22] ושמיטה, הם היותר חשובים, שאפשר שיהיו פועלים הרבה על הישוב במהלכו. אמנם שארי מצות התלויות בארץ, -יוצא מהן לקט שו"פ[23], [לקט, שכחה ופאה] שבענינו א"א לקיימם כהלכה, כי לא יהנו מהם ענ"י ישראל כלל, כי השכנים הערבים יפשטו על שדותינו ויקחום, וכבר זכרו זה הפוסקים, וזה המצב עדיין לא נשתנה, - נשארו רק ערלה, כלאי זרעים וכרם, שהן ב"ה מתקיימות כהלכה, ואינן פועלות שום מועקה על סדרי הישוב. רק בענין הרכבת אילנות נתעוררו מקרוב משאלות חדשות, שהן מזקיקות אותנו לתשומת-לב מיוחדת, אבל זה אינו נכנס כבר רק במצות התלויות בארץ, כי הרכבת אילן אסורה גם בחו"ל[24]. אלא שפה הדבר נוגע לנו ביותר ע"פ מצבנו האגררי. ע"כ באמת לא מצאתי כ"כ[25] ענין לבאור חקי המצות הללו, עם מגמתנו בעבודת הישוב וקשר המעשי של אומתנו לאה"ק[26] בהוה. זה הי'[27] תוכן דברי להד"ר[28] טהון נ"י.

אך עם כ"ז[29], אמרתי, שהשאלה הזאת אינה מצומצמת רק בחיי שעה כי ישנם רבים החפצים לדעת ג"כ[30] הליכות עולם, איך יהיה אפשר לעמנו לחיות ע"פ חקי תוה"ק על אדמתנו, כשיישתכלל המצב ויהיו כל החקים מתקיימים במילואם כהלכתם. ע"כ החלטתי בל"נ[31] לכתב חוברת קטנה, שתכיל קיצור תמציתי מכללות המצות התלויות בארץ, בהערות קטנות ע"ד[32] יחושן למצב החיים המלאים של האומה, וע"ד[33] ערכן בהיותן משתמרות אצלנו בתור זכר למקדש, ככל מצות הזכרון, שהן קדושות מאד ומלאות חיי עד בקיומן למען ד' ועמו. וכשאמצא פנאי לשכללה אוכל לשלחה לכבוד הדרתם. ואם ישר בעיניהם יוכלו להדפיסה כחפצם הטהור.

וע"ד עצם הציונות, וביחוד עבודת הקודש של ההארה של רוח ד' עליה, שהיא באמת ראויה להיות עבודת ה"מזרחי", חשקי מאד לחבר בזה, אבל לא הושכרה לי עדיין השעה לדברים פופולריים, ומה שנמצא עמדי בשרשי הדברים ההולכים על דרך המדע העמק, שאינו שוה לכל נפש, מסופק אני עדיין בתועלת הפעתם לענין תכלית מעשי. ועיני נשואות לראות דבר מה יראיני ד' ע"ד כונניות הישיבה, אשר החילותי לעסוק בהכנה, שהוא הצורך היותר נכבד להחיות את הציונות במקורה ומקומה בטל אור ד' באמת. וכן התרכזות הרבנות ע"י קישור כל המושבות שביהודה וגליל לחטיבה אחת, למען יהי'[34] ראוי הישוב החדש להאגד יפה עם הישוב הישן באה"ק[35], להיות ממנו מושפע ועליו משפיע, כדי שיתבוללו חלקי החיים והטוב שיש בזה ובזה, לבנין עם ד' על אדמתו. ובתוך כל הארג המעשי הזה אקוה, שיבא ג"כ ענין הדפסת ספרים וחוברות, המופיעים אור על צעדנו בדרך התחיה הלאומית, ההולכת ומתרחבת לעינינו על אדמת הקודש, והדורשת עבודה רבה ונאמנה, מכל איש אשר ידו אמונה לד', לעמו לארצו.

אחתום בברכה ורב כבוד מהררי קודש, כנפשם הרוממה ונפש אסיר התקוה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. פפד"מ - פרנקפורט דמיין
6. ההי"ג - הרב הגאון
7. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. נ"י - נרו יאיר
10. שלו' - שלום
11. הד"ר - הדוקטור
12. וע"ז - ועל זה
13. שאע"פ - שאף על פי
14. בב"א - במהרה בימינו אמן
15. ע"פ - על פי
16. א"א - אי אפשר
17. ע"כ - על כן
18. ואח"כ - ואחר כך
19. ע"י - על ידי
20. ארה"ק - ארץ הקודש
21. תוה"ק - תורתנו הקדושה
22. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
23. שו"פ - שכחה ופאה
24. בחו"ל - בחוץ לארץ
25. כ"כ - כל כך
26. לאה"ק - לארץ הקודש
27. הי' - היה
28. להד"ר - להדוקטור
29. כ"ז - כל זה
30. ג"כ - גם כן
31. בל"נ - בלי נדר
32. ע"ד - על דבר
33. וע"ד - ועל דבר
34. יהי' - יהיה
35. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

בעניין 'מצוות בטלות לעתיד לבוא': 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', כי יש עתיד לבוא שבו המצוות בטלות ויש שבו אינן בטלות. הרב קוק חולק על 'דחיקת הקץ', כלומר על הקביעה שבתקופה השבורה שלנו העולם כבר התעלה ואינו צריך מצוות ומסורת. טעות זו חזרה בתקופות שונות ועלתה במכאובים רבים. גם היחיד המעולה קשור לכלל ולמחלותיו. בסוף הרב קוק כותב על חולשת האומה ועל הכוח הנצחי שבה, ועל ארץ ישראל והר ציון כמרכז לכל התנועות.

עיקרי הדברים

- 'מצוות בטלות לעתיד לבוא' - שני סוגי עתיד.
- שלילת דחיקת הקץ וביטול המצוות.
- היחיד קשור לכלל.
- ארץ ישראל כמרכז, והתנועות השונות כולן יפעלו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז אייר תרס"ח[4].

לכבוד ידידי הרה"ג[5] החכם הנשגב מו"ה[6] שמואל אלכסנדרוב [הרב שמואל אלכסנדרוב מבובריסק, הוגה ומקובל; ראו גם (כרך א', אגרת קי)] נ"י[7], שלו'[8] וברכה מקודש.

זמן הגון עבר מעת קבלתי את מכתבו הנכבד, ולא מצאה ידי להשיב כראוי, ממניעות שונות, ואתו הסליחה. גם עתה לא אדע אם יעלה בידי לברר את המושגים החוצצים בינינו, עד אשר נוכל בבטחה להעתק מענין אל ענין, ולא להשתקע בפולימיקה שאין לה סוף בענין אחד החוזר חלילה. מ"מ[9] הנני מוכרח לדבר כפי היכולת גם בענין זה, שכבר כ"כ[10] רבו עליו הדברים ממי שקדמונו וממנו.

כבודו מרים על נס את ביטול המצות של לע"ל[11], ["מצוות בטלות לעתיד לבוא" (נדה סא)] ומשמע מדבריו, שאני חולק על יסוד זה, משום שהנני יותר נוטה למ"ד אין מצות בטלות לע"ל. לא כן ידידי, בזה כמו בכל המחלוקות יצדק מאד "אלו ואלו דברי א"ח". [עירובין יג] הננו כולנו מבחינים, שאותו המרחב של לע"ל הוא כ"כ בלתי-מוגבל, כ"כ רחב ומקיף, עד שאין המקום צר להכניס בו שתי הדעות זו אחר זו. יש לע"ל שאין מצות בטלות בו, ויש לע"ל שמצות בטלות בו, ועל החפצים להיות מעיינים בתלמודה של האמונה, בכל טהרה, גבהה והרחבתה, החובה מוטלת רק להגביל יפה את התנאים, הסימנים והגדרים, המגבילים את שני מיני "לעתיד-לבא" אלו, ולהבין בשכל מפותח ומיושב איך הדברים מתאימים לכל אחד לפי ערכו. והנני סובר, שעל זה אין ראוי שיפול חילוק בין הוגי דעות. עיקר הדבר, מה שהנני מוצא חיוב להבליט במכתבי לכבודו, הוא על מה שנראין דבריו לפעמים, כאילו הוא דוחק את הקץ של אותו לע"ל הרחוק שמצות בטלות בו, ולהעמידו דוקא בתקופה שלנו, המלאה שברון והתמוטטות, שהיא צריכה בנין ממשי ואימוץ מעשי דוקא. ע"ז[12] אני חולק, וראוי לדעתי שכל ישר-לב

יסור מסברא זו, שדוגמתה ראינו כבר בתקופות שונות. להחליט, שכבר עלה העולם במוסרו, עד שאיננו צריך עוד לשום צירוף, לשום הדרכה של אמונה, ושל חיוב של מסורת והסכמה, מאיזה צד שיהיה, בין ממקורות עליונים, נבואיים רוחניים, בין ממקומות לאומיים, חברותיים מעשיים, בשעה שאין לנו ע"ז שום אות ומופת, והננו רואים ממש ההפך, זאת היא פשוט טעות בחשבון של תקופות רבות מאד.

והטעות הזו, לחשוב את העולם מתוקן בשעה שהוא עדיין מלא סיגים, הצריכים לצירוף, וצירוף אחר צירוף, עלה לנו בשכר-לימוד הרבה. בכמה תקופות כבר אירע הדבר, שיחידי סגולה, שהיו באמת בעלי מוסר נעלים, דנו מעצמם על כל העולם, או מנקודה מאירה אחת, באיזה זמן של התרוממות באומה, על המצב התמידי, ורצו בשביל כך להחיש את הקץ, לבטל את החיובים הקבועים במעשה ובמסרת, במדה ובמשקל לפי הערך הנקצב של מצעדי עולם. אבל תמיד נגלתה הטעות ע"י[13] מכאובים רבים, והעולם שב לסובב על מעגלו, והתולדה המעשית והרוחנית שבה למהלכה הרגיל, לקבץ על יד חסן ויקר, ע"י שמירת מנהגים ומסרת, אמונה ומצות, לעלות דוקא ע"י מהלך אטי זה אל נקודת-פיתוח יותר גבוהה. השכל המיושב יורה דוקא אחרת. לא די שאין לדון את כל העולם כולו באותה אמת המדה של יחידי הסגולה, שיוכל להיות שנתעלו מתוך החיובים הקבועים והקצובים עד למרום המוסר הפנימי הנעלה, ואת כל הזמנים ע"פ[14] איזה זמן מיוחד, המוכשר ביותר להתעלות נפשית, אלא להיפוך, שראוי לדעת תמיד שהפרט אע"פ[15] שהוא מתעלה מ"מ קשור הוא באלפי קשרים אל הכלל, וכל אותן המחלות המוסריות, השולטות בדרך קביעות וזרם מהיר בהכלל, יכולות הן לשלוט ג"כ[16] בו באיזה מדה, והזמן המאושר, גם בעודו בחסנו, עלול הוא למפגע מכל זרם החיים של מהלך הזמנים הקבועים לפניו ולאחריו. ע"כ[17] ראוי לעולם שלא להיות קופץ להירוס ולהקלשת חיובים קבועים, אפילו ביחס ליחידים המעולים ולזמנים העוברים המאושרים, כ"א[18] לסבול באהבה כללית את עולם ולמוץ מהם טל של חיים לימי הטובה, אשר בא יבאו בבא עתם, בעת אשר האור כ"כ יהיה מלא ומזהיר, עד שלא יפול ע"ז ספק, אם כבר בא הזמן המאושר או לא, עד שכל תבנית החיים כולה, בחיצוניותה ובפנימיותה, תעיד הנה זה היום שקיוינוהו בא, והארץ וכל צאצאיה תעטה גיל ושירה. אבל כל זמן שהרע מרובה על הטוב, והחושך על האור, על כל צופה באמת החובה מוטלת להזהיר את העם ואת הסגולות בכל דרכי אורה ושכל, לאהבת המצות הקבועות והחיובים המקיפים את כל הכלל, חיובי המוסר הכלליים, המקיפים את כל האנושיות, וחיובי האומה הפרטיים, מקטנם ועד גדולם, כדי לבא על ידם אל האגד השלם הלאומי, שיוכל להאיר בקרבו ביותר האור הפנימי של המוסר החפשי והעליון, אשר אותו אנו מבקשים.

ואותם הנסיונות, שעשו בני אהרן, [נדב ואביהוא, שהקריבו "אש זרה אשר לא צוה אותם" (ויקרא י, א)] ואח"כ[19] באופנים אחרים האלכסנדרונים, [ככל הנראה חכמי יהודי אלכסנדריה בתקופה ההלניסטית, שהיו מהם שפירשו את המצוות כסמלים בלבד, ורפו ידיהם מקיומן] ובפנים נפולים ושקועים בעומק-הרשעה השבתאיים, [מאמיני שבתי צבי, שבשם הגאולה שכביכול כבר באה ביטלו מצוות] שראינו את פרים, יהיו לנו למורי דרך להיות יודעים מהי אחריותה של המהירות.

כבודו מוצא סימנים להאנארכיזם הליברלי המוסרי ביהדות. טוב, כל הרעיונות אפשר למצא במקור של אמת. האמת אי אפשר שתהיה חלקית, האמת מוכרחת להקיף את הכל, אבל סגולתה היא שתהיה

מהפכת את הכל לאורה האמיתי המאיר. לא רק האנארכיזם הרצוף בליברליות ימצא לו מקור ביהדות, באור ישראל, כי"א גם האנארכיזם הגשמי האינדיבידואלי ג"כ, אבל גם הוא יטהר בבאו אל גבול הטוהר. ההכרה העליונה של האחדות, כשהיא מתבודדת בעליוניותה, היא מוכרחת להוציא משפט, שכל הפרוצס של פרטים הוא רק דמיון כוזב, קוצר חוג הראות. האברים שלנו יחד הנם קשורים בקשר אורגני, ע"כ כשאחד נלקה כולם מרגישים, ובכן יש לנו אהבה עצמית אנארכיית חלקית, שגם היא מופשטת לסעיפיה, "עור בעד עור", [איוב ב, ד] ע"י אותם הצינורות המוליכים את ההרגשה מאחד לחברו. יחושים כאלה הנם נמצאים במובן רוחני נסיוני בקישור של נפשות אהובות, שמהם נוסדה המשפחה, עד אשר, אם רק לא יהיה קשה לנו להשתחרר מן ההרגל, לא נתן ערך רב להבדל הנמצא בין אותה ההרגשה המתפשטת, לעונג ולצער, מאבר למשנהו או מהבן אל האב ומאהוב לאהובה. כשהצינורות מתרחבים ביותר נעשות ההרגשות יותר זורמות, ויותר מוחשות ובולטות. כשהאורגן הלאומי הוא במילואו ושלמותו, מתארג גם הוא בדוגמא של משפחה. ההתפתחות צריכה רק להרחיב את הצינורות, והאחדות האינדיבידואלית מתרחבת עד גבול הלאם. מהלאם עד לאנושיות רק צעד. מהאנושיות לכל החי עוד צעד. מהתענינות במילויו של כדור אחד, עד כדי ההתענינות הפנימית והרצינית למלא המציאות בכל רחבו, איננו כי"א מהלך, מהלך אמנם רחוק, אבל הנצח איננו צריך לחפזון. והדבר הולך ובא עד כדי התעלות אינדיבידואלית של כל היקום. אי"כ[20] אין לנו צורך כי"א באנרכיא, באהבה עצמית רבה וגדולה, כבירה ומפותחת, אבל הדרכים המובילים לה הנם ארחות החיים הנובעים ממקור האחדות של יחיד חי העולמים, שהיא היהדות. וכשניצוצות גבוהים כאלו נופלים למטה הם יורדים ושוקעים, שוקעים בעמק הרפש של החיים, המה הנפילים אשר מעולם. ע"כ מה עלינו לשנן, כי היהדות אוצרת את כל במובן היותר רחב, היותר טוב, אבל היא מדרכת למעשה ע"פ דרכיה המיוחדים לה, החיים וקיימים לנו ולבנינו, אשר בהבקע אורם הפנימי לא נהיה עוד צריכים לחקר דבר, כי"א לילה כיום יאיר [על פי תהלים קלט, יב] לנו וכאור בוקר יזרח שמש.

ו"התפתחות היהדות" המורגלת כי"כ להאמר בימינו, הלא היא רק צד אחד של המטבע. נח לדבר על אותו הצד שיש שיווי ליהדות עם כל העולם שחוצה לה, אבל מתי נעשה גם אנו לביתנו, לדבר בחופש ג"כ על אותו הצד המובדל, שהננו בו נבדלים מכל העמים אשר על פני האדמה. עד מתי נהיה כי"כ בטלנים, עד שנחשד תמיד רק את עצמנו, שכל השבחים והמעלות הרמות הנאמרים ממקורות כי"כ חשובים עלינו, שלוּ היו דברים כאלה נאמרים על כל עם ולשון היו מתנשאים בגאון ורהב נורא על כל, היו יודעים תמיד להתוות יפה את היתרון המיוחד שלהם, ואנו משעה שפעפע בנו הארס של הליברליות החיצונית, אין אנו יודעים אחרת כי"א למחק את כל התוים הבולטים כי"כ, המבדילים אותנו בהבדל כי"כ עצמי מכל העמים, הבדל כזה אשר אין לפחות אותו אפילו נימא אחת מגדרו של הכוזרי "סוג חמישי". [בספר הכוזרי (מאמר א) ישראל הם כעין סוג חמישי, מעל הדומם, הצומח, החי והמדבר] לא, הכל נתפתח, - האנושיות הכללית עד באה לתכונתה, אבל לא היהדות. היהדות היא התמצית הפנימית של האנושיות ושל המציאות במובנה הרחב, וההתפתחות איננה שולטת כי"א על הסגנון, על הלבוש, ולא על התוכן הפנימי. האחדות העליונה, כשהיא מבהיקה מסוף העולם ועד סופו, מאחדת היא ג"כ את הפסיכולוגיה עם הקוסמולוגיה הכללית. הראשונה צריכה לבא לידי הכרתה, עד שתדע את אחדותה

במקורה העליון, מקור החיים והכח, ששם החופש והמוסר היותר מזהיר גלוף בכל צבעי חמדתו. אותה ההארה הפסיכולוגית הלאומית בזקה בבת אחת בחפזון, בהעליה הנפלאה של יציאת מצרים, אשר אין לה דוגמא היסתורית בכל מלא העולם, העליה הפסיכולוגית העזה, שהיתה כ"כ חזקה עד שהוכרה ג"כ על המהלך הקוסמולוגי, סדרי העולם, של דור המדבר כולו, שהיא אפיזודא היסתורית בפני עצמה, עלבון הוא לנו אם נזייף את תולדתנו הכבירה כ"כ בכוחה המיוחד. היצירה הפסיכית הלאומית המיוחדת היא באמת הישראלית, "אחת היא לאמה". [שיר השירים ו, ט] אמנם אח"כ[21], כאשר זוהר ההברקה הפסיכית הרוממה, שהיתה מושפעת בכחו של רועה נאמן, שקעה, שב מהלך ההתפתחות להמצא ביהדות כמו שהוא מצוי בכל עם ולשון. אבל לעולם אין התוים היסודיים, של ההתרוממות העליונה, האלהית, נמחקים ממנה. ההתעלות הפתאומית נשפלה, ע"י העגל, שבירת הלוחות, והם ישובו לאורם לעתיד. מובן, שכל ארחות החיים יהיו נראים בצורה יותר מאירה, וממילא יותר חפשית ויותר קדושה בקדושה של אמת, הטהורה מכל אותם הערפלים המכהים שהם מכסים כעת את המובן של הקדושה. עכ"פ[22] הננו יכולים להבין, שכעת הננו עומדים על אותה החלקה של התקופה, שעלינו להראות בה את כל המאורות הגנוזים באוצרנו, גם אותם אשר שימושם המעשי יהיה דוקא לעתיד רחוק מאד, אבל עם זה לבצר את כח התכנית המעשית, שהיא מחזקת מאד את אופינו הלאומי המיוחד, הצריך בטבעו מזון תמידי לגידולו, וחלילה לנו לדרוש שנוכל עכשו לשאוב את האורה הפנימית שלנו ברוח בלא בשר, ברעיונות מופשטים בלא הגשמה מעשית.

צחוק יעשו לנו אלה המדברים עכשו ע"ד[23] ביטול הנביאים והכתובים, מפני שהמוסר שלהם הוא מוגבל וצר להם, - בעולמנו זה, שהוא כ"כ רחוק הרבה ממוסר בינוני. אמת, שכמה גרעיני טוב נמצאים בתוכו, אבל כמה פיתוח הם צריכים, והפיתוח ההוא האפשר לו שיבא בדרך אחר כ"א ע"פ אותו המוסר הנעלה של הנביאים, שלא נסתגל העולם עדיין אפילו להבינו כראוי, וק"ו[24] לקנותו, וק"ו אבי אביו של ק"ו[25] שיחלום עוד ע"ד הגבול העולה עליו. יחידי סגולה יכולים לדבר על הכל, ולא עוד אלא שלפי התפתחות הסגנון של הספרות יכולים הם ג"כ לבאר המון רב של משאות-נפש גנוזים, בתור דברים של צפיה, המוכשרים לרומם את הנשמות, אל אותו הגובה שהם שואפים אליו, אבל יחד עם זה דוקא לבצר את עמדת ההוה, כדי להכשיר יפה את הדרך אל העתיד. יש לנו הרבה מה לבנות לפני חורבנו של העולם הישן, רב עז וחיים עוד ישנם לכל התהלוכה המעשית, כשתתחבר האידיאה האלהית עם הלאומית, ושתיהן יחד עם המוסרית והריליגיונית בחיבור אורגני יפה, הכל לפי רום המעלה, ולפי גודל הכמות והאיכות של זרם-החיים שיזרם בהם, יקיצו לתחיה כל הרוחות המלאים חיים הנמצאים בכל החקים, אשר המביטים עליהם מרחוק יאמרו עליהם "יבשה עצמם". ועד אותו הזמן הארוך הרחוק, שבו יהיו המצות והקרבנות בטלים, עוד זמן גדול וארוך, שבו עולם גדול ומיושב, מלא הוד ויפעה, ימצא לנו, שנראה בו מלך ביפיו, [על פי ישעיהו לג, יז: "מלך ביפיו תחזינה עיניך"] ארמון על משפטו, [על פי ירמיהו ל, יח] שירות היכל הקודש במלא נועמם והוד קדשם, וסדר העבודה בכל משטריה ודיוקיה, לשמחת לב האומה ולרוממות קרנה. אפילו אותו הניצוץ המסותר, של מחייתה של ע"ז, [על פי יומא סט: אנשי כנסת הגדולה ביקשו רחמים על יצר עבודה זרה, ונמסר בידם] שפעלנו ע"י ריקון כל העבודות לשם גבוה, כשיתפשט בכל מרחבו ועשרו, הוא לבדו כדאי הוא להאיר אור מרהיב על עולם מלא, המתמלא שלל צבעים המשמחים חיים, וק"ו שישנם עוד

מרחבים יותר רחבים וענפים, שיש להם עסק מלא חיים עם ההוה והעתיד, בכל הכוננויות החוקיות הללו. לא מתוך חרבן והתמוטטות הכח תבא תקופה עליונה ומזהירה, שבו יעמד העולם ממעל לכל חק ולכל מוסר קצוב, כי"א מתוך עולם מיושב מלא נעם, מוכתר בכל בניניו המעשיים והמוסריים, ממולא בכל נועמי שירי קודש ובכל עדני עדן עליון. כשתשאב הנשמה האנושית יפה יפה אל קרבה את כל הטל הפנימי, הכמוס בכל מלא חק ומשפט, אז רק אז תשא אבר אל החופש העליון המעודן, העומד ממעל להשמות האלהיים הנקראים בעולמנו, המעולף בקדרות. ומה דמיון ידמה כבודו את משא הנפש של ביטול המצות והקרבנות, המקודש והמיושב, לאותה התנועה החולנית והמסואבת של מאיסת החוקים, שהננו נפגשים בה בדורנו, שאנו מוצאים את עצמנו מחוייבים ללחם בה ברב כשרון ועז-חיים. והננו מצפים לתשועה, שכל טהר לב ומלא דעה וחירות של אמת ילוה על מחנינו, לבא לישע עמנו, לישע את משיחנו, לעזרת ד' בגבורים, [על פי חבקוק ג, יג ("יצאת לישע עמך, לישע את משיחך") ושופטים ה, כג ("לעזרת ה' בגבורים")] - ובמרץ של חיים נשליך את אותה ההשכלה, חורת הפנים וחסרת הדם, היודעת רק להחליש ולא לאמץ; כי חיים כח וגבורה אנו צריכים.

וע"ד[26] היאוש, כבודו מפריז על המידה. אמת הדבר, שירדנו הרבה, ההמון ויחידי הסגולה גם יחד, אבל כשנסתכל יפה נמצא פתרון הירידה בעצם תכונת התחדשות החיים היותר טובים ונעלים הצפויים לאומתנו. מעמד השינה באורגן החי, ביותר באדם, מכניס את כל כחותיו פנימה, ההגיון לא יפעל, החושים לא יעבדו. לעומת זה יעבוד כח הנמוך שבחי את עבודתו בזריזות, והדמיון הולך בלא מפריע. לחכמי לב ולישרים המצויינים יגלו חלומות עליונים, מחזות רבי-ערך ומראות מרהיבי לב, העומדים ממעל לאפשרות המוחשית. כשהיקיצה מתחלת והאדם הוא נים ולא נים, תיר ולא תיר, [בין שינה לערות; הלשון על פי פסחים קכ] מעוף הדמיון פוסק, המחזות העליונים מתעלמים, וכח החיים הנמוכים החזקים חדל מתעצומתו. אמנם עבודת ההגיון וזריזות החיים הערים, פיקוח החושים וחלוץ העצמות, טרם באו, ע"כ האדם אז הוא מרופרף ומלא רגשות דומים לטירוד ויאוש. הזריז אמנם יתגבר כארי ויעיר שחר, [על פי תהלים נז, ט; וכתחילת השולחן ערוך: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר"] אבל גם הגבור שבאנשים לא יוכל להמלט מרגעי חולשה, והרגעים בחיי עם הנם תקופה ניכרת. ישננו בגלות שנת תרדמה, החושים הלאומיים לא שמשו לנו כמעט מאומה, כלי המעשה והעבודה, ההגיון והדעה, ביחש לאומה בכללה, לא היו להם כל תפקיד. אמנם כח החיים הנמוכים התבצר יפה. הדבקות הלאומית, שהיא באה בתור נובלת מאור האלהי העליון שנגנז באמונה, פעלה בחזקה את פעולתה בצורה נמוכה. בהמון התעלל הדמיון בכמה חלומות נעימים ומרים. יחידי סגולה חזו מחזות עליונים, שיסודתם באמת נצחית המנצחת על כל. כה עברו עלינו חיי התרדמה שנות מאות, ועתה הקיץ הקץ. אבל רק החל להקיץ. נפקחו העינים לחוש יפה את העולם המסבב אותנו. כח החיים הנמוכים של נחרת השינה פסק כמעט. הדמיונות ההמוניים גזו וחלפו להם. מחזות עליונים של אנשי קודש נתעלמו. וברגע זה הננו מרופים. אבל מי לא יבין, כי מצב זה לא יאריך, הוא ילך ואור. אומות אחרות לא היו נזקקות למצב של שינה, מפני שלא האריכו כ"כ ימים עד שיכבדו עליהם החיים וכאשר עיפה נפשם ישנו שנת עולם. אבל אנו - "אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ד' יסמכני". [תהלים ג, ו] אחרי יגיעה גדולה, במלחמת החיים החמריים והרוחניים, ישננו, אמנם שינה בלתי נעימה, "הכונו בל חלינו הלמונו בל ידענו", [משלי כג, לה]

אבל בפנים נשאר אוצר חיים גדול של מקור חיים לאומיים רשומים ומיוחדים לנו. עתה בעינים פקוחות נבא חשבון, והחשבון יהיה תמיד על צדנו. זקן העמים יקיץ ויתעורר, יזכר את ארצו, את חסנו וכבודו, יזכר את שפע החיים אשר השפיע ואשר ישפיע על אדם רב, ישוב לעבודתו לקומם הריסותיו, ויחד עם ההתפתחות האיטית הנה תופיע הזרחה פנימית עליונה פתאומית, שהיא מיוחדת לו, לא ע"פ הסגנון שהוא הצד השוה שבו עם כל העמים, כי"א ע"פ התוך הנבדל. אין עם בכל עמי התבל, שיקרת הטוב של האורה היותר עליונה תהיה גנוזה במהותה של שורש נשמתו, כי"א ישראל. ישנם חסידים וחכמים, יחידים, אבל אין בארץ "גוי צדיק" [ישעיהו כו, ב: "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים"] כי"א ישראל, והיסוד הזה הוא מתפשט ועובר על פני כולו. הבנים אשר נתרחקו מאתנו, רובם הוא מפני שהנם מחפשים את היסוד של הצדק המוחלט, אשר לא ימצאוהו. דומים הם, שאיננו בתוכם, מפני שאינם רואים את פעולתנו על שדה המערכה העולמית, והם אינם יודעים שהחסרון הוא לא ברוחנו פנימה כי"א מפני חסרון האמצעיים, הארץ והממלכה אשר אבדנום, והננו מתעוררים לשוב אל הדרך אשר נכונים נהיה שישובו לנו. והיחידים החכמים, יותר מן הכל הנם לקויים בחולשה גופנית ממש, המביאה לחולשה נפשית, אבל אינם טבועים, כמו בעלי הרוחניות שביתר העמים, בבוץ החמריות, המשכחת כל קודש עליון. לזאת הננו יכולים להחיות את עגומי הלב, לנחמם מיגונם, כי אמנם שבורים ונדכאים אנחנו, אבל כח חיים עליונים, נצחיים ואדירים, מפעם בנו. ודאי צריכים אנו להגביר את זוהר הדעה, הכלולה כעת ברובה בהכרת עצמנו, ועמה יחד לחזק את הצד החמרי העזוב, העומד להחלש בימי הבינים, במצב שבין התרדמה והערות. יוכל להיות וקרוב לודאי הוא, שעוד יבאו משוגות חדשות, אבל כל אלה יעברו ויהפכו לטובה. המכשולים, שאמנם ביוקר יעלו, יהיו למורי דרך. אין אנו צריכים לנעוץ את נקודת החיים באיזה דבר מיוחד. התרכזות ודאי אנו צריכים. ארץ-ישראל ודאי תשאר ותהיה הבסיס לכל. הר ציון יהיה מקום האורה. אבל התנועות הרבות בכל מקום שהן פונות יפעלו ויעבדו. את המרכז אנו צריכים להגדיל בכמות ובאיכות, וממילא יבא כל אושר וחיל להלות אליו. רעיונות פזורים יתקבצו ויהיו יחד למערכה שלמה, וכמו במובן החמרי כן במובן הרוחני שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה. [מתוך שבע ברכות של חתונה] אמן כן יאמר ד' במהרה בימינו.

והנני בזה ידידו דורש"ת[27]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. הרה"ג - הרב הגאון
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. מ"מ - מכל מקום

10. כ"כ - כל כך
11. לע"ל - לעתיד לבוא
12. ע"ז - על זה (ובהמשך האגרת, "מחייתה של ע"ז": עבודה זרה)
13. ע"י - על ידי
14. ע"פ - על פי
15. אע"פ - אף על פי
16. ג"כ - גם כן
17. ע"כ - על כן
18. כ"א - כי אם
19. ואח"כ - ואחר כך
20. א"כ - אם כן
21. אח"כ - אחר כך
22. עכ"פ - על כל פנים
23. ע"ד - על דבר
24. וק"ו - וקל וחומר
25. ק"ו - קל וחומר
26. וע"ד - ועל דבר
27. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ט - יפו **נמען:** דב ליובמן (ההסתדרות החקלאית במושבות יהודה)

הרב קוק מודה על ספר התקנות של ההסתדרות החקלאית, ורואה בה את 'יד ה' הנטויה' לקומם את הריסות העם.

עיקרי הדברים

- ברכה להסתדרות החקלאית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ט[4].

אדון נעלה מר דוב ליובמן נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

הנני מביע בזה לכבודו את תודתי העמוקה, על הענג והשמחה אשר השביעני. בשלחו אלי את ספר התקנות ליסוד האגודה של ההסתדרות החקלאית אשר במושבות יהודה.

רגשות רבים לשמחה ותקות עולמים התעוררו בלבבי, למראה התקנות הנכבדות, המבליטות יפה את תכנית ההסתדרות ואת רוחה הכביר.

אנכי הנני רואה בזה, כבכל צעדי הישוב הנכבד והקדוש, את יד ד' הנטויה לטובה על עמו ונחלתו, להחל לקומם את הריסותנו ולשובב את שבותנו [על פי ירמיהו ל, ג] כימי עולם. ורוחי סוער בקרבי בסערות אהבה חמה ותמה, לחבק בזרעות של ידידות נאמנה, את כל המתלקטים בעצה וגבורה, [המתאספים בעצה וגבורה (ישעיהו יא, ב)] להרחיב את גבול ישראל ולרומם את קרנו בארץ חמדתנו, ע"פ[7] כל תנאי החיים החדשים אשר החלו להגלות.

תקבל נא ממני, ההסתדרות החביבה והנכבדה, ברצון את רחשי ברכתי, ועתירתי להצלחתם, וכוונניות מפעלם [והתבססות מפעלם] בפרי ברכה מרובה, לעמנו וארצנו, מיד ולדורות.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ריז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** הרב ניסן רנין

הרב קוק מודה על הספר של אביו המנוח של הנמען, ידיד נפשו, ומשבח את הבן על שמוציא לאור את כתבי אביו. הרב קוק משבח גם את החוברת שכתב הנמען ביידיש לצעירים: כל דבר טוב שמגיע ללב הצעירים צריך להיאמר. הרב קוק מעודד לשלב ברעיון הלאומי את מקור קדושתו ואת חיבת הארץ.

עיקרי הדברים

- תודה על ספרי אביו של הנמען.
- חוברת ביידיש לצעירים.
- הרעיון הלאומי במקור קדושתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], י"א מנ"א[3] תרס"ט[4]. [י"א במנחם אב תרס"ט (1909), ברחובות, שבה שהה הרב קוק בימי בציר הענבים]

שלו'[5] וברכה מהרי יהודה, לכ'[6] ידידי ויקירי מימי נעורי, הרב הנכבד, אוצר תוי"ר[7], מו"ה[8] ניסן ראבין שליט"א[9], וכא"ל[10] שוי"ר[11],

אחדשה"ט[12] באה"ר[13].

בשבתי כעת בקרייתא דארעא דישראל, [בעיירה שבארץ ישראל (ארמית)] במושבה רחובות ת"ו, כדרכי בכל שנה לעת בציר הענבים מכרמי חמד של אדמת הקודש ת"ו, קראתי עונג ורויתי דשן נחת ושמחת לב ממנחת כבודו הטהורה, ספרו היקר והנחמד של כבוד מר אביו, ידידי עז המנוח הגאון זצ"ל[14]. אשרי חלקו של כבוד ידידי, אשר זכה להיות בן מכבד אב, בדבר הגדול הזה, של הארת הגיוני לב טהור ונפש קדושה של כבוד אביו, רב חביבי הגאון וצדיק ז"ל[15], על פני תבל. רב תודות לכבוד אהובי על העונג הרב אשר השביעני. כה יזכהו ד' להוציא לאור את כל כתבי קודש של כבוד אביו הגאון ז"ל, אשר ידעתי את יושר הגיונו ועומק שכלו, בצירוף עוצם שקידתו, ויראת ד' הטהורה שהאירה בלבבו, שהיתה מחוברת עם אהבת האמת, באופן נעלה, מצורף לחריפותו, בקיאותו וענות צדקו, שכל אלה הנם ערובה בטוחה על יקרת מעשי ידיו וגדולת התועלת אשר יקבלו מהם למודי ד', בצאתם לאור בע"ה[16], ישוטטו רבים ותרבה הדעת. [דניאל יב, ד]

כן אפריון אמטי לכבודו [ביטוי של שבח – אחלוק לו כבוד; על פי בבא מציעא קיט] על החוברת הזרגונית, [חוברת ביידיש] מעשה ידיו. ילך אהובי בכחו זה, וכל הגיון טוב וישר, המיוסד על אדני אמונה טהורה, הנאמר בסגנון שיוכל להכנס בלב איזה חלק מהצעירים בני דורנו, המעולפים בצחיחות צמאון, צריך הוא להאמר. וחלילה חלילה לכבוש את רוח ד' זה. כל אשר העיר ד' את לבבו, כמה שיועיל, כמה שיציל, כמה לבבות שיכשיר, מעט או רב, כמה שיקליש את זוהמת האויר המחניק של החמריות הבורית החצופה, ההולכת ומתרוממת דוקא סמוך לגויעתה, אין די באר את גודל החוב. אמנם נכון הדבר לפני סופר בעל כשרון שכמותו, שיכניס בתוך הצעותיו את טהרת הרעיון הלאומי, במקור קדושתו האמיתית, למלאות לבבות

רבות בחבת ארץ הקודש ובאמונת קודש בתחית עם ד' על ארצו. לעת כזאת, אשר מהליכות החיים וזרמי המעשים המדיניים והרוחניים נוכל לקחת תורה רבה על פקודת ד' את עמו, על התנוצצות קרן ישועה לישראל מהררי קדש, מהתחלת שיבת בנים לגבולם, רוממות רוח האומה אל מרומי הררי קודש, כשתכנס בתוך כל הארג של המחשבות כולן, המשוטטות בעולם בדבר שאלות הזמן והחיים, תתן לכלן עז ויפעה, ברק קודש והדרת כבוד. ועכשיו אין הדברים עומדים רק בגי-חזיון לבד, כי"א[17] הולכים הם ונעשים. רק חובת כולנו היא שלא לעמוד מרחוק, להיות פועלים עם ד', כל אחד כפי כחו וכשרונו, ויותר מן הכל החובה מוטלת על כל סופר מוכשר, אשר רוח ד' תניחנו. אקוה, שיצליח כבודו בדרכו זה, בתתו לוית חן על כתבי ידו, ועל כל אשר ברוח עמו, להוציא לאור לטובת המון עם ד' הנפוץ, הנתון למשיסה רוחנית, [על פי ישעיהו מב, כד] עוד יותר ממה שהוא נתון למשיסה חמרית, את המחשבה הקדושה והרוממה של תחיית האומה על אדמת קדשה, אשר כעת חיה הגיע הזמן להופיע עליה אורות רבים מעברים שונים.

מאד הייתי חפץ להשתעשע הרבה עם כבודו. יקר הי'[18] לי מאז, וחמודות הוא לי כעת, וביחוד שקשר נשמתי ואהבה עמוקה של אמת היו ביני ובין כבוד מר אביו הגאון ז"ל, נבדל לחיים טובים, אבל משא טרדת עבודות יעצרוני כעת.

כן שמחתי בבשורה טובה שנתקבל כי[19] גיסו הרב הגאון שי'[20] לאב"ד[21] בק' פאלאנגען. [לאב בית דין בקהילת פולנגן (פלנגה) שבליטא] יצו ד' אתו את הברכה וירומם אף ינשא כערכו הנעלה.

הנני חותם בברכה, באהבה נאמנה, כנפשו היקרה ונפש אחוז באהבתו ודורש"ת[22] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מאד חפצתי לדעת ממעשה כי חותנו הרב הנכבד וספריו הנ"ל[23]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. שוי"ר - שלום וישע רב
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. בע"ה - בעזרת השם
17. כי"א - כי אם
18. הי' - היה

19. כ' - כבוד
20. שי' - שיחיה
21. לאב"ד - לאב בית דין
22. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
23. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** הוועד המארגן את 'יובל הרצל'

הרב קוק מקבל את ההזמנה להשתתף בחגיגת יובל החמישים להולדת הרצל, 'מרים דגל תחיית האומה', ומבקש לדעת את פרטי התוכנית.

עיקרי הדברים

- השתתפות ביובל הרצל.
- תחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן. [אייר תר"ע (1910)]

לכבוד הועד המסדר. [הוועד שארגן את הכנס לציון חמישים שנה להולדת הרצל] יובל הירצל", שלו'[4].

את הזמנתם ע"י[5] מר י. ד. פרייער להשתתף עם החוגגים, לשם זכר כבודו של מרים דגל תחיית האומה, ד"ר[6] הירצל ז"ל[7], [בנימין זאב (תיאודור) הרצל, מייסד ההסתדרות הציונית, שנפטר בכ' בתמוז תרס"ד (1904)] ליום מלאת יובל שנים להולדתו, [הרצל נולד בי' באייר תר"ך (1860), ובאייר תר"ע מלאו חמישים שנה להולדתו] קבלתי. והנני נכון למלא את דרישתם בכל רגשי אהבת אחים, משותפים בשאיפה לתחיית האומה על ארצה ההסתורית.

והנני מתגעגע לדעת את כל דייקנות המשא ומתן של הפרטים החביבים, בחבת הזכר הכללי וכבודו.

ברגשי כבוד וברכת התחיה הלאומית,

בשם אלהי מערכות ישראל, [שמואל א יז, מה]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ע"י - על ידי
6. ד"ר - דוקטור
7. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הרב מאיר ברלין (בר־אילן)

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

עיקרי הדברים

- שמחה על בניין הארץ, וכאב על פירוד הנשמה הלאומית מן הקדושה.
- עיתון 'העברי' - ברכה ותמיכה.
- זכר הנצי"ב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' מנ"א[2] תרע"ן.

ידיד נעלה, חביב כאח ואהוב כבן, הרב הגדול בתורה יראה וחכמה, גזע ישישים, [מגזע של זקנים חשובים (על פי איוב יב, יב)] מר מאיר ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין), בן הנצי"ב, ממנהיגי "המזרחי"] שליט"א[3], שלו'[4] וברכה מהרי יהודה והררי קודש.

הנני יושב כעת במושבה הנחמדה רחובות ת"ו[5], מוקסם כולי מתקות ד' ונחומים, בראותי בעיני את שכלול ארץ חמדתנו הנשמה, על ידי אחינו פזורי גולה השבים לאט לאט. לבי בקרבי ירחב למראה משכנות שאננים, [ישעיהו לב, יח] כרמי חמד, הדר הגפן התאנה והרמון, אשר על שדמות בת עמנו, במקום בית חיינו. וכליותי בקרבי ישתוננו [על פי תהלים עג, כא] על הנשמה הלאומית ממקור אצילות קדשה, ממבוע החיים שלה, מאור אל אלהי ישראל, חקי תורת חיים ודבר קדשו, שהיא נרדמת, ויושבת בירכתים, [ונשארת בצד, בפינה] מפני שאלה אשר עזבו אורח חיים, שכחי ד', תתנכר היא מהם, ואלה אשר ירדו עם אל [ואלה הנאמנים לה' (על פי הושע יב, א)] ברובם יתנכרו המה אליה. בין כה וכה [בין כך ובין כך] רבת פעלים ורבת עדנים זאת לא תגלה הודה והדרה על החלקים היותר גדולים של עמנו, הטעון תחיה, לעת כזאת, אבל תחיה כמשמעה, תחיית אמת בכל הודה ויפעתה.

והנה כברק שמים, חביבי, האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי". [תוכנית השבועון "העברי", שערך הרב מאיר ברלין בברלין] קראתים ותחי רוחי. שחר אביבי וטל ילדותך [על פי תהלים קי, ג; הרב קוק הכיר את הרב מאיר ברלין עוד בילדותו, בוולוז'ין] הזהירו נגד עיני, עם הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל [הנצי"ב מוולוז'ין] זצ"ל[6], בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה.

בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בל"נ[7] לשרת את אגודת הקודש, תמימי הדעה, יחידי הסגולה, מיסדי העתון ומרחיביו. ובשמחה הנני נמצא בע"ה[8] לכל אשר תדרשוני, כי שארי-רוח אנחנו [כי קרובים ברוח אנחנו]

ואתה יקירי חזק ואמץ, אתה וכל אנשי מופת אשר עמך, באמץ רוח הרימו את דגל אור ד' על עמו ונחלתו, לעיני כל בני ישראל, הכמהים לראות דברים חיים וקימים מאירים ממקור המעין החי, אשר לנשמת ד' החיה בעם סגולה, מוגשים בכליל הוד ותפארת במעמק רגשי אמונת אמן ובבהירות אור מדע והגיון.

הנני בעריגת נפש מצפה להגשמת מפעלכם הקדוש והאהוב, ולהרחבת צעדיו על דרך החיים בימין ד' רוממה.

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת ד' על עמו מציון תפארתו מבין המצרים, [מימי בין המצרים, שבין י"ז בתמוז לתשעה באב]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
7. בל"נ - בלי נדר
8. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תר"ע - יפו **נמען:** הרב חיים טשרנוביץ ('רב צעיר'), אודסה

הרב קוק מודה על העזרה לישיבה. הרב קוק מתרחק ממלחמות, כי פנימיות העולם מלאה שקט והרמוניה, אבל לא ייסוג מפני מפריעים. בעניין הדיבור העברי: הרב קוק משתדל שהכול יילמד בעברית, לא רק כדי שלא יצחקו, אלא כי הנשמה הלאומית פועמת בבני תורה, ולכן יש להחיות את השפה יחד עם העם. עם זאת, המורה לגמרא אינו יכול עדיין לבטא את עצמו בלי יידיש. ב'תחכמוני' הצליח הדבר בהדרגה, ותלמידים ספרדים יכריחו את הדיבור העברי.

עיקרי הדברים

- תודה על תמיכה בישיבה.
- שלום מול מלחמה.
- תחיית השפה העברית גם בלימוד התורה.
- ההדרגה בהנהגת העברית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' אלול תרעי"ן.

לכבוד ידידי הרה"ג[4] החכם המפורסם רב פעלים מוהר"ח[5] טשרנוביץ [הרב חיים טשרנוביץ ("רב צעיר"), רב באודסה וממייסדי הישיבה שם] שליט"א[6], רב באדעסא יצ"ו[7], שלו'[8] וברכה וכוח"ט[9].

בשמחת לב קבלתי את מכתבו היקר, ואפריון אמטי למר על עזרתו החביבה לטובת הישיבה.

והנה ע"ד[10] התכוננות לעבודה, אין מה לדבר: רבה וגדולה היא העבודה, ומוכרחים אנו להחמש במרץ רב לעבוד ולמשא. אכן מה שנוגע למלחמה, דרכי הוא מעולם להיות מתרחק מתגרת מלחמה וכמה דברים הנני מוותר עליהם מפני אהבת השלו'[11]. אמת הדבר, שהצד החיצוני של העולם הוא מלא מלחמות, אבל הפנימיות שלו היא מלאה שקט והרמוניה, ואנו צריכים תמיד להעמיק ולחדור לתוכיותם של הדברים, כמנהג ישראל לומר "שקר החן" וגו'[12], [משלי לא, ל, מתוך "אשת חיל" הנאמר בליל שבת] באותה השעה עצמה שיופי הבית נוצץ בכל הדרו, בלילי שבתות,

אמנם בודאי אם יעמדו עלינו אינשי דלא מעלי, להפר את מחשבתנו הטובה ולחסם את דרכנו בקודש, לא נסוג אחור מפניהם. ככל האפשר נדבר עמם רכות, נפייסם, נראה להם את ההכרח והטוב שבמטרתנו ומעשינו, ואם בכ"ז[13] לא יתפייסו, יהי להם אשר להם ואנחנו בשם ד', השלו' האמת והצדק והחיים, נזכיר.

בכלל זה נכנס ג"כ[14] הדבור העברי, כמובן אני משתדל שהכל יהי'[15] נלמד ונדבר בשפתנו במכוננו, ולא לבד משום שלא נהי'[16] לצחוק, כמו שהבליט כת"ר[17], אלא משום שאותה הנשמה הלאומית בעצמה, המכה גלים בלב כל טובי עמנו, היא מפעמת - ועוד ביתר שאת - בלבות בני-תורה טהורי-לב, שעל דגלם הננו שואפים להמנות, והיא מכרחת אותנו להחיות את שפתנו יחד עם תחית עמנו וארצנו. בכל זאת

איני יכול עדיין למלא את כל חפצי בזה, ביחוד בשעור הגפ"ת[18], שאומר המורה של עכשיו, שעם כל מה שהוא ת"ח[19] מובהק ומעמיק חשוב בהלכה, לא יוכל לבטא את הגיונותיו בשו"א[20] בלי עזרת הז'רגון, [היידיש] לדאבון לבבי, ואנכי איני חפץ בשו"א להונות את כת"ר ולא את שום אדם מהמתנדבים, ע"כ[21] הנני מודיעם שלעת עתה. נאמר השעור הגפת"י[22] בסיוע הז'רגון, אבל קוה אקוה שיוטב המצב גם בזה. וכבר הי'[23] לי זה הנסיון ב"תחכמני" פה, [בית הספר "תחכמוני" ביפו] שבתחילה סרב המורה של הכת הגדולה לגפ"ת[24], שהוא ג"כ ת"ח מעמיק, מלקבוע את שעורו בעברית, מפני היראה שלא יכול לבטא את המובן כראוי, ביחוד בענינים העמוקים, והנחתיו על הרגלו, אלא שלא חדלתי מלעורר שאנו צריכים לשאוף לתחיית השפה בחוג התורה כמו שהיא הולכת וחיה ב"ה בחוג החיים החילוניים, ועתה ע"פ[25] השפעה זו והשפעת החוג של שארי הלמודים כולם בקודש ובחול, ואפילו הגמרא הפשוטה, שהי'[26] הכל בתחילה כבר נלמד, ע"פ הפרוגרמה של תביעתי, בשפתנו, התחיל המורה הנ"ל[27] מעצמו ללמוד הכל עברית, וב"ה[28] הדבר הולך ומצליח, והתלמידים רואים סימן ברכה גם בעומקה של הלכה בשפה ברורה וחיה שלנו, לחדות לבבנו. ברוך שומר הברית והחסד לעמו, אשר זכנו לראות ככה בצמיחת קרן ישועתנו על אדמת קדשנו. וכן אקוה שיפותח הדבר גם בשיעור זה של הישיבה, ביחוד נקוה לפתוח זה כשיזדמנו לנו איזה תלמידים ספרדים, שזהו הכח היותר מכריח לדבר דוקא עברית. וב"ה שצרכי-החיים עצמם גם הם מניעים את כח תחיתנו הרוחנית לכל צדדיה. רק אנו צריכים להיות עמלים עם הצבור, לעבוד ולמשא באמונת לב.

הנני חותם בברכה ואה"ר[29], וברב תודה על כל ההשתתפות האהובה אשר יהגה לבבו הטהור לפעלנו, כנה"ר[30],

הק' אברהם יצחק ה"ק

לזרז את מזורז שכמותו שי'[31], להגדיל את העזרה בחומר ורוח לימים הבעל"ט[32], איני מוצא לנכון, כי יחושו של מוסדנו אל כל הכחות היותר טובים של עם ד' איננו פחות מיחושו אלי.

ידי"ע[33]

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. שלו' - שלום
9. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
10. ע"ד - על דבר
11. השלו' - השלום
12. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

13. בכ"ז – בכל זאת
14. ג"כ – גם כן
15. יהי' – יהיה
16. נהי' – נהיה
17. כת"ר – כבוד תורתו
18. הגפ"ת – הגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
19. ת"ח – תלמידי חכמים
20. בשו"א – בשום אופן
21. ע"כ – על כן
22. הגפת"י – הגאון פ... ת... י... – שם אדם
23. הי' – היה
24. לגפ"ת – לגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
25. ע"פ – על פי
26. שהי' – שהיה
27. הנ"ל – הנזכר לעיל
28. וב"ה – וברוך השם
29. ואה"ר – ואהבה רבה
30. כנה"ר – כנפשו הרמה
31. שי' – שיחיה
32. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
33. ידי"ע – ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרע"א - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי')

ההפקרות בחוות 'הקרן הקיימת' הגיעה לשיא: פועלים ופקידים מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס הציוני ערובה מהוועד הפועל, ואם לא תינתן, כל הכוחות של 'המזרחי' יעמדו נגד 'הקופה הלאומית', אף שהיא חביבה עליהם. אפשר לברר את המצב אצל ליבונטין.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בחוות הקרן הקיימת.
- דרישה בקונגרס.
- איום להתנגד לקופה הלאומית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] ט"ז תמוז, התרע"א[4].

לכבוד הרה"ח[5] הנודע לשם תפארת מר ד"ר[6] פייכטוואנגער [הרב ד"ר פייכטוונגר, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[7].

שלו'[8] וברכה.

אדוני הנעלה, הננו מוצא את עצמי מחויב להעיר את כבוד הדרתו הערה רבה מאוד על חובה אחת שהזמן גרמא [שהזמן מחייב] ושאי אפשר לנו לאחרה,

עם כל מה שאנו עמלים תמיד להרגיע את הלבבות, ולישב ג"כ[9] את רוחנו בקרבנו שלא יתרגש יותר מדאי למראה ההרס הרוחני ביחש לכל קודש ד', שהננו פוגשים תמיד מאחינו אלה, המשתתפים עמנו בעבודה הלאומית הכללית ובישוב הארץ בפרט, הלאומיים החפשיים, לכל פלגותיהם, - הנה הגיע הדבר עד כדי נקודת-רום [עד כדי שיא] כזאת, שאיננו רשאים בשום אופן לסבול עוד. עם כל מה שאני חרד, עד קצה האחרון, מהתעוררות של תגרה ומריבת אחים, העוסקים באיזו מדה בעבודה גדולה אחת משותפת, איני רואה שום אפשרות הפעם להמשיך את השתיקה. לפחות אנחנו חייבים להגן על כחותינו, שאנחנו נותנים לאוצר הכלל, שלא יעשו מהם שכים לעינינו. [שלא יהיו לנו לקוצים בעינינו (על פי במדבר לג, נה)]

בימים האחרונים ביותר הובלט היסוד ההפקרותי, ביחוד מצד חלק ניכר מפועלים ופקידים, העוסקים בחוות נחלת ה"קרן קימת", [בחוות החקלאיות של הקרן הקיימת, כמו כנרת ובן שמן] ביחש לכל קודש, ובבירור ביחש לחילול שבת ויו"ט[10] בפרהסיא, בצורה מדאיבה לב ונפש כל אשר לב ישראל חי בקרבו.

לדעתי הננו חיבים לתבע, בעת הקונגרס הבא, מ"האקציאנס-קומיטה" [מן הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] ערובה בטוחה, שדברים כאלה עוד לא יקרו. לדעתי, חיבים אנו לעמוד בזה חזקים כצור, שאם לא יתענין הקומיטה בשאלתנו הבוערת כ"כ[11] במעמקי נשמתנו. נהיה מוכרחים כולנו וכל הכחות

המזרחיים לעמוד בכח נגד ה"קופה הלאומית", [הקרן הקיימת לישראל] למרות מה שהיא כ"כ חביבה עלינו חבת נפש.

תקותי אמיצה היא, שיתעורר הזיק הנעלם של אור ד'. החי בסתר בכל הלבבות הפונים לציון ומקראיה, הכל יחד יסכימו על דרישתנו המוכרחת, ועבודתנו הלאומית תלך, בחמלת ד' על עמו ונחלתו, במהלכה הנכון, בשלו'[12] אמת על ישראל.

ברגשי כבוד מאד נעלים ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. מצב הענינים ביחש להההנהגה, שהננו מוכרחים כ"כ למחות כנגדה, חושב אני שיוכלו כבודו לדעת מדירקטור הבנק אנפ"ק[13] מר ז. ד. ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק ביפו] שיהי'[14] על הקונגרס. אע"פ[15] שהוא איש פיננסי ועוסק בענינים גשמיים. מ"מ[16] אקוה שימסור את המאורעות, ביחש לפגימתן הרוחנית בצביונם האמתי. הנ"ל[17]

מצורף לזה אני שולח לכ'[18] את ההעתק מהמכתב, אשר כתבתי בנ"ד[19] לועד הקופה הלאומית. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. התרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. ד"ר - דוקטור
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. ויו"ט - ויום טוב
11. כ"כ - כל כך
12. בשלו' - בשלום
13. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
14. שיהי' - שיהיה
15. אע"פ - אף על פי
16. מ"מ - מכל מקום
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. לכ' - לכבוד
19. בנ"ד - בנדון דידן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הנהלת 'הקופה הלאומית לישראל'

מכתב רשמי: בחוות הקרן הקיימת פועלים ופקידים מחללים שבתות וימים טובים בעבודה, נסיעה, רכיבה, משא והבערה. הרב קוק מבקש מההנהלה לצוות עליהם לכבד את הקודש.

עיקרי הדברים

- מחאה על חילול שבת בחוות הקרן.
- דרישה להוראה מחייבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ"ה תמוז תרע"א[4].

להדרת כבוד ועד הנהלת "הקופה הלאומית לישראל". [הקרן הקיימת לישראל]

שלו'[5] רב!

בתור איש פנימי, [כמי שהעניין קרוב ללבו] שעניני ישובנו בארץ ישראל נוגעים אל לבו, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכבוד הועד ולהעיר את רוחו, להגן בכל היכולת שבידו, לדבר עיקרי ויסודי אחד הנוגע למעמקי חיי הישוב, לכבודו ושכלולו, ולכבוד הקופה הלאומית בכלל, ולהתפתחותה והרחבתה בישראל.

ידעו אדוני הנעלים, שהשיטה של העלבת קדשי דתנו הקדושה בצורה בולטת מאד, ביחוד בחילול שבתות וימים טובים, התפשטה מאד בחלקי הישוב, ביחוד בחוות של הקופה הלאומית. אין הפועלים והפקידים מתחשבים כלל, עם הקדש לישראל, ובשאט נפש מחללים הם את קדושת ימי קודש, בעבודות פומביות, בנסיעה, רכיבה, במשא, והבערה והנם נוהגין בהם מנהג חול לגמרי, לדאבון לב כל אשר רגש ישראל חי בקרבה המשתומם למראה עיניו לראות קודש קדשיו נרמסים בידי אחים, בארץ ישראל, בארץ הקודש.

הדבר הגיע עד כדי מדרגה נוראה, אשר אם לא תבא עצת חכמה ויושר לעזור בעד הרעה, ד' יודע מה יוכל להיות אחרית מפח נפש כזה!

עליכם, רבי המשרה [בעלי השררה, המנהלים] ורבי הפעלים, החובה להניא [למנוע] בפקודה חזקה מאד, ובגערה גדולה, את כל הפועלים והפקידים, העומדים תחת פקודתכם, בקרקעות אשר לקופה הלאומית, לסור מדרכם זה, ולהחל לנהוג מנהג קדושה וכבוד בכל קודש ד' אשר לישראל, ולהשמר מכל חילול יום קודש.

בתקותי שדברי המעטים הללו יעשו את משלחתם נאמנה, [ימלאו את שליחותם בנאמנות] הנני חותם בכל רגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. העתק ממכתבי זה שלחתי ג"כ[6] לה"מזרחי".

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק שולח העתק ממכתבו לקרן הקיימת ומבקש לקרוא אותו בפומבי בקונגרס, כדי שהבונים ידעו על 'מהרסינו מבית'. אין להשתתף בבניית מוסדות שמחריבים מבפנים. הרב קוק מציע להתייעץ עם ליבונטין.

עיקרי הדברים

- קריאת המחאה בקונגרס.
- אין להשתתף במוסדות מחריבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח תמוז תרע"א[4],

ישאו הרים, מבין המצרים, שלו'[5], [על פי תהלים עב, ג; המכתב נכתב בימי "בין המצרים", שבין י"ז בתמוז לתשעה באב] לכבוד מר ידידי הגאון הגדול, רב פעלים, אוצר תורה, יראה וחכמה, מוהר"ר[6] יצחק יעקב שליט"א[7] ריינוס, [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] הגאבד"ק[8] לידא יצ"ו[9].

הנני מוסר בזה להדר"ג[10] העתק ממכתבי, אשר הנני חפץ שיהי'[11] פומבי כמה דאפשר, ושיהי'[12] נקרא באזני רבים בהקונגרס. ידעו המתקבצים לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה את מעשי מהרסינו מבית, [על פי ישעיהו מט, יז] ויחגרו את כל כחם לעצור בעד הרעה בעוד מועד. בשום אופן אי-אפשר לנו לשבת דומם עוד, לראות איך אנשים קלי דעת משימים את כל כבוד קודש ד' לקלם ולמרמס, [על פי יחזקאל כב, ד וישעיהו ה, ה] בעצם קדוש משכני עליון. מטמטמים המה בזה את הלבבות ומקררים את הרוחות, ביחוש לעבודת הקודש של בנין האומה והארץ, אשר זה מקרוב החל לפרח.

עלינו כולנו לאחוז בזה באמצעים היותר אמיצים, להביע את מחאתנו בקהל גדול ובכח אמיץ. בשום אופן אי אפשר שנשתתף בעזרה לכונן מכונים כאלה המחריבים אותנו חורבן כ"כ[13] נורא, בתוכיות בניננו הכללי.

סמוך אני בעה"י[14] על חכמת הדר"ג[15], ויראתו הקודמת, ביחד עם יושר לבבו ואהבתו הנאמנה לבנין ארצנו הקדושה ותחית עמנו עליה, שידע איך להשתמש בדברי אלה לטוב, וזכות הרבים יהי'[16] תלוי בו. [על פי אבות ה, יח] לדעתי יוכל להתישב בענין זה עם מר ליבונתין, [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] דירקטור הבנקים הארצי-ישראליים והסורי, שיודע את המצב אל נכון, וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה הנ"ל[17].

והנני בזה ידידו, מוקירו ודורש"ת[18] באה"ר[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. להדר"ג - להדרת גאונו
11. שיהי' - שיהיה
12. ושיהי' - ושיהיה
13. כ"כ - כל כך
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. יהי' - יהיה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מנחם אב תרע"א **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין, מחבר 'וו המהפך'

הרב קוק קרא את הספר כולו ומשבח את הביטוי החם והמואר של רעיון תחיית האומה, ששובץ בדברי תורה.

עיקרי הדברים

- שבח לספר 'וו המהפך' על תחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז מנ"א[2], תרע"א.

שלו'[3] רב מארץ חמדה, לכבוד איש חמודות, הרב הגביר יקר מחכמה ומכבוד מו"ה[4] אברהם דובער בערנשטיין נ"י[5], מחבר ספר הנעלה "וו-המהפך". [ספרו של אברהם דובער ברנשטיין על רעיון התחייה הלאומית]

הנני כותב את מכתבי זה, בעת לבבי מלא רגשי תודה ואהבה אין קץ לכבודו, מהרושם הטוב אשר עשה עלי ספרו היקר, אשר קראתיו כולו. הצליח מאד כבוד הדרתו, להביע את המחשבה של תחיית האומה, בחם לב ואור דעת. דברים כאלה היוצאים מן הלב, ומשובצים בדברי תורה, הכתובה והמסורה, אקוה שיעשו פרי תנובה בלבבות רבים, ושם כבודו לעד ינון בין ראשי בוני האומה, ומשובבי נתיבותיה. [ומחדשי דרכיה (על פי ישעיהו נח, יב)] יהי ד' עם כבודו, ותחזקנה ידיו לעבודת הקודש, עבודת האומה ותחייתה על אדמת קדשה, ועיניו תחזינה בשוב לציון [ישעיהו סא, ג] גאולים, קוממיות, בשמחת עולם, בגאון שם ד' אלקי ישראל באמת.

והנני בזה חותם ברגשי תודה כבירים ורחשי אהבה וכבוד רב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אלול תרע"א **נמען:** משפחת אליהו ספיר, והרב בן ציון שטיל

מכתב תנחומים על פטירתו הפתאומית של הבלשן והחוקר אליהו ספיר, שפעל לתחיית ישראל וארץ ישראל. העם כולו שותף לאבל, ורוחו תחיה בקרב העם בארץ.

עיקרי הדברים

- תנחומים על אליהו ספיר.
- פועלו לתחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י', ג אלול תרע"א[2].

מנחם ציון ובונה ירושלים, [מנוסח ברכת המזון] ינחם את המשפחה היקרה והחביבה, משפחת.

החכם הנעלה, הבלשן המפואר, העובד הנשגב בעבודת תחיית ישראל וארץ ישראל, מר אליהו ספיר [אליהו ספיר, חוקר ובלשן, מחלוצי העברית ביפו] ז"ל[3], תנצב"ה[4], ובראשה, כבוד חביבי מחותני, [קרובו מצד הנישואין] הרב הישיש, מלא תורה ויראת שמים, ואהבת ארץ ישראל ובנינה, מוהר"ר[5] בנציון שטיל, שליט"א[6].

אבלים נכבדים ויקרים, החביבים בכל לב ונפש,

בעמל גדול הנני מרהיב עז לבא לפניכם בדברי תנחומים, על השבר הנורא והפתאומי אשר השברתם, בהלקח מכם מחמד עיניכם, אבן הספיר הטוב, [משחק מילים על שמו של הנפטר, "ספיר"] אשר האיר באור חכמתו ופועל כפיו, את האופק הארץ-ישראלי. פצעי הלב, מה איומים המה, מה נורא ונעכר הוא הכאב. אמנם מחמדי לבבי, משפחה יקרה ונכבדה, תהי נא זאת תנחומתכם, כי לא אתם לבדכם הנכם חשים את השבר ואת המכאוב, כי עמכם עם רב, מקהל עדת ישראל, אשר הביטו ונהרו לפעולת חכם לב וגדל דעה, אשר ידיו ולבו אמונה [שידיו ולבו היו נאמנים] לעבודת עם ד' וארץ חמדה, כבוד המנוח ז"ל, יחושו את. הכאב הגדול הנוגע עד עמקי הנשמה. ואם ברוח השכל נשפט על ערך החיים, רבות הנה התנחומות, אשר נוכל למצא, כי גדלו ורבו מעשי איש חי רב פעלים, מחמד לבבנו המנוח ז"ל. חי חי הוא, ורוחו לעד תחיה בקרב עם ד' על אדמת הקודש. החובש לשבורי לב [תהלים קמז, ג] יחבש לעצבון לבבכם, ובדבר ישועה ורחמים תנוחמו, ותאושרו בארץ הטובה אשר אהבתם סלה.

וגודר פרצות עמו [על פי עמוס ט, יא] הוא יגדור את פרצותיכם, וינחכם בכפלים, ויחזק ויאמץ לבבכם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, לשם ולתפארת, להצלחה וברכת השנים, כנפשכם היקרה ונפש פצועה מפצע לבבכם, מיחל לחסדי ד' על עמו ונחלתו המביע לכם את הגיוני נחומיו מקרב לב עמוק.

ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. ז"ל - זכרונו לברכה
4. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אלול תרע"א **נמען:** ד"ר חיים חיסין (ועד "חובבי ציון")

בגלל שינוי בנסיבות, הרב קוק מסיר את העיקול שהטיל ש' ג' על כספי הוועד (ועד חובבי ציון באודסה). אבל הרב קוק תמה שוועד שמוקדש לענייני ישראל מסרב לדון בדין תורה, ומודד את ענייני הארץ ב'אמת המידה הגלותית'.

עיקרי הדברים

- הסרת עיקול.
- סירוב לדון בדין תורה - ביקורת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז אלול תרע"א[2],

אדון נעלה מר ד"ר[3] ח. חיסין, [חיים חיסין, ממייסדי תל אביב ונציג "ועד אודסה" של חובבי ציון ביפו] שלו'[4].

מכתבו הנכבד ע"ד[5] העיקול של מר ש. ג. הגיעני. והנה לפי השינויים שבאו במצבו של המעקל הנ"ל[6], איני מוצא כעת צורך להמשיך את העיקול, עד הזמן היותר מוכשר לזה. חושב אני, שמכתבי זה עצמו די הוא כדי להסיר כעת את העיקול, מכסף הועד.

אמנם בעיקר הענין לא אכחד מאדוני את תמהון לבבי בזה, עד היכן יגיעו הדברים, לבטל כ"כ[7] את כח עצמנו, אם ועד מוקדש לעניני ישראל היותר חביבים, לא ירצה להשיב על תביעה בדיני ישראל. את נטיית רוחו של כבודו לכח המשפטי העצמי שלנו ידעתי, שהוא לטובה, אבל הלב דואב, שהועד היושב בחו"ל[8], ["ועד אודסה" של חובבי ציון] מודד הוא את ענינינו הפנימיים ע"פ[9] אמת-המדה הגלותית.

בכל אופן אקוה, שכל מה שיוכל כבודו להכריע בזה את הקשבת הועד שישימו לב למשפט ישראל, ביחוד בעניני ארץ ישראל, יעשה ותחשב לו לצדקה.

בכבוד וברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. ד"ר - דוקטור
4. שלו' - שלום
5. ע"ד - על דבר
6. הנ"ל - הנזכר לעיל
7. כ"כ - כל כך
8. בחו"ל - בחוץ לארץ
9. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק שמח שאחיו מעורר את 'נרדמי הגלות' לשיבת ציון. לוויכוח בין פויכטוונגר לבודנהיימר (על השמיטה בקרן הקיימת) אין ערך מעשי, כי רוב העבודות הותרו, אבל יש לו ערך מוסרי: הישוב שעשה את המעט שנאסר בידי נכרים גילה שהוא מתחשב בדת, ואלה שלא שאלו גילו שאין להם חלק בתורה. העניין הסב תשומת לב לערך הדת בתחייה.

עיקרי הדברים

- עידוד לפעולת האח בגולה.
- הוויכוח על השמיטה בקרן הקיימת - ערכו המוסרי.
- תשומת לב לדת בתחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יפו ת"ו[2], י"ד תשרי תרע"ב[3].

אחי יקירי ומחמדי מר שמואל [אחיו, ר' שמואל קוק] שליט"א[4].

שלו'[5] וברכת הרגל וכ"ט[6].

שמחתי בדבריך החביבים. ב"ה על שלומך הטוב. ת"ל[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו. נטרדנו באלו הימים מקבלת ד"ר[9] לוין שלנו. [בנימין מנשה לוין] שמחתי מאד בזה שהנך דרך-אגב מעורר נרדמי הגלות לעבודת שיבת ציון ודרישתה, חזק ואמץ.

הויכוח של פויכטוואנגר - בודנהיימר [ויכוח על עבודה באדמות הקרן הקיימת בשמיטת תר"ע, בין ד"ר פויכטוונגר לבין מקס בודנהיימר, יושב ראש הקרן; ראו (כרך א', אגרת שד)] אין לו ערך מעשי גדול, אפילו אם היה בא בשעתו, שהרי אחר המכירה התרתי רוב העבודות ע"י[10] ישראל. אבל ערכו המוסרי נכבד מאד, שהרי מאותו המיעוט שאסרתי, והישוב עשה אותם ע"י נכרים דוקא, גילה את דעתו, שהוא מתחשב עם משפטי דת קדשנו, כראוי לעם ד' נוחלי מורשה. ואלה אשר לא אבו לדרש כלל לדבר ד' זו הלכה, גילו את דעתם, שאין להם חלק ונחלה בתורת ישראל. ומה יכאב הלב, ששמש לגילוי דעת זו הי'[11] הקרן הקיימת הישראלי. וב"ה[12] שהענין בכללו הסב תשומת לב לחיי הדת וכבודה, ולערכה הגדול בתחיית האומה והארץ גם בחוגים הרחוקים. ונודה לד' חסדו, כי דבר טוב על ישראל, וסוף כל סוף יכירו גם התוססים על שמריהם, איכה ירעה ואיך ירבץ ישראל ברצותו לשוב לימי עלומיו. וצור ישראל ואור ישעו יאזרנו רוח גבורה ויאר לנו, באור שכל טוב דעה מיושבת ויושר לבב, למען עמו ונחלתו.

כתוב נא יקירי מכל הפרטים אשר עמדך.

אחיך דבק באהנ"פ[13] מצפה אשרך מקירך כערכך הנעלה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. וכ"ט - וכל טוב
7. ת"ל - תודה לא-ל
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ד"ר - דוקטור
10. ע"י - על ידי
11. הי' - היה
12. וב"ה - וברוך השם
13. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** ר' אברהם יעקב סלוצקי

הרב קוק אינו רוצה 'לחטט' בפשעי ישראל. העיקר הוא העתיד, ובדרך שלום. התביעות העיקריות: א. פועלים לא יחללו שבת ויום טוב. ב. בבתי הספר תשרור רוח הדת, ולא ילמדו כתבי הקודש בגילוי ראש. ג. הפרדה בין בנים לבנות. ד. התנ"ך לא יילמד לפי ביקורת המקרא. על בית מדרש למורים ולמורות: יש התחלה אצל ד"ר אויערבך ו'תחכמוני'. כדאי לעודד עליית פועלים צעירים דתיים־לאומיים, ולייסד במה ספרותית דתית־לאומית.

עיקרי הדברים

- אין לחטט בפשעים - העיקר העתיד.
- ארבע תביעות: שבת, רוח הדת, הפרדה, נגד ביקורת המקרא.
- בית מדרש למורים ולמורות.
- פועלים דתיים־לאומיים.
- במה ספרותית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ב[4].

((הר"ר[5] אברהם יעקב סלוצקי [הרב אברהם יעקב סלוצקי, ממבשרי הציונות הדתית ברוסיה] ז"ל[6] הי"ד),

אדון נעלה,

מכתבו הנכבד הגיעני. ומאד הייתי חפץ למלא את רצונו ע"ד[7] ידיעות פרטיות, שיוכלו להשתמש בהן העומדים לבצר את מעמד דת קודש באי"י[8]. אמנם אין הדבר לפי רוחי ללכת לחטט ולמצא פשעי ישראל. די לנו שהפגנו בעת אשר נתמלא הלב מרורות. וכל החפץ לעזור ויש בידו לעזור הלא יוכל לסמוך, כי אלמלא היה כאבנו גדול לא היינו צועקים. וביחוד לאיזה צורך דרושים הם הבירורים הפרטיים והעובדות המדויקות. וכי דורשים אנחנו לדון את העבריינים על העבר, הרי אין אנו חפצים כי-אם שלימים הבאים יהי'[9] כבוד הדת נשמר באה"ק[10], וע"ז[11] צריכים העסקנים הנאמנים לדגל תורת ד' לרכז את כחותיהם.

ע"כ[12] איזה ערך נכבד יש לנו בענין שכבר עבר. נתאמץ נא, כי להבא לא יהינו הבאים לעסוק בישוב אי"י[13] לחלל את הקודש, ושהמורים לא יתיחשו בשלילה וקלות ראש לכל עניני הדת, - אז נשכח את הראשונות. ע"כ אוכל אנכי מצדי רק להבליט את הדברים היסודיים, שאנו צריכים לדרוש ולהשתדל שיתמלאו בכבוד ובדרך שלו'[14]. ובאמת כבר נסיתי, שכל מה שדורשים בדרך כבוד ושלו'[15] מתמלא יותר ממה שדורשים בדרך קנטוריא, המעורר התרגזות.

ואלה הן תביעותינו העקריות: א) הפועלים לא יחללו שבת ויו"ט[16], בשום עבודה השייכת להישוב, ולא יהינו לחלל את קדושת הימים בפרהסיא בשום דבר. אין לשער כמה יכאב הלב כשבאים לעיר המון

פועלים בשויו"ט[17], במקליהם ותרמיליהם, כאילו ח"ו[18] אין קודש לישראל. ב) בבתי-הספר צריך שישרור רוח דת קודש, וק"ו[19] שלא יראה בהם זלזול קדושתה אחד הענינים שהם זלזול קודש, הוא למוד כה"ק[20] בגילוי ראש, שצריך להסיר מנהג מקולקל זה בכל עז ג) המינים הבנים והבנות, צריכים להתבדל במחלקות מיוחדות. אין שיעור להקלקלה החינוכית, הבאה ע"י[21] איחוד בלתי-טבעי זה בבתי-ספרינו, לקטנים וגם לגדולים. ד) התנ"ך[22], וביותר גוף התורה, לא יהי' נלמד ע"פ[23] הבקרת החפשית, [ביקורת המקרא] שפרצה כל גדרי המסורת והשחיתה את מקור הנועם של הקדושה הדתית והלאומית של ישראל, לא פחות ממה שקלקלה את האמת המדעית.

עתה נדבר ע"ד יסוד בי"ס[24] למורים ולמורות, הנחוץ לנו מאד. לעת-עתה אין לנו שום דבר גמור מן המוכן. אמנם חזקה היא תקותי, ברוח ד' אשר על עמו, שנוכל: כאלה כעת. כי מאז באתי לא"י[25] והחילותי לעזור להסתדרות חינוכית, יהדותית-נאמנה תרבותית עד עתה צעדנו הרבה לפנים ב"ה עפי"ז[26] נוסד ה"תחכמוני", [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של תנועת המזרחי] נתקשרו בתי הת"ת[27] שבמושבות שהיו עומדים להתמוטט ולאבד. את כל ערכם, עם מורים ומנהלים בעלי מדע ויהדות מאשכנז, שהם הולכים ומתפתחים בא"י ע"פ הצביון של תחיית האומה, המפעם בה בכל עז. ועתה כבר יש לנו התחלה קטנה, שצריך להרחיבה. ד"ר[28] מ. אוירבאך בפ"ת[29], [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] מחנך איזה צעירים למורים תחת פיקוחו. ביסוד ה"תחכמוני" פה הנני מקוה ג"כ[30] להכניס תוכן-כזה. ואנו צריכים לאגד יחד את המורים הדוגלים בשם התחיה הלאומית-דתית. באיגוד מודרני מסודר, ושום דבר חוץ מההפקרות וזלזול קודש אין אנו חפצים להזניח מכל ארחות הפדגוגיה הארצישראלית החדשה. מהחומר הנמצא אנו צריכים ליסד בי"ס למורים, שהם יודעים את תעודתם, ואח"כ[31] נוכל לגשת ליסוד בי"ס למורות, וע"ז כמעט אין לנו חומר כלל לע"ע[32], וצריכים לברא כמעט יש מאין.

אבל נצני תקוה ישנם גם ע"ז[33]. ונדבר בנדון זה בע"ה[34] במכתבים הבאים.

הפרוגרמה של ה"תחכמוני" אצוה לשלח לכבודו. תחזקנה ידיו לעבוד לטובת המוסד הזה, שיש לו תקוה של עתיד גדול בחיי עמנו ההסתוריים בארץ אבות.

ע"ד הפועלים, היה ראוי מאד לעשות תעמולה, שיבואו פועלים צעירים בעלי כח עבודה מחומשים ברעיון התחיה באש קודש דתיים לאומיים. והם היו יכולים להכריע את הכף של העבודה העברית, בא"י בכלל ובמושבות בפרט, לצד ישראל. פרטי הדברים גם עד"ז[35] במכתבים הבאים בע"ה.

כבודו נגע בדבריו בדרך-אגב בפצע, בספרות שנכבשה תחת יד מהרסי נשמתנו היסודית. הנה גם ע"ז יש לנו תקוה, ליסד במה מדעית-ספרותית דתית-לאומית, ע"י קיבוץ הכחות הרוחניים ההולכים ומתאספים לאטם באי"י. אבל ענין זה ארוך מאד, צריך לבאר בו פרטים רבים, שאין הפנאי מסכים לזה, ע"כ גם זה יונח לנו לזמנים אחרים ברצות ד'.

הנני חותם בברכה וברגשי כבוד וידידות

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. הר"ר - הרב רבי שם שמתחיל באות ר (כגון ראובן / רפאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. ע"ד - על דבר
8. באי"י - בארץ ישראל
9. יהי' - יהיה
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. וע"ז - ועל זה
12. ע"כ - על כן
13. אי"י - ארץ ישראל
14. שלו' - שלום
15. ושלו' - ושלום
16. ויו"ט - ויום טוב
17. בשויו"ט - בשבת ויום טוב
18. ח"ו - חס ושלום
19. וק"ו - וקל וחומר
20. כה"ק - כתבי הקודש
21. ע"י - על ידי
22. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
23. ע"פ - על פי
24. בי"ס - בית ספר
25. לאי"י - לארץ ישראל
26. עפי"ז - על פי זה
27. הת"ת - התלמוד תורה
28. ד"ר - דוקטור
29. בפ"ת - בפתח תקוה
30. ג"כ - גם כן
31. ואח"כ - ואחר כך
32. לע"ע - לעת עתה
33. ע"ז - על זה
34. בע"ה - בעזרת השם
35. עד"ז - על דרך זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ר' אברהם יעקב סלוצקי

החינוך הדתי בארץ נשען על 'תחכמוני' בעיר ועל תלמודי התורה במושבות של האגודה מפרנקפורט. ההתחלה היא 'יותר מחצי הכל', אבל צריך לאחד את שתי האגודות לפני קול קורא כללי. יש להילחם ב'יהודים בלי יהדות' של הגימנסיה, ועם זאת לשמור על אחדות המתיישבים. הרב קוק אינו מוסר מידע שלילי על אחים, אבל הגימנסיה ידועה בלאומיות בלי דת, בחינוך מעורב, בגילוי ראש ובביקורת המקרא - 'דגלה של יון העתיקה'. על הפועלים: יש להכשיר פועלים מבני הארץ, וכ־2,000 פרנק מספיקים למשפחה. נוסדה 'אגודת התרבות הישראלית', ויש תוכנית לכתב עת.

עיקרי הדברים

- 'תחכמוני' ותלמודי התורה במושבות.
- איחוד האגודות.
- אחדות מול מלחמה בגימנסיה.
- פועלים מבני הארץ.
- אגודת 'התרבות הישראלית'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תרע"ב[4].

אדון נעלה הרה"ח[5] מר א. י. סלוצקי [אברהם יעקב סלוצקי, ממנהיגי "המזרחי" ומחובבי ציון ברוסיה] נ"י[6].

כמה שאפשר לי, אנסה בזה למלאות את חפצך, אדוני היקר, בתשובה על מכתבך הנכבד מיום י"ג כסלו העבר.

א. ע"ד[7] הערכת קול קורא מצדי להצלת החינוך באי"י[8], שלע"ע[9] הננו עומדים בראשית הצעד. הנה יש לנו שני מוסדים כלליים המתאימים למגמתנו; התחכמני, בעד החינוך העירוני, ובתי התלמוד-תורה ההולכים ונוסדים במושבות, על ידי האגודה האשכנזית נפ"פ[10] החרדית, בעד החינוך הכפרי. והנה באלה העניינים, ולפי מצבנו באי"י ביחוד, נוכל לומר, שההתחלה היא יותר מחצי הכל. מה שהיה קשה ביותר, היה רק להכניס את החלק האנושי והלאומי היפה אל תוך החינוך של שלמי אמונים. מעתה, שהענין היסודי כבר נעשה, יש לנו ב"ה בסיס הגון על מה לבנות ולשכלל. אבל חסרון קטן יש בגו, [חיסרון קטן יש בתוכו (ארמית)] שאנו מקוים שיבא לכלל תיקון, והוא: מה שאלה האגודות, מיסדי התחכמני ומיסדי בתי התלמוד-תורה שבמושבות, הנן כל אחת מתיחדת בעסקיה לבדה, ואין להן עדיין קישור הגון הראוי להיות נמצא בין אגודות העוסקות לשם מטרה אחת. אנכי מקוה, שלעתיד הקרוב בע"ה[11], נוציא אל הפועל את האחדות השלמה ביניהן, ואז נוכל לפנות בקו"ק[12] ע"ד תיקון החינוך באי"י והרמת ערכו, ברעיון מאוחד מאת כל שלמי אמוני ישראל, המצפים לבנין אה"ק[13] וישובה המשתכלל.

ב. אע"פ[14] שמלחמה כבדה אנו חייבים להלחם עם הלאומיים היבשים, בעלי "יהודים בלא יהדות", [יהודים שאינם שומרים את התורה והמצוות] אשר התרכזו ביחוד ע"י[15] הגימנסיה שלנו פה, מ"מ[16] אנו חייבים מעבר מזה, להשמר מאד שלא לנתק את פתיל האחדות והאחוה, בין העובדים והמתישבים בארץ ישראל: כי למודים אנו למדי לדעת מה מלחמת אחים יכולה לעשות לנו, בפרט בראשית דרכנו בישוב הארץ, ובעודנו כ"כ[17] מועטים וחלושי כח ומוקפים משונאים מחוץ מכל עברים.

ג. מהטעם האמור באות א', תבין, אדוני הנעלה, שלבא לידי שכלול פרוגרמה כללית בעד כל בתי ספרנו בא"י, אפילו אם נצמצם את הדבר עד כדי ההיקף של שלמי אמונים לבדם, הרוצים בקיום דת קדשנו ובשליטתה בחינוך, - אנו צריכים להקדים את האחדות שבין שתי האגודות, שהאחת - העוסקת בחינוך הכפרי ע"פ[18] השיטה של השיתוף של המודרניות הטובה, - אינה אגודה ציונית, ואנו צריכים להתחשב עמה, ולהשפיע על רוחה, עד אשר נוכל לבא לידי הסכמה אחת, באופן שהמחנה האחת לא תעשה עדרים עדרים.

ד. דבר שאי אפשר לי הוא לעסוק במלאכה זו, של הושטת ידיעות פרטיות, שליליות, נגד אחינו, אפילו נגד אלה שהם הולכים בדרך כזה, שאנו מוכרחים להלחם לעמתו. אבל זהו ענין שכבר נודע לכל, שהגימנסיה הניחה ביסודה את הלאומיות משוללת מכל השפעה של דת וקודש בצורה בולטת, שאמנם היה רוח זה נוהג גם בכל בתי הספר שבמושבות, אבל לא באופן מסויים כ"כ. ואנחנו הרואים שנתוח מסוכן עושים האדונים הללו בגוף אומתנו החביבה והעלובה, עבודה זרה חדשה הם בודים להם ע"פ המודה האירופית של הזמן האחרון, אין לנו עסק בפרטים, במקום שהכלל הוא מושחת, ומוכרח להיות מקור לחרבן. העירוב של המינים, [החינוך המעורב, של בנים ובנות יחד] הבנים והבנות, בכל בתי הספר, וביחוד הגימנסיה, שאנו עסוקים כבר בבוגרים, שהם עם זה מתחנכים להיות חפשי הדעות והרוח, דיו לנו להראות בידם, לא את דגל ישראל סבא, [דגל ישראל הזקן (ארמית), כלומר מסורת ישראל] כי-אם את דגלה של יון העתיקה. והחק ועל גילוי הראש [והחוק על גילוי הראש, שבגימנסיה למדו בלי כיסוי ראש] - לבנים - דוקא, וגם בלימודי הקודש, וסדר לימוד של תנ"ך[19] לילדים בפומבי, על פי הגהותיהם של המנסחים [מבקרי המקרא, שהגיהו את נוסח התנ"ך] היותר נוהגים קלות-ראש בקדושת ספר הספרים, ודוקא הגויים ושונאי ישראל שבהם, - כל אלה הם ענינים גלויים, שאי-אפשר להכחישם, ושהם די והותר, עד כדי להבין את הסכנה, -מגיעה עד לכדי מיתת חניקה של רוח ישראל, שיש כאן.

ע"ד הפועלים.

א. אין ספק בדבר, שהדיעות והמעשים הקיצוניים, של הפועלים הצעירים, הם הגורמים היותר עקריים לאי-האפשרות, של שכלול יסוד של פועלים עברים בא"י. אין להכחיש שיש כאן ג"כ[20] שאלה אקונומית חמורה, שהיא לא תחדל לגמרי להיות נשמעת, גם אם יהיו הפועלים העברים אנשים נוחים, בעלי דת ובעלי מוסר רצוי. כי סוף כל סוף מצבו של האכר הוא בכללו דחוק, והפועל העברי עולה לו ביוקר, בשעה שהפועל הערבי הוא עולה בזול. מכל-מקום, הרבה מאד האחוה עושה, ואם היה, למשל, אפשר לי להרשות לעצמי, להפגין על דבר "וחי אחיך עמך", [ויקרא כה, לו] ביחוסם של הפועלים העברים המצויים, - היה המצב מקבל צורה אחרת לגמרי.

אבל החרבן התרבותי של היהדות, שהוא בא ביחד עם הפועלים הללו, המלאים עקשנות שלילית והנהגה של גסות נגד כל היותר קדוש, הוא הגורם, שאי-אפשר כלל שתכנס איזו השפעה נוטה כלפי אחוה לעומתם. ובין כה וכה הולך הפועל הערבי וכובש את כל מקצעות העבודה של הישוב. אני חושב, שכשתצא קריאה גדולה של "הסירו את אלהי הנכר" [בראשית לה, ב] מקולמסם של סופרים הגונים, בעלי השפעה, להסביר להפועלים הצעירים והראויים להכנס לכלל פלוגה זו, עד כמה הגויות הגסה, שסגלו להם בזמן כ"כ קצר, מאבדת היא את כל התקות היותר יפות הנכונות לפניהם בארץ אבות, תוכל עדיין להולד תסיסת רוח גדולה של תשובה אל היהדות, בחלק גדול ממחנה הפועלים, אפילו הצעירים.

אמנם לעשות תעמולה בשביל העזרה לשכלל את המצב של הפועל, זהו בודאי דבר נכבד מאד. וכעת הנני עסוק בשאלה זו עם אגודה אחת מאשכנז, החפצה להתענין בדבר הישוב המעשי ע"פ רוח הדת. ואולי תחל משם איזה פעולה של סיוע, לשכלל פועלים מבני א"י[21], מיושבי הערים, ביחוד מהנכשלים שביושבי הישיבות, שאינם בכלל ת"ח[22] באמת כי-אם מפני דחקם הם נדחקים לקבל איזה פרס חדשי, [קצבה חודשית] שהם היותר אומללים בחיים. מי יתן ויתנו לנו יד חברות ישוביות אחרות ג"כ, ואז יוכל הרעיון הזה של שכלול פועלים מבני א"י עצמה לצאת לאור.

ב. להשיב לכבודו על כל שאלותיו בדבר הפועלים בפרטיות, אין ביכלתי. ואולי ימצאו לי בקיאים שיוציאוני בזה ידי חובתי. אבל בכללות אנו מחזיקים פה, שיותר משני אלפים פרנקים אין צורך לשכלולה של משפחה בינונית של פועל, עם כל מכשיריה, באופן שתוכל לצרף את הריוח של משק הבית של עצמה לשכר העבודה.

ע"ד אורגן [על דבר עיתון] כמה צדק כבודו. והנה זה מקרוב נתיסדה אגודה ל"תרבות ישראל" [אגודה שנוסדה אז ביפו להפצת תרבות ברוח התורה] מהכחות הנוטים לצד הדת. כמובן הנני מסייעם כפי האפשרות, וכבר נדברנו ע"ד יסוד אורגן ארץ-ישראלי בעל טעם ישראלי. כשנזכה להוציא אל הפועל מחשבה זו, נוכל לקוות, שסופרים הגונים, שרוחם באמת זר הוא לכל התעלולים, שעושים בשם הלאומיות הפזיזה, לא ילוו עוד למחנה ההורסת, ויחד עם כל טובי ישראל יתנו ידם לעבוד עבודה תמה, למען עמנו וערי אלקינו.

הנני חותם בברכה ורגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. נ"י - נרו יאיר
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. שלע"ע - שלעת עתה
10. נפ"פ - ככל הנראה שגיאת סריקה של בפ"פ (בפרנקפורט)
11. בע"ה - בעזרת השם

12. בקו"ק - בקהילה קדושה
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. אע"פ - אף על פי
15. ע"י - על ידי
16. מ"מ - מכל מקום
17. כ"כ - כל כך
18. ע"פ - על פי
19. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
20. ג"כ - גם כן
21. א"י - ארץ ישראל
22. ת"ח - תלמידי חכמים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ש"י איש הורוביץ

תשובה קצרה לשאלה על 'היהדות ועתידותיה': כנסת ישראל אינה אומה במובן הרגיל, אלא 'התמצית האידיאלית של האדם' בצורת קיבוץ חברתי. היא מגלה את עצמה בתקופות שונות, לעתים בעצמה ולעתים דרך עמים אחרים. היא שואפת לגילוי כולל בבת אחת, ביצירה היסטורית חדשה, כש'ילכו גוים לאורה'. 'אנו בעלי הנשמות של הים... לא נלך לרעות בשדה אחר'.

עיקרי הדברים

- כנסת ישראל - התמצית האידיאלית של האדם.
- גילוי כולל בעתיד.
- 'הים' האידיאלי - עתידנו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ב[4].

אדון נעלה, החכם מר ש"י הורביץ [שמואל יוסף הורוויץ, סופר והוגה, שכתב בביקורת חריפה על היהדות]

בתשובה על שאלתו בדבר היהדות ועתידותיה, הנני להביע בזה את דעתי, הנקלטת מהופעת כל מה שלמדתי וחשבתי בענין זה: כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם, [תמצית האידיאל האנושי] המופעה בתור קיבוץ חברתי ממולא בכל תכסיסיו, [בכל סדריו] שנקרא "לאם" בדרך-השאלה, ["לאום" בהשאלה] מפני שכל הקיבוצים המיוחדים שבבני-אדם נקראים כן. את הופעותיה המרובות מגלה הוא בתקופות שונות בגוונים שונים. יש מהן שהיא מגלה אותן ע"י[5] עצמה, ויש מהן שגילויה יוצא אל הפועל ע"י חלקים אחרים של האנושיות - ע"י גרמתה. [בעקיפין, בגרמתה] והיא שואפת תמיד להתעלות למדרגה עליונה זו של רוחב-נשמה, שלא תצטרך עוד לפזר את כחותיה, בהופעות מפורדות פעם אחר פעם ומקום זולת מקום כי-אם שכולם יתגלו בתוכה בהופעה ברורה ובולטת בבת אחת, בצורה של יצירת היסתוריה חדשה. אז "ילכו גוים לאורה ומלכים לנגה זרחה" [על פי ישעיהו ס, ג] "ולה יקרא שם חדש אשר פי ד' יקבנו". [על פי ישעיהו סב, ב] וכך אומרת היא האגדה החודרת: "עתידין כל הנביאים כולם אומרים שירה בקול אחד [על פי מדרש חז"ל; הפסוק: ישעיהו נב, ח] שנאמר: קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו, כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון". ובשביל העתיד אידיאל-האידיאלים הזה המובטח לכנסת-ישראל, שהוא צפוי בבירור לכל החיים חיי האומה ברוח ובפועל הננו מחזיקים את מעמד עמדתנו.

ואנו, בעלי הנשמות של "הים הגדול שכל הנחלים הולכים אליו", [על פי קהלת א, ז] לא נלך לרעות בשדה-אחר, למצא שם מי תמציות ומי בצעים; [מים דלוחים של ביצות] הים האידיאלי הוא עתידנו, וכן אמר משה איש האלהים בתפילתו: "שבענו בבוקר חסדך, [תהלים צ, יד-טז] ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו, שנות ראינו רעה יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם".

ברגשי כבוד לכל המחזיקים בדגל ישראל,

אברהם יצחק הכהן קוק

הדברים האמורים לעיל משמשים בתור תשובה למכתבו של ה' ש"י איש-הורוויץ אלי בשאלה על דעתי בדבר היהדות ועתידותיה. הנ"ל[6]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ע"י - על ידי
6. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אדר תרע"ב - יפו **נמען:** לשכת 'המזרחי' ודו"ר פרנק

אגודת המורים ביקשה מהרב קוק להצטרף למחאה נגד בתי ספר של המיסיון. הרב קוק השיב שאינו יכול להצטרף יחד עם מורי הגימנסיה, שהיא סכנה לדת כמו המיסיון, אלא אם יודו רשמית שהיחס השלילי לקודש היה שגיאה ויתחילו לתקן. הם סירבו. בהרצאתו ב'תחכמוני' על 'המחשבה הישראלית וארץ ישראל' מחה הרב קוק גם נגד המיסיון וגם נגד הגימנסיה. הלקח: יש להעלות את רמת 'תחכמוני' כדי שיהיה מופת.

עיקרי הדברים

- מחאה נגד המיסיון - ותנאי ההצטרפות.
- הגימנסיה מכשירה לשמד.
- ההרצאה ב'תחכמוני'.
- חיזוק 'תחכמוני'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] אדר תרע"ב[5].

לכבוד הלשכה המרכזית, לפדרציה הציונית "המזרחי", [תנועת "המזרחי", הציונות הדתית] ומעלת הנשיא הנכבד הרה"ח[6] המרומם מר ד"ר[7] פרנק נ"י[8].

שלו'[9] וברכה מקודש,

בתשובה על מכתבם הנכבד מיום ב' אדר דנא, בדבר אספת אגדת המורים מפה, [הסתדרות המורים העבריים ביפו] נגד בתי-הספר המסיוניים ויחוסי אליהם, אציע בזה הדברים כהוייתם.

באו אלי בשם האגדה, לבקש השתתפותי במחאתם נגד המסירה להמסיון, והשבתי להם שאני מוצא כבדות גדולה לפני להשתתף במחאה זו, - הרצויה מאד מצד עצמה, - ביחד עם מורי הגימנסיה ביחוד, [גימנסיה "הרצליה", שהרב קוק התנגד לרוח החינוך החילונית שבה] מפני שאני ככל שלמי אמוני ישראל, הננו מוצאים בהגמנסיה, ע"פ[10] תכניתה היום, סכנה לדתנו הקדושה, וממילא גם לאומתנו בכללה, דומה להסכנה של המסיון, ודעתי זו לא אוכל להמנע מלהרצותה בפומבי בעת הרצאת מחאתי נגד המסיון, וזה אני חושב שיוכל לעורר מצב בלתי-נורמלי על כללות אסיפת המחאה במה שהנכם מריקים מהלב של חניכיכם כל לשד של קודש, ע"י[11] הסדר המעשי והתכונה התיאורית שלכם, שהיא מתיחסת בקלות-ראש נוראה לכל קדשי קדשנו, כבר אתם מכשירים אותם להיות מוכנים לפול במגפת השמד. יש לי עצה, אמרתי להם, שאוכל גם אנכי להשתתף עמכם יחד במלחמת-מצוה זו, אם תגלו את דעתכם באופן רשמי, שבאתם לידי הכרה, שהיחש השלילי, או הקר, לכל קודש ד', שהיה נהוג עד כה בהגימנסיה, הוא שגיאה יסודית, אפילו מצד הערך הלאומי, ושהנכם נגשים לתקן את החסרון הזה לימים הבאים, בהדרגה, אז אף ע"פ שיודע אני כמה יהיה דרך-תשובה זה רחוק מהמגמה העצמית של שומרי אמונים,

מ"מ[12] אוכל למצא לנפשי איזה דרך להשתתף עמכם יחד במחאה נגד האויב המשותף, מבלי לעורר אז ע"ד[13] התביעות שיש לנו עליכם.

אבל כל זמן שמצדכם לא יהיה כל גילוי דעת להטבת המצב, לא אוכל לקחת חלק עמכם במחאה זו, מבלי שאעורר באותו מעמד ג"כ[14] את מחאתי נגדכם.

והנה הם לא הסכימו להרצות ע"ד צעד של הטבה, וגם הכירו את אי-הנעימות שתוכל לסבב הרצאתי כשאעיר בה את תביעותינו נגד הגמנסיה, וכל דרך ההפקר שלה, מצאו להם לנכון לעשות את מחאתם בלא השתתפותי. ואנכי בהרצאתי באולם ה"תחכמני", [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של תנועת המזרחי] ע"ד "המחשבה הישראלית וארץ ישראל", מחיתי בקהל רב ב"ה נגד המסיון וגם נגד הגמנסיה, ושיטת החינוך השלילית בכלל, שמצאה לה בהגימנסיה את מבטאה המיוחד, ובארתי שאך הצלה אחת הן לנו, ליהדות בארץ ישראל ולכל התקות הלאומיות הגדולות התלויות בה, לרשם את החינוך התרבותי הלאומי, ע"פ הטבעיות הישראלית המיוחדת, בקודש ד' ממקור ישראל.

זהו כל התוכן של המאורע, שנתן את החומר להקובלנא ההתנפלותית של הכותב בעתון "העולם". [שבועון ההסתדרות הציונית]

הענין כשהוא לעצמו, יכול להיות שאיננו כדאי לתשומת-לב מצדנו. אבל המוסר היוצא מזה הוא, שאנו חייבים להשתדל להרים את ערכו של ה,, תחכמני", בלימודי הקודש, בכל תכני היהדות שלו, וגם בלימודי החול, ובכל תכסיסיו, באופן שיוכל להיות למופת לחינוך תרבותי ישראלי באמת באי"י[15]. בפרטי ענין זה אין הזמן מסכים לי כעת להאריך, ועוד חזון למועד בעה"י[16]. והנני בזה חותם ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. ע"פ - על פי
11. ע"י - על ידי
12. מ"מ - מכל מקום
13. ע"ד - על דבר
14. ג"כ - גם כן
15. באי"י - בארץ ישראל
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אייר תרע"ב - יפו **נמען:** י' האוזר (גראץ)

הקרן הקיימת עוסקת ברצינות בשיפור מצב הפועלים, אבל אין די אמצעים, ורבים עוזבים בגלל חוסר פרנסה. מצווה להרחיב את יכולתה.

עיקרי הדברים

- הקרן הקיימת ומצב הפועלים.
- ירידה מהארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' אייר תרע"ב[4].

אדון נעלה מר י. האוזיר (גראץ),

שלו'[5].

בתשובה על מכתבו הנכבד מחודש העבר ע"ד[6] מצב הפועלים באה"ק[7], ואודות יחוסה של הקרן קיימת הלאומית אליהם, אתכבד להודיע לכבודו, כי הקופה עוסקת ברצינות בשכלול מצב הפועלים, והדברים בכלל הולכים בענין זה ומתפתחים, לשמחת לב כל אוהבי עמם וארצם שבאחב"י[8]. אבל אחרי כל אלה אין הקומץ מספיק, [אין המעט משביע (על פי ברכות ג)] ורבים הם היוצאים מהארץ בשביל חסרון פרנסה, ומהם לדאבון לבבנו גם כחות כאלה הראויים לעבודה. ובודאי חוב קדוש הוא לכל מי שיש בידו יכולת לעבוד בענין זה, להרחיב את היכולת של הקופה הלאומית באופן שתוכל להגדיל את פעולתה הנכבדה, בכמות ובאיכות.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק, הכהן קוק.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. שבאחב"י - שבאחינו בני ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אלול תרע"ב - יפו **נמען:** יהושע ברזילי (איזמן)

הרב קוק מודה על החוברת 'קורטוב מדינה', שמסבירה את התחייה בדרך מעשית. עם זאת, ברזילי הבליט את 'משפט השלום' העברי ולא הזכיר את הרבנות, אף שהיא כוח חי בישוב.

עיקרי הדברים

- שבח ל'קורטוב מדינה'.
- השמטת הרבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אלול תרע"ב[4].

אדון נעלה, מר יהושע ברזילי, [יהושע ברזילי (איזנשטט), ממנהיגי חובבי ציון] שלו'[5].

בתודה רבה הנני בזה לתת לך, אדוני, את ברכתי על מחברתך הגדולה באיכותה "קורטוב מדינה". [חיבורו של ברזילי על סדרי היישוב] תקותי תעודדני לחשוב, שגרעין מטל חיים, הנושא פרי למרבה לתקומתנו בארץ אבות, יכנס בלב כל איש ישראל אשר יקרא את דבריך. המאירים המקרבים את הסברת צמיחת קרן ישועתנו באורח מעשי, אשר-לא ירחק חק. [על פי מיכה ז, יא] תחזקנה ידיך, עובד נאמן וחכם לבב בעבודת תחייתנו, ורוח ד' תשגבך חיל. [ורוח ה' תחזק אותך]

לא למותר הנני מוצא להעירך, אדוני הנעלה, שחסרת את צביון האמת המעשית, במה שהבלטת את המשמעת הפנימית שלנו ביחוסה ל"משפט השלו'", [בית משפט השלום העברי, שהוקם ביישוב] ולא מצאת לנכון לצייר את הגורם של הרבנות, אע"פ[6] שהוא כח חי ופועל בהישוב. פגם זה כמובן לא ימנעני מלהביע לך את רגשי הוקרתי את מטרתך הנעלה. במחברתך החשובה, שהנני מלא תקוה שתהיה גורם חשוב לחזק את תנועת תחייתנו הלאומית בכל סעיפיה.

ברגשי כבוד ותקות ישועת חומות וחיל, [על פי ישעיהו כו, א] בימין ד' רוממה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** הרב אליעזר נפתלי באומן, אב בית דין אסטרחן

בריאותו של הרב קוק כמו בחוץ לארץ, אבל עבודתו מייגעת, ובזה הרב קוק מרגיש את מעלת הארץ. בנו צבי יהודה עדיין לא נשא אישה. אין לבטל את הצלחת הציונים: 'רוח ממרום' יש כאן לבנות את הארץ, וה' עושה שליחותו על ידי הכול. על 'שיעור קומה' הרב קוק מפנה לספר 'דעת ותבונה' ולרש"ש משאוויל. בית הספר שהרב קוק מקרב הוא 'תחכמוני' בלבד.

עיקרי הדברים

- בריאות ועבודה בארץ.
- הציונות - רוח ממרום.
- ספרי קבלה.
- 'תחכמוני' בלבד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז כסלו תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכה באה"ר[6] לכ'[7] ידי"נ[8] הרב הגאון החריף והבקי בחד"ת[9] אוצר תו"י[10] מוהר"ר[11] אליעזר נפתלי באומאן שליט"א[12], אבד"ק[13] אסטראחאן יצ"ו[14].

אחדשה"ט[15] באה"ר,

זה זמן רב שהגיעוני מכתבי ידי"נ כת"ר[16] שי'[17], ומרוב עבודה וטרדה תדירית נדחו דברי, וביחוד שמפני חביבותי, דכת"ר[18] חשבתי לכתב בארוכה, ודחיתי לשעת הכושר, וכאשר ראיתי שתמיד הולכות הטרדות ומתרבות, אמרתי לא אעכב עוד את תשובתי, ואם אקצר יקבל ידידי באהבה גם דברי המעטים.

ע"ד[19] מצב בריאותי, הוא כפי ערכי בחו"ל[20], רק שפה אני מוטרד מאד ויגיעתי גדולה היא. השי"ת[21] יחזקני ויאמצני לעבודת קדשו. ובזה אני מרגיש ת"ל[22] טובת אה"ק[23], כי כפי השערתי, לא הי'[24] אפשר לי לעסוק בעבודות מיגעות כ"כ[25], לפי מעמד הבריאות של חו"ל[26], והשי"ת[27] לאין אונים ירבה עצמה.

בני שי' עדין לא נשא. [הרצי"ה, אז כבן עשרים ושתיים] השי"ת יזמין לפנינו דבר הגון לפי ערכו. הוא ב"ה מצויין בתורה וביראת שמים, ויש בו חמודות רבות. יאריך השי"ת ימו"ש[28] ויצליחהו בכט"ס[29], ויזכני לראותו בתור אדם המעלה לאוי"ט[30].

ע"ד סדר למודי, קשה לבאר בפרטיות, וקשה לי לשמור סדר מפני הטרדות.

הצלחת הציונים אי אפשר לבטל לגמרי. אע"פ[31] שיש בזה כמה חסרונות, מ"מ[32] ודאי רוח ממרום יש כאן, לבנות נשמות אה"ק, וע"י[33] הכל הקב"ה[34] עושה שליחותו, ומי בא בסוד ד' לדעת למה יהיו העסקנים דוקא אלה שמהם נמצאים אשר לבם הוטח מבית ומחוץ בכופר.

ספרים חדשים בפרטיות על שיעור קומה, ["שיעור קומה", מושג בתורת הסוד] לא באו לידי. רק ספר אחד בשם "דעת ותבונה" מרב ספרדי מבבל שהיי[35] חכם-בשי שם ז"ל[36], יש בו קיבוץ של דרושים יקרים, ע"פ[37] דברי האר"י[38] ז"ל, מלוקט יפה, וחיבורו של הגדול שבמקובלי הדור, הרב ר"ש[39] משאוויל [המקובל הרב שלמה אלישיב, בעל "לשם שבו ואחלמה", אז בשאוול שבליטא] נ"י[40], יש בו דברים חשובים נוגעים לדרושי שיעו"ק[41], אע"פ שלא דבר עדיין בזה בפרטיות.

לכתוב חד"ת[42] קשה לי כעת ויסלח ע"ז[43] בטובו, ויקבל בזה איזו חוברת מהנדפס ממני. והשי"ת יחיב לנו ונזכה להתהלך ברחבה, בהגיון תורה וחדות ד' באהבתו ויראתו, ונזכה לשמוע תמיד בשורות טובות איש מרעהו, עד אשר יזכנו ברב טובו יתי[44], לחדות פנים בשמחה על אדמת הקודש, בשוב גאולים לציון ברנה ושמחת עולם.

והנני בזה חותם בברכת אהבה רבה ונאמנה, ימלא השי"ת לטובה כל משאלותיו ויזכה לבנין דיכרין דילעון באורייתא בדחילו ורחימו לאיו"ט[45], וכל משאלות לבבו ימלא השי"ת לטובה ולברכה, כנפשו הטהורה ונפש ידי"ע[46] קשור באהבתו ודוש"ת[47]

הק' אברהם יצחק ה"ק

יטיב נא לדר"ש[48] כי[49] הרב הנכבד רב מטעה"מ[50] דמח"ק[51], שעל ידו הגיעני ד"ש[52] מכת"ר[53] בקיץ העבר, ונהניתי מחבת הקודש של ישוב אה"ק שראיתי בו.

ידי"ע הנ"ל.

ע"ד ביה"ס[54]. יש בית ספר אחד נקרא תחכמוני, [בית הספר "תחכמוני" ביפו] ויראי ד' באשכנז הם מחזיקיו, אותו אני מקרב, ולא את בתי-הספר שפורקי-עול מתגדרים בהם ח"ו[55]. הנ"ל[56].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. בחד"ת - בחידושי תורה
10. תו"י - תורה ויראה
11. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. אבד"ק - אב בית דין קהילת
14. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
15. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. שי' - שיחיה
18. דכת"ר - דכבוד תורתו
19. ע"ד - על דבר

20. בחו"ל - בחוץ לארץ
21. השי"ת - השם יתברך
22. ת"ל - תודה לא-ל
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. הי' - היה
25. כ"כ - כל כך
26. חו"ל - חוץ לארץ
27. והשי"ת - והשם יתברך
28. ימו"ש - ימח שמו (וזכרו)
29. בכט"ס - בכל טוב סלה
30. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
31. אע"פ - אף על פי
32. מ"מ - מכל מקום
33. וע"י - ועל ידי
34. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
35. שהי' - שהיה
36. ז"ל - זכרונו לברכה
37. ע"פ - על פי
38. האר"י - האר"י הקדוש - רבי יצחק לוריא
39. ר"ש - רבי שמעון
40. נ"י - נרו יאיר
41. שיעו"ק - שיעור קומה
42. חד"ת - חידושי תורה
43. ע"ז - על זה
44. ית' - יתברך
45. לאיו"ט - לאורך ימים טובים
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
48. לדר"ש - לדורש שלום
49. כ' - כבוד
50. מטעה"מ - מטעם הממשלה
51. דמח"ק - דמחזיקי הדת (בלונדון)
52. ד"ש - דרישת שלום
53. מכת"ר - מכבוד תורתו
54. ביה"ס - בית הספר
55. ח"ו - חס ושלום
56. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ג - יפו **נמען:** אגודת 'המזרחי' בסנט לואיס

הרב קוק קובע שעל 'המזרחי' להילחם בגלוי בסעיף מהקונגרס הראשון ש'הציוניות דבר אין לה עם הדת', כי סעיף זה עושה את כל עבודת המזרחי פלסתר. הצלחת הציונות תלויה בקשר האומה עם התורה. ההתנגדות צריכה להיחרת על כל גליון. מתוך זה הציונות עצמה תדרוש חיזוק הדת: חינוך, שבת, כשרות וטהרת המשפחה. בהמשך הרב קוק מעודד את האגודות להתייצב בראש העבודה המעשית.

עיקרי הדברים

- מלחמה בסעיף 'הציוניות דבר אין לה עם הדת'.
- הצלחת הציונות תלויה בתורה.
- ציוניות אמיתית דורשת חיזוק הדת.
- קריאה למזרחי להוביל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' שבט תרע"ג[4] [כ' שבט תרע"ג (1913)]

לכבוד האגודה ה"מזרחית" הנכבדה, בס"ט-לואיז [בסנט לואיס שבארצות הברית] [סניף תנועת "המזרחי" בסנט לואיס שבארצות הברית] יצ"ו[5], שלו[6] רב וברכה מקודש

סבות רבות עכבוני מהשיב על מכתבם הנכבד, מיום כ"ב תמוז דקיץ העבר, בעתו. ואחר בקשת-הסליחה מהדרת כבודם על אשר אחרתי כ"כ[7] את תשובתי, ועם זה כלולה ג"כ[8] בקשת סליחה על הקיצור, שאני זקוק לקצר גם כעת בתשובתי, מרוב טרדא ועבודה, הנני בא לתוכן מכתבי.

הנני מוצא את עצמי מחוייב להקדים הקדמה כללית, שהנני מעירה בכל פעם שמזדמן לי הדבר לדבר ע"ד[9] ה"מזרחי" וערכו: שיש חק אחד שהוא מחוייב, לדעתי, לחוק על דגלו, שרק על-ידו תופיע עליו אור נשמתו הפנימית, חפשית מכבלי הסתירה המכבידים עליו. החק הזה הוא: שיביע המזרחי בגלוי, שלמרות האמון שהוא מראה תמיד להציוניות הכללית, מצד שיתופו עמה בהמחשבה הלאומית והתגשמות שאיפותיה במעשה, לוחם הוא עם-זה על הסעיף היחידי החקוק בציוניות עוד מטעם הקונגרס הראשון, האומר ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". [עמדה שהתקבלה בתנועה הציונית מאז הקונגרס הראשון, שהדת היא עניין פרטי] החק הזה הוא עושה באמת את כל התעמולה ה"מזרחית" פלסתר, [שקר] שהרי ה"מזרחי" עומד הוא נכון על ככר התורה, ודבר-ד' נר הוא לרגליו, [על פי תהלים קיט, קה] ואנו כל שלמי אמוני ישראל יודעים אנו ברור, שרק באיכות הקישור הנאמן של האומה בכללה עם תורת-חיים שלנו, תורת ד' תמימה, [תהלים יט, ח] תלויה היא הצלחת הציוניות והתגברות כחה מיד ולדורות, ובעזיבתה-של-תורה אין תוחלת ותקוה, וכל פרח מוכרח להיות כמק וכל שורש כאבק, [על פי ישעיהו ה, כד] - ואיך יוכל "המזרחי" לעבור בשתיקה על חק זה, העוקר את כל משאת-נפשו. ולפי דעתי העניה אין תקנה ל"המזרחי" כי-אם כשידבר בשפה ברורה, שעם כל אהבתו להציוניות בכללה, ושעם כל מה שהמעשים

והדעות, הזרים והרחוקים, של רבים מהציונים, לא יוכלו לגרום לו כל נסיגה-לאחור וכל חלישות-כוח מלהרפות עבודתו השקודה על ככר התחיה הלאומית בארץ-אבות ביחוד, בכ"ז[10] על החק המחפיר הזה הוא נלחם בכל כח, ולא ישקוט ולא ינוח עד אשר יורידוהו מעל במת הציוניות, ותחתיו יוחק חק לישראל כמו שהוא באמת, "זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, [תהלים קה, ח-יא] אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק, ויעמידה ליעקב לחק, לישראל ברית-עולם.

לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם". ההתנגדות הנמרצה להחק ההורס הנ"ל[11] מוכרחת היא להיות בולטת מכל פנותיו של "המזרחי". היא צריכה להיות חרותה בתור מוטה קצרה [מוטו קצר, סיסמה] על כל גליון מגליונותיו הרשמיים, היא צריכה להשנות אלפי-אלפים פעם, בכל כנסיה בין חדשה בין ישנה. האמת הנצחית הזאת לא תוכל להפסיק מתעמולתה, עד אשר תעמוד בבטחה על מכונה, שאז הכל יכירוה, ותהי לנחלה לישראל, ואז נוכל בבטחה ללכת על מסילתנו לעסוק בכל המקצועות הכלליים, אשר התוו כבודם במכתבם הנכבד:

א. חיזוק הדת לכל פרטיה. כשאנו מיסדים תחילה את היסוד המוסד, שהציוניות בתור ציוניות היא חייבת לדאוג בעד נשמתה של האומה שתפריח ולא תבול, והנשמה הלאומית חייה תלויים הם בכל התורה כולה, וביחוד ביסודות היותר עיקריים כמו: חנוך הבנים ברוח-אמונים ישראלי, שמירת השבת וקדושתו, תחיית שכינת-הקודש של הנשמה היתירה [ביצה טז: הנשמה היתרה הניתנת לאדם בשבת] הנותנת עז ותעצומות לעם, מאכלות כשרות, השומרות את המזג הישראלי על מכונו, המתכנות את רוחו במשקל המכוון להיות קשור ברוחו ובכל חפץ-חייו לעם קדושו, טהרת-המשפחה השותלת את שתיליה מראשית צמחם בתוכן ישראלי פנימי, הספוג כולו מרוח-חיים של קודש ישראל לד', כל אלה יוכלו לבא בתור דרישות חוקיות, שהציוניות עצמה תובעת אותן בחזקה, בהיותה ציוניות אמיתית, ציוניות "מזרחית".

אבל רק אז תשא ברמה את דגלה, בזמן שהיא אומרת בקול גדול וגאות-קדש פנימית את אמרתה הנצחית, שהחק האלילי, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת", תועבה היא לישראל, וכל זמן שלא נשים לב בהסכמה אחת, לשאוף לגדיעתה של אשרה זו [לכריתת העבודה הזרה הזאת (על פי דברים ז, ה)] ועקירת שרשיה, הפורים ראש ולענה, [דברים כט, יז] הננו מוכרחים להרגיש לאות בכל מפעלותינו, לחיזוק אמונת-אומן, ורוממות-קרן היהדות הנאמנה, על פני הככר הציוני.

והנני מקוה בע"ה[12], שדברי היוצאים ממעמקי-לבבי יתקבלו על לבבכם הטהור, ועל לבב כל אחינו בדעה, החפצים בכל לבם, להיות עובדים נאמנים לתחיית ישראל על אדמת-ירושתו, עם נשמתו, תורת אלהיו אשר בלבו ובידיו, ועל-ידי התבררות נטיית קודש זו, שעל-ידה יבטא ה"מזרחי" בגלוי את מהותו הפנימית, נוכל באמת לקוות, שתמלא משאת-נפשנו האמורה במכתבם הנעלה, שגם מאלה העומדים מנגד ל"המזרחי", יבאו להאסף תחת דגלו, שרק אז במלאו את התנאי העיקרי הזה, שהוא מסכם את כל תכניו העשירים, יוכל להמשיך לו ע"י[13] ברורו המאיר את הלבבות הרבים, שנטו ממנו מפני הערפליות השוכנת עליו, כל זמן שלא יביע באומץ לבבו את עומק-חפצו ואת הנקודה היותר עמוקה שהוא תובע מאת הציוניות הכללית.

בדברי אלה הנני חושב שיצאתי ידי חובת הערה הכוללת המון הערות, בדבר התקנות היסודיות של אגודתכם הנכבדה. ומה מאד ישמח לבי כשיזכנו השי"ת[14] לשמוע מהדרת-כבודכם, שדברי מצאו מקום בדעתכם הטהורה, עד אשר תקרבו מיד להחל את הגשמת הדבר בחיים, ע"י גזרה מוחלטת מכללות האגודה הנכבדה, שתהיה בזה למופת לכל האגודות ה"מזרחיות" בכל מקום שהן.

ב. ע"ד העזר הראוי להנתן מצדכם ל"מזרחי", ובאיזו עבודה הנה שני יסודות עקריים לפנינו: החינוך והספרות. בשניהם אנו חייבים להחזיק בכל אומץ. הראשון לבסס על ידו את היסוד ה"מזרחי" לתקות דור דורים, והשני לזכך את המחשבות ה"מזרחיות", להפרותן ולאמצן, עד שיהיה תמיד כחן מתחזק ופעולתן על החיים הולכת ומתפשטת. למטרת החינוך ודאי חובה היא ליסד הדרים, בתי-ספר, וישיבות, קלוטות ברוח ה"מזרחי", שכללותו היא: שקדושת האמונה תובעת ממנו את החובה המעשית והשכלית לתחיית האומה והארץ כעת, כאשר בא מועד, כאשר הרעיונות הכלליים באו עד הלום, והסביבה המעשית והמחשבית מלאה היא דחיפות גדולות לקראת שאיפת התחיה והגשמת הכנת צמיחת קרן ישועה לישראל כפועל-כפינו, בבירור גמור ומוחלט, שחוב קדוש ונאמן זה יסוד מוסד ועומק אמונת אומן הוא, וברוחו הפנימי צריכים הם כל מוסדי-החינוך שלנו ללכת. ועם זה כלולה ודאי החובה של נתינת-יד לחזק את מוסדי-החינוך הנאמנים לדגלנו, העומדים בכל מקום שהם, ובפרט בארץ ישראל עצמה, ולהתענין תמיד בעד קדמתם הרוחנית והמעשית. מצדי הנני עסוק ביסוד ישיבה בע"ה, [הישיבה שייסד הרב קוק ביפו; ראו (כרך א', אגרת קמו)] לשם התגברות המחשבה הלאומית מיסוד טהרתה האלהית, שזו היא באמת תעודתו הפנימית של "המזרחי", שהוא עתיד לעמוד עליו לכשיתבררו ערכיו.

והספרות, כמה אנו צריכים לחזק ידי סופרים, ומשוררים, וכל בעלי כשרון אמנותי, המוכשרים לעבוד על שדי המחשבה הצלולה, מחשבת התחיה הלאומית, בנקודת קדושתה העליונה, ששם שרוי נצחה והודה. לחפש כמטמונים אנו צריכים אחרי כחות רעננים נסתרים מאתנו ממין זה, ולאמץ את הכחות הגלויים, ליסד במות ספרותיות ע"י עתונים וירחונים וכל מיני השפעה כאלה. ממין זה היא המגמה, של הוצאת חוברות "תרבות ישראל" שיסדנו פה, [סדרת חוברות שהחל הרב קוק להוציא ביפו בשנת תרע"ג, לבירור רעיון התחייה הלאומית על יסודות הקודש] והדברים הולכים להתפתח, אבל הצעדים כבדים הם מפני מיעוט העוזרים. כמה נאה הדבר, שאגודות נכבדות כאגודתכם ישימו לבן למטרות נשגבות כאלה.

ג. ומה שנוגע להעזר שאוכל אנכי בעניי לתן לעבודת אגודתם, הדברים מובנים מתוך דברינו הקודמים. כל מה שהיחש הרוחני שבינינו יגדל בע"ה, הלא נמצא ככר יותר רחב להבעת המחשבות היסודיות, שה"מזרחי" בכלל ואגודתכם הנכבדה בפרט ראויים הם להתחשב עמהן. ומה שנוגע למעשה מובן הדבר שהמקום גורם לי, ב"ה, שאוכל לפעמים לקשר את פעולותיכם עם העניינים הארצישראליים, בין ברוח בין במעשה, ואם תואילו לבא במכתבים עמדי בישוב-הדעת בפרטי-דברים של עבודתכם, אקוה לד' שלא אחדל מחוות לכם את אשר יתן ד' בלבבי, להשגיא פעולתכם ולהגדיל כבוד אגודתכם וערכה.

ד. והענינים הנוגעים לישוב-הארץ, אם כי רבים הם ענפי-העבודה, בכל-זה הנני מוצא לנכון להציב לפני כבודכם כעת איזה פרטים. ואקדים לכם הקדמה כללית אחת, אשר למדתיה ב"ה מהנסיון, ושגם העיון השכלי מסכים לה: שלצורך מגמתנו, להגביר את הנצחון והעז, של השפעת התורה וכל קודש-ד', על חיי

האומה החברותיים ביחוד בארץ-ישראל, כדי שיהיו לנו זרעונים מוכנים משלנו לנצני התחיה העומדת אחר כתלנו, [על פי שיר השירים ב, ט] דרושים אנו להשתדל שחיי הדת והיהדות בעצמם יהיו משמשים לכח פועל להגדלת הישוב הישראלי באי"י[15] והאדרתו. למשל, אין לשער כמה גדולה היא ההשפעה להערכת היהדות לחשיבות כח התורה בחיי הישוב, מה שהיקבים הארצישראליים הם נזקקים לכשרות [יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב, שהרב קוק פיקח על כשרותם] ומה שהם עושים את המסחרים שלהם ע"י הריקלמה של הכשרות. מקצועות כאלה רבים הם וצריכים אנו לטפחם ולתמכם. שני להיין הוא סחר האתרוגים, שראוי להקיצו לתחיה, ונאה מאד ל"המזרחי" לקחת בו חלק אקטיבי.

כעת ממש הננו עסוקים בו בתחיית האתרוג הכשר, [פעולת הרב קוק להפצת אתרוגי ארץ ישראל הבלתי מורכבים; ראו (כרך א', אגרת פה)] שהוא אחד מהצינורות היותר טובים להזיל על ידו שפע של רבבות רבות, מדי שנה בשנה, להחיות את הארץ ע"י בניה המשכללים אותה. וישנם עוד מקצועות שיכולים להתפתח ממין זה, כשידים אמונות יהיו נכונות לעזרה,

יש רעיון אחד, שאיננו רחוק מהתגשמות מעשית. יבנה הידועה בחבתה, [העיר יבנה, מקום הסנהדרין אחרי חורבן הבית השני. הרב קוק ביקש לייסד בה מושבה וישיבה] אפשר כעת ע"י אמצעים ממוצעים לקנות חלק חשוב ממנה, ליסד בה מושבה, לפחות קטנה, ביחד עם ישיבה הדורה באיכותה, המתקרבת, כמה דאפשר לנו, לאותו החזיון המזהיר, המעודד את כל כחות חיינו הרוחניים, מהעבר הרחוק של "כרם ביבנה", [בית המדרש של חכמי יבנה אחרי החורבן, שנקרא "כרם" על שם התלמידים שישבו שורות שורות (ירושלמי ברכות ד, א)] אשר עם כל קטננו הבלתי-משוער לעומת ענקי-אל אלה, בנים אנחנו להם, ובעקבותיהם הננו חפצים ללכת. החילונו כבר להתקרב לזה איזה צעד המביא לידי מעשה בעה"י[16], אבל המון כחות עוזרים צריכים לזה, והאגודות "המזרחיות" להן נאה להיות המתיצבות בכל חפץ-לב בראשיות של הגדוד הפועל והעובד. אולי יחנן ד' וחפץ הטוב הזה בידינו יצלח, להחל להשיב לישראל ברק אור קודש זה, המאיר לנו באורו למרות מרחקי-הזמנים ותמורות-החיים הרבות.

אחי החביבים, רק ריש מילין אמרתי בזה, [ראשי דברים – תחילת הדברים בלבד (ארמית)] וברצות ד' דרכנו נבא בעזרתו יתברך בכתובים, עמכם, ועם כל האגודות אשר יואילו להועד יחד במחשבה טובה ועצה טובה, על ישראל, ועל תחייתו בארץ-אבותיו, ברוח תורת-ד' אשר בלבבו. שזה הוא כל משאת-נפשנו ומגמתנו בכל תכנית-עבודתנו, והדברים יתבררו הלוך והתברר, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה. [קידושין מ]

והנני חותם בקריאת גבורנו: "חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלהינו", [שמואל ב י, יב] וצור ישראל יאר לנו" ויופיע על עצותינו, באור ישועה ויפעת גאולה קרובה, כתקות אסירי-התקוה [על פי זכריה ט, יב] המצפים לתשועת ד' על עמו ונחלתו, במהרה בימינו בקרוב, אשר בתוכם ימנה מוקיר ערך מעבדכם, המחזק את ידיכם בשם ד', מהר צבי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[17] יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' - שלום
7. כ"כ - כל כך
8. ג"כ - גם כן
9. ע"ד - על דבר
10. בכ"ז - בכל זאת
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"י - על ידי
14. השי"ת - השם יתברך
15. באי"י - בארץ ישראל
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. פעיה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ג - יפו

נמען: הרב אליהו זלמן וידרין, מוסקבה; ובהמשך - ר' מאיר בר־אילן (ברלין)

תחילת האגרת: הרב קוק מברך את הרב וידרין על עזרתו ל'שערי תורה'. על ציורים במחזורים: אם מציירים צורת אישה, יש למחות, כי אף שמצד הדין זה קל יותר, מבחינת זלזול זה גרוע יותר. (בהמשך באה אגרת לר' מאיר בר־אילן.) הרב קוק מתנצל על השתיקה, ומברך על הולדת בנו. 'תחכמוני' נוסד להיות מגן מפני 'טומאת אוויר ארץ העמים', אבל יש בו רק 'מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה', ורוח חיים מקורית חסרה. על 'המזרחי' להאיר את הציונות במעמקי המחשבה ולהבליט את הגרעינים החיים. 'דעות ממוצעות ופשרניות' לא ינצחו, ויש להזדיין 'בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות'.

עיקרי הדברים

- צורות במחזורים.
- 'תחכמוני' - חסרה רוח חיים.
- תפקיד 'המזרחי' במחשבה.
- נגד דעות פשרניות.

נוסח האגרת עם ביאור

(להרב ר'[1] אלי' זלמן ווידרין, מוסקווא, [מעסקני תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו במוסקבה] מלואים למכתב המוסד "שערי תורה") ב"ה[2], עה"ק[3] יפו ת"ו[4] כ"ד ניסן תרע"ג[5]. [כ"ד בניסן תרע"ג (1913)]

שלו' רב לכבוד ידי"נ[6] הרה"ג[7] שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

הנה זריז וממולא ככת"ר[11], הנאמן באהבתו לכל מוסדי תו"י[12], וביחוד שבאה"ק[13], אין צריך לזירוז. ומ"מ[14] אמלא בזה את דברי הרבנים הנכבדים, לברך את כת"ר[15] על כל טובו תמיד עם המוסד הקדוש הנ"ל[16] ואגפיו הנעלים. והשי"ת[17] יחזק את ידיו ויאמץ חילו להוסיף אומץ ופרי ברכה בע"ה[18].

וע"ד[19] הציורים שבמחזורים, אם מציירים צורת אשה, [איורים במחזורי תפילה מודפסים] ודאי יש לצאת במחאה גדולה על מחללי קודש ד' הללו. אע"פ[20] שמצד הדין צורת אדם בסממנים קיל יותר מצורת כוכבים ומזלות, [על פי שולחן ערוך יורה דעה קמא: איסור עשיית צורות] מ"מ[21] לענין זילותא ודאי גריעא טובא. [מצד הזלזול ודאי גרוע מאוד] ומה טוב הי'[22] שיטיב

[ככל הנראה כאן נקטעת האגרת לר' אלי' זלמן ווידרין, וסופה חסר. מכאן ואילך אגרת אחרת, אל הרב מאיר ברלין.]

חמדת ישראל ואדם, נצר תפארה, מר מאיר ברלין [פתיחת אגרת אחרת, אל הרב מאיר ברלין (לימים בר-אילן). האגרת הקודמת, לר' אלי' זלמן ווידרין, נקטעת כאן וסופה חסר] שליט"א, ברכת ד' עליו ועל כל אשר לו באה"ר.

ידידי הנאמן, ראשית-כל הנני מחוייב לבקש מכבוד אהובי סליחה רבה על שתיקתי הארוכה על מכתבו היקר והנכבד, שהייתי מחוייב באמת להשיב עליו מיד, בין מצד חק-אהבתנו ובין מצד העניינים הכלליים הנחוצים הכלולים בו אבל אונסים רבים דחפו לי את הזמן, ובשום-אופן לא עלתה בידי למצא לי עת פנויה כפי הראוי למכתב מסודר בענינים רבי-ערך שנגע בהם כבודו. וכעת גמרתי בדעתי, שעכ"פ[23] טובה תשובה גם בלתי-מסודרת משתיקה מוחלטת.

ויקבל בזה ידידי ברכת מז"ט[24] להולדת הבן היקר שי'[25]. יה"ר[26] שתהי'[27] הנטיעה דומה לגזעה ולשרשה, ויגדל ויהי'[28] לתפארת בישראל, כראוי לנפש מדבית אבא דמר גאון ישראל זצ"ל[29], [הנצי"ב מוולוז'ין, אביו של הרב מאיר ברלין] זי"ע[30] ועכ"י[31], ויקבל ממנו ומכל אשר לו רב נחת ושבע שמחות, לאוי"ט[32], ונס יגון ואנחה. [על פי ישעיהו לה, י]

נשוב לדברים הכלליים:

ע"ד[33] ה"תחכמני". [בית הספר "תחכמוני" ביפו] המצב באמת מסובך, והוא דורש תיקון בלתי מתאחר. מראשית יסודו של מוסד נכבד זה הנחנו עליו תקוות גדולות ונכבדות. אמרנו הוא יהיה לנו למגן נגד זרם טומאת אויר ארץ העמים המתפרץ לתוך א"י[34], ע"י[35] אנשים כאלה שהגלות אכלה כבר יותר מחצי נשמתם הישראלית, והם מוצאים כל עילוי וכל שגב רק במה שהוא גויי ובלבד שיהיה מתורגם עברית, שכמובן גם קפידת הלשון עצמה כשהתוכן נתרוקן יש בו משום חיקוי של גויים גדולים וקטנים, ונשמת ישראל קודש ד' אשר אהב, הולך ומתטשטש באשמת "הני עיזי דמסגן ברישא עדרא". [העזים ההולכות בראש העדר (ארמית; שבת עז)] אמרנו הנה יקום לנו מוסד חי, שיראה לעין כל מה המה החיים הישראליים האמתיים במובן השלם של תחיית האומה. ולמורת לבבנו, הזמן הורה לנו, שלא השגנו מטרה זו עדיין. יש במוסד מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה, אבל רוח חיים כלליים, חיי קודש מקוריים, שיפעם בחזקה באומץ לבב של רוח התחיה הלאומית על בסיס הקודש, זה חסר, ומרחוק אי אפשר כלל להשלים את חסרון הנשמה. ואנכי שדאבון לבבי גדול מאד על משאת הנפש שלא יצאה אל הפועל, הנני בכ"ז[36] עומד ומצפה לאורה שתבא, והמוסד הוא לי אוצר יקר בכללו כמאז, וסוף-כל-סוף הרוחנו הרבה שכבר יש לנו דרך סלולה, לעבוד את עבודת החינוך באה"ק[37] על יסודות היהדות הנאמנה, בקדושת ישראל הטהורה, מצורף ליסוד תחיית האומה, המוכרח לקחת עמו ג"כ[38] את היסודות האנושיים בתור תפקידי החיים, ההולכים ונתבעים ממנו, בהופעת תחיית האומה והארץ.

וכל זמן שהמוסד קיים ביסודו, יש תקוה לרוח חיים שיפוח בו, ע"י עצה ותושיה של איחוד הדעות וההסכמות מפה ומשם.

להציע כעת תכנית מעובדה אי-אפשר לי, אבל חושב אנכי שאם תתמלאנה הדרישות אשר נמסרו בהסכמתי לידי ידידנו הרב הגדול והנכבד באמת מר י. ל. פישמן נ"י[39], [הרב יהודה לייב פישמן (מימון), ממייסדי "המזרחי"] יקבל המוסד על ידן צורה חדשה לטובה בע"ה.

כמו-כן אין ביכלתי כעת לסדר את הגות-לבבי ע"ד "אגודת ישראל" וע"ד "המזרחי", אשר אקוה לימים הבעל"ט[40] לקחת דברים בהם עם כת"ר.

בכלל הננו מרגישים בכל פינה שאנו פונים את חסרון התלמוד המביא לידי מעשה. חושבים הם ביחוד שלמי-אמונים, שכל דבר מתכונן רק ברעותא טבא לחוד, [ברצון טוב בלבד] ושוכחים הם את היסוד הנחוץ של התלמוד, לפתח את עצם הרעיון, שלשמו וזכרו עורגים, ברוח דעה עמוקה ומרוחבה, בשכל ובקורת והתרחבות ההרגשות והרעיונות, ועל כן הולך הכל בעצלתים, עומד כמים מכונסים בעוקה, והתאחדות הדעות השונות לשם כינוס אינה באה כי"א[41] בצורה מיכנית. כבר הגיע הזמן להכריז ש"אגודת ישראל" מוכרחת לקחת לה למטרה את התלמוד של כל האוצרות הרוחנים האצורים בכל פזורי ישראל, בכל הסיעות והפלוגות הנושאות בכללותן את דגל הקודש בשם ד' ותוה"ק[42], בכל עז, וממילא יתפנה דרך של כוון המעשים ע"פ[43] התמצית הכללית של כל הרוחות המתאחדים. ואז יש תקוה, ש"אגודת ישראל" תקבל את שפעה באמת ממקור ישראל בטהרתו, ובאורה וחומה תחיה גם את הדעות המרוחקות מערכי-הקודש הקיימים לנצח נצחים, עד אשר ישוב ופרח ישראל ויכיר בכל עז את כחו לאלהים.

וה"מזרחי" מוכרח הוא, לתקומתו, להשתדל תמיד להוציא-לאור את התוכן החי הצפון ברעיון התחיה הלאומית, ללחום על האמרה המחפירה ש"הציונות דבר אין לה עם הדת", [על פי דברי הרצל בקונגרס הציוני השני (תרנ"ח): "הציונות אין לה דבר עם הדת"] שבתוכה ארס-נחש מונח והכחשה-עצמית נוראה, המכשילה את הכח הפנימי והמקורי של האומה. ה"מזרחי" צריך להזריח אור על הציוניות במעמקי המחשבה, למצא תמיד את הגרעינים החיים שהם מפרים בכח קודש העליון את נצני התחיה ולהבליטם בצורות מאירות וברורות, ואם באה תחלת הקצת הקץ, שבני ישראל ובני יהודה נזרעים בארץ "זרע אדם וזרע בהמה", [ירמיהו לא, כו; ודרשו (סוטה כב): "זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד"] וכפירוש המסור: "זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחודא, ובטוחים אנו שאין לנו להתפחד כלל מכל הריסה מוחלטת ע"י עירובם של "בני-אדם שמעשיהם מעשי בהמה" בתוך תנועות תחיתנו; אבל זה הקבוץ של "זרע אדם" צריך להראות בכל פינותיו את צד האדם שבו. דעות ממוצעות ופשרניות, שיש בהן מעין חולשה גופנית ורפיון נפשי, אינן עלולות לנצח בתכונה רבת-פעלים כתכונת התחיה הלאומית שלנו, שרוח ד' אל עולם מתנוסס מכל עבריה. עלינו להזדיין בכח רוחני גדול, בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות, העלולות בכח-החיים שלהן להראות את הדרן על כללות השאיפות החדשות, שנוצרו בימינו ברוח ד' המעיר לתחיה את עם-קדשו.

פרטי-דברים אין השעה מוכשרת לי להציע כעת. והנני חותם בברכה ואה"ר[44], כנה"י[45] ונפש ידי"ע[46] דוש"ת[47], מצפה לאור תשועה וגאולה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ר' - רבי
2. ב"ה - ברוך השם
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב

10. באה"ר - באהבה רבה
11. ככת"ר - ככבוד תורתו
12. תו"י - תורה ויראה
13. שבאה"ק - שבארץ הקודש
14. ומ"מ - ומכל מקום
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. והשי"ת - והשם יתברך
18. בע"ה - בעזרת השם
19. וע"ד - ועל דבר
20. אע"פ - אף על פי
21. מ"מ - מכל מקום
22. הי' - היה
23. שעכ"פ - שעל כל פנים
24. מז"ט - מזל טוב
25. שי' - שיחיה
26. יה"ר - יהי רצון
27. שתהי' - שתהיה
28. ויהי' - ויהיה
29. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
30. זי"ע - זכותו יגן עלינו
31. ועכ"י - ועל כל ישראל
32. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
33. ע"ד - על דבר
34. א"י - ארץ ישראל
35. ע"י - על ידי
36. בכ"ז - בכל זאת
37. באה"ק - בארץ הקודש
38. ג"כ - גם כן
39. נ"י - נרו יאיר
40. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
41. כ"א - כי אם
42. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
43. ע"פ - על פי
44. ואה"ר - ואהבה רבה
45. כנה"י - כנפשו היקרה
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב שמואל נח גוטליב

ראשי פרקים על 'אגודת ישראל': תיאוריה רוחנית שנלחמת בזרמים מנוגדים צריכה להכיל בתוכה את כל ההיקף של יריבתה ולהתנשא מעליה. אין די לקרוא 'בשם ה'' סתם; יש לקרוא 'בשם ה' הגדול', כמו בימי עזרא. 'הלאומיות הכפרנית' ריכזה בתוכה את כל כוחות ההסתה, והיא עשירה בכשרונות ובשירה, אבל סופה ליפול, כי מאסה בתורה. אם 'אגודת ישראל' תתעלה לגבהים אלה, תהיה 'אגודת ישראל באמת', תכבוש גם את לב מתנגדיה, תקבץ גלויות ותחזק את בוני התחייה.

עיקרי הדברים

- להכיל את כוח היריב ולהתעלות עליו.
- 'הבו גודל לאלוהינו'.
- הלאומיות הכפרנית.
- חזון 'אגודת ישראל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ר"ח סיון תרע"ג[4]. [ראש חודש סיוון תרע"ג (1913)]

מהררי קודש שלו'[5] רב לכי[6] ידידי הרב הגדול החכם הנעלה מוהר"ש[7] נח גאטליב [שמואל נח גוטליב, מחבר "אהלי שם"; ראו (כרך ב', אגרת שצד)] שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

סליחה גדולה אני צריך לבקש מכבוד ידידי, על איחור דברי תשובתי על מכתבו הנכבד, אשר העירני בו לכתוב הגיון-לבי ע"ד[11] "אגדת ישראל". [ראו גם (כרך ב', אגרת תכז)] יאמין לי כת"ר[12], כי כבוד הענין מצד עצמו, וכבודו החביב גם יחד האיצוני תמיד למלא את דרישתו, אבל בכל עת נמצאו נגדי מניעות, אשר דחוני מיום אל יום. גם כעת איני יכול למלא את החפץ כראוי, לכתוב לפי גדל-ערכו של הנושא, שהוא צריך ספר וספרים, וספרות שלמה ותדירית. רק ראשי-פרקים אציגה בזה, משרשי דעותי בענין הקדוש והנשגב הזה,

הכלל היסודי למגמתה של כל תיאוריה רוחנית, העומדת להאיר ולהחיות. להציל ולגונן על איזו הופעה רוחנית המתגלמת בחיים, נגד זרמים רוחניים אחרים שגם הם מתגלמים בחיים, והם מקטרגים אותה, ממעטים את צביונה ועושקים ממנה כחות, אורות ונשמות, הוא: שהתיאוריה המתעודדת, על הגנתה והשפעתה החיה, צריכה להחזיק בקרבה את כל היקפה, רחבה ורומה, של התיאוריה המנגדת, שממנה האסונות נובעים אליה. היא צריכה למוד את כח האויב בכל הערכים וכל השיעורים, ולהתנשא בכל כח ממעל לו, אחרי שתגיע כבר בכל שיעור-קומתה אליו. במלחמות תיאוריות עיקר כח האויב הוא, כמובן, הכח הרוחני, המוסרי, הרעיוני, הפנימי, וההלך הנפשי. אלה הם העיקרים, ועמהם נגררים ג"כ[13] הטפלים: הכסף, הסידור, הקנינים, וריבוי העוזרים והנקשרים אל הדגל. ואם אויבים

רוחנים רבים מגיחים, באמת החובה מתכפלת להתנשא ממעל לכולם. וע"פ[14] זה הדעה נותנת, ש"אגדת ישראל" צריכה היא להתחשב עם כל הכחות הרוחניים השמאליים, העומדים לשטנה על דרך-החיים של ישראל, לשער באומד יפה את העושר הרוחני שלהם בכל המובנים, ולהתאמץ להתנשא עליהם, בכח עליון כזה, שאין לכולם גם יחד, ולה יש ויש, - זהו כח הקודש האלהי.

אמת הדבר שכיון שאנו קוראים בשם ד' הרי הכל בכלל, ואם כן הרי יש לנו כל. אבל אנחנו צריכים לדעת, שכל דבר נערך הוא ע"פ[15] שיעורו, "ואפילו רוח-הקודש השורה על הנביאים במשקל היא שורה, [ויקרא רבה טו, ב] שנאמר: לעשות לרוח משקל [איוב כח, כה]" (מדרש), ואם באמת אנו קוראים בשם ד', בצורה שקריאה זו תנצח לפנינו בבית-מלחמתנו, - הננו קרואים לאמר: "הבו גודל לאלהינו". [דברים לב, ג] כבימי-קדם עלינו לקרוא לא סתם בשם ד', מה שמספיק לפעמים בעתות-המנוחה, כ"א[16] בשם ד' הגדול, כבימי המלחמה הגדולה על היצרים דע"ז ודעבירה [על פי יומא סט: אנשי כנסת הגדולה ביקשו רחמים על יצר עבודה זרה ועל יצר העבירה] בימי יסוד-המעלה בימי עזרא ואנשי כנסת-הגדולה, והגודל הזה, שאנו צריכים לגדל את התיאוריה הרוחנית העליונה שלנו, צריך שיעלה במדתו הכמותית והאיכותית על כל אותן התיאוריות של חיילי השטנים למיניהם.

לאשרנו נתקבצו בימינו תמציות של תיאוריות שמאליות מרובות בתוך תיאוריה אחת, רבת-כח ועשירת-השפעה, עד שמצב-המלחמה שלנו, בין במעמדים של מגן ובין של תנופה, יהיה על-ידי-זה יכול להיות מרוכז, וזה בודאי מקרב את הנצחון. כמעט כל הכחות הרוחנים, המוסריים והשכליים, של כל ארחות-ההסתה שעמדו על ישראל מעולם, וצדו נפשות בחלק הטוב שבהם, "כי נופת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה", [משלי ה, ג] נקבצו יחד בהתיאוריה האחרונה של הלאומיות הכפרנית, האומרת בקול חצוף, שאין לה חלק בכל קודש, מיסודו, מפני שהיא כופרת בעיקר, ופשוט שכיון שבטל העיקר בטלה הטפלה, "שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה", [ישעיהו ה, כד, וכן ההמשך: "כי מאסו את תורת ה' צבאות"] וכל-כך למה מפני "כי מאסו את תורת ד' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו". הרשעה הזאת היא עשירה כ"כ[17] ברוחה, מחומשת בכשרונות רבים, ממולאה הגיון ושירה, והלך-נפש, עד שהיא מטלת עלינו - לא בחנם - אימה בגדלה, ואחר-כ"ז[18] הננו בטוחים, שהיא מוכרחת לכרע ולפול, ולהמס כדונג מפני אש, [על פי תהלים סח, ג] מאור אלהי אמת צור ישראל באמת. לא נדבר ע"ד ההשכלה, הכללית והעברית, ע"ד הסידור וחפץ הבניה והעבודה. שסגלה לה תיאוריה זו, ע"ד עשרה שהולך ורב, ע"ד ספרותה רבת-הגוונים ההולכת ופורה, - כל אלה היו דומים לגמלים רבים טעונים פשתן [על פי בראשית רבה פד: משל הגמלים הטעונים פשתן, שניצוץ אחד שורף את כולם] שזיק אחד מאורו של בית יעקב אש יוצא ושורפן, אם לא היה לה עם-זה גם כח מוסרי גדול ואדיר, שאי-אפשר לעקור את יסודו ואי-אפשר לגעת גם ברבים מענפיו.

הכח המוסרי היסודי שצפון בקרבה, - דוגמת שם-המפורש שבפי צלמו של נבוכדנאצר, הנותן לה את העצמה של ציפור זו שישבה לה על איקונין של מלך, שאי-אפשר לזרק בה חץ וגם לא לידות בה אבן שלא יהיה כרוגם איקונין של מלך, -- הוא האומר "כללות האומה", הגוי כולה השגור בפיה. לאומיות זו היא אומרת, ולפעמים גם בלא לב ולב, שהיא דורשת את ישועת כלל-ישראל, כולו דוקא, אינה מתחשבת עם פרטים ולא עם סיעות ומפלגות. כי-אם דוקא את הכלל כולו היא חפצה לתפוס בלבבה,

את כל ישראל, את האומה, והאומה בערכה הכללי היותר חסון, שאפשר למח אנושי חלוני, שלשד האור האלהי נתיבש ממנו, לתפסו, האומה בערכה ההיסתורי והמוסרי, ועם-זה היא פושטת ידה על ארץ-ישראל וחבת-ציון וכל מקראיה, באומץ-לב וגבורה בלתי-מצויה. ואחרי-כל-זה יודעים אנו ברור, שלא תוכל להצליח, וכי שד מוכן לרגליה, כל-זמן שלא תשא עיניה למרום להשען על קדוש-ישראל. וידיעה זו אנו יודעים מהמקורים היותר נאמנים, המקורים האלהיים, אשר לעד יזרמו באמתתם. "והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון, וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת", [ישעיהו נא, ו] דעותיהם ושרעפי-עשתונותיהם לאפס יהיו, והחוסים בהם יבושו משברם ודבר אלהינו יקום לעולם, [על פי ישעיהו מ, ח] וישראל רק בד' יהיה נושע תשועת עולמים. [על פי ישעיהו מה, יז]

אלה המקורים והנסיונות הרבים, שהראו את אמתתם המנצחת בגלוי, נגד כל העמים, ונגד הסיעות הכושלות, שהיו תמיד אזורות באיזה כח רוחני גם בישראל, הם עומדים בודאי על צדנו אבל זה לא יפטר אותנו מלהכין את כל הדרוש, לפי כל המדה היותר רחבה של הכח והמרץ, בעת אשר אנו קרואים למלחמה, בתחילה להציל ולהגן, ואחר כך להתגבר עד כדי הצדק להריע ג"כ תרועת-נצחון של כבישה ולכידה.

ובכן ברור הדבר, שאי-אפשר לנו לזוז ממקומנו לקראת האויב בלא אותו הכח המוסרי העליון, זאת היא האמרה "כללות האומה", ישראל כולו. אסור לנו להפריד ולפרר, אסור לנו לומר: "זהו שלנו ואנו דואגים עליו, וזהו לא שלנו". כשנעסוק לפעמים בפרטים בודאי נפלה בין איש לאיש ובין סיעה לסיעה לפי ערכם, אבל כשאנו מתרוממים אל התוכן היסודי כולל הכל, אין אנו רשאים להבדיל בו בין טובים לרעים, ועל דעת המקום ועל דעת הקהל הננו מוכרחים להתפלל עם העבריינים [על פי הנוסח שלפני "כל נדרי" בליל יום הכיפורים: "על דעת המקום ועל דעת הקהל... אנו מתירין להתפלל עם העבריינים"] ג"כ, ותקות-לבבנו צריכה להיות מקפת את הכל, את הכלל כולו, ובכל ערכיה "להתפלל עם העבריינים" אני אומר, אך לא להתחשב עם דעותיהם העבריניות, לא להזמינם במחיצותינו בתור פועלים ומנהיגים, אבל להתפלל, כלומר: לדרוש בלב ונפש את שלום הכלל כולו וישועתו, במובן היותר רחב, והכלל כולל את הכל: "זרע אדם וזרע בהמה"

והנה כשאנו צריכים להרים את הנס בתוכן המלא של הכלל כולו ולכוין את לבבנו לתל-תלפיות זה, בכל העומק והרוחב שבכל הערכים הנכללים בו, מובן הדבר שבתחילה, מוטל-חוב עלינו, הדוגלים בעז שם ד', העומדים על הבסיס החי והבטוח של האומה עדי עד, להכין בסיס של תוכן כללי בין העדרים השונים שבין עדר-ד' זה כשהוא לעצמו. מיד הרינו קרואים לחפש אחרי דרכי-תעמולה של קירוב הלבבות, ברצונם ובהבנתם, ועל זה אנחנו צריכים שלא לאחר ולהשתמש בכח של ספרות מכנסת ומסבירה. הננו רחוקים זה מזה בדעות ובמהלכי-נפש, מפני שנתחנכנו באופנים שונים, והושפענו מהשפעות שונות. אוצר הרוחניות שלנו, החלק הרוחני שבתורה בכל הרחבתו, לא היה לנו לעסק קבוע עד כדי הכנסת כל גווניו לתוך לבבנו, כמו שעשו המעולים שבת"ח[19] בחילוקי הדעות המעשיות, אלא במקרה הושפעה כל סיעה מהספרים היותר קרובים לחוגה, מן ספר "האמונות והדעות" עד ה"ראשית-חכמה", מן "נפש החיים" עד "תולדות יעקב יוסף", מן "יסוד ושורש העבודה" עד ה"מורה", מן ס'

"קב הישר" עד "אגרות צפון", ישנם קוים רבים מפרידים ומחברים, וסיעותינו הושפעו מכל אלה ודוגמתם כל אחת בפני עצמה, בעת אשר הצביון הכללי צריך להיות עשיר וכולל, עד אשר יוכל בעשרו לספוג גם את הטוב, הקודש והאמת, שיש גם באותו הצד הלועזי של ה"פסיעה דלבר", שיש באחרון הנזכר ודוגמתו.

בסידור עשיר כזה, ובהחזרת כל הגוונים הפזורים אל מקורם ושרשם, מבאר ישראל, יהיה אפשר לקוות לבא לאט-לאט למעמד-רוח כזה של הקפה שלמה, שעכ"פ[20] רבים יהיו בנו שיוכלו לדבר ולשאוף על השלמות של הנשמה הישראלית כולה, וממילא יהיה הכח היוצא מזה במוסר:

שאיפה אמתית לטובת כלל האומה, אפשר להשמע ולהתברר. זהו הצעד הרוחני הראשון, שעלינו לכונן בעדו כוננויות רבים, לפתחו ולהרחיבו, ותיכף כשאנו מקבלים עלינו בזה עול מלכות-שמים שלמה, גם כשלא נתפתחו בנו כ"כ התכנים הפרטיים, כבר אנו יכולים בבטחה להרים את דגל כלל-ישראל, באמת ובצדקה, ואנו יכולים לקוות, שברכת-ד' תעשיר את כל פרטי הגרעינים הטובים, הכלולים בשאיפותינו ובגאון שם ד', בקדושת התורה והמצוה, בגבורת הוד האמונה, בבטחון מסורת אבות קדושים וגבורי-אל, אנו יכולים להרחיב צעדים, לחפש כל הארחות החיים של כל ענפי התיאוריות השונות, להריק אל אוצרנו בגבורה ויושר-לב את כל חמדתן ולהראות לעיני כל ישראל, ולעיני כל העולם כולו, שתחית ישראל תחית-אמת היא, מפני שהיא שואבת את חייה ממקורה האמתי. וישראל בודאי ידע, שכל השאלות הרבות, אשר התיאוריה השחצנית, עם כל עדיה אשר עליה, לא תוכל לתן להן פתרון, תפתרן רק התיאוריה המקורית השלמה, התיאוריה הדוגלת באמת בשם ד' אלהי ישראל, באמונתו ובתורתו, במצותיו ודרכיו, בחכמה ודעת, בעז ותפארת, בחן וכבוד, ובכל גבורה וחיל.

אם נכין לבנו לקראת גבהי-מרומים אלה, ודאי נוכל לקוות שחפץ ד' בידינו יצלח. "אגדת ישראל" תהיה אז אגדת ישראל באמת, שתקח שבי בכחה-לאלהים את לב כל, גם את לב מנדיה, והיא תהיה הסיעה המרכזית, שבידה תשא את הנס לקבץ גאולים, ובקולה ישמע קול השופר לאסוף פזורים. היא תגיד בחכמת-אלהים אשר בלבבה את כל השיבושים אשר נפלו בהספרות אשר נטתה מדרך החיים, והיא תוסיף משנה-כח למרץ-רוחם של כל הבונים בתחית האומה והארץ, בתקוות גדולות, מאזרות חיל ומעוררות ישנים.

הברו נושאי כלי ד'.

מתוך הטרדא הנני מוכרח להפסיק, והנני נושא ברכתי שלו' לכת"ר[21], ולכל טהורי-לב המצפים לתשועת ד' על עמו, ארצו, תורתו ושם-קדשו בכל לב ובכל רוח ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר ובהדרת קודש אדר"ש[22] רבנו הגדול הגאב"ד[23] שליט"א, הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' – שלום
6. לכ' – לכבוד
7. מוהר"ש – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר – באהבה רבה
11. ע"ד – על דבר
12. כת"ר – כבוד תורתו
13. ג"כ – גם כן
14. וע"פ – ועל פי
15. ע"פ – על פי
16. כ"א – כי אם
17. כ"כ – כל כך
18. כ"ז – כל זה
19. שבת"ח – שבתלמידי חכמים
20. שעכ"פ – שעל כל פנים
21. לכת"ר – לכבוד תורתו
22. אדר"ש – אחר דרישת שלום
23. הגאב"ד – הגאון אב בית דין
24. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' תמוז תרע"ג **נמען:** ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית

הרב קוק אינו יכול לבוא לאסיפה ומודה על ההזמנה. הרב קוק מקווה שהתחייה הרוחנית תגלה את האוצרות הגנוזים 'במסורותינו הנשגבות', ותמזג את העבר הקדום והעתיד הרחוק עם ההווה הלאומי.

עיקרי הדברים

- תודה על ההזמנה.
- מיזוג מסורת ותחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' תמוז תרע"ג[2]

כבוד ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית. [ארגון ציוני שפעל להפצת השפה והתרבות העברית בתפוצות ובארץ]

הסתדרות נכבדה,

מאי-האפשרות שלי לבא לאסיפתכם הנכבדה, הנני מביע בזה את תודתי העמוקה על הזמנתם הנכבדה, והנני משתוקק מאד לדעת את כל פרטי החלטותיהם באסיפה זו.

אני רוצה לקוות, שמהלך התחיה הרוחנית יביאנו לחשוף את מטמוני האוצרות שבעולמנו המיוחד, ולעמד ברוח מלא הכרה פנימית, על בסיס ההוקרה של לשד החיים המרובה הגנוז לנו ולעולם כולו במסורותינו הנשגבות, והצפיה הבהירה מהעבר היותר עתיק, עד העתיד היותר רחוק, תתמזג יפה ע"י[3] עבודת ההסתדרות, שתהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, עם ההוה המתעורר לחיים לאומיים, היסתוריים מעשיים, בחידוש ימים כקדם.

בברכת ד' אל עולם מציון, על ישראל נחלתו,

בכבוד והדר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
3. ע"י – על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מנחם אב תרע"ג **נמען:** סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני

הרב קוק אינו יכול להגיע לקונגרס, ושולח את דבריו בכתב. יד ה' נטויה לטובה, והרעיון שזו תחיית עם ולא תנועה מפלגתית מתקדם. 'המזרחי' עמד עד כה ב'מעמד צנוע ושתקני', אבל הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת'. האומה לא תצטמצם ב'עוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל'. הציונות המעשית היא 'הגוף', ועל 'המזרחי' לזרוק בו נשמה - המקור התנ"כי. לא 'עם שנאוי המבקש מקלטו', אלא 'גור אריה יהודה' השב לנחלתו. יש לפעול ברוח אליהו להשיב לב אבות על בנים.

עיקרי הדברים

- 'המזרחי' צריך לצאת משתיקתו.
- הציונות - גוף; התורה - נשמה.
- מעבר לחלומו של הרצל.
- רוח אליהו - השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב מנ"א[2] תרע"ג[3].

לכבוד האגדה המזרחית, בקונגרס הציוני, [לסיעת "המזרחי" בקונגרס הציוני האחד עשר, בווינה] שלו'[4] רב מהררי קודש,

אלופי החביבים ונכבדים מאד,

סבות שונות גרמו, ומחשבתי אשר חשבתי להיות נוכח בהקונגרס הנכבד נתבטלה מגורמים צדדיים, ומהם המקרים המעציבים, אשר קרו במקום מושבי כעת רחובות [באותם ימים נרצחו במושבה רחובות שני שומרים יהודים] ת"ו[5]. ואומר אל לבבי: חלק ממחשבותי, אשר אם עמדה לנו השעה [אילו היה הזמן מאפשר] הייתי מרצה [מציג, מרצה בעל פה] אותן לפני הכנסיה הרוממה, אמסור לפניכם בזה. אחי האהובים, בכתב: אולי יחון ד' והדברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלבבות הנכבדים, ויעשו פרי לברכה, ולטובתה והצלחתה של שאיפתנו הכללית, לתחיית-האומה בארץ-אבות,

ודאי לא נעלם מהדרת-כבודכם, אשר למרות המכשולים הרבים, החומריים והרוחניים, שהננו פוגשים תמיד על דרכי מהלך התחיה הלאומית בארצנו הקדושה, הננו רואים יד-ד' נטויה עלינו לטובה, ואורן של ישראל, אף אם קמעא-קמעא, אבל הוא ב"ה הולך ואור, [על פי ירושלמי ברכות א, א ומשלי ד, יח] הישוב מתרבה ומתרחב, הדעות והרגשות במעמקי הלב הולכות ומתחזקות, לבסס את בסיס התחיה הלאומית, והמחשבה של שיבת ציון לכל גווניה הולכת וכובשת לבבות ושדרות רחבות. [ושכבות רחבות בעם] הרעיון שאין אנו עסוקים בתנועה מפלגתית, כ"א[6] בתחית-עם, הולך ומתקדם, וזה התוכן בעצמו של ההתקדמות מטיל על "המזרחי" ביחוד חובות חדשות ונמרצות. "המזרחי" עומד עד כה במעמד צנוע

ושתקני, כותב על דגלו: להכניס את שלומי-אמוני-ישראל [נאמני ישראל, שומרי התורה (שמואל ב כ, יט)] תחת הדגל הציוני ואת הלך-רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם. את הציוניות הכללית מניח הוא "לקפא על שמריה", [להישאר במקומה בלי שינוי (על פי צפניה א, יב)] מתקשר עמה בקשר הדדי בכל מקום שאין הדעות היסודיות סותרות, ובזה באמת יוצא הוא ידי חובתו בתור חלק של מפלגה שחפצה לעשות איזה טוב לישראל. הציוניות הרחבה אינה יכולה, ע"פ[7] הפרוגרמה שלה, [על פי מצעה] בשום-אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת" [סעיף שהתקבל בהסתדרות הציונית, שלפיו הציונות אינה עוסקת בענייני דת] הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מציירת, מקוה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפוך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים ע"ד[8] העתיד הישראלי בעולם.

האומה בכללה, עם כל גדלה וחסנה הרוחני, עם כל גאון-נשמתה, לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה [במעגל הצר (על פי תענית יט: "עג עוגה")] של חלומו של ד"ר[9] הרצל ז"ל[10], עם כל יפיו ועזו, לפי-הערך. הציוניות, המעשית, והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הוייתנו הישראלית לתמכם בכל כחותינו הגשמיים והרוחניים; אבל כל אלה יחד אינם כ"א הגוף הציוני.

אבל קרואים אנו מיד לזרק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, [בגוף המעוצב הזה] כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכש לה מיד ולדורות את אותו כח-המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם עד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות, והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך[11], נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתי. לא הד קול, שעם שנאוי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת-עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, [בראשית מט, ט] נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". [תהלים מז, ה] ונשמה זו אי-אפשר שתהיה נזרקת בתנועה, כ"ז[12] שעל מצחה חקוק אות-קין [סימן קלון (על פי בראשית ד, טו)] זה, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". ומעתה, "המזרחי" צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו. לא להיות שמש [לא להיות משרת] למפלגה מעשית, פוליטית, קולטורית וכו'[13] וכו' נוצר אותו הזיק האלהי. השרוי בלב שלמי אמוני עם ד', בשעה שהם נגשים לעבודת-קודש זאת של תחית-האומה, כ"א לתן להתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות, את דחיפת-חייה היותר עצומה, להוציא את ענין הציוניות מקטנות של מפלגה בודדת, שמהלכה ביחס להאומה כולה הוא סמוי מן העין, לגדלות של תנועת-חיים של הגוי כולו, ההולך בגאון לקראת עתידו הגדול באור פני ד' אלהיו.

ה"מזרחי" מוכרח להיות בציוניות מה שישראל - בעמים: כח של תסיסה תמידית, כח שלא יחדל את עבודתו ואת סגולת-הפריתו, [כוח הפוריות שלו, יכולתו להוציא פירות] לעולם יתבע את תביעתו ויביע ברמה את תקותו לנצחון מוחלט ושלם של דעתו, הכוללת, העליונה והקבועה.

הדת בישראל, אור ד' שבנשמתו, הבעת החיים היותר עצמיים והיותר פנימיים שלו, מה שנתן ונותן לו את הכל, שמעמידו על הרום העליון של במתי-ארץ, [על פי דברים לב, יג] על המעמד של מורה האנושיות

כולה, - אי-אפשר שתנועת-החיים שלו תהיה פרודה ונעקרת ממקור-חייו זה. תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאשרה מוטל בספק גדול, והציוניות מוכרחת היא לשוב אל מקור החיים של האומה מראש-צורים, [במדבר כג, ט] ואי-אפשר שדבר לא יהיה לה עם הדת. זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציורי של שינוי מקום-המקדש שב"תל-אביב", [בגימנסיה הרצליה בתל אביב נבנה בניין שחזיתו חיקתה את צורת המקדש, ואחד העם מחה על כך] שבצדק הרעיש עליו "אחד העם" את המחנה בשעתו.

"המזרחי" צריך הוא לתבע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל[14] ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו יכתב: "שהציונות מבוססת היא על יסוד תחית האומה בתורתה על אדמתה" בכל הגודל והמילוי של פתגם זה.

הפרעות, עכוב המהלך, והשפלת ערכי התחיה כולם, - התוצאות של ההסכמה האיומה הזאת. שהציוניות דבר אין לה עם הדת, אנו רואים די-והותר בכל פינה של התנועה, וביחוד באי"י[15]. "הציוניות דבר אין לה עם הדת", - מתפרש מיד בסגנון: "הציוניות מהרסת את הדת", "הציוניות היא תחיה חדשה, שתקותה היא להבנות מחרבנה של הטרדיציה הישנה". זהו כבר פתגם שגור בפי קופצים-בראש [הממהרים לדבר ולפעול בלי מחשבה] לא מעטים. והתוצאות המעשיות שמזה הן: פריקת-עול וזלזול של קדשי האומה בהמון, בחוות הלאומיות [בחוות החקלאיות הלאומיות] ובספרות, במוסדות-החנוך ובמקצועות רבים משדי התחיה. כל אלה מה הם פועלים? נביקת רוח האומה, [ניוון רוח האומה] יאוש ומשטמה וקצף של חמת-מות, [חמה ממיתה] הראוי לעבור לירושת-דורות על כל התנועה כולה.

האומה כשהיא קמה כולה, לא רק אישים בודדים ממנה או כתה ומפלגה מחלקיה, היא יודעת - יותר ממה שהיתה יודעת לפני-זה - איך להוקיר את מה שהוא חתום בחותם-דם בנשמתה. [מה שחתום בנשמתה בדם, במסירות נפש] המזרחי, כשידע את תעודתו, הוא יכול להביע את התביעה הזאת לפני כל ישראל ולפני כל העולם כולו. לא ברוח של הספרות האירופית המודרנית אנחנו שואפים לקום ולהיות לעם, - אע"פ[16] שאנו סופגים את כל ערכי האנושיות הכללית אל תוכנו בתור בני-אדם בעלי תרבות גבוהה, - אלא ברוח תורתנו, ברוח הנביאים שלנו, ברוח ד' אלהי-ישראל אשר על עמו, שלא יוכל להנתק מהתורה ותחיתה, כפי מה שהיא מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] האידיאלים האלהיים שהם חיי התורה והנבואה, הנם, ברוחנו, העתיד של העולם, שתחייתנו פונה היא להגשימם בחיים. הננו שואפים לעמוד במרכזה של האנושיות, דוקא בדגלנו העתיק והנשא, שהוא לנו גאות-עולמים, בשם אלהינו נדגול [תהלים כ, ו] וכמאז לא נחליפנו ולא נמיר אותו בדגל אחר, גם מודרני שבמודרניים.

ומפני ש"המזרחי" יביע את תביעת האומה כולה לכל דורותיה מהציוניות, עתיד הוא להיות לכח תוסס לא רק בציוניות בחוגה המצומצם כי"א גם בישראל, בכל האומה כולה, ובמובן ידוע גם בעולם הכללי. ראוי יהיה "המזרחי", כשיעמוד על תפקידו הנשא הזה, להיות מתחיל לעסוק בעבודה הכללית, שלא הושם לה לב עד כה, היא עבודת השלום, שלום כללי באומה לכל פלגותיה. השלום איננו רק דבר של נטיה מוסרית, עבודת-השלום היא עבודה קולטורית תדירה, רוממה ואדירה, עבודה שצריכה להפנות אליה תמיד את כל הכחות היותר פוריים שבאומה. אנו צריכים לשום אל לב: מה יהיה האחרית מכל

הפירודים כולם ההולכים ומתרבים, המפלגות, הפדרציות והפרקציות, [האיגודים והסיעות] האגודות והמניינים, [והקהילות] הזרמים והבמות, אם לא ימצא לנו תל-תלפיות [מקום שהכול פונים אליו (על פי שיר השירים ד, ד וברכות ל)] אחד שישא את הדגל הכללי של האומה ויעסוק בלא-הרף בכל התעמולות היותר רצויות בעבודת אחדות האומה, השוית-המחלוקת [יישוב המחלוקת] והתקשרות-השאיפות. כשם שאנו מכירים ומאמינים שתשועת ישראל תבא ע"י[17] התחלה של קץ-המגולה, שנעשה אנו בכח אשר נתן לנו ד' לעשות חילי, [על פי דברים ח, יח] לרכוש את הארץ, לגאול אותה. לעבדה ולבנותה, לכבש אותה בכיבושים קולטוריים ומעשיים, כן עלינו לדעת יותר ויותר.

כי רוח ד' אשר על אליהו, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, [מלאכי ג, כד] לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת, צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, ע"י כחותיה היותר טובים, תלמידי-חכמים המרבים שלום בעולם. [ברכות סד]

יקרא "המזרחי" למועצה בקונגרס, ישתמש תמיד בכל האמצעיים שיזדמנו לו להוציא מן-הכח-אל-הפועל את הבעתו העמוקה, של רוח האומה כולה, שמכל הפלוגות הציוניות רק על-ידו יכולה היא להתגלות, מפני שהוא הנהו הכח האחד בציוניות הנושא עליו את שם ד', את קדושת אור התורה, מקור החיים, את יסוד השלום שמו של הקב"ה[18], ["שמו של הקב"ה שלום" (שבת י)] שאך בו יושע ישראל לעולמים.

הרבה מאד יש לי לדבר ולהרצות על יסוד דברי המעטים הללו, שהם גוררים עמהם עקרים גדולים והרי-הרים של מחשבות מקוריות, הראויות להתהפך לכחות פועלים רבים. אבל אי-אפשר לי להרצות הדברים כסדרם כעת, ואקוה שלשעת-הכשר [לשעה המתאימה] של הכנסיה הנכבדה יספיקו דברי אלה להערת-לבב. [לעורר את הלב] והנני חותם בצפיית התחייה ממקור חיי ישראל, מאור שם ד' הבוחר בציון ובישראל עמו, להיות לגוי לפניו לאור גויים כל הימים, חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לד', [תהלים לא, כה] בגבורה ובברכת-שלום.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. כ"א - כי אם
7. ע"פ - על פי
8. ע"ד - על דבר
9. ד"ר - דוקטור
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
12. כ"ז - כל זה
13. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. באי"י - בארץ ישראל

16. אע"פ – אף על פי
17. ע"י – על ידי
18. הקב"ה – הקדוש ברוך הוא

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** מר וולף וועד 'תחכמוני'

בעניין השפה: יש לעמוד לימין הלוחמים לעברית, אבל להיזהר מ'הארס' של 'הלאומיות היבשה'. יש להילחם 'בנועם ושלום' ברשלנות, בהתבוללות ובכפירה, גם אם היא 'עדויה בפאר הלאומיות והשפה'. הרב קוק מוכן לחתום על קול הקורא, בתנאי ששום דבר פנימי - מינוי מורים וספרי לימוד - לא ייעשה בלי ידיעתו. כמו כן יש לסלק את חוב המוסד שרובץ על אדם אחד.

עיקרי הדברים

- תמיכה בעברית בלי לאומיות יבשה.
- תנאי ההשגחה.
- סילוק החוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ד[4]

אדון נעלה ומרומם מר וולף נ"י[5] וכל חברי ועד התחכמני, שלו'[6] רב,

מסבות ומניעות שונות עכבתי דברי, ואתם הסליחה. המלחמות הפנימיות התוקפות אותנו באי"י[7], בדבר שאלות החינוך, והזרמים השונים שבכל אחד יש מה לקרב ומה לרחק, מכבידים הם את המשקל של ההחלטה, על כל מי שרוצה להיות, כפי כחו, פועל-אמת בפעולת-אמת. וע"ד[8] השפה, [על דבר מאבק השפות: בשנה זו (תרע"ד) פרצה "מלחמת השפות" על השפה שתילמד בטכניון ובבתי הספר] מובן הדבר שנכון לעמוד לימין הלוחמים עבורה בגבורה, אבל עם זה חלילה להסיח דעת מהארס המסתתר המהרס את יסוד קודש ד' באמונה, ברגש ובמעשה, על החשבון של הלאומיות היבשה ותכסיסיה. בשלהבת קודש הננו חייבים להלחם, בנועם ושלו'[9] ובהרגשת כבוד מלא, נגד הרשלנות מעבר מזה, נגד החנופה של ההתבוללות [ההתרפסות של המתבוללים] מעבר מזה, ונגד ההפקרות והכפירה מעבר מזה, אפילו כשתהיה עדויה בפאר [מקושטת בפאר] הלאומיות והשפה וכל מיני תבלין שבעולם. ולעולם צריך הטון שלנו להיות מלא ומבליט את יסוד מגמותנו, לתן את הערך לחום הרגש הלאומי ועבודתו רק כפי מדת החיים של מנת אור ד' המאיר ומחמם את תחייתנו.

בכל לב הנני נכון להמנות בין חותמי הקו"ק[10] הנעלים, אבל הלא זה דברי מאז כי כבוד הועד צריך להבטיח את התנאי הראשי שלי ע"ד[11] יחושי [ע"ד יחסי] ל"התחכמני", שלא יעשה שום דבר פנימי, שיוכל לנגוע במעמד הקודש, בלא ידיעתי. ממילא אי-אפשר לקבל ולסלק מורים בלא דעתי, וכמו כן להכניס ספרי למוד בלא הסכמתי. שגיאות קטנות כאלו נצטברו במשך הזמן, אשר שמו מחנק על התפתחות המוסד החביב ופופולריותו [ואהדתו בציבור] בעולם של יראי ד' שבאי"י[12]. וב"ה[13] אפשר עוד לתקן ואקוה שיתוקן ע"י[14] כבוד הועד.

גם זה העירותי מאז, כי דבר החוב של המוסד לראשי העסקנים והמיסדים פה, שכעת רובץ הוא כולו כמעט על שכם איש יחידי, שלא בצדק, הוא עיכוב גדול, מטעמים שונים, לכל מהלך מפעלנו. ואיני משער שום אפשרות להביא את המצב לידי תיקון, כי"א[15] כשיסולק אבן נגף [מכשול (ישעיהו ח, יד)] זה, אמנם קטן בכמותו הוא, אבל גדול הוא בעיכובו ומוקשו. ע"כ[16] אחלה נא את כבוד הועד, שיראה נא במוקדם למצא עצה ולהגשים את הפעולה של סילוק החוב, שסכומו כבר ידוע להדרתם.

אקוה שבתיקונים הנקובים יפתחו לנו שערי אורה, לבא למשאת נפשנו. להעמיד על בסיס הגון ורצוי את המוסד החשוב, שהוא ראוי באמת להעשות לתפארת היהדות באי"י, בעהשי"ת[17].

ברגשי כבוד נעלים מאד ובברכה מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. באי"י - בארץ ישראל
8. וע"ד - ועל דבר
9. ושלו' - ושלום
10. הקו"ק - הקהילה קדושה
11. ע"ד - על דבר
12. שבאי"י - שבארץ ישראל
13. וב"ה - וברוך השם
14. ע"י - על ידי
15. כי"א - כי אם
16. ע"כ - על כן
17. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ד - יפו **נמען:** צעירי ירושלים (בני ישיבות שרוצים להתיישב)

הרב קוק מחזק את הצעירים בני הישיבות שרוצים לעסוק בבניין הארץ. ביום שת"ח 'יינקו מהמקור האלוהי' ויעלו לאדמה, יזרח אור חדש. בלעדיהם הצורה הרוחנית מיטשטשת 'מאפס חומר מוצק', ובעלי החומר רואים בבעלי הצורה רק חולשה. 'החיים הטבעיים הישרים' בעבודה יוציאו לפועל את 'אוצרות הסגולה' שבהם, והם יעמדו בראש התחייה.

עיקרי הדברים

- ת"ח לעבודה המעשית.
- צורה בלי חומר מיטשטשת.
- עבודה מוציאה את הסגולה.
- בראש התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ד[4]

חביבי-לבבי היקרים, צעירי עיר עז לנו, [צעירי ירושלים ("עיר עז לנו", ישעיהו כו, א), בני ישיבות שביקשו לעסוק בעבודת האדמה] אשר אור חיים נגה בלבם לעסוק בבנין ארץ ד' הנשמה, ד' עמם ויעלו מעלה מעלה.

אחי החביבים, אע"פ[5] שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר אז בארץ] אחר הראיון של ראשון-לציון, בכ"ז[6] הנני מוצא לנכון לפני לחזק את ידכם, בשם ד' אל תסוגו אחור ממחשבתכם הגדולה, אדירת-התוצאות לכל-ערכי-תחייתנו, לעת-פלאות הזאת אשר פקד ד' את עמו ואת ארצו, אין ספק אצלי, כי ביום אשר תלמידי-חכמים יקרים שכמותכם, אמוני הישיבות הקדושות, אשר זיו חיים רוחניים, בקדושה ואמונת-אומן, יחד עם אהבת האומה והארץ, ינקתם משחר טל ילדותכם, מהמקור האלהי-הבלתי-פוסק, המחיה את זרמי-נביעתו בכל עת, "חדשים לבקרים רבה אמונתך", [איכה ג, כג] אשר אתם תשאו את ידיכם קודש לשוב ולהתקרב אל אדמתנו, אשר רוחקנו ממנה בעונינו עדנים ותקופות - ביום ההוא אור חדש יחל להופיע על ציון ועל כל מקראיה, על התחיה הנשואה על כל פה ולשון, באין עוד צורה הגונה לגולמה הגדול ממקור ישראל. והצורה הרוחנית הנאדרה-בקודש, החיה בקרבנו מאור תורה ואמונת-אומן, הולכת היא ומתטשטשת, מאפס חומר מוצק לרגליה, הנותן לה מהלכים בחיים על אדמות, ומתוך כך רואים בעלי-החומר, עסקני התחיה בצדדיה החיצונים, בבעלי הצורה, ובאור הקודש כולו, רק חולשה ורפיון, והנה הם הולכים ומתרחקים, הולכים ועוזבים ועם-זה נעזבים ממקור-החיים, אשר רק הוא יחיינו לעולמים.

ואין עצה ואין תחבולה בזה, אחי החביבים, להציל אותנו ואת דורותינו, להציל את זיו העליון ההולך ומאיר בהר-קודש, שלא יועם אורו, כי-אם כשנצרף אל כל עבודתנו בקודש את עצת-ד' המפעמת

ברוחכם הטהור והער, שיחלצו חלק מבני-תורה הגונים וחשובים, בעלי מדות טובות וצנועים, ברוח גבורה וקנאה, לעסוק בעבודת התחיה המעשית.

החיים הטבעיים הישרים, המשוקים מלשד טל-קודש בארצנו הקדושה, ההולכים ומתחזקים ע"י[7] השפעת העבודה, החיים של חלוץ-עצמות ["ועצמותיך יחליץ" (ישעיהו נח, יא), חיזוק הגוף] והרחבת-הרוח אשר יבאו בגללם, הם יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה הנפלאים, הגנוזים וחבוים עמוק עמוק ברוחכם הגדול והנכבד, ואתם ובניכם תעמדו לנס-עולם בראש תנועת-התחיה המתנוססת בארץ כעת חיה, ולמופת תהיו לרבים. גבורי-כח וגדולי-נשמה מכם ובכם יקומו, והכל יודו בגדלכם, וברכת-ד' אשר תהיה עליכם ועל צאצאיכם מהררי-ציון, היא תתוה תו של חיים [על פי יחזקאל ט, ד] דשנים ורעננים על כל ישובנו בקודש, הישן והחדש גם יחד.

חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, [שמואל א יח, יז] ותשועת-ד' תשגבכם.

אל תפסיקו את עבודת התעוררות הרוח ביניכם-לבין-עצמכם ואת העבודה להעיר ולעורר את כל החוגים שהיכולת בידם, ברוח הגון ומכובד וענות-צדק ובידיעה הגונה בערככם הנכבד ובערך הכללי אשר לישראל משאיפתכם החשובה. ואני בעניי הנני מוכן לשרת אתכם, עד מקום שיכלתי הקטנה מגעת, וצור ישראל יהיה עם ידינו ועם פינו.

בברכה עמוקה, לגבורה ולקדושה, בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. אע"פ - אף על פי
6. בכ"ז - בכל זאת
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ד - יפו **נמען:** פדרציית 'המזרחי', המבורג

על 'מלחמת השפות': יש לקבל את הטוב שבכל תנועה, ובמיוחד בתנועה הלאומית, שבסיסה קדוש. תחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד מכבודה גם אם רבים משתמשים בהן שלא כהוגן; לכן יש לקחת חלק רשום בהן. יש למחות 'מחאות חיוביות' נגד מי שמנתק את הארץ והשפה משורש החיים.

עיקרי הדברים

- קבלת הטוב בכל תנועה.
- תחיית השפה והארץ.
- מחאה חיובית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' אדר תרע"ד[4]

כבוד הפדרציה הציונית "מזרחי", לשכת-המרכז בהמבורג, [מרכז תנועת "המזרחי" בגרמניה, בהמבורג] שלו'[5] רב,

ממכתבם הנכבד מכ"ז שבט העבר נוכחתי, שלא קבלו עדיין את תשובתי בגילוי דעתי בדבר מצבנו ביחס למלחמת השפה. ["מלחמת השפות" בשנת תרע"ד, על מקומה של העברית בחינוך בארץ] והנני בזה חוזר על תוכן הדברים אשר כתבתי במכתבי שנשלח כבר.

הנני רואה, שאנו צריכים לעמד על הבסיס האיתן של קבלת כל הטוב שישנו בכל פינה וכל תנועה, וקו"ח[6] בתנועה הלאומית שלנו, שבסיסה לעולם הוא קדוש. מפני שתכנו הוא החיים של גוי קדוש. ותחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד אצלנו מכבודה, אע"פ[7] שרבו, לצערנו, המשתמשים בשתיהן שלא-כהוגן. ודוקא בשביל כך מוכרחים אנו עוד יותר להתאמץ לקחת את החלק היותר רשום בתחיות הללו, ההולכות ומתפתחות, ויודעים אנו ברור, כי דבר-ד' הוא אשר פקד את עמו. ומצמיח להם קרן-ישועה קמעא-קמעא.

בודאי בכל עז נצא למחות מחאות חיוביות, נגד אלה המקצצים [על פי חגיגה יד: "קיצץ בנטיעות"] את שני הענפים הללו, הארץ והשפה, משורש החיים שלהם, ממקור הנצח, משם ד' אלהי ישראל הנקרא על עמו, בתורת-חיים ואמונת-אומן. אבל דוקא ממקור חיי עד נשאב לנו כח בלתי-פוסק להגדיל את פעלנו על הככרים הרחבים אשר לענפים הנכבדים הללו, כארץ וכשפה, ובכל אומץ הננו מוכנים להגן על כבודם ולהרבות השפעתם, ובטוחים אנו בימין ד' רוממה, שנצליח ונעשה חיל.

בכבוד נעלה ובברכת-ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. וקו"ח - וקל וחומר
7. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שבח על קיום הבטחה לר' ב' ועל ההקפדה מגניבת דעת: 'הדקדוק במעשים לפלס הכול על פי התורה' הוא עיקר. 'הקנאה הלאומית' שלמד מהאוסטרי היא 'אש קודשי', וטוב ללמוד 'מן ההדיוט'; היא יסוד אורו של משיח, שהצדק אזור מותניו. על 'עקרות כנסת ישראל' - כתשובת ברוריה. הלכות: אלכסנדריה אסורה בהשתקעות (רמב"ם מלכים ה ז), וכך גם פורט סעיד; ברכת הדרך; צורות ע"ז לנוי; 'כינוי שם לגנאי'.

עיקרי הדברים

- דקדוק במעשים.
- קנאה לאומית - אש קודש.
- ישיבה באלכסנדריה.
- ברכת הדרך.
- כינוי לגנאי לע"ז.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' ניסן תרע"ד[4]

בני מחמדי שליט"א[5],

לא כפי המדה הראויה למכתבך היקר מעולף-הספירים אוכל לכתב לך תשובה.

אנסה אמנם לעבור על פרחיך העדינים אחד לאחד.

ריש מלין תודה וברכה למעונה אלהי-קדם צור ישענו, אשר נחך בדרך ישרה בים וביבשה, ויאר פניו אליך לתן אותך לחן ולחסד במקום-מגורך. יהי שמו הגדול מבורך לעד, וממקורות החסד והחן, אשר נפתחו עליך, פלגים רבים יבלי-מים נאמנים יזלו, לרוות אותך בנחלי-עדנים ברב נחת ועונג, שלוה ושמחה, אור תורה וחכמה, גבורה ואמץ-חיים ועזוז יראת-ד' הרעננה, עם כל תענוגי אהבתה, מאירת-עינים ומשיבת-נפש, באור-תורה ונר-מצוה וכל חמדת המדות המפוארות, שהן תפארת לעושן ותפארת לו מן האדם, ונזכה לראותך בתור המעלה על אדמת-הקדש.

תשואות-חן לך על אשר קימת מוצא-שפתיך [הרצי"ה בתחילת שהותו בחו"ל; ראו (כרך ב', אגרת תרע)] למר ב'. הכרת-טובה וקיום-הבטחה - יסודות המוסר ושרשיהם הם העולים למעלה בקודש. ואשמח מאד שלא העבירה טרדתך אותך מאורח-ישרים סלולה זו, ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים, ועוד הוספת על שמחתי בנקיות-דעתך להרחיק מדבר-שקר ומחשש גנבת-דעת, וכונת אל האמת כפסק שו"ע[6] חו"מ[7] סי'[8] רכ"ח ס"ו ע"פ[9] הגמרא.

ובאמת שימת-הלב על הדרכים והדקדוק במעשים לפלס הכל ע"פ התורה והמוסר, - מדה זו בעצמה מכל הון יקרה היא, והיא חשובה באיכותה מכל הפרטים המתכונים על-ידה, מפני שרוח-טהרה זה כולל בתוכו את תמצית-הקדש של תורת-חיים, המודיעה לאדם את הדרך ילך בה והמורה אותו ביחוד,

שדרך-החיים הוא דבר שתמיד בעמוד-ולמוד קאי, נגד דרכי-רשעים שהם באפלה ואינם באים כלל לידי הכרה זו, שדרך-חיים צריכה להיות מפולסת, ולא ידעו במה יכשלו, והצד המעולה שבהם אינו כי-אם מתאר את החיים ולא מורה את דרכיהם.

הקנאה הלאומית, אשר עוררת עליה ולמדת אותה מהאוסטרי, גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה, והיא המוציאה אל-הפעל את הגודל של הגבורה אשר לגבורים אנשי-שם, אשר לברכה יזכרו לעד בתולדה ב"זה ספר תולדות אדם", שהוא כלל גדול בתורה ואע"פ[10] שהאש הישראלית יורדת היא מן השמים, מקורה ממעין-הקודש העליון של אהבת כל היצור בתכונתו האידיאלית האלהית, המתרוממת לאהבת ד' בצורתה הזכה המשלחת בתוך לשדה הרוה את כל הנטיעות הנשמתיות היותר עזיזות וטהורות אשר מעולם, מ"מ[11] מצוה להביא מן ההדיוט קנאת-עם טבעית, שיחוסה מתגלה בעולם-החיים ע"פ הטוב והאור שהליכותיה המתגלות מביאות בעולם, שהוא יסוד אורו-של-משיח, ש"הצדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" [ישעיהו יא, ה] ושלום-העולמים על דגלו חונה תמיד, לכל האדם ולכל היקום.

ואותם האומללים, שהם רואים סימני-עקרות בכנסת-ישראל, מחזת-לבם ידברו כראוי להם. שהרי דומה היא כנסתנו הנאצלת-בקדש לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם, כתשובתה של ברוריא להההוא מינא, [ברכות י] ועל-זה הלא סלה נרנן למחולל ומוליד צדיק כביר ב"ה[12].

ע"ד[13] אלכסנדריה, כתב הרמב"ם[14] בפ"ה ה"ז[15] דמלכים שהיא בכלל האיסור, ומקורו טהור מש"ס מפורש בפרק "החליל", [סוכה נא] כדמפרש ה"כסף-משנה" שם, ובטח ידעת שאין האיסור כי-אם להשתקע ולא לעבור, והאסור מתחיל מן הים הגדול כדי הר"מ[16] שם, והוי נמל-סעיד בכלל.

ע"ד ברכת-הדרך באמצע הדרך, מסתבר לי שאם יאחר בדרך יותר מהי' ימים, שאז לפי משמעות הפוסקים שוב לא יברך, ראוי שיברך כיון שבא ליבשה, וברוך ד' יום יום, אבל אם בתוך חמשה ימים יבא למחוז-חפצו הקבוע, יותר טוב לכלול בברכה אחת על החסד הכללי של כל הדרך. מיהו גם בהפסק של שלשה ימים המברך לא הפסיד, כיון דעכ"פ[17] נכון שלא לאחר שלשה ימים ודאי לא הויא בכלל ברכה-שאינה-צריכה, כיון דאיכא הידור-מצוה לברך בתוך שלשה.

נהניתי משמחת-מצוה שלך בנשיאת-כפים, שבאמת היסוד הפנימי של המצוה היא שמחתה, שבה מאיר אור קדושת האמונה החבויה במעמקי הנשמה, המודאת לאדם שהעושר של מצות-ד' הוא נעלה ונשגב מכל סגולות-מלכים ואוצרות-אדירים. והרגיש כבר הר"ח[18] קרשקש ז"ל[19] בספרו "אור ד'", [רבי חסדאי קרשקש] לבסס את רגש קדושת האמונה על אשיות השמחה התמידית והקבועה באופי הנשמה, המטוהרת בטהרה העליונה, ויותר מזה דבר האריז"ל[20] למושפעיו, בנעצו את עומק יסוד הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים - ביסוד שמחת-המצות אשר לו. וכמה יקרה היא מצוה חשוקה בעת יוקר-מציאותה כבכורה בטרם קיץ וכענבים והדס במדבר.

ובענין הסתכלות בצורה של נוי, מדהתוס' שבת קמ"ט א' ד"ה[21] ודיוקני [שבת קמט] נראה דלנוי מותר, ומ"מ[22] מדת-חסידות דבנן-של-קדושים שייכא גם על זה, ולפ"ז[23] נראה דס"ל[24] דע"ג המטבעות היו

הצורות של נוי ואינן של ע"ז[25], או אינם מחלקים בין אם הצורה היא במקום אחר של ע"ז, כיון דכאן אינה ע"ז; והכי מסתבר, שהרי מצורות ע"ז היו ג"כ[26] אפילו צרור אפילו קיסם ואפילו אבק שברגליהם, א"כ[27] בכל דבר י"ל[28] שיש במקום אחר צורה כזאת לע"ז, אלא שהעיקר תלוי בצורה זו עצמה. אך מדהתוס' בע"ז, המצוין שם, דף נ' ע"א[29] ד"ה ה"ג, נראה דלנוי ג"כ אסור ו"צורתא דזוזא" דהויא רק מדת-חסידות הוא מפני הרגילות, אבל חוץ מזה גם לנוי גם איסורא איכא. והדבר שנוי במחלוקת. שיטת הרמב"ם והרא"ש[30] היא, שאין האיסור כ"א[31] בע"ז, ומטעם הנאה דע"ז אתי עלה, וכן פסק בשו"ע[32] סי' קמ"ב, והש"ך[33] העיר שם כבר בשם תוס'[34] והרא"ש דלנוי מותר, אבל שיטת רש"י[35] והערוך והר"ן[36], הביאם ברכי יוסף שם, מבוארת דגם לנוי אסור, ונראה שיש שלש שיטות בדבר: דהרדב"ז[37] כתב בשם התוס'[38] דמיירי כשעשה לשם ע"ז היא עבדה עדיין, ונראה שדעת הרמב"ם והשו"ע[39] היא לקולא, דדוקא כשעבדה, ודעת רש"י והערוך דאפילו בנוי בעלמא.

וע"ז שנתבטלה, מסתבר לכאורה דלא עדיפא מע"ז שלא נעבדה, אע"ג[40] דקיי"ל[41] דאינה אסורה, אלא דצריך לאוקמי לפ"ז[42] דוקא בע"ז של ישראל, דבע"ז[43] של נכרי קיי"ל[44] שכיון שפסלו נעשה כאלוהו. ואולי מיירי בצורות משמשי ע"ז, דבהם גם בשל גוי עבודה בעינן. והנני מוכרח לקצר.

נהניתי מכנוי שם של גנאי ל"עפיש", וי"ל[45] שגם בע"ז שאינה נעבדת, אע"ג דע"פ[46] הפוסקים מותר להזכיר שמה, מ"מ מצות כנוי שם לגנאי נוהג תמיד, שזהו מכלל מצות ביעור: "ואבדתם את שמם". [דברים יב, ג] ומסתפקנא בע"ז הכתובה בתורה, שאין בה משום איסור הזכרת שמה, אם יש מצוה של כנוי שם לגנאי, וי"ל דחיובא ליכא, מ"מ מצוה וחסידות איכא.

תחוג יקירי את החג הקדוש הבעל"ט[47] בחדוות-לבב, בחדות-ד' ואהבת תורתו ומצותיו וצפית ישועת חומות וחיל לגוי קדוש סגולת כל העמים על אדמת חמדתה וצלח ורכב ע"ד אמת ברוח נכון ולב מתנה.

אביך מנשקך ממרחקים מצפה לתשועת ד' בקודש.

אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שו"ע - שולחן ערוך
7. חו"מ - חושן משפט
8. סי' - סימן
9. ע"פ - על פי
10. ואע"פ - ואף על פי
11. מ"מ - מכל מקום
12. ב"ה - ברוך השם
13. ע"ד - על דבר
14. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
15. ה"ז - הרי זה

16. הר"מ – הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. דעכ"פ – דעל כל פנים
18. הר"ח – הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. ז"ל – זכרונו לברכה
20. האריז"ל – האר"י זכרונו לברכה
21. ד"ה – דיבור המתחיל
22. ומ"מ – ומכל מקום
23. ולפ"ז – ולפי זה
24. דס"ל – דסבירא ליה
25. ע"ז – עבודה זרה
26. ג"כ – גם כן
27. א"כ – אם כן
28. י"ל – יש לומר
29. ע"א – עמוד א
30. והרא"ש – ורבנו אשר
31. כ"א – כי אם
32. בשו"ע – בשולחן ערוך
33. והש"ך – ו + הש"ך: הש"ך – שפתי כהן
34. תוס' – תוספות
35. רש"י – רבי שלמה יצחקי
36. והר"ן – ורבנו נסים
37. דהרדב"ז – דהרב דוד בן זמרא
38. התוס' – התוספות
39. והשו"ע – והשולחן ערוך
40. אע"ג – אף על גב
41. דקיי"ל – דקיימא לן
42. לפ"ז – לפי זה
43. דבע"ז – דבעבודה זרה
44. קיי"ל – קיימא לן
45. וי"ל – ויש לומר
46. דע"פ – דעל פי
47. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' תמוז תרע"ד **נמען:** אגודת 'נחלת אבות'

הרב קוק תומך באגודה שמייסדת מושבות לשומרי מצוות על פי התורה, ושיהיו 'לאות ולמופת' ויחזקו את היהדות בישוב החדש. הרב קוק קורא לגדולי הדור לתמוך.

עיקרי הדברים

- מושבות לשומרי מצוות.
- מופת לישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

(לאגודת "נחלת אבות") [אגודה לייסוד מושבות של שומרי תורה ומצוות בארץ ישראל]

הכל מסייעים למלאכת-שמים כוללת כזאת, אשר נתעוררו אנשי-מעשה יראים ושלמים, לבנות נשמות ארצנו הקדושה בעת-לחננה [תהלים קב, יד] בעת כזאת אשר קול קול יעקב [בראשית כז, כב] הולך ונשמע בכל קצוות הארץ: שובו בנים לגבולם, [על פי ירמיהו לא, טז] ויסוד הקודש, שהוא מקור החיים, קדושת התורה והמצוה באש דת קודש ואמונת אומן, מוכרח הוא שיבוסס בבנין הארץ בכל עז ואומץ. ומה גדולה וקדושה היא הפעולה של יסוד מושבות ביחוד לכינוס של שלמי אמונים ועל-פי התורה והמצוה, בחיי היחיד והציבור למעלה בקודש, כרצון כל יראי ד' וחושבי שמו. המושבות הללו, כשיכונן ד' מעשינו, תהיינה לאות ולמופת בעה"י[1] לכל שלמי אמונים מקרוב ומרחוק, להחזיק בבנין אה"ק[2] בכל רשפי אש אהבת עולמים, ויחזקו את יסוד היהדות והתורה והיראה בישוב החדש בכלל.

ע"כ[3] הנני בזה לאמץ ידי הבונים ולקרא לכל גדולי דורנו ולכל אשר תורת ד' תחייהו: הבו ידכם קודש לד' ורוממו את דגל האגדה הקדושה "נחלת אבות", שמטרתה לכונן מושבות לד' ליראי ד' וחושבי שמו, שכולם כאיש אחד חברים יעמדו על טהרת הקודש כתורה וכמצוה אין פרץ ואין יוצאת. [תהלים קמד, יד]

והנני בזה חותם בברכה אסיר-תקוה לישועת ד' על אדמת קדשו ברוממות כבוד שמו וקרן תורתו, הבעה"ח[4] ב' תמוז תרע"ד[5],

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[6] יפו והמושבות ת"ו[7].

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אה"ק - ארץ הקודש
3. ע"כ - על כן
4. הבעה"ח - הבאתי על החתום
5. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
6. פעה"ק - פה עיר הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

אסור לעבור בשתיקה על 'עת הרת עולם' זו. העבודה הפוליטית בלונדון חשובה, ובשעה שהים הפוליטי סוער אין לעזוב את הספינה 'בלא הגה'. תפקיד הרבנים אינו מעשי־פוליטי, אלא לחבב דעות ולהעלות את התחייה לקודש; כאשר הרב קוק עצמו פועל בבניין, הרב קוק עושה זאת 'כאיש ישראל'. כל הרעש העולמי בא 'בשביל ישראל', ובעת יצירת ערכים חדשים יד ישראל חייבת להיות באמצע.

עיקרי הדברים

- חובה לפעול בשעת הרת עולם.
- תפקיד הרבנים.
- המלחמה בשביל ישראל.
- יד ישראל ביצירת ערכים חדשים.

נוסח האגרת עם ביאור

(להר"ר אברהם דוב ברנשטיין)

ב"ה[1], סט-גאללן, ח' אדר העת"ר[2]

מכתבו הראשון וגם השני הגיעוני. ואל יאשימני כבוד אהובי באחור דבריו לא מפני שדבריו, היוצאים מטהר לבת אש הקודש של אהבת-האומה, לא מצאו הד-קולם בלבבי, אחרתי תשובתי, רק סבות שונות וטרדות רבות, ביחוד נפשיות ממצב עמנו בכלל וממצב אחינו בא"י[3] בפרט, הן הן העסיקוני בדחיפת-רעיון ודברי נתעכבו.

ובעצם מחשבת כבודו, אין ספק בדבר שאסור לנו לעבור בשתיקה על עת הרת-עולם [על פי תפילת ראש השנה, "היום הרת עולם"] כזאת, חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה. עלינו לעשות את כל אשר יד אדם, בשכלו והרגשתו, אומץ-רוחו ופעולתו, מגיעה. וזה כמה שהקשבתי, שאמנם עושים כווניות למצבנו הפוליטי טובי הציונים והעסקנים הפוליטיים בלונדון. בודאי שכל צעד לאומי יש לו תפקידו ואין לך דבר שאין לו שעה. [אבות ד, ג] ואם אלף פעמים נצדיק את הציונים הרוחניים, בטענותיהם נגד הפוליטיים, ["הציונות הרוחנית" של אחד העם, שביקרה את הציונות המדינית של הרצל וממשיכיו] כשרוחניותם תהיה מזוקקה ויהדותית באמת, יהיו הדברים נוגעים רק לעבודה המסודרה בשנים כסדרן, אבל בעת כזאת, שהים הפוליטי סוער, חלילה לנו לעזוב את ספינת עמנו הסוערה בלא הגה ומלח.

אמנם אם יש בידי הרבנים לעשות, וביחוד בידי כעת, שהנני גר בארץ נכריה ומרוחק ממרכזי עסקנינו המעולים, מסופק אני. כשאני בעצמי מוצא אני את עבודת הרבנים לא בתכן המעשי של בנין-האומה החמרי כי-אם בהשפעתם לחבב את הדעות, המביאות לאימוץ וסידור אורגני לאומי. לחזק את ההכרה הלאומית ולאמץ ידים רפות של פועלים מוכשרים לעבודה זו, לעדן את המחשבות ולחדדן ולהרבות בהן

אמונה אמיצה ועמוקה משפעת הגיוני-קודש האצורים בנשמתם ולהעלות בזה את התחיה הלאומית כולה למרומי הקודש שמשם לוקחה.

אבל העבודה בפועל, השיח-והשיג עם רבי-מלוכה ואדירי-הפוליטיקה, אם מזדמן הדבר שימצאו לנו רבנים, שגם להם יד ושם בעבודות כאלו, אינם כמובן, גרועים משאר בני-אדם בתור יהודים נאמנים לעמם, אבל לא מטעם התפקיד של הרבנות. יאמין לי ידידי, שאנכי איני מוצא בקרבי ביחושי אל תשוקת לקיחת-חלק בבנין-האומה המעשי שום תכונה רבנית, אלא פשוט מפני שאיש ישראל אנכי ככל המון בית-ישראל. מובן הדבר, שמצדי הנני בע"ה[4] נכון לעשות בכל שעת-הכושר, כל מה שבידי לכל מחשבה טובה ועצה טובה על ישראל. יתן ד' ויזמין לידי איזה אמצעים איך להיות חלקי בין בוני בנין עמנו. אסיר-תקוה [זכריה ט, יב] קשור-אמונה אני ב"ה, גדולה היא אמונתי, שכל רעש עולמי דנא של שעת מעבר-עולם שאנו חיים בו לא בא בעיקרו כי-אם בשביל ישראל. [על פי יבמות סג: "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל"] תוצאות גדולות רבות-ערך במחשבת האדם והגיונו, בארחות החיים והמשפט, ברחשי האמונה ושירת העולם והחיים, מוכרחות הן להולד מתוך ההתגוששות הנוראה הזאת, ובעת יצירת חדשות, מחשבות חדשות, משפטים חדשים, רוח חדש וערכי-אמונה חדשים, כלפי העמים כולם, יד ישראל מוכרחת להיות באמצע. קרואים אנו כעת לתפקיד גדול וקדוש, למלאותו ברצון ודעה, לבנות את עצמנו ואת כל העולם ההרוס עמנו יחד, מה שלא פעלנו עד כה כי-אם ע"י[5] דחיפות והשמעות פסיכיות שיצאו מאצילות-רוחנו, וההתגלות של רוח-איתנים, אשר עומד הוא על פתחי היציאה אל-הפועל קשורה היא עם מצבנו הפוליטי בעולם ועם שובנו בהמון לארץ-אבות, בהכרה לאומית חיה וערננה, קדושה ואצילית, הראויה לגוי קדוש שומר אמונים, סגולה מכל העמים, זקן העמים ומורם, גואל התבל ומושהו מים השקר והרשעה.

והנני נותן לכבוד ידידי את ברכתי, ברכת אוהב נאמן, יברכהו ד' וישמרהו ונזכה לשמוח בשמחת גוינו להתהלל עם נחלתנו בהר צבי-קודש על אדמת-קדשנו חמדת לבבנו ומשוש גילנו כנה"י[6] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו ודורש שלומו וטובו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. באי"י - בארץ ישראל
4. בע"ה - בעזרת השם
5. ע"י - על ידי
6. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב מאיר בר־אילן (ברלין), אמריקה

הרב קוק ממליץ על הלל פרלמן, צעיר מוכשר מבני ציון שנדד לאמריקה בלי תומך. השעה מחייבת 'לאחד מפלגות וכוחות מפוזרים' לקראת תחיית האומה. 'בהלות הזמנים... יאמצוהו'.

עיקרי הדברים

- המלצה על הלל פרלמן.
- איחוד כוחות.
- התקופה מאמצת.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ס"ט גאללין, שווייץ, כ"ו אייר העת"ר[2] [סנקט גאלן, כ"ו אייר תרע"ה (1915)]

ישאו הרים שלו'[3] [תהלים עב, ג] וברכות מרובבות לכבוד ידידי חביבי איש חיל רב פעלים הרב המאוה"ג[4] אוצר נחמד ונבון, מלא כח ד' ועם קדשו וחבל נחלתו מו"ה[5] מאיר ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין), ממנהיגי "המזרחי", ששהה אז בארצות הברית] שליט"א[6],

אחדשה"ט[7] באה"ר[8],

מרחוק שמעה אזני רב קשב מפעולות כת"ר[9] במסעיו לשם ד' ועמו, ושפרה עלי השמועה ביותר בהיותי עצור פה בגולה, מאז נסעתי אשתקד חמוש ברעיונות שונים [הרב קוק יצא מהארץ בקיץ תרע"ד כדי להשתתף בכנסייה הגדולה של "אגודת ישראל" שתוכננה בברלין, ונתקע בשווייץ בפרוץ מלחמת העולם הראשונה] לעבוד ולמשא, לרומם רוח ולהרעיף טללי רצון בישע עליון לאחד לבבות פזורים לשם בנין עמנו וארץ תחייתנו עדי עד, והנה התחולל הסער ויעכב את כל המהלכים, והנני מעוכב פה על אדמת נכר עד אשר ירחם ד' ויפתחו שערים, וזרע השלו'[10] יתן פריו [על פי זכריה ח, יב] לשוב לעבודת הקודש בהררי קודש בחסדי צור ישועתנו ב"ה[11].

על של עתה באתי לטובת אחד הצעירים היותר מצויינים מבני ציון היקרים, הוא ידידי החביב החתן הרב החריף ובקי שלם ורב תבונות מר הלל פרלמן [ראו (כרך ב', אגרת תשלד)] נ"י[12], [הלל פרלמן, מתלמידי הרב קוק ביפו, שנדד בימי המלחמה לאמריקה; ראו (כרך ב', אגרת תשלד)] אשר מתגרת יד הזמן נדד מני קודש לאמריקה, ומשם נודעתי שהוא מאין מכיר ותומך. וצר לי מאד על כלי חמדה כזה, שלא יפותח חלילה ולא יוציא אל הפועל את כשרונותיו הנפלאים, מכובד יד העניות המנולת כל יופי ונשגב. [המנולת – על פי לשון חז"ל: "העניות מנוולת" (נדרים סו)] אבקש בזה את כבוד אהובי: יעשה נא כברכת ד' עליו בהשפעתו בחוג מכיריו ומוקיריו ומעריציו הרבים, בשבתו שם באמריקה, לכונן יסוד של התקרבות הגונה ומכובדה להצעיר היקר הנ"ל[13], למען תשיג ידו להוסיף לקח לתורה ולתעודה, ויהי'[14] לברכה לישראל בעזה"י[15],

והנה ידידי הנעלה, מה יקר לי אם יכבדני כתר"ה[16] בדבריו היקרים ואם יודיעני כל דבר נכבד אשר נפל בעבודתו בקודש, ותקותנו חזקה ואיתנה היא בעזה"י, כי הימים הבעל"ט[17] ומסבות התבל הנבוכות

יביאו הרבה חדשות לטובה למצב עמנו וארץ אבותינו ולכל מהלכה של תחית האומה. אבל השעה מזרזת ביותר ויותר אותנו את חובתנו הנמרצה, לחגור את כל כחותינו המעשיים והרוחניים כולם, לאזור ישראל בגבורה ולעטרו בתפארה, לאחד מפלגות וכחות מפוזרים, להעשות לב אחד ומחשבה מרוכזת אחת בהסכמה עמוקה מלאה חיים ועז לחתור אל חוף התחיה התולדתית של חזון עולמים לגוי קדוש, נושאי כלי ד' הברו נא, [על פי ישעיהו נב, יא: "הברו נשאי כלי ה'"] האזרו חיל, אל יפול לבנו מכל מניעה, מכל מפריע וכל שטן העומד על הדרך. [על פי במדבר כב, כב] בהלות הזמנים לא יחלישו את רוחנו, כי אם יאמצוהו עוד בכמה וכמה מעלות בקודש. על כל דרך, על כל אופן של בנין, של אריגת ישועה, צריכים אנו להעמיד מצפה וכולם ציון ישאלו דרך הנה פניהם, [ירמיהו נ, ה] לקומם גוי בפועל וברוח.

תקותי חזקה שיואיל כבוד חביבי להודיעני מטובו ולשמחני במכתביו בכל פרשת המפעלים אשר הוא עסוק בהם, באותה המסירות-רוח המצוינה אשר הוחן בה בעה"י, והנני בזה ידי"ע[18] דוש"ת[19] חותם בכל חותמי ברכות ומלא תקוה וצפית ישועה מבעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות, [מברכת "יוצר אור" בתפילת שחרית]

. הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. השלו' - השלום
11. ב"ה - ברוך השם
12. נ"י - נרו יאיר
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. ויהי' - ויהיה
15. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
16. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
17. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (יפו) **נמען:** קול קורא של מייסדי 'תחכמוני'

שומרי התורה אינם שמים לב לצורכי החיים החדשים, והתחייה הלאומית 'צובעת דגל נכרי בצבע עברי'. שתי הדרכים לא יובילו למטרה. החינוך יכלול את כל צורכי החיים כבסיס לתורה, בדרך הרש"ר הירש ובהתאמה לארץ. המייסדים מבקשים תמיכה חומרית.

עיקרי הדברים

- שתי דרכים לקויות.
- חינוך שלם על בסיס התורה.
- דרך הרש"ר הירש.
- בקשת תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

אחים נכבדים שבגולה, שלבם לציון ולאור ד' וכבודו עליה. בדברים קצרים הננו מוצאים לנו לחובה להגיד לכם את מטרתנו הכללית ביסוד ה"תחכמני" ביפו, [בית הספר "תחכמוני" ביפו] פעולתנו בעבר ותקותנו עליו לעתיד, ברצות ד' דרכנו.

לבנו כלב כל שלמי אמוני ישראל משתוקק לראות בפריחת החיים החדשים שבארץ ישראל פריחה של חיים שלמים לישראל, התעוררות תחיה לנשמת האומה, החיה באור ד' וטל תורה. מצאנו שכל אותם המחזיקים מעמד לתורה ואמונה אינם שמים לב כראוי לצרכי החיים החדשים שרוח התחיה הלאומית הביא אותם בארה"ק[1] בשטף גדול, ומתוך כך הולכת היהדות הנאמנה ומתדלדלת בעצם מקום מקור חייה. לעומת-זה המחזיקים במעוז התחיה בהתגלותה החדשה הולכים שבי אחר כל ברק נוצץ שמבחוץ, וכל שאיפתם הלאומית היא מתכנסת רק בכוונניות כאלה שאין בהם מקום לצמיחת קרן ישועה לנשמת ישראל, ממקור ישראל. חלשים הם ברוח ואינם מעיזים להרים את דגל ישראל ביד רמה, רק לצבע דגל נכרי בצבע עברי [כלומר: להלביש תוכן זר בצורה עברית] יעצרו כח. שני הדרכים האלה יחד הכרנו שלא יובילו אותנו אל המטרה, ובעת כזאת הנם יחד סבה רבה לאסונות גדולים שבחיינו הפנימיים,

אחת אמרנו על כן, את החינוך באה"ק[2] נחל להציל. אנחנו נשתדל להעמיד את כל משאלות החיים הטובים, הלימודים הדרושים לחיי החברה והתרבות, הידיעות השימושיות לחיים המעשיים ואקונומיים, הסדר הנאה, המשמעת המהודרת, בתכונה כזאת שיהיו כל אלה בסיסים חזקים לרוח ד' ואור תורה, אשר יאיר מציון.

זכר גדולי אשכנז, כהג"ר[3] שמשון רפאל הירש [הרב שמשון רפאל הירש, מנהיג היהדות האורתודוקסית בגרמניה, שדגל ב"תורה עם דרך ארץ"] ז"ל[4] וסייעתו, אשר הצליחו לבסס את יסוד היהדות הנאמנה על עמודי כל משאלות החיים הטובים והנאים, יזכירו לנו את חובתנו הנאמנה לעת כזאת באה"ק. כמובן עם ההתחשבות עם המון

החליפות אשר באו במצבנו וברוח עמנו בשנים האחרונות, וביחוד באותו השינוי האופיי שיש בין צורת החיים שבגולה לצורתם בארץ אבות, במקום התקוה.

המחשבות הללו חוללו לנו את ה"תחכמוני". נרעדים עמדנו בהתחלתו הקטנה לפני חמשת שנים, ומלאי בטחון ואומץ, בלב מלא רגשי תודה לאוזר ישראל בגבורה, [מתוך ברכות השחר] אשר הצליח את דרכנו עד כה, הננו עומדים עתה, אבל מה רב הדרך לפנינו, מה גדולה היא שאיפתנו, להעמיד לנו מוסד חינוכי במרכז הישוב החדש בארץ אבות שיבשר לכל ישראל, שחיה היא נשמתו בכל הדר גאונה בארץ חמדתו.

בחירי בכורי התחכמוני, בצדק נקוה שבהם ישראל יתפאר, כי אלה הם גידולים בארץ חמדתו. כדי לגשם יותר ויותר את שאיפותינו, כדי להעמיד את התחכמוני בראש לכל מוסדי החינוך אשר בארץ ישראל, למען יהיה למופת ברוחו על כל אשר ילכו הצדה מימין ומשמאל, כדי שיוכל להיות לכלי מחזיק ברכה [עוקצין ג, יב] לכללות כנסת ישראל שבארץ אבות, ולאות חיים לכל עם ד' אסירי התקוה, הננו מביעים בזה לפני כל אחינו ברוח, כי הננו צריכים אימוץ גדול באמצעים החומריים, כדי לשכלל את המוסד הנעלה, המרהיב לב כל טהורי לב, והוגי דעות נכונות שבשלמי אמונים לבית ישראל, עד אשר יתן את פריו הטוב, אשר אליו תערג נפשנו, באותה התכונה העליונה שאנו מיחלים לה.

וכאשר בלב נכון הננו מכירים את צדקת מפעלנו, הננו יודעים בידיעה שלמה כמה השעה דורשת אותו, וכמה המצב ההוה והעתיד תובע הוא את תפקידו, על כן נחשב בצדק שכל לב חשובי עמנו יכירו כמונו להוקיר את מפעלנו זה, ויבחינו היטיב את התקות הטובות לעמנו ולתוה"ק[5] על אדמת הקודש הכלולות בו, ובלב מלא שמחה והתעוררות חיים יתנו לנו ידם להשגיא פעלנו.

והננו בזה חותמים בברכה וצפיית ישועה, מציון ומקודש,

---

1. בארה"ק - בארץ הקודש
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. כהג"ר - כהגאון רבי
4. ז"ל - זכרונו לברכה
5. ולתוה"ק - ולתורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** יהושע ברזילי

'ההריסה העולמית' פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו שבר על שבר: המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים שאנו לקראת 'בניין חדש'. 'תשובה לאומית', שמשיבה לב בנים אל 'האבות אדירי האמונה', באה תבוא. הכוחות שיבשו ירוטבו מ'לשד חיים שבמקור ישראל', והארץ והגולה יתקשרו בעבותות חדשים.

עיקרי הדברים

- הפגיעה בעם ובארץ.
- לקראת בניין חדש.
- תשובה לאומית.
- קשר חדש בין ארץ לגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1] ס"ג, [סנקט גאלן, עיר בשווייץ] ד' תשרי עתר"ו[2].

כ"[3] ידידי החכם הנעלה, הסופר המצוין אשר עטו ולבו מסורים לעמו ונחלתו מר יהושע ברזלי נ"י[4].

שלו'[5] וגמח"ט[6].

כברק אור במחשכים נדמה לי מכתבו היקר וברכתו ברכת אוהב טהר-לב. הנה עלילות עולמיות וסערות-תבל הן הגורמות את רחוקנו כעת ממקום בית חיינו מארץ-אבות, ארץ הצבי [כינוי לארץ ישראל (על פי דניאל יא, טז)] והחיים, ארץ הקודש התחיה והתקוה לעמנו האהוב, שהננו קשורים בה בכל חושנו בנו, בכל המון-חיינו, בכל רוחנו ונפשנו. ונפשי צופיה היא מדי יום ביומו לתשועת ד' שיפלס לנו הדרך לשוב אל הקודש ויביאנו לשלום לשמחנו בנאות-ארצנו. אבל יסוד כל המחשבות לעת כזאת לכל בעל-נפש הלא הולך הוא ומתבסס בהכרה על הערכים הכלליים, הערכים הכלליים של העולם כולו, ועמהם ובתוכם ובחזיון אידיאלי הננו אומרים ג"כ[7] בבטחה של אמונת-אומן והכרה פנימית: במרכזם,- הערכים שלנו, ערכינו, שפיותינו ושאיפותינו. ההריסה העולמית הכללית הנכחית נגעה ביותר מכל, לפי-הערך, בשלד הגדול של עמנו, בגליותיו, בשלד האיום, שרוח חיים מרחף בנסים גדולים ממעל לו, בשאר-רוחו המרקיע לשחקים, באמונתו הקדושה, העמוקה מכל תהומות רבה, בנחלת-קדשו, במורשת תורתו מצותיו ותפלתו, במדותיו ותכונותיו המיוחדות, המקודשות והמצוינות, והרוממות מכל הלשונות. והגויה הלאומית אשר לרוח הגדול הזה, שהיא מאז כמו חללים שוכבי-קבר, [על פי תהלים פח, ו] הנה היא נפזרה עוד לכל רוח, בדלדול כואב צורב וצובט את הלב בכל עמקיו.

ובמקום התקוה, בא"י[8], יד ד' נגעה וההרס גם שם הגיע, שבר על שבר: פגיעת המלחמה, משבר-העולם, ובינתים הארבה. [מכת הארבה הקשה שפקדה את ארץ ישראל באביב תרע"ה] עדים הם כל אלה, שהננו עומדים לקראת

בנין חדש או מתחדש. זמן חדש יבא להגלות בבליטות יתרה, שבו ידע ג"כ קצת העולם, אשר אמנם יותר מכל ידע ישראל את כל אשר יהגה רוחו כבר, ולשמים עיניו ישא בכל מפעליו ובכל שאיפותיו.

תשובה לאומית, המבריאה את החיים, המוסיפה כח ואמץ, המחזקת את התקוה והמשיבה לב בנים אל אבות, [על פי מלאכי ג, כד] אל האבות הגדולים, אל האבות הראשונים, אל האבות אדירי האמונה, אדירי הקודש, אל האבות אשר שם ד' נשאו על שפתותיהם באמת ובצדקה בגדל אמונה, בגדל חיים, - בא תבא. והוספה זו נקוה שיוסיף לנו המשבר העובר גם בגולה וביותר בארץ-התחיה, והכחות אשר נתיבשו מיובש חמריות זעירה ירוטבו, והרטיבות תהיה רטיבות עצמית: לשד-חיים שבמקור-ישראל הוא מתהווה וזולף בתעצומו, [ונוטף בעוצמתו] ומחשבות כלליות, יותר אדירות ויותר מתדמות לאלה של גבורי-הקודש רבי-התעצומה אשר בדרכיהם הננו חותרים ללכת, יפכו [יפכו כמים, יזרמו] ויהיו למקור ברכה, למקור ספרות ולמקור-חנוך, למקור חיים והליכותיהם, למקור מצעדים של היחיד ושל הצבור, והכשרונות יתאגדו אחד אל אחד והארץ והגולה יתקשרו בעבותים חדשים, אשר חזון תחיתנו יוחל יותר על-ידם להגלות בכל ערכיו, בצעדים יותר עזיזים, בתמונות יותר מזהירות, ובעיקר באמונה יותר עמוקה, יותר נלהבה ויותר מחיה.

הבה נקוה לעזרת מצר [על פי תהלים קח, יג] ולאורות מאופל, ובמרום הררי ציון יראנו ד' בישועתו ויחדש ימינו כקדם. [איכה ה, כא]

ידידו מוקירו מצפה לתשועת ד' על עמו ועל עולמו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. כ' - כבוד
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
7. ג"כ - גם כן
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תוכנית עבודה: שני שיעורים בשבוע בישיבה - גמרא, פירוש רש"י ותוספות, והכוזרי. עומדת על הפרק התאגדות שומרי שבת (שד"ר יונג החל), והרב קוק כבר דרש בעניין. יצאה חוברת על היהודים והמלחמה בהסכמת הלורד רוטשילד, שמסיימת בשיבת העם לארצו - 'אות הזמן'.

עיקרי הדברים

- שיעורים בישיבה.
- שומרי שבת.
- חוברת המלחמה - אות הזמן.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1], ט"ז אייר תרע"ו[2].

בני חביבי [הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ, בעוד הרב קוק בלונדון] שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים במכתבך הגלוי, שהגיענו אחרי אשר חכינו מאד על דבריך להודע משלומך וכא"ל[4].

תהלי"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו פה. מעבודתי פה, אחרי שעברו השבועות והחדשים הראשונים בהתודעות לחשובים [אחרי החודשים הראשונים לכהונתו ברבנות קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שבהם הכיר את חשובי הקהילה] ובני תורה הגונים, התחילה עתה תכנית עבודות במצב הרוחני שבכרך. [בעיר הגדולה, לונדון] ישנה פה ישיבה, שהבטחתי להגיד לפני הבחורים הבכירים, שתי פעמים בשבוע, שיעור א' גפ"ת[7] ושיעור אחד רוחני, שכהרגלי יהי'[8] הנושא "הכוזרי". [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] מהם נמצאים בעלי כשרון, אבל הם עסוקים בלמודים אחרים והתעתדות רוזרנדית, ומ"מ[9] יהי' בעה"י[10] תועלת. על הפרק עומדת ג"כ[11] התאגדות שומרי שבת, שהתחיל בזה ד"ר[12] יונג [הרב ד"ר מאיר צבי יונג, רב בלונדון] נ"י[13] זה כשנתים, אבל נתרדם הדבר, וחושב שכעת ע"י[14] שיתופי יחזור לתעורה, ונעשו מצדי נסיונות דרושיים, שאמנם פעלה ההשפעה על הציבור ב"ה[15] בדרך תיאורי. יתן ד' ויכנסו הדברים לחוג המעשי. נדפסה כאן חוברת אחת ע"ד[16] היהודים והמלחמה, [חוברת על היהודים במלחמת העולם הראשונה] בחבה פטריוטית הראויה ליהודי אנגליא שבעי הזכויות, בהסכמה תוכנית מהלורד רוטשילד, וסיומה הוא שאחרית המלחמה תהי'[17] תשובת עם נפוץ אל ארצו והגשמת חזיון הנביאים, גם זה אות הזמן. נפלאים מעשי ד' לשנות רוחות בני אדם, והפרט יעיד על הכלל.

ד"ש[18] אוהבינו הרה"ג[19] הדרי"ם[20] שליט"א.

אביך מצפה אשרך כה"י[21],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

2. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכא"ל – וכל אשר לו
5. תהל"י – תהלה לא-ל יתברך
6. החוה"ש – החיים והשלום
7. גפ"ת – גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
8. יהי' – יהיה
9. ומ"מ – ומכל מקום
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. ג"כ – גם כן
12. ד"ר – דוקטור
13. נ"י – נרו יאיר
14. ע"י – על ידי
15. ב"ה – ברוך השם
16. ע"ד – על דבר
17. תהי' – תהיה
18. ד"ש – דרישת שלום
19. הרה"ג – הרב הגאון
20. הדרי"ם – הדוקטורים
21. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק נאם באסיפה ציונית בבית כנסת גדול, על 'העלאת המחשבה הלאומית והשבתה למקור מחצבתה'. נחום סוקולוב, שנאם אחריו, אמר שדבריו הם 'כטל של תחייה' ויהיו 'הפרוגרמה היסודית'.

עיקרי הדברים

- נאום באסיפה ציונית.
- תגובת סוקולוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ועש"ק[2], עזר"ת[3], ז' מ"ח[4].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[5], הננו צמאים לדבריך הנעימים. מכתלי המכתבים [מתוך המכתבים, מבין השורות] הננו רואים שלא קבלת את מכתבינו אשר כתבנו אליך במשך חודש האיתנים. [חודש תשרי (מלכים א ח, ב)] בטח תשמיעני דברים מפורטים מכל סדריך אשר התוית לך בעזה"י[6] לזמן הבעל"ט[7], יאשרך ויאמצך צור מעוזנו ב"ה. שבוע דנא הוצרכתי לדבר באסיפה ציונית פומבית באחד בתי הכנסיות הגדולים פה, והבלטתי בעזה"י את התוכן של העלאת המחשבה הלאומית, והשבתה למקור מחצבתה, [על פי ישעיהו נא, א] שאז תיכון למפעלה בארצות החיים, כי תשאב לשד חיים ברוב עוז והדר ממקור חייה, נשמת כנסת ישראל המקורית באור חי העולמים ב"ה. ואח"כ[8] הרצה ר"נ סאקלאוו, [נחום סוקולוב, ממנהיגי התנועה הציונית, שהיה מעורב במגעים להצהרת בלפור] ואמר כי כטל של תחיה הם הם הדברים שיצאו ממני, והם הם יהיו להפרוגרמא היסודית בתחיה הלאומית. עד כמה יתפסו הסכמות כאלה תפיסה מעשית מיד איני יודע.

אבל מודה ומשבח אני, לאל חיינו ב"ה, אשר סיבב כזאת בחסדו שממרחקים יבואו הודאות כאלה, שמקיבוצם הננו כמהים לחזות את דבר ד' "וחיו את בניהם ושבו", [זכריה י, ט] אחרי האמרה של "וממרחקים יזכרוני" [על פי זכריה י, ט: "ובמרחקים יזכרוני"] חזק בני ואמץ ואור ד' ישמחך תמיד ותתענג על כל טוב, ושפעת תורה חכמה ודעת קדושים ירוממוך עדי עד, כנה"י[9] ונפש אביך מיחל אשרך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. מ"ח - מרחשון
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. ואח"כ - ואחר כך
9. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה; ומצורפת הודעה ביידיש

הכספים מתחלקים בכלליות, אבל הרב קוק ישתדל שיוקצב סכום ל'שערי תורה'. ביום כ' בסיון קבעו יום תשובה ותענית, והוא עשה רושם גדול. כמה מראשי הקהל הרחוקים הודיעו באופן רשמי על הכחדת 'השם האומי' של ישראל, והרב קוק ערך מחאה בשם ועד הרבנים. ההודעה: אין לחלק את השלמות היהודית ל'לאומיות' ו'דתיות'; 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד'. דורשים את הכול - את הארץ, הזכויות והכבוד - 'בלי פשרות ובלי חנופות'. הפיצול הוא 'בגידה' לא רק ביהודים אלא באנושות.

עיקרי הדברים

- יום תשובה ותענית.
- מחאה נגד מכחישי הלאומיות.
- שלמות - לא לאומיות ודתיות בנפרד.
- תביעה שלמה לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ג סיון עזר"ית[2]. [כ"ג בסיוון תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[3], ישמחך ד' בכל טוב, כי שמחתנו והשיבות את נפשנו הכמהה בהדעפעשים השנים [בשני המברקים] אשר הריצות לנו. והננו מקוים לאור דבריך היקרים. והנה ע"ד[4] שע"ת[5] [ככל הנראה מוסד "שערי תורה" ביפו] לעשות בפרטיות בעדם קשה מאד, כי הקיבוץ הולך בכללות לטובת אה"ק[6] וישולח להועד ושמה יחלקו לפ"ע[7] לכל יחיד ולמוסדים. ומ"מ[8] אקוה להשתדל בל"נ[9] שירשמו סכום קצוב בשלוחם לטובת שע"ת ביחוד. ואחשוב שיקבלו את דברי בעה"י.

פה קבענו יום כ' חדש זה [כ' בסיון, יום תענית מימי גזירות ת"ח ות"ט] העבר ליום התעוררות לתשובה ותו"צ[10], וגם תענית לבריאים, ובעה"י[11] עשה הענין רושם גדול לטובה ברוחניות ובחמריות. בטח שמעת את דבר הנבלה שעשו פה אחדים מראשי הקהל, [ראשי "הוועד המשותף" של יהודי בריטניה פרסמו בעיתון "טיימס" הודעה נגד הציונות, שלפיה היהודים הם עדה דתית בלבד ולא אומה] הרחוקים, שהודיעו בדרך רשמי להכחיד את השם האומי של ישראל. וההתעוררות רבתה ע"י[12] זה, ומצדי ערכתי מחאה נגדם בשם ועד הרבנים שנתועדו אצלנו וב"ה[13] גם זה עשה רושם הגון בכמה ספירות. ובפנות היום כ' דנא דרשתי מענין זה לפני קהל גדול שנאספו בבית הכנסת מחזיקי הדת, [קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שהרב קוק כיהן כרבה] והתחזק הרושם לטובה בעה"י. וכל זה הוא ממפלאות תמים דעים לבצר רוח ד' על עמו, לכוננו לאור ישע ופדות, אשר יופיע בחסדו בקרוב מתוך כל המאפליות. נתחזק ונתאמץ לקבל שפעת אור קודש גבורת ישע ימין ד' רוממה, בנעימת עדניה והוד רעם גבורתה המעודד ומחיה.

והנני בזה אביך מצפה אשרך מיחל לתשועת אל חי העולמים ב"ב[14] בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק

ערקלערונג וועגען דעם נאציאנאלען פערראטה ["הצהרה בדבר הבגידה הלאומית" (יידיש); תרגומה העברי מובא בהמשך]

פון הרב קוק בשם ועד הרבנים מיר פראטעסטירען גאנץ עפענטליך געגען אלע אידישע נשמה-שניידערס, געגען אלע וועלכע ווילען דאס וונדערליכע גאנצקייט פון אידען און אידענטום אויף שטיקלעך צושפאלטען. נאר פון גאנצע אידישקייט ווייסען מיר! איין ביטערער שפאס איז דער גאנצער ויכוח, אויב אונזער נאציאנאלער אדער רעליגיעזער פערמעגען בעשטעטיגט אונזער אינהאלט. די גאנצהייט פון "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" [מתפילת מנחה של שבת, על פי דברי הימים א יז, כא] וועט זיך נימאלם שפאלטען אדער טיילען. מיט דעם הייליגען קראפט פון די אידישע גאנצהייט, פראטעסטירען מיר געגען אלע פערריעטער, מוסרים און פוסט-שפריעכער פון אלע מינים. מיט דעם הייליגען קראפט פון די גאנצהייט פון אונזער גאנצער אומה מיט איהר גוף און מיט איהר נשמה, פאדערען מיר אונזערע גאנצע פאדערונגען פון אלע אונזערע בריידערליכע מיטגלידער און פון דער גאנצער ציווילייזירטע מענשהייט.

אונזער גזילה פאדערען מיר אינגאנצען... די הימעלשרייענדע עולה מוז געענדליך פערריכט ווערען... אונזער הייליגע טהייערע, וונדער-פראכטפולע לאנד, אונזער שטאלץ, אויך אונזער מענשען-רעכט און מענשען-ווירדע, ביר-גערליכע און נאציאנאלע רעכטע אין אלע לענדער מוז צוריקגעשאפט ווערען געענדליך - אנע פשרות - אנע חניפות... אינגאנצען גאנץ!... עס איז די צייט געקומען, דאס אלע וואס האבען צושטערט, אדער וואס זייערע עלטערען האבען אנטייל גענומען אין די צושטערונג פון אונזער פאלק און פון אונזער לאנד וועלען מוזען זיך אומקעהרען צוריק פון זייער שרעקליכען וועג, און אלס א פעריכטונג פון זייער גענואלדיגען פעהלער, וועלען זיי מוזען מיט אלע קרעפטען אלע בעקוועמליכקייט אונז געבען אויפצובויען צוריק דעם צושטערטען יעקבן און עס אויפצוריכטען מיט די פולע גלענצענהייט זיין פער-וויסטען וואהנונג.

ביי דער יעצטיגער וונדערליכער צייט, אין וועלכע די עפענטליכע געטליכע האנד בעווייזט זיך אזוי וונדערבאר אין דער וועלטגעשיכטע און אין אונזער פאלקם-געשיכטע, איז צום בעוונדערען אז עס זאלען זיך געפינען מענשען מיט אזוינע פערשטומפטע מוחות און פערשטופטע הערצער, וועלכע זאלען האבען די פרעכהייט אויסצודריקען זיך צו פערקלענערען און צו צוברעקלען די גרויסע אידישע אוריגינעלע גאנצהייט, אין דעם מאמענט וועו איר בעווסטהייט איז אזוי פיל נויטיג צו אונזער גאנצער געשיכטליכע קאריערע. מיר מוזען ערקלערען די גאנצע קריגערישע מענשהייט אירע פליכטען געגען אונז... מיר האבען די מענשהייט פיעלעס געגעבען... מיר האבען אין דעם מענשליכען מאראל איין לעבענסקראפט אריינגעבלאזען... אין דעם עקסטראקט פון די גאנצע ציוויליזירטע רעליגיעזיטעט לעבט אונזער גייסטליכער פערמעגען, מיר האבען גערעטעט די געזאמעלטע מענשהייט, אין איין זייט, פון די שקלא-פערישע, פינסטערע געצענדינעריי, און פון דער אנדערער זייט, פון די שוואכע בלוט-לאזיגע טויטע גאטלאזיגקייט. אונזער וונדערבארע ריין-געטליכע געשיכטע איז געווען און וועט פארבלייבען ד ע ר בסיס פון דעם ריינסטען מענשליכען גייסט, וואס די גאנצע מענשליכע איידעלקייט וועלט פון איר ענטוויקעלט...

און די פעלקער האבען אונז ענטגעגען געצאהלט זעהר העפליך, מיט בערויבען אונזער לאנד און אונז פון איר פארטרייבען, מיט פערבערענען און צושטערען אינזערע וונדערבארע הייליגטימליכקייטען, מיט שחיטות, מיט אכזריות, מיט שמאלענען און ברענען אויף די פלאמען פון די "אויטא-דע-פעס", [אוטו-דה-פה: שריפת יהודים בידי האינקוויזיציה] מיט געלע לאטעם, [בטלאי הצהוב] מיט נאכשרייען "העפ-העפ" אין די גאסען, [קריאות "הפ-הפ" – פרעות ביהודי גרמניה בשנת 1819] מיט שלאגען טשוועקעס אין אונזערע מוחות און מיט זייער נאך פיל מעשים טובים, אין די פארם אומגעפער, און מיט אלע פאלשע און אונמענשליכע בלבולים און אינ-טריגעס, אין דער זעלבער צייט וואס זיי דערקוויקען אלע זייערע גייסטער פון אונזער לעבעדיגען, הייליגען, לעבענס-קוואל, און גענייסען מיטען פולען מויל פון אונזערע גלענצענדע טעטיגקייטען.

און יעצט אז מען האלט שוין אין פלוג ביי דער ענדע, אז די שרעקליכע פעלקער-אונגערעכטיגקייט האט רואינירט אלעס גוטעס, און אלעס פרידליכעס, אין דער צייט וואס די ערד ציטערט און וואקעלט זיך דורך איהרע שווערע זינד, אין דער צייט וואס פעלקער-אידעען און מלכים-טראנען צושמעטערען זיך... אין דער צייט, וועו די מענשהייט האפט געהאלפען צו ווערען איין ישועת עולם דורך דעם בלוט פון דער יעצטיגער פירכטליכער מלחמה, אין דער צייט וואס די גרויזאמע מענשליכע שמערצען, האבען ערוועקט איין הייליגען פונק אין די הערצער, און עס טרוימט זיך אז דער צוקונפט נאך דער מלחמה וועט אין-אלגעמיין ברענגען א נייעם און א פיל שענערען לעבען ווי עס איז פ-יהער געווען; א לעבען פון ערליכקייט און גערעכטיגקייט, וואם ער וועט אין זיין מוסטערהאפטען אופן זיין ווערטה די אלע טייכען בלוט וואס עס איז צוליב אים פערגאסען געווארען.

איז דען ניט אין דער גרויזמאער און וונדער-הייליגער צייט פרוכטבאר גרויס אונזער חיוב מודיע צוזיין גאנצע מענשהייט, איבערהויפט די ציווילייזירטע קריגערישע פעלקער, אז אויב די עולה פון די עולות זאל פערבלייבען אויף זייער קארג, וועו זיי זאלען זיך ניט אבוואשען פון די רציחה, פון די גזילה וואס זיי האבען פערפירט, געגען אונז, מאכען זיי זיך אומגליקליך נאך מער ווי זיי שאפען אונז אומגליקען.

זיי שטעלען אריין אין קאן די גאנצע וועלט-אויסבעסערונגען, וועלכע עס ווערט געהאפט פון דער יעצטיגער פעלקער-מארד, און זיי מאכען דערמיט די גאנצע בלוט-פערגיסונג פאר איין פרוכטלאזע מערדעריי. דער הימעל-געשריי פון אונזער בערויבונג מוז אלעס איגנאריערן און אין זייער לעבען ארויסרופען פון זיך זעלבסט די ערגסטע רעוועלירונגען.

אבער אין געגענטייל, וועו דער רעזולטאט פון דער מלחמה וועט ברענגען צוזאמען מיט אלע רעכטס-פערבעסערונגען אויך אונזער צוריקשטלונג, וועו די פעלקער וועלען דעם שרעקליכען פערברעכען פערריכטען, און אונז העלפען איינארדענען זיך מיט אונזער פולען לעבען און אונז אבגעבען אונזער לאנד, אונז לאזען און העלפען אונז שאפען אונזער מלוכה, לאזען אונז רוהיג בענייען און אויפבליהען אונזער אור-אלטען, רוהיגען, העלדישען, פרידליכען' מאטעריאלען און גייסטיגען, הייליגען און פראפאנען לעבען, דאן וועט די וועלט-שאנדע ארונ-טערגעהן פון מענשליכע געזעלשאפט, און וועט אין דער וועלט-דיפלאמאטיע געהערט ווערען מיט-זינגענדיק מיט זיינע זיסע הימעלשע טענער דער "קול קול יעקב", [על פי בראשית כז, כב] מיט זיין אמת מיט זיין יושר וואם שטראמט ארויס פון די הייליגסטע

קוועלען. דאן וועט ערשט די וועלט צוזאמען מיט אונז דערקענען וואס דאס איז א ערליכער פעלקער לעבען, - דאן וועט ערשט די פולע צופרידענהייט אויפ'ן מענשען קומען, אלס די פרוכט פון די צרות פון דיזען פירכטעליכען קריג.

מיר פון אונזער זייט קענען 'מקבל זיין דעם צוקונפטיגען גליק נור מיט אונזער גאנצקייט; מיט דער גאנצקייט פון אונזער אריגינעלער נשמה, וועלכע לאזט זיך ניט אויף קיין שום אופן צוטיילען אויף אזעלכע שטיקלעך ווי נאציאנאליטעט און רעליגעזיטעט. ערהאבענער פון די שפליטערען, איז די גרויסע שטארקייט פון דעם אלטען אייביגען, פעלזען-שטארקען ישראל סבא. [ישראל הזקן – כנסת ישראל]

ניט נור א פארריעטונג פון אידען איז די שמאל-הערציקייט פון די וואס ווילען צושפאלטען די גאנצקייט פון אונזער גלענצענדען לעבענסקראפט אויף שטיקלעך און אברייסען פון אים א חלק אהין אדער אהער, נור עס איז א פערריעטונג פון דער גאנצער מענשהייט, מיט די גרויסע האפנונג, אז אונזער הייליגע גערעכטיג-קייט וועט גוט פערשטאנען וועלען פון אלע פרעמדע און אייגינע מענשען, און די נארישע חלומות פון שפאלטען אונזערע כוחות וועלען אין גאנצען פערשוונדען וועלען און א קראפט פון גאנצקייט וועט אנפאנגען מיטען פולען מוט אונז צושטארקען, און מיר אלע צוזאמען, אלע נדחי ישראל מיטען פולען זין וועלען מיר טעטיג און קרעפטיג פאדערען אונזער גאנצע פאדערונג, און אונזער שטימע וועט געהערט וועלען אין אלע קרייזען צו דעם כבוד און גליק פון אלע פעלקער, און צו אונזער ערהאבעהייט און גליקליכקייט, און צו די גיכסטע אויפבויאונג פון אונזער הייליגע לאנד, אונזער פאלק, און אונזער ערהאבענעם הייליגען גייסט.

מיר בעטען די פרעזידענטען און גבאים מיטצוהעלפען דאס די ערקלערונג זאל פארגעלעזען וועלען פאר דעם עולם ש"ק[15] בהעל, ותך נאך קריאת התורה אין די שולען.

תרגום

גילוי דעת ע"ד הבגידה הלאומית מיתים אנחנו גלוי נגד כל קורעי הנשמה היהודית, נגד כל הרוצים לפורר את השלמות הנפלאה של היהודים והיהדות. רק יהדות שלמה אנחנו יודעים! לעג מר הוא כל הויכוח הזה אם קניננו הלאומי או הדתי הוא המקיים את תוכן חיינו. השלמות של "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" לא תיפרד ולא תיחלק לעולם.

בכוח הקדוש של שלמות היהדות אנחנו מוחים נגד כל הבוגדים, המוסרים ודוברי ריק מכל המינים. בכוח הקדוש של שלמות כל אומתנו, בגופה ובנשמתה, תובעים אנחנו את תביעותינו השלמות מאת כל חברינו אחינו ומאת כל האנושיות התרבותית.

את גזלתנו אנחנו תובעים בשלמות. העולה, הצועקת שמים, מוכרחת להתקן כלה. ארצנו הקדושה, היקרה, מלאת ההדר והפלאות, גאותנו, זכות-אדם וערך-אדם שלנו, זכויותינו האזרחיות והלאומיות בכל הארצות, מוכרחות להחזר אלינו לגמרי, בלא פשרות בלא חניפות, - לגמרי בשלמות!

באה העת, שכל אלה שהרסו או שאבותיהם השתתפו בהריסת עמנו וארצנו יהיו מוכרחים לשוב מדרכם האיומה, ובתור תיקון למעוותם הנורא יהיו מוכרחים לתת לנו, בכל האפשרויות, את כל הנוחיות כדי לשוב ולבנות את בית יעקב הנהרס ולכונן במלוא ההדר את נוהו השומם.

ומה תמוה הוא, שבעת הנפלאה הזאת, שיד ד' מתראית בה באופן כל כך נפלא בדברי ימי העולם ובדברי ימי עמנו, ימצאו אנשים בעלי מוחות מטומטמים ולבבות ערלים כאלה, שתהיה להם החוצפה להביע דברים בכדי להקטין ולפרר את השלמות היהודית הגדולה המקורית, - בשעה שידיעתה כל כך נחוצה לכל מעמדנו ההסטורי.

אנחנו מחויבים ומוכרחים לבאר לכל האנושיות הלוחמת את חובותיה אלינו. אנחנו נתנו הרבה לאנושיות, הפחנו במוסר האנושי כח חיים, בתמציתה של כל הדתיות התרבותית חי רכושנו הרוחני, אנחנו הצלנו ומצילים את כל האנושיות, מצד אחד מהאליליות החשוכה העבדותית, ומצד אחר משכחת-אלהים החלשה, חסרת-הדם המתה. דברי ימינו הנפלאים, האלהיים לגמרי, הנם ויהיו תמיד הבסיס של הרוח האנושי היותר טהור שכל העדינות האנושית מתוכם היא מתפתחת. והעמים השיבו לנו כגמולנו יפה מאד: בגזול את אדמתנו, בגרש אותנו ממנה ובשריפת מקדשינו והריסתם, בשחיטות באכזריות, בחרוך להבות האוטו-דה-פה, בטלאים הצהובים, בקריאות "הפ, הפ" ברחובות, בהכאות מסמרות במוחותינו ועוד הרבה מאד מעשים טובים כאלה, ובכל מיני עלילות שוא ותואנות לא אנושיות, - באותה שעה שהם משיבים את כל רוחותיהם ממעין החיים החי הקדוש שלנו ונהנים במלוא הפה מפעולותינו הנהדרות.

ועתה, כאשר כבר עומדים כנראה בסוף המלחמה, כאשר רשעת העמים הנוראה החריבה כל טוב וכל שלום, בעת שהאדמה מזדעזעת ומתנודדת בחטאיה הכבדים, בעת שרעיונות עמים וכסאות מלכים מתפוצצים, בעת שהאנושיות מקוה להושע ישועת עולמים בדם המלחמה האיומה הזאת, בעת שהמכאובים האכזרים של האנושיות האירו ניצוץ קדוש בלבבות, והנן כחולמים שהעתיד של אחרי המלחמה יביא בכלל חיים חדשים הרבה יותר יפים מאשר היו מקודם, חיים של יושר וצדק, אשר במופתיותם יהיו שוים את כל נהרי הדם שנשפכו למענם, - האם אין עלינו, בשעה הנוראה הנפלאה והקדושה הזאת, חובה גדולה ונוראה להודיע לכל האנושיות, ביחוד לעמים התרבותיים הלוחמים, כי אם עולת העולות תשאר על קדקדם, אם לא יתרחצו מהרצח ומהגזל שעוללו לנו, הם עושים את עצמם אומללים עוד יותר ממה שהם ממיטים אסונות עלינו.

כי הם מעמידים אז בסכנה את כל תיקון העולם, המקווה מרציחת העמים הנוכחית, והם עושים בזה את כל שפיכות הדמים הזאת לרצחנות גסה חסרת כל תוצאות. צעקת חמסינו העולה השמימה מוכרחה לבטל את כל השאיפות האנושיות וממילא לחולל בחייהם את המהפכות היותר רעות.

אבל לעומת זה כאשר תוצאות המלחמה יביאו, יחד עם כל תיקוני הצדק, גם את שובנו והתכוננותנו אנו, כאשר העמים יתקנו את הפשע הנורא ויסייעו לנו להסתדר במלא חיינו וישיבו לנו את ארצנו ויתנו ויסייעו לנו לכונן את מלכותנו, יתנו לנו לחדש ולהפריח בשלוה את חיינו העתיקים, המקוריים,

השלוים, חיי הקודש והחול, חיי הרוח והחומר, חיי הגבורה והשלום, אז תסור חרפת העולם מהחברה האנושית. וכאשר במקהלת המדיניות העולמית ישמע "קולו של יעקב" בצליליו הנעימים השמימיים, באמיתו וביושרו הנובעים מהמקורות היותר קדושים, אך אז יכיר העולם, יחד אתנו, מהותם של חיי עמים ישרים, אך אז תבוא לאדם שביעת הרצון הגמורה בתור פרי צרותיה של המלחמה הנוראה הזאת.

מצדנו הננו יכולים לקבל את האושר העתיד רק בשלמותנו; בשלמותה של נשמתנו המקורית, שאינה ניתנת בשום אופן להחלק לנתחים כמו "לאומיות" ו"דתיות". נעלה מכל החלקים האלה הוא העוז האלהי הגדול של ישראל סבא, העתיק, הנצחי, החזק כחלמיש-צור.

צרות-הלב של אלה הרוצים לפורר לחלקים את שלמותו של כח חיינו המזהיר ולנתק ממנו חלק הנה וחלק הנה, - בגידה היא לא רק ליהודים כי אם לכל האנושיות. אמנם תקותנו גדולה, כי צדקתנו הקדושה תוכר היטב מכל אדם, בני-ברית ושאינם בני-ברית, וחלומות-ההבל של הפרדת כוחותינו יחלפו כליל וכח של שלמות יחל לעודדנו במלוא האומץ, וכולנו יחד, כל נדחי ישראל במלוא המובן, נתבע בפועל ובעוז את תביעתנו השלמה וקולנו ישמע בכל החוגים, לכבודם ולאשרם של כל העמים ולעילוינו ולאושרנו ולבנייתם המהירה של ארצנו הקדושה, עמנו ורוחנו הקדוש הנשא, העומד להיות לאור גויים ולישועת אפסי ארץ. אנו מבקשים מאת ראשי הקהלות והגבאים לסיע שגילוי הדעת הזה יקרא בקהל בבתי הכנסיות בש"ק[16] פ' בהעלותך אחרי קריאת התורה.

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. לפ"ע - לפי ערך
8. ומ"מ - ומכל מקום
9. בל"נ - בלי נדר
10. ותו"צ - ותפילה וצדקה
11. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
12. ע"י - על ידי
13. וב"ה - וברוך השם
14. ב"ב - בני ביתו
15. ש"ק - שבת קודש
16. בש"ק - בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש לבתי הכנסת באנגליה

ממשלת אנגליה מוכנה לתמוך, אבל צריכה ביטוי לרצון הכללי. הרב קוק מבקש מבתי הכנסת להחליט שהם דורשים את הארץ כ'בית לאומי נצחי', ולהצהיר שהבניין יקום על יסוד הלאומי והדתי יחד. צריך לייסד בית דין או ועד רבנים, 'כעין סנהדרין', שיאחד את העניינים הדתיים והלאומיים.

עיקרי הדברים

- תמיכה בדרישה לבית לאומי.
- לאומי ודתי יחד.
- כעין סנהדרין.

נוסח האגרת עם ביאור

אויפרוף [קריאה (יידיש). הקריאה פונה לוועדים ולחברי בתי הכנסת באנגליה לתמוך בבקשה מממשלת בריטניה לעזור בשיבת ישראל לארצו, על יסוד חיבור הרעיון הלאומי והדתי, ולהקים בית דין של רבנים גדולים, מעין סנהדרין, שיחבר בין ענייני הדת לענייני הלאום]

פון הרב קוק

ליעבע געהרטע בריידער! [אחים אהובים ונכבדים!]

די קאמיטע-לייט און די מיטגליעדער פון שוהלען אין ענגלאנד. [חברי הוועדים וחברי בתי הכנסת באנגליה] א הייליגען מאמענט לעבען מיר איבער. [רגע קדוש אנו חיים עכשיו] העכער און גרעסער פון אונזער דענקונגסקראפט אין דער גענטליכער וואונדער וועלכער בעוויזט זיך אין די וועלצונגען פון די מענשליכע געשיכטע, וואס ברויזט יעצט ווי א קאכעדיגער ים, [גבוה וגדול מכוח מחשבתנו הוא הפלא האלוהי המתגלה בתהפוכות ההיסטוריה האנושית, הרותחת עכשיו כים סוער] און וועלכע פיהרט יעצט מיט זיינע וואונדער צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער אלטער הייליגער היים. [אל בניין עמנו על מולדתנו הקדושה העתיקה] די ענגלישע רעגיערונג איז פארבערייט פון איהר זייט דעם גרויסען וואונש צו שטיצען, זי ברויך אבער האבען א ריכטיגע איבערצייגונג אויף אונזער אלגעמיינעם ווילען. [ממשלת אנגליה מוכנה מצדה לתמוך במשאלה הגדולה, אבל היא צריכה להשתכנע ברצוננו הכללי. האגרת נכתבה ככל הנראה בחודשים שלפני הצהרת בלפור (י"ז במרחשוון תרע"ח, 2 בנובמבר 1917), כשהממשלה הבריטית בחנה את עמדת יהודי בריטניה] מיר זעהען אין דעם גאנץ אפען די בעהאלטענע וועגען פון דער גענטליכער האנט, וואס פיהרט אונז צו די גאולה און וואס פערגרעסערט אונזערע פליכטען צו היטען יעדען טריט פון דעם גאנג. [דרכיה הנסתרות של היד האלוהית, המוליכה אותנו אל הגאולה ומגדילה את חובותינו לשמור על כל צעד במהלך]

מיר בעטען אלע אונזערע בריידער, די פיהרער און די חברים פון די שוהלען איבער גאנץ מלכות ענגלאנד, ווי אם גיכסטען זייער צו-שטימונג צו געבען אויף דער פאדערונג פון אונזער הייליג לאנד, [לתת במהירות האפשרית את הסכמתם לתביעה על ארצנו הקדושה] און אז מיר בעטען פון די ענגלישע רעגירונג אז זי זאל אונז

העלפען אין אונזער פערלאנג זיך אומצוקערן אין אונזער הייליג לאנד אלם אייביגע פאלקס-היים. [כבית לאומי נצחי]

מיר ברויכען אויך צו שטיצען די פירער פון דיעזער זאך אין זייערע בעמיהונגען צו עררייכען דעם הייליגען ציעל. [במאמציהם להשיג את המטרה הקדושה] מיר בעמערקען דערביי אז עפענטליך פאר דער גאנצער וועלט ברויכען מיר צו ערקלעהרען, אז אונזער שטרעבונג איז צו בויען אונזער פאלק אין ארץ ישראל אויף דעם יסוד פון די ביידע הויפט-עלעמענטען פון אונזער פאלקס-גייסט: די נאציאנאלע און די רעליגיעזע אידעע אין דעם העכסטען צוזאמענהאנג. [על יסוד שני היסודות הראשיים של רוח עמנו: הרעיון הלאומי והרעיון הדתי, בקשר העליון ביותר] מיט די גרעסטע איבער-צייגונג זענען מיר זיכר, אז די בעוועגונג פון אונזער פאלקס-נשמה און די גליקליכע צוקונפט פון אונזער צוזאמענבינדונג מיט ארץ ישראל איז געבויט אויף דעם צוזאמענהאנג פון די ביידע יסודות, דער רעליגיעזער און נאציאנאלער, ווייל דער איינער פון זיי גיט דעם אנדערען ערהאבונג, קראפט און אידעאליזם. [כי האחד מהם נותן לשני רוממות, כוח ואידיאליזם] און מיר זענען זיכער אז די שוהלען וועלען אין זייער רעזאלוציע ערקלערען דעם קלארען וואונש. [יצהירו בהחלטתם על המשאלה הברורה]

צו דער רעאליזירונג די הארמאניע פון די נאציאנאלע און רעליגיעזע אידעע אין איינקלאנג, מוז געגרינדעט ווערען א בית-דין, אדער ועד הרבנים, אנ'ארט סנהדרין אויף ווי ווייט די מעגליכקייט ווערט ערלויבען, [מעין סנהדרין, ככל שהאפשרות תתיר] וועלכער זאל בעשטעהן פון רבנים אויטאריטעטען, גדולים בתורה יראה וחכמה, וועלכער זאל עפענטליך רעכטליך אנערקאנט ווערען [שיוכר בפומבי ובאופן חוקי] צו שטיצען אלע הייליגע ענינים און צוברענגען א ריכטינגען צוזאמענשלום צווישען די רעליגעזע און די נאציאנאלע ענינים, וועלכע זענען אין אונזער אלגעמיינעם געשיכטליכען לעבען זייער ענג פארבונדען. [ולהביא לאיחוד נכון בין העניינים הדתיים והלאומיים, הקשורים זה בזה קשר הדוק בחיינו ההיסטוריים הכלליים] מיט דעם ריכטיגען פארשטעלען פון אונזער פאלקס-נשמה, ואס די נאצינא-ליטעט מיט די רעליגיעזיטעט זענען ביי איהר אין איין אינהאלט צוזאמענ-גענומען, [שהלאומיות והדתיות כלולות בה בתוכן אחד] וועלען מיר אונזער העכסטען ציעל עררייכען, און דער גרויסער נאמען פון מלך ישראל וגואלו וועט ערשיינען אויף אונזער בעוועגונג, אונז מדריך צו זיין אויף א וועג פון הצלחה און פון שלום. און אלע פעלקער וועלען פערשטעהן ווי צו שעצען דעם גרויסען וערטה פון אונזער וואונדערבארע נייע אויפלעבונג [וכל העמים יבינו כיצד להעריך את ערכה הגדול של תחייתנו החדשה והמופלאה] און אונזער אומקעהרונג צו אונזער גאנץ אלטען הערליכען לעבען אויף אונזער אלטען הייליגען לאנד, וועלכס איז פערבונדען מיט אלע העכסטע און איידעלסטע אידעען, וועלכע ווערען געאכטעט פון די העכסטע און בעסטע מענשען פון דער וועלט. [שמכבדים אותם האנשים הנעלים והטובים ביותר בעולם]

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו באב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על הביטוי 'רוח הקודש' שכתב בהודעה ביידיש: בכוונה, 'להוציא בלע מפיהם' - רוח הקודש שלנו נובעת מכל חיי הקודש. ההודעה תובעת את 'היהדות השלמה' גם נגד הלאומיות החילונית. הרב קוק מעודד את הרצי"ה להעביר שיעור ולכתוב מאמר.

עיקרי הדברים

- 'רוח הקודש' בכוונה.
- תביעת היהדות השלמה.
- עידוד להשפיע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום טוב גדול לישראל [ט"ו באב, על פי משנה תענית ד, ח] עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3].

שמחתנו בטובך במכתבך היקר, ישר חילך, ת"ל[4] על החוה"ש[5]. וע"ד[6] ההטבה במצב הבריאות, לפי הערך, ע"י[7] עסקי המרפא פה, יתן ד' להצלחה שיהיו הדברים עושים פירות לטובה לימים הבעל"ט[8], הננו משוקלים עדיין בדעתנו ע"ד[9] זמן שיבתנו למגורנו. ע"כ[10] הננו כותבים כעת בקצרה. רבה הטרדא הנפשית כעת מצדי צדדים. ד' יתן הטוב, ויאיר מהרה אור ישעו וצדקת חסדו ע"פ[11] תבל רבה וירחם מהרה עניי עמו, לרומם קרנם ולעודדם בישועתו.

בכונה כתבתי את המבטא רוה"ק[12] בזר', להוציא בלעם מפיהם, כי רוה"ק שלנו היא הרוה"ק[13] הבאה ע"י הופעת כל חיי הקודש הפנימיים והחיצוניים האחוזים במקור נשמת ישראל, וראוי לתברא חילא דסט"א[14] בלישנא דידהו. וע"ד המחאה הראוי' להצד השני המחזיק אך בהלאומיות החילונית, הלא כל סדר הדברים תובע את היהדות השלמה בחטיבתה הגמורה הוא כולו אומר כן. כתוב נא יקירי מכל אשר עמדך בפרטיות. וע"ד השיעור מדוע לא תקבל לזכות את הרבים, ולעודד את הרוח בע"ה[15], וכן ע"ד המאמר מאז הסכמתי ולשמחה תחשב לי להאיר דבריך היקרים.

והנני בזה חותם בברכה וצפית ישועה כנה"י[16] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[17],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וע"ד - ועל דבר

7. ע"י – על ידי
8. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
9. ע"ד – על דבר
10. ע"כ – על כן
11. ע"פ – על פי
12. רוה"ק – רוח הקודש
13. הרוה"ק – הרוח הקודש
14. דסט"א – דסטרא אחרא
15. בע"ה – בעזרת השם
16. כנה"י – כנפשו היקרה
17. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (טבת תרע"ח) - לונדון **נמען:** 'דגל ירושלים' - מכתב גלוי ביידיש ובעברית

קריאה לכל העולם היהודי הדתי להתארגן תחת 'דגל ירושלים' לבניין הארץ. 'דגל ציון' (הציונות) מאגד חלק מהעם על בסיס האינטרסים החילוניים, ורבים אינם יכולים להצטרף אליו. ציון מבטאת את המלוכה והכוח העולמי, וירושלים את המטרה הקדושה - המקדש והסנהדרין, ומשם תצא תורה. יש להירשם כחברים ולייסד סניפים.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים'.
- ציון וירושלים.
- ארגון הדתיים לבניין הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

זכרו מרחוק את-ד' וירושלים תעלוה על-לבבכם

(ירמיה נ"א נ')

דגל

ירושלים

אן אפענער בריעף [מכתב גלוי (יידיש). בקריאה זו קורא הרב קוק לכל היהודים שומרי המצוות להתאגד תחת "דגל ירושלים" ולהשתתף בבניין הארץ ובתחיית האומה. "ציון" מבטא את צד המלכות והכוח הלאומי, ו"ירושלים" את צד הקודש: בית המקדש, הסנהדרין והתורה; ודגל ירושלים צריך ללכת בשלום יחד עם דגל ציון]

פון

הרב קוק

רבנים, קהילות, סאסייטיס און יחידים, [רבנים, קהילות, אגודות (societies) ויחידים] ענטפערט אויף אונזער רוף וואס פריהער, גיט אונז קראפט צו גרינדען אונזער הייליגען בנין פון די ארגאניזאציאן, פון אונזער גאנצע אידישע פרומע וועלט, צום בנין הארץ ותחית האומה, אונטער אונזער הייליגען דגל ירושלים.

צו אונזער. געהרטע אידישע פרומע וועלט פרומע אידען!

מיר רופען אייך קומט צו די הייליגע ארבייט פון בויען אונזער אידישען פאלק אין אונזער הייליגע לאנד אין ארץ ישראל, קומט צו אונז, פעראייניגט זיך אלע אונטער דעם דגל ירושלים, וואס מיר הויבען איהם אויף, פאר די גאנצע אידישע פרומע וועלט.

אלע ווייסען אז עם איז דא א דגל ציון, ער פעראייניגט א געוויסען טהייל פון אונזערע ברידער, אויף דעם יסוד פון אונזערע אידישע וועלטליכע אינטע-רעסען [על יסוד האינטרסים היהודיים החילוניים] אין ארץ

ישראל.

עס זיינען אבער דא פיעל, זעהר פיעל, וואס זיי זיינען ניט אריין אין די פערבינדונגס-ארגאניזאציע פון די וואס טראגען דעם דגל ציון, און פיעלע פיהלען ביי זיך פאר אן אונמעגליכקייט פאר זיי, אריינצוגעהן אין די ארגא-ניזאציע. מיר ריידען ניט ווי ווייט די זאך איז געוועכט אדער אונגערעכט, אבער פאקטיש איז דאך אזוי.

עס איז דאך אבער אונמעגליך אז דער גרעסטער נאטירליכער און ערענסטער טהייל פון אידען, דאס איז די מעהרסטע פון די אידישע פרומע וועלט, זאל פון ווייטען שטעהן בלייבען, ביי די יעצטיגע וואונדערליכע געשעהענישען פון די איצטיגע צייט, און ניט צולייגען זיין האנד צו דעם הייליגען בנין פון אונזער אומה אויף איהר הייליגען באדען, צוליעב די אזוי גערופענע שטערונגען. [בגלל ההפרעות, כביכול] אלזא הויבען מיר אויף, פאר די גאנצע פרומע אידישע וועלט, דעם דגל ירושלים, עס זאלען זיך אונטער איהם ארגאניזירען אלע פרומע אידען, צו שאפען די ארבייט פון אונזער בויאונג אין ארץ ישראל, נאך אונזער ריכטיגען אידישען פרומען גייסט, מיט שטאלץ און מיט מוטה, [בגאווה ובאומץ] זאלען מיר אופהויבען אונזער פרומע אידישע פאהן, דעם דגל ירושלים.

ציון און ירושלים, געהען איינע ביי די אנדערע. פון אנפאנג אן פון אונזער געשיכטע, איז אויסגעדריקט געווארען דער נאמען ציון ביי די אויסשפרעכונג פון אונזער מלוכה, [בביטוי של מלכותנו] פון אונזער וועלטליכען כח, וועלכער איז אויך געוויס הייליג פאר זיך, און בעדיענט אלע הייליגע ציעלען פון דעם הייליגטהום פון אונזער פאלק, וועלכע זי איז, און וועט אויף אייביג זיין, די' ממלכת כהנים וגוי קדוש [על פי שמות יט, ו] פון דער גאנצער וועלט.

ירושלים אבער שפרעכט אוים מיט איהר אויסדרוק דעם ציעל פון אונזער הייליגטימליכקייט פאר זיך, אלס דער העכסטער אידיאלסטישער פרינציפ פון אונזער אידישען עקזיסטענץ, [כעיקרון האידיאלי העליון של קיומנו היהודי] פאר אונז אליין און פאר דער גאנצער מענשהייט, דער מקום פון דעם "בית המקדש", דער צוקונפטיגער בית תפילה לכל העמים, [על פי ישעיהו נו, ז] דער פלאץ וואו עס זיינען געזעסען די "סנהדרי גדולה", וואס פון איהר איז, און עס וועט ארויסגעהן תורה פאר כל ישראל. דאס בעצייכענט ירושלים. די גאנצע אידישע פרומע וועלט איז פון אייביג אן זייער טיעף מיט די הייליגע ציעלען געבונדען, זי איז געטליך אין איהרע געדאנקען, הייליג אין איהר גלויבען. די נשמה פון אונזער אומה האט אויסגעשפראכען אין איהרע טיעפע ווינשונגען, אין איהרע הייליגע תפילות, צו דעם אומקעהרען די שכינה אין ציון, דוקא דורך די בויאונג פון ירושלים, דורך די הייליגקייט פון בית המקדש, דורך די דערהויבונג פון די געטליכע קדושה אויף אונז, און דורך אונז אויף דער גאנצער וועלט.

דעם פרומען ציעל, ווילען מיר אויסשפרעכען דורך דעם דגל ירושלים, וועלכען מיר האפען דאס ער וועט געהן מיט א פריעדליכען צושטאנד [במצב של שלום] צוזאמען מיט דעם דגל ציון, ביז וואנען מיר און די גאנצע וועלט וועלען דערקענען, אז די אידישע וועלטליכע אינטערעסען צו דעם אומקעהרען זיך אין ארץ ישראל אלס פאלשטענדיגע פאלק, און די הייליגע אינטערעסען, די עכטע פרומע פרינ-ציפען

פאראייניגען זיך מיט די בעסטע בריידערשאפט איינער מיט דעם אנדערען. אבער כדי בעקאנט צו מאכען די אינערליכע און די אויסערליכע וועלט, [אבל כדי להודיע לעולם הפנימי ולעולם החיצוני] מיט אונזערע פרומע אידישע נאציאנאלע פרינציפען, און צו שאפען, אן ארגאניזירטען קראפט, ווי אזוי דאס צו ריכטען אין א היסטארישען זינן, הויבען מיר אויף פאר די גאנצע אידישע פרומע וועלט דעם דגל ירושלים, און מיר רופען אלע פרומע אידען קומט צו אונז, פאראייניגט זיך מיט אונז, שטארקט אונזער קראפט, צוליעב די הייליגע אידישע פרומע אינטערעסען, וואס זיי זיינען באמת די ריכטיגע נאטירליכע אינטערעסען פון דעם גאנצען כלל ישראל, אין אלע דורות אין די בעסטע צייטען פון אונזער עבר, און אין די זיכערסטע געהויבענסטע צייטען פון אונזער עתיד.

קומט צו אונזער דגל ירושלים, וועלכע די גרעסטע קרעפטען פון אונזער פרומע אידישע וועלט וועלען איהם טראגען, פאראויס, פאר אונזער הייליגע געטליכע מחנה ישראל.

פרומע וועלט, אלע שלומי אמוני ישראל, [על פי שמואל ב כ, יט] עם איז ניטא וואס צו צווייפלען אז די הייליגע געטליכע קראפט בעווייזט זיך יעצט אויף אונז אין די וועלט-פאסירונגען. [במאורעות העולם] מיר זיינען גאוויס גערופען צו קומען צוריק צו אונזער אלטע היים, אין ארץ ישראל, מחדש צו זיין דארטען, אונזער אלטען הייליגען לעבען, מיר מוזען די הייליגע בעוועגונג יעצט קומען אנטקעגען מיט אלע אונזערע קרעפטען, דער ריכטיגער אידישער וואלט, דער פרומער אידישער וואלט, וואס אין איהם ליעגט דער קראפט פון אונזער פאלקם לעבען, און וואס איז ביז איצט געלעגען זעהר טיעף אין גלות, וועלכער זיין שפראך איז ניט בעפרייט געווען, מוז איצט פריי געזאגט ווערען... [חייב עכשיו להיאמר בחופשיות]

טיעף זעהר טיעף איז ער, דער אידישער פרומער וואלט, שווער זעהר שווער קומט אן די וועלט, איידער דער פרומער העכסט אידעאלער, גליקליכער אידישער וואלט, וועלט ריכטיג אויסגעשפראכען, איידער ער גאהט ארוים פון זיין ערנסטע בעהעלטניס, וואם ער איז בעהאלטען טיעף גאנץ טיעף אין די אידישע הייליגע נשמה, און איידער ער וועלט א קראפט אין דער ווירקליכקייט פון דעם פראק-טישען נאציאנאלען אידישען לעבען, ד. ה. איידער עס בעווייזט זיך דער ריכטיגער אמת ארויס, אז ער און איבערהויפט ער, איז דער פראקטישער כח פון דעם אלגעמיינעם אידישען פאלקס לעבען.

דער אמת איז דאך אז דער גאנצער אידישער עקזיסטענץ, און די גאנצע אידישע בינדליכקייט, וואס מאכט אונזער אומה פאר אן אייביגען אונבעזיעגטען פאלק אויף דער וועלט, ליעגט דאך נור אין איהם, אין דעם אידישען פרומען וואלט, וואס ער דארף אויסגעשפראכען ווערען לויטער און דייטליך, דורך דעם כח פון די אידישע ארגאניזירטע פרומע וועלט, וועלכע ער מוז מיט ערהא-בענמוטהיגקייט איהר הייליגען פאהן טראגען.

דער פרומער אידישער כח, ער און ניט קיין אנדערער איז דער טרעגער און דער היטער פון די הייליגע שבועה, וואס מיר האבען געשווארען על נהרות בבל "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני". [תהלים קלז, ה] און דער כח איז דאך אפילו וועלכער ער צינדט אן דעם בעהאלטענעם פייערל, [את האש הקטנה הגנוזה] וואס ער לעשט זיך ניט אויס ביי קיין אידען, וואס ער האלט זיך נאך, טראץ אלע טונקעלע וועלטליכע

חשבונות, [למרות כל החשבונות החילוניים האפלים] צוגעבונדען פעסט צו זיין פאלק, מיט זיינע גרויסע האפנונגען. דער כח איז באמת אויך דער הויפט מקור פון וואנען עס ווערען געשעפט אלע צווייגען פון אידישע ספעציעלע טעטיגקייטען, וועלכע זיי נוצען אזוי פיעל צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער לאנד, און וואס ער שאפט מוטה און ענערגיע צו אלע אידישע שאפונגס קרעפטען אין אלע זייערע איינטיילונגען.

דער הייליגער כח, מוז ארויסגעהן, יעצט פאר די גרויסע עפענטליכע וועלט דורך די ארגאניזירטע אידישע פרומע וועלט, וועלכע זי וועט זיך פעראייניגען דורך דעם דגל ירושלים.

די גאנצע וועלט וועט ערשט דערהערען ווי אזוי מיר געהען מיט די הייליגע געטליכע פאהן, וואס איז אונזער ריכטיגער, אמת'ער לעבענס אינהאלט, מען וועט ערשט דערהערען ווי אזוי די פאלק פון דער געטליכער תורה הויבט זיך אויף מיט זיין גרויסען הימעלשען כח, צוריק צו בויען זיך אויף זיין געטליכע לאנד.

מיר אלע פרומע אידען, ברויכען טיעף וויסען און גלויבען אז די הייליגע געטליכע האנד פיהרט אונז יעצט עפענטליך צו אונזערע הויכע אידעאלע ציעלען, מיר דארפען בעקאנט מאכען די גאנצע וועלט די ריכטיגע בעדייטונג פון די יעצטיגע וואונדערליכע וועלט-פאסירונגען, וועלכע זיי ציעלען זיך אזוי אפענבאר מקרב צו זיין אונזער גאולה, אונזער ישועה, וואס פון איהר און נור פון איהר מוז ארויסקומען די גאולה און די ישועה פאר די גאנצע מענשען-וועלט.

מיט די פלאמענדיגע ליכטיגע געטליכע אמונה, מיט די שיינונג פון דעם אור פון אונזער הייליגער תורה, מיט די לעבהאפטיגקייט פון אלע איידעלסטע און פרומסטע אידען, וועלען מיר טראגען אונזער דגל, דעם דגל ירושלים, וואס נור דורך איהם און צוליעב איהם וועט ערשט ריכטיג זיך דערהויבען דער דגל ציון. עם וועט די ווערטה פון דעם אידישען וועלטליכען קראפט ערשט ריין ערקלערט ווערען אין דער וועלט, דורך די ערלייכטונג פון דעם הייליגען אידישען פרומען קראפט, וואס ער וועט ריכטיג בעטאנט ווערען דורך די אויפהויבענדע שטימען פון די גאנצע אידישע פרומע וועלט, וואס זי וועט זיך נעהמען מיט איהר הייליגע התלהבות, צו די ערנסטע ארבייט פון אונזער הייליגען בנין האומה, צו אראנזשירען אונזער צוריקקעהרען זיך אין ארץ ישראל, מיט דעם גליק פון אונזער הייליגע געטליכע ליכטיגקייט, "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'". [ישעיהו ב, ה]

מיט די טיעפסטע הייליגע בעגייסטערונג רופען מיר אייך, אלע פרומע אידען, לייגט ניט אב די צייט, וועלכע מארשירט מיט אזוינע ריעזען שריט, [הצועד בצעדי ענק כאלה] און קומט וואס פריהער צו אונזער הייליגען דגל, פון די גאנצע אידישע פרומע וועלט וואס וועט זיך פעראייניגען צו די עבודת הקודש, פון שיבת ציון, פון תחית האומה, פון גאולת ארץ ישראל, און פון איהר בנין, און פון אלע פיעלע און ערהאבענע פראקטישע און גייסטליכע ארבייט, וואס געהערען צו די גרויסע אונטערנעהמונגען, וועלכע וועלען יעצט אין אונזער נייען לעבען פארקומען טאג טעגליך, אונטער דעם דגל ירושלים, וואס מיר הויבען יעצט אויף. מיר שליסען מיט די הייליגע ווערטער פון דעם נביא, [זכריה ח, יא–יג, המובא להלן] וואס

יעדער פרומער איד ברויכט זיי קיין סעקונדע אין זיין לעבען, פון זיין ארצען ניט אוועקלאזען, ביי די איצטיגע וואונדערליכע צייט, כדי ער זאל פערשטעהן וואס עס ווערט פון אונז געפאדערט.

"ועתה לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה, נאם ד' צבאות, כי זרע השלום, הגפן תתן פריה, והארץ תתן את יבולה, והשמים יתנו טלם. והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה, והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל, כן אושיע אתכם והייתם ברכה, אל תיראו, תחזקנה ידיכם (זכריה ח', י"א - י"ג).

צוזאמען מיט אונזער אלטען שר הצבא יואב [יחד עם שר צבאנו הקדמון יואב; הפסוק שבהמשך הוא מדבריו (שמואל ב י, יב)] לאמיר זאגען איינער צום אנדערען.

"חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו" (שמואל ב' י, י"ב). שטארקט זיך אונזערע אלע פרומע ברידער, און קומט אין די מאסען צו אונזער הייליגען געטליכען אידישען נאציאנאלען דגל, צום דגל ירושלים. צו אלע אידען אין אלע לענדער, אין אלע גלותין, לאמיר אלע זאגען אהן אן אויפהער דעם גאנצען פסוק פון אונזער מאטא:

"פלטים מחרב הלכו אל תעמדו זכרו מרחוק את ד' וירושלם תעלה על לבבכם". [ירמיהו נא, נ – הפסוק שבראש האגרת, שנבחר למוטו של "דגל ירושלים"] אנטרונענע פון שווערד, (וואס ער יאגט אייך און אייערע דורות אין אלע אייערע גלות-לענדער), געהט שטעלט זיך ניט אב, געדענקט פון ווייטען אן גאט און ירושלים זאל ארויפגעהן אין אייער הארצען.

קומט, קומט, ברידער אלע, אין די מאסען צו אונזער הייליגען דגל, דעם דגל ירושלים.

"ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתן" (ישעיה מ"א כ"ז[1]). אמן סלה.

תרגום

מכתב גלוי

מהרב קוק

רבנים, קהלות חבורות, ויחידים ענו על קריאתנו, ביותר מוקדם, תנו לנו אומץ ליסד את בנינו הקדוש של כל ההסתדרות של כל עולמנו הישראלי הכשר לבנין הארץ ותחית האומה תחת דגלנו הקדוש דגל ירושלים.

לעולמנו המכובד הכשר, של שלמי אמוני ישראל יהודים כשרים!

אנחנו קוראים לכם, באו להעבודה הקדושה לבנות את עמנו הישראלי, על אדמת קדשנו א"י[2] באו אלינו, התאחדו כולכם תחת דגל "ירושלים" אשר אנחנו מרימים אותו לפני כל העולם הכשר הישראלי הכל יודעים שיש במציאות "דגל-ציון", הוא מאחד חלק ידוע של אחינו, על היסוד של ענינינו הישראליים-העולמיים בארץ ישראל. נמצאים אמנם רבים, רבים מאד אשר לא נכנסו בהתאגדות ההסתדרות של אותם שנושאים את "דגל ציון" ורבים מרגישים בעצמם לאי אפשרות לפניהם להכנס

בתוך ההסתדרות. אין אנו מדברים עד כמה הדבר הוא צודק, או בלתי-צודק, אבל בפועל הלא המצב הוא ככה.

אבל הלא דבר שאי אפשר הוא שהחלק היותר גדול, היותר לבבי ויותר תמים מישראל, שהם הרוב של העולם הכשר הישראלי יהיה נשאר עומד ממרחק אצל המאורעות הנפלאות של הזמן הנוכחי, ולא ירים את ידו לטובת הבנין הקדוש של אומתנו על אדמת קדשה, בשביל אותם העכובים הנקראים בשם הפרעות.

לזאת מרימים אנחנו, לפני כל העולם הכשר הישראלי, את דגל "ירושלים" שיסתדרו תחתיו כל כשרי ישראל לכונן את העבודה של בנינו בארץ ישראל, ע"פ[3] אמתתו של הרוח הישראלי הכשר, בגאון ובאומץ נשא את דגלנו הכשר הישראלי את דגל ירושלים.

"ציון" ו"ירושלים", הן זו אצל זו, מאז מראשית תולדותנו התבלט שם ציון אצל ההבטאה של מלכותנו כחנו העולמי שהוא הנהו גם כן ודאי קדוש מצד עצמו והוא משמש את כל המטרות הקדושות של עמנו שהוא הוה ויהיה לעד ממלכת הכהנים וגוי הקדוש של העולם כולו.

אמנם "ירושלים" מבטאת בהבלטתה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה בתור המגמה היותר גבוהה באידיאליותה של הויתנו הישראלית, בעד עצמנו ובעד האנושיות כולה, המקום של בית המקדש, בית תפלה העתיד של כל העמים, המקום שבו ישבו הסנהדריה הגדולה אשר ממנה יצאה ותצא תורה לכל ישראל, זה מציין השם "ירושלים" העולם הכשר הישראלי כולו, הוא מעולם עמוק מאד מקושר עם המטרות הקדושות, הוא אלהי ברעיוניו קדוש בעוצם אמונתו, אומתנו בטאה באחוליה העמוקים, בתפילותיה הקדושות לשיבת השכינה "לציון", דוקא על ידי בנין "ירושלים", על ידי קדושת בית המקדש, על ידי ההתרוממות של הקדושה האלהית עלינו ועל ידנו על העולם כולו.

את המטרה הכשרה הזאת חפצים אנחנו לבטא על ידי דגלנו דגל "ירושלים", שאנחנו מקוים שילך במצב של שלום עם דגל "ציון", עד אשר אנחנו וכל העולם כולו נכיר שהענינים העולמיים של ישראל לשוב אל ארץ ישראל, בתור עם שלם, והענינים המקודשים, עצם המגמות הכשרות, מתאחדים הם במיטב האחוה זה עם זה.

אבל כדי לתן הכרה להעולם הפנימי ולהעולם החצוני, עם המגמות הלאומיות הכשרות שלנו, וכדי ליצור כח מסודר איך לכונן את זה באופי תולדתי, הננו נושאים לפני כל העולם הישראלי הכשר את דגל "ירושלים" והננו קוראים את כל אחינו הכשרים, באו אלינו, התאחדו עמנו, אמצו את כחנו, בעבור הענינים הקדושים של העולם הכשר הישראלי, שהם הנם באמת הענינים העצמיים הטבעיים של כל כלל ישראל בכל הדורות, בזמנים היותר טובים של עברנו ובהתור הבטוח והנשא של עתידנו.

באו אל דגלנו "ירושלים", אשר הכחות היותר גדולים של העולם הכשר היהודי ישא אותו קדימה, לפני המחנה הקדושה האלהית "מחנה ישראל".

עולמנו הכשר, כל שלומי אמוני ישראל, אין לנו מה להסתפק, ברור הוא שהכח האלהי הקדוש מתגלה עלינו כעת בתוך המאורעות של העולם, אנחנו בודאי קרואים הננו לשוב בחזרה אל נונו העתיק, לארץ

ישראל לחדש שמה את החיים העתיקים הקדושים שלנו, אנחנו חייבים לקדם את פני התנועה הקדושה הזאת בכל מאמצי כחותנו, אמנם המלה הישראלית האמיתית, המלה הישראלית הכשרה, שבה מונח הכח של החיים הלאומיים שלנו, שהוטל עד כה במעמקי הגלות, עמוק מאד במורד, שלשונו לא נחפש, מוכרחת עתה להאמר בחופש מוחלט.

עמוק עמוק מאד הוא האומר הישראלי הכשר, כבד כבד מאד הוא המעמס של העולם, עד אשר האומר הנשא האומר המרומם באידיאליותו, האומר הכשר המוצלח הישראלי, יתבטא באמתת צביונו, עד אשר יצא ממחבואו הרציני שהוא גנוז בו עמוק, מאד עמוק, בתוך הנשמה הקדושה הישראלית, ועד שיעשה לכח פועל בהממשיות של החיים הישראליים הלאומיים, כלומר עד שיתגלה אותו האופי של האמת האמיתית שהוא וביחוד הוא, הנהו הכח הממשי של החיים הכלליים של הלאום הישראלי.

האמת הלא היא שהקיום הישראלי וכל הקשור היהדותי שהוא עושה את אומתנו לעם עולם בלתי מנוצח בתבל, מונח הוא רק בו בהאומר היהודי הכשר, שהוא צריך להתבטא בבהירות ובהבלטה ע"י[4] הכח של ההסתדרות של העולם הכשר הישראלי, שהוא מוכרח בגאון רוח לשאת את דגלו הקדוש.

הכח הכשר הישראלי, הוא ולא אחר הוא הנו הנושא והשומר של השבועה הקדושה אשר נשבענו על נהרות בבל "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" והכח הזה הלא הוא הנהו המבעיר אפילו את הזיק של האש הגנוז אשר לא יכבה כליל אצל כל בר ישראל, שהוא כל עוד מחזיק את עצמו עדנה למרות כל החשבונות הכהים של העולם קשור באומץ בעמו עם תקותיו הגדולות. זה הכח הוא באמת גם המקור היותר עליון מהיכן שנשאבים החיים לכל הענפים של הכשרונות הישראליים המיוחדים, שהם מועילים כל כך אל הבנין של עמנו על ארצנו, ושהוא יוצר רוח ומרץ לכל כחות היצירה שלנו בכל מחלקותיהם. הכח הקדוש הזה מוכרח הוא לצאת כעת לפני העולם הגדול הרשמי, ע"י העולם היהודי הכשר המסודר אשר יתאחד ע"י הדגל "ירושלים". כל העולם אך כעת יקשיב איך שאנו הולכים עם הדגל האלהי, שהוא התוכן האמיתי של מהות חיינו האמיתיים.

כעת בהפתעה ישמע איך שהעם של התורה האלהית הוא מתנשא בכחו הגדול השמימי לשוב ולכונן את עצמו על ארצו האלהית. אנו היהודים הכשרים צריכים אנו לדעת עמוק ולהאמין, שהיד האלהית הקדושה היא מנהלת אותנו כעת בחושף אל מגמותנו האידיאליות הנשאות, אנו צריכים לתן להכרה לכל העולם כולו את הפתרון הגדול של מאורעות העולם הנפלאות, שהן קולעות כל כך בגלוי אל המטרה לקרב את גאולתנו, את ישועתנו שממנה ואך ממנה מוכרחת היא לצאת הגאולה והישועה של כל העולם האנושי. בשלהבתיה, של הארת האמונה האלהית, בהופעת האורה של תורתנו הקדושה, בהתחיה של כל הרעיונות הכשרים היותר אידיאלים, נשא את דגלנו את דגל "ירושלים" אשר אך על ידו ובגינו ינשא דגל "ציון". הערך של העולם הישראלי העולמי יתברר לטהרתו בעולם, על ידי ההופעה של הכח הקדוש היהדותי, שיבוטא בדיוק על ידי ההתרוממות הקולית, של כל העולם הישראלי הכשר, שיקח את כל עצמיותו בהתלהבות קדושה אל העבודה הרצינית, של הבנין הלאומי הקדוש, לכונן את שיבתנו לא"י[5] בהאושר של האורה האלהית שלנו "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'" בהתעוררות רוח קדושה היותר עמוקה, הננו קוראים אנו אתכם כל אחינו הכשרים, אל תדחו את הזמן ושהוא צועד

בצעדי ענק כאלה, ובאו ביותר מוקדם אל דגלנו הקדוש, של כל העולם הכשר הישראלי, אשר יתאחד אל עבודת הקודש של שיבת ציון, של תחית האומה של גאולת אר"י[6], ושל בנינה, ושל כל העבודות הרבות והנשאות, המעשיות והרוחניות, שהן שייכות להעבודות האחראיות הגדולות הללו, שהן יאתיו יום יום בחיינו החדשים, שיעשו כולם תחת השפעת דגלנו הקדוש דגל "ירושלים" שאנו מרימים אותו כעת.

הננו חותמים בהדברים הקדושים של הנביא, שכל יהודי כשר צריך שלא יזיזו גם רגע מלבבו בעת הנפלאה הזאת, כדי שיבין מה שנדרש מאתנו: "ועתה לא כימים הראשונים אני לשארית העם הזה נאום ד' צבאות: כי-זרע השלום הגפן תתן פריה הארץ תתן את-יבולה והשמים יתנו טלם. והנחלתי את שארית העם הזה את כל-אלה: והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל כן אושיע אתכם והייתם ברכה אל-תיראו תחזקנה ידיכם". (זכריה ח', י"א - י"ג).

יחד עם שר צבאנו העתיק יואב, נאמר איש לאחיו:

"חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו". (שמואל ב', י"א י"ב). לכל היהודים בכל הארצות, בכל הגלויות, נאמר כולנו בלא הרף, את הפסוק כולו של המוטה שלנו:

"פלטים מחרב הלכו אל תעמדו זכרו מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבבכם". (ירמיה נ"א נ').

באו באו, אחים כולכם בהמון אל דגלנו הקדוש אל דגל "ירושלים" "ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתן" (ישעיה מ"א כ"ז).

אמן סלה.

קול הקורא מאת הרב קוק שליט"א[7] להעולם הכשר של שלמי אמוני ישראל אחים חביבים, בשמחה ותקוה הנני מצהיר לכם שההסתדרות של ההתאחדות של עולמנו הישראלי הכשר לשם בנין אומתנו בארץ ישראל, במצב עצמי בלתי תלוי, ע"פ האופי של הכשרות הישראלית, ע"י ההסתדרותנו "ירושלים", יצאה כבר אל הפועל במהלך החיים. מחלקי תבל שונים וגם מארץ ישראל באות אלינו הסכמות מלאות רגש, מרבנים גדולים, ומעסקני-הכלל מפורסמים, שהם מוצאים בההתיסדות של ההסתדרות "ירושלים" את ההכרח היותר גבוה, להחיות על ידה את תנועתנו של תחית האומה ובנינה באי"י[8], בהתוכן של רוח הקודש הישראלי, בהתום היותר טהור של הכשרות היהדותית.

לזאת מבקשים אנו את כל אחד מישראל ואת כל אגודה ישראלית, שהם מאחלים שהצעדים של בנין האומה שלנו בארצנו הקדושה יהיו מכוונים עם ההתרצות וההצלחה הישראלית, שלא ידחו את הזמן, ויהיו מקדימים להכתיב את עצמם בתור חברים להההסתדרות "ירושלים", אשר נתפרסמה על ידי המכתבים בשם "דגל ירושלים", ומכל העסקנים הכלליים במקומותיהם מבקשים אנחנו שייסדו ענפים להההסתדרות ירושלים, בהתקשרות עם ועדנו המרכזי, שנתיסד בתור ועד זמני להסתדרות ירושלים.

באו אחים מכובדים, התאגדו נא בתוך התאחדותנו הקדושה, עם המטרה לרומם את האורה האלהית הקדושה, המוכרחת להופיע בשביל הבנין של עמנו בארצנו הקדושה, חזקו כל מה שהוא קדוש, כל מה

שהוא כשר, כל מה שהוא מרומם בישראל, ובארץ ישראל.

באו אל הבנין של אומתנו הקדושה בארצנו הקדושה, על ידי ההתעוררות הקדושה, ועל ידי ההשפעה האלהית, של ירושלים.

בברכת ציון וירושלים, ידידכם המסור לכם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. כ"ז - כל זה
2. א"י - ארץ ישראל
3. ע"פ - על פי
4. ע"י - על ידי
5. לא"י - לארץ ישראל
6. אר"י - ארץ ישראל; "האר"י": רבי יצחק לוריא
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מדוע הרצי"ה ממעט לכתוב? צריך שקול 'רוח ישראל האמיתי' יישמע, וזה אפשרי רק בהתארגנות של יראי ה' - לכן הכין את 'דגל ירושלים'. השאלה: 'למה ילכו בראש הרחוקים מיהדות'? הצד החומרי בהכרח בידי השקועים בחומר, אבל בתוכו צריכה להיזרק נשמה אצילית. קמחי התלונן שהרצי"ה ממעט לאכול - 'האנושות... אינה מוכשרת עדיין לנזירות מבשר'.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים'.
- חומר ונשמה.
- נגד צמחונות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' שבט תרע"ח[2].

בני מחמדי שליט"א[3], כבר צמאים אנו למכתבך. ולמה באמת אתה מאחר כ"כ[4] ונותן הפסקה גדולה בין מכתב למכתב. ואם מפני יוקר הזמן אין אתה נפנה לכתוב מכתבים ארוכים בתכיפות, לפחות מכתב גלוי קצר הלא אפשר לכתוב בכל שבוע, להודיעני משלומך באה"ט[5].

מתמן נתעכבו מכתבים ואנחנו זרזנו אותם שיכתבו בפרטיות מכל דבר וענין ממצבם החדש, והבעתי את חפצי להחל בדברים מעשיים, בין הנוגע לפרטים בין הנוגע לכלל, ומאד אשתוקק שישיבוני איזה דברים ברורים, מה אפשר ואיך לעשות איזה דבר בעדם. ודי יעזרנו.

ע"ד[6] עניני הכלל הכוללים, העת גדולה היא והתעוררות רבה דרושה, ביחוד שיהיה הד הקול של רוח ישראל האמיתי נשמע בעולם, וזה אי אפשר כי אם ע"י[7] איזה התארגנות כללית של יראי ד' החודרים לעומק הרוח הנושב כעת בקרב המעשים הגדולים הנעשים בעולם, שיד ד' מתגלה בהם כ"כ בהתגלות כמוסה. והנה הכינותי מכתב גלוי בשם "דגל ירושלים" [קריאה לייסוד תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון] שאשלחנו לך אי"ה[8], אולי גם בשווייץ יתכוננו על זה, ולא נבוז ליום קטנות. [על פי זכריה ד, י] השאלה הגדולה העומדת נגד עיניהם של שלמי אמונים בישראל היא למה ילכו-בראש הרחוקים מיהדות בפנימיותה. אף כי לפי משאת נפש של חשבון עמוק הדברים מוכרחים להיות כ"כ מעולפים, הצד המעשי החיצוני של החברה האנושית וכן הישראלית הוא מכון חמרי שמיסדיו שקועים כ"כ בחומריותו, וערכם מוכרח להיות ככה, אבל בתוך החומר העב הזה מוכרחת נשמה להיות נזרקת, והנשמה מוכרחת להיות אצילית, אלהית, כטבעה. ובערך ציבורי מוכרח הדבר שיבוטא רצון כללי מהמחזיקים בכל עוז קודש בדגל ד', בחיים במעשה ברוח ובפנימיות עומק כל רגש, והוא הקיבוץ הגדול של כלל ההמון הישר והתמים שלא סרו עכ"פ[9] בהסרה מוחלטה מדרך אבות, וקדושת התורה ואמונת

אבות היא פנימיות חייהם, ומתוך עוצם האמיתיות הזאת הוד הקודש יגלה, ויד ד' תראה בהופעה, שתזרח בנשמתם של יחידי היחידים מיחדי שם ד', ומקדשי שמו הגדול ברבים באמת ובצדקה.

וכל הגודל הזה חופף יהיה על כל התעצומות המעשיות, שהן צריכות להעשות דוקא ע"י כוחות שקועים בעבי המשאלים החומריים, שאור דקיק של יושר אנושי מאיר את מאפליהם. אולי יחנן ד' והדברים ישמעו, והוד הכרת השלום הישראלי המיוחד, והצביון הטמיר של הגות הקודש, ואומץ גבורת התפארת של המגמה הנצחית של כונניות עם קדוש על ארץ ירושתו, יהיו לאחדים לציין את הדיוקן העליון של זרע יעקב, החי חיי איש תם יושב אהלים [בראשית כה, כז] ומכיר בהכרת אמת את ערך העולם והחיים, ובוטח בשם ד' בכל חיי רוחו, באצילות יפעת טהרה וקדושה פנימית, שסופה לטהר את כל העולם כולו מכל זוהמותיו ולעשות מהפכה בעולם הדעות והאמונות של כל העמים כולם לטובה ולאורה, שתהיה למפרע מאשרת את כל המהפכות הנעשות בעולם החומר והחברה, להכיר את רז הבנין הנערץ אשר יד ד' כוננת במדה אחת למעלה מכל ערכי הזמנים ובתוך תוכם.

מר קמחי מתאונן במכתבו על אשר הנך ממעט באכילה. ולמה זה? בטח תשתדל להרבות בפקוח הבריאות כראוי, ובפרט בעניני אכילת בשר, ולפחות מרק בכל יום. כי לפי דעתי איננו, ולא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר. [הרצי"ה נמנע אז מאכילת בשר, והרב קוק הורה לו לאכול] ודי אומר דברנו והערנו בזה בשיחותינו יחד.

חזק בני מחמדי ודי ירוממך בכל טוב ואושר, כתוב בפרטיות מכל וכל, ודי יחננו לראות ממך ומכל יקירינו רב אושר ונחת כנפש אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. כ"כ - כל כך
5. באה"ט - באר היטב
6. ע"ד - על דבר
7. ע"י - על ידי
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. עכ"פ - על כל פנים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

האח דב בער ביקש להתכתב עם הרצי"ה. הרצי"ה יקבל את מכתב 'דגל ירושלים', ואולי יעשה תעמולה בשווייץ. תפילין לוויסבורד הצעיר יגיעו מאלכסנדריה, מעשי סופרי ירושלים הגולים.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים' בשווייץ.
- תפילין מאלכסנדריה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד שבט תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו פה. יחנינו השי"ת[6] ויגונן עלינו ועל כל שאר עמו ועולמו בכנפי חסדיו העצומים. הננו מחכים כעת לקבל מכתבים מבשרי שלו'[7] וישע מיקירינו תמן. מאחי דודך הרד"ב[8] [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א הגיעני מכתב מבשר שלומו ב"ה, ומבקש לבא עמך בכתובים, וכדאי לשמחו במכתב.

בקרוב בע"ה[9] תקבל את המכתב הזרגוני שהדפסתי בע"ה ע"ד[10] דגל ירושלים. [תנועה שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח, כמסגרת לאומית-תורנית לבניין הארץ ברוח התורה] אם יש דרך לעשות תעמולה בעד ענין קדוש ונעלה זה במדינתך, מה טוב. ולד' הישועה, כי עליו נשענו ובשמו נדגול כל היום עדי עד, והוא יישר דרכו לפנינו ויחון אותנו ברוח עצה וגבורה ברוח דעת ויראת ד' אמת. תפילין בעד הצעיר לעאן ווייסבורד נ"י[11], נקוה לשלח בקרוב, כי מחכים פה לקבל תפילין יפים מאלכסנדריא מעשי ידי סופרי ירושת"ו[12] שהגלו למצרים. [ראו (כרך ג', אגרת תתיא)] דר"ש[13] ידידינו כולם וביחוד הרא"ק[14] וכא"ל[15] והרמ"ו[16] וכא"ל.

חזק בני והתאמץ בכל עז וחדות קודש ותשועת ד' תשגבנו ובאור תורתו נראה אור קודש ופאר חיים ברב עז וישועה.

כנה"י[17] ונפש אביך דוש"ת[18] מצפה אשרך כה"י[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ח – השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י – תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש – החיים והשלום
6. השי"ת – השם יתברך
7. שלו' – שלום
8. הרד"ב – הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. בע"ה – בעזרת השם

10. ע"ד - על דבר
11. נ"י - נרו יאיר
12. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
13. דר"ש - דורש שלום
14. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. והרמ"ו - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ו (למשל: משה + וולף) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

'אתחלתא דגאולה' אינה מהיום, אלא מעת ש'הרי ישראל החלו לעשות ענפים' (סנהדרין צח). עכשיו היא עולה ב'מפלאות תמים דעים'. הביטוי 'אלוהים אדירים' שכתב הוא 'גרירה שגגית מזוהמת האלילות'. הצד החיצוני נבנה בידי פועלים 'כצידונים' שכורתים עצים למקדש. גם זיידל עושה הרבה בחיזוק נשמת האומה. החרדים שהתנגדו לציונות 'צירפוה והסירו חלק גדול מסיגיה'. 'הסבלנות מקור חיים'.

עיקרי הדברים

- אתחלתא דגאולה.
- ביקורת על ביטוי.
- הבונים החיצוניים כצידונים.
- תרומת מתנגדי הציונות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט שבט, תרע"ח[2], לונדון.

ידידי מחמדי הרה"ח[3] נחמד מאד, מסולא בפז, טהר לב ויקר רוח מר משה ד"ר[4] זיידל [ד"ר משה זיידל, ידידו ותלמידו של הרב קוק] נ"י[5], שלו'[6] רב לך ולכל אשר לך.

מכתבך הנחמד הגיעני, ומרב טרדא אי אפשר לי לרצות דברים רבים הראויים לבא על סדרי הגיונותך. אמנם אעבור בקצרה על מכתבך.

כן אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו, [המכתב נכתב כחודשיים לאחר הצהרת בלפור וכיבוש ירושלים] אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה ["אין לך קץ מגולה מזה: ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל" (סנהדרין צח, על פי יחזקאל לו, ח)] להגלות מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבא, התחילה אתחלתא זו, ועיני כל חודר ברוח דעת היו תמיד נשואות כי יד ד' הנוהגת כל מסיבות דורים תפליא פלאותיה להביא את ההתחלה הזאת למעלה יותר רוממה, והפלא הזה קם ויתא [והפלא הזה קיים ועומד (ארמית)] בימינו לעינינו, לא ע"י[7] מעשה אדם ותחבולותיו, כי"א[8] ע"י מפלאות תמים דעים, "בעל מלחמות ומצמיח ישועות", [מתוך ברכת "יוצר אור"] ודאי קול דודי דופק [שיר השירים ה, ב] ואור ד' אחד, המנהל בחכמתו חסדו וגבורתו, את גלגלי התולדה, כשם שהוא מנהל את הליכות כל צבאות עולמים וכל סדרי היקום כולו, הוא ד' אלהי ישראל, אשר אנחנו עמו וצאן מרעיתו, הננו עדיו עדי עד, מופיע ברב זוהר מתוך כל המאפלים, לפלס נתיבות חוקו על עמים רבים והמון לאומים. (המליצה אלהים אדירים ל"ר[9], [הביטוי "אלוהים אדירים" (שמואל א ד, ח), שנאמר בפי פלשתים עובדי אלילים; לא רצינא, שאיננו רוצים בו] שמבלי משים פלטה קלמסך, [פלטה עטך] היא גרירה שגגית מזוהמת האלילות תוצאת הספקנות החמרנית שמצוה סופרי הזמן בכל קובעת שמריה, [שמוצצים סופרי הזמן עד תחתית שמריה (ישעיהו נא, יז)] ותהי לפעמים למכשול גם לישרי לב).

אמנם זה היום שקיוינו הולך הוא ובא, לעת עתה הולכים ומתגלים צדדיו היותר חיצונים, ע"י פועלים המוכשרים לכונן את המעשים הללו, כערכם של הצדונים היודעים לכרת את העצים מן הלבנון ["כי אין בנו איש יודע לכרת עצים כצדנים" (מלכים א ה, כ)] לבנין בית ד' יותר מבני ישראל, אשר עינם ולבם וכל רגשי נשמתם נתונים נתונים אל הבית הגדול והקדוש, אשר נקרא שם שם ד' צבאות יושב הכרובים, אשר ידעו את שמו לדבקה בדבריו ובדרכיו בכל לבם ובכל נפשם.

ואתה יקירי אם קובל אתה מה עשית להביא את הרגע המאושר, הרבה עשית, אשיבך, והרבה יותר מזה עוד תעשה בעזרת אל למושעות, [תהלים סח, כא] בהיותך בן נאמן לעם ד' שומר את דבר ד' בהליכות חייך, ברגשי לבבך ובחפץ רוחך. הלא בזה אמצת וחזקת חלק אחוז מנשמת האומה, וכל חוג ההשפעה שלך הלא אור זוהר אור הקודש של חיי עולם מלאת. וסגולת האומה הנפלאה העומדת לנס בדבר ד' אשר עמה חזקת, ובזה נתת עז לישראל, ומכון להכשרת ברכת ד' על עמו, אשר בגללה תנחת השפעה האלהית העליונה להגלות במערכות התולדה, להסבת חפצי עמים, ונטיות מלכי ארץ וסגניה, להכיר את הזכות הרשמית לחיי עם עולם על אדמת קדשו. ואם אחרים היו שלוחי הקריאה וההכרזה, אתה וכל רעיך אנשי הרוח והאמון הישר והעמוק היו והנם מיסדי התוכן והמרץ הפנימי, מחיה הנשמה האומית, וממשיכים את אור הוייתה.

אותם החרדים תמימי הלב, אשר מעומק טהרת רוחם התנגדו אל הציונות, הם הם אשר צרפוה והסירו חלק גדול מסיגיה, עד אשר הביאוה בפעולתם השלילית אל המדריגה הזאת שתהיה ראויה להתלבש בלבוש מלכות מעשית, ולא תזרה כולה מרוח בית ישראל. הצד החיצוני שבבנין האומה, כמו הצד החיצוני שבבנין יצירת האדם, וכל החי, בא בהתגלות כחות כאלה, שלא הם הנם בצורתם הזעירה המביאים את תוכן המעולה של החיים לערכו המשוגב, אשר עליו יתיצב כשתופיע כל סגולתו, וכשיחשבו הפועלים החיצונים הללו, שהם הנם הבונים את נשמת החיים, יוצאה ע"י זה כמין מחאה מכאב לב של החשים את האור הגדול של הנשמה, ואת זוהר תפארתה, ובכל זאת אותם הכחות בעצמם הם הם יהיו לבסיסים חזקים להעמיד עליהם את הבנין של החיים המגמתיים. החיים הפנימיים האידיאליים, שכל נפש טהורה אליהם שוקקת.

אמנם הרבה מאד צריכים עיבוד שני הצדדים החיצוניים והפנימיים. הסבלנות מקור חיים היא, אבל במה דברים אמורים בזמן שהיא באה מתוך הטוהר של הדעת והמוסר, שאי אפשר לו להתברר כ"א מתוך ההכרה הבהירה בהמהות של חיי האומה ונשמתה התולדתית, אבל בזמן שהיא באה מתוך רכרוכית הלב, ורפיון הרוח הרי היא נעשית לסם ממית ומכלה, שסופו להביא קנאה מרה וקשה כשאול, שמחזיקיה יהיו דוקא הדוגלים בשם הסבלנות. כשאנו מבחינים יפה את הערך העצמי שיש לתורת ישראל לדבר ד' אשר עמו עם רוחו ומהותו, וכל מפלאות חייו הארוכים והנפלאים, נדע ונכיר מיד, כי הסבלנות הבאה לחסום את הדרך של עז החיים לעמוד על ידו נגד כל מהרס עד היסוד את נשמת האומה, ומכניס רוח תוהו במערכת חייו, היא דומה לאותה הסבלנות של האיש הרואה שכבוד ביתו ומשפחתו נתון הוא למרמס כל פריץ והולל, והוא ברפיונו מעמעם ומחשה. הפרטים, מה הוא הקו, והיכן הוא הגבול, ודאי צריכים הם להתבאר ביאור למודי, אבל הכלל, נשאר כלל אמת וקיים לעד.

הציונות, לא תוכל למצא את מלא צדקה מפני שהיא תנועה מודרנית, מפני שלא כל מה שהוא מודרני הוא צודק. גם המלחמה האכזריה היא תנועה מודרנית, ומ"מ[10] כמה רשעות יש בה, והמודרניות בעצמה, עוד לא לגמרי תוכל ללכת במשעול זה שלא לשאול לדעותיו של כל איש, אדרבא תנועה מודרנית המבוססת על איזה פרינציפיום איתן, כל מי שהוא מפורש מהרס בדיעותיו הגלויות בביטוי ובפועל בהחלטה גמורה לאותו הפרינציפיום, לא יוכל להיות מתקבל לכח הגון באותה התנועה. המעוז העולמי לעם ישראל הוא חיי רוחו, שהתבצר בו במבטח יותר חזק מכל החומות הגבוהות אשר לכל ממלכות הגויים, והחומה הזאת, אי אפשר שתהיה נתונה הפקר לכל הרוצה להשליך עליה אבני קלע לפרוץ בה פרצות, בצורה מוחלטת וקבועה, במערכי חייו, ובהגיונותיו הקבועים. הציונות, בתור תנועה מרקלמת את היסוד הלאומי של ישראל, היא טובה ונכונה, ויש לה אחרית ותקוה, אבל בתור משגב של האומה כולה לעולם לא תקום ולא תהיה, מפני שביסודה אינה משגת את אור הקודש של חיי העולם אשר לנשמת האומה, את רוח אל אמת אשר בקרבה.

על כן תעסוק יפה בהשטחים החצונים של בנין האומה, ומעולם לא תגיע עד החיים הפנימיים, שבנינם עומד הוא הכן בעד עובדים אחרים, שהם לגמרי מסוג אחר, והם יצמחו דוקא, מתוך אותה "ארץ ציה" של החרדים אשר התנגדו להציוניות באמת ואמונה, מפני חרדתם התמימה על רוח ד' על עמו על יסוד חייו.

כמובן שהפירוט של הפרוגרמה של אגודת ישראל, הוא כבר נכנס תחת סוג הפרטים של תורת הסבלנות, לא תחת הסוג של הקו הכללי, שעליו הם דברינו, ועל כן איני אחראי להם. חלילה לדחות "נפשות תועות" כל זמן שלא יתפרצו לקחת להם קרנים לומר שהם הם קברניטיה של האומה שיפלסו לה אורח חיים חדש, לקוח בהקפה מהמודרניות האירופית, שהיא כסף סיגים מצופה על חרסי האליליות הקדמוניה, וכל זוהמת שפלותה, שעליה הננו נלחמים, ועוד נלחם בכל עז רוח ד' אשר תשגבנו סלה.

המאורע של הויכוח ע"ד[11] הגימנסיה, וביחוד דעתו של הלוי ז"ל[12] בזה ודאי כבר הוא נכנס בתור פרטי פרטים, שאיני צריך להזקק לו בזה. בכל זה אגיד לך יקירי כי הגימנסיה, עם כל היתרון שלה בהשפעתה על תחית השפה והטקטיקה החיצונית, של הלאומיות, חטאה הרבה לרוח ישראל, במה שעשתה כל קודש לחול, וזהו תחילת רקבון, ובסיס של התבוללות גרועה, שפריה מוכרח לצמח ראש ולענה במשך איזה דורות, שאמנם מובטחני בחסד ד' אשר על עמו, שכבר ברא רפואה מוקדמת למכה זו.

ודגמה שלך, ממה שהם נותנים לנו רשיון לבנות בתי כנסיות, ובתי מדרשות, אינו דומה להנידון. פה אין העסק בתורת הסבלנות שבין דת לדת ובין אומה לאומה, אלא בתורת הסבלנות של אותה האומה עצמה בינה לבין עצמה, כדי לשמור את אומץ חייה. ובענין המיוחד שלנו, לעומת בני דתות אחרות, הוא ענין אחר, שדורש הגדרה בודאי, ושנקוה למצא בזה נתיבות סלולות וישרות מאד בעז"ה[13], בבוא תור המעשה, וידעו גויים צדקנו וכל עמים כבודנו.

והאירוניה של ההיסתוריה, אינה אירוניה מרה למשכילים אל רוחה. כבר היו לנו תקופות רבות שנושאי המשרה לא היו כלל מרוצים לרוחנו הפנימי, ומ"מ כל זמן שהמשטר הפנימי עומד הוא על כנו,

ובכללות האומה דבר ד' הוא לקו בהליכות החיים, הרי החיים הכלליים הולכים ומתפתחים, וסוף כל סוף, יבוא התור של האיחוד הגמור, זהו סוד החיים של כסא דוד, שהוא צפייתם של ישראל לדור דורים. והרי האירוניא של הורדוס בתור בונה את המקדש היא יותר מרה, ומ"מ לא בשביל כך יאמר כל חוקר תולדתי נאמן שראוי ללמוד מזה רוח של סבלנות למעשיו של הורדוס והליכות חייו, ושאיפותיו. הלבנים אל הבנין יכולים לשאת גם אותם שאינם חודרים אל עומק סוד הישרים אשר ישבו בו, ולא רק הלבנים, כי אם רשאים הם להיות המנצחים על המלאכה, אבל בבא תור סוד הישרים להגלות אז יבורר הדבר, "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", ומ"מ אין שכר כל בריה מתקפח, ועל פי פעלם ימצאו כל העובדים את ערכם בזכרון האומה לדורות יבאו. וסוף כל סוף יצדק קודש.

השאלה ע"ד מדיניות ודתיות, היא לגמרי צדדית. ערך ישראל בארץ ישראל יתברר שהוא עומד ממעל לכל תוכן של מדיניות ודתיות מורגלה. כשיתחזק רוח העם בקרבו ע"י שבתו אל ארצו וממלכתו, יתחילו סגולותיו העתיקות לצאת לאור עולם, ורוח הנבואה בהוד האלהי שלה יצא ממחבואו, ויתעלה מכל חופש של דיבור, מדומה וארעאי, שהוא נוהג בארצות המנומסות לפי רוח זמנינו. ובמשך איזה תקופה הלא מוכרחת תהיה תנועה דתית מהפכנית לצאת מכחן של ישראל, לטהר ולצרף את כל סיגי האליליות, והחמרנות הגסה, המסובכים ברוחות העמים והדתות השונות, למען צרף את כל מערכי רוח האדם, באופן שיוכשר להתעלות למדת השלום והחופש המוחלט. "והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו, ונשאר גם הוא לאלהינו", "ועתידין תיאטריות וקרקסאות שבחו"ל[14] שילמדו שרי יהודה בהם תורה ברבים", בין תורה פוליטית מבשרת שלום וחירות, כדעת התוספות, שהם בתי החול של חברת העם, ובין תורה דתית, מוזהרת מזוהר האור של דעת האמת האלהית, ואהבת דרכי ד' בחיי היחיד והחברה, כדעת רש"י[15] במגילה שם, ואז נתעלה מעל לגבולה של השאלה הפרטית הזאת. כללו של דבר המדינה תהיה "ארץ ישראל" וסגולת ישראל בטהרתה תשלוט בה, ואם בתחילתה תהיה לפעמים סובלת מאיזה רוחות תסיסיות, יבא הכל למנוחה ע"י אור החיים הבא ממכון נשמת חי העולמים, ההולכת להחיות את עם סגולתו, על ארץ חמדתו, וכל אלה הדברים הנראים כעת לסנטימנטליים, היה יהיו לתוכנים הכריים מלאי אומץ חיים, ויסוד מרץ ועבודת עם.

עבודת הדפסת הש"ס[16] נתעכבה מפני דוחק הנייר. יפה היא ההערה, ע"ד הציון של הפסוק ואמר וגו'[17], ובע"י[18] הדפיסו את המהרש"א[19] בנוסח ד"ה[20] אי, ובאמת בגמ'[21] התחיל במלת ואמר, רק המדפיסים הדפיסו מלת "אי" גדולה בטעותם. לשמחת לב תחשב לי הודעתך ע"ד שביעת הרצון של התלמידים והמנהלים מהשפעתך הטובה, ותקותי חזקה שפעלך והדרך ילך הלך וגדל עליהם, ויה"ר[22] שנזכה לראותך עובד עבודת הקודש על הררי ציון ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו בקרוב.

מצב"י[23] שי'[24] הנני מקבל ב"ה מכתבים כסדרם, ודאי יזדרז כעת לקבע חליפות מכתבים מלאי ענין, לפי התוכנים המתחדשים בחיי הכלל כעת יום יום שראוי שילכו ההשקפות ויתבררו בבירור אחר בירור, בבקורת נכונה והופעת קודש, ששתי אלה יחד הן משלימות זו את זו, והתאמתן הלא הוא האידיאל

העתיד של המדע, ב"ה שכעת התחלנו כבר לקבל מכתבים מב"ב באה"ק[25]. ת"ל[26] מרוצים הם מאד מהחליפה של מצבם, ועוד נקוה לחדשות רבות ענין בימים הקרובים לבא על"ט[27] בע"ה[28].

ת"ח[29] לך על הד"ש[30] מה' סוויצקי, אמנם כבר הודיעני צב"י[31] משם הגולים בכלל, ואולי גם ממנו בפרט, אבל נעים לי לשמוע עוד הפעם מהודעתו דרך אגב בבחינת מסל"ת[32] ' ודי יגונן עליהם ועלינו, ויחננו להתראות בחדות אמת על אדמת הקודש בקרוב.

והנני בזה מקצר ואומר שלו' רב לך ולעוזריך ולכל אשר לך, חזק ואמץ, ויהי ד' עמך לרוממך ולשגבך בישועתו, ונזכה לראות באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, כנפשך היקרה ונפש ידידך מוקירך בכל לב, מצפה אשרך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הנני שולח לך, איזה עקזעמ' ממכתבי ע"ד דגל "ירושלים", אקוה שתמצא בו מקום למפעל והרחבה, נתחזקה נא, ויהי ד' עמנו.

הנ"ל

הרבנית תחי'[33] דורשת תמיד לדעת את כל אשר עמדך לטובה, ומוקירה אותך מאד מאד.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כ"א - כי אם
9. ל"ר - לשון רבים
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. ע"ד - על דבר
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. בעז"ה - בעזרת השם
14. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
15. רש"י - רבי שלמה יצחקי
16. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
18. ובע"י - ובעל ידי
19. המהרש"א - המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ד"ה - דיבור המתחיל
21. בגמ' - בגמרא
22. ויה"ר - ויהי רצון

23. מצב"י – מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
24. שי' – שיחיה
25. באה"ק – בארץ הקודש
26. ת"ל – תודה לא-ל
27. על"ט – עלינו לטובה
28. בע"ה – בעזרת השם
29. ת"ח – תלמידי חכמים
30. הד"ש – הדרישת שלום
31. צב"י – צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
32. מסל"ת – מסיח לפי תומו
33. תחי' – תחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת כ"ח שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הגיע מכתב מאביו בכתב ידו, 'משיב נפש' אחרי כמעט שלוש שנים. ההורים דחוקים, והם שולחים כסף. מחר יתקיים בביתו כינוס היסוד הראשון של 'דגל ירושלים'. התקבל מכתב מהרב חרל"פ.

עיקרי הדברים

- מכתב האב.
- יסוד 'דגל ירושלים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] מוש"ק[2] כ"ח שבט, תרע"ח[3].

בני מחמדי ויקירי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[4], זה כמה אשר אנחנו מקוים לקבל ממך מכתב כתוב בפרטיות באר היטב מכל עניניך, ואיך אתה מרגיש עצמך במקומך החדש, אם הנך מוצא קורת רוח מהתמורה. ועד כה לא קבלנו כ"א[5] דברים קצרים וכלליים, שאמנם אנחנו מלאים לך רגשי תודה גם עליהם, אבל את צמאוננו הגדול לדעת מכל אשר עמך בפרטיות לא הרוו עדיין, ב"ה שקבלנו מכתבים מאה"ק[6], ביחוד מירושלים ת"ו[7], מאאמו"ר[8] שליט"א בכתב יד קדשו, [אביו של הרב קוק, שגר בירושלים; אחרי הכיבוש הבריטי חודש הקשר עם הארץ] שהיה לי למשיב נפש, כמעט זה כשלש שנים שלא זכיתי לראות תמונת כתבו. ת"ל[9] שהם כותבים באופן מרוצה, ומניח את הדעת. רק מה שכפי המובן הם דחוקים במצבם, ואנו הננו שולחים להם כפי היכולת בע"ה[10] לתמיכתם.

בטח כבר קבלת את המכתב הזרגוני, דגל ירושלים. [קריאה ביידיש לייסוד תנועת "דגל ירושלים"] אולי תוכל לעשות איזה תעמולה ע"ז[11] במקומך, ולהועץ עם אנשי לב איך לבא בקשר ענין עם המדינה בכלל, לחזק את מוסד ישוב ארצנו הקדושה, בשעת הכושר הזאת, ברוח ד' אשר על עמו.

ממר כהן נ"י[12] קבלתי מכתב מענין בדבר דרשתו, ועוד לא יכולתי לפנות לתשובתו, כי מוטרד אנכי מאד בכמה עבודות חיוביות ההולכות ושוטפות כעת.

למחר נקוה בע"ה לכונן את היסוד המעשי הראשון לאגודת "דגל ירושלים" ע"פ[13] תכונת המכתב, ע"י[14] אסיפה שתהיה בביתי בע"ה, בויעוד של כחות חשובים, מרבנים ובע"ב[15] הגונים. יופיע נא אור חסדו ואמתו של צור ישראל על עצותינו, ויאזרנו חיל וגבורה ויאר פניו עלינו בחן ושכל טוב למען עמו ונחלתו, לרומם ולשגב את קרן ישעו, בעז לאלקים, כמו כן קבלתי מכתב עברי מהרי"מ[16] חרל"פ[17] שי'[18], מענין בתוכנו הטהור והמקודש הראוי לטהור לב ובעל שפעת קודש שכמותו שי' ירבו בישראל.

אכפיל את בקשתי, שתשמחנו נא בפירוט כל עניניך בקודש ובחול הפתוח לקודש, כרוחך הטהור בע"ה.

חזק בני ואמץ, ודי' ישגבך בישועתו, ויזכנו לראותך בתור האדם המעלה ברב טוב ואושר כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"א - כי אם
6. מאה"ק - מארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. מאאמו"ר - מאדוני אבי מורי ורבי
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"ז - על זה
12. נ"י - נרו יאיר
13. ע"פ - על פי
14. ע"י - על ידי
15. ובע"ב - ובעלי בתים
16. מהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
18. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מכתב שני מאביו. אין חשש שהממשלות יחשדו ב'דגל ירושלים', כי ידוע ש'פנינו... לאהבת הבריות'. המטרה: 'להפיח רוח חיים של אש הקודש' בתנועת התחייה. התרבות המודרנית היא 'אור של עץ ריקבון', אבל אפשר ללכת לאורה כמה צעדים במעשה. צריך להקים ישיבות שכוללות 'את כל מקצועות התורה', עם 'עוז גופני ונפשי'. הראשית: התאגדות ודיבור ספרותי.

עיקרי הדברים

- מכתב שני מהאב.
- מטרת 'דגל ירושלים'.
- ישיבות רחבות.
- התאגדות קודמת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט' אדר תרע"ח[2], [1918, בלונדון. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן]

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, כה ינצרנו השי"ת[6] ברב חסדיו לימים הבעל"ט[7] ויאיר לנו באור ישעו ויחננו לעלות לציון ברינה [על פי ישעיהו לה, י] בשמחת עולם.

ב"ה שקבלנו עוד מכתבים מתמן, [משם – מארץ ישראל (ארמית)] ומכתב שני בעצם כתי"ק[8] של אאמו"ר[9] [אביו של הרב קוק, שגר בירושלים] שליט"א, ת"ל[10] שהם מרוצים מהחליפה שהולכת ונעשית [חילופי השלטון בארץ ישראל: כיבוש ירושלים על ידי הבריטים בכסלו תרע"ח] ורואים בזה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. אמנם דחוקים הם שמה מאד, ועזרה רבה נחוצה היא להיות נשלחת בתדירות. כדאי היה לעשות גם בשווייץ אגיטציה [תעמולה (מגרמנית)] ע"ז[11]. אולי ראוי לי לקחת בזה דברים עם אהובינו ד"ר[12] אשר [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] נ"י[13].

ע"ד[14] תעמולה לשם "דגל ירושלים", [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון] איני רואה כל חשש חשדנות של אי אימון מצד הממשלות. הלא הפעולות הלאומיות מוכרחות הן בכל אופן להיות זורמות והולכות, והכל יודעים שפנינו, ביחוד פני אנשי הרוח מרגישי הקודש, עם יודעי אלהיו, הם תמיד לאהבת הבריות ואחות האדם, ושארית ישראל לא יעשו עולה, [על פי צפניה ג, יג] והזמן נכבד מאד, אם יש איזו אפשרות לפרופגנדה מצד שלמי אמונים, אשר עמדו עד כה מרחוק, אין לנו שעה יותר מוכשרת מהשעה הנוכחית, שאין כדאי לעזבה בלא מפעלים חשובים, לפחות ביסוד הכללי שהוא ההתארגנות בעצמה, הקודמת לכל פעולה פרטית חמרית ורוחנית.

הננו מאד מחכים כבר על דבריך בארוכה, וראוי שתכתב ג"כ[15] לתמן לשמח לבבם במכתב ידך. גם מהר"י[16] רבי שי'[17] [הרב יוסף ראבי (רבין), גיסו של הרב קוק] הגיעני מכתב, ב"ה על שלו'[18] כולם. לא עת עדיין לדבר בפרטיות, ע"ד התעודות הפרטיות של התאחדות האמוניים לבנין הארץ ותחית האומה. המטרה

הראשית והיסודית היא הכללית, כאשר מאז ידעת ממגמת פני, להפיח רוח חיים של אש הקודש בעצמת התנועה של תחיית האומה, המעשית והתיאורית, שרק בעבורה ולמענה הולכות הנה כל טבעותיה של שלשלת המאורעות באדם ובישראל ביחוד, ומתוך מחשכיה צריכה היא יד ד' הנעלמה להתגלות, ע"י[19] הכרת האומה המתגשמת במעשי התחיה והבנין הארצישראלי. בתוך האריגה האורגנית צריך להיות חוט השני של שאיפת שלום האומה ואחדותה הולך וסובב תמיד, בטהרת המידות והדעות לשם בנין הכלל ברוח ד' אשר עליו מעולם.

אמנם בהכרח יהיו סעיפי העבודה נחלקים, ותחת אשר "העולמיים" [החילוניים – המכוונים לעולם הזה] שבנו הנם משיגים ביותר את העוז החיצוני ואת הברק היפיפה שבתרבות המודרנית, שהיא באמת רק אור של עץ ריקבון, שאמנם נוכל ללכת מעט איזה צעדים לאור כהה זה במהלכים המעשיים, אבל הנטיה החזקה מוכרחת להיות התעודדות הרוח הישראלי בפנימיותו, עם יסוד ישיבות והרחבת תורה במובן רחב ומרומם, הכולל את כל מקצועות התורה כולם, מדבר קטן עד דבר גדול, משובצים בשיבוץ עוז גופני ונפשי, כראוי לגוי קדוש ההולך באור החיים ומתעורר לחיים איתנים גם במובן המדיני והמלכותי. וראשית המעשה צריך להיות ההתאגדות של כל נאמני הרוח הדוגלים בשם ד' ותורתו, הנושאים את נפשם למטרות העליונות של הגאולה, המתחלת לישראל ומקפת והולכת את כל שדרות האדם, אשר כל תוי החיים, המוסריים והחברותיים, הספרותיים והאמוניים, הנה הנם סעיפיו.

כעת קשה לי לדבר בפירוט של פרטים, אבל ההתאגדות והתחלת הדיבור הספרותי, עד כמה שאפשר לסגננו יפה ולהעלותו במעלות החיים והקודש, זאת היא ראשית החובה. ועל כן חברים ואמצעיים כספיים הם העומדים על הפרק בראש, והם כמובן תלויים זה בזה. לא נבוז לכל התחלה קטנה ולא נסוג אחור משאיפה היותר גדולה ורחוקה, ודי עמנו.

שמורה יש אפשרות להשיג פה איזה משקל קטן, אבל ספק גדול הוא, אם נוכל להשיג גם להמשלח, לעת שאוכל נפש יקר הוא בכל מקום, הנני מצפה למכתבך המפורט, ונקוה לבשורות טובות משמחות לב חדשים לבקרים [איכה ג, כג] בעז"ה[20]. לע"ע[21] אקצר ואומר שלו' כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואומץ ישעו מיחל הצלחתך ותפארתך בכט"ס[23],

אברהם יצחק ה"ק

שלו רב לאהובינו היקר הר"א[24] קמחי [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן, ידיד הרב קוק] נ"י וכא"ל[25] באה"ר[26], וכן לידידנו הנעלה מוהר"מ[27] ויסבורד וכא"ל שי'. למורת רוחי לא באו עדיין התפילין מעשי ידי בני א"י[28] מאלכסנדריא, [תפילין שנעשו בידי מגורשי ארץ ישראל, שהוגלו על ידי הטורקים לאלכסנדריה שבמצרים בימי המלחמה] מפני מניעות הזמן, ונקוה שיבאו בקרוב אי"ה[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. תל״י – תודה לא-ל יתברך
5. החוה״ש – החיים והשלום
6. השי״ת – השם יתברך
7. הבעל״ט – הבא עלינו לטובה
8. כתי״ק – כתב ידו הקדושה
9. אאמו״ר – אדוני אבי מורי ורבי
10. ת״ל – תודה לא-ל
11. ע״ז – על זה
12. ד״ר – דוקטור
13. נ״י – נרו יאיר
14. ע״ד – על דבר
15. ג״כ – גם כן
16. מהר״י – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי׳ – שיחיה
18. שלו׳ – שלום
19. ע״י – על ידי
20. בעז״ה – בעזרת השם
21. לע״ע – לעת עתה
22. כנה״י – כנפשו היקרה
23. בכט״ס – בכל טוב סלה
24. הר״א – הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. וכא״ל – וכל אשר לו
26. באה״ר – באהבה רבה
27. מוהר״מ – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
28. א״י – ארץ ישראל
29. אי״ה – אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור, 'להחשיך מילין נגד חזון הפלאות'. זו 'טינה ישנה' של כת 'המתחסדת בחסידות ארסית' שאינה סובלת חיים לאומיים בארץ, והעדיפה 'ללקט פירורים תחת שולחן אשכנז'. הרב קוק יכתוב להם בשלום, אף שאולי לא יועיל. אגודות 'מזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי המצוות, שנבהלו מהצד החילוני של הציונות, ולכן יש לייסד אגודות 'דגל ירושלים' בקשר אחווה עם הציונות. יש לאחד את כולן, לייסד בתי מדרש גדולים ו'בית דין גדול כללי'.

עיקרי הדברים

- נגד עמדת 'אגודת ישראל'.
- מזרחי לבד אינו מספיק.
- 'דגל ירושלים'.
- בית דין גדול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום קהילה לכל, [י"ג באדר, תענית אסתר: "שלושה עשר זמן קהילה לכל היא" (מגילה ב)] תרע"ח[2].

אורה ושמחה ששון ויקר לכבוד ידידי רב רחימאי הרב המאוה"ג[3] לממשלת התורה והחכמה, מאיר נתיבות תולדותנו [כינוי לזאב יעבץ, ההיסטוריון שכתב את "תולדות ישראל"] מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], וכא"ל[6] שוי"ר[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

יקרת מכתבו קבלתי כעת, והנני עדיין מלא דכאות לב [מלא צער ושבר לב] מפגיעתם של בני בית מאהבינו, [מן הפגיעה שפגעו בנו אנשים מקורבים לנו] המתימרים להיות מנהיגי "אגדת ישראל", [תנועת "אגודת ישראל", שהתנגדה אז לציונות] אשר לא ישימו אל לב למעשה ד' הנורא אשר הוא עושה בכל מערכות המאורעות על גוי ועל אדם יחד, להוציא על ידו לאור עולם את הצביון השלם של חיי האדם הכללי, האגוד וקשור בנצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם. ובלא חרדת לב, ובאפס התעמקות [ובלי שום התעמקות] חודרת ישיתו פיהם לדבר גבוהות [על פי תהלים עג, ט ושמואל א ב, ג] במרום ונשגב, להחשיך מילין [על פי איוב לח, ב: "מחשיך עצה במלין"] נגד חזון הפלאות אשר עינינו רואות על דבר צמיחת קרן הישועה, ההולכת וצומחת מני אז ע"י[10] קיבוץ נדחים אל הררי קודש, וכעת כבר הזרוע נטויה היא על כל העמים, [ישעיהו יד, כו; כוונתו להצהרת בלפור ולמלחמת העולם] ודבר אלהינו יקום לעולם.

ולענין מעשה, לכתוב להם מכתב בדברי שלו'[11] ע"ז[12] כמובן הנני מוכן בע"ה[13], אף כי מסופקני אם יועיל, כי יש כאן יציאה מן הכח אל הפועל טינה ישנה שבלב, [שנאה ישנה] של כתה ידועה המתחסדת בחסידות ארסית [בחסידות מזויפת, שיש בה ארס] שאינה יכולה לסבול כל תנועה של חיים לאומיים ביחוד ביחש לישראל באי"י[14], וכל מה שעשו עד כה בזה היה כאלו כפאם... [כלומר: מה שעשו עד אז לטובת ארץ ישראל, עשו כמו בכפייה] וכאן מצא בע"ה מקום לגבות את חובו, להשליך נעל על תקות החיים [להשמיץ ולבזות את

התקווה (על פי תהלים ס, י: "על אדום אשליך נעלי")] על אדמת הקודש. והתוצאות מזה, החביבות עליהם היא השתקעות של גלות, ללקט במנוחה פרורים תחת שלחן אשכנז, [שאריות מתחת לשולחן של גרמניה] ועל יסודות של יראת שמים מזויפת כזאת, בונה היא המינות וההמרה המגועלה את קינה, [בונה לעצמה הכפירה והשמד המאוס את קינם] וביצי צפעוני כאלה מתבקעות [ישעיהו נט, ה] הן במשך זמן קטן, של דור דורים בערך.

והנה אע"פ[15] שלגבי אלה בעלי הקרנים, [האנשים התוקפניים] המכתב לא יועיל, בכ"ז[16] אנחנו צריכים לעשות את שלנו ולפתח בשלו'[17]. ואולי יודע מר אדרעסתם [כתובתם] המדוייקה?

ועתה ע"ד[18] אגודות מזרחיות, [על דבר סניפים של תנועת "המזרחי"] זהו דבר נכבד מאד, אבל הגיתי הרבה בתעמולה זו, ובאתי לידי בירור כי ע"י אגודות של מזרחי לבדן לא נמשיך אלינו את הרוב הגדול של שלמי אמונים בישראל. הצד החילוני שבציונות, הטיל כ"כ[19] זועה, [הטיל אימה גדולה] ואולי גם לא שלא בצדק לגמרי, על המון רב תמימי לבב, עד שבשום אופן לא ישמע אצלם קולנו להיות נטפלים לאורגניזציה הציונית, [להצטרף להסתדרות הציונית] כדרך שהמזרחי מתנהג. ע"כ[20] זאת היא הצעתי כי לבד יסוד אגודות מזרחיות, נקרא בקול ליסד אגודות רבות, וגם כללית לדוגמה בשם "דגל ירושלים", [התנועה שהרב קוק ניסה להקים בשנים ההן, כתנועה דתית-לאומית מחוץ להסתדרות הציונית] או "ירושלים" שתהיינה מתיחסות ביחס של אחוה להציונות הכללית, אבל לא תהיה לענף של האורגניזציה שלה. ע"פ[21] תכונה זו יש תקוה להמשיך גם אותו החלק אשר לא ירצו בשום אופן להכנס להחוג הציוני, אפילו ע"י דגל המזרחי. וכשיוסדו אגודות כאלו, וגם כמה דאפשר אגודות מזרחיות חדשות, ראוי לרכז את כל הכוחות יחד, ולרומם בכל עוז את דגל הקודש, להופיע מאור ד' שביסוד אור התורה על חיי התנועה הלאומית כולה, באופן של רחבת דעה וגודל נפש, אשר לאור הטוהר שלה ישובו גם הנדחים והרחוקים להכיר את יסוד החיים של האומה הנפלאה, ההולך ומפעם בכל עוז מאור חי העולמים, מגן עזרנו וחרב גאותנו [דברים לג, כט] מעולם ועד עולם.

וכל האגודות המזרחיות, וכל האגודות השונות, אשר יתכנסו יחד לשם תחיית האומה והארץ, על יסוד הקודש האלהי, ראוי שיתאגדו יחד באיגוד כללי, לכונן את החיים החדשים הבאים לעמנו על ארץ חמדתנו, על יסוד הארת נשמת האומה, במקורה וטבעיותה הטהורה, ליסד בתי מדרש גדולים לחקרה של תורה בכל תעצומות עזה, לכל ענפיה וסעיפיה, לחלק את העבודה לעובדים מוכשרים לכל מקצע ומקצע, לדאג בעד הטפול של כל הידיעות העוזרות לברר את הידיעות התורניות בכל מקצועותיהן המעשיות והרוחניות, ליסד בית דין גדול כללי, ובתי דינים סעיפיים, [ובתי דין מקומיים] לכלכלת [לכלכל, לנהל] כל עניני הדת והחיים המעשיים בהתחברותם, לבצר את העבודה הספרותית על מוסד העז והאומץ של הרום העליון אשר להדרת הקודש, לשא עין ולב, על ההשפעה המחודשה של הזיקוק של הדעה האמונית הכללית בעולם, שתולד לידה חדשה ע"י הופעת אורן של ישראל, ותחת אשר אחרי השתברותה של האליליות הקדמוניה, [שקיעתה של עבודת האלילים העתיקה] יצאו הליכות אמוניות ודתות, [כוונתו לנצרות ולאסלאם] מעורבות עם הסיגים האליליים והכפרניים, מפני חולשת החיים אשר לאומתנו הקדושה בימים ההם, כעת יבאו ימים, וע"י[22] תחייתם של ישראל בארץ ד', יחודש הרוח, ורעיון אלהי עליון איתן ומזוקק יופיע מנאות יעקב, [מארץ ישראל, נאות יעקב (על פי איכה ב, ב)] לטהר את הרוח הדתי, שבכל

מלא עולם, ועמו יחד יטוהר הרוח הפרטי האישי והרוח החברתי של האדם, והדר הקודש של אור התורה האלהית, ופאר נשמת אלהים חיים המפעם בעם פלאות זה, יגלה ויראה בעוצם עזוז נוראותיו, ועל דור בנינו, בני החופש הקדוש והנשגב, ישוב ויופיע אור הזוהר של רוח הקודש בעזוז חילו, וסגולת הנבואה הנאמנה, בכל מפלאותיה ונצח הודה, ברעם גבורתה, ונועם חמדתה, תחל לסול מסילות [לסלול דרכים] בלב דור נאור וכביר לדבר שלום אמת, אל כל העמים תחת כל השמים.

וכל הגדולות הללו, הנם כנטף מן הים [כטיפה מן הים] לעומת החבוי לגוי קדוש בחיק העתיד. וכל אלה הלא מתרקמים הם ברקמי המסכת ההולכת ונארגת [בחוטי האריג ההולך ונוצר] כזאת לעינינו, בכל חשכת חמריותה. ואיך נעמוד מרחוק, ואיך לא נשא דע לסוד קדושים [ואיך לא נשא דעה (על פי איוב לו, ג) לסוד הקדושים] רב ונורא. ולשם כך באתי בבקשתי לכל העולם האמוני במכתב הכתוב ז'רגון [במכתב הכתוב ביידיש] ע"ד "דגל ירושלים".

וע"ד[23] ההצעה לפני הממשלות, הנני רואה בעניי, שבהוסד יסוד דגל כללי, על יסוד הקדש, ראוי שהמטרה הראשית תהיה דוקא מה שהיא התכונה האמיתית של האומה, מילוי מחסור הקודש, שכל הדאגות הפרטיות הנן רק טפלות אליה, והקודש הלאומי, אור חיי האמת של ישראל בצביונו, לא יקום ולא יהיה כי"א[24] בהבנותו בארצו, וזהו כל תשוקתו ומאוייו [משאלותיו] באמת. ומתוך אספקלריה זו [ומתוך ראייה זו] הוא רואה, כי כל מערכי חייו לא יאבו להצליח בכל פזורי גלויותיו, ואם יברק איזה אור כהה, יקום עד ארגיעה, [יעמוד רק רגע (על פי משלי יב, יט)] ואחריו תבא עוד חשכת עלטה יותר איומה, וגם אם יעמוד איזה משך זמן בתומו, יביא מהומה ומבוסה [מהומה ורמיסה (על פי ישעיהו כב, ה)] לרוח ישראל, וכל התכונה הרוחנית העצמית תתמוטט ותהפך למשחית, וההשחתה הזאת תחולל אח"כ[25] תחלואים רוחניים גדולים ונוראים, ששנאת ישראל תתבסס על ידם, והיתה לצרה כללית לכל האנושיות, ולדאבון לב, לכל יקירי רוח שבה בכלל, שמכל אלה אין תוצאה אחרת להנצל, כי"א הרפואה הרדיקלית של שיבת בנים לגבולם, [ירמיהו לא, טז] ברוח עוז של רוממות קודש.

והנה את פרטי טענותיהם איני יודע עדיין, ואין אני מכיר שום מוצא איך להשיג את המכתבים בצורתם, אולי יש להדרת כבודו ידיעה בזה בטח יודיעני. לכתב ספר מסודר פולמי [ספר פולמוס מסודר] קשה לי מאד, והמעצורים ג"כ[26] רבים. בכ"ז אקוה לעשות בזה איזה צעד בל"נ[27]. אבל תחילת כל צריכים לדעת פרטי דבריהם, והסיבות היסודיות שגרמו להם את הצעד הבלתי הגון הזה. והננו נתמכים בימין צדק צור ישראל וגואלו, ימין ד' רוממה ועושה חיל. [תהלים קיח, טז] ישמח ויעלז בימי הפורים הבעל"ט[28] על כל טוב, ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן [תהלים צב, טו] לראות בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו [על פי תהלים קו, ה] לאוי"ט[29], כנפשו האהובה והרוממה, ונפש עורגת תמיד לידידותו הנאמנה. המצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. שילוח מכתבי זה נתעכב עד אחר הפורים שעבר עלינו ב"ה בכ"ט[30], ואפריון אמטי למר על האי חורפא וחוליא דשדר לי בלישנא דחוכמתא אמרא וגדיא יאי ויאי, [והנני מגיש תודה לאדוני על החריפות והמתיקות]

ששלח לי בלשון חכמה, כבש וגדי נאים (ארמית; תודה על משלוח מנות ששלח לו בפורים)] ישר חיליה, ויפיש חיי סגי במלא חדותא, בירושלם קרתא דשופריא, [יישר כוחו, ויאריך חיים רבים מלאי שמחה, בירושלים עיר היופי] כרעותא דליביה, דמליא דכותא, [כרצון לבו, המלא זכות] וכברכתא וצלותא דרחימיה, דמוקיר יתיה לחדא, כסגיאות פורסניה.

הק' איה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. שלו' - שלום
12. ע"ז - על זה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. באי"י - בארץ ישראל
15. אע"פ - אף על פי
16. בכ"ז - בכל זאת
17. בשלו' - בשלום
18. ע"ד - על דבר
19. כ"כ - כל כך
20. ע"כ - על כן
21. ע"פ - על פי
22. וע"י - ועל ידי
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"א - כי אם
25. אח"כ - אחר כך
26. ג"כ - גם כן
27. בל"נ - בלי נדר
28. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

'עוד לא פותח הסמדר, אבל עומד הוא להיפתח'. מתוך 'דכאות ארץ העמים' הרב קוק מתעודד מאור ארץ החיים. חפצו לרומם את 'דגל ירושלים' ולאגד את כל יראי ה' וחושבי שמו. הרב קוק מבקש לדעת על בריאותו של הרב חרל"פ.

עיקרי הדברים

- הסמדר עומד להיפתח.
- 'דגל ירושלים'.
- שאלה לבריאות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז אדר תרע"ח[2].

עזר מקודש, וסעד מציון יבא ויערב לכבוד אהובי מחמד נועמי הרב הגאון, אוצר סגולת קודש, כליל פאר טהרת אמת מוהרי"מ[3] חרל"פ[4] [הרב יעקב משה חרל"פ] שליט"א[5], וכא"ל[6] בכלל ובפרט, חיים שלו'[7] וברכה עדי עד.

אחדשה"ט[8] באה"ר[9] ונאמנה.

עוד לא פותח הסמדר, [על פי שיר השירים ז, יג] אבל עומד הוא להפתח. ואם הרמונים לא הנצו עדנה, אבל שטפי זרמי חיים הנה באים ונוהרים להניץ נץ קודש קדשים, וזוהר מכתבי קדשיו, הופיעו לעיני והקשבתי בהם רב קשב, ודיוקן חביבות קדשו נגד עיני מאיר הוא בהוד תפארתו, וממעמקי הגלות, ומדכאות ארץ העמים, מערפלי טומאת גושה ואוירה, הנני מתעודד לנוגה ברק אור החיים המופיע מארצות החיים לעורר רחמים רבים, בצפיית ישועה, לשיבת שבותינו למרום הר קדשו, לצאת ברכוש גדול מתוך המאפליה לאור אורים, ומעלת חביב לבי כתר"ה[10] ירומם אף ינשא, בעז שמחת גילת אל, אלהי אמת, ושיחת קודש של תפילת ישרים במקום קדוש משכני עליון תוסיף עלינו נהרה, לשמע קול מבשר ואומר חוסן ישועות חכמת ודעת קדושים, ופלגים ישטפו, ונהרים רחבי ידים ישאו קול דכים, לשגב ישע כל נדכאי רוח, הנה זה עומד אחר כתלנו. [שיר השירים ב, ט]

והנה אמיץ ואדיר הוא חפץ לבבי ומגמת פני לרומם את דגל ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] לאגד את כל יראי ד' וחושבי שמו, לאהבת חמדת קודש, ועל משכילי עם הצמאים לאור דעת ד', הנגשים אל הקודש ברוח חכמה וטהרת לבב, בעז גבורה ורוויית שעשועי קודש קדשים, יאיר אור חיי עולמים, להוציא ממסגר אסירי עולם, וכל נקודות החיים בכל מקומות פזוריהם, יעלו ויראו יזהירו ויאירו כעצם השמים לטהר, וממרומים יופיעו חיי נשמות, המתמלאות נהרה, שעתידות הן להבראות ולבא בעם נברא, אשר יהלל י-ה בכל מעבדיו, ופרץ מים כבירים ישטופו באהבת נעימת חמדת ידידות ארץ חמדת

עולמים, ומעגליה ירעפון דשן, להשביע נפשות שוקקות, וחסד ד' מעולם עד עולם יאיר, לברוא ניב שפתים, המבשר צבא רב שלום שלום לרחוק ולקרוב ברפואת אמת ומרפא לנפש.

והנה כעת לפי הזמן והמקום אי אפשר להאריך בדברים מפורשים ומבוארים באר היטב, ואני תפילה, יחנני ד' בחן חסדו, ובטהרת מי פלגיו, בתשובה עליונה יטהרני, להשיבני אל הקודש, ולחדות בחדות אור תורה ומתק יראת ד' טהורה, לרומם נס קודש קדשים על מכון הר ציון וכל מקראיה, כנפשו היקרה ונפש אוהב דבק בכל מעמקי לבב בעז חבת ידידות שפעת נועם קדשו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נא להודיעני ממצב בריאות גופו הטהור, אשר אקוה שיתחזק בכל עז, איתן ורענן יהיה בעז ד', מחיה חיים, נותן עז ותעצומות לעם, לעולמי עולמים.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שלו' - שלום
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב שלום יצחק לויטן, רב כריסטיאניה

הרב קוק מצטער שההשתדלות למצות לא הועילה. 'דגל ירושלים': עיקר העבודה עכשיו היא ההתארגנות. בתחילה - עיתון. המגמות: תמיכה בת"ח, ישיבות, מושבות על פי תקנות היהדות, וספרים לחיים החדשים. סניפים: 'בנות ירושלים' לנשים, 'צעירי ירושלים' ו'פועלי ירושלים'.

עיקרי הדברים

- מצות.
- מגמות 'דגל ירושלים'.
- סניפים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ט אדר תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכ'[5] י"נ[6] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[7] מו"ה[8] שלו' יצחק לעוויטאן [הרב שלום יצחק לויטן, רבה של כריסטיאניה (אוסלו)] שליט"א[9], האבד"ק[10] כריסטיניא, יצ"ו[11], וכא"ל[12] שו"ר[13]. אחדשה"ט[14] באה"ר.

יקרת מכתביו עם הטשיקים לצדקה הגיעו לידי. וע"ד[15] המצות צר לי מאד שהשתדלותנו לא פעלו, ומי יוכל לדון וגו'[16]. ודי' ישלח להם מקודש עזרם, ובודאי לא יעזבם ד' אשר לא יעזוב את חסידיו, ואחד המרבה וכו'[17], [ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון לבו לשמים; ברכות יז] ואחר כונת הלב הם הדברים. ובודאי נתן כת"ר[18] איזה עצה טובה לעדת קדשו איך להתנהג בשעה"ד[19] כזאת. ודי' ירחיב צעדינו ללכת בהרחבה בדרישת פקודיו לשמור ולקיים כל מצותיו באהבה, ובהידור ולישרי לב שמחה.

וע"ד "דגל ירושלים" [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] עיקר העבודה כעת היא ההתארגנות, של כל יראי ד', לעבודת הקודש, של גאולת הארץ ובנינה. וע"י[20] קיבוץ הכוחות כלם נגלה את דעתנו הכללית של כל ישראל, שיסוד האומה בארצה הוא בנוי על רוח ד' וקדושת תורתו שהיא חיינו לעולמים. והפרטים רבים הם שיבאו בע"ה[21] בקרוב. וראשית המעשה יהיה קביעות עתון בשם דגל ירושלים, לברר את צדקת המחשבה של כל שלומי אמונים, ותביעתם הקדושה לדרוש את אור ד' על אדמת קדשו. וכל אשר יתרבו האגודות, וכל אשר יתגדל כח התומך, ע"י[22] נתינת שקלים של החברים, כדי שלא יהי'[23] מעצור בהפרופגנדה, כן יתקדש שם שמים, והאתחלתא דגאולה אשר התחילה להתנוצץ תהיה לאור נוגה הולך ואור עד נכון היום בע"ה. המגמות הראשיות הן: א) תמיכת ת"ח[24] וגדולי תורה ביחוד, ב) התיסדות ישיבות גדולות וקטנות ושכלולן ברוח קדושה וטהרה, ג) יסוד מושבות באישור תקנות ע"פ[25] קדושת היהדות, ד) עריכת ספרים מועילים לצרכי החיים החדשים הבאים עלינו לטובה בבנין האומה בארצה. סניפי ההתאגדות הכללית הזאת יהיו, א) בנות ירושלים בעד נשים צדקניות, שחלקן גדול מאד בזכות הגאולה, ב) צעירי ירושלים, מהדור הצעיר שלבו מסור לקדושת ישראל לדגול בשם ד', ולהחיות

בקדושה את היסוד הלאומי, ג) פועלי ירושלים, להכניס את כל הכח העובד והפועל של ההמון הישר, הנוהה אחר ד' וחפץ להחזיק במעוז היהדות האמיתית.

ועוד רבים רבים מאד הם הרעיונות העתידים להתגשם בעז"ה[26] ע"י קיבוץ הכחות, ומאד ישכילו לעשות אחינו הרחוקים במדינותיהם כשייסדו אגודות ויתקשרו בשלום שקליהם למרכזנו, ועצת ד' תופיע עלינו ברב חסדו, ובישע ימינו נושע לעולמים.

והנני בזה ידי"ע[27] דוש"ת[28] חותם בברכת חיים ושלו'[29] וזרע חייא וקיימא עם האשה אשר הוכיח ד' לו נ"ב[30] הרבנית תחי'[31] לאוי"ט[32] ברב נחת וכט"ס[33], ויחוג בדיצות את חג המצות ברב עז וחדוה, כנה"י[34] ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ"ב. יכתב נא כת"ר בטובו לגיסי הגנ"י[35], וד"ש[36] בעדנו ויטיב נא להודיענו כשיקבל מהם תשובה בע"ה, ידי"ע הנ"ל[37]. ד"ש[38] מבית לבית ברב טוב סלה,

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. האבד"ק - האב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. שוי"ר - שלום וישע רב
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. וע"ד - ועל דבר
16. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. בשעה"ד - בשעת הדחק
20. וע"י - ועל ידי
21. בע"ה - בעזרת השם
22. ע"י - על ידי
23. יהי' - יהיה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. ע"פ - על פי
26. בעז"ה - בעזרת השם
27. ידי"ע - ידידו עוז

28. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
29. ושלו' – ושלום
30. נ"ב – נכתב בצד (תוספת למכתב)
31. תחי' – תחיה
32. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
33. וכט"ס – וכל טוב סלה
34. כנה"י – כנפשו היקרה
35. הגנ"י – הגאון נרו יאיר
36. ודי"ש – ודרישת שלום
37. הנ"ל – הנזכר לעיל
38. ד"ש – דרישת שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מהתנועה הלאומית ישתתפו בו - אלה שלא ייכנסו אפילו ל'מזרחי'. לכך הדפיס את 'דגל ירושלים'. האיגוד יביא ל'מוסר ציבורי' שיזהיר את העסקנים הרשמיים מחילול קודש. הברכה למשלחת פורסמה ב'אקספרס'.

עיקרי הדברים

- רוחב הדרישה.
- 'דגל ירושלים' לרחוקים.
- מוסר ציבורי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח ניסן תרע"ח[2].

לכבוד רב חביבי המאיר הגדול לממשלת התורה והחכמה, טהור דעה ובר לבב. מוהר"ר[3] זאב יעבץ [ההיסטוריון והמחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[4].

שלו'[5] רב עד העולם.

יקרתו השני' קבלתי, והנני תמים דעים עם הדרת כת"ר[6] שעלינו החובה להתאמץ בגילוי דעת להרחיב עד כמה דאפשר את גבול הדרישה של זכיות אומתנו על ארצה, ובצורה חיובית עלינו להודיע ברבים להוציא מלבם של אלה המשתדלים להמעיט את הדמות הלאומי, ואת זרם החיים הבא ושוטף להופיע ראשית גאולה, לעכב את מרוצתו. אבל כדי להכין יסוד שגילוי דעתנו יהיה דבר המתקבל על דעת אלפים ורבבות אחינו הקשורים בקשר הקודש של מורשת אבות באמונת אומן, ראוי לנו לשא נס [להרים דגל (על פי ישעיהו יג, ב)] כזה שישתתפו בו גם אלה אשר היו רחוקים מהתנועה הלאומית, מפני שאינם יכולים לסבול צורה חולונית בחיי הכלל של גוי קדוש, והם הם אלה אשר לא יכנסו בשום אופן אפילו להאורגן המזרחי [לתנועת "המזרחי"] מפני הזיקוק שיש לו [מפני הזיקה שיש לו] עם הציונות הרשמית, שצדה החולי [שצדה החילוני] מבולט הוא כבר יותר מדאי. ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים, [הקול הקורא לייסוד "דגל ירושלים", תנועה שהרב קוק ייסד בלונדון, כתנועה לאומית ברוח התורה] והנני מקוה ממנו בע"ה[7] תוצאות טובות.

והנני קורא את כל בעל וגדול בעמנו לתמוך בידי הכהה בהשתדלות זאת. ומה מאד אשמח אם הדרת כבודו ימנה בין סומכי ומחזקי מפעל זה. וע"י[8] האיגוד הזה אקוה שמוסר ציבורי יהיה יוצא לאור, עד שיוסרו העסקנים הרשמיים, ויזהרו לפחות מחלול קודש בגילוי פנים, כי ידעו שיש כח צבורי ההולך ומתרכז בשם אור ד' וקדושת תורתו, על הככר הלאומי. [בזירה הלאומית] אולי ראה כת"ר את ברכתי להמלאכות [לוועד הצירים הציוני, שיצא אז לארץ ישראל] שנדפסה בהעקספרעס, ומכתב כזה ממש שלחתי להם כתוב עברית. יתן ד' ויפעלו הדברים, לאושר עם ד' העומד על משבר לידת גאולתו. [על פי ישעיהו לז, ג: "כי באו בנים עד משבר"]

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[9] כנה"ר[10] ונפש ידי"ע[11] קשור באהבתו ודוש"ת[12] כה"י[13],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וע"י - ועל ידי
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"ר - כנפשו הרמה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
13. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מבקש מיעבץ להרגיע את אנשי 'המזרחי', ש'דגל ירושלים' אינו דוחק את רגליהם, אלא מבצר אותם. מכתבו פורסם בעיתון ברוטרדם. כנראה גם גדולי רבני רוסיה הגיעו להכרה שנחוצה הופעה חדשה. הרב קוק כתב לרב הראשי על תמיכה ביהודי פולין.

עיקרי הדברים

- הרגעת 'המזרחי'.
- פרסום בהולנד.
- יהודי פולין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' ניסן תרע"ח[2].

שלו'[3] רב לכבוד רב חביבי המאור הגדול לתורה ולתעודה, ולתולדות ישראל ויהודה, מו"ה[4] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תתכ)] שליט"א[5].

אחדשה"ט[6] באה"ר[7].

לשמחה תחשב לי חליפת מכתבנו, ושעשועי נפשי הם דבריו הנחמדים האמורים בדעת וטהרת לבב, ואלפי תודות אגיש לכבוד ידידי כת"ר[8] על כל הערותיו הנכבדות. והנה ע"ד[9] הסיוע אשר העירותי את לבב הדרתו שאקוה מאתו לחיזוק "דגל ירושלים", כמובן שחס לי להטריח את כבודו הנעלה בדברים פעולתיים, לריוח גדול אני חושב את הבעת הרצון שלו להתאגדות הזאת, אשר אולי יקרה הדבר שאיזה נכבדים מהמזרחיים יזדמנו עמו, ויוכל להרגיע את לבבם ולהסיר מהם את פחדם, בחשבם שדגל ירושלים, שהוא קורא להתאגדות שלמי אמונים בישראל, הוא כדוחק את רגלי המזרחי, מה שבאמת הוא רק מבצר את מעמדו עוד יותר, וסולל בעדו מסילה למשאות נפש יותר רחבות. ואם באיזה רגעי הפנאי יאבה כת"ר לכתוב את השקפתו על הצורך של ההתאגדות הזאת, והבנתו הברורה, ביחושה הטוב אפילו אל התנועה הלאומית בכלליותה, וק"ו[10] להמזרחי שתוכן הקודש סוף כל סוף הוא מובע בה, באיזה שפה שיבחר, עברית, או אנגלית, או יהודית המדוברת, אם מר רגיל לכתוב בה, חושב אני שיהיו הדברים לתועלת. בעתון אחד בהולנד, בראטערדאם, [ברוטרדם] נעתק מכתבי כמעט כולו, בהערה לשימת לב לענין זה, אולי תתעורר סוף כל סוף התחיה בנקודתה היותר יסודית, שהיא בלבם של שומרי מורשה בישראל, שרק אז נוכל בבטחה לחכות על תוצאות משמחות לב מכל גלגלי התנועה מרחוק ומקרוב.

את דעתם של גדולי הרבנים מפורסמי הדור ברוסיא לא אוכל לדעת כעת כמובן, אבל חושב אני, שסוף כל סוף באו לידי הכרה שאיזה הופעה חדשה מצד ראשי הנושאים של אור הקודש, מוכרחת להופיע,

ואולי תהיה התאגדות זו מכוונת לדעתם. ורגלים לדבר יש לתקוותי זו, מאיזה נסיונות שברחו מהם בתחילה, ואחרי עבור זמנים במרירות לב באה עליהם הסכמתם.

אקוה שכשתוסד הועידה המנהגת, שאקוה שתצא בע"ה[11] אל הפועל במשך חודש זה המוכן לגאולה נוכל לגשת לאיזה פעולה מכתבית בענין שהציע כבוד אדוני. ע"ד האפשרות להגיע את התמיכה לאחינו בני פולין, כתבתי מזה, להטשיף רבי דפה, [הרב הראשי של האימפריה הבריטית, הרב ד"ר יוסף צבי הרץ] שיש לו הכרות בחוגים המעשיים בישראל ובגוים, וארא אי"ה[12] דבר מה ישיב, אולי יהיה אפשר לעשות בזה איזה צעדים לרוחתם של אחינו האומללים, שפצעי לבינו דם יזובו בזכרנו את גורלם, והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, ינוב בשיבה טובה דשן ורענן, ויחוג בדיצות את חג המצות הבעל"ט[13], ויה"ר[14] שההשתא הכא לשנה הבאה באדי"ש[15], השתא עבדי לשנה הבאה ב"ח[16], יתקיים בנו בכל מלואו וטובו באמת ובתמים, כיד ד' הטובה, כנה"ר[17] ונפש אחוז באהבתו הנאמנה ודוש"ת[18] בכל לונ"ח[19],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. לא להמלכות כתבתי ברכה, כ"א[20] להמלאכות שנסעה לא"י[21], ["ועד הצירים" הציוני בראשות חיים ויצמן, שיצא לארץ באביב תרע"ח] והיא נדפסה בהעתון "עקספרעס". אם לכת"ר[22] נמצא בה חפץ אשתדל בל"נ[23] להשיג את העלה ההוא ולשלחה אליו, בכבוד. אנכי הזכרתי את הדבר לכת"ר רק מצד פגישת מחשבותינו באיזה נקודה שם.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. וק"ו - וקל וחומר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. באדי"ש - באחרי דרישת שלום
16. ב"ח - בן חורין / בני חורין; "בב"ח": בשר בחלב
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. לונ"ח - לנחמת ציון
20. כ"א - כי אם
21. לא"י - לארץ ישראל
22. לכת"ר - לכבוד תורתו

23. בל"נ – בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב יעקב הכהן יפה, מנצ'סטר

הסבר מפורט ל'דגל ירושלים': (א) כמותי - לאפשר לכל ירא ה', גם לאלה שאוסרים להצטרף לציונות ולמזרחי, להשתתף בבניין; (ב) עיקרי - 'אש הקודש חסר מן הציונות', וקביעתה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת' היא 'התבוללות מסוכנת', ו'המזרחי המתון לא יוכל לשנות זאת; (ג) מטרה אחרונה - אם העמים יראו שהתנועה חילונית, הפוליטיקה עלולה לסגת. 'אם כל העמים ילכו איש בשם אלוהיו... אנחנו נלך בשם ה''. בכל זאת יש ל'מזרחי' תפקיד, והרב קוק מוכן לחזקו.

עיקרי הדברים

- ריבוי משתתפים.
- אש הקודש חסרה בציונות.
- חשש לנסיגה פוליטית.
- תפקיד המזרחי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' ניסן תרע"ח[2].

כבוד ידי"נ[3] מתו' הרב הגאון המפורסם סוע"ה[4] רב פעלים מוהר"י[5] יעקב הכהן יפה [הרב יעקב הכהן יפה, רב במנצ'סטר] שליט"א[6], רב בק' מאנשעסטער יצ"ו[7].

שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

ממכתב כת"ר[10] ידידי הנני רואה, שלא חנן את מכתבי הגלוי [לא עיין במכתבי הגלוי] באותה ההתעמקות שקיויתי מכשרונו הנעלה, ע"כ[11] אני מוכרח לפרש קצת הדברים הכלולים שם כבר, המטרה הראשונה הכמותית של ד"י[12], [של "דגל ירושלים"] היא לא מטרה מקומית, כי"א[13] כללית, בצפיה שתתפשט במלוא רוחב ארצות, ובשביל כך הננו מוכרחים להרחיב את פתחיה, עד שכל איש ישראל, המוקיר את חיי הנשמה הישראלית והמכיר שנושא הקודש דוקא הוא הנו היסוד המגמתי של כל מערכת החיים הלאומיים שלנו, יוכל להתאגד עמנו ולעבוד אתנו יחד על הככר של התחיה הלאומית בארצה, מה שאי אפשר לנו לקוות אם נעסוק רק באגודות "מזרחיות". ואפילו אם נאמר שבעיר אחת או ערים אחרות, שההתנגדות להציוניות מצד הבלטת החול שלה לבדו לא העמיקה כ"כ[14] את שרשיה, יהיה אפשר לאגד את כל החרדים אל המזרחי, אבל בשום אופן לא יצא הדבר אל הפועל במחנה ישראל הכללי בהמקומות שהתורה והיראה מתנוססות שם לאות ולמופת, בייחוד בגלילות שהתרכזו בהתנגדות גדולה להציוניות מפני שאומרים שביטוי החול שלה הוא מנוגד לרוח ישראל, והמזרחי הלא מאוגד הוא בהציוניות הכללית. ואותם הרבבות שהם חושבים לאסור להם להשתתף בהתאגדות הציונית, מה תהא עליהם?

וכי נוכל לעזוב אותם בשעת כושר נפלאה זו שלא יתנו יד לבנין האומה? או נשים בנפשנו שקר שנוכל להעבירם על דעתם הפנימית המושרשת בהם בהתעמקות של קדושה ואמונה חודרת? ע"כ ד"י נחוץ לנו

לא רק מצד שמו כי"א מצד נתינת אפשרות לכל בן ישראל להכנס בעבודת התחיה. זהו הטעם הכמותי שרמזתי במכתבי הקודם לכתר"ה[15].

והשנית, והיא היותר עיקרית, שבאמת אש הקודש חסר הוא מן הציוניות במצבה הנוכחי, והמזרחי שתכונתו היא תמיד נוחה ומתונה, וכך יפה לו על פי ערכו, לא יוכל להשפיע על הציוניות הכללית שתחדש את דרכה הסלולה לה מאז, "שהציונות דבר אין לה עם הדת", [הצהרה שיוחסה לראשי התנועה הציונית, שהדת היא עניין פרטי] שנשתרש בציונות הרבה מאד, ונשארה הדת בהתוכן הלאומי בתור דבר פרטי, וזאת היא באמת התבוללות מסוכנת לישראל. המזרחי לא היה יכול להתנות עם הציונות הכללית, שתעקור מתוכה את התכונה הזאת, וע"כ[16] הולכים הדברים ממילא ומחזקים את העיורון הזה, כאילו באמת ככל הגויים ["ככל הגוים בית ישראל" (יחזקאל כה, ח)] וכו'[17], שהיסוד התחיתי הלאומי שלהם הוא כולו חול בכוח אנושי וכשרונו המוגבל. אמת הדבר, שאם היתה הציונות מתחדשת כעת לא היתה מחליטה החלטה זרה זו, מפני שע"פ[18] הטבע של התנועה בהיותה מתקרבת לחוגה המעשי בתור תנועת עם מיד היו מכירים מה שהטבע העממי הישראלי דורש; אבל אז בהיות כל הדברים מעוטים בעלטה, וכי"א חזה בציונות את חזון רוחו, לא יכלו ה"מודרניים" שלנו להבין אחרת כי"א שהציונות היא הכנסת זרם לאומי אירופי בכנסת ישראל, והמודרניות האירופית הלא היא רוצה בכל עוז לקרוע את הציבוריות החברתית מן הדת, ע"כ גם בציוניות צריך להיות כך לפי דעתם.

אבל הלב הישראלי החסון יודע הוא שלא כצורנו צורם, [דברים לב, לא] ואם כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, [מיכה ד, ה] או בלא שום שם של איזה אלוה, לעולם אנחנו נלך בשם ד', עומד הוא ברתת לעומת תנועה ישראלית לאומית שאין אור הקודש מתנוצץ בגאון עולמים על ראשה. ובשביל כך נחוץ לנו ד"י, או הסתדרות עמוקי האמונה ואדיריה, שהם נושאים בנשמתם את החיים העמוקים הטבעיים של כנסת ישראל, שיתנו כעת, בעת בריאת העם ולידתו החדשה, להתנועה הלאומית את צביונה החי במלוא הדרו, והוא דגל הקודש ששם ד' ותורתו הוא עיקרו הכללי, כלומר יסוד הלאומיות וצורתה של הממלכה הישראלית בעתיד הקרוב בישע ד'.

והשלישית, המטרה האחרונה. המטרה האחרונה בחיים הכלליים פועלת הרבה על כל הדרכים המסבבים אותה, ע"כ בהיות המטרה האחרונה להציוניות הכללית החוסן הלאומי הגשמי, שאפי'[19] אם נכניס בתוכה זרמים דתיים יהיו נראים כטפלים למטרה העולמית, ובכל פעם בהפגשם יחד הענינים העולמיים והדתיים יהיו האחרונים נדחים מפני הראשונים, לא ע"פ[20] אותם הגדרים שהתורה בעצמה מגדרת אותם כי"א ע"פ הות נפש של מנהיגים פוליטיים ששכחו או שלא למדו. אבל ד"י מבטא הוא במציאותו, שהמטרה הראשית היא יסוד הקודש במילואו, שלמות הקדושה הישראלית העורגת אל חייה השלמים, כפי המבוטא בדברי הנביאים ורוח הקודש שבכתובים ושבדברי חז"ל[21] באמת ותמים, וכן הדברים חרותים על הלב הכללי של האומה, וזאת היא "התשובה אל היהדות" במלוא מובנה, והוא מתעסק בהתלהבות געגועית בכל הקניינים העולמיים של האומה, מפני שהם הם כולם מכשירי הקודש. ולהגדה ציבורית זו אנו צריכים כעת להסתדרות שלמה שתביע אותה, ורוח זה לא נתן להמזרחי ביסודו, ע"כ א"א[22] לדרוש ממנו את המפעל הזה, ואנו מוכרחים כעת ליסוד הסתדרות חדשה

זו בנויה ע"פ העיקרים השנויים בזה, תקרא "דגל-ירושלים" או שם אחר, רק לדעתי שם ירושלים, ראוי להקבע על תנועה זו מפני הטעמים האמורים במכתבי הכללי, ויש עליו להוסיף דברים הרבה מאד שאיני יכול לפרטם כעת.

אבל לא יחשוב כתר"ה[23], שמתוך כל אלה ההבדלים שיש בין הציוניות הכללית להמטרות של ד"י, האחרונה היא דבר העומד מחוץ להציוניות, לא כן, אדרבא רק ע"י[24] הופעת הסתדרות כללית ברוח אדיר וקדוש כזה עלולה היא הציוניות להתעלות, והתעלותה תגיע עד לידי מדה זו של הכרת מהותה הפנימית והחזרת עטרת ציון ליושנה. ולא די שבמחנה ישראל תתעלה הציוניות ע"י אור הקודש שיפעם בחזקה בהתנועה הלאומית, אלא גם בעמים תתעלה יותר, כי רגש האמונה הכללי, המאיר ע"י אורן של ישראל מהשפעת התנ"ך[25] על העמים האירופיים והאזיים היותר מפותחים, דורש הוא את תחייתו ע"י שיבת ציון.

אבל דרישה זו לא תוכל להתמלא בעוד שלא הוזל טל חיי קודש בתוכיותה של התנועה הציונית עצמה; ואדרבא יש לחוש שאם ירגישו המעמיקים באמונה שבין העמים, שהכח היותר חשוב בהתנועה הוא חולוני ועולמי, רחוק מהכרת הקודש וגעגועי האומן החודר את עמקי הנשמה ברשפי יקודה, תוכל חלילה הפוליטיקה בעצמה לצעוד אחורנית, עכ"פ[26] בחוג גדול ממוקיריה כעת, וע"י[27] השבת אור הקודש והדיגול בשם ד' נביאיו ותורתו, ביסוד הכללי והמטרתי של התנועה, נחזק את היסוד הפוליטי באמת והדר. ודבר זה לא יצא אל הפועל ע"י הדרך האטי המזרחי, כ"א ע"י ההופעה החדשה של הסתדרות תחייתית לשם כך ביחוד.

ובכ"ז[28] יש להמזרחי ולצעדו המדוד תפקיד גדול מאד, אבל גם הוא יתחזק ע"י היסוד הכללי של ד"י. ע"כ דעתי היא מסכמת, שעבודתי תהיה מיוחדת בעיקרה לד"י[29] במובנו הלאומי הכללי, לא בערך מקומי של איזו עיר ומדינה מוגבלה, ועם זה מוכן אני לעסוק באהבה בחיזוק עניני המזרחי. ואם כת"ר יסכים ע"ז[30] נקח דברים אי"ה[31] ע"ד[32] הזמן שאוכל לבוא בל"נ[33] למחנהו בעזה"י[34].

והנני בזה חותם בברכת ידי"ע[35] ואה"ר[36],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. דברי בחפזון גדול נכתבו, וע"ד[37] הפרוגרמה, באמת ערכתי לעצמי פרוגרמה, אבל לדעתי היסוד הכללי הוא קודם לכל, ואח"כ[38] ברוב יועצים תוכל פרוגרמה מפורטת לצאת לאור אי"ה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. שלו' - שלום

9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ע"כ - על כן
12. ד"י - די ירחם
13. כ"א - כי אם
14. כ"כ - כל כך
15. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
16. וע"כ - ועל כן
17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. שע"פ - שעל פי
19. שאפי' - שאפילו
20. ע"פ - על פי
21. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
22. א"א - אי אפשר
23. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
24. ע"י - על ידי
25. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
26. עכ"פ - על כל פנים
27. וע"י - ועל ידי
28. ובכ"ז - ובכל זאת
29. לד"י - לדגל ירושלים
30. ע"ז - על זה
31. אי"ה - אם ירצה השם
32. ע"ד - על דבר
33. בל"נ - בלי נדר
34. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
35. ידי"ע - ידידו עוז
36. ואה"ר - ואהבה רבה
37. וע"ד - ועל דבר
38. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרעיון של יעבץ ש'התוכן הפוליטי של ישראל יתייסד על ידי בני נכר', כדי שרוח האומה תתפתח, תואם את מחשבתו. אבל זה 'חזון עובר': כשהעם יתכונן בארצו, יפנה לטהר את העולם הפוליטי מסיגיו. לכן 'דגל ירושלים' לא יזנח את הפוליטיקה. ד"ר לוין שלח מחברתו על רס"ג.

עיקרי הדברים

- הפוליטיקה בידי אחרים - זמנית.
- טיהור הפוליטיקה בעתיד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, י"א ניסן תרע"ח[1].

הדרת כבוד חכם לבב, אוצר דעה תורה ויראה, הרב המאוה"ג[2] מו"ה[3] זאב יעבץ שליט"א[4], שלו'[5] רב ושמחת החג הקדוש זמן חרותנו הבעל"ט[6], בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

נעימים לי אמרות טהורות אשר דבר רב חביבי ביחושו של "דגל ירושלים", [על יחסה של תנועת "דגל ירושלים" לזרמים הקיימים בתנועה הלאומית] אל הזרמים שכבר נתגשמו בחיים בהתנועה הלאומית שלנו ההולכת ומפעמת בהולם פעמיה הרעיון כי מאת ד' היתה זאת, [תהלים קיח, כג] שהתוכן הפוליטי של ישראל יהיה מתיסד ע"י[10] בני נכר, [שהבסיס המדיני לבית הלאומי ייקבע על ידי האומות, כבהצהרת בלפור] למען יוכל רוח האומה להתנשא במרומיו, לחוש את חושיו הפנימיים יפה, ולפתח את כוחו העליון ברוח ד' אשר עליו, מרומם ונשגב הוא, וראוי הוא לפתוח ושכלול מרובה, להגיע על ידו לפתרוני המאורעות ההולכים ומתרקמים לפנינו בהוה. זה הרעיון שאותו הגה כבוד הדרתו במאמרו הקצר והנלבב, הוא מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו.

אמנם לדידי היסוד הזה של ההשתמשות ע"י היצירות הפוליטיות של כוחות אחרים, הוא חזון עובר. בודאי השעה הזאת צריכה היא לכך. יותר מדי מוטבעים הם החוגים הפוליטיים ברפש וטיט של חמרנות גסה, עד שאי אפשר, שרוח ישראל סבא [רוח עם ישראל ("ישראל סבא", כינוי לכנסת ישראל)] ישתעבד אליו. אמנם עלינו לעזור להעביר את העגלה הפוליטית של העולם, בכל האפשר היותר מוקדם, את הדרך המלאה מכשולות ואגמי נפש, ובהתכונן עם ד' על אדמתו, באיזה צורה קבועה, מיד יפנה את לבבו אל העולם הפוליטי לטהרו מסיגיו, להסיר את דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, [זכריה ט, ז] אשר על כן חושב אני שהדגל הירושלמי, לא יהיה לגמרי זונח את המערכה הפוליטית, אע"פ[11] שלא ישקיע בה את מבחר כחותיו.

והנה הטרדא כעת מרובה, ואי אפשר לי להעריך את דברי כראוי בענין נשגב זה. אם היה שם כבודו נקרא על מאמרו, יהיה יותר מועיל להראות לרבים כי חוץ ממני נמצאים יחידי סגולה הוגי דעות המכירים את הצורך של הדגל הקדוש הזה בעת הזאת. אך חלילה לי להעביר את כת"ר[12] חביבי על דעתו העדינה, דנתישב בדבר אי"ה[13] בבוא התור של הדפסת דברים אודות הדגל אי"ה באופן מורחב קצת עכ"פ[14]. שבוע דנא קבלתי מידידנו ד"ר[15] לוין נ"י[16] מפ"ת[17], מחברתו לתולדות רש"ג[18], [חוברת על תולדות רבי סעדיה גאון] עברית. אם היה יודע את האדרעססא [הכתובת] של כבודו ודאי היה שולחה לו. אני חושב אי"ה בתשובתי לו להודיעו אותה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[19] ונפש ידידו עוז, המשתעשע בהגיונותיו הטהורים, קשור באהבתו ודוש"ת[20] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. אע"פ - אף על פי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. עכ"פ - על כל פנים
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. מפ"ת - מפתח תקוה
18. רש"ג - רב שרירא גאון
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אייר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב מנחם מנדל הכהן

הרב קוק מבקש פרטים על אגודת הרבנים שהקים. בי'דגל ירושלים' העיקר הוא התוכן, לא השם: היא לא תהיה סניף של הציונות, שהיא 'תנועה עולמית על יסוד החול'. הממשלה הבריטית מביטה בעין יפה ואף הדפיסה עותקים. באמריקה התנועה מתעוררת. הצעדים: אגודות, שקלים, עיתונים, תמיכה בת"ח בארץ, ישיבות, לבוש מכובד לת"ח, לשכות בתי דין מכובדות.

עיקרי הדברים

- אגודת הרבנים.
- לא סניף לציונות.
- יחס הממשלה.
- תוכנית מעשית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' אייר תרע"ח[2]. [ד' באייר תרע"ח (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

שלו'[3] רב לכבוד ידידי הרב הגאון אוצר תו"י[4] רב פעלים מו"ה[5] מנחם מנדל הכהן [ראו (כרך ב', אגרת תשכב)] שליט"א[6]. אחדש"ה[7] באה"ר[8].

מכתבי קודש דכת"ר[9] ידידי הגיעוני, ואשמח מאד לראות כי בעת כושר כזאת החל רוח ד' עוד הפעם לפעם את כת"ר[10] לגשת לעבודת הקודש, בעניני הכלל העומדים על הפרק.

והנה את היסוד של אגודת הרבנים לא ביאר לי כת"ר מהו, ומי המה הרבנים ת"ס איש אשר הם אגודים כבר באגודת קודש זו, ומה היא המטרה בפרוגרמה המפורטה שאליה עיניהם נשואות. יואיל נא כת"ר ויודיעני באר היטב מכל זה, למען אוכל גם אנוכי בעניי לעזור בענין קדוש זה, עד כמה שידי הכהה מגעת בעה"י[11].

וע"ד[12] דגל ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] לא השם הוא העיקר אבל התוכן, ולפי המושג מעומק הרעיון והתרחבות קדושתו, כן יופיע האור על הסעיפים של המפעלים שיציצו ממנו. אנוכי הבלטתי שאין לעבודת הקודש ה"ירושלמית" להעשות סניף להציוניות, שעם כל חשיבותה היא תנועה עולמית בנויה על יסוד החול, - אלא לרומם את אור הקודש, את דגל שם ד' וקדושת לבת קודש של אור התורה ואמונה גדולה וקדושה, כמו שהיא חקוקה על לוח לבם ונשמתם של כללות שומרי אמונים, שהוא יסוד איגודם לבנין האומה והארץ. וגם העמים מתחילים להכיר כי יסוד הישועה לא יבוסס כי"א[13] על הערך המקודש דוקא, בהנשא דגל ד' ותשוקת קדושת ישראל להיות רוח החיה בתחיה הלאומית, והיא תזרוק נשמת חיים אדירה בכל מהלך התנועה הלאומית. בעין יפה מבטת היא הממשלה פה [ממשלת בריטניה] על הרעיון של ד"י[14], וזאת הביעה בגילוי דעת שגלתה את זכותה וחפצה להדפיס בעדה סכום אקסמפלרים של המכתב. [מספר העתקים] גם הציוניות הכללית יודעת היא את חשיבותו של הרעיון

המקודש העצור בזה, והיא מתחילה להכיר כי מה שאנו דורשים להיות עומדים ברשות עצמנו היא דרישה צודקת, שתביא רב טוב וכבוד גם לתנועה החילונית. ואע"פ[15] שהצדדים המעשיים נעשים לע"ע[16] בידי אנשים רחוקים מקדושה, ע"י[17] התאגדות דגל ירושלים ושאיפתה יוכר לכל העולם כולו שאור החיים של ראשית הגאולה היה ויהיה וגם הווה הוא רק ממקור הקודש, שהוא לבן של ישראל ופארם והדרם נגד כל הגויים.

במדינות אחרות כמו באמריקה התחילה התנועה הירושלמית שלנו להתעורר בשפעת חיים, ועתידות גדולות נכונות לה בע"ה[18]. פרוגרמה מלאה של עבודות ערוכה היא עמדי, אבל עיקר העיקרים הוא כעת עצם ההתיסדות של האגודה והרחבת השפעתה. ברוך כת"ר לד' על חפצו הטוב ליתן ידו הטובה עמנו, ויהיו נא חליפות מכתבים בינינו להתעוררות המחשבה והתעמקות כח קדושתה בייחוד שם ד' אל אלהי ישראל, המתגלה כעת בהדר יקרו על עם קדשו, שהתגלות קודש זו עומדת היא להראות בשטף עז בכל צעד וצעד שנלך הלאה לשאת את דגלנו ע"י קיבוץ המון רב הדוגלים בשם ד' באמת, בתשוקה קודש קודשים של צפית ישועה.

לעת עתה הננו צריכים להסתדר ליסד אגודות ולקבץ חברים לאסוף שקלים להוצאות הפרופגנדיות, [דמי חבר, להוצאות ההסברה] לגשת להוצאות ספרותיות בחוברות ועתונים, לאסוף אל דגלנו גם אגודות שלמות שאור קודש ד' חביב עליהן. גם המזרחים נוכל לכנס אל דגלנו, [אנשי תנועת "המזרחי"] אצלנו אין השאלה של הציוניות הכללית מעכבת, יוכל להכנס אל דגלנו גם איש שדעתו סולדת ממנה כפי מצבה הנוכחי, גם איש שיש לו בה חיבת שאיפה וקישור פנימי גם עכשיו. התוצאות של התאגדותנו מוכרחות להביא טובה גשמית וק"ו[19] רוחנית לעיקר המטרה הציונית, כי היא תרומם את הערך הפוליטי של ישראל בעולם, בהודע לעמים שתחית תקומתנו תחית קודש היא, ושדבר ד' בפינו אמת, והוא מעודדנו למפעלי התחיה כולם.

בצעדינו הראשונים נגש מיד בע"ה להחיש עזרה מהירה לחזק ברכים כושלות של ברכי רבנן דשלהי [על פי ישעיהו לה, ג ("וברכים כשלות אמצו") וברכות ו: "ברכי דרבנן דשלהי" – ברכי החכמים שנחלשו] אשר באה"ק[20] ובעיה"ק[21] ביחוד, לחזק את תופשי התורה, את הישיבות, את מוסדי הקודש כולם, ליתן עצמה והגנה חמרית לכל הבתים שמגדילים בהם תורה בארץ חמדתנו, לשכלל את הבנינים של הישיבות אם הם צריכים תיקון גשמי, לעזור גם להלבשה החיצונה של כל המחזיקים בתורת ד' כדי שיהיו מכובדים על הבריות, לתקן את הלשכות של בתי הדינים שיהיו באופן נימוסי ומכובד. מפואר לחן ולכבוד, ועל כולם להחזיק את המצב הכלכלי של תופשי התורה שיהיה בריוח ובכבוד, כדי שיהיה רוחם אמיץ בקרבם לדבר את דבריהם בשער בעוז וגבורה.

כללו של דבר רבה היא עבודתנו, וע"י[22] הכינוס של דגלנו הקדוש יתראו בקרבנו גם כוחות פוליטיים טובים שיוכלו לבאר לפני הממשלה ונגד כל העמים את טהרת שאיפתנו, ודי' עמנו.

והנני בזה חותם בברכה ומצפה למכתביו מלאי ענין ומעשה בע"ה, ודי' יכונן את מעשנו למען שמו, כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. תו"י - תורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדש"ה - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. דכת"ר - דכבוד תורתו
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. כ"א - כי אם
14. ד"י - ד' ירחם
15. ואע"פ - ואף על פי
16. לע"ע - לעת עתה
17. ע"י - על ידי
18. בע"ה - בעזרת השם
19. וק"ו - וקל וחומר
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
22. וע"י - ועל ידי
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** רשימות לתוכנית 'הסתדרות ירושלים'

'ירושלים' היא 'תנועה קיימת בישראל סבא מאז'. הציונות היא ענף ממנה, ותתוקן כשתתקרב לרוח הקודש. מוסדות הקודש וכספיהם בארץ יהיו בידי שומרי המצוות. יש לתמוך בפוליטיקה הלאומית ולייסד הסברה פוליטית ממקור התורה והנביאים; עיתונים בעברית, ביידיש ובשפות העמים; 'קרן קיימת דתית'; ישיבה עולמית גדולה בירושלים בבניין מהודר, עם סניפים; מושבות, קבוצות וחוות 'כדת משה וישראל'.

עיקרי הדברים

- 'ירושלים' - תנועה עתיקה.
- הציונות - ענף.
- ישיבה עולמית.
- קרן קיימת דתית.
- מושבות כדת.

נוסח האגרת עם ביאור

רשמים˙ להפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים [ראשי פרקים לתוכנית של "דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] א) ההסתדרות ירושלים, איננה רק אגודה או ארגניזציה, כי אם גם וביחוד תנועה, שהיא קימת בישראל סבא מאז, והיא הולכת לחדש כעת מפעלים חדשים הנדרשים למגמתה הקדושה מעולם, לפי הצרכים המתחדשים על פי תהלוכות המצב של דורנו וזמננו עפ"י[1] עצת ה' קורא הדורות מראש. [ישעיהו מא, ד]

ב) העולם הכשר ורוחו, הוא יסוד האומה כולה, כל מה שמתחדש בעולמנו לפעול לטובת האומה על ידי אגודות או סדרים שיסוד החיים של קדושת ישראל, אינו מתגלה בם בבהירות נחשבים הם כמעמדים נסמכים אל העיקר, שהוא קשר האומה כולה ע"י[2] ברית ה' וקדושת תוה"ק[3], שהיא מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד] עדי עד.

ג) התנועה "ירושלים" לא נפסקה בקרבנו, מעולם פנינו בכל הגיוננו אל ארצנו הקדושה מפני חבת קדושתה וע"פ[4] יסוד זה המשכנו את החיים בארץ ישראל, ועל פי זה היסוד מונח הוא כל מה שיתחדש בארץ ישראל גם להבא. ד) הציוניות נחשבת היא לענף מגוף התנועה הירושלמית, השוררת באומתנו מעולם, ותקונה השלם יבא על ידי מה שתתקרב במשך הזמנים יותר ויותר אל הרוח הקדוש השורר בתנועת ירושלים, הרוח של קודש ישראל להי' מעולם עד עולם.

ה) כל התאגדות שכבר נמצאת בעולמנו למטרה של בנין הארץ ברוח קדושה וחפץ הכשרות הישראלית הכל הוא נחשב להתפשטותה של התנועה הכללית "ירושלים" שהיא מעולם אחוזה בידי שומרי תורה שלמי אמוני ישראל, ומתנהלת עפ"י גדולי התורה גאונים וצדיקים מקובלים באומה וכל הכחות הטובים הנאמנים לדגלם, ודבקים בקדושתם.

ו) כל המוסדות וכל עניני כספים שיש להם יחש אל עניני הקודש באי"י[5], מוכרחים להיות עומדים ברשותם והנהלתם של שלמי אמוני ישראל, שהם הם המיסדים את המוסדות הללו, והראויים לשכללם ולפתחם ע"פ[6] רוחם העצמי. ז) אנו מחזקים את התעמולה של הפוליטיקה הלאומית שלנו בכל מה שיש לה יחש אל הבנין של האומה והארץ בערכיהם העולמיים.

ח) אנחנו קוראים ליסד לנו אגיטציה פוליטית, [תעמולה מדינית] שתדבר אל העולם הפנימי הישראלי, ואל העולם החצון של העמים כולם, בשפה ברורה את הבעת זכיותנו על ארץ הקודש ממקור הקודש מתוך האוצר האלהי שלנו ושל כל העולם, מתוך מקור התורה והנביאים מיסוד דבר ד' הנאמן לעד.

ט) לשם המטרה הפוליטית שלנו עלינו ליסד עתונים בעברית, באידיש, ובלשונות העמים, שכולם יאדירו את התנועה "ירושלים" בכל מערכי החיים בישראל ובעמים.

* הפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים במלואה תצא לאור על פי הסכמתה של הכנסיה הכללית הראשונה שזמנה ומקומה יתפרסמו ע"י המשרד המרכזי ומקוים אנו שתהיה בע"ה[7] בבירתנו הקדושה, ירושלים עיר הקודש תובב"א[8].

י) מוכנים אנו לגשת ליסד "קרן קיים ריליגיוזי" [קרן קיימת דתית, בדומה לקרן הקיימת לישראל] שיעמד בקרבנו בעבודתו הירושלמית, כמו הקרן הלאומי העומד לסייע את העבודה הציונית.

יא) בירושלים עיר הקודש מוכרחים אנו ליסד ישיבה עולמית גדולה [הרעיון שהתממש בייסוד ישיבת "מרכז הרב" בתרפ"ד] ונהדרה, חוץ ממה שאנו צריכים לתמוך בכל הישיבות העומדות שמה ובכל ערי הקודש מכבר.

יב) הישיבה הגדולה תתיסד בתוך בנין גדול ומהודר בכבודו, ותהיה מעוטרה בכל המכשירים הנדרשים לישיבה כללית מרכזית בעד כל ישראל.

יג) הישיבה תכניס אל תוכה טובי הצעירים הנתונים לתלמוד תורה, לשם גדולתה והאדרתה מכל הכחות היותר טובים שבארץ ושבחוץ לארץ.

יד) הפרוגרמה של הישיבה תוסד ע"פ קבוצה של גדולי גאוני דורנו, באסיפה רבה של הכחות היותר חשובים בתורה בצדקות ובחכמה בישראל.

טו) האסיפה המיסדת את הישיבה תקציב את קצבת השנים שבה ישתלם התלמיד עד אשר יצא מעוטר בתעודתו הבגרותית, ע"פ חלוקי המדרגות שיוסכמו בה.

טז) ישיבות ביתר ערי הקודש ובמושבות יתיסדו לפי האפשרות בתור סניפים להישיבה העולמית הגדולה שבירושלים.

יז) מכון מיוחד יהיה בהישיבה מקצע לתלמידי חכמים גדולי מחדשים החפצים להקדיש כל ימיהם להאדרתה של תורה כל אחד במקצע שהוא נוטה ומוכשר לו, סכום קצוב של ספרים אשר תוכנם יפורט ע"פ הועד הראשי להנהלת הישיבה, ע"פ הדרישה וצורך הזמן, יהיה צריך לצאת לאור בכל שנה ע"י המכון הספרותי של הישיבה.

יח) עתון קבוע יהיה לישיבה שעל ידו יהיה קשר רוחני בין חכמי הישיבה ותלמידיה עם כל חכמי ישראל שבכל הגולה ועל ידו יתקבץ רכוש ספרותי הגון ע"י אותן המאמרים שיהיו ראויים להכנס לאוצר של קיום ע"י הדפסה מיוחדת, בספרים, שיבאו מזמן לזמן.

יט) הננו נקראים ליסד בית-דין גדול כללי בירושלים, מחובר מרבנים גאונים, גדולים בתורה, בצדקות, בחכמה, ובידיעות העולם, שע"י[9] הקיבוץ הכללי ישלים כל אחד מהם את התואר של הקבוצה הזאת עד שתהיה להוד ולהדרת קודש בישראל ובעולם.

כ) הכח המשפטי באי"י מוכרח להיות משפט התורה ע"פ בתי דינים קבועים, ורבנים מומחים ומובהקים אנשי חיל כו'[10] ככל תורת הדיינים בישראל מעולם.

כא) חברי הבי"ד[11] יהיו מהם קבועים בירושלים, ומהם יהיו נקראים על משך זמן ובכל שנה ופרק הנדרש יעשה הבי"ד הכללי, אסיפה כללית של רבנים מכל אי"י[12] ומכל ארצות הגולה, קבוצה קדושה של ת"ח[13] גדולים יראי ד' וחכמי לב להועץ יחדו על הענינים העומדים על הפרק בתקון עניני הקודש, ועניני החיים הכלליים של האומה, כב) אם יתיסד איזה כח עולמי בישראל בארצנו הקדושה יהיה הכח הרבני הכללי, והכח העולמי באים לפעמים לידי ועידה כדי להתישב איך לנהל את הענינים הנוגעים בשני המקצועות העולמיים, והקדושים, באיזה יחש, ואיך להביא את הדברים למצב רצוי.

כג) התנועה הירושלמית תמשיך את כח המושך של האומה אל בית חייה, אל ארצנו הקדושה מאותו המקור החי וקים לעד ממקור הקודש, ותשתדל להגביר את כחו ולהאדיר את פעולותיו בחיים ע"י תעמולות של ספרות והסתדרויות וכו'[14]. כד) התנועה הירושלמית שואפת לרומם את כל הרוח הכללי של תסיסת תחית האומה ובנין הארץ משפלות החול, אל רוממות הקודש, לחזק את כחו על ידי מה שתשתדל שיהיה רוח זה הולך ומטהר מהסיגים הזרים שנכנסו אל תוכו עד שיהיה חוזר לאיתן טבעו, להטהרה של רוח ישראל החי בחוסן קדשו. כה) התנועה הירושלמית באה להכניס רוח חיים חיובי של גבורה ושל קדושה בכל מערכות המפעלים ההולכות ומתפתחות בקרבנו לשם בנין הארץ ותחית האומה באופן שיהיו כל המעשים וכל הכווניות עשויים ברוח ישראל האמתי. כו) מגמתה של התנועה הירושלמית היא לכוין את כל המבטים של פזורי עמנו לכונן את חיינו בתור "עם קדוש על אדמת הקודש" שהוא נסה ודגלה של אומתנו מעולם ולהרגיל בכל מה דאפשר את הדגל של כשרי ישראל להתישב באי"י, ליסד מושבות, קבוצות של פועלים, וחוות, מבוססות על פי תקנות יסודיות בחיים הציבוריים ביחוד שיהיו ערוכים כדת משה וישראל.

כדי שתשרה שכינה במעשה ידינו והד הקול של תנועת קבוץ גלויותנו יהיה כולו אומר כבוד לשם ה' ועם קדשו ואדמת הקודש תהיה תל התלפיות אשר ממנה תצא אורה וישועה ברכה וקדושה לישראל ולעולם כולו, כמה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

---

1. עפ"י - על פי
2. ע"י - על ידי
3. תוה"ק - תורתנו הקדושה
4. וע"פ - ועל פי

5. באי"י – בארץ ישראל
6. ע"פ – על פי
7. בע"ה – בעזרת השם
8. תובב"א – תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
9. שע"י – שעל ידי
10. כו' – וכולי (וכן הלאה)
11. הבי"ד – הבית דין
12. א"י – ארץ ישראל
13. ת"ח – תלמידי חכמים
14. וכו' – וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת נשא תרע"ח - אוקספורד **נמען:** הוריו ואחיו שמואל (בעברית וביידיש)

הם באוקספורד לכמה ימים של מנוחה, 'בחברה טובה'. הגיעו מכתבים, ובהם קושיה של אביו בזבחים, והרב קוק כתב לו תשובה. אין הרב קוק מתערב בסכסוכי קהילת יפו, כי לא נשאל. 'הסתדרות ירושלים' מראה סימני התפתחות, ויש לחזק את ההסתדרות בארץ ולקשרה עם לונדון.

עיקרי הדברים

- מנוחה באוקספורד.
- תשובה לאביו בזבחים.
- לא מתערב ביפו.
- 'הסתדרות ירושלים'.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], יום ועש"ק[2] נשא, בגולה, תרע"ח[3].

הורי היקרים עט"ר[4] שליט"א[5], ואחי יקירי הר"ש[6] [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] וכא"ל[7] שיחיו לאוי"ט[8]. שלו'[9] וברכה.

תל"י[10] על החוה"ש[11] אשר עמנו, כמו כן מצב"י[12] שי'[13] [מבנו הרצי"ה, שנשאר בשווייץ] הננו מקבלים מכתבים כסדרן ב"ה[14] על שלומו הטוב.

זה כיומים אשר סרנו על משך זמן קצר להנפש קצת פה עיר הספרים אקספארד, [אוקספורד] והנה לפני נסיעתנו קבלנו מכתבים מכם יקירינו ועט"ר[15], ומיתר אהובינו בקודש. גם באו מכתבים ישנים, מימי החורף, ומהם מוצלים ממים אשר קריאתם קשה מאד. בתוך המכתבים העתיקים בא לידי מכתב כבוד מ"א הרב שליט"א מפ' משפטים, ובו מצאתי קושיא אחת בסוגיא דס"פ[16] התערובות דזבחים, [זבחים פב] ורשמתי מה שנראה לע"ד[17] להעיר על דברי קדשו דכבוד אאמו"ר[18] שליט"א, ומפני איזה מניעות לא העליתי על הספר עוד תירוץ אחד, שהעליתי באורחא חריפתא קצת, בע"ה. ואודה לד' חסדו כי הביאנו עד הלום לשא ולתן בד"ת[19] עכ"פ[20] במכתב. יזכנו ד' ברחמיו, לחזות בנועם פני קדשם, ולשרתם בקודש על אדמת קדשנו תובב"א[21], כעיר עז לנו, יכוננה עליון.

צר לי על סיבוכי המצב בקהילת יפו מפני חילוקי הדיעות, והנה אנכי לא נשאלתי משם משום צד ואיך אוכל להדרש לאשר לא שאלוני. דברי אלה הנני מכוין אליך שמואל חביבי.

מיקירינו בחו"ל[22] לא הגיע לידינו מכתב זה חדשים במספר, נקוה שכעת כבר יוכלו לכתב, ואנחנו מצדנו כתבנו להם סמוך להאפשרות הראשונה, ובע"ה[23] כאשר נודע מפרטי עניניהם לא נאחר אי"ה[24] להודיע לכם. נקוה שהשלו'[25] אתם כאשר ב"ה גונן עליהם עד כה, כה לא יעזוב חסדו מהם ומכולנו גם לימים יוצרו ברב רחמיו. התוכן של ההסתדרות "ירושלים" שהנני עורג אליו בההתעוררות של המכתבים בשם

דגל ירושלים, הנני רואה בו סימני התפתחות ויש תקוה שתצמח ממנו תנועה חשובה, להתעלות אור חיי הקודש בקרב תנועות החיים של זרמי הזמן ומאורעאותיו הנפלאים, ההולכים במערכת הסדרים בידי משנה העתים, ומחליף את הזמנים אדון כל עולמים, צור ישראל וחוסן ישעו לעד ב"ה.

אמנם צריכים אנחנו איגוד וזירוז, בשכלול ההסתדרות באי"י[26], וקישורם אלינו פה. ומנייהו ומנן יתקלס עילאה בע"ה, ויתרומם קרן ישראל, וקרנות צדיקים תרוממנה, והיכן מתרוממת קרנם בירושלים, כמגילה י"ז ב'. [מגילה יז] והנני מאד מחכה להודע מפעולה בדבר קדוש זה מצד ועד-העיר בעיקו"ת[27], וראשי העם וגדוליו, כי בכל פינה שאנו פונים הננו מוצאים את ההסתדרות הזאת ונשיאת דגלה נחוצה, ונוכל לקוות בע"ה כי בקרוב יצמח מזה ג"כ[28] פרי ברכה למעשה, חוץ מהערך הרוחני של הענין אשר אין ספורות לו. חזק ונתחזק למען עמנו, ולמען ערי אלקינו, ודי יסעדנו ברב עזו וחסדו. ליעבסטע מוטער לעבוואהל, לאוי"ט.

ווי איך האב שיין געשריעבען, געפינען מיר זיך מאמענטאל אין די שטאט אקספארד, האפענטליך אייניגע טאגען היר צו פארברייננגען, מיר האבען דא גוטע געזעלשאפט און וויכטיגע אנגעלעגענהייט, וועגען דינגע וועלכע זיי זייען בא מיר טייער. ב"ה פאר אונזער געזונדהייט. מיר האפען דאס יעצט וועלען מיר שאהן קענען ערהאלטען בריף פון ר'[29] בערציג אין חיימ'ן שיחיו, און אלע אונזערע ליעבענדע דארטען.

מיר האפען אי"ה בקרוב צו שרייבען פיעלליכט אליינגערן בריף, אלזא פארקירצע איך יעצט פארלייפיג מיין שרייבען. אויב עס וועט דיר ליעבע מוטער ניט שוער זיין אונז צו ערפרייען מיט דיין ליעבען אונטערשריפט וועט דאס באי אונז איין גרויסער פראזענט זיין בע"ה.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באהבה רבה ויראת הכבוד, בצפיית ישועה ועתרת ברכה כנפשם הרוממה ונפש בנם עבדם מצפה לשרת את פניהם בקודש בעיר ד' שמה, ובקרוב תקום לדממה סערת המלחמה, ואלומת ישראל תהיה נצבה וגם קמה, בב"א[30],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום

אמא אהובה מאד חיי בטוב לאוי"ט, כמו שכתבתי כבר, נמצאים אנחנו כעת בעיר אקספארד. נקוה לבלות פה ימים אחדים, ויש לנו פה חברה טובה ועניינים חשובים בדברים שהם יקרים לי. ב"ה על מצב הבריאות שלנו. אנחנו מקוים כי עתה כבר נוכל לקבל מכתבים מאת ר' דב ומאת חיים שיחיו, וכל אהובינו שם.

אנחנו מקוים אי"ה בקרוב לכתוב אולי מכתב ארוך, לכן אני מקצר לעת-עתה את כתיבתי. אם לא יקשה לך, אמא אהובה, לשמחנו בחתימת ידך האהובה, זו תהיה לנו מתנה גדולה בע"ה.

1. בע"ה - בעזרת השם

2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. שלו' - שלום
10. תל"י - תודה לא-ל יתברך
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
13. שי' - שיחיה
14. ב"ה - ברוך השם
15. ועט"ר - ועטרת ראשי
16. דס"פ - דסוף פרק
17. לע"ד - לעניות דעתי
18. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
19. בד"ת - בדברי תורה
20. עכ"פ - על כל פנים
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
22. בחו"ל - בחוץ לארץ
23. ובע"ה - ובעזרת השם
24. אי"ה - אם ירצה השם
25. שהשלו' - שהשלום
26. באי"י - בארץ ישראל
27. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
28. ג"כ - גם כן
29. ר' - רבי
30. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** 'צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים' (חוברת ביידיש)

מטרת 'דגל ירושלים' כפולה. בכמות: להביא לעבודת הבניין את 'כלל ישראל האמיתי', החלק הדתי והעמוק, שאינו יכול להיכנס להסתדרות הציונית בגלל פערי השקפה. באיכות: להקים 'ישיבה עולמית' בירושלים, לצד הישיבות הקיימות, שאליה יבואו צעירים מהגולה ומהארץ לכמה שנים, ותהיה בה מחלקה לעריכת ספרים לפי צורכי הזמן.

עיקרי הדברים

- מטרה כמותית.
- מטרה איכותית.
- ישיבה עולמית בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

עוד תפוצנה ערי מטוב [זכריה א, יז] ונחם יי עוד את-ציון ובחר עוד בירושלים (זכריה א' י"ז).

צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים ["למה שואף דגל ירושלים" (יידיש). בחיבור זה מסביר הרב קוק שמטרת דגל ירושלים כפולה: בכמות – לקרב את כל היהודים שומרי המצוות, שאינם יכולים להיכנס להסתדרות הציונית ואף לא ל"מזרחי", לעבודת בניין הארץ; ובאיכות – להבליט את צד הקודש של התחייה הלאומית] בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יי ונקוו אליה כל הגוים לשם יי לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע. בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי. (ירמיה ג' י"ז, י"ח וי"ט).

על חומתיך ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את יי אל דמי לכם. ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. (ישעיה ס"ב ו' ז') צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים? דער אנטווארט אויף דעם איז, אז דער ציעל פון דגל ירושלים, איז א דאפעלטער, אין כמות, און אין איכות. [בכמות ובאיכות] די ערשטע זאך שטרעבט דער דגל ירושלים, צוצובריינגען דעם גאנצען כלל-ישראל, צו אונזער הייליגע ארבייט, איבערהויפט, דעם אמת'ן כלל-ישראל, ד. ה. דעם פרומען און טיעפסטען הארציגסטען טהייל פון אונזער אומה, דער טהייל וועלכער לעבט און דענקט, פיהלט און גלויבט עכט אידיש, וואס אין אמת'ן געריידט איז ער, און נאר ער, די הויפט גאראנטיע, פאר איהר ריכטיגען קיום, אין איהר ריכטיגען געשטאלט אין איהר ריינעם אייגענעם אינהאלט. אט דעם וויכטיגען אידיש גייסטיג שטארקען טהייל, פון די אומה, וויל דער דגל ירושלים, צובריינגען צו דעם גייסט ערוועקונג, און צו די ארבייט, פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ-ישראל, אזוי ווי עס איז אונזער האפנונג אין אלע צייטען, און איבערהויפט ווי זי פארמולירט זיך איצט, ביי די בעניי-אונגען פון אונזער איצטיגער צייט.

אמת אז צו דעם וויכטיגען צוועק, אין זיין פראקטישען זינן, דיענט זעהער טיכטיג די ציוניסטישע ארגאניזאציע, וועלכע זי האט אזוינע גרויסע פאליטישע פערדיענסטען, און אנדערע קענען דענקען, אז עס וואלט אפשר געווען א גוטער פלאן אז אלע פרומע אידען, זאלען איינפאך אריינטרעטען אין די ציוניסטישע ארגאניזאציע, כדי צו פערווירקליכען אונזער ארבייט לטובה פון דעם בנין האומה, אויף אונזער הייליגע לאנד.

עס קען זיין, אז פיעלע שטערונגען וועלכע עס געפינען זיך פארלויפיג, צו די פרומע אידען, אין אנדערע פון די ציוניסטישע קרייזען, וואלטען ארונטער-געהן אין גאנצען דורך די שטראמען פון די פיעלע טויזענדער פון אונזערע פרומע ברידער אין דעם ציוניסטישען לאגער.

דאס איז אפשר מעגליך טהעארעטיש, אבער פראקטיש ווייסען מיר, אז דאס איז אונמעגליך, די פערשיעדענהייט און די מיינונגען צווישען די פיעלע מאסען פזן די פרומע וועלט, געגען פיעלע הערשענדע שטימען אין די ציוניסטישע קרייזען, האבען געבראכט, און ברייננגען ליידער פארלויפיג, אזוינע מיספער-טרויאונגען, [חוסר אמון] און וועלכע צום בעדויערען בעזיצען מיר נאך ניט אזא קראפט וועלכע זאל קענען וועניגסטענס לינדערען זיי, און ווער רעדט וועגען דעם, אין גאנצען זיי ארונטערצונעהמען. מיר ברויכען זיך פארבערייטען מיט אזא לעבהאפטען פרומען ארגאניזאציאנס-קראפט, מיט גרינדליכע פרינציפען, וועלכע דאס אליין, וועט זיין א מיטעל, אז א גרויסער פעראייניגונגס-קראפט, זאל דאך ביי אונז אויסוואקסען.

אבער פארלויפיג איז די זאך ליידער אזוי ווייט געקומען, (אפשר דורך דעם שולד פון ביידע צדדים, אדער אפשר אן קיינעמס שולד, נור דורך די נאטיר-ליכקייט פון פערשיעדענהייט אין מיימנגעק, אז ניט נור אין די ציוניסטישע אלגעמיינע ארגאניזאציע, איז ניט מעגליך אריינצוברענגען מיט וואסערע עס איז צופריעדענהייט דעם גרעסטען טהייל, פון די פרומע וועלט, נאר אויך אפילו אין די ארגאניזאציע פון דעם "מזרחי", וועלכער איז ספעציעל געגרינדעט געווארען, צוליעב די פרומע וועלט, איז אויך ניטא קיין מעגליכקייט אריינצוברענגען גאנץ גרויסע מאסען און פיעלע גוטע קרעפטען פון אונזערע פרומע אידען. מיט וואסערע מיינונגען מיר וועלען זיך ניט רעכענען מיט דעם פאקט, מיט צופריעדענהייט אדער מיט אונצופריעדענהייט, מוזען מיר וועגען אי, הם ריידען. וועו מיר ווילען ערענסט טהון אונזער ארבייט, לטובה פון אונזער כלל-האומה, מוזען מיר זיך רעכענען מיט די ערשיינונגען, ווי זיי זיינען פראקטיש, אין דער ווירקליכקייט, ניט רעכענעדיג זיך אויב דער צושטאנד געפעהלט אונז אדער ניט. צי אונזער ואך איז אונז געגוג, וואס מיר ווייסען גאנץ ריכטיג אז אין דער ווירקליכקייט איז עס אזוי, אז מיר קענען אין קיין פאל ניט צובריינגען דעם גרעסטען טהייל, פון אונזער פרומע וועלט, אפילו אין פארמע פון פיעלע יחידים, און ווער רעדט אין די פארמע פון פיעלע ארגאניזאציעס, צו די הייליגע ארבייט פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ ישראל, ניט דורך דער עקזיסטירענד ציוניסטישער ארגאניזאציע און אויך ניט דורך די פערמיטלונג פון דעם "מזרחי".

אויסרעכענענדיג דעם מאנגעל, [בהתחשב בחיסרון הזה] האט זיך דער דגל ירושלים געגרינדעט, וועלכער ער רופט די גאנצע פרומע וועלט צו איהר אייגענע ארגאניזאציע, מיט איהרע אייגענע מיטלען, מיט איהרע

אייגענע מיינונגען, מיט איהרע אייגענע אויטאריטעטען, מיט איהרע אייגענע שטרעבונגען, צו דעם צוועק פון די גרינדונג פון דעם לעבען פון אונזער היילִיגע אומה אין ארץ ישראל, נאך די ריכטיגע ווינשונגען פון די אמת'ע בעקלעהרטע און אויפריכטיגע פרומע וועלט. דאס איז דער ציעל אין דעם אנהאנג פון זיין כמות, ד. ה. דער קוואנטיטעט, [כלומר, הכמות] אין דעם אנהאנג פון די צאהל פון פרומע אידען, און איבערהויפט פון זייערע גוטע און שטארקע קרעפטען, וועלכע מיר קענען צובריינגען צו די היילִיגע ארבייט פון דעם בנין האומה אין ארץ ישראל, דורך דעם זעלבסטשטענדיגען ארגאן [על ידי הגוף העצמאי] פון דעם דגל ירושלים, מעהר ווי דורך אנדערע ארגאניזאציעס וועלכע עקזיסטירען שוין ביי אונז פון פריהער.

נאר נאך העכער און נאך וויכטיגער ווי דער ציעל, פון דעם דגל ירושלים מצד זיין כמות, איז זיין ציעל מצד זיין איכות, ד. ה. מצד די קוואליטעט, [מצד האיכות] מצד דעם אויפלעבונגס ציעל פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען געטליכען געדאנק, אז ער זאל אין לעבען גערופען ווערען אלס א גייסטיגער קראפט, א נשמה צו די גאנצע בעווועגונג פון אונזער תחיית-האומה בכלל, און איבערהויפט פון איהר בנין אין ארץ ישראל, וואס זיי מארשירען פאר אונז אין אונזער וואונדערליכער געגענ-וארט פון דער איצטיגער צייט.

צוליעב דעם כבוד פון אונזער ריכטיגער פאלקם נשמה, וועלכער עס איז דער כבוד פון שם ד' אלהי ישראל, די גאנצע בעגייסטערונגס-קוועלע פון אונזער פאלקס לעבען, זיינען מיר גערופען אונזער אייביג היילִיגען געטליכען ווארט צו זאגען עפענטליך, פאר די גאנצע אידישע אינערליכע וועלט און פאר די אויסערליכע וועלט פון אלע פעלקער, דעם גרויסען אייביג אמת'ען ווארט וואס ער דריקט אויס קלאהר דעם היילִיגען געדאנק און בעטראכט מיט זיין גאנצע העלדישע הימעל שטארקייט, מיט זיין גאנצען אנהאנג צו אונזער צוריקקעהר אין אונזער אלטע היילִיגע היים.

די טיעף געזאנענע מענשען, פון די גאנצע דענקבארע און פיהלבארע וועלט, וועלכע פערשטעהט זיך אויפצוהויבען איבער די קליינליכע אויבערפלעכליכע געדאנקען, וואס זיי שוועבען ארום אויף דעם ליטעראריישען, און אין אנדערע קרייזען פון דעם געזעלשאפטליכען מארק, פון די צייטליכע איירואפעאישע וועלט, [של השוק החברתי, של העולם האירופי בן הזמן] די וואס זיינען געריכטעט צו קוקען מיט קלאהרע פערספעקטיוון אין דעם שטראמענדען צוקונפט, פערשטעהען גאנץ גוט ווי אנצורופען דעם ווערטה פון אונזער איצטיגע בעווועגונג צו ארץ ישראל, מיט אלע פאסירונגען וועלכע געהערען דערצו.

די גרויסע נשמות, אפילו פון די אלגעמיינע מענשהייט, און בפרט אונזערע אידישע גרויסע נשמות, זיי ווערען פול מיט היילִיגע ליכטיגקייט, מיט אפענע אויגען זעהען זיי ווי דער דבר ד' ווענען אונזער גאולה הויבט אן פערווירקליכט צו ווערען, און וואו מיר ווערען גערופען צו שטעהן אויף די געהויבענע פאזיציע וועלכע זי פאסט פאר אונז.

צו א רענעסאנס פון אונזער גאנצען מהות [לתחייה (רנסנס) של כל מהותנו] זיינען מיר גערופען, מיר געהען צו א נייעם אויפלעבען, ניט נאר אין אויסערליכע שפליטערען פון אונזער מאטעריע-לען לעבען, ניין, נאר

מיט אונזער גאנצער גאנצקייט פון דעם גאנצען גוף און די גאנצע נשמה פון אונזער פאלק. מיר פיהלען, און די גרויסע מענשען-וועלט מיט איהר אייִדעלסטע קרעפטען פיהלט דאס אויך, אז אונזער ספעציעלער אויפלעבען שטראמט פון אונזער גאנצען הייליגען קוואל, ממקור ישראל, מיט די גאנצע טיעפקייט פון אונזער לעבען.

אז אין די טיעפקייט פון אלעם וואם בעווען זיך, וועגען אונזער תחיית-האומה, שטראמט דער געטליכער פלום, [הזרם האלוהי] וועלכער פיהלט אן די ארץ פון אונזער פאלק, מיט שטארקע אויפלעבונגס-געפיהלען, וואס דער בעוואוסטזיין דערפון אליין, איז איינער פון די גרעסטע קרעפטען אין דעם פראצעס, דאס איז א זאך וועלכעס פאנגט איצט אן זעהער בולט צו ערשיינען, פאר יעדען בעזאנענעם מענשען.

וואר אבער קען דאס דעם גרויסען וואלט ריין אויסשפרעכען, וואר קען דאס פארמולירען, דעם געשטאלט פון אונזער נייען לעבען אין אונזער הייליגע לאנד און די גאנצע בינדליכקייט פון אונזער אומה, איבעראל אין גאנצען אז עס זאל פאסען צו דעם הויכען ציעל פון אונזער הויפט אידעע, וואר קען מאכען די וועגען וועלכע זיי פיהרען דערצו אויף דעם ריכטיגען הייליגען געטליכען אידישען יסוד און פארעם, - ניט קיינע אנדערע נור אונזער פרומע אידישע וועלט, וען זי וואלט ארגאנזירט פריי און זעלבסטשטענדיג מיט איהר גאנצע פרייהייט מיט איהר גאנצען לעבענס קראפט.

דער אידישער הייליגער שטרעבונגס-וואלט קען ניט אויסגעשפראכען וועלען, נאר דורך די גאנצע אייגענארטיגע ארגאניזאציע פון די אידישע פרומע וועלט, וועלכע זי וועט זיך דערקענען ניט פאר א נאכגעצויגענעם טהייל פון אן אנדער קראפט, נאר פאר דעם ריכטיגען כח-החיים פון אונזער אומה, וואס הויכט אריין די ריכטיגע נשמה אין דעם גאנצען אינהאלט פון די אלע וועלטליכע פאלקס-בעווענגען, וועלכע ערוועקען זיך איצט ביי אונז, כדי ארויפצובריינגען אונזער תנועה פון תחיית-האומה צו דעם ריכטיגען הייליגען נאטירליכען אידישען לעבענס פונקט.

די פרומע וועלט וואס זי איז געשטאנען פון ווייטען און האט ניט אנערקענט די ציוניסטישע בעווענגונג, איז דאס נאר ווייל זי זוכט דעם עפענטליכען אידישען הייליגען גייסט אין די תחיית האומה, ווייל זי פרייזט די בעווענגונג מיט דעם הייליגסטען פרייז, און ווייל זי ווינשט אז אלע אנהענגער פון די בעווענגונג זאלען קומען צו די ארגינעלע אידישע אנערקענונג, אז ניט נור מיט דעם אייראפעאישען אלגעמיינעם גייסט אליין, און ניט נור מיט אלגעמיינע קולטור פארמען אליין, אפילו וען זיי וועלען אויסגעדריקט ווערען מיט אונזער ליעבע העברעאישע שפראך, וואס איהר אויפלעבונג איז אונז אין גרונד אזוי הייליג און ליעב, און אויך ניט נור מיט טרוקענע מאטעריעלע געליהענע סאציאלע שטרע-בונגען, וועלכע עס מעגען זיך געפינען אין זיי זעהר גוטע און עהרענהאפטע יסודות, אבער כל-זמן עס וועט ניט אריינפליסען אין זיי דער רוח-החיים פון דעם אידישען ארגינעלען אינהאלט, איז דורך זיי אונמעגליך צו עררייכען דעם ציעל, צו קומען צו אונזער נייען לעבען, אלס גאנצע פאלק, אויף אונזער לאנד. נאר וען מיר וועלען דעם גרונדשטיין לייגען, אונזער אייגענע ספעציעלע אידישע טהאטען-וועלט, לעבענס אנשויאונגען און געפיהלען, [עולם המעשים, השקפות החיים והרגשות היהודי המיוחד שלנו] וועלכע

אלעס שטראמט ביי אונז פון דעם הייליגען געטליכען וואלט, פון די הויכשעצונג פון אונזער הייליגען געטליכען פערמעגען, די בינדליכקייט פון אונזער פאלק צו די הייליגע געטליכע ספערע, צו די קוועלע פון די ערלייזונג פון ישראל, און צו די טרייהייט צו זיין תורה וועלכע זי איז אונזער לעבענס קוואל, דאן, נור דאן, קענען מיר זאגען זיכער, פאר די גאנצע וועלט אז מיר געהען צו זיך זעלבסט, אז מיר ציהען זיך צו אונזער ריכטיגען אייגענעם אויפלעבונגס אינהלט, און מיר זיינען געזיכערט, אז דער אלטער שעהנער וואונדער קראפט, פון דעם גור אריה יהודה, [על פי בראשית מט, ט] וועט אין אונז מיט זיק גאנצען גלאנץ און עכטהייט אויפשיינען.

אבער וער זאל דאס ענדעקען, דעם אמת'ן אינהאלט פון אונזער נייער אויפ-לעבונג? וער זאל איהר ערקלעהרען פאר הייליג און געטליך אויב ניט אונזער פרומע אידישע וועלט? מיט איהר גאנצקייט מיט איהרע גרויסע מאסען, מיט איהרע הייליגע געטליכע וואנדער קרעפטען, וואס דאס קעז נור מגליך זיין, דוען זי איז ארגאניזירט, און די ארגאניזאציע, דאס איז די שטרעבונג פון דעם דגל ירושלים.

וען די אמת פרומע אידישע וועלט, קריטיקירט די ציוניסטישע בעוועגונג, איז דאם ניט קיין נעגאטיווע קריטיק [אין זו ביקורת שלילית] ד.ה. אז זי דענקט ניט דאס די בעוועגונג איבעראל האט ניט קיין ווערטה, אז עס איז אין איהר דא עפעס אבסאלוטעס שלעכטעס, אדער שעדליכעס, ניין, זי קריטיקירט איהר נור א פאזיטיווע קריטיק ד.ה. זי זאגט אז זי מוז העכער, זעהער פיעל העכער שטייגען, דען עס איז אין איהר נאך צו ווייניג אמת'יער אידישער לעבען ענדעקט, עס איז נאך צו וועניג פערעפענטליכט געווארען אין איהר דער הייליגער קראפט, וואס ער דארף זיך אין איהר ענדעקען, פערהעלטניסמעסיג מיט די גרויסע מאס, [באופן יחסי למידה הגדולה] וועלכע עס איז נויטיג פאר אזא גרויסע וויכטיגע אונטערנעהמונג, וואס דארף פארשטעלען דעם ריכטיגען אינהאלט, פון די גאנצע אומה מיט איהרע אלע דורות-פערבינדונגען, און מיט איהר ריעזע-וועלטליכען און איבערוועלטליכען צונקונפט. און דער אינהאלט, אין זיין ריכטיגען ארט, געפינט זיך ניט, אין די וואכעדיגע קולטורעלע וועלט, וועו נאר זי אליין זאל זיין טהעטיג אין די ארבייט פון אונזער בנין האומה, עם איז אויף דערויף ניט גענוג דיפלאמאטישע טהעטיגקייט [פעילות דיפלומטית] אליין, און אויך ניט די געוועהנליכע מאדערנע ליטעראריש, פאעטישע און נאך אנדערע אלגעמיינע מענשליכע גערעטענקייט, און זאגאר אפילו געניאליטעט אליין. [ואפילו גאונות בלבד]

דאס אלעס איז גאנץ גוטע און ערפרעהענדע ביימיטלען, [אמצעי עזר משמחים] וועו זיי וועלען גוט בענוצט, שטעהען זיי צו דיענען די ריכטיגע בעוועגונג פון די אידישע נשמה מיט איהר פולע גרויסקייט, וועלכע זי דריקט זיך אוים נור מיט איהר אייביגען הייליגען קראפט, וואס עס שטראמט ביי איהר, אין איהר אייגענעם גייסט, און דאס וואס עס האט איהר געמאכט, און מאכט און וזעט נאך איהר מאכען פאר אן אומה וואס זי שטעהט פאר אן "אור גוים", [על פי ישעיהו מב, ו: "ונתתיך לברית עם לאור גוים"] פאר א הייל און הילפע פאר די גאנצע וועלט, וואס צוליעב איהר אייגענע ציעלען, און צוליעב די אלוועלטליכע ציעלען, וועלכע זיי זיינען איינע מיט די אנדערע געבונדען, מוז זי וועלען געבויט און בעקרעפטיגט אין אלע

הינזיכטען מיט אלע ווירטשאפטליכע קולטורעלע און פאליטישע בעציהונגען, [בכל היחסים הכלכליים, התרבותיים והמדיניים] אויף איהר אייגענע הייליגע לאנד.

עס איז זעלבסט פערשטענדליך, אז די געדאנקען מוזען זיך אויסשפרעכען אין טהאטען וואס וואקסען פון דעם ריכטיגען אידישען געדאנק וואס וועלען פארמולי, רען דעם פארם פון די צוקונפטיגע אידישע שטאטליכקייט אין ארץ ישראל, [את צורתה של המדינאות היהודית העתידה בארץ ישראל] און דעם פארם פון אונזערע אלע שאפונגען, וועלכע אונזער הייליגער גליקליכער צוקונפט וועט אונז בריינגען אויף דעם יסוד פון די צוקונפטיגע ערשיינונגען, וועלכע זיי דארפען זיך שטופענווייז אנהויבען שוין אין די נאהענטסטע צייט צו בעווייזען, און אויף זיי בעטראכטענדיג וועט געבויט ווערען דער אויספיהרליכער פראגראם [התוכנית המפורטת] פון דגל ירושלים.

דער אידעאל פון דגל ירושלים מוז גורם זיין דערהויבען דעם וועדטה פון די ציוניסטישע בעוועגונג און דעם וועדטה פון די תחיית-האומה איבעראל, אויך מיט אלע איהרע וועלטליכע ציעלען. ער וועט אריינברייגען א הייליגע ערפרישונג אין די אלע ארגאנען וואס ארבייטען טעכניש וועגען אונזער אויפבויאונג אין אונזער הייליגע לאנד, ער וועט ארויפציהען א הייליגען רעספעקט אויף אלע אונזערע פאלקסטהאטען.

דער לעבענס-טהוי פון דעם געטליכען וואדט, וועלכער וועט פליסען דורך די פרומע אידישע בעוועגונג אין איהר הייליגען זינן, וועט אריינברייגען הייליגע פאעזיע און געטליכע בעגייסטערונג אין די אלע שיכטען פון די בעוועגונג, אויך וועט ער אריינברייגען א פרידענס-געפיהל אנשטאט דעם טונקעלען גייסט פון די פעסעמיסטישע פערגיפטיגונג, [של ההרעלה הפסימית] וואס די וואכעדיגקייט פון יעדער בעוועגונג שטעהט אין געפאהר פון איהר אנגעגריפען צו ווערען. דען נור וואו די געטליכע ליכטיגקייט שיינט אריין אין לעבענס בעוועגונגען, דארטען ערשיינט דער הייטערער דער אמת'ער ריכטיגער הייטער און צופרידענער לעבענס גייסט. און דאס איז פאר אונז דער נויטיגסטער פראדוקט אין אונזער נייען אויפטרעטען איבער דאס ניי אויף אונזער ריכטיגען פאלקס לעבען, אין אונזער ריכטיגע היים, מיר מוזען צו דעם קוואל פון פרייידען צוטרעטען. "ישמח ישראל בעושיו, בני ציון יגילו במלכם [תהלים קמט, ב]".

די ארבייט פון דגל ירושלים, ווערט פערטהיילט אויף די דריי גראנדיעזע אבטהיילונגען, פאליטישע, ווירטשאפטליכע און קולטורעלע. [לשלוש מחלקות גדולות: מדינית, כלכלית ותרבותית] זעלבסט פערשטענדליך, אז יעדע אבטהיילונג גרופירט אין זיך די פיעלע צווייגען, וועלכע זיי שטעהען אין א שטענדיגען וואקסענדען צושטאנד, נאך דעם ארט פון אונזער פראגרעסירונג אין אונזער צוקונפטדיגען לעבעדיג ארגאניזירטען כלל-ישראל וואס ער שטראמט און ציהט זיך מיט זיין גייסטיגען און מיט זיין ימאטעריעלען גאנצען מהות פון אלע גלות'ן צו ויין הייליגען לעבענס-פונקט, "מי אלה כעב תעופנה, וכיונים אל ארובותיהם [ישעיהו ס, ח]".

די ערשטע זאך פון די פאליטישע ארבייט איז, דעם שטענדיגען ארויסגעבען די קלאהרע אנערקענונג פאר די גאנצע פעלקער-וועלט אז די גאנצע אומה הישראלית בכלל אנערקענט אונזער שייכות צו ארץ ישראל, פון דעם אורשפרונג פון די געטליכע קוועלע. אזוי ווי אונזער גאנצע געשיכטע איז אפענבאר געטליך, אזוי ווי אונזער שטארקע כינדונג אלם עקזיסטירענדע פאלק, מיט דעם אויפנאהמס-וואונדערליכען אופן אין דער גאנצער פערגאנגענהייט, איז זעהער געטליך געשטימט און געזיכערט, אזוי איז די געוויסהייט אז ארץ ישראל איז אונזער לאנד אויף אייביג, געגרינדעט אויף דעם אונענדליכען הייליגען געטליכען ווארט, וועלכען די גאנצע מענשהייט ברויכט און וועט רעספעקטירען, און מיט די גרעסטע הויכאכטונג אנערקענען.

מיר מוזען אריינברענגען דעם הייליגען געטליכען אינהאלט אין די פערזיכערונג פון אונזער פאזיציע אין ארץ ישראל, וועלכער ער וועט ערמונטערען די גאנצע מענשען-וועלט זיך צו דערהויבען צו א הייליגען אנהאלט אין זייערע אלע פאליטישע אינטערעסען, וואס דער אנדאכט דערפון וועלכער שטאמט פון די הייליגע אידישע נשמה, פון אונזער תורה און אונזערע נביאים. דער אייביגער הייליגער טראכט וועט זיין דער זייל און דער פעסטונג פון דעם צוקונפטיגען וועלט-פריעדען, וואס ער וועט אנהויבען אין יעדענפאלס זיך צו בילדען, אלס רעזולטאט פון די גרויסע לייטערונג, וואס די מענשהייט בכלל און מיר אידען בפרט וועלען געלייטערט דורך די גרויסע פרובונגען פון די איצטיגע שרעקליכע מלחמה, וועלכע איינע פון איהרע גרעסטע פאקטארען איז דאך די טיעפע מענש-ליכע פערזינקונג אין די גראבע מאטעריאליזמוס און גאט-לאזיגקייט אין דעם טיעפסטען זינן פון דעם ווארט.

און ער דער געטליכער אנהאנג וועט זיין דער "חומת אש", [על פי זכריה ב, ט: "ואני אהיה לה... חומת אש סביב"] וועלכער וועט אריינברייננגען זיכערוהיט און רעספעקט צו אונזער צוקונפטיגען עקזיסטענץ אויף אונזער הייליגער לאנד. די אלע אנערקענונגען און די מיטלען וועלכע זיי פיהרען צו זייער ערקלעהרונג געהערען צו דעם פאליטישען טהייל פון דגל ירושלים.

דער ווירטשאפטליכער טהייל פון דגל ירושלים בעשטעהט איבערהויפט צו זארגען אז דער פרומער עלעמענט וועלכער איז באמת מיט זיין גאנצען לעבען טיעף געבונדען מיט ארץ ישראל, און איהר הייליגקייט מיט די העכסטע אידע-אליזמוס, זאל זיך וואס מעהר איינפלאנצען אין לאנד, עס זאלען שטראמען קיבוצים מיט פרומע אידען צו בעזעצען זיך אין ארץ ישראל, צו קאלאניזירען, צו פארמירען דערפער, שטעדט, קאלאניעס, פארמס, פאבריקען און געשעפטליכע אונטערנעה-מונגען. [ליישב, להקים כפרים, ערים, מושבות, חוות, בתי חרושת ומפעלים מסחריים] דער פרומער ארבייטער-קלאס [מעמד הפועלים הדתי] זאל פארבערייטעט ווערען מיט גרינדונג פון מושבות פון פועלים, מיט אלע גוטע ארדנונגען. די פראקטישע וועג איז די איינציגע וועלכע זי מאכט א וועג, אז עס זאל קענען זיין גילטיג און בעפעסטיגט אין לעבען דעם איינדרוק פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען אידעאל, וועלכער וועט ווערען דער לעבנעס-אינהאלט פון אונזער פעסטען ריעזען-גייסטיגען פאלק אויף זיין הייליגע באדען, צו די גליקליכקייט פון זיין אמת'ן נאטירליכען לעבען.

די קולטורעלע אבטהיילונג פערטהיילט זיך אויף די אויפהאלטונג פון אלעם הייליגעס און אלעם פרומעס וועלכע מיר האבען אין אונזער הייליגע לאנד, אנפאנגס מיט דאס וואס מיר פערמאגען פארלויפיג אין דער איצטיגער געגענווארט, צו דערהאלטען אלע פרומע אנשטאלטען, געבען זיי קרעפטען, זעהן מיט אלע מעגליכקייטען אז זיי זאלען פראגרעסירען מיט זייערע הייליגע רייכקייט אין די צוקונפט, מחזק זיין די אלע תלמידי-חכמים, וועלכע מיר פערמאגען אין ירושלים עיר הקודש שן אין אלע איבריגע ערטער פון אונזער הייליגע לאנד, זעהן צו פערשעהנערען די אלע הייזער פון תורה און עבודה, די בתי-כנסיות, די בתי-מדרשות, די ישיבות, די לאקאלען פון די בתי-דינים, די חדרים, די תלמוד-תורות, זיי זאלען האבען אן ארענטליכען שעהנעם אויסזעהן, זיי זאלען זייז אין א היגיענישען צושטאנד, [שיהיו במצב היגייני] זיי זאלען בליהען און שיינען אינערליך און אויסערליך, אזוי ווי עס פאסט פאר אונזער גרויסע לעבעדיגע פאלק אויף זיין לעבענס לאנד. צו בעשעפטיגען זיך מיט אלע צווייגען פון דעם חינוך דורך דעם איינפיהרען גוטע חדרים, בתי-ספר, ישיבות, נאך דעם ריכטיגען אידישען פרומען וואונש, מיט די ריכטיגע צופאסונגען צו די נויטוועניגקייט פון אונזער נייעם לעבען אין ארץ ישראל.

צן גרינדען א גרויסע וועלט-ישיבה אין ירושלים [ישיבה עולמית גדולה בירושלים – הרעיון שממנו צמחה לימים ישיבת "מרכז הרב"] מיט זעהר א פארזיכטיגען ברייטען רייכען פראגראם, א ישיבה וועלכע זי זאל זיין אין איהר אינהאלט און איהר אנזיכט א "תפארת-בישראל", א ישיבה מיט פיעלע אבטהיילונגען אלס פאקולטעטען [כפקולטות] אויף אלע מקצועות שבתורה, אין הלכה, און אין הגדה, און אין אלעס וואס עם איז נוגע צו דעם אידישען תורה -עבען אין דעם ברייטסטען זינן פון ווארט.

צו גרינדען אין דער ישיבה קיבוצים פון תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים מיט גוטע שאפונגס כוחות, צו פראדוצירען נויטיגע ספרים אין אלע צווייגען פון תורה און חכמת-ישראל, איינצואַרדענען די פריכטע פון זייערע שאפונגען מיט א גוטען סדר, צו זארגען אז די גוטע שריפטען די נוצליכע און וויכטיגע זאלען ערשיינען אין דרוק, מיט שעהנע פארמען.

און צו זארגען אז עס זאל זיין א פערבינדונג, ווי ווייט עס איז מעגליך, צווישען אלע חכמי-ישראל אין אלע לענדער, מיט די חכמי-הישיבה הגדולה, פון ירושלים, דורך שטענדיגע בריעף-וועקסלונג [על ידי חליפת מכתבים קבועה] אין אלע מקצועות פון תורה און חכמת-ישראל, און דורך א שטענדיגע צייטשריפט [ועל ידי כתב עת קבוע] וועלכע וועט ערשיינען דורך די רעדאקציאן פון אויסערוועהלטע גדולי-תורה און חכמי ישראל, וואס דורך דעם וועט זיך פערברייטערען און פערמעהרען די זאמלונגען פון די וויכמיגע שריפטען, וועלכע וועלען קענען אין בעשטימטע צייטען ערשיינען אין גרויסע פארמען. די ישיבה זאל זיך אויסבילדען אזוי הויך אין תורה און חכמת-ישראל, ביז וואנען די גאנצע אונזערע אידישע, און זאגאר אויך די פרעמדע און ניט אידישע וועלט, וועט וויסען אז דער פלאץ צו בעקומען גרינדליכע ערקלעהרונגען אויף די וויכטיגסטע פראגען אין חכמת-התורה והאמונה, און אלעס וואס איז נכלל אין חכמת ישראל, אין דעם טיעפסטען און ברייטסטען צווייגהאפטיגן אינהאלט פון דעם גרויסען ווארט, איז דער צענטראל דערפון די "ישיבה" אין ירושלים. דער דגל ירושלים ברויכט צו זארגען אז עס זאל געשאפען ווערען א גרויסער "בית-דין", א ועד פון רבנים-גדולים אין אונזער הייליגע הויפט-

שטאדט ירושלים, וועלכער זאל בעשטעהן פון א געוויסען בעשטימטען צאהל מיטגליעדער, וואם אין זיי זאל זיין א קאלעקציאן פון אויטאריזירטע פערזענליכקייטען [קיבוץ של אישים בעלי סמכות] אין דער אידישער וועלט.

עס זאל זיך געפינען צווישען זיי גאונים-גדולים אין תורה אין חכמה און צדקות און אין וועלט-פערקעהר, [ובהליכות העולם] באופן אז דער גרויסער ועד, זאלשטעהן אויף אזא מצב אז ער זאל מיט דער צייט אנערקענט ווערען פון אלע שיכטען פון אונזער פאלק, און אויך פון דער אלגעמיינער וועלט, אלס די גייסטיגע קרעפטיגע קער-פערשאפט פון אונזער וועלט. [הגוף הרוחני החזק של עולמנו]

דער ועד אדער דער בית-דין, וועט לייסטען זיינע טהעטיגקייטען האנד ביי האנד מיט אונזער וועלטליכער פיהרערשאפט, וואס עס וועט אין דער זיכערער צוקונפט ביי אונז געשאפען ווערען, אין אלע זאכען, אין וועלכע די ענינים פון אונזער כלל האומה וועלען זיך נויטיגען דערצו.

די בעווענגונג פון די אלע זאכען אין זייער איינטהיילונג, אין זייערע צווייגען וועלכע מוזען זיך מעהרען און דארפען שטענדיג-פערגרעסערט ווערען, וועט פארמען די אויסגעארבייטע פראגראם פון דגל ירושלים, וועלכע עס וועט קענען ערשיינען ערשט נאך די ערשטע בערעכטיגטע אספה-כללית, [האסיפה הכללית המוסמכת הראשונה] וואס וועט מעגליך זיין אויסגעפיהרט צו ווערען נאך די גרינדונג פון א געוויסען צאהל פון לאקאלע ארגאניזאציעס, וואס וועלען זיך אנשליסען צום דגל ירושלים. אלזא, רבותי, פארלויפיג האלטען מיר ביי די פארבערייטונגס-ארבייט. וועד עס איז געטריי צו דער אידעע פון דגל ירושלים, זאל זיך פערשרייבען אלס חבר, צוצוהעלפען צו אונזער הייליגע זאך.

און עס ווערט געבעטען פון יעדען טרייען חבר, ער זאל ווי ווייט מעגליך איז בעאיינפלוסען, יחידים, קבוצות, ארגאניזאציעס, סאסייטיס און געזעלשאפטען [להשפיע על יחידים, קבוצות, ארגונים, אגודות וחברות] אריינצוגעהן אלס חברים אין דגל ירושלים.

די הויפט רעגעלען זיינען פארלויפיג פאלגענדע:

א. יעדער איד, וועלכער שטרעבט צו די פערווירקליכונג פון די אידעע פון דגל ירושלים, ד.ה. דער וואס ווינשט, אז דער יסוד פון אונזער גאולה און תחיית-האומה זאל זיין געגרינדעט אויף דעם הייליגען געטליכען פרינציפ, וועלכער ערשיינט נור דורך די קדושה פון אונזער הייליגע תורה, איז בערעכטיגט, צו זיין א חבר אין דגל ירושלים.

ב. יעדע ארטליכע אגודה, וועלכע בעשטעהט פון צעהן מיטגליעדער, מאכט זיך א יושב-ראש און פארמירט א קאמיטעט פון נאך צוויי מיטגליעדער. ג. יעדע איינציגע אגודה, איז בערעכטיגט צו שיקען א דעלעגאט צו די אסיפה-כללית, ד.ה. צו דעם קאנפערענץ, וועלכער וועט שטאטפינדען אין דעם פלאץ פון דעם "צענטראל קאמיטעט [ועד מרכזי]" וועלכער איז פארלויפיג אין לאנדאן. [שנמצא לעת עתה בלונדון] ד. ווען א סאסייטי צעהלט מעהר ווי פופציג מיטגליעדער, האט זי דאס רעכט צו שיקען צוויי דעלעגאטען.

ה. יעדע איינציגע אגודה דארף איינמעלדען פון איהר עקזיסטענץ צו דעם צענטראל קאמיטעט, צוזאמען מיט די וויכטיגע איינצעלהייטען פון איהר טהעטיגקייט, אדער וויניגסטענס פון איהרע

אויסזיכטען.

. יעדע אגודה דארף יעדען חודש, צושטעלען א קורצען בעריכט [למסור דין וחשבון קצר] צו דעם ועד המרכזי, פון די לייסטונגען וועלכע זי האט דורכגעפיהרט דורך דעם חודש. ז. פון צייט צו צייט דארפען ערשיינען שריפטען מיט דעם נאמען דגל ירושלים, דורך דעם צענטראל קאמיטעט, אין וועלכע עס וועט ווערען בעהאנדעלט דער צושטאנד פון די בעוועגונג, און אלע פראבלעמען וואס האט אן אנהאנג מיט איהרע שטרעבונגען.

יכול להיות שהפרעות רבות שהן נמצאות כעת בעד הרעיונות הכשרים באיזה חוגים ציוניים, היו בטלות ועוברות לגמרי ע"י[1] ההזרמה של הרבה אלפים של אחינו הכשרים בתוך המחנה הציוני.

אמנם זה אפשר להיות באופן תיאורי, אבל בדרך מעשי יודעים אנחנו שזהו אי אפשר, ההשתנות של המושגים, בין ההמון הגדול של העולם הכשר שלנו, נגד הרבה דעות השוררות בתוך החוגים הציוניים, הביאו ועוד הם מביאים, לצערנו, רגשי אי אמון כאלה אשר אין אנו מרוכשים עדין כח כזה שיהיה יכול עכ"פ[2] להקל אותם, ומי ימלל להסיר אותם לגמרי. אנחנו צריכים להכין את עצמנו עם כח הסתדרותי כשר, בעל תוכן חיותי עם מטרות יסודיות, כזה, שהוא לבדו יהיה האמצעי שכח מאחד גדול יצמח בקרבנו, בתקופת העתיד הקרובה עכ"פ.

אבל לעת עתה, הגיע הדבר למגנתנו למצב כל כך רחוק, (אפשר על ידי האשמה של שני הצדדים, ואפשר שאין שום אשמה מכל צד, רק על פי הטבעיות של התחלקות ההשקפות), עד שלא רק בתוך ההסתדרות הציונית הכללית הוא דבר שאי אפשר להכניס באיזה דרך של התפיסות את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אלא אפילו לתוך ההסתדרות של "המזרחי", שנוסד ביחוד בשביל אחינו הכשרים, אין עדיין שום אפשרות להכניס המונים גדולים וכחות טובים רבים של אחינו היהודים הכשרים, שלמי אמוני ישראל.

באיזו התחשבות שנתחשב עם העובדא, בהתרצות או באי התרצות מוכרחים אנחנו לדבר אודות זה. כשנרצה לעסוק בעבודתנו ברצינות, לטובתה של כלל אומתנו, אנו צריכים להתחשב עם ההופעות איך שהן בפועל בהממשיות, מבלי להתחשב אם מרוצים אנחנו עם המצב או לא. לענינינו די לנו לדעת שהדבר נכון ואמת שבמציאות כך הוא, שאין אנחנו יכולים להביא את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אפילו בתכונה של יחידים מרובים במספרם, וקל וחומר בצורה של כנופיות מסודרות לעבודתנו הקדושה של בנין עמנו בארץ ישראל, לא ע"י הסתדרות הציונית הקיימת, וגם לא ע"י אמצעותו של המזרחי. בהתחשבות עם הכבדות הזאת התכונן הדגל ירושלים, שהוא קורא את כל העולם הכשר שלנו, אל ההסתדרות שלה העצמותית, עם האמצעיים שלה, עם דעותיה העצמיות, עם האוטריטטים שלה, עם שאיפותיה המיוחדות, בשביל המטרה של יסוד החיים אשר לאומתנו הקדושה באי"י[3], ע"פ[4] החפצים המדויקים של העולם הכשר האמיתי החשוב והמוצדק.

זאת היא המטרה ביחש לצדה הכמותי, כלומר בהתלות להכמות המספרית של אחינו הכשרים שלמי אמונים, וביחוד של הכחות הטובים והאמיצים שבהם, שאנחנו יכולים להביאם אל העבודה הקדושה

של בנין האומה באי"י, ע"י ההסתדרות העצמותית של דגל ירושלים במדה יתרה מאשר ע"י איזו הסתדרויות אחרות שהן מצויות כבר אצלנו מקדמת דנא.

אבל עוד יותר גבוה ויותר מסוים ממה שהוא תוכן המטרה של דגל ירושלים מצד כמותה, היא המטרה שלה מצד איכותה, מצד הרוחניות, מצד מטרת התחיה של הרעיון האלהי האמיתי של העולם הישראלי הכשר, שיקרא אל החיים בתור כח רוחני פועל בתור נשמה אל כללות התנועה ושל תחית עמנו בכלל, וביחוד של בנינו בארי"י[5], שהם צועדים ובאים לפנינו בההוה הפלאי שלנו של הזמן הנוכחי.

בשביל כבודה של נשמת אומתנו הפנימית, שהוא הוא הכבוד של שם ד' אלהי ישראל, מקור כל הופעת הרוח, של חיינו הלאומיים בטהרתם, הננו קרואים להגיד את האומר האלהי הנצחי שלנו, בהתגלות, בפני כל העולם הישראלי הפנימי, ובפני כל העולם החצוני של כל העמים, האומר הגדול הנצחי, שהוא מבטא בברור את רעיוננו הקדוש, ואת התחשבותנו עמו בכל מלא גבורתו ועזוזו השמימי, בכל המלוא של ההתיחסות שלו אל שיבתנו אל נוה קדשנו העתיק. בעלי המחשבה העמוקה של כל העולם החושב והמרגיש, שהוא יודע להרים את עצמו ממעל לאותה הקטנוניות ושטחיות המחשבה המרחפת בשוק הספרות הרגיל ובאיזה חוגים חברותיים של העולם האירופי הזמני, אותם שהם מכוננים להביט בתוך מערכי הבטה בהירים אל העתיד הזורם ובא מכירים הם יפה יפה, איך לקרא את שמה של תנועתנו ההוית לאי"י[6] עם כל המאורעות המתיחסות לה. הנשמות הגדולות אפילו של האנושיות הכללית, ובפרט הנשמות הישראליות הגדולות שלנו, הן מתמלאות באורה קדושה, בעינים פתוחות רואות הן, איך שדבר ד' על אודות גאולתנו הוא מתחיל להתגשם בפועל, והן יודעות להעריך אנה אנחנו נקראים לעמד בתכונת המעמד הגדול ההולם לנו.

לתחיה של כל מהותנו אנו נקראים, הננו הולכים להתחיות חדשה, לא לבד בשבבים חצונים של חיינו החמרים, לא, כי אם בכל כל תמותנו, של כל הגוף וכל הנשמה כולה של עמנו. אנו מרגישים והעולם הגדול של האנושיות בכחותיו היותר עדינים מרגיש גם הוא, שהתחיותנו האופית המיוחדה זורמת היא מכללות מקורנו הקדוש, ממקור ישראל בכל העומק המלא של תוכן חיינו. שבתוך העומק של כל מה שמתנועע אדות תחית האומה שלנו, זורם הוא השטף האלהי שהוא ממלא את לב עמנו, ברגשות תחיה אמיצים, שהידענות העצמית הזאת בעצמה היא אחת מהכחות הגדולים בתוך העסק הזה, זהו דבר שהוא מתחיל כעת להיות מופיע בהבלטה, לפני כל אדם של מחשבה.

אבל מי יכול הוא לבטא בטהרו את האומר הגדול, מי יכול הוא לצביין את התואר של אופי חיינו החדש בארצנו הקדושה וכל התקשרותו של כלל עמנו בכללות כללותו, באופן שיתאים אל המטרה הגבוהה של האידאה הראשית שלנו. מי יכול לכוין את הדרכים שהם מובילים לזה, על היסוד ועל התואר המדויק המקודש האלהי של ישראל, לא אחרים, כי אם עולמנו הישראלי הכשר, הוא, כשיסודר בחופש, ובמעמד עצמי בכל מלא חרותו, בכל מלא כח חייו. המלה השאיפתית הישראלית, אינה יכולה להתבטא כי אם על ידי ההסתדרות העצמית הכללית של כל עולמנו הישראלי הכשר, שהיא תוכר לא בתור איזה חלק נגרר מאיזה כח אחר, רק בתור כח החיים האמיתי של אומתנו שהוא מפיח את הנשמה האמיתית בתוך התוכן השלם של כל תנועותינו הלאומיות העולמיות, שהן מתעוררות כעת אצלנו, כדי

להעלות את התנועה של תחית האומה בכללה אל הנקודה האמיתית הקדושה של החיים הישראליים הטבעיים לנו באמת.

העולם הכשר כשעמד מרחוק ולא רצה להכיר את התנועה הציונית, הלא זה רק בשביל שהוא מבקש את הגילוי של רוח הקודש הישראלי בתוך תחית האומה. זהו בשביל שהוא מעריך את התנועה בהערכה היותר קדושה, ובעבור שהוא חפץ שכל הנלוים אל התנועה יבאו לידי ההכרה הישראלית המקורית, שלא אך בהרוח האירופי הכללי לבד תפרח תחיתנו, ולא לבד בהצביונות הקולטוריים הכלליים לבדם, גם אם יהיו מבוטאים בשפתנו העברית החביבה, שהתחיותה היא לנו ביסודה כל כך קדוש וחביב, וגם לא רק בשאיפות יבשות חמריות חברותיות שאולות מחיים של אחרים, אלה שרשאים אמנם להמצא בהם יסודות טובים ומכובדים, אבל כל זמן שלא יוצק בהם רוח החיים של התוכן הישראלי המקורי הוא דבר שאי אפשר שנשיג על ידם את המטרה לבא למצב חיינו החדש, בתור עם שלם על אדמתנו במובנו השלם.

רק כאשר נניח את האבן היסודי, את העולם המעשי הישראלי המיוחד של עצמותנו, את השקפת עולמנו והרגשותנו אלה, שהם כולם זורמים אצלנו מהאומר הקדוש האלהי, מתוך ההערכה הגבוהה של רכושנו האלהי הקדוש, ההתקשרות של עמנו אל הספירה האלהית הקדושה, אל המקור של גאולת ישראל, ולהאמון אל תורתו, שהיא היא הנה המעין של חיינו, אז רק אז, אנו יכולים להגיד בטח לפני כל העולם, שאנו הולכים אל עצמנו, שאנו נמשכים אל התוכן האמיתי של התחיותנו העצמית, ואנחנו בטוחים שהכח הפלאי העתיק והיפה של גור אריה יהודה יבריק לפנינו בכל מלא הדרו ויפעת עצמות פארו.

אבל מי הוא זה אשר יגלה את התוכן האמיתי של התחיותנו החדשה, מי הוא זה שיכיר אותה לקדושה ואלהית, אם לא עולמנו הישראלי הכשר בכל מלא תמותו, בהמוניו הרבים, בכחותיו האלהיים הנפלאים הקדושים, שהוא רק אז דבר אפשרי להיות מופע כשהוא מסודר, וההסתדרות הזאת זאת היא השאיפה של דגל ירושלים.

כשהעולם הכשר האמיתי מבקר את התנועה הציונית, אין זו בקורת שלילית, כלומר הוא אינו חושב שאין להתנועה בכלל שום ערך, שיש בתוכה איזה ענין של רע מוחלט, לא, הוא מבקר אותה רק בקורת חיובית, דהיינו שהיא אומרת שהתנועה הציונית צריכה להיות יותר גבוהה, הרבה מאד יותר גבוהה להתעלות ולהתרומם, כי עדיין במדה פחותה נתגלה בה ענין החיים הישראליים האמיתיים, עוד יותר מדאי פחות מהשיעור נתגלה בה אותו הכח הקדוש שהוא צריך להיות מתגלה בה, לפי אותו הערך של המדה הגדולה שהיא מוכרחה לדבר אחראי גדול ורשום כזה, שהוא צריך להציג את התוכן האמיתי של כל האומה כולה, בקשור של כל הדורות שלה, ובהעתיד הענקי שלה העולמי והממעל-עולמי. והתוכן הזה באופיו במהותו האמיתי, איננו נמצא בהעולם התרבותי החילוני, כשהוא לבדו יהיה עסוק עם העבודה של בנין האומה. על זה אין מספיקים כשרונות דיפלומטיים לבדם, גם לא כשרונות ספרותיים ושיריים של המודרניות הרגילה, ועוד אחרים מהמון הכשרונות והמעלות של יתרונות אנושיים כלליים, אפילו כשהם מגיעים עד הרוממות הגאונית שבהם. כל אלה הם דברים מאד טובים ומשמחים

בתור אמצעים, כשהם נשתמשים יפה עומדים הם לשמש את התנועה האמיתית של הנשמה הישראלית במלא גדולתה, אשר היא מתבטאת רק בכחה הקדוש הנצחי שלה, שהוא זורם אצלה בתוכיות רוחה העצמי, וזה אשר עשה אותה ואשר עושה ויעשה אותה עוד, לאומה שהיא עומדת לאור גוים ולגאולה וישועה לכל העולם כולו, אשר בעבור המטרות המיוחדות שלה לעצמה, ובשביל המטרות הכל-עולמיות שהן קשורות זו בזו, מוכרחת היא להיות בנויה ומאומצת בכל התוכנים והענינים הבעלניים, התרבותיים, והפוליטיים, בכל יחושיהם אל ארצה הקדושה העצמית.

דבר המובן מאליו הוא, שהרעיונות צריכים להתבטא במעשים שהם צומחים מתוך הרעיון הישראלי האמיתי, שהם יתארו את ההתארה של המדיניות הישראלית העתידה בארץ ישראל, והצביון של כל הצורות שהעתיד המאושר שלנו יביא לנו על היסוד של ההופעות העתידות, שהן צריכות להיות מותחלות בהדרגה מיד בזמן הקרוב להתראות, ובהתחשבות עמם יבנה הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים.

האידיאל של דגל ירושלים מוכרח הוא להיות גורם לרומם את הערך של התנועה הציונית, ואת הערך של תחית האומה והכרתה בכלל, גם בכל מטרותיה העולמיות, הוא יכניס טריות של קדושה, בתוך כל ההסתדרויות העובדות את העבודות הטכניות בדבר התקדמות בניננו על ארצנו הקדושה, הוא ימשך משך כבוד של קודש על כל מעבדינו הלאומיים.

הטל של תחיה של האומר האלהי, שהוא יזל על ידי התנועה הכשרה באופיה הקדוש, יכניס שירה קדושה, והתלהבות רוחנית אלהית בתוך כל השדרות של התנועה, גם יכניס רוח ששון תחת הרוח הכהה, של הארסיות של הספקנות, שהחילוניות של כל תנועה היא עומדת בסכנה להפגע ממנה. כי רק במקום שהאורה האלהית היא מופיעה בתנועות החיים, שם זורחת היא הצהלה, הצהלה האמיתית המדויקה, ורוח החיים המרוצה, וזה הוא בעדנו הענין היותר מוכרח בצעדנו החדש בחדוש של חיינו הלאומיים בדיוקם, בנונו המוחלט, אנחנו מוכרחים לצעד אל המעין של הגילה, "ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם".

העבודה של דגל ירושלים מתחלקת היא לשלשת מחלקות חטיביות, לפוליטית, עבודתית, ותרבותית. מובן מאליו שכל מחלקה, תסכם את הענפים הרבים שהם עומדים במצב של גדול תדירי, ע"פ המדה של התקדמותנו בהעתיד של הכלל-ישראל המסודר החי, שהוא זורם ונמשך בכל אופיו הרוחני והחומרי מתוך כל הגלויות אל נקודת הקודש של חייו. "מי אלה כעב תעופנה וכיונים אל ארובותיהם".

הענין הראשי של העבודה הפוליטית שלנו היא, התוצאה התמידית של ההכרה הברורה לפני כל העולם של העמים, שכללות האומה הישראלית בכללה מכרת היא את שייכותה לארץ ישראל מתוך הנביעה של המקור האלהי, כשם שקשורנו האמיץ בתור עם מצוי, עם ההצטינות הנפלאה של כל עברנו, הוא מאד מוסכם אלהי ומובטח, כשם שהודאיות שארץ ישראל היא ארצנו לעולמים מיוסדה היא על האמרה האלהית האין קצית, אשר כל האנושיות צריכה והיא עתידה להיות מכבדת, ובגודל רוממות הכבוד להכיר, אנחנו חייבים להכניס את התוכן הקדוש האלהי בתוך הבטחון של מעמדנו בא"י, שהוא יעורר

את כל העולם האנושי להתרומם לאחיזה קדושה בכל העניינים הפוליטיים שלהם, מה שההתכוונות מזה שהיא נובעת מתוך הנשמה הישראלית הקדושה מתוך תורתנו ונביאנו, זה המחשב הקדוש, הנצחי, היה יהיה העמוד והמבצר של שלום העולם העתיד, אשר יוחל בכל אופן להתפתח בתור תוצאה של המצרף הגדול, שהאנושיות בכלל ואנחנו ישראל בפרט הננו נצרפים ע"י המסות הגדולות של המלחמה האיומה העכשוית, שאחד מהגורמים הגדולים שלה היא השקיעה העמוקה של האנושיות בהחמרנות הגסה, ועזיבת האלהים בעמק המובן של המלה.

והיא, אותה ההתלות האלהית של הפוליטיות שלנו, תהיה ה"חומת-אש" אשר תכניס בטחון וכבוד אל קיומנו העתיד על ארצנו הקדושה. כל ההכרות הללו והאמצעיים שהם מובילים אל התבארותם, הם שייכים אל המחלקה הפוליטית של דגל ירושלים.

הצד העבודתי של דגל ירושלים כולל הוא ביחוד לדאג, שהיסוד הכשר של עמנו, שהוא באמת בכל כללות חייו, אגוד עמוק עם א"י[7], ועם קדושתה, באידיאליות היותר נערצה, שהוא יהיה בכל האפשרי יותר ויותר מתנטע בארץ, שיהיו זורמים קבוצים של אחינו היהודים הכשרים להתישב בא"י, לכונן מושבות, ליסד חוות, ערים, כפרים, בתי חרשת, וקבלניות מסחריות, השדרה של הפועל הכשר תתכונן ע"י מושבות של פועלים, בכל המכשירים הטובים הדרושים לזה. הדרך של התכונה המעשית היא היחידה שהיא סוללת את המסלה שיהיה הרושם של האידיאל הישראלי הכשר מכונן ומבוצר בחיים, שהוא יעשה את תוכן החיים של עמנו העז בענקיות רוחו על אדמת קדשו להצלחתו הטבעית לאמתתו. המחלקה התרבותית היא מתענפת על הקיום של כל קודש, וכל מה שהוא כשר, מכל מה שיש לנו בארצנו הקדושה, החל עם מה שיש לנו לעת ההוה, להחזיק את כל המוסדות הכשרים, לתן להם עצמה, להשתדל בכל האפשריות שיתקדמו בעושר הקודש שלהם בעתיד, לחזק את כל תלמידי החכמים שיש לנו בירושלים עיר הקודש, וביתר המקומות של ארצנו הקדושה, לראות איך לפאר ולהדר את כל הבתים המקודשים לתורה ועבודה, את בתי הכנסיות, בתי המדרשות, הישיבות משרדי בתי-הדינים, בתי התלמוד-תורה, ועוד, שיהיה להם חזות נאה והגון, שיהיו מתאימים עם התביעות ההיגיניות ומצב הבריאות, שיפרחו ויזהירו מבית ומחוץ, כמו שהוא ראוי והגון בעד עמנו הגדול החי בארץ חייו.

להתעסק בכל ענפי החנוך ע"י ההתיסדות של חדרים טובים, בתי ספר, ישיבות, עפ"י[8] הדרישה של הכשרות הישראלית לאמתתה, עם ההתאמה המכוונה להצרכים של חיינו החדשים בארץ ישראל.

ליסד ישיבת-עולם גדולה בירושלים, בפרוגרם ממולא בזהירות, ורחב ועשיר בתוכנו, ישיבה כזאת שתהיה בתוכנה ובחזותה לתפארת בישראל, ישיבה בעלת הרבה ענפים, בתור מחלקות על כל המקצעות שבתורה, שתהיה מקפת את כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה את ההלכה וההגדה, וכל מה שהוא נוגע לחיי התורה בישראל במלא רוחב המובן של המלה.

לכונן בהישיבה קבוצים של תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים, בעלי כחות יצירה טובים להמציא ספרים נצרכים בכל ענפי התורה וחכמת ישראל, לכונן את פרי יצירתם בסדר הגון, לדאג שהכתבים הטובים הנדרשים, והמצויינים ביחוד, יופיעו בדפוס בתבניות יפות ומהודרות.

להשתדל שיהיה נמצא קשר יחשי בכל האפשרות בין כל חכמי ישראל בכל הארצות עם חכמי הישיבה הגדולה שבירושלים, ע"י חליפות מכתבים תדיריות, בכל מקצעות התורה וחכמת ישראל, וע"י[9] עתון תמידי שיופיע ע"י העריכה של בחירי גדולי תורה וחכמי ישראל שבהישיבה, ועי"ז[10] יתרחב ויתרבה ג"כ[11] הקיבוציות של הכתבים המצוינים, שיהיו לספרים חשובים שיצאו לאור לזמנים מיוחדים בתכניות גדולות, הישיבה תתפתח במדריגה כל כך גבוהה בתורה וחכמת ישראל, עד אשר עולמנו הישראלי, וגם העולם הנכרי הבלתי ישראלי ידע שהמקום המיוחד להשיג ברורים מיוסדים, על השאלות היותר עיקריות בחכמת התורה והאמונה, וכל מה שהוא נכלל בחכמת ישראל בתוכן היותר עמוק ורחב ומתענף של המלה הגדולה הזאת, שהמרכז לזה, היא הישיבה בירושלים.

הדגל-ירושלים צריך לדאוג שיתכונן בית-דין גדול, ועד של רבנים גדולים, בעיר הראשית הקדושה שלנו ירושלים, שיהיה כולל בתוכו מספר רשום וידוע של חברים שבתוכם תתכנס קבוצה של אנשים בעלי סמך ובעלי צורה, בהעולם הישראלי.

שימצאו בתוכם גאונים גדולים בתורה, בחכמה ובצדקות, ובהתהלכות העולם והחיים, באופן שהועד הגדול הזה יהיה עומד על מצב כזה, שיהיה בהמשך הזמן מוכר אצל כל השדרות של עמנו, וגם אצל העולם הכללי, בתור הכנסיה הרוחנית המאומצת של עולמנו.

הועד או הבית-דין יכונן את מפעליו בצורה הדדית עם הנהלתנו העולמית, שהיא תתכונן אצלנו בעתידנו המובטח, בכל הדברים שהענינים של כלל האומה יהיו דורשים את ההדדיות הזאת, התנועה של כל אלה הדברים במחלוקותיהם בענפיהם, שהם מוכרחים להיות מתרבים, ושהם צריכים תמיד להיות הולכים ומתגדלים, יתאר הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים אשר יוכל להופיע רק אחרי האסיפה הכללית המאושרת הראשונה ושהיא תוכל לצאת אל הפועל אחרי ההתיסדות של סכום הגון של הסתדרויות מקומיות שיתכנסו יחד אל דגל ירושלים.

בכן רבותי לעת עתה הננו עומדים אצל עבודת ההכנה, מי שהוא נאמן להאידיאה, של דגל ירושלים יכתיב את עצמו בתור חבר, לעזור לענייננו הקדוש. והנה נדרש מכל חבר נאמן שישפיע בכל האפשרות שלו, על יחידים, קבוצות, הסתדרויות, אגודות וחברות, שיכנסו בתור חברים אל דגל ירושלים.

התכונות הראשיות הנם לעת עתה, אלה:

א. כל איש ישראל שהוא שואף להתגשמות האידיאה של דגל ירושלים, דהיינו מי שהוא חפץ שהיסוד של גאולתנו ותחית האומה שלנו, יהיה מבוסס על המכון הקדוש האלהי, שהוא מופיע רק ע"י קדושת תורתנו הקדושה הוא מוכשר להיות חבר בדגל ירושלים.

ב. כל אגודה מקומית שהיא מכילה עשרה חברים, עושה לה יושב ראש ומציבה ועד של עוד שני חברים לפחות.

ג. כל אגודה יחידית היא מורשה לשלח דיליגט להאסיפה הכללית שהיא האסיפה שתמצא מקומה בהעיר של הועד המרכזי, שכעת הוא בלונדון.

ד. כשאגודה מונה מספר חבריה יותר מחמשים יש לה הזכות לשלח שני דיליגטים.

ה. כל אגודה מקומית צריכה להרשים את מציאותה אצל הועד המרכזי, ביחד עם זה, תודיע את הפרטים החשובים של פעולותיה, ולפחות את מה שהיא חושבת לפעול.

ו. כל אגודה צריכה להעמיד בכל חודש התודעות קצרה להועד המרכזי.

מהענינים שהוציאה אל הפועל במשך הזמן של החודש.

ז. מזמן לזמן, צריכות להופיע חוברות בשם "דגל ירושלים" ע"י הועד המרכזי, שבהן יתואר המצב של התנועה וכל הפרובלימים שיש להם התלות עם שאיפותיה.

ח. כל חבר בגיל של שמנה עשרה שנים, נחשב לחבר מאושר ב"דגל ירושלים". ט. צעירים יכולים ליסד קבוצות מיוחדות בשם "צעירי-ירושלים" בהתקשרות עם ההסתדרות הכללית של הדגל ירושלים.

י. נשים יכולות ליסד אגודות תחת שם "בנות ירושלים" גם צעירות יכולות ליסד חבורות בשם "צעירות ירושלים" ע"י התודעות של הועד המרכזי. יא. כל אלה האגודות של החבורות, ובכללן אגודות הנשים, הצעירים והצעירות, משלמות את דמי-חבר שלהן, אל הועד המרכזי, על פי ההערכה של ברור המצב אשר יתברר בין העומדים מצדם, ובין הועד המרכזי. יב. הועד ישיב לכל אחד על כל השאלות שיש להן איזה שייכות עם הענינים של דגל ירושלים.

יג. בכל עונה צריכה להיות אסיפה כללית של כל הדיליגאטים, וחברים, בתור הכנסיה הגדולה של "דגל ירושלים", ואנחנו מקוים שבעתיד הקרוב יהיה מקום הכנסיה בעירנו החביבה והקדושה, ירושלים עיר הקודש תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן.

בתקוה הגדולה אשר צור ישראל וגואלו, הבוחר בירושלים ושוכן ציון, יצליחנו בקבלנותנו, הננו חותמים לעת עתה את ההרצאה של ההודעה על דבר המטרות של דגל-ירושלים.

בהתקוה להההופעה המהירה של היום הגדול והאורי, ומהנביא הקדוש ציין אותו בהמלים הגדולים והקדושים הללו.

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים. (ישעיה כ"ז[12] י"ג).

קול הקורא מאת הרבנים שליט"א[13]

לעולמנו הנכבד, של שלמי אמוני ישראל אנחנו הרבנים חתומי מטה, מרימים בזה, את דגלנו הקדוש דגל ירושלים, אשר נתכונן ע"י השתדלותו של כבוד הרב קוק שליט"א, לפני כל העולם הישראלי, הננו מוצאים מוצלח מאד את הרעיון הקדוש לאמץ ולקדש את תנועתינו של תחית האומה ובנינה על אדמתנו היקרה והקדושה, על ידי הכח של דגלנו הקדוש דגל ירושלים.

העינים של כל עמנו הקדוש ועיני כל האנושיות מוכרחות הן להפתח בהזמן הנפלא הנוכחי, להכיר איך היד האלהית החשופה מנהלת אותנו, עד כמה כל המאורעות של העולם הנן מכוננות כולן להקים את

אשר החליט האמר האלהי ע"י תורתינו הקדושה, ועל ידי נביאנו הקדושים. הצעדים של "אתחלתא דגאולה" מתחילים המה להיות כבר מורגשים, והאהבה האלהית לעם קדשו מתחילה היא להגלות ברשמים של גאולה, תנועתנו הלאומית לתחית האומה, ובנין הארץ מוכרחת היא להיות מוארת בשלהבת של אמונה ושל קדושה, בהרוממות של התשובה אל היהדות המלאה.

החפץ, והבטוי וכל המפעלים המעשיים, שהם מוכרחים לאותה ההסכמה הקדושה שהיא תחיה ותפאר את כל כחותנו הישראלים, מוכרחים הם להתבטא על ידי העולם הקדוש, של שלמי אמוני ישראל, ברגשותיו הקדושות והנמרצות. ובשביל כך מוכרחים אנחנו כולנו להתאחד לאגודתנו העולמית הגדולה, על ידי ההסתדרות ירושלים, אשר היא תקדש ותרומם בכחה העצמי, בעומק הרישום של תום יהדותה, את כל כחותנו שהם עובדים לשם המטרה של תחית האומה ובנין הארץ, על ארצנו הקדושה בכל גוניהם, בכן מבקשים אנחנו מכם אחינו האהובים, באו כולכם והתכנסו נא, בתוך הסתדרותנו הקדושה, "הסתדרות ירושלים" הרימו את הדגל הקדוש "דגל ירושלים". בכל החוגים שלכם ועל ידי הכח הקדוש של ההסתדרות "ירושלים", של בחירי שלמי אמונים, יתרומם ויתקדש לעיני כל העולם הישראלי וכל העולם האנושי, גם דגל ציון, ענינינו הלאומיים העולמים יעוטרו בריוח גדול בכבוד ואומץ, וברכת השלום תתפשט על כל השדרות של אומתנו היקרה שהיא תהיה מקור הברכה והשלום בעד כל העולם.

התחזקו אחינו שלמי אמונים בגדל רוח, בעומק רגש יהדותי, שאו בגאון במרץ, את דגלנו הקדוש "דגל ירושלים" תנו לעמנו אומץ אלהי, קדשו את שם קדוש ישראל וגואלו, התאחזו בתורתנו הקדושה לבנות בכחה את הדרך על גאולתנו המתעתדת לבא, במהרה בימינו אמן.

הרבנים מלונדון והמדינה

לונדון

מאיר צבי יונג, שמריהו יצחק בלאך, צבי הירש פערבער, מרדכי צבי שווארץ,

מאיר צימרמאן

ליעדז

ישראל חיים דייכעס, צבי הירש הורוויץ, נחום הכהן סינזון, יהודה ליב אסטרינסקי

מאנטשעסטער

ישראל יעקב הכהן יפה, משה יצחק סגל, מנחם מענדיל יצחק בערמאן אהרן ראובן טשארני, בירמינגהאם דוד ראבינאוויץ, סונדערלאנד משה נאמיאט, גייטסהעד יחיאל מאיר סאנדעלזאן, ניוקאסעל עוד רבנים גדולים ואנשי שם במדינה זו ובמדינות אחרות עומדים בהכרה גדולה בהתקשרות נאמנה לתנועתנו הקדושה התנועה "ירושלים" אמנם כעת נכתבו פה אותם הרבנים אשר הזדמנו עמנו פנים אל פנים והביעו את רגשי אהדותם הקדושים לענינו הקדוש.

חזקו אחים חביבים את הסתדרותנו הקדושה, הרימו את דגלנו הקדוש, דגל ירושלים.

בברכה מהבוחר בציון ושוכן ירושלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הערה על דבר יסוד הישיבה העולמית בירושלים הנני מוצא לנכון לבאר את תוכן הרעיון של יסוד הישיבה האמורה במטרותנו. גדול מאד הוא הערך, של הישיבות הקיימות בירושלים, וביתר ערי הקודש, אוצרות קודש הן לנו, הרבה גדולי תורה, גאונים, צדיקים, וחכמים מצוינים נתנו לנו הישיבות הללו, ועלינו החובה להגדילן ולהאדירן, להוסיף להן עצמה, ולפאר את כבודן. אמנם התוכן של הישיבה היחידה, שחובתנו היא הולכת ומתגדלת, להוסיף עתה בתור אחד מהצרכים היותר גדולים וקדושים של כלל עמנו, היא ישיבה עולמית, כלומר לא ישיבה רק בעד בני ירושלים לבדם, או רק בעד בני ארץ ישראל בכלל לפי הערך של הקבוץ הישראלי שבתוכה, כי אם כללית. כי עלינו להתחשב עם המציאות האפשרית, שחלקים גדולים ורבים מאומתנו יהיו עוד פזורים בארצות הגולה, עד התור אשר גאולה שלמה תופיע, ולציון יבא גואל צדק, משיח צדקנו שיגלה ויראה במהרה בימינו. ועד העת ההיא אנו חייבים לעשות את ארצנו הקדושה בכלל ואת עיר קדשנו בפרט, לא למרכז רוחני, של חיי החול לכל הסתעפותיהם, בזה לא נתן כלל לעמנו, ולא לעולם כולו, את אמתת צביון החיים שאנו צריכים ועתידים לתן להם.

כחנו הגדול בסגולת קדושתנו הוא מונח, ועל ידי הארת אור תורתנו הוא מתגלה.

על כן לא למרכז רוחני סתמי אנו צריכים לעשות את ארצנו הקדושה ואת עיר קדשנו, כמו שגלו פנים שלא כהלכה בזה אנשים אחרים, כי אם למרכז קדוש, צריכים ועתידים אנחנו לעשות את בית חיינו, ולשלמות קדושת המרכז אשר יופיע חיי קודש גם על כל פזורי הגלויות, צריכים אנחנו שהכחות הצעירים היותר טובים והיותר מקודשים לקדושתה של תורה שבעמנו, הם יתועדו עמנו להתגדל באור תורה בתוך הישיבה הגדולה, הישיבה העולמית, שאנו שואפים שעל ידי התעמולה של הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות "ירושלים", תוסד בכל הדר שכלולה בעיר קדשנו, ירושלים, והיה יהיו הישיבות הקיימות בעיר הקודש מאז, עומדות בצביונן, ומוסיפות פאר והדר לכל אלה מבני ציון, החפצים לקבע את עצמם באהלה של תורה לכל ימי חייהם, ולהשאר בקביעות על אדמת הקודש, והישיבה העולמית תהיה למקום הקבוץ של כל הכחות הצעירים מפזורי הגולה, או מבני ארץ ישראל אשר ירצו באביב ימיהם להשתלם במשך איזה שנים בלמודם בתוך הישיבה העולמית. ואחר מלאת הזמן הקצוב שיהיה לכל צעיר שיכנס בהישיבה, יצא ממנה לעבוד את עבודתו בחיים, כל אחד ואחד לפי כשרונו וגורלו. חוץ מתלמידי חכמים יחידים, אשר יהיו שייכים להקבוצה העובדת בעריכת הספרים הנדרשים לפי הזמן, המה יהיו יכולים להשאר במחלקה זו בלא קצבה מוגבלת.

והבוחר בתורה ובציון וירושלים, יופיע על עצתנו, אמן,

1. ע"י - על ידי
2. עכ"פ - על כל פנים
3. בא"י - בארץ ישראל
4. ע"פ - על פי

5. בארי"י – בהארי"י – רבי יצחק לוריא
6. לאי"י – לארץ ישראל
7. אי"י – ארץ ישראל
8. עפי"י – על פי
9. ועי"י – ועל ידי
10. ועי"ז – ועל ידי זה
11. ג"כ – גם כן
12. כ"ז – כל זה
13. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב דב בער הלוי עפשטיין, ירושלים

בתחילה חשב שהישיבה הגדולה תהיה ב'יבנה', אבל אם בירושלים יקימו מוסדות לחכמות חול, אין להעביר את 'גדולתה של תורה' למקום אחר. רוב הישיבות הגדולות בחוץ לארץ נהרסו במלחמה. הרב קוק מבקש מהרב עפשטיין לאגד את גדולי ירושלים ל'דגל ירושלים'.

עיקרי הדברים

- הישיבה בירושלים ולא ביבנה.
- חורבן ישיבות אירופה.
- גיוס גדולי ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה סיון תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לכבוד ידי"נ[4] הרב המאוה"ג[5] סוע"ה[6] אוצר תורה ויראה טהורה איש חמודות מו"ה[7] דובער הלוי עפשטיין שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

אורו עיני מאור מכתבו הנעלה, והנה להאריך בדברים כעת ע"ד[11] פרטי הפעולות והמגמות אשר עומדות הן כעת על הפרק, לא יכילו גליונות, וחלק מזה ישכיל כתר"ה[12] חביבי מהחוברות הזארגוניות שבטח באו ויבאו לידו, ביחד עם קול הקורא ע"ד ההסתדרות "ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שהיא הולכת ומתעוררת ע"י[13] ההכרזה של הרמת "דגל ירושלים". אמנם בתחילה היתה מחשבתי שצריכים אנו לשאוף שמקום הישיבה יהיה דוקא "יבנה" ממש, [על פי "תן לי יבנה וחכמיה" (גיטין נו)] אבל אם מצד האנשים העולמיים יתיסדו בירושלים בעצמה כוננויות לחכמות חול, [האוניברסיטה העברית, שאבני הפינה שלה הונחו בתמוז תרע"ח] חושב אני שאין אנו רשאים לרכז את היסוד היותר איתן של גדולתה של תורה במקום אחר, אפילו אם יהיה חביב כמו "יבנה", ע"כ[14] נכתב בהמטרות שהישיבה צריכה להוסד בירושלים. מובן הדבר שיסוד ישיבה עולמית גדולה ואיתנה, מפוארה בכל עטרות הוד קודש, ועדויה ברוח צהלה טהרה וגבורה, היא כעת מוכרחת ביותר, אחרי שרוב הישיבות הגדולות שבחו"ל[15] נהרסו, בסערת הזמן, ומאד קשה יהיה ליסד בציון פנת יקרת זו, ואקוה בע"ה[16] כי ימצאו אמצעים חמריים, אם אך יתאגדו הלבבות של יחידי סגולתנו באי"י[17] להתאגד עמנו יחד במפעלנו הקדוש, להחיות את תחיית עמנו בחיי קודש ד' ואור קדושת תורתו.

ע"כ אהובי כתר"ה יהיה נא מעיר קודש לנו לעזר, וישתדל בכל כח השפעתו הטהורה לאגד ולקשר את לב כל גדולי וחשובי עיר עז לנו, וחשובי אה"ק[18] בכלל להלוות אל הדגל הקדוש, ולהחיות בעז גדולה את התנועה של "ירושלים", שהיא תצוק רוח קדושה, רוח שלו' ואהבה וריעות על עם ד', ורוח חיי עז

וגדולת נשמה על כל למודי ד', על חוכי ישעו, ומצפים תפארתו, בתתו מציון ישועה לעם קדשו, והי'[19] זה שלו' כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"ד - על דבר
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"י - על ידי
14. ע"כ - על כן
15. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
16. בע"ה - בעזרת השם
17. באי"י - בארץ ישראל
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. והי' - והיה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב א"ר צ'רני, ברמינגהם

אין להבליט את הצד השלילי של 'הזרם הקיצוני'. דרך התגברות הנשמה הפנימית בתחייה ישובו גם הרחוקים; 'לאותו המקום הירוד שלאומיות טבעית חילונית אינה יכולה לחדור, יכול לחדור הניצוץ הקדוש'. הרב קוק מתכנן מאסף ביידיש.

עיקרי הדברים

- לא להבליט שלילה.
- הניצוץ חודר לרחוקים.
- מאסף ביידיש.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ו סיון תרע"ח[2]. [כ"ו בסיוון תרע"ח (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

שלו'[3] וברכה לכו'[4] ידי"נ[5] הרה"ג[6] החה"ש[7] זך הרעיון ורב פעלים מו"ה[8] א"ר[9] צארני [הרב אהרן ראובן צ'רני, רב בברמינגהם, מחברי "דגל ירושלים"] שליט"א[10] רב דק' בירמינגהאם [רב קהילת ברמינגהם שבאנגליה] יצ"ו[11], וכא"ל[12] ברכת ד' וכט"ס[13].

יקרו לי מאד דבריו היקרים במכתבו. הנני רואה בכת"ר[14] אחד מבעלי ההכרה וההרגשה הנכונה, שכמותו ירבו בישראל. ובאמת גם זה הצד של ההצלה מהזרם השלילי הקיצוני, העלול להפריד גם את המקובצים, וק"ו[15] שאין בכחו לקבץ את הנפזרים, ועכ"פ[16] ברור הוא שיש בכחו להפריע בעד הקיבוץ האידיאלי שנפש ישרה מישראל שואפת אליו, אבל בסידור הרצאת הדברים ראוי ודאי שלא להבליט את הצד השלילי, כי סוף כל סוף תקותנו חזקה היא בעז"ה[17] צור ישראל וגואלו, כי ע"י[18] ההתגברות של הנשמה הפנימית, שהיא תאיר את אורה בתוך התחיה הלאומית, ע"י ההתכנסות הכללית של כשרי ישראל, העומדים איתן על מעמד הקודש של המסורת הנאדרה, בחיים, בהגיון, בהרגשה, באמונה ובמעשה, ישובו לנו גם אחים רחוקים מאד, ממש האובדים והנדחים. [על פי ישעיהו כז, יג] ולאותו המקום הירוד, שלאומיות טבעית חילונית אינה יכולה לחדור, יכול הוא לחדור הניצוץ הקדוש החי מאור ד', מקור החיים ב"ה[19], המתגלה באור תורה ונר מצוה, [על פי משלי ו, כג: "כי נר מצוה ותורה אור"] ביקרת אמונת אומן, [על פי ישעיהו כה, א] ובטוהר קדושת ישראל. אקוה שכת"ר[20] יהיה מהחלוצים העובדים על שדי התנועה הקדושה הזאת, [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון בשנת תרע"ח (1918)] אשר גדולי עם ד' מעברים רבים הולכים ונלוים אליה. וד' יהיה בעזרנו להעמיד מחנה גדול, כמחנה אלהים, [על פי דברי הימים א יב, כג] לגונן בעד נשמת עמנו ולהפריח פרחי הוד קודש על כל הככר כולו של תנועת התחיה ובנין הארץ.

יהיו נא חליפות מכתבינו תכופות בע"ה[21] ובעת הכושר יכתב כת"ר[22] בטובו מהגיוני לבבו, ע"ד[23] הסתדרותנו ומגמת דגלנו, כי חושב אני שנצטרך ג"כ[24] להוציא איזה מאסף, לע"ע[25] באידיש, שיקבץ חות דעתם של אנשי רוח שונים הנאמנים לדגלנו, למען יתבררו ויתלבנו הדברים בע"ה, והנני חותם

בכל חותמי ברכות, ישלח השי"ת[26] מרפא וארוכה ורפואה שלמה בתוש"ח[27] עם ד' לחמותו הכבודה ובתו היקרה תחי'[28], ויברך אותו ואת ביתו וכא"ל בכט"ס[29], כנה"י[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באה"ר[33],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. החה"ש - החיים והשלום
8. מו"ה - מורנו הרב
9. א"ר - אמר רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. וכט"ס - וכל טוב סלה
14. בכת"ר - בכבוד תורתו
15. וק"ו - וקל וחומר
16. ועכ"פ - ועל כל פנים
17. בעז"ה - בעזרת השם
18. ע"י - על ידי
19. ב"ה - ברוך השם
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. בע"ה - בעזרת השם
22. כת"ר - כבוד תורתו
23. ע"ד - על דבר
24. ג"כ - גם כן
25. לע"ע - לעת עתה
26. השי"ת - השם יתברך
27. בתוש"ח - בתוך שאר חולי (ישראל)
28. תחי' - תחיה
29. בכט"ס - בכל טוב סלה
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' תמוז תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב משה טורצקי, סוונסי

על קבלת חברים ל'דגל ירושלים': יש רבים שהתרחקו במעשה אבל כשרים בלבם ורוצים להתחבר ליראים, ואולי ישובו - 'איך נדחה אותם בידיים'? ההחלטה בידי האגודה המקומית ויושב הראש שלה. 'כל הבא להתחבר ליראי ה' הרי הוא בחזקת טהרה'.

עיקרי הדברים

- קבלת רחוקים.
- החלטה מקומית.
- 'בחזקת טהרה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' תמוז תרע"ח[2], האראגאטה. [הרוגייט, עיר מרפא בצפון אנגליה]

שלו'[3] רב לכבוד ידידי הרב הגדול בתו"י[4] ענף עץ אבות מו"ה[5] משה טורעצקי שליט"א[6] רב דק' סוואנסי [רב קהילת סוונסי שבוויילס] יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8] באהבה.

הגיעני מכתבו היקר, וע"ד[9] החברים הרוצים להלוות על דגלנו [להצטרף לתנועת "דגל ירושלים"] הקדוש ירושלים, קשה מאד ליתן כללים על זה חוץ ממקום האגודה הפרטית, כי יודעים אנחנו שבמדינות הללו נמצאים בעוה"ר[10] כמה אנשים שבמעשה נתרחקו הרבה, והם כשרים בלבבם והם חפצים להתדבק ביראי ד', ואולי בהמשך הזמן ישובו בתשובה שלמה, ואיך נדחה אותם בידים. ע"כ[11] הדבר תלוי בהסכמת האגודה המקומית ויו"ר[12] שלה, שע"פ[13] רוב יהי'[14] ת"ח[15] או רב העדה, והוא ידע לכוין את המשקל והכל לש"ש. והיסוד של ההסתדרות שלנו הלא הוא להראות גלוי לכל ישראל ולכל העולם, שחפצנו ביסוד קיבוץ גלויותינו על אדמת הקודש הוא בנוי על יסוד הקודש בשם ד' ותורתו, וכל מה שיימצאו יותר חברים ויותר אגודות המסכימים על יסוד הקדוש הזה, הרי תוכן של יראת שמים ושל קדושת ישראל האמיתית מתעלה ע"י[16] זה. וכת"ר[17] בשכלו ויראת ד' אשר בלבבו ידע בעדתו את מי לקרב. וביותר צריכים אנו להתאמץ להחזיק את כל מוסדות הקודש אשר באה"ק[18], שיהיו נשארים עומדים ברשות יראי ד' האמיתיים, ולזה עלינו להרבות חברים ותומכים, וכל הבא להתחבר ליראי ד' הרי הוא בחזקת טהרה, ["וכל הבא ליטהר מסייעין אותו" (שבת קד)] ועכ"פ[19] ראוי להמשיכו בחבלי רצון, ובמשך הזמן נראה את מעשיו.

וכשיחננו ד' ויבא התור של הקונגרס הכללי, אז נקבע בע"ה[20] ע"ד[21] מהות החברים תקנות קבועות.

והנני בזה חותם בברכה ומיחל לחסד ד' על עמו מבין המצרים [איכה א, ג] קרנם להרים בב"א[22],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. וע"ד - ועל דבר
10. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
11. ע"כ - על כן
12. ויו"ר - ויושב ראש
13. שע"פ - שעל פי
14. יהי' - יהיה
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. ע"י - על ידי
17. וכת"ר - וכבוד תורתו
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. ועכ"פ - ועל כל פנים
20. בע"ה - בעזרת השם
21. ע"ד - על דבר
22. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תמוז תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב דב אריה ריטר, רב רוטרדם

הרב קוק מבקש לברר באיזה עניין יש 'הפרש גדול' בין השקפותיהם. אם מדובר בשיתוף עם 'עוברי תורה' - כל יסוד ההסתדרות הוא להתארגן לבד. איגוד יראי ה' לבניין הארץ הוא 'היסוד היותר נכון' לתשובה הכללית, שבה תלויה הגאולה. הרב קוק מקווה שהרב ריטר יעמוד בראש.

עיקרי הדברים

- בירור המחלוקת.
- התארגנות נפרדת.
- תשובה כללית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג תמוז תרע"ח[2], מרחץ האראגייטה. [כ"ג בתמוז תרע"ח (1918), הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה]

שלו'[3] וברכת עולמים, יהיו יחדיו תמים, לראש צדיק תמים, הרב הגאון המפורסם, גדול שמו בישראל, רב פעלים מו"ה[4] דב ארי' ד"ר[5] ריטער [הרב ד"ר דב אריה (ברנהרד) ריטר, רבה הראשי של רוטרדם] שליט"א[6] הגאבד"ק[7] ראטרדאם והמדינה יצ"ו[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

יקרת מכתבו הגלוי דהדרת כתר"ה[11] שליט"א הגיעני. אמנם חתומים לי הם לעת עתה דברי קדשו, אשר כתב שהפרש גדול יש בין ציורינו. יעמידני נא מר על האמת על איזה נקודה הוא מכוין. הלא בענין ההשתתפות עם סיעה שעוברי תורה עומדים בראשה, הלא זהו כל היסוד של ההסתדרות שלנו, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] שנהיה מתארגנים באגודה עומדת לבד, בכל הטכסיסים הנדרשים להסתדרות כללית, הראויה לתפוס מקום בישראל, ולהיות מוכרה בכבוד השפעתה גם אצל אוה"ע[12]. ואם מצד המצב הזמני, הלא עינינו נשואות לישובה של אה"ק[13], ברוח ד' אשר על עם קדשו, ובקדושת ברית תורת אמת וחיי עולם אשר נטע בתוכנו לעד. וזהו דבר שהוא נדרש מאד להיות ההתאגדות הכללית של כלל ישראל מתחזקת עליו.

ולענין ההכשרה אל גאולה וישועה, התלויה ודאי הרבה בתשובה כללית, הלא האיגוד של יראי ד' וגדולי התורה והיראה הטהורה בראשם לבנות בית ישראל על אדמת הקודש, הוא היסוד היותר נכון לתלות עליו את כל התוצאות של השפעת צדיקי הזמן וגדוליו על הכלל, לרומם קרן ביראת ד' ובכל תיקוני החיים, להשיב לב בנים אל אביהם שבשמים [על פי מלאכי ג, כד] גם בכל מקום שהם, כדי שיהיו מוכשרים לקבל אור חסד ד' אשר יגביר על יראיו, ודי יושיע ציון, וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה. [על פי תהלים סט, לו–לז]

אקוה שהדר"ג[14] יצא בראש המחנה הקדוש החיל אשר נגע ד' בלבם, [על פי שמואל א י, כו] שהם תל"י[15] הולכים ורבים להיות דוגלים על דגל קדשנו, הזוכרים מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבם [על פי ירמיהו נא, נ – הפסוק שנבחר למוטו של "דגל ירושלים"] תמיד, ומבין המצרים יראנו בישועתו בקרוב.

והי'[16] זה שלו' כנה"ר[17] ונפש ידי"ע[18] חותם בכל חותמי ברכות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. אוה"ע - אומות העולם
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. שהדר"ג - שהדרת גאונו
15. תל"י - תודה לא-ל יתברך
16. והי' - והיה
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** א' גמזו, מזכיר 'הסתדרות ירושלים' בגייטסהד

הרופא אוסר עליו לנסוע. מטרת האגודה היא לאחד את יראי ה' לבניין הארץ על פי התורה, בלי להיכנע לכוח שאינו פונה לקודש: לעלות, לחזק את הישיבות והמוסדות. אין 'דגל ירושלים' נלחם בציונות; הוא דורש שהמדינה תהיה על פי התורה. 'הכלי המחזיק את הקודש' הוא הישוב המדיני, וחיבור 'כוח הקודש וכוח המדיני' יביא ברכה.

עיקרי הדברים

- עיכוב בגלל בריאות.
- מטרת האגודה.
- לא מלחמה בציונות.
- קודש ומדיני יחד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ח[3], האראגייטה. [ג' מנחם אב תרע"ח (1918). הרוגייט – עיר מרפא בצפון אנגליה, שבה שהה הרב קוק בקיץ תרע"ח]

כי[4] היקר המופלג בתו"י[5] מו"ה[6] אי גמזו נ"י[7] ש"ץ ושו"ב[8] דקי געטסהעד [גייטסהד שבצפון אנגליה] [ר' א' גמזו, שליח ציבור ושוחט ובודק בגייטסהד שבצפון אנגליה] יצ"ו[9], מזכיר הכבוד של ההסתדרות ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בעיר הנ"ל[10].

שלו'[11] וברכה לכ'[12] ולכל חברינו הנכבדים.

הגיעני מכתבו מיום ב' דנא, ומאד הייתי חפץ למלאות את המבוקש הנכבד של דורשי היקרים יראי ד' וחושבי שמו, אשר ישחרוני לבוא למחנה קדשם לדבר בפני קהל ועדה ע"ד[13] מטרת הסתדרותנו הקדושה ירושלים. אמנם מוזהר אני ע"פ[14] הרופא להתעסק ברפואות [הרב קוק שהה בהרוגייט לריפוי; ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] איזה משך זמן, ומוכרח אני לאחר את העבודה ע"ד חיזוק ההסתדרות ע"י[15] נסיעות לעת אחרת שאמצא את עצמי בע"ה[16] מוכשר לזה מצד מצב הבריאות.

אמנם בכלל הלא כל אדם שיש לו דעה ישרה יוכל מתוך החוברות שנדפסו והקולות הקוראים [חוברות התעמולה והכרוזים של "דגל ירושלים" שנדפסו בלונדון בתרע"ח] להבין את מטרת האגודה, שהיא לאחד את הכוחות של כל יראי ד' ושומרי תורה ומצוה, שיהיו מוכנים ליתן את ידם לבנין ארצנו הקדושה ע"פ התורה והמצוה, מבלי להיות זקוקים להכנע לשום כח אחר שאינו פונה לעניני הקודש. והמטרה הקדושה הזאת מושגת תהיה לנו בע"ה ע"י שיתרבו הרבה חברים לאלפים ולרבבות שיתנו ידם לאגודתנו, והרבה מהם יהיו מוכנים לנסע בעצמם להתישב באי"י[17] ולחיות שם ע"פ התורה והמצוה, והרבה יהיו תומכים ומחזיקים בכל עוז את כל הדברים הקדושים באה"ק[18], כמו הישיבות ובתי ת"ת[19], התי"ח[20], וכל

מוסדות החסד שהם בידי יראי ד' וחושבי שמו, שלא יהיו מוכרחים, מצד חסרון תמיכה, להמסר בידי אחרים.

וע"ד[21] הציוניות, אין דגל ירושלים נלחם חלילה [הרב קוק חוזר על עמדתו שתנועת "דגל ירושלים" אינה באה להילחם בציונות אלא להשלימה בכוח הקודש; ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] עם כל מי שבא לבקש טובה לישראל ע"פ דרכו, רק הוא מבקש שיהיו כל יראי ד' דורשים שההתישבות של עמנו בא"י שתתחיל להיות בצורה מדינית [רמז להצהרת בלפור (כסלו תרע"ח) ולסיכויי ההתיישבות המדינית בארץ ישראל אחרי המלחמה] יהיה הכל ע"פ קדושת התורה, כרצון כל יראי ד' באמת. וכל ישרי לב בהציונים בעצמם מכירים ויודעים כי נחוצה לנו דחיפה של קדושה לבנין האומה והארץ, ותנועה שתהיה באמת קדושה אי אפשר לה להתחולל כ"א[22] ע"י התאגדות כללית של יראי ד', שהם מכירים את קדושת אה"ק[23], והם מאמינים באמונה שלמה שכל יסוד להתחלת גאולתנו אז יהיה מוצלח כשנחזיק בדרך התורה והמצוה, בדעת ד' ותוה"ק[24], ואז ינהרו רבים לא"י[25] מתוך חבת הקודש והיישוב יתגדל, וגם כל העמים יכירו וידעו כי יד ד' נגלתה על עמו להתחיל להם פתח תקוה, ויתנו כבוד לישראל, ויחזקו את ידי עמנו בזכויות רבות על אדמת הקודש, ואז כאשר התוכן הקדוש יתפרסם בעולם ע"י הסתדרות ירושלים להיות רצויים לכל כל המעשים שעושים אחינו הדואגים רק לעניני העולם וחיי החמריות בא"י, כי סוף כל סוף צריכים אנחנו לישוב מדיני ומעשי שהוא יהיה הכלי המחזיק את הקודש בתוכו, ואז ע"י קיבוץ של שני הכחות ביחד כח הקודש, לעניני הקודש, וכוח המדיני ליישוב העולם, תבוא ברכת ד' על עמו, ושם שמים ושם ישראל יתגדל בעולם, ורבים מנידחינו ישובו ללכת בדרך ד' ותורתו, כדי שיהיו ראויים לזכות לתשועת ד' על אדמת הקודש.

והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה בכט"ס[26],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. כ' - כבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. ושו"ב - ושוחט ובודק
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. שלו' - שלום
12. לכ' - לכבוד
13. ע"ד - על דבר
14. ע"פ - על פי
15. ע"י - על ידי
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בא"י - בארץ ישראל
18. באה"ק - בארץ הקודש

19. ת"ת - תלמוד תורה
20. הת"ח - התלמידי חכמים
21. וע"ד - ועל דבר
22. כ"א - כי אם
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
25. לא"י - לארץ ישראל
26. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום טוב גדול, ט"ו מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם בהרוגייט כשלושה שבועות, והעבודה מתעכבת, אבל התנועה כבר 'על מסילתה'. כדאי לתרגם את החוברות ואת הקול הקורא לשפות כל מדינה. עכשיו צריך להתחיל בצעדים מעשיים: לתמוך באופן עצמאי במוסדות הקודש בארץ, כלומר בתלמודי התורה במושבות וביפו, ב'תחכמוני' ובישיבות ירושלים. ד"ר לוין עומד בראש 'נצח ישראל'; נשלחו לו 400 לירה, והוא מבקש 1000. 'אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העיקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש', ואת התנועה הזאת צריכים להוביל אלה שעומדים על הקודש. הצעת הרצי"ה לשבת בצירי"ך לשם עבודת הדגל מתקבלת.

עיקרי הדברים

- צעדים מעשיים: תמיכה במוסדות הקודש.
- ד"ר לוין ו'נצח ישראל'.
- צביון של קודש לתנועה הלאומית.
- לשכה בצירי"ך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום טוב גדול ט"ו מנ"א[2] [ט"ו באב; ראו (כרך ג', אגרת תתלח)] תרע"ח[3], (הראגייטה).

בני חביבי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו. יתן ד' והרפואות יוסיפו אומץ וחיל והרחבת הלב לעבודת ד' ועם קדשו אשר נאהב סלה.

הננו פה זה כמשלש שבועות, כמובן מתעכבת היא התקדמות העבודה של דגלנו הקדוש, בכ"ז[6] התנועה הולכת כבר על מסילתה, ויש תקוה להתקדמות חשובה בע"ה[7]. ראוי להעתיק את החוברות וקוה"ק[8] לשפות המדוברות בכל מדינה, אקוה שכה תעשה במדינתך.

כעת צריכים כבר להחל בצעדים המעשיים הראשונים. המוסדות הנוסדות לרומם את יסוד הקודש באי"י[9] צריכים תמיכה עצמית, כלומר לא ע"י[10] אחרים שאין דעתם נוחה בעצם ביסודם. מהם בתי הת"ת[11] במושבות, וביפו וגם ה"תחכמוני" בכלל, וק"ו[12] הישיבות והת"ת[13] בירושת"ו[14].

ד"ר[15] לוין הוא כעת נושא את דגל הדירקטוריא על "נצח ישראל", [רשת תלמודי התורה "נצח ישראל"; ראו (כרך ב', אגרת תריח)] והוא חרוץ בעבודתו. ארבע מאות לי"ש[16] נשלח לו מפה בראשית הזמן, כעת הוא דורש אלף לי"ש, וזה אינו רב בעד ערך ששה בתי ת"ת[17] וההוצאה שם גדולה כעת. אחינו הציונים, מכל טפוס שהם, צריכים לדעת, כי אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש. באהבה רבה נקבל מהם את הצביון הלאומי הטבעי, שהם דוגלים בו, שהוא כח יפה ועדין, אבל לכלל חיים עצמיים יבוא רק בהזדרקותה של נשמת הקודש בו, אור עוז כל עולמים, חיי עם קדוש עדי עד. וזאת התנועה, להחיות את חיי העם מיסוד חייו, היא צריכה להנתן דוקא ביד אלה שכפות רגליהם עומדות רק על מעמד הקודש, אותם אשר לבת אש חיי הטוהר אשר לדורות עולמים לא כבתה

בנשמתם, מפני שלא נמכרו לעקר של הציביליזציה האלילית הזמנית. הבה נתעורר בעוז ד' ונעורר רבים עמנו, שלו'[18] וישע נפריח בכל גבול ישראל, תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו. [תהלים סח, לה] ההצעה ע"ד[19] קביעותך בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת היא על הלב, פרש נא את הפרטים ומי ומי אתנו משם.

הנני כעת מקצר, בתקוה להאריך אי"ה[20] כשיגיענו מכתב מפורט ממך. ב"ה מאה"ק[21] קבלנו מכתבים משמחים לב משלו'[22] כולם ת"ל[23]. כתוב נא להם גם אתה בתכיפות ובבירור.

דר"ש[24] כל חביבנו ביחוד להר"א[25] קמחי וצאצאיו היקרים, להר"מ[26] ויסבורד וכב"ב[27], ולכל יקירינו וחובבינו ישרי לב, שי'[28] כולם ברב טוב לאוי"ט[29]. ביחוד שלו' חביבינו הרנ"ח[30] שטערנבוך שי' וכב"ב וחתנו חביבנו הרב באצקי שי' וכא"ל[31] שי'. מאשר שי' הננו מקבלים מכתבים, ב"ה על שה"ט[32].

חזק בני ודי יעודדנו בצדקת ישעו, אביך מצפה אשרך כל הימים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וקוה"ק - וקול הקורא
9. באי"י - בארץ ישראל
10. ע"י - על ידי
11. התי"ת - התלמוד תורה
12. וק"ו - וקל וחומר
13. והתי"ת - והתלמוד תורה
14. בירושתי"ו - בירושלים תבנה ותכונן
15. ד"ר - דוקטור
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. ת"ת - תלמוד תורה
18. שלו' - שלום
19. ע"ד - על דבר
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. מאה"ק - מארץ הקודש
22. משלו' - משלום
23. ת"ל - תודה לא-ל
24. דר"ש - דורש שלום
25. להר"א - ל + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. להר"מ - ל + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וכב"ב - וכל בני ביתו

28. שי' - שיחיה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. הרנ"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות נ, ח (למשל: נתן + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. וכא"ל - וכל אשר לו
32. שה"ט - שמו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** אחיו, הרב שמואל

הרב קוק מודה על המכתבים שמבררים לו את מצב הארץ. ההסתדרות נקראת 'ירושלים' ולא 'דגל ירושלים'; 'דגל ירושלים' הוא שם התעמולה, כדי שתסמל את אוצר הקודש כמו ש'ציון' מסמלת את החיל העולמי. סכום התשלומים נקבע בוועד הזמני, ואפשר להקל לפי תנאי המקום. הציונים הודיעו שהם לוקחים על עצמם את תמיכת כל המוסדות בארץ, ובהם הישיבות ותלמודי התורה, והרב קוק נבוך: אינו יכול להסכים שמוסדות הקודש יהיו בידי מנהיגים כאלה, וגם אין זו שעה למחלוקת. הרב קוק מציע שכל המוסדות יכתבו אליו מכתב משותף, בנימוס, שאי אפשר להטיל את המשא על הציונים לבדם. הרב קוק מבקש מורה הגונה לבתו מרים, ושמח על החלמת נחום מפגיעה ביד.

עיקרי הדברים

- 'ירושלים' ו'דגל ירושלים'.
- גובה התשלומים.
- הציונים ומוסדות הקודש - הצעה למכתב משותף.
- מורה לבתו מרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"א מנ"א[2], תרע"ח[3].

אחי יקירי וחביבי הרשחה"ק[4] [אחיו, ר' שמואל קוק, שהיה אז בירושלים] שליט"א[5], ורעיתך הכבודה וצאצאיך היקרים שיחיו כולם לאוי"ט[6] ברב נחת.

שלו'[7] וברכה וכט"ס[8].

מאד שמחתני אח יקר במכתביך היקרים, הסדורים בדברים ברורים, שמסבירים לי מעט את המצב של אה"ק[9] כעת, שהוא עיקר כל מעיני, ובטובך תוסיף תמיד לברר לי דברים פרטיים וכלליים עד אשר יחננו ד' להתראות בשמחה על אדמת הקודש.

והנה בדבר ההסתדרות "ירושלים", [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון; "דגל ירושלים" היה שם הפעולה וההסברה שלה] מראש לא עלתה ע"ד[10] לקרא לה שם "דגל ירושלים", כ"א[11] אמרתי שהפרופגנדה היא נקראת בשם "דגל ירושלים", כדי לכונן על ידה תנועה, בכח שם "ירושלים" שתסמן את כל אוצר הקודש שלנו כשם שהתנועה "ציון" מסמנת היא את כל החיל והחוסן העולמי בשאיפותיה. מגמתי היא לרומם את התנועה הלאומית, ואת דגלה הציוני ביחד עמה אל רוממות הקודש, למען יתעוררו בפנימיות נשמתם, ויוכלו לקחת בה חלק אותם אצילי הרוח, שאין נשמתם מתקשרת באידיאלים חומריים, אפילו כשהם לאומיים, וכשננכה את הלקותות הצדדיות נמצא שאותם אצילי הרעיון הם הם דוקא אותו הקהל הגדול המחזיק במעוז הקודש, בתום אמונה, ואימוץ תורה ומצוה. לא רציתי לקרא את ההסתדרות בשם "דגל ירושלים", שלא תסמן בזה איזה חברה זעירה, כ"א בשם "ירושלים" שתלך באותו המהלך

שתנועת "ציון" היא הולכת, ובכל מקום שהראשונה בזמן נמצאת מוכרחת היא להמצא האחרונה בזמן, שהיא ראשונה במעלה, ובמדה זו יוכלו הכחות הללו להתפתח עד לידי מדה של התאחדות הדדית, בולטת בכל המצעדים שלהם.

שיעור התשלומין נקבע ע"פ[12] הועד הזמני שלנו, (ע"פ רוב דעות), ובכ"ז[13] אין הדבר חוקי, לכל האגודות בכל מקומותיהם, שהן צריכות בלאו הכי להגיע ליד הועד המרכזי שלנו רק חלק מהכנסת כסף החברים שלהם, ע"פ הפיסוק, ולפי תנאי המקום אפשר לגרע את התקציב. ועוד אקוה לבאר כ"ז[14] בהרצאות פומביות שיבואו בע"ה[15].

הנני כעת נבוך קצת באיזה אופן להמשיך את התעמולה ע"ד תמיכתם של כל מוסדות הקודש. מטעם הציונים נתפרסם פה שהם לוקחים ת"י את כל מה שנדרש לתמוך באי"י[16], [אחרי הצהרת בלפור והכיבוש הבריטי] ומפורש כללו בזה ג"כ[17] את הת"ת[18] והישיבות. איך שאני מתיחס תמיד, גם בעוד שלא עמדה השעה להתנועה, אליה בחבה ובכבוד מצד הצדדים הטובים שבה, אי אפשר לי להתפשר עם הרעיון שכל עניני הקודש באי"י יהיו נתונים, אפילו רק במעמדם החמרי, בידי מנהיגים כאלה שבאופן היותר טוב, הם רק מכבדים את הקודש מפני השלו'[19] והנימוס לבד, ולצאת בדברים שיורו כעין קינטוריה אין השעה ראויה לכך כלל. ע"כ[20] עודני חסר עצה בהנהגה של ענין זה כעת. אם היו כל המוסדות באי"י, בתי הת"ת במושבות, התחכמוני והישיבות בירושת"ו[21] [בית הספר "תחכמוני" ביפו] מתאגדים כולם בעצה אחת למסור את דבריהם לידי בפומבי ע"י[22] מכתב כללי, שיכתבו כולם שגם כעת הם צריכים לאימוץ בעד קיומם, וכאשר לפי המעמד המחודש צריכים הדברים להיות משוכללים ביותר, ע"כ צריכים למצוא מקורות להספקתם, שאי אפשר להטיל אותה על חלק אחד של האומה שהם הציונים, שעם כל טוב לבבם אינם יכולים לשאת עליהם את משא הכלל כולו, ע"כ צריכה העזרה לבא ע"י תעמולה כללית מחוץ לתחומה של הציונות, ובהרצאה נימוסית כזאת אולי יהי'[23] אפשר לעשות דבר חשוב, כשתכתב בזהירות, שלא יהיה בה משום התרפסות מעבר מזה, ולא משום תגרה ומשטמה מעבר מזה.

כעת הנני פה במרחץ האראגייטה, כדרכנו מאז באנו למדינה זו בירחי הקיץ הללו. כמובן נפסקה כמעט לע"ע[24] העבודה מפני ההכרח של הטבת מצב הבריאות בע"ה' יתן ד' לרפו"ש[25].

אחי יקירי, העירותני באחד ממכתביך היקרים ע"ד ההתפתחות הרוחנית של בתי' מרים תחי'[26], וכמדומה שכתבתי גם לך שטוב היה בעיני אם הי'[27] אפשר להשיג עבורה מורה הגונה, בעלת יהדות נאמנה, ובעלת השכלה ונימוס, שלבד הלימוד הקצוב הי' אפשר לה להיות עמה במעמד של ריעות, כי להיות מושפעת מאנשים שאינם מובהקים לנו בין שהם מורים בין מורות, לבי הומה בקרבי ע"ז[28] בהיותנו בעינינו בריחוק מקום, עד ירחם ד' ויקרבנו בימין צדקו ויביאנו לאה"ק[29]. והנה כתבתי גם לה תחי' שתעשה ביחוד ע"פ עצתך, בטח תשכיל בענין רציני זה בהבנה ישרה ועצה טובה בע"ה.

כמובן נצטערתי הרבה ע"ד המאורע של היד של נחום שי'[30], ת"ל[31] שבשרתני בהטבת המצב, אקוה שכבר הוא בריא אולם, ודי' ישמרנו מכל פגע, ויכונן לטובה את כל מעשי ידינו.

אקוה בע"ה בקרוב לכתב עוד בפרטיות, ע"כ אקצר כעת.

ואחתום בברכה ודי"ש[32] לכל יקירנו שי', ולכל דורשי שלומנו. נתחזקה נא בעבודת ד' וישראל עמו, כי עת לעשות היא לנו.

והי'[33] זה שלו' כנה"י[34] ונפש אחיך דושו"ט[35] כה"י[36],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זוה"ר[37] תחי' דו"ש[38] כולם בכט"ס[39].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הרשחה"ק - הרב שמואל חיים הכהן קוק (אחי הרב)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ע"ד - על דבר
11. כ"א - כי אם
12. ע"פ - על פי
13. ובכ"ז - ובכל זאת
14. כ"ז - כל זה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. באי"י - בארץ ישראל
17. ג"כ - גם כן
18. התי"ת - התלמוד תורה
19. השלו' - השלום
20. ע"כ - על כן
21. בירושתי"ו - בירושלים תבנה ותכונן
22. ע"י - על ידי
23. יהי' - יהיה
24. לע"ע - לעת עתה
25. לרפו"ש - לרפואה שלמה
26. תחי' - תחיה
27. הי' - היה
28. ע"ז - על זה
29. לאה"ק - לארץ הקודש
30. שי' - שיחיה
31. ת"ל - תודה לא-ל
32. ודי"ש - ודרישת שלום
33. והי' - והיה
34. כנה"י - כנפשו היקרה
35. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
36. כה"י - כנפשו היפה

37. זוה"ר - זוגתו הרבנית
38. דו"ש - דורש שלום
39. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' דראש חודש אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בזמן שהותו בהרוגייט העבודה כמעט לא התקדמה, אבל הרב ד"ר יונג דרש בכמה בתי כנסת, ונשלח מכתב חוזר בחתימת שניהם למנהלי בתי הכנסת בלונדון. הרעיון ללשכה בציריך נכון. מלבד ייסוד ההסתדרות יש לחזק את תלמודי התורה במושבות ואת בית המדרש למורים ולמורות שהחל ד"ר אויערבאך. היחס ל'אגודת ישראל' דומה ליחס בין 'כל ישראל חברים' לציונות, אלא שהם מקווים להתאחדות. יש להסביר לתמהים על עיכובו בחוץ לארץ שהרב קוק מחכה לרגע שיוכל לשוב, ובינתיים עליו לפעול לטובת הארץ. הרב קוק עומד להוציא קול קורא בחתימת רבנים, וראוי לתרגם הכול ללעז.

עיקרי הדברים

- דרשות הרב יונג ומכתב חוזר.
- לשכה בציריך.
- היחס לאגודת ישראל.
- העיכוב בחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ב' דר"ח[2] אלול תרע"ח[3], האראגייטה.

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר ומלא ענין הגיעני, לשמחת לבבינו. אמנם עדיין לא הרוית את צמאוננו לדעת משלומך וממצבך בפרטיות. נקוה שתמלא את כ"ז[5] במכתב העברי אשר הבטחת לנו, ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, כמו כן הגיעוני מכתבים מאה"ק[7], תל"י[8] על שלומם.

במצב הסתדרותנו, במשך זמן שבתי פה לא היתה העבודה יכולה כ"כ[9] להתקדם, בכ"ז[10] נעשה איזה דבר ע"י[11] סיוע של ידידנו הרב הד"ר[12] יונג [ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] שדרש בכמה בתי כנסיות לטובת דגלנו, גם מכתב חוזר שלחנו בחתימת שנינו למנהלי בהכ"נ[13], שהם בלונדון כל אחד כעין קהלה בפני עצמה, ואקוה בע"ה[14] שרבים ילוו על מחנינו. יתן ד' ויחזק מעשי ידינו למען שמו וישועת עמנו וארצנו באור הקודש, העומד להגלות בהוד והדר בתוך המאפלים שהנגוהות מתפרצות מהם.

הרעיון ע"ד[15] יסוד לשכה בציריך נכון הוא בעיני, אם המצב לא יהי'[16] למפריע. חוץ מיסוד ההסתדרות, צריכים אנו לגשת ג"כ[17] לעבודה מעשית לחזק את מוסדות הקודש, ובתי הת"ת[18] במושבות וביה"ס[19] למורים ומורות שהתחיל ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] לכונן, וכעת עוסק בזה בדרך רשמי ידידינו ד"ר לוין נ"י. אמנם מובן הדבר, שראש לכל היא עבודת ההסתדרות עצמה והרחבת האידיאלים והתיאורים הרוחניים שבלמודיה, להכניס זרם של חיי קודש בעומקה של תנועת התחיה הלאומית, ולעורר את כל המעוז של קודש ד' הצפון וחבוי בה בכל צדדיה, גם במקום שהיא מתגלה בצורה פרועה, ולמען ציון לא נחשה ולמען ירושלים לא נשקוט [על פי ישעיהו סב, א] עד יצא כנגה צדקה וגו'[22].

היחש אל אגודת ישראל פשוט הוא, וזה מכבר חשבתי לכתוב בזה חוברת מיוחדה, לבטא את הרעיון שיפה נתבטא במכתבך, ע"ד ההשואה ליחש וערך של החכי"ח[23] והציוניות. [חברת "כל ישראל חברים" (אליאנס)] אמנם החילוק הוא בזה, שאלה השנים הם באמת מפורדים זה מזה, ואנו מקוים שההתאחדות ההדדית תהיה קבועה בינינו בע"ה, והמחשבות הנאצלות שיתפרסמו ע"י דגלנו הקדוש ירוממו ויאדירו בגודל ועוז את הופעתה של אגו"י[24] ג"כ.

ראוי לבאר להמתמיהים על עיכובי בחו"ל[25], שחלילה לי להתעכב אם רק תהי'[26] ההזדמנות של האפשרות לשוב לאה"ק[27], שאל זה עינינו צופיות בכל עת ובכל שעה ממש. אבל כל זמן שהננו מעוכבים מפני ההכרח עלינו לעשות לטובת המצב החומרי והרוחני של אה"ק[28] יחד בכל עוז. והאמצעי היותר הגון בזה הוא הגדלת האופי של הסתדרות קדשנו והשפעתה בעולם בצורת גדלה ותפארתה, שתחיש את ברכת ד' ברכת השלו'[29] בישראל ובאדם ותרומם את הנשמות בעילוי של קודש ועוז, ועל כל המפעלים החיצוניים ההולכים ונעשים לשם הבניה הלאומית תאיר היא באורה הפנימי, אשר יפיץ אור וחיי אמת על כל הפלגות בישראל ושם שמים יתקדש בעולם.

בקרוב בע"ה אקוה להו"ל[30] קו"ק[31] חתום מרבנים חשובים אחדים לטובת דגלנו. במכתב העבר כבר העירותיך, שראוי לתרגם את כל מה שנאמר בקו"ק[32] ובמכתבים ללעז ובגופן שלהם.

ודי יחזקך ויאמץ חילך לתו"ע[33] לשגב קרן ישענו ולתן עז לאלהים על ישראל גאותו, ודי יהיה עמנו ויכונן מעשי ידינו למען שמו בעבור עמו ונחלתו. והיה זה שלו'[34] כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"ז - כל זה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מאה"ק - מארץ הקודש
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. כ"כ - כל כך
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"י - על ידי
12. הד"ר - הדוקטור
13. בהכ"נ - בית הכנסת
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. ג"כ - גם כן
18. התי"ת - התלמוד תורה
19. וביה"ס - ובית הספר

20. ד"ר - דוקטור
21. נ"י - נרו יאיר
22. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
23. החכי"ח - חברת כל ישראל חברים (אליאנס)
24. אגו"י - אגודת ישראל
25. בחו"ל - בחוץ לארץ
26. תהי' - תהיה
27. לאה"ק - לארץ הקודש
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. השלו' - השלום
30. להו"ל - להוציא לאור
31. קו"ק - קהילה קדושה
32. בקו"ק - בקהילה קדושה
33. לתו"ע - לתורה ולתעודה
34. שלו' - שלום
35. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** רב (מאנשי 'המזרחי')

דווקא בשעה גדולה זו, כשהתנועה הלאומית היא 'תנועה אלהית גלויה', עדיין עומדים כבתחילתה ומתחילים 'מאלף-בית', ונשמעות 'הלחישות האירופאיות'. הרב קוק אינו יכול לסבול שהציונות תיחשב רק תנועה מודרנית: 'מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור'. 'הסתדרות ירושלים' תקים את הציונות משפלותה הרוחנית. הרב קוק רוחש חיבה ל'מזרחי', אבל 'המזרחי' צריך לומר בגאון שהוא התוכן הקיים של הציונות, ולהיחלץ מהצביעות של 'אנו רק לאומיים' כלפי פנים ו'מקדישי הביבל' כלפי הגויים. כשתדע האומה שלתחייה 'שני עמודים... עמוד הקודש ועמוד החול', שניהם יתקדשו, כ'שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו'.

עיקרי הדברים

- תנועה אלהית גלויה.
- 'אש אלהים הבוער בנשמתי'.
- המזרחי - לדבר בגאון.
- עמוד הקודש ועמוד החול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ג אלול תרע"ח[2] מרחץ האראגייטה. [עיר המרפא הרוגייט שבצפון אנגליה]

רב גדול ומרומם, כשטף אור היה לי מכתבו היקר, ואח הנני לו להיות לבי דואב על אשר דוקא בשעה גדולה זו, שאנו עומדים בה, שהיה ראוי שהתוכן היסודי של תחיית ישראל יהיה כבר ענין מובהק ומבורר לכל, והליכות החיים הלאומיים בהשפעתם היו ראויים להיות מתרכזות על ידו, ולמגינת לב עומדים אנחנו עדיין כמו בתחילת התנועה, וצריכים אנו להתחיל מאלף-בית.

וכי לא דים הם המעשים הגדולים, שהם נעשים בימינו לעינינו, להכיר גלוי בקרב בית ישראל ובעולם כולו, שהתנועה הלאומית, המקושרת לבנין האומה בארץ ישראל, היא תנועה אלהית גלויה, וקדוש ישראל בראה, [על פי ישעיהו מא, כ] תנועה שהיא מוכרחת להשיב לעם ד' את כבודו ואת הדרו, את יפעת השפעתו על העולם ועל החיים שלכך נוצר, ולכך עומד הוא בפלאי פלאות.

וכי לא הגיע הזמן שתתנער כבר תנועת התחיה מרסיסי טל הילדות שלה, [על פי תהלים קי, ג: "לך טל ילדותיך"] שאינה יכולה על ידה להגיד בהתגלות לב את אמרתה הגדולה, אמרת דעת ד' אלהי ישראל, אשר רוחו מתהלכת ועומדת בתוכנו וגם כעת בעת אשר זרע ד' נגלתה לעין כל גוים, [על פי ישעיהו נב, י] עדיין נחבש את פנינו בטמון ונרטן את הלחישות האירופאיות, [ונמלמל את מה שלוחשים באירופה] שהן דוחקות את אויר-החיים של נשמתנו. תאות ההתדמות אל אותם העמים המכוסים בחושך, אשר אכלנו בכל פה, [ישעיהו ט, יא] התקום ותחיה עוד להכנס כמו ארס בתוכיותה של תנועת תחיתנו.

היעמד לבנו אם תהיה הציוניות נערכת גם כעת, בעת אשר אור גואל ישראל ומושיעו הופיע עליה, רק בערכה של איזה תנועה מודרנית אשר הלב מהסס על קיומה, ובטחון עמדתה. זה חביבי לא אוכל לסבול בנפשי.

ואנכי מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור. את השלהבת המתלקחת בלבבי מוכרח אני לתן לה מקום להגלות, ישמע הדבר או ילעג, איני אחראי שהתנועה ירושלים ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון] תהיה רבת אונים במעשיה אבל מובטחני שמסלות אל הלב תסלול, היא תקים את התנועה הציונית משפלותה הרוחנית, שהיא הולכת ומשתקעת בה, בכל צעד שהיא צועדת למעלה בגדולתה החמרית, המתנוצצת לפנינו.

חבה וכבוד אני רוחש להמזרחי, [תנועת "המזרחי", התנועה הציונית הדתית] בכל לב הנני שואף לפתוחו והתרחבותו, אבל אל יאמרו שכורי הנכריות [השיכורים מתרבות זרה] הנה המוהיקנים האחרונים, [האחרונים מבני דורם (על שם הרומן "אחרון המוהיקנים")] נגררים הם אחרינו, ירעו עד שיסתאבו, ["ירעו עד שיסתאבו" (פסחים יג וכו'), כלומר: יישארו עד שייפסלו מעצמם] ודור חי יקום ויאמר בגאון: השלכתי את כל סבל הירושה ולאום אירופאי חדש נוצרתי. והאמרה הזאת מלאתי צחנת רקבון, היא עולה מכל התכונה העכשוית, בארץ ובחו"ל[3]. אוי לנו כי שודדנו. [ירמיהו ד, יג]

אמנם עז לנו באלהים, המסתיר פניו מבית יעקב, בעוצם הגלות אומץ זרוע עזו לנטלם ולנשאם כל ימי עולם. [ישעיהו סג, ט]

נרומם את דגל ציון ע"י[4] הוד דגל ירושלים, אשר יתנוסס עמו יחד, נלך קוממיות [ויקרא כו, יג] נאמר לציון מלך אלהיך. [ישעיהו נב, ז]

המזרחי בתוך ההסתדרות הציונית פנימה ישמיע קולו קול עז, לא קול רפה ומתנודד, יאמר בגאון שהוא רק הוא הנהו התוכן הקיים של הציוניות, אפילו בערכיה החילוניים. ודגל ירושלים אשר יסתעף למערכותיו, יתנופף בהדרו בכל מרחב נאות ישראל, להחיות את התוכן הקדוש המאור האלהי. נחלץ מאותו הלחץ של הזחלנות, [השפלות והפחדנות] שהעסקנות הלאומית המודרנית עצור בו, זו הדו-פנימיות, להגיד בקול ובכתב מעבר מזה שאנו רק לאומיים אנחנו ואין לנו בכלל ענין קדוש ואלהי, ומעבר מזה, כשנצרכים לדבר עם הגויים, שעז ממלכה בידם, ורגש של כבוד לקודש ד' והאורה האלהית שבתנ"ך[5] היא חוטר גאותם, [שבט גאוותם (על פי משלי יד, ג)] שם מתהפכים למקדישי הביבל, [למקדשי התנ"ך (Bible)] ועד כמה תוכל צביעות כזאת להיות קימת ולא תגלה בכל מערומיה. חביבי ממעמקי לבבי אני מתחנן הנני עמכם, ידי מוכנה היא לעזור ולתמוך את המזרחי, הציוניות וכל שאיפותיה משאת נפשי הנן, אבל נתאזר חיל כל אציל רוח, לרומם את התנועה הקדושה משפלותה, לבל יבאו בה טמאי נפש לחלל את קדשה.

ציון תפדה [על פי ישעיהו א, כז: "ציון במשפט תפדה"] בעת אשר אור ירושלים יופיע, שאיפת הממלכה בהדר ואון תגלה בעולם בעת אשר עריגת בנין בית קדשנו ותפארתנו תצא ממחבואי הלב. התנועה הירושלמית תקיף את כל העולם, את כל רוח נכונה, את כל לב הוגה, את כל נשמה קדושה בכל הגויים ובכל

הממלכות, היא תסלול אורח של זיקוק האמונות אשר בעולם כולו, היא תופיע על במת החיים בתור הערך היותר עליון, אשר הערכים כולם על פיו יתערכו. בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ד'. [ירמיהו ג, יז] ההסתדרות ירושלים תקיף את כל האומה, בערכה המקודש שהוא תוכן חייה הפנימי, תעורר רוח חיים של שירת קודש, תברר את צדקת ציון, את משפט ישראל בין העמים, להיות כטל מאת ד'. [מיכה ה, ו] הדברים הישנים יתחדשו, ושם חדש אשר פי ד' יקבנו [ישעיהו סב, ב] להם יקרא.

דגל ירושלים, ינשא בידי שומרי אמונים, נוטרי כרם ד' [על פי שיר השירים א, ו] בחיים ברגש ובפועל, על ידו תחדור התנועה של תחיית האומה ובנין הארץ לכל השדרות אשר שמה לא תוכל להגיע ההתנוצצות המודרנית, שאינה שוה לכל נפש.

והמזרחי אורו יגיה, באורח השלו'[6] בצדקת הפשרנות המיוחדת לו, יעשה את דרכו בהשקט ובבטחה, ובכל עת יתאמץ ויוסיף חיל, ובכל מקום אשר כוח כללי יהיה נדרש לו להוציא מאוייו אל הפועל, תבוא לו העזרה של הדגל, המתנוסס בתכונתו החפשית, וישראל יעשה חיל כ"ז[7] שרק הציוניות, שלבשה בגדי אירופה עד כדי היכסות הפנים הישראליים, לבדה תהיה האורגניות הכללית, יעמוד העם מרחוק, מצד חסרון כח קודש רשמי, וכבודה לא יוכל להתעלות עד כדי כבוד של נשמת חיים לאומה, אבל מיד שתדע האומה, שלתחיה הלאומית ישנם שני עמודים ושניהם חזקים, עמוד הקודש ועמוד החול, אז שניהם יחד יתקדשו, והמונים המונים יאספו אל הדגלים, שהם באמת דגל אחד, בעל דו פרצופים, או שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו. [שמות כה, כ]

ואם כל אלה אינם דברים מעשיים, יהיו דברים מילוליים, ואולי דברים מחשביים המחשבה תביא את הדיבור והדיבור את המעשה.

חזקו ונתחזקה, נושאי כלי ד' הברו, [ישעיהו נב, יא] ואיש לרעהו חזק נאמר. [על פי ישעיהו מא, ו]

יותר מדי שוטפים רגשותי כעת. אקוה שנדבר עוד.

בברכת השנים, ברכת ד' מציון וירושלים.

בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
4. ע"י - על ידי
5. שבתנ"ך - שבתורה נביאים כתובים
6. השלו' - השלום
7. כ"ז - כל זה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מתעכבים בגלל ענייני ההסתדרות. נדפס קול קורא שהרב קוק ערך, בחתימת רבנים חשובים. בשבוע שעבר דיבר בלידס באולם גדול, ורבני העיר תמכו; לשבת הבאה הרב קוק נוסע למנצ'סטר. על עיתון עברי: עדיף להקדים כתבי תעמולה בשפות המדוברות. הרב קוק מתכנן מאסף מאמרים על ההסתדרות. הרב נ' שטרנבוך מבקש שהרצי"ה יהיה אצלו בחגים, ואולי כדאי - שינוי מקום מרחיב את הדעת ו'ראוי להראות אהבה לאוהבים'.

עיקרי הדברים

- קול קורא בחתימת רבנים.
- נאום בלידס ונסיעה למנצ'סטר.
- תעמולה בשפות המדוברות.
- החגים אצל שטרנבוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"ח[2], האראגייטה, [1918. הרוגייט – עיר מרפא בצפון אנגליה. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן שבשווייץ] בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שלום וברכה וכוח"ט[4], בספר חיים טובים, לאי"ט[5] וכט"ס[6].

הגיעו לידינו מכתביך היקרים, הגלוי העברי והגרמני הסגור, [גלויה בעברית ומכתב סגור בגרמנית] ב"ה על שלומך. הננו מתעכבים פה עדיין, אולי יותר מבשנה העברה, מפני ההמשכות עניני הסתדרותנו. ["דגל ירושלים"]

כעת הולך ונדפס קו"ק[7], [קול קורא של רבנים לטובת "דגל ירושלים"] שערכתי כמובן, וחתומים עליו מספר הגון של רבנים ומהם ג"כ[8] גדולים וחשובים.

שבוע העבר הייתי בליעדז, [לידס] דברתי בכנופיה גדולה של אולם רחב ידים שהתקינו לכך, ומרבני העיר תמכו בנאומיהם את הסברת רעיוננו, והתחילה תעמולה, שנקוה ממנה תוצאות לטובה בעה"י[9]. כעת מתעתדים אנחנו לנסוע לש"ק[10] הבע"ל[11] למאנשסטר. [מנצ'סטר] נקוה לד' שוכן ציון ובוחר בירושלים, [על פי נוסח התפילה והברכות] המעורר עת גאולה לעם קדשו, כי חפצו בידינו יצליח, והמחשבה העדינה והקדושה ורגש החיים הטהורים הכמוסים במעמקי רעיון התנועה "הירושלמית" [תנועת "דגל ירושלים"] ילכו הלך ואור, והיו לאור ישראל ולזוהר ונוגה אורים לעמים רבים, אשר ילכו כולם באור ד' צור ישראל וגואלו. בבואנו ללונדון אי"ה[12] נראה לשלוח לך עוד חוברות וקו"ק[13] והדברים הנדרשים לתעמולתנו.

ע"ד[14] הוצאות עתון עברי, [הרצי"ה הציע להוציא עיתון עברי לתנועה] אף כי נאה הדבר, אבל אולי יותר יפעלו דברים בלשון המובן לכל, וכדאי היה הדבר להקדים כתבי פרופגנדה בשפות המתהלכות. אקוה להו"ל[15] בע"ה[16] מאסף מאמרים ע"ד הסתדרותנו ומגמותיה. אני רוצה שיתברר הענין יותר ויותר, בין

בעמקו ובין בהרחבתו, לפי שינויי הטעמים והסגנונות, אבל הכל למקום אחד עולה, להאיר את האור העליון של קודש ד' שביסוד התנועה הלאומית, ולקרא לכל שלמי אמונים, אשר עוז להם באלהים סלה, לעמוד על כנם הכן בהתעוררות דעה ואבירות רצון לשם ד' לעמו ולארץ חמדתו. ידידנו הר"נ[17] שטערנבוך [ממקורבי הרב קוק בסנקט גאלן] שי'[18] דורש ממני במכתב שאסכים שתהי'[19] אצלו בימי הימים הטובים הבעל"ט[20] ואולי נכון הדבר לפעמים חילוף מקום גורם קצת הרחבת הדעת ומעורר למפעלים. ואולי תוכל להשתמש בשעה"כ[21] הזאת לאיזה התקדמות בתנועתנו הקדושה בע"ה.

ובכלל ראוי להראות אהבה לאוהבים וכאשר עם אהובינו שבס"ג[22] [בסנקט גאלן] אתה בתדירות, אולי נכון למלא את הבקשה הזאת. וכבינתך הישרה תעשה, וד' יצליחך.

ברכתי ברכת השנים תעלה לראש חביבנו הר"א[23] קמחי. [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן, שתמך בבני ביתו של הרב קוק בשנות המלחמה] וכא"ל[24] שי', ולכל דורשי שלומנו, ולמר משה ויסבורד נ"י[25] וכא"ל כולם יכתבו ויחתמו בספר חיים טובים ונזכה כולנו יחד לראות בתשועת ד' אשר יעשה לעמו במהרה בימינו בקרוב, וישמחנו במהרה בנאות ארץ חמדתנו ובבנין בית קדשנו ותפארתנו ושם ד' אל אלקי ישראל יגדל מעל לגבול ישראל, [על פי מלאכי א, ה] כי יאמרו בגויים הגדיל ד' לעשות עמנו. [על פי תהלים קכו, ב–ג] מפני כמה טרדות הנני מוכרח לקצר, ואו"ש[26] וברכה כנה"י[27] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[28], חותם בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים, [ראש השנה טז] לחיים טובים ארוכים ומתוקנים וליפעת גאולה שלמה ואור ד' וששון ישעו והארת חכמתו ותפארת קדושתו בכל עוז ונועם בב"א[29],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לאי"ט - לאורך ימים טובים
6. וכט"ס - וכל טוב סלה
7. קו"ק - קהילה קדושה
8. ג"כ - גם כן
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. לש"ק - לשבת קודש
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. וקו"ק - וקהילה קדושה
14. ע"ד - על דבר
15. להו"ל - להוציא לאור
16. בע"ה - בעזרת השם
17. הר"נ - הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. שי' - שיחיה
19. שתהי' - שתהיה
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. בשעה"כ - בשער הכוונות

22. שבס"ג - שבסנקט גאלן (עיר בשווייץ)
23. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו
25. נ"י - נרו יאיר
26. ואו"ש - ואומר שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. כה"י - כנפשו היפה
29. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** אחיו (כנראה הרב שמואל)

הם בהרוגייט יותר משני חודשים, והעבודה לא הופסקה. כפילות השמות 'הסתדרות' ו'דגל' אינה לחינם, ומעליהם עומדת מהות התנועה, שעשויה להתפשט גם אל הוגי דעות בכל עם. הרב קוק נאלץ להשתמש ביידיש להסבר להמון, ובהולנד יש עיתון יהודי־הולנדי שתומך ברעיון, ונבוני 'אגודת ישראל' מתייחסים בחיבה.

עיקרי הדברים

- שני חודשים בהרוגייט.
- 'הסתדרות' ו'דגל'.
- יידיש להמון; תמיכה בהולנד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' אלול תרע"ח[2], מרחץ האראגייטה. [כ' באלול תרע"ח (1918), הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה]

אנחנו שרויים פה במקום המרפא זה יותר משני חדשים, במשך הזמן לא הופסקה לגמרי העבודה לשם הסתדרותנו ה"ירושלמית", וכמה דברים נתבררו במשך הזמן הזה ע"ד[3] איכותה של תנועה חדשה ישנה זו, שהיא עלולה להקיף באמת את העולם הישראלי, ולתת פנים מסבירות ונוחות לכל המהלכים של תנועתנו הלאומית ותחית א"י[4] לכל מדרגותיה.

מעט ביארתי לך במכתבי הקודם, כי לא לחנם היא כפילות השמות ה"הסתדרות" וה"דגל". ["ההסתדרות ירושלים" ו"דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] אמנם על גביהם עולה היא עצמותה של התנועה, במהותה המדעית וההרגשית, העלולה להתפשט גם מעל לגבול ישראל, אצל כל הוגי דעות וחושבי מחשבות נעלות, בכל גוי וממלכה, ובכל החוגים של בעלי השפעה, שלטונית או רוחנית, - רק אל ירפו ידינו.

אנכי הנני לע"ע[5] מוכרח להשתמש באידיש להסברת ההמון הרחב, שגם בני תורה בגולה כלולים בהם לגבי כבדות ההבנה של עומק הרעיון בעברית, בהאלאנד ישנה מערכת יהודית האלאנדית התומכת יפה את רעיוננו, [ככל הנראה מערכת עיתון יהודי בהולנד] והנבונים שבבעלי אגו"י[6] ["אגודת ישראל"] מתיחסים אליו בחבה גדולה והכרה פנימית, חזקו ונתחזקה, וצור ישראל וגואלו יאמץ חילינו ויברכנו באור דעה והשכל, באומץ לב וחפץ כביר וטהור, לרומם נס תחיית עם ד' על נחלתו, באור קדוש ישראל והכרת תשובה בהירה אל דבר ד' אשר מירושלים, לזכור תורת משה עבדו על כל ישראל חוקים ומשפטים. [על פי מלאכי ג, כב]

הנני חותם בכל חותמי ברכות בברכת השנים ובשמחת הרגלים וכל טובה וברכה, ורוב אושר וחן וכבוד, כנה"י[7] ונפש אחיך קשור באהבת נפשך מצפה שיבת שבותנו על אדמת הקודש במהרה בימינו בקרוב.

שלכם,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ע"ד - על דבר
4. א"י - ארץ ישראל
5. לע"ע - לעת עתה
6. אגו"י - אגודת ישראל
7. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכת השנה, והתנצלות על מיעוט מכתבים. 'הסתדרות ירושלים' מסתעפת לשלושה: התנועה הירושלמית - אידיאלים ודעות שיעוררו רוח קודש; ההסתדרות - חיזוק הקודש בארץ 'בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות' לכוח של חול; ו'דגל ירושלים' בידי תמימי דעים, ובראשם גדולי תורה. הישיבה העולמית חייבת להיות בירושלים, ופניה אל הצעירים מכל הגולה, מהישיבות שנחרבו, למאות ולאלפים, 'לכח מכריע על תגבורת החול'. מהישיבות הקיימות יבואו לזמן קצוב, וכל ישיבה תעמוד במעלתה. 'כלים גדולים עלינו להכין' לאורות העתידים.

עיקרי הדברים

- שלושת ענפי התנועה.
- שלטון עצמי לקודש.
- הישיבה העולמית בירושלים.
- 'כלים גדולים עלינו להכין'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ' אלול תרע"ח[2], האראגאטה.

בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ומתוקנים יכתב ויחתם כבוד מחמדי חותם לבבי, הרב הגאון המפורסם לשו"ת[3] קדוש ד' מכובד סוע"ה[4] מו"ה[5] יעקב משה חרל"פ[6] [הרב יעקב משה חרל"פ, מתלמידיו הקרובים של הרב קוק בירושלים] שליט"א[7] וכב"ב[8] היקרים, הקטנים עם הגדולים, כולם יתברכו במעולות שבברכות, ברב נחת והצלחה, בנועם ד' וחדות עזו לאוי"ט[9].

אחדשה"ט[10] באהבה מקורית פנימית.

אין די באר חביב לבי המניעות הרבות, בכמות ובאיכות, אשר ימנעוני מהפיק את עונג רוחי לבא בכתובים את כת"ר[11] יקירי לעתים קרובות. אמנם עצת ד' היא תמיד כי המסתרים יגיהו את האורים היותר אמיצים, אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע. [ישעיהו מה, טו]

רבה עלי תכונת העבודה ביסוד הסתדרותנו הקדושה, הקשורה בקשר אמיץ ביסוד אור ישראל, המתנוצץ ממקום מה נורא, מרום מראשון מקום מקדשנו, המסתעפת לשלשת ראשים יסודיים, התנועה הירושלמית, אידיאליה דעותיה, רגשותיה, ופנימיות סוד שיח כונותיה, הראויה להתפשט עלי אדם רב, לעורר רוח קודש ד' במרחקים, לרומם קרן דעת ד' צור ישראל וגואלו, אשר זרע עזו נטויה על עמו ונחלתו, לאהבת יונתו תמתו, גם מחגוי הסלעים [על פי שיר השירים ב, יד; ה, ב] וסתרי המדריגות. אור תנועת קודש זו, תסיר את כרובי עינא, המעיבים את עננו חשכם, המערימים סוד על עם ד' לחשוב עליהם תועה, ועזבון. והתנועה ירושלים נפלאות תחולל בספרות ובפועל, להביע לכל העולם כולו הנה דבר ד' קם ונהיה, ולא עזב ד' את עמו, ולא יעזבנו עדי עד. ההסתדרות ירושלים תאמץ ותחזק את כל

המקודש על אדמת הקודש, בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות כל דהו לאיזה כח של חול, וכל הנושא ידיו קודש לדי לבא לעזרה, מכל המון בית ישראל הנה הוא מציב לו יד ושם בהיכלי קודש ד'. דגל ירושלים, ינשא בידי תמימי דעים שלמי אמונים, צניעי ומעלי, הכופים אזניהם לקול מורים, ולבם וידם אמונה בטהרת קדושת ישראל בכל מערכי לבם ומהלכי חייהם, ובראשם ראשי עם ד' גדולי תורה טהורי לב ונבוני דעת ויראת ד'.

הישיבה העולמית, מוכרחת היא להתיסד בירושלים, [תכנית "הישיבה המרכזית העולמית", שהוקמה בירושלים כעבור שנים אחדות ונודעה בשם "מרכז הרב"] אחרי אשר לא בכוחנו הוא להפריע את תגבורת החול, ביסודי בניניהם, לא דוקא אל יושבי הארץ מאז מועדות פני הישיבה הזאת, ולא דוקא אל הקביעות הבלתי זמנית הנהוגה בישיבות הקדושות שכבר קנו להם קביעות מאז, שעלינו לרוממם ולשגבם, לחזקם ולאמצם. אבל פנינו מועדות אל החיל תופסי התורה הצעירים אשר בכל תפוצות הגולה, ממרכזי הישיבות הגדולות אשר נתבטלו בימי מהומת הזמנים, למה לא נקבץ לנו חיל קדוש צעיר ורענן לשם ד' ותגבורת כח תורתו, בהאדרתה של תורה והגדלתה, בריבוי עם למאות ואלפים שינהרו אל עיר הקודש, אל מקום בית חיינו צריכות עינינו להיות נשואות, והי'[12] החיל הקדוש הזה לכח מכריע על תגבורת החול, וכאשר אור עליון וקדוש מהגיוני קודש, ורזי תורה ודעת ד' יוצץ ביחידי הסגולות, יהיה לרוח חיים, ולאבן חן על כל המחנה כולה, שכולה היא קודש, כולה מוכתרת בכתרה של תורה בנעימת המדות, ובתפארת ד' על עם קדשו. מהישיבות הקיימות יוכלו לבא רק על משך זמן של קצבת שנים, והישיבות העומדות, כל אחת ואחת תעמוד במעלתה כבודה ויפעתה. זאת היא מטרתי ומגמת פני ע"ד[13] האידיאל של הישיבה.

כלים גדולים עלינו להכין, למען יכנסו בהם האורות העתידים להופיע בחסדי ד' גואל ישראל וצור ישעו על עם קדשו סלה. בע"ה[14] אקוה שמזמן לזמן יפקד חביבי הדרת כת"ר בקול מקודש, וסוד שיחו לא ימנע מהודיעני בפרטיות, וברכת ד', אומץ ועז, בריות גופא ונהורא מעליא תשגבהו, ובימין ד' רוממה נתגבר ונושע, וחדות קודש תהי'[15] עם רוחנו תמיד, ועדנת נועם אור תורה, וצפיית ישועה, שמחת גדולת צורינו גואלנו, יתעלה עדי עד רוממות כבוד שם תפארתו, תאשרנו תמיד, בהוספת חיל ומחיל אל חיל נצעד, וברחבה נתהלך בדעת ד' אמת וחקרי פקודיו ואמרות קדשו, ובגודל חסדו וטובו יתמך את גורלנו לטובה ויזכנו לחדות פנים בשמחות וגיל בעיר ד', עיר עז לנו עדי עד, בקיבוץ בניה לתוכה בשמחות וברוממות קרן ישועה, ממקור הקודש, אשר יופיע על כל נאות יעקב. והי' זה שלו'[16] וברכת עולמים כנפשו הטהורה ונפש ידידו עז קשור בקשרי קודש בידידותו הנאמנה המצפה לתשועת ד' וחותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

לכל אהובינו ודו"ש[17] בקודש שלו' וברכת השנים באה"ר[18].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. לשו"ת - לשם ולתפארת
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. מו"ה - מורנו הרב
6. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. והי' - והיה
13. ע"ד - על דבר
14. בע"ה - בעזרת השם
15. תהי' - תהיה
16. שלו' - שלום
17. ודו"ש - ודורש שלום
18. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' תשרי תרע"ט **נמען:** אחיו, הרב שמואל

ממכתב חיים ושרה נשמע גם על שלום אחיהם הרב דב בער ועל מחותנו של שמואל. בתמיכת מוסדות הקודש ו'נצח ישראל' יש עיכובים; הרבה תלוי בכך שהתנועה 'ירושלים' תלבש 'צורה עולמית'. הרב קוק מתכנן להדפיס בעברית את מה שנדפס ביידיש, ולהוציא מאסף 'דגל ירושלים'. יש לחזק את ההסתדרות בארץ; הם מקווים לקרן לישיבה עולמית בירושלים, ולמשלחת ברשיון הממשלה הבריטית בשם 'הקומיסיה ירושלים', שתכונן את מוסדות הקודש במעמד חופשי. יסודות התנועה הלאומית יעמדו בכוח החול, וכוח הקודש יעמוד בחופשו - 'מטרתנו היא אך לבנות ולא להרוס'. הרב קוק תמה שלא קיבל מכתב מאחיו הרב שאול חנה.

עיקרי הדברים

- חדשות מרוסיה.
- עיכובי תמיכה.
- מאסף 'דגל ירושלים'.
- ישיבה עולמית ו'הקומיסיה ירושלים'.
- 'לבנות ולא להרוס'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' תשרי, עטר"ת[2]. [ז' בתשרי תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

אחי יקירי וחביבי הרה"ח[3] מר שמואל [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] שליט"א[4], ורעיתך היקרה וצאצאיכם החביבים ברוכי ד' שי'[5] לאוי"ט[6] בכט"ס[7], שלו'[8] רב וברכת השנים וכוח"ט[9] [וכתיבה וחתימה טובה] ושמחת יו"ט[10] ברב עונג ונחת.

תל"י[11] על החוה"ש[12] אשר עמנו. כבר הודעתיך כמדומני מהמכתב שקבלנו מחיים ושרה שי', [ר' חיים קוק, אחיו של הרב קוק, ורעייתו, שישבו בסראטוב שברוסיה] שכותבים ד"ש[13] גם מאחינו הרד"ב[14] שי' [הרב דב בער קוק, אחיו של הרב קוק, שנותר ברוסיה] וביתו ומחותנך שי', שדורש הרבה לדעת משלומכם הטוב. את מקום תחנותו של חותנך לא הודיע במכתבו. בעניני התמיכה של מוסדות הקודש בכלל, ונצח ישראל [תלמודי התורה "נצח ישראל" במושבות, שייסד ד"ר משה אויערבך] עם כל אגפיו [ראו (כרך ב', אגרת תריח)] בפרט, נזדמנו במשך הזמן איזה מניעות ועיכובים, ואקוה בע"ה[15] שהדברים ישובו למצב יותר מעולה. כעת תלוי הרבה בהתאמצות ההשפעה של תנועתנו הקדושה "ירושלים" שהיא מוכרחת ללבוש צורה עולמית גדולה רחבה ומקפת, המדברת שלו' לכל עם ד' הגוי כולו, ונושאת בגאון את דגל הקודש בחופש מלא. אקוה בע"ה שנדפיס בקרוב את כל הנדפס מכבר באידיש, בקובץ אחד בלה"ק[16], והגליונות של הקו"ק[17] [של הקול קורא] ג"כ[18] נדפיסם במספר הגון עברית, ונקוה להו"ל[19] בקרוב מאסף "דגל ירושלים", [להוציא לאור] שיתחיל לבאר את התוכן של תנועתנו בצורה ספרותית רחבה. ב"ה התנועה הולכת וכובשת את השדרות היותר יפות ורחבות, והרחוקים ג"כ הולכים ומתקרבים, וכל מה שהדברים יותר נשמעים ברבים הולכים קרני הזוהר של

התנועה ומחממים ומאירים את הלבבות. בחוגי המזרחי [תנועת "המזרחי"] כבר מתחילים להרגיש איך שההתעוררות הנשאה של קדושת תנועתנו תחזק ותאמץ כל פינה טובה וכל רגש קדוש ותביעה נפשית יהודית באיזה צורה שתהי'[20].

אמנם הרבה מאד צריכים להתאמץ שתהיה הסתדרותנו ניכרת יפה על אדמת הקודש. מקוים אנו שקרן גדולה תוזמן למטרת ישיבה עולמית גדולה ורחבה בעיקו"ת[21] ירושת"ו[22], וטובי בנינו פזורי הישיבות שבכל הגולה יקוו אליה בחבה ובכבוד, יואל ד' וחפצו בידינו יצלח שתסודר ג"כ משלחת קדושה ברשיון הממלכה הבריטית, בשם הקומיסיה "ירושלים" [הוועדה] שחבריה יהיו נושאים דגל הדת וקדושת התורה, לכונן בעוז וגאון קודש את כל מכוני הקודש, ולגשם בפועל את השאיפה של תחית הקודש, כרצון יראי ד' וחושבי שמו, במעמד חפשי בלתי תלוי בכח חילוני כלל וכלל, ויסודות התנועה הלאומית שלנו יהיו מבוצרים באיתניותם ע"י[23] כח החול, אשר יעסוק בהוד וכבוד בכל עניני החול, וישפיע מטובו ג"כ על הקודש כשירצה לעזור בעזר חומרי בכבוד, וע"י[24] כח הקודש שיהי'[25] עומד במכונו בחופשו בהסתדרותו הכללית "ירושלים", שיאגד את כל כוחות הקודש, ויתן מקום לפיתוחם של כל הסעיפים בהרחבה, ע"פ[26] המגמות הפרטיות של נטיות הלב השונות, ששרשן בטהרת נפש, שיעבוד את עבודתו על כל חוגי הקודש בכל הרחבתם, בביצור עמדת ההוה, וביצירת העתיד, בהתפשטות ענפיו המרובים, ושלו'[27] אמת יהיה ביניהם, כי מטרתנו היא אך לבנות ולא להרוס, לעסוק בעבודות חיוביות, ולא לפזר את כוחותינו על כל שלילות.

ותקותנו חזקה היא בע"ה, כי יצדק קודש [על פי דניאל ח, יד] ואור ד' יגלה על עם קדשו, בפארו והדרו, באור דעה והשכל, בקדושת רגש ורוממות שירת גאולים, גאולי ד' עם הקודש.

הנני כמוכרח לקצר. להורינו שי' לוטה בזה המכתב, שתמסור בטובך לידם. והשי"ת[28] יחנינו ויצליחנו במעבדנו למען שמו הגדול, ולמען עמו ונחלתו, אשר נאהב סלה עדי עד.

אחיך דושו"ט[29] כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

תמיהני שלא קבלתי זה זמ"ר[31] שום מכתב מאחינו הרש"ח[32] שי', [ר' שאול חנה קוק, אחיו של הרב קוק, שישב ביפו] נא לעוררו ע"ז[33].

הנ"ל

מה שלומם

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

5. שי' - שיחיה
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. בכטי"ס - בכל טוב סלה
8. שלו' - שלום
9. וכוחי"ט - וכתיבה וחתימה טובה
10. יו"ט - יום טוב
11. תל"י - תודה לא-ל יתברך
12. החוה"ש - החיים והשלום
13. ד"ש - דרישת שלום
14. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. בע"ה - בעזרת השם
16. בלה"ק - בלשון הקודש
17. הקו"ק - הקהילה קדושה
18. ג"כ - גם כן
19. להו"ל - להוציא לאור
20. שתהי' - שתהיה
21. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
22. ירושתי"ו - ירושלים תבנה ותכונן
23. ע"י - על ידי
24. וע"י - ועל ידי
25. שיהי' - שיהיה
26. ע"פ - על פי
27. ושלו' - ושלום
28. והשי"ת - והשם יתברך
29. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
30. כהי"י - כנפשו היפה
31. זמ"ר - זמן רב
32. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
33. ע"ז - על זה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרע"ט **נמען:** (נמען לא מפורש; כנראה תשובה לשואל על התנועה)

סניפים נוסדו בכמה קהילות, ובחורף יוצא מאסף 'דגל ירושלים'. התנועה מתחלקת לשלוש מחלקות: 'האידיאה ירושלים' - בירור הערך המקודש של התנועה הלאומית ושל קשר ישראל לארצו, גם בעיני חסידי אומות העולם; 'ההסתדרות ירושלים' - כל מי שרוצה לראות את הארץ בנויה בהדרת קודש, גם מי שאינו 'שלם באמונה' לגמרי; 'הדגל ירושלים' - שומרי התורה בחייהם הפרטיים. במעשה: לחזק את המוסדות הקיימים כדי שלא יזדקקו למבזיהם; ישיבה עולמית מפוארת בירושלים כנגד הצעירות החילונית שתתרחב בעקבות האוניברסיטה; קרן לספרות; ובית דין גדול בירושלים לכל האומה. בעניין השפה: החרמה גמורה של היידיש מוקדמת מדי. גם ארץ ישראל צריכה להשתתף ביצירה ולא רק לקבל כספים. אין להפריד בין הכוחות, גם עם 'הפשרנות המזרחית'.

עיקרי הדברים

- שלוש מחלקות: אידיאה, הסתדרות, דגל.
- ישיבה עולמית מול האוניברסיטה.
- בית דין גדול בירושלים.
- שאלת היידיש.
- אחדות עם המזרחי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב תשרי עטר"ת[2]. [י"ב בתשרי תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

עניני דגלנו ["דגל ירושלים"] הולכים ומתפתחים ["דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בע"ה[3], סניפים נוסדו בכמה קהלות, ההסברה הולכת ומתרחבת, ונקוה שסוף סוף יבינו הכל את העדינות התמה שבתנועתנו ועד כמה כבוד בית ישראל תלוי בה, ורבים רבים מאד יהיו עמנו. בימי החורף הבע"ל[4] נקוה להו"ל[5] מאסף דגל ירושלים לבאר את פרטי התנועה בבירורים ספרותיים. ביחוד צריכים אנו לבאר את היסודות הראשיים של מגמתינו, שהם מסתעפים לשלושת המחלקות של תנועתנו הקדושה, האידיאה ירושלים, ההסתדרות ירושלים והדגל ירושלים. א) תפקיד האידיאה היא בירור הרעיון ע"ד[6] הערך המקודש של התנועה הלאומית ושל יחש האומה לארץ ישראל ויחש האנושיות בכללה לקשר הקודש של ישראל לארצו, כפי מה שהדבר מתבטא גם אצל הכוחות היותר טובים שבחסידי אומות העולם, בעלי השפעה, מכל המינים, פוליטיקאנים, סופרים, רוחנים וכו'[7]. המלה ההפקרית ונאיצת הקודש, המצויה בחלקים מחוגי העסקנות המודרנית שלנו, היא מחלשת את יפוי הכח הפוליטי של עמנו, וכל העולם הכשר שלנו הוא קרוא עתה לבסס בכוחו הגדול לקדש את היסוד המוצק של תנועת התחיה. ב) ההסתדרות ירושלים תכניס לתוכה את כל אדם מישראל, המכיר ושואף שצורת החיים המקודשים בישראל תהיה מוכרת יפה לחיינו בארץ ישראל, החל מחיזוק האמצעים של החינוך עד המוסדות היותר כלליים, הגורמים בצביונם אופי מיוחד על החיים, שכולם ראויים להיות חתומים בחותם המלא של הנשמה הישראלית השלמה.

רבים מאד נמצאים שאיננו יכולים לחושבם בכלל "שלמי אמוני ישראל לגמרי", ובכ"ז[8] חפצים הם בכל לבם לראות את ארץ ישראל בנויה בהדרת קודש. מן היותר קרוב עד היותר רחוק שבסוג זה תבנה ההסתדרות, שע"י[9] רבוי חבריה תעשה גם לכח חמרי הגון וגם לכח מוסרי חשוב של גלוי רצון לאומי לגבי העולם החיצון והפנימי. ג) הדגל ירושלים יכניס לתוכו כל אלה אשר היהדות השלמה היא מתקיימת בחייהם הפרטיים, הם כל המחנה הגדול העולם הכשר שלנו, שהעתיד הלאומי עליו הוא מיוסד ואור הקודש עליו יגלה, ובגודל זכותו של כח איתן זה חיי האומה שוטפים על כל מרחביהם.

אתה שואל ע"ד המעשים והפעולות. הנה כל המפעלים שכבר ישנם בחוגו של עולמנו הכשר הלא אנו שואפים לחזקם ולאמצם, להעמידם ברשות עצמם שלא יצטרכו לקבל תמיכה מכוחות כאלה, שהם באמת מבזים אותם בלבם בפיהם ובעטם, ואנו שואפים לרומם את הערך המוסרי של כל המפעלים שלנו בתמיכתנו אותם שתלך בדרך כבודה, ע"י[10] מה שיוכרז על ידינו בכל העולם עד כמה גדול הוא התפקיד של עולמנו הכשר הנושא בתוכו את רעיון-הקודש של האורה האלהית, שהיא היא ולא אחרת היא הגורמת את צעדי "האתחלתא דגאולה" שלנו. [על פי מגילה יז: "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא"] ואנו הולכים עוד ליצור לנו מוסדות ויצירות, שעוד לא נתהוו בתחומנו. הכלליים שבהם הם: הישיבה העולמית, שהננו שואפים שתיבנה בירושלים בצורה טרקלינית מפוארה ושתקבץ אל תוכה המון צעירים בחירי הכשרון מבני הישיבות הרבות שבחו"ל[11], כדי שתהיה לנו צעירות רעננה מקודשה לאור תורה וקודש ד' בישראל, שתהיה ראויה להכריע את כף הקודש, לעומת הצעירות החילונית שכבר ישנה ושעוד עתידה להתרחב ע"י האוניברסיטה; [האוניברסיטה העברית, שאבן הפינה שלה הונחה בירושלים בקיץ תרע"ח (1918)] שואפים אנו ליצירת קרן גדולה וחשובה למטרה זו וידים יש לתקותנו בע"ה; כלולה היא תקותנו זו בתקות יצירת אורגנים ספרותיים רבי ענין בעולמנו הקדוש, הכוללת בקרבה ג"כ[12] תמיכה לכל כח ספרותי הגון פנימי.

ועל כולם התייסדות ב"ד[13] גדול בירושלים לאומה בכללה, מכולכל בכבוד והרחבה ומורשה מהמון הקהלות, שהתנועה ירושלים תתפשט בהן במלא העולם. נניח שמטרה זו האחרונה יש לה עיכובים יותר עזים מכל, בכ"ז[14] מכלל שאיפה אינה יוצאה.

את החסרון של השפה אקוה לתקן בע"ה. בראשית הצעד הייתי מוכרח להשתמש בגולה בשפת ההמון, וכן עושים גם קנאי העברית. אמנם כעת בהשפעת א"י[15] ודאי העברית תבוא על מקומה, אף כי חושב אני שע"י ההחרמה הגמורה של הז'רגון, [היידיש] שהיא מוקדמת לשעה הראויה לכך, מתכבש ונלחץ הוא מעט או הרבה הרעיון גם בארץ ישראל, וביותר תהיה מורגשה לחיצה זו בשטף הבאים ועולים מבני הגולה בימים הקרובים העתידים לבא.

וגם באי"י[16] אנו צריכים לרכוש לנו שוק אידיאלי, ארץ ישראל אינה צריכה להיות רק היונקת את הכספים מחו"ל[17], היא צריכה להשתתף ביצירה, והעולם הכשר שלנו צריך שיהיה מוער על זה. הסתדרותנו הקדושה שואפת לרומם את כבוד האומה על ידי הוד קדושתה, לחלץ את תנועת התחיה ממעגל הצר החילוני שהוא לחוץ בו. כל לב עדין מאיזה מעמד שהוא צריך למצוא בקרבו נטיה לתנועה עולמית זו.

מאד חפצתי, שעכ"פ[18] יהיה איזה ענין המקשר את כל בתי החינוך הנאמנים לדי ותוה"ק[19]. אע"פ[20] שלפעמים קשה לרבים לסבול את הפשרנות המזרחית, [של תנועת "המזרחי"] בכ"ז הלא סוף סוף חפצים הם להעמיד יתד וגדר לקדושת ישראל באי"י, ואין לנו להפריד בין הכוחות העובדים להקים לישראל ניר בקודש [על פי מלכים א יא, לו: "למען היות ניר לדויד עבדי"] באיזו צורה שתהיה.

שלכם,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. בע"ה - בעזרת השם
4. הבע"ל - הבא עלינו
5. להו"ל - להוציא לאור
6. ע"ד - על דבר
7. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
8. ובכ"ז - ובכל זאת
9. שע"י - שעל ידי
10. ע"י - על ידי
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
12. ג"כ - גם כן
13. ב"ד - בית דין
14. בכ"ז - בכל זאת
15. אי"י - ארץ ישראל
16. באי"י - בארץ ישראל
17. מחו"ל - מחוץ לארץ
18. שעכ"פ - שעל כל פנים
19. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
20. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש תשובה מפורטת על כל השאלות ממכתבו הקודם, ושואל אם קיבל את הקול הקורא בחתימת הרבנים. התנועה צומחת. הרב ז' פינס שלח ברכת שנה והזכיר בחיבה את ההסתדרות, ומבקש את ספרו 'פנס שלמה'; אם יבקשו, יתן הרצי"ה את העותק שבידו. הרב קוק מבקש מכתבים תכופים לארץ.

עיקרי הדברים

- תשובה מפורטת.
- הקול הקורא.
- הרב פינס ו'פנס שלמה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ס[2] עטר"ת[3], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל. בטח כבר קבלת את מכתבנו המפורט, ונקוה שתטיב להשיב לנו בפרוטרוט על כל הפרטים אשר שאלנוך עליהם. אל תגרע דבר מכל אשר שאלנו מהשיב תשובה ברורה. וחכם לב כמותך שי'[6] יבין את ערכם של הדברים לכולנו בעה"י[7].

בטח קבלת את הקו"ק[8] בחתימות הרבנים שי'. גם תודיענו מפרטי עבודתך לטובת עבודתנו הקדושה, ת"ל[9] שהיא צומחת ועולה לברכה מזמן לזמן. חשיבותה מתבררת תמיד והשפעתה מתרבה בעה"י. יחנינו ד' בכח ואומץ בטהרת רוח וענות צדק לנצח על מלאכת ד' מלאכת הקודש הזאת, שהרבה מאד מכבוד בית ישראל והדרת קודש תלוי עליה.

מידידינו הר"ז[10] פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בשווייץ] הגיעני מכתב גלוי בברכת השנה כדרכו תמיד. ומזכיר לחבה את הסתדרותנו. העירותיו ע"ד[11] זירוזים מעשיים בעבודת שמים זאת. אקוה שתמצא בו שי' כח סועד הגון ונאה. דרש ממני את ספרו פנס שלמה, שאין לו עקז' אחר. [שאין לו טופס (אקזמפלר) אחר] אם ידרשון ממך בטח תתן לו, כי הוא בין הספרים שנשארו תחת ידך, דר"ש[12] כל יקירנו בס'[13] גאללען, [בסנקט גאלן] ובבאזל, ובצירך אם תהי'[14] שמה. וכתוב נא לאה"ק[15] ג"כ[16] מכתבים תכופים ומפורטים מכל אשר אתך, כי הלא בזה תשמח את לבבם.

והנני בזה חותם ביפעת קודש שמחת קודש של זמן שמחתנו, בכט"ס[17] כנה"י[18] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[19] מיחל לתשועת ד' על עמו ונחלתו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות

3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שי' - שיחיה
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הקו"ק - הקהילה קדושה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. ע"ד - על דבר
12. דר"ש - דורש שלום
13. בס' - בספר
14. תהי' - תהיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ג"כ - גם כן
17. בכט"ס - בכל טוב סלה
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש מרחשון תרע"ט **נמען:** ד"ר חיים ויצמן

ברכת שלום לויצמן בשובו ממסעו לארץ ישראל, 'אדיר הרושם ורב התוצאות'. הרב קוק מקווה שהזרע שנזרע על הרי ציון יישא פרי. (סוף המכתב לא נמצא.)

עיקרי הדברים

- ברכה לויצמן בשובו מהארץ.
- המכתב חסר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], א' דר"ח[2] מרחשון עטר"ת[3].

ברוך בואך לשלו'[4], גדול ליהודים ומרומם בעמים, רב העלילי', מר חיים ד"ר[5] ויצמן [חיים ויצמן, מנהיג התנועה הציונית בבריטניה, ולימים נשיא מדינת ישראל] נ"י[6], אדוני הנעלה, קבל נא בזה את ברכת שלומי, בבאך שלם ממסעך הגדול, [ויצמן חזר ללונדון מארץ ישראל, שאליה יצא בראש "ועד הצירים" באביב תרע"ח] אדיר הרושם ורב התוצאות, לארץ אבותינו ולתחית עמנו.

מלאי תקוה הננו, כי הזרע אשר זרעת על הררי ציון יהיה נושא פרי ברכה ורב שלו'[7] לימים יוצרו, ורוח ד' צור ישראל וגואלו יהי'[8] עמנו לכונן את מעשי ידינו, לבנות כמו רמים [תהלים עח, סט] את בנין עם ד' על נחלת קדשו בנין עולם, לשמחת כל ישרי לב. (לעת-עתה לא נמצא סיומו של מכתב זה)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. לשלו' - לשלום
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשון תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הימים הנוראים עברו כשורה, עם בשורות כלליות טובות. התנועה מתקדמת, ומעטים מבינים איך תנועה 'אצילית' חובקת המונים בלי לגרוע מאגודות קיימות. הוועד הכללי בירושלים שלח לו כעין כתב רבנות לירושלים, עם הבטחת פרנסה בכבוד. הרב קוק השיב שאם טובת העיר דורשת זאת לא יימנע, אבל צריך שיתאחדו כל הכוחות: בתי הדין, ראשי המוסדות, המושבות, וגם הספרדים. מאסף 'דגל ירושלים' ייצא ביידיש ובעברית, והרב קוק מזמין את הרצי"ה לכתוב. מר עמוס הספרדי התלונן שהרצי"ה מחמיר במאכלים עד שבריאותו נפגעת; אין להחמיר בפת פלטר במקום חשש בריאות.

עיקרי הדברים

- הצעת הרבנות בירושלים.
- תנאי: איחוד כל הכוחות.
- מאסף 'דגל ירושלים'.
- חומרות המאכלים ובריאות הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מ"ח[2] עטר"ת[3].

בני חביבי ויקירי שליט"א[4], תל"י[5] עברו עלינו הימים הנוראים והטובים ב"ה כשורה, במהלך הגון ורצוי, מצורף לבשורות ותקוות הטובות הכלליות, אשר בע"ה[6] מהן נשקפות צדקות ועז לעם עולם, וכל יצורי תבל הנתונים במועקה הנוראה אשר הסבה הרשעה העולמית עליהם בהמון כשפיה הרבים. [על פי מלכים ב ט, כב] וחדות ד' תעודדנו, כי מהרה קץ לחושך יושם [על פי איוב כח, ג] והיתה הרוחה, וקרן ישראל יתרומם וינשא לשמחת לב כל ישרי לבב. הננו מאד צמאים לדבריך היקרים, איך עברו עליך הימים הטובים, ומה מחשבותיך והחלטתך לימים הבעל"ט[7], ומה פעלת בדבר תנועתנו הקדושה במשך הזמן, ומה עשו חביבינו הנאמנים לדגלנו בענין הקדוש הזה. ב"ה שתנועתנו מתקדמת, ומשדרות שונות באות ידיעות ע"ד[8] יחושים טובים ועמוקים לטובת הסתדרותנו.

אמנם לא רבים יבינו משפט איך עומד מצב אצילי בתנועה החובקת גם המונים, באופן שאינה צריכה לגרע מזכיותיהן של כל קבוצות ואגודות שכבר נוצרו ויצאו אל הפועל בשכבר הימים, גם כמלא נימא.

אבל במשך הזמן יתבררו הדברים בעה"י[9] ויכירו הכל, שדגלנו הקדוש בא להרחיב את הגבולים בכרם בית ישראל, לעודד כל רוח, ולרומם כל נשמה, לזרז כל ידים למפעלים נעלים וחשובים, להחיות על ידם את אור תחיית עמנו, ולפאר בהם את צמח ישועתנו. מהועד הכללי דירושת"ו[10] קבלתי מכתב כמו כתב רבנות [מוועד העדה האשכנזית בירושלים קיבל הרב קוק כתב רבנות, הזמנה לכהן כרבה של ירושלים, שאותה קיבל עם שובו לארץ בתרע"ט] בבקשה גדולה לקבלת המשרה ובהבטחה שמצדם יספיקו ככל הנדרש להנהגת הבית והסיפוק בכבוד הראוי. והשיבותי להם, שאמנם אם קטנתי מלקבל משרה קדושה ורבת אחריות זו, אבל אם טובת עיקו"ת[11] דורשת כן א"א[12] לי להמנע ממשא הקדוש הזה, ודי יצליחנו. אבל העירותי להם שהדבר צריך

שיתאחדו בענין כל הכחות שבעיה"ק[13], ויבאו עה"ח[14] הבתי דינים וראשי המוסדות החשובים, והכחות היותר טובים בערי הקודש והמושבות, וגם לרכש איזה יחש אפשרי עם אחינו הספרדים. נקוה שתשועת ד' תשגבנו ונזכה להוציא אל הפועל את מאווייי לבבינו למען עם ד' ונחלת קדשו. הננו מקוים בע"ה להו"ל[15] מאסף "דגל ירושלים", [קובץ של תנועת "דגל ירושלים"] שיקחו בו חלק סופרים הגונים ורבנים חשובים. וכבר הודענו בעתונים לדרוש שהחומר הספרותי יאסף עד ר"ח כסלו הבעל"ט. ויש בדעתי בע"ה שיודפס בשני הלשונות המתהלכות בישראל, באידיש ובלה"ק[16]. [ביידיש ובעברית]

אולי תקח גם אתה חלק בעריכת איזה מאמר. וגם אולי תעורר איזה כחות ספרותיים ממכריך בזה. ואם בר טוביה משיג את הדבר לאשורו, ויכתב כראוי, אקוה שלא נקפח את שכרו בעה"י. אנו שואפים שהדבר יהי'[17] מואר מכל הצדדים כולם בכל היחושים להמעמד הקיימים בישראל ולכל משאלות הרוח והחיים. גם מודעות יתקבלו בו כראוי למאסף שיש תקוה שיהי'[18] נפוץ במספר הגון, ויד רבים תהי'[19] ממשמשת בו.

נקוה שהשי"ת[20] יכונן מהרה את השלו'[21] בעולם, ואור ישועה כללית יזריח לנו, ובישועת הכלל נושע ג"כ[22] בענינינו הפרטיים, שהם הרבה מאד חבוקים ומקושרים בעניני הכלל כולו.

דר"ש[23] כל יקירנו ואוהבנו. תמיהנו מאד שלא הגיענו שום מכתב מחביבינו הר"א[24] קמחי שי'[25]. מה מאד משתוקקים אנו לדעת משלומו הטוב, ומשלו'[26] צאצאיו היקרים הקרובים כ"כ[27] אל לבנו.

פה הי'[28] הספרדי מר עמוס, ומאד קבל עליך שהנך מחמיר יותר מדאי בעניני זהירות הנוגעים במידי דאכילה, עד שהדבר מגיע חלילה לגרעון במצב בריאותך. אמנם אקוה בע"ה שבר דעת ושכל ישר שכמותך יב"י[29] לא יהי' חלקו בין המפליגים בדברים חוץ משורת ההלכה, ועת ומשפט ידע לב חכם. בכ"ז[30] מאד אחפץ לדעת מה הם העניינים שעל ידם הנך כ"כ נדחק עד כדי הצמצום בעניני האכילה, אם הדבר מגיע לפת פלטר, רחוק הוא להחמיר בזה הרבה במקום דחק ולחץ הבריאות. ודי' יעודדך יחזקך ויאמצך למען שמו לאוי"ט[31], ונזכה לראותך בתור האדם המעלה מאושר בכל טוב סלה, כנה"י[32] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך כה"י[33],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. ע"ד - על דבר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. דירושת"ו - דירושלים תבנה ותכונן
11. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
12. א"א - אי אפשר

13. שבעיה"ק - שבעיר הקודש
14. עה"ח - על החתום
15. להו"ל - להוציא לאור
16. ובלה"ק - ובלשון הקודש
17. יהי' - יהיה
18. שיהי' - שיהיה
19. תהי' - תהיה
20. שהשי"ת - שהשם יתברך
21. השלו' - השלום
22. ג"כ - גם כן
23. דר"ש - דורש שלום
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. שי' - שיחיה
26. ומשלו' - ומשלום
27. כ"כ - כל כך
28. הי' - היה
29. יב"י - ירבו בישראל
30. בכ"ז - בכל זאת
31. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
32. כנה"י - כנפשו היקרה
33. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מרחשון תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב שמואל דוד מנדלסון

מאמרו קולע למגמת ההסתדרות, ויאין קץ להעמקתם של דברים'. הם צריכים תחייה פנימית שתהיה נשמה לתחייה החיצונה, והתקווה היא בצעירי תלמידי החכמים. בהלכה: אין לדמות דין 'הוחזק כפרן' לקיום דברי העדים, כי עיקרו כשאמר 'פרעתי' אחר כך. זו תקנת חכמים מטעם אומדנא, ולא פסלות (על פי הסמ"ע, קצות החושן, הגר"א ובעל המאור בבבא מציעא).

עיקרי הדברים

- תחייה פנימית כנשמה לחיצונה.
- צעירי תלמידי החכמים.
- הלכה: הוחזק כפרן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד מ"ח[2], עטר"ת[3], לונדון. [י"ד במרחשוון תרע"ט (1918)]

כי[4] ידידי היקר הרב החו"ב[5] שנון ונעלה מאד מו"ה[6] שמואל דוד מענדעלסאהן [תלמיד חכם צעיר בלונדון, שכתב מאמר ל"דגל ירושלים"] שליט"א[7]. מכתבו היקר עם מאמרו הגיעני, ובכלל קולעים דבריו למגמתנו, ביסוד הסתדרותנו הקדושה. ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] אמנם אין קץ להעמקתם של דברים, ובירור טוהר ההרגשות הקדושות, שהן ראויות כעת לצאת בהתגלות רבה, מלב כל השרידים אשר ד' קורא, להחיות את עמנו תחיה קדושה, תחיה פנימית, כדי שתהי'[8] משמשת לנשמה אל התחיה החיצונה, אשר עינינו רואות אותה, עם אורותיה וצלליה. והדברים כולם אשר יתבררו ויתלבנו ע"י[9] כחות חכמי לב, טהורי דעה, דורשי ד' בכל לבבם, הם הם לשד החיים התאוריים של הסתדרותנו.

ע"כ[10] קרואים ללימוד ועיון, להעמיק ולהקשיב, הננו כולנו. וגדולה היא תקותנו על הכוחות היותר טובים, שבצעירי ת"ח[11] שבדור, שבתוכם ימנה ידידי. חזקו ואימצו, וצור ישראל יהי'[12] בעזרנו לרומם נס קודש על הרי ישראל, ולפאר הדרת תורת אמת, תורת ד' תמימה בכל עוז וכבוד. דבריו בד"ת[13] נאמרים הם בשכל טוב, וא"א[14] לי כעת להאריך מרוב הטרדא. אבל לאמתת הענין א"א[15] ליחש דין הוחזק כפרן [מי שהוכח בבית דין שכפר בממון בטענת שקר, ולכן אינו נאמן עוד בשבועה באותו עניין] לקיום דברי העדים, שהרי עיקר הדין של הוחז"כ[16] הוא כשאמר פרעתי אח"כ[17], שאין כאן הכחשה לעדים כלל, דאל"ה[18] הר"ז[19] בכלל כ"ה לא לויתי כאומר לפ"ד[20], ["כל האומר לא לויתי – כאומר לא פרעתי דמי" (שבועות מא)] וכדי הסמ"ע[21] ["ספר מאירת עיניים" לר' יהושע פלק, על חושן משפט] במקומו, ופשוט הוא, ועיקר ד' הקצה"ח[22] ע"ד[23] הראב"ד[24] ["קצות החושן" לר' אריה לייב הכהן הלר, על דברי הראב"ד] הוא מפני שבעסק זה גם בעדים הוחז"כ, ומה שצריכין שיהי'[25] דוקא בב"ד[26] הוא כדי שיהי' מוחז"כ[27] גם לעסק אחר, כמש"כ[28] בבי' הגר"א[29] [ביאור הגר"א על השולחן ערוך] דמש"ה[30] אי' בגמ'[31] דלא הוחז"כ לעסק אחר, אבל בעסק זה גם ע"פ[32] עדים הו"כ[33], ואין ענין של הוחז"כ נוגע כלל לפסלנות, וכלשון בעל המאור בפ"ק[34] דב"מ[35], [המאור, בבא מציעא פרק א] שכ'[36] ואינו

חשוד בכך לא על הממון ולא על השבועה, אלא צ"ל[37] שהוא תקנת חכמים, מטעם אומדנא, כשראו שהוא מתאמץ בטענות שקר על ממון זה, לטול ממנו את נאמנותו בזה הפרט דוקא ולא אמרו דבריהם כ"א[38] כשהוכחש בטענותיו, ולא בענין גזילה קודמת שי"ל[39] שחזר בתשובה, ורוצה לתקן את מעוותו, אבל בטענות לא ראינו ממנו שמתחכם בשקר.

ואין דנין ד"ס[40] מד"ס[41]. זהו בירור הענין במהות הו"כ. וא"א לי בשו"א[42] להאריך כעת.

והנני בזה חותם בברכה וכ"ט[43] כנה"י[44] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד
5. החו"ב - החריף ובקי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שתהי' - שתהיה
9. ע"י - על ידי
10. ע"כ - על כן
11. ת"ח - תלמידי חכמים
12. יהי' - יהיה
13. בד"ת - בדברי תורה
14. וא"א - ואי אפשר
15. א"א - אי אפשר
16. הוחז"כ - הוחזק כפרן
17. אח"כ - אחר כך
18. דאל"ה - דאי לאו הכי
19. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. לפ"ד - לפי דעתי
21. הסמ"ע - הסמ"ע - ספר מאירת עינים
22. הקצה"ח - הקצות החושן
23. ע"ד - על דבר
24. הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
25. שיהי' - שיהיה
26. בב"ד - בבית דין
27. מוחז"כ - מוחזק כפרן
28. כמש"כ - כמו שכתב
29. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
30. דמש"ה - דמשום הכי
31. בגמ' - בגמרא
32. ע"פ - על פי
33. הו"כ - הוחזק כפרן
34. בפ"ק - בפרק קמא (הפרק הראשון)
35. דב"מ - דבבא מציעא

36. שכ' - שכבוד
37. צ"ל - צריך להיות
38. כ"א - כי אם
39. שי"ל - שיש לומר
40. ד"ס - דברי סופרים
41. מד"ס - מדברי סופרים
42. בשו"א - בשום אופן
43. וכ"ט - וכל טוב
44. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מרחשון תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אמו מצטערת שהרצי"ה נסע לסנט גאלן כשמצב הבריאות שם גרוע (מגפה), ומבקשת שיודיע מיד על בריאותו. הגיע מכתב מהרב יעקב משה חרל"פ על דגל ירושלים, 'ספוג מתמצית שאיפותינו'.

עיקרי הדברים

- דאגה לבריאות הרצי"ה.
- מכתב הרב חרל"פ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז מ"ח[2] עטר"ת[3].

בני חביבי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, וכמו כן קבלנו מכתבים מבשרים שלו'[7] מתמן. יחנינו ד' לעלות בקרוב אל הקודש כולנו יחד ולשוב לעבודה מסודרת לשם ד' ועמו על אדמת קדשו.

נא בני יקירי לשמחנו מיד בידיעה ברורה ממצב בריאותך. אמא תחי'[8] מצטערת מאד על אשר סרת לס"ג בעת אשר מעמד הבריאות בה הוא גרוע. [מגפת השפעת הספרדית, שהשתוללה אז באירופה] ישמרך ד', וכל מחלה לא תקרב אליך. מה ש' אהובנו הרא"ק[9] שי'[10] וביתו, ויתר ידידנו, ישמרם ד' כולם, וכל עם ד' יסיר מהם כל חולי ומדוה, וירפאם רפו"ש[11] לאוי"ט[12]. הננו כופלים את בקשתנו שלמע"ה[13] תומ"י[14] בקבלת מכתבנו תודיענו משלומך ומבריאותך, ואל תאחר כלל.

הננו כבר מחכים על מכתבך הארוך אשר הבטחת. חושב אני שכבר שלחת אותו אלינו.

בא מירושת"ו[15] מכתב גלוי מהרי"מ[16] חרל"פ[17] [הרב יעקב משה חרל"פ] שי' ע"ד[18] דגלנו הקדוש, כתוב בסגנונו הספוג מתמצית שאיפותינו ע"פ[19] תוכן רוחו המלא זוך ועריגת קדושת אמת. הנני חותם בברכה, ומצפה להתבשר אך טוב וחסד בריות גופא ונהורא מעליא וכט"ס[20] אביך,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שלו' - שלום
8. תחי' - תחיה
9. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שי' - שיחיה
11. רפו"ש - רפואה שלמה
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

13. שלמע״ה – שלמעלה
14. תומ״י – תיכף ומיד
15. מירושת״ו – מירושלים תבנה ותכונן
16. מהרי״מ – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. חרל״פ – הרב יעקב משה חרל״פ (תלמידו של הרב קוק)
18. ע״ד – על דבר
19. ע״פ – על פי
20. וכט״ס – וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש כסלו תרע"ט **נמען:** ד"ר משה זיידל

אין הרב קוק יכול להסכים לנסיעה לאמריקה לפני שיבוא שלום בעולם. הצדק עם בנו הרצי"ה שיאין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות'; התנועה הירושלמית באה להרחיב את גבול הציונות ולהכניס בה 'זרם של חיים יותר יהדותיים'. הכוח הפוליטי אינו פעולה מול הממשלות, אלא הסברה שהאומה שבה לארצה כ'אומה האלהית' של התורה והנביאים, והנושאים אותה הם שומרי האמונה; לשם כך צריך קבוצה גדולה. 'כל כבודנו הוא פנימה'. בהסברה: לציוני ולמזרחי יש עדיין 'חלקת עבודת הקודש' שלא נעבדה. בתוספת: יש להתחיל מיד בקרן לישיבה העולמית, כדי שהצעירות התורנית תבוא לירושלים מול שטף הצעירות החילונית, 'ועוד מגוית הארי נרדה דבש'.

עיקרי הדברים

- נסיעה לאמריקה רק אחרי השלום.
- אין התנגדות לציונות - הרחבה.
- המבוקש הפוליטי: הסברה.
- קרן לישיבה העולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח כסלו, עטר"ת[2]. [ראש חודש כסלו תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

כ'[3] 'ידי"נ[4] הרב החכם יקר ונעלה מאד מר משה ד"ר[5] זיידעל [ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א[6]. שלו'[7] רב.

מכתביו היקרים הגיעו לידי. והנה ע"ד[8] הנסיעה א"א[9] להסכים כעת טרם שבא מצב השלו'[10] בעולם, אשר נקוה בע"ה[11] שלא יאחר הרבה, ואז יוכל להיות שנסכים לבא לאמעריקא, בשביל העיבוד של התכנית לעבודתנו העתידה באי"י[12].

ולא אמנע מלהעיר את כבודך היקר, [זיידל ישב אז באמריקה] שלדעתי הצדק עם צב"י[13] שיחי'[14] [בנו הרצי"ה] "שאין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות". לא באה תנועתנו הירושלמית, לדחוק את רגליה של התנועה הציונית, כי"א[15] להרחיב את גבולה, ולהכניס בה זרם של חיים יותר יהדותיים, ולחבב את תנועת התחיה הלאומית שלנו על כל השדרות של עמנו, אפילו על אותם שהם מתרחקים ממנה עד עכשיו מפני היבשות החילוניות שבה. וע"ד[16] שאלתך, איך נהיה כח פועל בפני עצמו כלפי חוץ, אשיבך יקירי, כי אין אני מתכוין בתוכן הפוליטי שלנו פעולות פוליטיות ממש להתיצב לפני הממשלות תיכף בתור כח מופרד מההסתדרות הציונית, כי אם להשתדל באגיטציה תדירית להסביר לפני העולם הפנימי וגם החיצון, שהרעיון הכללי של האומה הוא לשוב לאי"י[17], בתור אותה האומה האלהית המתוארה בתורה ובנביאים, ולא נשתנה ולא ישתנה רוחה לעולמים, ואם היא לוקחת דברים רבים מיפיותו של יפת, [על פי מגילה ט] למפעליה העולמיים, אין כל אלה מכריעים על התוכן העצמי שלה, שהוא כולו קודש ואלהי ע"פ[18] המושג של הנבואה כפי עומק רשומה החתום בנשמת הקודש של

האומה, המתבלטת בחיים על ידי שומרי אמונים דוקא, שהם הם הנם נושאי האמונה האלהית בטהרתה, שבה גנוז כל עזה ותפארתה של אומתנו.

וכאשר ירבו לנו הסברות רבות כאלה ע"י[19] תכסיסים ספרותיים, יכנסו בודאי באזניהם ולבם של גדולי האומות, וישוב אל תנועת תחייתנו אותו הזיו וההוד האלהי אשר נבאו עליהם הנביאים. וכדי להרשים בחיים את המחשבות הללו, צריכים אנו לקבוצה גדולה ומרובה באוכלוסין, שתשא את דגל הקודש בידים אמונות, וזהו היסוד של המבוקש הפוליטי בדגל ירושלים.

מובן הדבר שאחרי שיתפרסם הדבר בעולם החיצוני, יוכל להיות שתהיה התביעה ג"כ[20] מצד העמים לבא בדברים עם הסתדרותנו, אבל אנו לא נרדוף אחר זה, כי אין אנו מבקשים את אימוצנו מחוץ למחנה ישראל, ולא על-ידי אמצעיים חיצוניים, כ"א את תוכיותה של נשמת האומה אנו דורשים לעורר, וכל כבודנו הוא פנימה, ומה שיהיה מושפע ממנו כלפי חוץ אינו אלא דבר מסתעף הבא מאליו, שיוכל רק לרומם את הערך של כללותה של תנועת התחיה הלאומית בעולם, כדי שהעמים התרבותיים, שסוף כל סוף ספוגי רוח אמונה הם בכללם, יראו בה את כבוד שם ד' אלהי ישראל החופף עליה.

וע"ד האפשרות של יסוד האגודות להסתדרותנו, הנה להסביר להעולם הרחב צריכים להשתמש באופנים שונים לפי תנאי המקום. למשל הקדמתי, שיש לנו שאיפה להגדיל את יסוד התחיה שלנו ע"י דגלנו הקדוש, בין מצד הכמות בין מצד האיכות, ומצד הכמות הרי הוא דבר פשוט, שאנו צריכים להציע לפני כל אדם מישראל שעדיין עד כה אינו נותן את ידו לא להציוניות, ולא להמזרחי, מפני נמוקים של רגשי קדושה, או של משמעת לגדולים שלא ניחא להו בהם, הנה לפניך חלקה חדשה שעדיין לא נפסלה במחאות, ועל ידה אפשר לעבוד את עבודת התחיה והגאולה בכשרות גמורה, ולחוגים יותר משכילים, ויותר עמקנים, אפשר לפרש ג"כ את הצד האיכותי, שמפני זה אינו נפטר מלהכנס להסתדרותנו אפילו מי שהוא כבר ציוני, ואפילו מי שהוא מזרחי. מי שהוא ציוני, אם רק יש בו צד של כשרות יהדותית, צריך הוא לדעת שמצד ציוניותו, איננו יוצא כ"א ידי חובת עבודת החול של האומה, אבל חלקת עבודת הקודש לא נעבדה עדיין ע"י הציוניות, וצריכה היא לתנועתנו הירושלמית. וגם המזרחי צריך לדעת, שעד כמה שיהיה מצליח בהשפעתו בחוגה של הציוניות, יהיה צריך לותר על הרבה דברים מפני השלום והנימוס, ומפני אי האפשרות לבטא את כל ההגוי בעומק הנשמה הכשרה של עולמנו הכשר ביחושה של קדושת תחייתנו הלאומית, והמקום שעל ידו יוכל להרחיב את צעדי הקודש הוא בתוך הסתדרותנו, וכיון שאבוקת קודש עולה ומאירה מבחוץ להסתדרות הציונית, יהיה יותר נקל להמזרחי לבא לשאיפותיו היהודיות גם בתוך ההסתדרות עצמה.

נזדמן לי לראות מכתבו של הרב ד"ר רעוועל שי'[21] ב"אידישע גאזעטען", [הרב ד"ר דב (ברנרד) רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק; "יידישע גאזעטן" – עיתון ביידיש בניו יורק] והנה סגנונו הוא מתאים עם הסגנון של המכתב לדגל ירושלים, רק חלוקים אנחנו באיזה פרטים, וראוי לבא בכיוצא בזה לידי השתוות, דרש נא בשלומו משמי באהבה נאמנה, ומאד אשתוקק לבא בקשר דברים ומעשים עם גברא רבא דכותי' שליט"א.

הנני חותם את מכתבי בהערה שסוף כל סוף כשר הדבר שיתאמץ כבודך ויתר מכירנו היודעים את אמתת נקודת חפצי שאיננו כ"א לשלו'[22] הכללי של עם ד' ולטובתו האמתית, שיתנו את ידם להסתדרותנו, ולהרחבת תנועתנו, ולרומם את דגלנו הקדוש "דגל-ירושלים" גם בארצות הברית. פה הדברים הולכים ומתפתחים, מתיסדים סניפים, והלבבות מתעוררים. נקוה להו"ל[23] מאסף "דגל-ירושלים" לע"ע[24] בזארגון, [להוציא לאור, לעת עתה ביידיש] אולי תאבה בטובך לקחת בו חלק, וגם תוכל להמציא לנו כחות ספרותיים הגונים, כי חפצים אנו בלבון ובירור הדבר מכל צד.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[25] בצפיית ישועה וגאולה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. אולי יוכל כ' הגר"ד[26] ד"ר רעוועל שי' להתחיל מיד ביסוד פונד ליסוד הישיבה העולמית, [קרן (fund) להקמת הישיבה המרכזית העולמית שתכנן הרב קוק בירושלים] שהיא ראויה לצאת לפעולה במוקדם היותר אפשרי. אי אפשר לנו לסבול ששטף של צעירים מחונכים בחינוך תרבותי חילוני ישטוף מכל עברים בירושלים, ומהצעירים המיוחדים לגדלות התורה, תלמידי הישיבות הגדולות לא יבאו אלינו בהמוניהם, ותתבטל אז הצעירות הירושלמית ברובה של הצעירות החו"לית, שזה יהיה לנו ענין גורם חלילה הריסות גדולות, ותגרות רבות באומה פנימה. אבל ע"י יסוד ישיבה עולמית גדולה ומשוכללה בכבוד פנימי והוד חיצוני, נקרא להצעירות התורנית שתבא לירושלים, וע"י[27] הכח הרוחני הקדוש, יהיה לנו אומץ לעמוד בפני נחשולי הזמן של התרבות החילונית, ועוד מגוית הארי נרדה דבש [על פי שופטים יד, ח–ט] בע"ה, וישוטטו רבים ותרבה הדעת, [על פי דניאל יב, ד] ושלומן של ישראל יגדל, בהתגלות עושר המחשבה, ע"י השפעת הקודש על החול, במדה עליונה וגדולה אי"ה[28].

הנ"ל

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עטר"ת – השנה תרע"ט (1918/1919) – כתובה במילה "עטרת"
3. כ' – כבוד
4. ידי"נ – ידיד נפשי
5. ד"ר – דוקטור
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. א"א – אי אפשר
10. השלו' – השלום
11. בע"ה – בעזרת השם
12. באי"י – בארץ ישראל
13. צבי"י – צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
14. שיחי' – שיחיו
15. כ"א – כי אם
16. וע"ד – ועל דבר
17. לאי"י – לארץ ישראל
18. ע"פ – על פי

19. ע"י - על ידי
20. ג"כ - גם כן
21. שי' - שיחיה
22. לשלו' - לשלום
23. להו"ל - להוציא לאור
24. לע"ע - לעת עתה
25. ואה"ר - ואהבה רבה
26. הגר"ד - הגאון רבי שם שמתחיל באות ד (כגון דוד / דב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וע"י - ועל ידי
28. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש כסלו תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בני המשפחה בארץ תמהים על מיעוט מכתביו. ד"ר זיידל כתב שהרב רבל ואגודת הרבנים מבקשים שיבוא לאמריקה לעסוק בחינוך בארץ ישראל. הרב קוק אוסף מאמרים ביידיש למאסף 'דגל ירושלים', אף שלא כל הכותבים ברום הרעיון, 'והכלי מצרף מה שבתוכו'. הרב קוק מצטער על מצבו של ר' א"צ שטערן. ויצמן מסר דרישת שלום מבנותיו, שהיו באכסנייתו, ותיאר אותן עליזות.

עיקרי הדברים

- בקשה למכתבים.
- הזמנה לאמריקה.
- מאסף ביידיש.
- דרישת שלום מבנותיו דרך ויצמן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח כסלו עטר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. וכמו כן הגיענו מכתבים מבשרים שלו'[6] מהתם ותמהים הם על מיעוט כתיבתך להם וגם בעיני יפלא. כמה פעמים בקשתיך יקירי שתכתב להם ומה יקרו להם שם דבריך. אקוה שתמלא את החסרון ותכתב. לידידנו ד"ר[7] זיידיל נ"י[8] כתבתי אמש, בראשונה קבלתי ממנו מכתב בשאלות ע"ד[9] הסתדרותנו, ואח"כ[10] בא מכתב שני שבקשני בו בשם הרב ד"ר רעווע [ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] נ"י ראש הישיבה רי"א שם, ובשם אגודת הרבנים לבוא לאמריקה לאיזה משך זמן לעסוק יחד עמם בדבר היסוד של החינוך בא"י[11]. הרעיון האצילי שביסוד דגלנו הקדוש עדיין לא חדר בלבם, בכ"ז[12] תקוה נשקפת להתפתחות בע"ה[13]. ישנם אנשים, שדוקא הדברים הפרטיים מעלים אותם לידי כונה רוממה, ונמצאים כאלה שרעיון מרומם מנשא אותם למעשים כבירים, ומינייהו ומינן תסתיים שמעתתא בעה"י[14].

הנני מאסף כעת מאמרים זרגוניים בשביל מאסף דגל ירושלים. אמנם ברום הרעיון אינם עומדים עדיין כל עוזרינו, בכ"ז גם מאלה יש להסתייע לפרסום הענין, ובהתחברות של איזה מאמר או מאמרים העומדים על המצב הנאות ביסוד השאיפה יתנשאו גם יתר הדברים לתעודתם, והכלי מצרף מה שבתוכו. מאד אני מצטער על מעמדו של ר"א צבי שטערן נ"י, ירחם ד'. הודיעני נא מה עמדו ודי יתן הטוב.

נא בני יקירי, מאד מאד הננו מבקשים ממך שלא תקמץ במכתבים, כתוב אם אפשר איזה פעמים בשבוע. ודי יגמור בעדנו לטובה, ויסיר מעולמו ומבני בריתו כל מדוה וכל חולי ויחזקם ויאמצם בישועתו ורפואתו השלמה! ע"י[15] ד"ר ויצמן קבלתי ד"ש[16] משם. [חיים ויצמן, שחזר מן הארץ בראש "ועד הצירים"; ראו (כרך ג', אגרת תתפא)] בתי' ואסתר [בנותיו של הרב קוק; ראו (כרך ב', אגרת תשלד)] שתיהן היו באכסניתו ומסרו ד"ש,

תיאר לפני את חזותן לטובה ב"ה, אמר שהם ב"ה עליזים ומרוצים, מצפים לתשועה, לעת ישיבנו ד' מהרה לשלו'[17] אל הקודש.

דר"ש[18] ידידינו הרא"ק[19] נ"י וכל ידידנו שמה ושלו'[20] הר"נ[21] שטערנבי וכא"ל[22], וכתוב נא מכל אשר עמדך לטובה ומשלו'[23] כל דו"ש[24]. מה שלו' הר"א[25] באצקי נ"י וביתו.

יזכנו השי"ת[26] לבשר ולהתבשר מכל יקירנו אך טוב וחסד ושלו' רב, כנה"י[27] ונפש אביך מצפה לתשועה ורחמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שלו' - שלום
7. ד"ר - דוקטור
8. נ"י - נרו יאיר
9. ע"ד - על דבר
10. ואח"כ - ואחר כך
11. בא"י - בארץ ישראל
12. בכ"ז - בכל זאת
13. בע"ה - בעזרת השם
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ע"י - על ידי
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לשלו' - לשלום
18. דר"ש - דורש שלום
19. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ושלו' - ושלום
21. הר"נ - הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. ומשלו' - ומשלום
24. דו"ש - דורש שלום
25. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. השי"ת - השם יתברך
27. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרע"ט **נמען:** הוריו ובנותיו (ולאמו ביידיש)

עניין הרבנות בירושלים: הרב פסח צבי פרנק כתב לו בחורף שעבר, ועכשיו כתב הוועד הכללי שני מכתבים, וגם ביקשו מהרב הראשי הרץ לעזור ברשיון יציאה. הרב קוק משתוקק לקבוע את דירתו בירושלים, אבל אינו יודע את המצב ואם העול לפי כוחו. מיפו לא קיבל שום פנייה. הרב קוק ביקש מאחיו ומחתנו לברר. אילו כתבו כל המוסדות הכשרים יחד שהם רוצים שיפעל בשבילם, היה אפשר לעשות הרבה, אבל כשהציונים מכריזים שהם מכלכלים הכול, קשה. חובה שלא להפקיר את הכספים של יראי ה', ולשם כך נחוצה 'הסתדרות ירושלים'. הרב קוק מבקש מבנותיו לכתוב ולהצליח בלימודיהן. לאמו ביידיש: הרב קוק היה רוצה לקבל את כתב ידה (בצירוף תרגום).

עיקרי הדברים

- הצעת הרבנות בירושלים.
- שאלת יפו.
- כספי היראים לא יופקרו.
- 'הסתדרות ירושלים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' חנוכה עטר"ת[2].

הורי והיקרים עט"ר[3] שליט"א[4], ובנותי היקרות וכל יקירינו שיחיו לאוי"ט[5]. שלו'[6] וברכה וכט"ס[7].

מאד נשמחנו ב"ה בשמחת מכתבם היקר, אין בפי די תודה להודות לכאמו"ר[8] שליט"א, על דבריו היקרים אשר היו לנו לנחת. וע"ד[9] הענין של ירושת"ו[10], [ההזמנה לכהן כרב העיר ירושלים] הנה עוד בחורף העבר כתב לי מזה הענין הרב ר'[11] פסח צבי פרנק [הרב צבי פסח פרנק, לימים רבה של ירושלים] נ"י[12], וכתבתי לו פרטים אחדים, ומאז לא קבלתי מהם שום מכתב, ואח"כ[13] או בפרק ההוא כתבו לי מזה רש"ח[14] ושמואל שי'[15] וג"כ[16] בדברים כלליים. אמנם באלו הימים כתבו לי מועה"כ[17] שתי אגרות כמעט רצופים, ואנכי השבתי להם על הראשון איזה פרטים ועוד לא קבלתי מהם תשובה, רק שבתוך כך בא מהם מכתב להטשיף רבי דפה ד"ר[18] הערץ [הרב הראשי, הרב יוסף צבי הרץ] נ"י, שיעזור לי ע"ד[19] הרשיון לנסע מטעם הרשות פה, וזה בע"ה[20] יעלה לא כ"כ[21] בכבדות כאשר נקרה.

והנה עם כל תשוקתי להקדים בעה"י[22] את באי לאה"ק[23], וכל ישעי וחפצי הי'[24] לקבע את דירתי בעיקו"ת[25] ירושת"ו, בכ"ז[26] עדיין לא אדע איך הוא המצב, ואם העול המוכרח להיות עמוס בזה הוא לפי כחי וכשרוני הדלים. אמנם לעומת זה מיפו הלא אין לי שום הערה ושום בקשה, ולא אדע כלל איך מתיחסים כעת אלי. אמנם כבר כתבתי מזה לשמואל ולש"ח[27] שי', אקוה שהם יעמידוני על בירור הדברים, וגם לחתני הישר שיחי'[28] כתבתי מזה הענין וכמו-כן לרבי יוסף שלנו שי'. אקוה שכולם יחד יפקחו בזריזות בכל פרטי הדברים וישיבוני דבר דבור על אפניו.

והנה אם היו הענינים באי"י[29] מכל המוסדות של אחינו הכשרים מסודרים לפחות במדה זו, עד שהיו כולם כותבים שהם חפצים שאעשה עבורם, באופן מפורסם, היי אפשר לעשות הרבה לטובתם, אבל כיון שכותבים רק יחידים, ומוסדות בודדים, קשה מאד לעשות דברים גדולים בשעה שהציונים מפגינים שהם מכלכלים את הכל. ובאמת חובה רבה היא מוטלת על כל יראי ד' ושומרי עדותיו שלא להפקיר את השפעת הכספים שהם באים מידי יראים וכשרי ישראל, והם נתנים לידי יראי ד' וכשרים, אף שאפשר שישנם דברים שהם צריכים תיקון וסידור יותר הגון, אבל חלילה לבטל את כל היסוד של כח הכסף הנתון ברוח קדושה, מאחב"י[30] ומא"י[31].

אבל איך להחזיק מעמד, אי אפשר כי"א[32] ע"י[33] הסתדרות כללית, ולשם כך הננו עסוקים פה בההסתדרות "ירושלים" [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] שהי'[34] דבר גדול אם אחינו הכשרים באי"י יכירו את ערכה, ויתמכו בה בתמיכה מוסרית פומבית. רבים מאד הדברים בזה, יזכני ד' לברר אותם פא"פ[35] בשמחת לב בחסדי צור ישענו ב"ה. הננו מקוים לקבל מכם בקרוב מכתבים מבשרים שלומכם וטובכם, בעה"י, ויה"ר[36] שיחנינו ד' בקרוב לעלות אל הקודש ולהתראות בחדות ד' ועזו. כתבו נא בנותי היקרות מכל אשר עמכן, שקדו ועשו חיל בכל טוב, ביראת ד' ובמדות טובות, ובכל למודיכן, ודי יצליחכן לשמחת לב כולנו. מצב"י[37] שי' [מבנו, הרצי"ה] הננו מקבלים מכתבים ב"ה על שלומו הטוב. מרוסיא מעוכבים הם כעת בכלל המכתבים, נקוה שבקרוב יהי'[38] אפשר להחליף עמם מכתבים, יזכנו השי"ת[39] לשמוע ולהשמיע מהם ולהם בשורות טובות, וכט"ס.

הנני חותם את מכתבי בכפילת בקשתי להודיעני בפרטיות משלומכם ובריאותם הורי היקרים וחביבים שי', והשי"ת[40] ישמחנו בישועתו, וירים קרן לעמו, וקרנות צדיקים תרוממנה, וכבוד שם ד' יגדל בכל אפסי ארץ, ויכירו וידעו כל יושבי תבל כי ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, ויתן עז לעמו וירום קרן משיחו בב"א[41], כנה"ר[42] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד וכט"ס,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ליעבע טייערע מוטער לעבען. ב"ה פאר אונזער געזונדהייט. מיר פרייען זיך מיט די גערוסען וואס דער ליעבער פאטער שליט"א שרייבט אונז פון דיינט וועגען אויך. וועז עס איז דיר ניט שווער, וואלט דאס באי אונז זייער טייער זיין דיין ליעבע געשיצטע האנדשריפט צו ערהאלטען. מיט גרוס און עהרענפורכט, דיין זאהן

אברהם יצחק ה"ק

תרגום

אמא תחי האהובה והיקרה. ב"ה על בריאותנו. אנחנו שמחים בדרישת-שלום, אשר אבא האהוב שליט"א כותב אלינו גם בשבילך. אם לא קשה לך היה זה יקר מאד לקבל כתב-ידך האהוב החשוב.

בברכת שלו' ויראת-הכבוד, בנך

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. שלו' - שלום
7. וכט"ס - וכל טוב סלה
8. לכאאמו"ר - לכבוד אדוני אבי מורי ורבי
9. וע"ד - ועל דבר
10. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
11. ר' - רבי
12. נ"י - נרו יאיר
13. ואח"כ - ואחר כך
14. רש"ח - רבי שמואל חיים? / רבי שלמה ח... - שם אדם
15. שי' - שיחיה
16. וג"כ - וגם כן
17. מועה"כ - מ(ה)ועד הכללי
18. ד"ר - דוקטור
19. ע"ד - על דבר
20. בע"ה - בעזרת השם
21. כ"כ - כל כך
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. לאה"ק - לארץ הקודש
24. הי' - היה
25. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
26. בכ"ז - בכל זאת
27. ולש"ח - ולשמואל חיים (אחי הרב)
28. שיחי' - שיחיו
29. באי"י - בארץ ישראל
30. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
31. ומאי"י - ומארץ ישראל
32. כי"א - כי אם
33. ע"י - על ידי
34. שהי' - שהיה
35. פא"פ - פנים אל פנים
36. ויה"ר - ויהי רצון
37. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
38. יהי' - יהיה
39. השי"ת - השם יתברך
40. והשי"ת - והשם יתברך
41. בב"א - במהרה בימינו אמן
42. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד טבת תרע"ט **נמען:** הרב זאב יעבץ

ברכת אריכות ימים. החינוך הוא הפינה היסודית לבניין העתיד, אבל החינוך צריך סביבה חומרית ורוחנית שתסייע לו, ולכן נחוצה התחזקות כוללת של התנועה הירושלמית, שתזרוק 'נשמה אדירה' בתוך התנועה הלאומית. הממשלה הבריטית בארץ כבר מכירה ששני זרמים פועלים בבנייה: זרם של חול (הפועלים והמורים המודרניים) וזרם של קודש. הנציב האנגלי, בביקורו אצל זקני הרבנים, הביע אהדה לחלק המקדש את חייו בתורה. כל מהלך החול של התנועה הלאומית הוא 'רק פרוזדור' לטרקלין של תחיית קודש.

עיקרי הדברים

- החינוך וסביבתו.
- שני זרמים בארץ.
- אהדת הנציב הבריטי.
- פרוזדור לטרקלין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד טבת, עטר"ת[2].

אורך ימים ושנות חיים בשיבה טובה דשנה ורעננה, לכבוד רב רחימאי, טובייאנא דחכימי, [אשרי החכמים, ומכאן: שבח לחכם (ארמית)] המאור הגדול לתורה וחכמת ישראל מו"ה[3] זאב יעבץ [זאב יעבץ, ההיסטוריון והמחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[4], וכא"ל[5] שו"ר[6]. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

יקרו לי הרגעים אשר בהם השתעשעתי במכתב מר ידידי המלא רגש קודש וטוב טעם ודעת קדושים. אמת הדבר שהפינה היסודית לבנין העתיד של עמנו באי"י[9] הוא החנוך, אבל רואה אני שגם השפעת החינוך צריכה היא השפעה סביבית חמרית ורוחנית המסעדתה, ולשם כך צריכים אנחנו להחמש בכל עז בכחות פועלים על כל מקצעות חיי הרוח והמעשה, וזה אי אפשר כי"א[10] ע"י[11] ההתחזקות הכוללת של תנועתנו "הירושלמית" ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] האומרת את האמרה הקדושה של נשמת ישראל ותורתו. בתוך תוכה של התנועה הלאומית מוכרחת היא להיות נזרקת נשמה אדירה רבת אונים ממקור ישראל. הנשמה הטבעית שלנו הזורמת בעוז חייה בכל מלא מהותנו ממקור חי העולמים, אשר יצרנו חטיבה אחת בעולם להחיות את כל חיי החול המתים, באור החיים אשר לטל התחיה של הקודש, ובשטף הנהר הגדול הזה יובאו כל הפלגים כולם, שהענף החשוב שלהם כלפי העתיד הוא החנוך. וב"ה[12] שתקותנו יש לה יסוד בחיי ההוה ג"כ[13]. הממשלה הבריטית באי"י כבר יודעת היא לפי מה שהיא יכולה לצייר, כי שני זרמים זורמים כעת בשאיפת הבניה בארץ, זרם של חול, שנושאיו הם הפועלים והמורים המודרניים, וזרם של קודש, שנושאיו הם כל הקהל הגדול החי בתמותו ורגשי אמונת אמן אשר לו, ומפורש גלה את דעתו הנציב האנגלי בירושלים, [המושל הצבאי הבריטי בירושלים, זמן קצר אחרי הכיבוש] בבאו לבקר את זקני הרבנים, שהממשלה מתיחסת באהדה ביסוד

האידיאלים שלה באי"י, לאותו החלק המקדש את חייו בקדושת התורה, וזהו אחד מאותות הזמן הנראים, וכהנה וכהנה הננו רואים אותות כמוסים, שכל מהלך החול אשר הלכה בו עד עכשיו תנועתנו הלאומית בכל מצעדיה המעשיים והרוחניים, בכל התפשטות ספרותה ותכניותיה, הכל הוא רק פרוזדור להוביל אותנו אל תוך הטרקלין [על פי אבות ד, טז] של תחיית קודש במלא הודה והדרה, שהיא רק היא תישר לנו את דרך גאולתנו, אשר תקרב לבא, בהגלות יד ד' על עבדיו.

ובהבעת בטחוני ויחולי הנני חותם בברכה באהבה רבה כנפשו היקרה ונפש ידידו מלב עמוק שוחר טובו וצביונו כה"י[14],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. באי"י - בארץ ישראל
10. כ"א - כי אם
11. ע"י - על ידי
12. וב"ה - וברוך השם
13. ג"כ - גם כן
14. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הוחלט שהדגל וההסתדרות הם שני חלקים: הדגל הוא הכוח הפועל (דמי חבר כעשרה שילינג), וההסתדרות היא הכוח העוזר (שני שילינג לשנה). כך גדל מספר החברים בלי חשש מהשפעת רחוקים. 'אגודת ישראל' בשווייץ (ד"ר לוונשטיין) הציעה התחברות עם הציונות הכללית, והרב קוק מתנגד: הציונות צריכה להיות כוח עולמי שאינו עוסק בקודש, והחיבור יטשטש את ענייני הקודש. עם האגודה הם מאוחדים ברוח; האגודה עוסקת ביהדות הגולה, ו'ירושלים' בקודש של ארץ ישראל. הגיע מכתב שלישי מירושלים על הרבנות, אבל ענייני ההסתדרות דורשים עיכוב. הרב קוק עוסק במחאה על הרציחות בפולין.

עיקרי הדברים

- דגל והסתדרות - דמי חבר.
- התנגדות להתחברות עם הציונות.
- היחס לאגודת ישראל.
- הרבנות בירושלים.
- מחאה על פרעות פולין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז טבת עטר"ת[2]. [ט"ז בטבת תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[3], מכתבך וכרטיסך הגיעו לידינו, וב"ה[4] שהורגענו קצת מידיעת שלומך יתן ד' לבשר ולהתבשר תמיד מאתך ומכלל עם ד' אך טוב וחסד, תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו בישועתו לימים הבעל"ט[7].

והנה הדברים של הסתדרותנו הקדושה הולכים ומתפתחים, אמנם לפי הערך לא כ"כ[8] בצעדים מהירים, אבל בכלל הדבר הולך ומתפשט בעולם, ואקוה שיתכשרו הלבבות להבין את צדקת מטרתנו ואור האמת והשלום הגנוז בה לכלל עם קדוש ולכל פרטיו, וממנה תוצאות לאושר העולם ורוממות האידיאלים היותר נערצים שכל טובי הלב שבאדם כולו עורגים אליהם בלא לב ולב.

בימים האחרונים באנו לידי הסכמה, שההסתדרות והדגל הם שני חלקים של התאחדותנו הכללית: [הסתדרות "ירושלים" ותנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק] הדגל הוא כח האקטיבי הפועל, וההסתדרות הוא הכח העוזר, וקצבת החברות של הדגל הרי היא עשרה שילינג לערך כמאז, אמנם קצבת חברות ההסתדרות היא רק שני שילינג לשנה, וכערך זה בכל מדינה. חידוש זה גרם התרבות חברים אל ההסתדרות, וגם פתחנו בזה פתח שנוכל לקבל כל חבר הבא ליכנס מבלי פחד מהשפעתו, שמא לא תהי'[9] מכוונת לאשיות קדושת מטרתנו הכללית, ומתוך שכל חבר הבא אל הדגל יודע הוא שעניני הדגל הוא יותר מרומם מערך ההסתדרות הכללית, והוא הכח הפועל והמוציא לאור את מפעלי ההסתדרות.

ע"כ[10] ע"פ[11] רוב לא יהין מי שהוא רחוק הרבה מהיהדות לדרוש שיקובל בתור חבר אל הדגל, ואם ימצאו כאלה יהיו מיעוט בלתי מכריע כלל, והעולם נדון אחר רובו. [על פי קידושין מ] היום הגיעני מכתב כתוב להסתדרותנו מההסתדרות של אגודת ישראל השויצית, חתום עליהם ד"ר[12] לעווענשטיין מציריך ועוד אחד, ע"ד[13] אופן של איזו התרכבות עם הציוניות הכללית. ולפי דעתי הדבר הוא נגד המטרה היסודית שלנו, וגם אין זו טובה לציוניות, שהיא מוכרחת להיות מוכרה בתור כוח עולמי, שאינו עוסק בעניני קודש, רק במקום שההסתדרות לעניני הקודש תפנה אליה בדברים מיוחדים שתוציאם אל הפועל ע"י[14] כוחותיה העולמיים, ולהיפך הננו מוכנים לעזור לה בכל מה שתדרוש מצדנו לטובת העניינים העולמיים. מובן הדבר שכל כח יתחשב עם מדת היכולת שלו לסיע את הפרט הנדרש, אם אינה למעלה מתכונתו, או אם אינה סותרת את מגמותיו היסודיות. ורק באופן כזה אנו יכולים להחזיק מעמד של שלו'[15] ושל כבוד.

מירושלים הגיעה פה ידיעה צדדית, שהצהיר השר בא כח אנגליה שם את אהדתה של הממשלה להעולם הכשר של היהדות בתור הכרה לטובה את מגמותיו הקדושות, וק"ו[16] שצריך לקוות שהכח העולמי שלנו יבוא לידי מדה זו של הכרת יסוד הקודש שבכל המגמה הלאומית שלנו באי"י[17] ועד כמה שכלל עמנו צריך לרכז לו את כחותיו ולדאוג לשכלולו. וכ"ז יעשה דוקא בשמירת צביוננו בכל עוז; אבל ע"י ההרכבה עם הכח העולמי, שהוא טבוע כעת לעמוד בצביונו החילוני, יוכלו ענינינו כלם העומדים על גבול הקודש להתטשטש. ע"כ בדעתי להשיב להם אי"ה[18], שעם האגודה הננו מאוחדים ברוח ונפש ובפעל והננו מכירים את חטיבתה בתור כח הפועל בעיקרו על עניני היהדות של הגלות, שנטישותיו שלוחות הן ג"כ[19] באי"י בתור מדינה שיש בה קיבוץ יהודי גדול וחשוב חרד לדבר ד', וההסתדרות "ירושלים" מיוחדת היא לעניני הקודש אשר לאי"י[20], שלמטרה זו של בנין האומה בארצה על יסוד הקודש צריכה היא להיות שולחת מתוכה ענפים רבים בכל תפוצות ישראל, ומוכנה היא לעזור להאגודה בכל אשר תמצא לנכון לשתף את עזרתה בעניני הקודש של אימוץ היהדות הכללית.

גם הגיענו מכתב שלישי מועד הכללי והרבנים בירושלים ת"ו[21] ע"ד הרבנות, וכפי הנראה אין שם כעת כח מאחד ומרכז, והם שמים עיניהם שבבואי בעה"י[22] יובאו הדברים למעמדם הנכון, יתן ד' ויהי'[23] בהצלחה. אבל לעומת זה העניינים של הסתדרותנו דורשים מאד עוד התעכבות פה או עוד באיזה ארצות, שיהי'[24] אפשר לבא שמה במשך הזמן הקצר בשביל איחוד ענינינו. ובדעתי לכונן הדברים בע"ה[25], שנסכים לסע אל הקודש כעת במוקדם היותר אפשרי, רק אם ידרשו עניני ההסתדרות לסור עוד לחו"ל[26] יחזקנו ד' בטובו לבא עוד לאיזה משך זמן. אמנם תקותי לד' היא, שבבאנו אל הקודש יתבססו העניינים ויתישרו, עד שיהי' אפשר לפעול משם ע"י סידור של מכתבים והערכה של איזה דברים נדפסים, באיזו צורה שיתמכנו ד' בימין צדקו לאפשר שמה בבואנו בחסדו אל הקודש, ממר קמחי נ"י[27] הגיעני מכתב מעיר ע"ד הרציחות של הפולנים [ככל הנראה הפרעות ביהודי לבוב בכסלו תרע"ט (נובמבר 1918), ושאר הפרעות ביהודי פולין באותם ימים] בעוה"ר[28], והנה אני עסוק פה ע"ד האפשרות להוציא אל הפועל איזו מחאה שיוכל להיות שיהי' לה ערך, וד' ירחם על עמו, ודם עבדיו יקום [על פי דברים לב, מג: "כי דם עבדיו יקום"] מרשעי עולם

אשר אכלו את יעקב בכל פה, [על פי ירמיהו י, כה ("כי אכלו את יעקב") וישעיהו ט, יא ("ויאכלו את ישראל בכל פה")] וישמחנו בישועתו.

והי'[29] זה שלו' וברכת ד' וטובו בכל עוז ורב שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וב"ה - וברוך השם
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כ"כ - כל כך
9. תהי' - תהיה
10. ע"כ - על כן
11. ע"פ - על פי
12. ד"ר - דוקטור
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. שלו' - שלום
16. וק"ו - וקל וחומר
17. באי"י - בארץ ישראל
18. אי"ה - אם ירצה השם
19. ג"כ - גם כן
20. לאי"י - לארץ ישראל
21. ת"ו - תבנה ותכונן
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ויהי' - ויהיה
24. שיהי' - שיהיה
25. בע"ה - בעזרת השם
26. לחו"ל - לחוץ לארץ
27. נ"י - נרו יאיר
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. והי' - והיה
30. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז טבת תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

צרות היהודים בארצות שונות מרעישות את הלב. לאגודת ישראל בשווייץ: יתאחדו בכמה ענפי עבודה, אבל התנועה צריכה לעמוד בפני עצמה. הציונות החילונית לבדה לא תמצא מפתח לא לנשמת האומה ולא ללב האומות. מירושלים כותבים מכתב אחר מכתב שיבוא - הוועד הכללי, הרב צבי פסח פרנק, בית הדין של הפרושים, ור' נ"ג בראדער, שמבטיח פרנסה ואין התנגדות. הרב חרל"פ 'הולך בגדולות' ומציע לקחת 600 תלמידים לישיבה, אבל אין כעת אפילו מאה מוכשרים; צריך תחילה לקבץ כספים ולבנות בניין. מאמר שהתקבל לאסוף פסימי מדי, ויבקשו מהכותב לסיים במסקנה אופטימית. אין להקדים מעשים לפני ההתפשטות הרוחנית והמספרית - 'לא נוציא פרי בוסר'.

עיקרי הדברים

- צרות היהודים.
- אגודת ישראל - עצמאות התנועה.
- הזמנות מירושלים.
- הישיבה - בהדרגה.
- לא להקדים מעשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז טבת עטר"ת[2]. [כ"ז טבת תרע"ט (1919), בלונדון. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן]

בני מחמדי שליט"א[3], עברו ימים מספר שהייתי צריך כבר לכתב לך, ונתעכבתי מפני הטרדות והמניעות. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, כן קבלנו מהתם מכתבים [משם – מארץ ישראל (ארמית)] מבשרים שלומם וטובם. צרות אחינו בארצות שונות [הפרעות ביהודי פולין ואוקראינה בסוף מלחמת העולם הראשונה ובמלחמת האזרחים ברוסיה] הרעישו את לבבנו, ובעוה"ר[6] אין לנו דורשים ומבקשים, המסורים באמת אל התביעות של הצדק, וממרום ומקודש ישלח עזרו להרגיע עם עני ודל המיחל לחסדו.

מאגודת ישראל דשווייץ הגיענו מכתב ע"ד[7] איחוד עמם. [סניף "אגודת ישראל" בשווייץ הציע להתאחד עם "דגל ירושלים"] מובן הדבר שבכמה ענפי עבודה נוכל להתאחד עמם, כי סוף סוף יש בינינו קרבה לבבית רבה, אבל מעמד תנועתנו היסודי מוכרח הוא להיות עומד בפני עצמו בצביונו וחופשו, והמזכירים את ד' אל יתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ. [על פי ישעיהו סב, ו–ז]

הגדולות שאנו צריכים ללכת בהן, הנן לע"ע[8] גדלות רוח ושאיפה כבירה, שעתידה להתגשם במפעלים גדולים בעז"ה[9]. ויסוד הכל לרומם את תנועת התחיה לגובה הקודש שלה, כי הציוניות החילונית כשהיא לבדה לא תוכל למצוא את המפתח לא לנשמת האומה ולא אפילו ללב האומות, שיש בהן ניצוץ של הכרת הכבוד של שם ד' אלהי ישראל, ע"י[10] הארת אורו של ספר הספרים עליהם באיזו צורה עכ"פ[11]. ובשביל כך אנו צריכים לעבודתה של האידיאה הירושלמית, [רעיון "דגל ירושלים"] שלא תוכל

להתפרנס כי אם מקיבוץ עממי גדול של עם תורת ד' בלבם המכרעת את כל הויתם כלפי הקודש, שזהו העומק הטבעי של עם ד' השואף לארץ קודשו.

מירושלים כותבים מכתבים אחר מכתבים בזירוז לבא אצלם. [ההזמנה לכהן כרבה של ירושלים, שקיבל לאחר שובו לארץ בתרע"ט] עיקר העסקנים בזה הם אנשי הועה"כ[12], [ועד העיר הכללי ליהודי ירושלים] והם אומרים שהכל מסכימים. רבנים אחדים חתמו גם הם על המכתב האחרון, כמו הרצי"פ[13] פראנק [הרב צבי פסח פרנק] נ"י[14], וחותם בד"צ[15] דפרושים [בית הדין של עדת הפרושים (האשכנזים הלא-חסידים) בירושלים] הונח נוסף על באי כח ת"ת[16] ע"ח [תלמוד התורה "עץ חיים"] וב"ח ומאה שערים [תלמוד התורה וישיבת "עץ חיים", בית החולים "ביקור חולים" ושכונת מאה שערים] והרבנים השייכים לזה. ורנ"ג בראדער [הרב נחמן גדליה ברודר, מראשי הוועד הכללי "כנסת ישראל" בירושלים] כתב עוד מכתב מיוחד בהרחבה ומבטיח שאין לי מה לדאוג כלל, לא מצד מצב הפרנסה, שמוכנים לתקן בכבוד הראוי אי"ה[17], ולא מצד התנגדות, כי כולם עונים בחפץ טוב והסכמה. והדבר נחוץ לדבריהם להקדים. וגם מדברי כבוד אאמו"ר[18] שי'[19] [אביו של הרב קוק, ר' שלמה זלמן קוק, שגר בירושלים] במכתבו נראה שמסכים ע"ז[20]. רק ממכתבו של ישי"ר[21] נ"י נראה איזה בקורת ותנאים שאין בהם דבר ברור. בתי' תחי'[22] כתבה ששי"ח שי' נוסע לירושת"ו[23] [בתו של הרב קוק כתבה שר' שאול חנא (ש"ח) קוק, אחיו של הרב קוק, נוסע לירושלים לברר את תנאי ההזמנה] לברר הדברים שמה במקומם, ומסתמא יכתב בקרוב, ודי ינחנו בדרך ישרה. הרב חרל"פ[24] [הרב יעקב משה חרל"פ] שליט"א [הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו של הרב קוק בירושלים] לא הזכיר מזה במכתבו האחרון, אע"פ[25] שאין די באר לגעגועיו, אבל הוא הולך בגדולות ביחש המעשים, יותר ממה שהמציאות מרשה כעת. למשל כתב שאסע לערים הגדולות ואקח עמדי לא פחות משש מאות תלמידים ליסוד הישיבה האידיאלית שלנו. [הישיבה המרכזית שתכנן הרב קוק לייסד בירושלים, לימים ישיבת "מרכז הרב"] השמעת כח מדמה נשגב מה, והיכן אפשר לקחת כעת אפילו מאה מוכשרים כהוגן, ואיך אפשר לארגנם להספיק צרכיהם לשעה עד שיתבסס איזה דבר.

מחשבתי ע"ד הישיבה היא שנסוב במעשים את האידיאל הזה, ליסד תחילה יסוד לקבץ כוחות כספיים, לבנות בנין הדור, להראות את החזות גם כלפי נטילי הזהב [העשירים – על פי איכה ד, ב] ולפתח את הענין במשך הזמן בעה"י[26] והוא שי' דורש מהפכה פתאומית. ונראה שזהו הדבר המעכב עליו שלא לגלות את דעתו ע"ד הענין של ירושלים. כי הדברים הרגילים קטנים הם בעיניו, וביחוד אחר שהורגל כבר לשמע פתגמים מפוצצים מצד אנשי החול שלנו, שאינם כ"כ[27] מצמצמים את דבריהם בגבולים של האמת, שלכה"פ[28] היה ראוי לעשות כן לשם הטנדנציה.

מב"ט[29] קבלתי מאמר ולצערי אינו ראוי כלל למטרתנו, הוא אמנם מאמר אומנותי, אבל פיסימי עד קצה האחרון. בכ"ז[30] חושב אני לשלח לו בעדו איזה סכום, ולבקש שיגמרהו ע"פ[31] כשרונו להאיר בו איזה מסקנא אופטימית שחושב אני שיש בידו לפי כשרונו לעשות כן. בכלל הנני נבוך ע"ד המאסף [קובץ מאמרים שתכנן הרב קוק להוציא לבירור רעיון "דגל ירושלים"] ע"פ החדשות של רעיון הנסיעה הקרובה בעה"י, והנה כבר כתבתי לך כמה פעמים שחושבים אנו שתשתדל לבא אלינו פה במוקדם היותר אפשרי. יתן ד' ונזכה לנסע ולבא שלם ביחד למחוז חפצנו הקדוש. תמיהני שלא הודעתני אם אתה משתדל כבר בהכנה הנדרשת לזה.

ע"י ההתרחבות של עבודת תנועתנו הירושלמית התעורר המזרחי, שהיה נרדם, [תנועת "המזרחי" באנגליה] לצאת לפעולה, בכ"ז אין זה דבר מעכב את מהלכנו כלל, ולדידי אפילו זה הצד של התעוררותם הבא מתוך קנאת סופרים ג"כ[32] לטובה הוא, אע"פ שאין בה בתנועה זו, שאינה מיוחדת לתחית הקודש ואינה כוללת את הכלל שמחוץ לגבולי הציוניות, ואינה בת חורין לעצמה כראוי, לפי מצבה בהווה, אותה האידיאליות המקפת הקדושה והבריאה, שאנו שואפים אליה ושנקוה בע"ה[33] להשיגה ע"י התנועה הירושלמית בהרמת דגלה, בכ"ז אי אפשר להתעלם מכל צדדיה החיוביים.

כבר הנני חושב ע"ד קונגרס ארצי פה, כשיסודרו קצת יותר קבוצות ויוארו הדברים מהמחשכים שאחרים מאפילים עליהם. הנורמה של הנחת הדעת הופרעה קצת על ידי ההתנפלות על בני ישובנו הישן, שבאמת סוף סוף הם נושאים בקרבם את היסוד היותר אמיץ בעדת ד'. מחאתי על זה לא היתה כ"כ פומבית, שלא רציתי זה כדי שלא להרחיב את הפרץ, בכ"ז היתה מפורסמת במקצת, ואחדים מצדדים שונים מצאו להם חפץ להגדילה. בכ"ז אין ענין זה כי אם אפיזודה במהלך הענין, אבל עיקר מגמתנו הלא הוא השלו'[34] האמיתי וההרמוניה השלמה של האומה, שאי אפשר להם לבא במילואם כי אם ע"י ההתרוממות העליונה של רוח חיי הקודש המפעם בתולדתה ואור חי העולמים השורה בקרבה ומעודד את רוחה לקראת עתידה הנאדר בקודש, ואם ירצו אנשי החול ללכת דוקא בקטנות לא יעלה בידם חפצם, כי ביד חזקה יתפרץ הרוח ונצדק קודש.

ע"ד ההצעה של ההתחברות בין האגודות הארציות שלנו, שיבא איזה ציר מפה לשווייץ, או להיפך, כעת עדיין השעה מוקדמת, לפי הנראה הענין צריך עדיין התפתחות וסדר מעשי. עיקר עבודתנו כעת הרי צריכה להיות מוקדשת להתרחבות הרעיון והתפשטות האגודות בארצות שונות, ואי אפשר להביא את עצמנו בחוג מעשי קודם התכשרות האמצעים. בעלי רעיון ומחשבה בהירה וחזקה יכירו, שאין ראוי לנו לפי מגמתנו הקדושה להיות נמהרים לדחוק את השעה במעשים דוקא כי אם להכשיר את ההסתדרות עד שתהי'[35] ראויה להשפעה רבה ומעשים כבירים. מראטערדאם הודיעני ד"ר[36] ריטער נ"י [הרב ד"ר ברנרד (דב) ריטר, רבה של רוטרדם שבהולנד] שיאחז דרכו להרחיב את עבודתנו. ואם כי בין הרבים העובדים עמנו נמצאות דעות שונות בסיבת ההכרח של ההסתדרות בכלל, אלה פונים לימין ואלה לשמאל, בכ"ז נקוה שהרעיון הכללי כל מה שיתברר יותר יהיה רוח החיה באופני התנועה. וישור הדבר אפשר להיות רק אם לא נוציא פרי בוסר לקפוץ מעשים לפני ההתפשטות הרוחנית והמספרית בקיבוצים.

הנני חותם בכל חותמי ברכות לך יקירי ולכל אהובינו ודו"ש[37], כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך כל הימים,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום

6. ובעוה"ר – ובעוונותינו הרבים
7. ע"ד – על דבר
8. לע"ע – לעת עתה
9. בעז"ה – בעזרת השם
10. ע"י – על ידי
11. עכ"פ – על כל פנים
12. הועה"כ – הועד הכללי
13. הרצ"פ – הרב רבי שמות שמתחילים באותיות צ, פ (למשל: צבי + פנחס) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י – נרו יאיר
15. בד"צ – בית דין צדק
16. ת"ת – תלמוד תורה
17. אי"ה – אם ירצה השם
18. אאמו"ר – אדוני אבי מורי ורבי
19. שי' – שיחיה
20. ע"ז – על זה
21. יש"ר – יישר (כח)
22. תחי' – תחיה
23. לירושת"ו – לירושלים תבנה ותכונן
24. חרל"פ – הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
25. אע"פ – אף על פי
26. בעה"י – בעזרת השם יתברך
27. כ"כ – כל כך
28. שלכה"פ – שלכל הפחות
29. מב"ט – שם אדם – דורש פענוח
30. בכ"ז – בכל זאת
31. ע"פ – על פי
32. ג"כ – גם כן
33. בע"ה – בעזרת השם
34. השלו' – השלום
35. שתהי' – שתהיה
36. ד"ר – דוקטור
37. ודו"ש – ודורש שלום
38. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרע"ט **נמען:** הוריו, בנותיו ובני המשפחה (ולאמו ביידיש)

מבנו הרצי"ה מגיעים מכתבים, אבל אין קשר דואר עם רוסיה. הרב קוק מחכה לדברים ברורים מאחיו שמואל ומחתנו ישראל, שהיו בירושלים. צעיר בשם עליאש, שנסע לעבוד במשרד ציוני, ימסור להם פרטים. אילו היה קשר עם אחיו הרב דב בער, היה מזמינו לאנגליה. התנועה הירושלמית היא שתגן מפני ההפרעות של הציונות החילונית: החול והקודש, כל אחד בגבולו, יבנו יחד את בית ישראל, ולא בשעבוד בני תורה 'בקרן זוית מזרחית' - 'להיות עבדי ה' ולא עבדים לעבדים'.

עיקרי הדברים

- אין קשר עם רוסיה.
- בירור המצב בירושלים.
- קודש וחול כל אחד בגבולו.
- 'עבדי ה' ולא עבדים לעבדים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד שבט עטר"ת[2]. [י"ד שבט תרע"ט (1919), בלונדון. האגרת להוריו ולבני משפחתו שבארץ ישראל]

הורי היקרים עט"ר[3], בנותי ואחי ואחיותי וגיסי וצאצאיהם היקרים שליט"א[4] ברב טוב לאוי"ט[5].

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו, ועם צב"י[8] שי'[9] [צבי יהודה – הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן שבשווייץ] שהננו מקבלים ממנו ב"ה מכתבים כסדרם. אמנם מרוסיה אי אפשר עדיין לקבל מכתבים, [בעקבות המהפכה ומלחמת האזרחים ברוסיה נותק הקשר עם בני המשפחה שם, ובהם אחיו הרב דב בער קוק] כי אין שום קישור מכאן לשם, יזכנו השי"ת[10] בקרוב לבשר ולהתבשר מיקירינו השרויים שמה אך טוב וחסד לאוי"ט.

על דבר הסכמת המצב, [ההזמנה לרבנות ירושלים; ראו (כרך ג', אגרת תתקלב)] הננו מחכים על דברים ברורים משמואל וישראל שי', [ר' שמואל קוק, אחיו של הרב קוק, ור' ישראל – ככל הנראה מבני המשפחה בארץ] שכפי הנראה היו בירושת"ו[11] ומסתמא יכתבו את החלטתם איך שנראה להם הדבר שמה, מהמכתבים שקבלתי מכם עד כה עדיין אין הדברים ברורים אצלנו. יישר השי"ת את דרכו לפנינו ויזכנו בקרוב לבוא אל הקודש, [הרב קוק שב לארץ באלול תרע"ט] ויסעדנו בימין צדקו לעבוד עבודתו ועבודת עמו בהר צבי קודש [על פי דניאל יא, מה] בטוב לבב ובאורח ישרה. אקוה שתקבלו בעה"י[12] ד"ש[13] מצעיר אחד יקר ובר אוריין חשוב מר עליאש נ"י[14], [ככל הנראה ד"ר מרדכי עליאש, עורך דין ועסקן ציוני, שהיה ממקורבי הרב קוק בלונדון, ולימים ציר ישראל הראשון בבריטניה] שהי'[15] אחד מהמקורבים שלנו, ונסע לעבוד באחד ממשרדי הציונים. ודאי ישתדל אי"ה[16] להתראות עמכם ולמסור לכם פרטי דברים מאתנו. חוץ מהעיכוב שלנו מצד ידיעת בירור המצב המקומי כשיזכנו השי"ת בחסדו לשוב לאה"ק[17], הנני קצת ג"כ[18] מעוכב עדיין בשביל טיפול הענינים פה. לו הי'[19] אפשר לבוא בקשר מכתבים עם הרד"ב[20] [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק, שנותר ברוסיה] שליט"א [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק, אב בית דין יליסבטגרד, שנותר ברוסיה] הי' נכון שיבא הנה, והי'[21] אפשר להיות נמצא בעדו משרה הגונה בע"ה[22], אבל

כעת עדיין אין ע"ז[23] שום דרך, ירחם ד' על הארץ וישקטו כל המהומות בעולם ונוכל להחליף דברים במכתבים בתיקון המצב הכללי והפרטי. מקוים אנו שצב"י[24] שי' יבא בזמן קרוב אי"ה אלינו פה, ויחנינו השי"ת לנסע יחד ולעלות לציון ברנה, [על פי ישעיהו לה, י] ויראנו בישועתו בישע עמו ונחלתו וברוממות קרן ליראיו וחושבי שמו המושפלים עדי ארץ, [על פי ישעיהו כו, ה] ויתן בלבם להתאגד אגודה אחת לעבודת ד' ועמו ע"פ[25] דרכם הטובה דרך הקודש, מבלי שום עול חיצוני ושעבוד של כח זר.

וזהו מגמת פני בהתעוררות של התנועה הירושלמית, [תנועת "דגל ירושלים"] שאם נבין לאשורה את מגמת קודש שלה נדע שרק היא תוכל להגן בעדנו נגד כל אותן הפרעות, שהתנועה העומדת על יסוד החול, דמתקריא ציוניות, [שנקראת ציונות (ארמית)] מסבבת אותן בקרבנו, ואז יתישרו הדרכים, וכל המעקשים היו באים למישור, [על פי ישעיהו מב, טז] והחול והקודש בהיותם עומדים כל אחד בגבולו ועושים את תפקידם כראוי, יהיו שניהם בונים את בית ישראל, וסו"ס[26] ירומם הקודש גם את החול, ויסיר ממנו את סיגיו, אשר לא יצויר דבר זה ע"י[27] השעבוד של איזה חלק אנשים מבני תו"י[28] שמתלקטים תחת הדגל של חיי החול בהטפלם להם, בקרן זוית מזרחית, [רמז לתנועת "המזרחי"] ופועלים בזה להשפיל את ערך היסוד הקיים עדי עד בישועת ישראל, שהוא רוממות הקרן לקודש ד' בעזו וחפשיותו העליונה, להיות עבדי ד' ולא עבדים לעבדים. [על פי בבא מציעא י: "כי לי בני ישראל עבדים – ולא עבדים לעבדים"]

והשי"ת[29] יחננו ללכת בדרך ישרה, ועיני עורים תפקחנה [ישעיהו לה, ה] לראות אור חדש אור ד' על ציון ועל מקראיה, כאשר תצפה נפשנו הכמהה לתשועת ד' באמת על עמו ונחלתו, כנה"ר[30] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד, אביהם ואחיהם דושו"ט[31] כה"י[32],

אברהם יצחק הכהן קוק

טהייערסטע אונד ליעבסטע מוטער לעבען [כאן פונה הרב קוק לאמו ביידיש-גרמנית: "אמא יקרה ואהובה מכול". תרגום עברי של הקטע מובא בסוף האגרת] לאוי"ט.

ב"ה פאר אונזער געזונדהייט היר [על בריאותנו פה] און די גוטע ידיעות וואס מיר באקומען [והידיעות הטובות שאנו מקבלים] פון צבי יהודהן לעבען, מיט די האפענונג השם יתברך ואל אונז מזכה זיין אין גיכען צו זעהן זיך אין פריידען אויף אונזער הייליגע לאנד, [להתראות בשמחה בארצנו הקדושה] און מיר זאלע זוכה זיין פון אלע אפזערע ליעבענדע לעבען גוטעס צו הערען. פארלויפיג איז נאך די פארבינדונג מיט רוסלאנד ניט געארדענט, [לעת עתה הקשר עם רוסיה עוד איננו מסודר] האפענטליך בקרוב צו ערפרייט צו ווערען מיט זייערע גוטע בריעף. פארבלייב געזונד אונד מונטער, [הישארי בריאה ועליזה] ליבע מוטער, נאך גרוס אונד וונש דיין זאהן, חותם בברכה ויראת הכבוד,

אברהם יצחק ה"ק

תרגום

אמא יקרה מאד ואהובה מאד לאוי"ט.

ב"ה על בריאותנו פה והידיעות הטובות שאנחנו מקבלים מצבי יהודה שיחי'[33], בתקוה כי השם יתברך יזכה אותנו במהרה להתראות בשמחה בארצנו הקדושה, ונזכה לשמוע טוב מכל אהובינו שיחיו. לעת עתה הקשר (הדואר) עם רוסיה עוד איננו מסודר. נקוה בקרוב להשמח במכתביהם הטובים.

היי בריאה ושמחה אמא יקרה, כברכת ודרישת בנך, חותם בברכה ויראת הכבוד.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
9. שי' - שיחיה
10. השי"ת - השם יתברך
11. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ד"ש - דרישת שלום
14. נ"י - נרו יאיר
15. שהי' - שהיה
16. אי"ה - אם ירצה השם
17. לאה"ק - לארץ הקודש
18. ג"כ - גם כן
19. הי' - היה
20. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. והי' - והיה
22. בע"ה - בעזרת השם
23. ע"ז - על זה
24. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
25. ע"פ - על פי
26. וסו"ס - וסוף סוף
27. ע"י - על ידי
28. תו"י - תורה ויראה
29. והשי"ת - והשם יתברך
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
32. כה"י - כנפשו היפה
33. שיחי' - שיחיו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעניין ירושלים יש 'עקולי ופשורי' מחוסר ריכוז הדעות, אבל מבטיחים שיתיישר. הקול הקורא האחרון יצא 'בעידן ריתחא', כי בפומבי ביזו את הקהל הכשר, והיה צורך 'להטיל קצת מרה'. הרב קוק בירך את הנשיא וילסון במברק בשם ההסתדרות, וביקש ממנו להגן על זכויות ישראל בארץ ונגד שופכי דם היהודים; התשובה הייתה מכובדת.

עיקרי הדברים

- ענייני ירושלים.
- קול קורא בעידן ריתחא.
- מברק לנשיא וילסון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז שבט, עטר"ת[2] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], עברו קצת ימים יותר מההרגל שלנו שלא כתבנו לך, מפני הטרדות שונות. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן הגיעונו מכתבים מהתם, ב"ה על שלו'[6] כולם. וע"ד[7] הענין הירושלמי, [ההזמנה לרבנות ירושלים; ראו (כרך ג', אגרת תתקלב)] נקוה בעה"י[8] שיכונן מצעדנו לגמור בעדנו לטובה. ואע"פ[9] שכפי הנראה ישנם איזה עקולי ופשורי, מהעדר ריכוז הדיעות, אבל כפי הנראה אין זה ענין חמור. מבטיחים הם שבבאנו בע"ה[10] יתישר הכל כראוי. ונקוה לשמו יתי'[11] שינחנו בעצתו ויחזקנו ויעודדנו למען שמו יתי'. קול-הקורא האחרון יצא אמנם בעדן ריתחא קצת, מפני שבפומבי בזה ו"מ את הקהל הכשר, בכמה דברים בוטים, שעשו רושם של איבה, והי'[12] צורך שעה להטיל קצת מרה. וב"ה[13] כנראה יוטב היחש גם בזה. רק עלינו לעמד על עמדנו, לרומם את האידיאל היותר נשגב ויותר קדוש בתחיית עם ד' על אדמתו, ולארגן את הקהל הכשר, האמון ברגשי קודש ובחיי הקודש המפעליים, שידע את ערכו ואת השפעתו.

את וילסון ברכתי בדעפעשע [וודרו וילסון, נשיא ארצות הברית, שביקר אז באנגליה לקראת ועידת השלום] בשם הסתדרותנו הקדושה, ודרך אגב דרשתי ממנו להגן על זכויותנו על אדמת הקודש המיוסדות על יסוד דבר ד', ולקנא קנאת הצדק נגד שופכי דם אחינו. התשובה ע"ז[14] אלי באה בביטויים שיש בהם הבעת כבוד, אמנם כל אלה הם קטנות, העיקר היא רוממות הרוח ועז הנפש, רוחב דעת, הבנת השלום הכללי והכרת אור ד' ההולך ואור, בכל מסבות החיים, ואור ישראל הקיים עדי עד.

והנני מצפה בברכה אביך מצפה אשרך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. ת"ל – תודה לא-ל
5. החוה"ש – החיים והשלום
6. שלו' – שלום
7. וע"ד – ועל דבר
8. בעה"י – בעזרת השם יתברך
9. ואע"פ – ואף על פי
10. בע"ה – בעזרת השם
11. ית' – יתברך
12. והי' – והיה
13. וב"ה – וברוך השם
14. ע"ז – על זה
15. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ט **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

הרב קוק מצפה לבשורה על לידת אשתו של הרב חרל"פ. מכתבו של הרב חרל"פ נאמר בעתו. התנועה הירושלמית צריכה להתפשט ולהמתיק את 'מרירות החולי' שנסתבכה בציונות, ולהציל את אור הקודש שבשם ציון. בית ישראל ייבנה על שני עמודים: עמוד הקודש, הקשור בשם ירושלים, ועמוד החול, שיונק משם ציון 'על ידי קו המתעקם', עד שאור ירושלים יופיע 'לישרא עקימא'.

עיקרי הדברים

- ציפייה לבשורה.
- המתקת מרירות החול.
- עמוד הקודש ועמוד החול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ' שבט עטר"ת[2].

חיים שלו'[3] וברכה, שמורה בכל וערוכה, לכבוד ידיד לבבי ומחמד רוחי הרב הגאון המפורסם, אוצר הקודש פאר החמודות מוהרי"מ[4] חרל"פ[5] [הרב יעקב משה חרל"פ] שליט"א[6], ביתו וזרעו וכא"ל[7] לברכה לישועה ולחדוה וכט"ס[8] לאוי"ט[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

הנני בצפיתי, כי אזכה בקרוב לקבל מכתר"ה[12] חביבי מכתב מבשר שלו' ביתו ז"א[13] הרבנית תחי'[14] לאוי"ט. אנא חביבא דנפשאי, ימהר נא להודיעני בפרטיות מכל אשר עמדו, כי הנני מלא געגועים להודע משלום נפשו העדינה ההולכת למשרים, ברוח תם ואור ד'.

אין בידי כעת לבאר פרטי דברים בענינים הכלליים ובמערכות מחשבותיהם. נקוה כי מהרה יופיע אור הקודש בנפשות רבות של יחידי סגולה ואנשי מעלה ומהם תוצאות להשקות צמאים לדבר ד' א-ל אמת על המון רב, וחכינו לד' המסתיר פניו מביי"ע[15] בעת בא התור להגלותו בשפע עזוז חדות תענוגיו. מכתבו המקודש נאמר יפה כולו אומר כבוד: בעתו ובזמנו, וכל הנחרים בו בלב טהור הם הם מעליו ומרימי ערכו בעה"י[16] ומנייהו ומניה יתקלם עילאה ב"ה. התנועה הירושלמית הנקראת בשם ההסתדרות ירושלים ודגל ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] מוכרחת היא להיות מתפשטת במלא עולם להמתיק ע"י[17] הוד קדושתה את מרירות החול אשר נסתבכה בהתנועה הציונית, ולהציל את אור הקודש אשר בשם ציון מידי עושקיו כח.

אמנם דרכנו דרך הקודש סלולה היא בעז"ה[18] בשלו'[19] ובמישור, בית ישראל יבנה על שני העמודים עמוד הקודש קדש קדשים העומד לנס עולם מעולם עד עולם הקשור תמיד בשם ירושלים אשר כסא ד' יקרא לה, ועמוד החול, אשר לבש לבוש חולין רק ביריעתו להחיות רוח שפלים אשר שחה לעפר נפשם,

שהוא יונק את כחו משם ציון ע"י קו המתעקם, ההולך ומתעקם, עד אשר אור ירושלים יופיע לישרא עקימא, ולתמם עם תמימים והי'[20] פריו למאכל ועליהו לתרופה וימין ושמאל יפרצו לרומם קרן ישע.

אקוה שדברי כת"ר[21] יבאו ברב ענין בע"ה[22] בבשורת ישועה וכל טוב. והי' זה שלו' כנה"ר[23] וידי"ע[24] דבק באהנ"פ[25] ודוש"ת[26] מצפה לחדות בחדות ד' בהר הקודש בירושלים בשמחת לבב והודות לד' כי טוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שלו' - שלום
4. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
13. ז"א - זו אשתו
14. תחי' - תחיה
15. מבי"ע - מבית יעקב
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. ע"י - על ידי
18. בעז"ה - בעזרת השם
19. בשלו' - בשלום
20. והי' - והיה
21. כת"ר - כבוד תורתו
22. בע"ה - בעזרת השם
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. וידי"ע - וידידו עוז
25. באהנ"פ - באהבת נפש
26. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר ראשון תרע"ט **נמען:** מר א"י ראם (ביידיש, בצירוף תרגום)

הסתדרות 'ירושלים' אינה באה לפלג אלא לאחד את כלל ישראל לתחיית האומה ובניין הארץ. רק בהדגשת נקודת הקודש מוצאים את הדרך לנשמת העם. 'המזרחי' נוצר כשהתנועה התפתחה וכל חלק קיבל תכונה ברורה. עכשיו, אם יישאר רק סעיף - עושה עוול לעצמו; אם ירצה לבלוע את כל התנועה - עושה עוול לתנועה. הדרך היחידה: לעלות למדרגת 'ירושלים', השווה בזכותה ל'ציון'. 'המזרחי' לא צריך להתבטל, אבל טובי כוחותיו צריכים להיכנס להסתדרות 'ירושלים', כמו שטובי 'חובבי ציון' נכנסו ל'ציון'.

עיקרי הדברים

- לא פילוג אלא איחוד.
- התפתחות המזרחי.
- עלייה למדרגת 'ירושלים'.
- טובי המזרחי ייכנסו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ח[2] אד"ר[3] עט"ר[4]. [ערב ראש חודש אדר ראשון תרע"ט (1919). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בעסטער געהרטער פריינד מר א"י[5] ראם [ידיד נכבד מאוד. המכתב כתוב ביידיש, ותרגומו העברי מובא בהמשכו] נ"י[6], שלו'[7] וברכה.

איך ערהאלטע מיט פערגניגען אייער ווערטהען בריעף. עס איז ביי מיר זייער אגרויסער וואונש די ערקלערונג פון אונזער הייליגע "ירושלים" באוועגונג אין די ליכטע צו שטעלען. קיינער דארף ניט דיינקען דאס די ירושלים ארגאניזאציאן גייט עטוואס שפאלטונגען ביי אונז צו מאכען. אין געגענטייל, זי זוכט צו פעראייניגען דעם גאנצען כלל ישראל צו דעם ציעל פון תחיית האומה און בנין הארץ. אונזער טיעפער באוואוסטזיין, אז נור וועו מיר בעטאנען שטארק דעם הייליגען פונקט פון אונזער באשטרעבונג געפינען מיר דאן דעם ריכטיגען גאנג צו די נשמה פון אונזער פאלק וואס ער איז דורכאויס הייליג אין זיין גאנצהייט דאס טרייבט אונז דעם הייליגען טאן צו דריקען. מיר זיינען זיכער אז מיר טרעפען דעם הייליגען גאטליכען אמת, וואס נור ער איז דער גרונד פון דעם ריכטיגען שלו'. מיר טארען ניט אפלייגען קיינע צייט, מיר מוזען די מאגנעט-קראפט, [כוח המשיכה (המגנט)] וואס ער ציעהט אונזער גאנצען כלל אונזער הייליגע לאנד, זעהען צו פערגעסערען, מיט אלע אונזרע מאגליכקייט. אצן דער קראפט איז נור דער הייליגער אין זיין טיעפען בעטרעף. די טרעגער פון עם זיינען די מיטגליעדער פון אונזער פרומע וועלט.

מען מיינט ניט צו וועגען יעדער אייניציגען אין זיינע פרומקייט, מען רעדט נור פון דעם וואס ער אנערקענט, אז די הויפט בינדליכקייט צו אונזער נאציאנאליטאט און צו אונזער לאנד איז נאך די

שילדערונג פון דעם תנ"ך[8] מיט די בעלייכטונג פון די גאנצע תורה און די איינוואורצעלונג פון דעם אידישען גייסט אין דעם אידישען לעבען.

דער טהייל איז גערופען יעצט אויפצוהויבען דעם דגל התחיה והגאולה און צו ערגאנצען די ציץ בעוועגונג דורך די ירושלים ארגאניזירונג. דער מזרחי האט זיך אנגעפאנגען אין די צייט ווען די בעוועגונג ציון איז קליין גיווען, אין די תקופה פון חבת ציון האט ער קיין בעזאנדערען חאראקטער ניט געטראגען, הגם עס זיינען גיווען די צוויי שטרעבונגען, די נאטירליכע און די הייליגע, אין איהר איינגעשלאססען. נאר אז עס האט זיך ענטוויקעלט די זאך מוז יעדער טהייל האבען זיין דייטליכען חאראקטער, איז בעשאפען געווארען דער מזרחי. יעצט האלטען מיר ביי א אויפשטייגען צו א פיעל העכערע פעריאדע. ווען דער מזרחי וויל נאך אלץ בלייבען אלס צווייג, בעגעהט ער געגן זיך א אומרעכט, ווען ער וויל ורינשלינגען די נאנצע בעוועגונג אין זיך, בעגעהט ער געגען די בעוואגונג דאס זעלבע, חוץ וואס דאס איז ניט נאך זיינע קרעפטען. די איינציגע וועג איז: ער גהט ארויף צו אהעכערע מדריגה פון מזרחי, צו די מדריגה פון ירושלים, וואס איז גלייכבערעכטיגט ווי ציון, [שווה בזכותה לציון] און אונזערע קרעפטען מוזען ביידע שטארק זיין, דער וועלטליכער אצן דער הייליגער.

און דאן וועט דער הייליגער קראפט פץ ירושלים זיינע שטראהלען ווארפען אויף דעם וועלטליכען קראפט פון ציון, און אונזער גאנצער אינהאלט וועט בעקומען זיין ריכטיגע שאצונג, אין אונזערע אינערליכע און אויסערליכע וועלט. איך זאג ניט אז דער מזרחי ברויכט אויפגעלעזט צו ווערדען. ניין, פיעל האט ער נאך וואס צו טאהן. אבער אלע זיינע בעגייסטערטע קרעפטען ברויכען זאפארט אין הסתדרות ירושלים אריין געהען, (אזוי ווי דיע בעסערע קרעפטען פון חובבי ציון זיינען אין ציון איינגעטרעטען) אוף צי הויבען דעם אינערליכען מזרחי-גייסט.

עס איז מיר שווער יעצט פיעל צו שרייבען. האפענטליך אין קינפטיגע בריעפע דייטליכער אויסצושפרעכען זיך. גריססען זיי אייער פאמיליע בשם הרבנית תחי'[9], אויך די פעמיליע פון דעם ברודער הרב המנוח רמ"ז ז"ל[10]. [משפחת אחיו, הרב משה זאב רם, מראשי קהילת סנקט גאלן שבשווייץ]

והנני חותם בברכה ובצפיית ישועה מציון וירושלים, ידידו דושו"ט[11],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ש[12] באה"ר[13] לידידנו הנכבד והמרומם מר וו. גראס [ידיד מיפו, שישב אז בשווייץ; ראו גם (כרך ג', אגרת תתקמג)] נ"י.

הנ"ל

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

קבלתי בענג את מכתבו היקר. חפץ גדול הוא לי, לברר ולהאיר את תנועתנו "ירושלים" הקדושה. אל יחשוב אדם שההסתדרות "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] הולכת לעשות איזה פרודים אצלנו, אדרבה, היא מבקשת לאחד את כל כלל ישראל למטרת תחית האומה ובנין הארץ. הכרתנו

וידיעתנו העמוקה, כי רק כאשר מדגישים בעז את הנקודה הקדושה של שאיפתנו אנו מוצאים את המהלך הנכון לנשמתו של עמנו, שהוא קדוש לגמרי בשלמותו, - - היא דוחפת אותנו להבליט את קול הקודש. הננו בטוחים שאנו מוצאים את האמת הקדושה האלהית, שרק היא היסוד של השלו'[14] האמתי. אסור לנו לדחות לעזוב אף שעה קלה, אנחנו מוכרחים ומחויבים להגדיל בכל אשר בידינו את כח-המושך המושך את כל הכלל שלנו לארצנו הקדושה, וכח זה הוא דוקא כח הקודש בעמק ערכו. נושאיו הם חברי עולמנו הכשר. אין כונתנו לבחון את כשרותו של כל יחיד, אנו מדברים רק מההכרה שהוא מכיר, כי עיקר ההתקשרות ללאומיותנו ולארצנו היא ע"פ[15] תאור התנ"ך[16], בהארתה של כל התורה כולה ובהשתרשות של רוח ישראל וחיי ישראל. החלק הזה מעמנו הוא קרוא עתה להרים את דגל התחיה והגאולה ולהשלים את תנועת ציון ע"י[17] ההסתדרות "ירושלים".

ה"מזרחי" התחיל, [תנועת "המזרחי", התנועה הציונית הדתית, נוסדה בתרס"ב] בעת שתנועת ציון היתה קטנה. בתקופה של חבת ציון [תנועת "חובבי ציון", שקדמה להסתדרות הציונית של הרצל] לא היתה לו תכונה מיוחדת, אע"פ[18] ששתי השאיפות, הטבעית והקדושה, היו כלולות בה. רק בהתפתחות הדברים מוכרח שכל חלק תהיה לו תכונתו הברורה, אז נוצר ה"מזרחי". עכשיו אנו עומדים לעלות לתקופה הרבה יותר גדולה גבוהה. אם ה"מזרחי" רוצה להשאר רק בתור סעיף הרי הוא עושה עול לעצמו, אם הוא רוצה לבלוע לתוכו את כל התנועה כולה הרי הוא עושה עול לכל התנועה, מלבד מה שאין זה לפי כחותיה הדרך היחידה היא:

שהוא יעלה למדרגה יותר גבוהה של מזרחי, למדרגה של "ירושלים", שהיא שוה בזכותה ל"ציון", - ושני כחותינו מוכרחים להיות חזקים: העולמי והקדוש. ואז יפיץ הכח הקדוש ה"ירושלמי" את קרני-אורו על הכח העולמי ה"ציוני", וכל תכנם יקבל את הערכתו הנכונה בעולמנו הפנימי ובעולם החיצוני. אינני אומר שה"מזרחי" צריך להבטל, לא, יש לו עוד הרבה לעשות, אבל כל טובי כחותיו צריכים להכנס מיד לתוך ההסתדרות "ירושלים" (כמו שטובי הכחות של "חובבי ציון" נכנסו בשעתם להסתדרות "ציון"), כדי לרומם את רוח ה"מזרחי" הפנימי. קשה לי כעת לכתוב הרבה. אקוה לברר יותר במכתבים הבאים, והנני בזה חותם בברכה ובצפית ישועה מציון וירושלים, ידידו דושו"ט,

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. אד"ר - אדר ראשון
4. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
5. א"י - ארץ ישראל
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
9. תחי' - תחיה
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
12. ד"ש - דרישת שלום
13. באה"ר - באהבה רבה
14. השלו' - השלום
15. ע"פ - על פי

16. התנ"ך – התורה נביאים וכתובים
17. ע"י – על ידי
18. אע"פ – אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר שני תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אין הרב קוק יכול להגיע לאסיפה בצירוף, כי הרשיון יתעכב שבועות; הרב ריטר ישלח צירים בשם 'דגל ירושלים'. ועד יפו ביקש שישוב במוקדם, ובירושלים עומדים על דעתם; ליפו השיב שאינו יכול להכריע מרחוק. הנסיעה מתעכבת בעיקר בגלל הרצי"ה, ועליו להשתדל ברשיון כדי לבוא מהר; אולי יגיעו לארץ לפני פסח.

עיקרי הדברים

- אין נסיעה לצירוף.
- יפו וירושלים.
- הרצי"ה יזדרז ברשיון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"א אד"ר[2] עטר"ת[3].

בני יקירי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו פה, וב"ה[7] על מכתבי השלו'[8] אשר יגיעונו מא"י[9], משלומם וטובם. יחנינו השי"ת[10] לשוב בקרוב לאה"ק[11] ולחדות בנועמו בשמחת עמו ונחלתו.

הרבה השתדלתי להשיג רשיון לנסע לצירוף, אבל הדברים יגעים ואי אפשר שיצא הרשיון אל הפועל כי אם בעוד איזה שבועות בערך, והזמן דחוק. ע"כ[12] א"א[13] שאהי'[14] נוכח בהאסיפה שמה. הרב ריטער [ראו (כרך ג', אגרת תתצד)] נ"י[15] כתב לי שמשמה ישלח צירים בשם דגלנו הקדוש, ד"י[16]. ע"י[17] הרעיון של הנסיעה דחיתי את כל עניני הכתיבה אליך ואל ידידינו העסקנים במדינה בענין הסתדרותנו הקדושה. אקוה שיודיעו לנו כל דבר שורש והחלטות עקריות שלהם.

מיפו קבלתי אמש מכתב מהועד שמה [ועד הקהילה ביפו, שביקש שישוב לכהן כרבה] בבקשה לשוב אליהם במוקדם. אמנם מירושלים המה המחזיקים ברעיון של קביעותנו שמה [ראו (כרך ג', אגרת תתקלב)] עומדים על דעתם. ונראה איך יפול דבר בעה"י[18]. ליפו כתבתי כי לא אוכל מרחוק להכריע הדבר, עד אשר יזכנו ד' לשוב ברחמיו ונראה מה שהוא יותר טוב בעד עניני כלל עמנו בעה"י. כמובן הננו מעוכבים כעת כמעט בעיקר הדבר בשבילך. כי אדיר חפצנו הוא שתבא במוקדם אלינו פה. ע"כ ראה נא להקדים להשתדל בעד הרשיון, כדי שתוכל לבא במוקדם. ותודיענו בדעפעשע אם יהי'[19] נחוץ לך בזה איזה מפעל מצדנו, כי הזמן נחוץ. ויה"ר[20] שיזכנו השי"ת לבא לאה"ק עוד על ימי חג הפסח הבעל"ט[21] בעה"י.

מפני חפצנו שיבא המכתב במוקדם היותר אפשרי לידך, הנני מקצר ואו"ש[22] וברכה כנה"י[23] ונפש אביך מצפה אשרך בתשועת ד' ואור טובו.

אברהם יצחק ה"ק

דר"ש[24] יקירנו הנכבד מהר"א[25] קמחי נ"י וכב"ב[26] שי'[27]. בקרוב אי"ה[28] אכתב לו. וכן ד"ש[29] כל אהובנו שמה, הר"מ[30] ויסבורד וביתו וכא"ל[31], ובית שטערנבוך שי', וכל דו"ש[32], כולם יתברכו בכט"ס[33].

הנ"ל

קבלנו את ד"ש ממר גודמן נ"י.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. וב"ה - וברוך השם
8. השלו' - השלום
9. מא"י - מארץ ישראל
10. השי"ת - השם יתברך
11. לאה"ק - לארץ הקודש
12. ע"כ - על כן
13. א"א - אי אפשר
14. שאהי' - שאהיה
15. נ"י - נרו יאיר
16. ד"י - די ירחם
17. ע"י - על ידי
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. יהי' - יהיה
20. ויה"ר - ויהי רצון
21. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
22. ואו"ש - ואומר שלום
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. דר"ש - דורש שלום
25. מהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. וכב"ב - וכל בני ביתו
27. שי' - שיחיה
28. אי"ה - אם ירצה השם
29. ד"ש - דרישת שלום
30. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. וכא"ל - וכל אשר לו
32. דו"ש - דורש שלום
33. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב זלמן פינס

ההכרה בנחיצות התנועה הירושלמית גוברת. הרב קוק לא יכול לנסוע לאסיפת 'אגודת ישראל' בציריך, והציע כנציגים את הרב פינס, ד"ר אשר והרב באצקי, אבל לפי כללי האגודה נציגי הסתדרויות אחרות צריכים להיות מחוץ לשווייץ. יעבדו יחד במה שאפשר, בלי לטשטש את צורת התנועה. יצא המכתב הראשון של 'דגל ירושלים' באנגלית, וגם 'רשמים לפרוגרמה'.

עיקרי הדברים

- האסיפה בציריך.
- עבודה משותפת בלי טשטוש.
- פרסומים חדשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ג אד"ר[2] עטר"ת[3].

שלו'[4] רב לכי'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] נדיב ושוע סוע"ה[8] מו"ה[9] זלמן פינס [ממנהיגי הקהילה החרדית בציריך] שליט"א[10] וכא"ל[11] יתברכו בכט"ס[12].

אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

בשביל כמה עניני תסיסות במעמד הכללי עכבתי את דברי גם ע"ד[15] התפתחות הסתדרותנו הקדושה ירושלים. בכלל כל מה שהזמן צועד יותר הננו באים לידי הכרה בנחיצות התקדמותה של התנועה הירושלמית, וגם בהתקוות הבאות להוכיח את האפשרות של ההתפתחות הזאת, אם נעסוק בזה בשכל טוב וביושר לבב ובידים חרוצות בעה"י[16].

חפצתי לנסע להאספה הכללית שאגודת ישראל מפרסמת אותה בציריך, [כינוס "אגודת ישראל" בציריך באדר תרע"ט] אבל היו בזה עכובים שלא היה אפשר לנצחם. מצדנו בתור באי כח דגלנו הצעתי שיקחו חלקם באסיפה זו כת"ר[17] ודי"ר[18] אשער והר"א[19] באצקי נ"י[20]. והנה יש להם פרינציפים מיוחדים שבאי כח של הסתדרויות אחרות יהיו דוקא שלא משויץ, א"כ[21] הם חוקקים להם חקים מגבילים כחפצם, ומה נוכל לעשות. נראה איך יהיו התוצאות של האסיפה, במה שיהיה אפשר להתאגד בעבודה הלא נוכל לעבוד יחד, ובתנאי שלא יטושטש שום תו מהצורה החטיבית של תנועתנו, החפצה לרומם ברוממות קודש את כל הנעשה באומה לטובתה הכללית.

הנני רואה סימנים של הארה במה שהרעיון הפנימי של מגמתנו יוצא מתוך ערפליו ונעשה קצת מובן גם לחוגים רחוקים. אם ישובו בעלי אגודת ישראל מהתבודדותם או מחפצם לכנס לגמרי תחת חותמם את תנועתנו, אז הלא כתר"ה[22] וידידינו הנכבדים, ועוד אנשים נלבבים וטהורי רעיון אשר יחברו עליהם, יוכלו לעורר רוח תחיה למגמתנו במדינתם.

כעת יצא לאור המכתב הראשון של ד"י[23] באנגלית, אקוה שיגרום התעוררות בשדרות חדשות. גם יצאו "רשמים לפרוגרמה" שלנו, אשר יקבלם כת"ר ויחוה עליהם דעתו הנכבדה.

מרב טרדא ועבודה הנני מקצר ודוש"ת[24]. והיה זה שלו' כנה"ר[25] ונפש ידי"ע[26] מוקירו ומכבדו כיקרת ערכו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. בכט"ס - בכל טוב סלה
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. ע"ד - על דבר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. ודו"ר - ודוקטור
19. והר"א - ו + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. נ"י - נרו יאיר
21. א"כ - אם כן
22. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
23. ד"י - ד' ירחם
24. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר שני תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על הרצי"ה להשיג רשיון מעבר דרך צרפת. רוב אנשי המעשה בתנועה מסתכלים על 'המצב המשטרי' (המדיני), ואילו הרב קוק מסתכל על התוכן הרוחני; 'אל תתאוה לשולחנם', וכתרך גדול מכתרם. עדיין לא הוחלט אם ירושלים או יפו; צעיר שביקר כתב שביפו המצב ברור, ובירושלים סתום מרוב הסיעות. בגלל תעמולת המזרחי עיכבו את הפעילות הפומבית, שלא ייראה כחטיפת אנשים. בעניין השבויים: יש לבקש מממשלת שווייץ להתיר את כניסתם. ירושלים כותבים שההסתדרות תופסת שם מקום גדול. ברכת מזל טוב לר' משה ויסבורד.

עיקרי הדברים

- רשיון דרך צרפת.
- התוכן הרוחני מעל המדיני.
- ירושלים או יפו.
- לא תחרות עם המזרחי.
- השבויים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' אד"ר[2] עטר"ת[3]. [כ' באדר ראשון תרע"ט (1919). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[4], מכתבך היקר הגיענו היום, אחרי אשר חכינו הרבה לדעת מכל אשר אתך בפרטיות. ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו. וע"ד[6] ענינך הפרטיים חשבתי שכבר כתבת להה"ש[7] לברר את הענין משם. איך שיהי'[8] תקותנו היא שתבא בעה"י[9] במוקדם האפשרי, כמדומה שאין אתה צריך רשיון מיוחד מפה, רק תשתדל אצל הקונסול הצרפתי בעד הרשיון לעבור דרך צרפת. [הדרך משווייץ ללונדון עברה דרך צרפת]

המניעה של נסיעתי אל האסיפה [ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] היתה ג"כ[10] מפני שע"פ[11] הקונסול הצרפתי הי'[12] עיכוב שהי'[13] צריך להתאחר עוד איזה שבועות. והנה כתבתי לד"ר[14] לעוועגשטיין ולהרב הורוויץ, ולידידנו הר"ז[15] פינס שי'[16], [הרב ד"ר טוביה לבנשטיין, רב קהילת היראים בצירוך; והרב שלמה זלמן פינס, ידידו של הרב קוק בצירוך] והננו מחכים לדעת מה החליטו שמה. מה שאני פוגש כבדות הוא מה שרוב מן המתקרבים לתנועתנו כשהם אנשי מעשה נותנים עיניהם במצב המשטרי, [במצב הארגוני-המדיני] ואנכי עיני ולבי נשואות להתוכן הרוחני, ויסודו בקודש. וברור לי כי איך שילכו הדברים המשטריים כשיש כח רוחני קדוש איתן יכולים להשתמש בו לטובה. ומה הוא הערך של קנאת כבוד המדומה במעמדים מדיניים לגבי הגדולה הפנימית שבנשמה היודעת את שאיפתה. ואל תתאוה לשולחנם [אבות ו, ה] ש"מ ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, תורה שלמה זו הולכת ומשתכחת גם מלב הסגולות. אדרבא שמחה היא לי שתהי'[17] הדעה של רוב אצילי האומה פנויה להסתכלות טהורה בחיי הדעות והמדות, בהאדרת התורה וטהרת הרוח, כשימצאו עסקנים מסוגלים לעניני המשטריה, ודוקא בהופעה עליונה של קדושה חפשית מזהרת נוכל

להאיר את כל הנתיבות המשטריות, והיא תוכל להמצא רק ע"י[18] תשוקה אל אור הקודש שיתגבר בלב הסגולות, החודרים לדעת את מהלך הרוח ואת בזקי האורה מתוך הערפלים של מסיבות הזמן.

אם יש לך צורך באיזה תעודה עבור בואך פה הודיע בדעפעשע. עוד לא הוחלט אצלנו פה וגם שם לא לגמרי אם קביעות הדירה שלנו תהי'[19] בירושת"ו[20] או ביפו. [ראו (כרך ג', אגרת תתקמא)] איך שתהי' נקוה לשמו יתי'[21] שתהי' בהצלחה לעבודת ד' ועמו. צעיר אחד ת"ח[22] ויר"א[23] ומלומד נסע למשרד ציוני אחד לא"י[24], והגיעני מכתב ממנו שהי' בבית וראה ב"ה את כלם בחו"ש[25], וכותב ע"ד[26] המעמד שהענין ביפו הוא ברור כאגרת פתוחה, אבל בירושת"ו הוא מכוסה וסתום וא"א[27] לו להגיע לבירור הדברים, כמובן מפני רוב הסיעות ואי הסדר בעוה"ר[28]. להועד היפואי שכתבו לי הזמנה לבא במוקדם כתבתי שמצד הדרישה מירושת"ו[29] איני יכול להחליט ברור. ואקוה שכיון שכל תשוקתנו היא לטובה הכללית נתיישב אי"ה[30] בבואנו לאיזה מקום העבודה שלי יותר נחוצה ונכבדה לטובת הכלל, ודי' ינחנו באורח ישרה.

כעת ע"י התעמולה של המזרחים פה עכבנו קצת את עבודתנו בענינים הפומביים, שלא יהי'[31] נראה כאילו כל אחד רוצה לחטוף מחברו אנשים. כמובן שאע"פ[32] שהסברתי אני היא תמיד לשלו'[33] ולכבוד לכל, אין הדברים מובנים לכל, כל צרכם, גם נמצאים אחרים שע"פ הסברתם התעמולתית מקבל הענין לפעמים קצת צורה של תחרות, וע"ז[34] אני מצטער הרבה, כי הלא יסודי הפנימי הוא צדקת ד' עם ישראל בכל פינה שהם פונים, ומכל תנועה קרובה או גם רחוקה תצא תועלת וסופה לברכה, כי חסדי דוד הנאמנים ברית עולם הם על ישראל, [על פי ישעיהו נה, ג] ואור גאולה מתנוצץ מכל עבר ופינה, בגונים שונים, בעה"י.

באה"ר[35] הנני דור"ש[36] חביבנו היקר ר"א קמחי [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן שבשווייץ, ידידו של הרב קוק] שי' וכא"ל[37]. לוטה בזה השובר על כספי כ"ץ. וע"ד השבויים, [ככל הנראה שבויי מלחמה יהודים, שביקשו להעבירם לשווייץ] אחרי יישוב הדעת עם הטשיף ראבי דפה [הרב הראשי (Chief Rabbi) של בריטניה, הרב יוסף צבי הרץ] הוחלט אצלנו שצריכים להשתדל שממשלת שוייץ תרשה את הכניסה, ומצד יהודי שוייץ תהי' ההשתדלות, ואז מפה אפשר לסייע הרבה בכל הפרטים, והודעתי זה בדעפעשע, ותמיהני שלא הגיעה לידי כל תשובה ע"ז[38].

מר ו' גראס מיפו שלח אלי מכתב ובו הצעה באנגלית ע"ד עניני א"י[39] ביחש להמעמד המשטרי המדיני. עדיין לא עניתי, ואקוה אי"ה להשיב לו בקרוב. בטח הי' ג"כ על האסיפה הכללית, וכפי מה שאני חושב תהי' ג"א[40] שמה. תודיעני פרטי דברים מה הוא חושב ע"ד הצעתו, ואם מצא לה ידים. כשתתראה עמו תד"ש[41] בשמי באהבה, כי יקר ותמים הוא האיש כאשר ידענוהו מאז.

מירושת"ו כותבים שההסתדרות תופשת שמה מקום גדול, [הסתדרות "ירושלים" ("דגל ירושלים") שייסד הרב קוק] והיא הולכת ורוכשת לבבות רבות. מובן הדבר שהעיקר הוא לזכך את הרעיון להבין את המטרה, וזה יוכל לצאת אל הפועל רק ע"י ספרויות, וע"י[42] קביעות שיעורים ללמוד את עומק הרעיון של יסוד תנועתנו הירושלמית, ושם העיר מיום ד' שמה,, [על פי יחזקאל מח, לה] ולכונן כוננויות של הסברות המוניות לכל חד וחד לפום דרגיה [לכל אחד ואחד לפי דרגתו (ארמית)] עד שתסולל המסילה להקלטת התוך האידיאלי שהוא מלא הוד קודש קדשים של מגמתנו הפנימית, ושתוכל ע"י[43] להתגלם ג"כ יפה בצורות מעשיות,

ולהטביע את החותם המלא את אור שם ד' אמת על כל מהלכי החיים, חיי הפרט וחיי הכלל, חיי הלאום, וחיי העמים, כולם, שהוא סו"ס[44] אחד מגילויי העוז של ישראל סבא [ישראל הזקן – כנסת ישראל] בעצמיות הויתו. אל נבוז לקטנות, נקוה שמה-זרעונים הקטנים שאנו זורעים יצא צמח ד' לצבי ולגאון ולתפארת [על פי ישעיהו ד, ב] לבית ישראל.

הנני מקצר את דברי מפני טרדא, והי'[45] זה שלו'[46] וברכת ד' וטובו נועמו וזיוו עלינו ועל שאר עמו, כנפשך היפה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[47],

אברהם יצחק ה"ק

ברכת מז"ט[48] כפולה לידידנו היקר הר"מ[49] וייסבורד וביתו שי' על נשואי בתו (שלא ידענו מזה עד כה), ועל הולדת הבן והכנסתו בבריתו שא"א[50] לאוי"ט[51] וכט"ס[52], והי' ז"ש[53] כנה"י[54] ונפש ידידו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וע"ד - ועל דבר
7. לה"ש - להשם
8. שיהי' - שיהיה
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. ג"כ - גם כן
11. שע"פ - שעל פי
12. הי' - היה
13. שהי' - שהיה
14. לד"ר - לדוקטור
15. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. שי' - שיחיה
17. שתהי' - שתהיה
18. ע"י - על ידי
19. תהי' - תהיה
20. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
21. יתי' - יתברך
22. ת"ח - תלמידי חכמים
23. וי"א - וירא אלקים
24. לא"י - לארץ ישראל
25. בחו"ש - בחיים ושלום
26. ע"ד - על דבר
27. וא"א - ואי אפשר
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
29. מירושת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
30. אי"ה - אם ירצה השם

31. יהי' - יהיה
32. שאע"פ - שאף על פי
33. לשלו' - לשלום
34. וע"ז - ועל זה
35. באה"ר - באהבה רבה
36. דור"ש - דורש שלום
37. וכא"ל - וכל אשר לו
38. ע"ז - על זה
39. א"י - ארץ ישראל
40. ג"א - גם אני / גם אנו
41. תד"ש - תדרוש שלום
42. וע"י - ועל ידי
43. עי"ז - על ידי זה
44. סו"ס - סוף סוף
45. והי' - והיה
46. שלו' - שלום
47. כה"י - כנפשו היפה
48. מז"ט - מזל טוב
49. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
50. שא"א - שאי אפשר
51. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
52. וכט"ס - וכל טוב סלה
53. ז"ש - זה שלום
54. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מר אייזנברג מרחובות, שבא עם הצירים מהארץ, מסר דרישת שלום. הרב קוק מעכב את עבודת ההסתדרות כי 'המזרחי' עסוק בענייניו, ואינו רוצה שתורגש התנגדות לכל מי שעושה טוב - 'לעולם טוב חלק מלא כלום'. עליהם להיות נקיים 'מכל מום של קנאה שנאה ותחרות', ולהכניס רוח קודש במה שנעשה. מר מנוס קמחי מסר דרישת שלום מהרצי"ה ומהאסיפה. עדיין לא הוחלט על מקום הדירה. ה'רשמים' נכתבו בחיפזון אך מביעים את הנטיות הראשיות.

עיקרי הדברים

- עיכוב העבודה מפני המזרחי.
- בלי קנאה ותחרות.
- מקום הדירה לא הוחלט.
- ה'רשמים לפרוגרמה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' אד"ש[2] עטר"ת[3].

בני חביבי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו.

קבלנו ד"ש[7] ע"י[8] מר איזנברג מרחובות, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] שבא עם הצירים מא"י[9]. ב"ה על שלו'[10] כל יקירינו שי'[11] שם ושלו'[12] הארץ בכלל ב"ה. והנה ע"ד[13] בואך אלינו פה, חושבים אנו שבע"ה[14] לא יהי'[15] לך עיכוב מצד הרשות פה, והננו מחכים על בואך שלו' בחסדי השי"ת[16].

ענייני העבודה בהסתדרותנו הנני מעכב כעת, מפני שהמזרחים עוסקים בשקידה בעניניהם, ואין חפצי שיהי'[17] מורגש מצדי שום התנגדות לכל מי שעושה איזה דבר טוב בישראל, אע"פ[18] שלפי דעתי הדברים צריכים השלמה רבה, אבל הלא לעולם טוב חלק מלא-כלום. חושב אני שסו"ס[19] יתבררו הדברים ויוכר יפוי-הכח של חפצנו ושאיפותינו הצודקות. אמנם ודאי יש להצטער על מה שאחרים משתמשים בשם התעוררותנו שלא ע"פ[20] המדה הרצויה. אנחנו לפי הטוהר של עצמיות הכרתנו צריכים להיות מנוקים מכל מום של איזה קנאה שנאה ותחרות, ואפילו מכל מדה של כפיית טובה לכל פועל איזה טובה וישועה. רק הננו קרואים לרומם ולשגב את הדברים הנעשים, ולהכניס בהם רוח חיים של גבורה הבאה מאוצר הקודש, מאור ד' אשר על עמו, ואחדות האומה ושלו' ישראל צריך להיות מתגדל ומתאדר על ידנו.

ב"ה שנשמחנו לראות את מר מנוס קמחי נ"י[21] ולקבל ע"י ידיעה ודרישת שלו' מאתך בפרטיות ומכל אהובנו במקום מגורך. קצת הודיע לנו מעניני האסיפה. כמובן איני יודע עדיין דברים ברורים בזה. יכונן ד' לטובה את כל המצעדים, כי עת לחננה.

כשתהי'[22] מוכן לנסיעה בע"ה[23] תודיענו ע"י דעפעשע אי"ה[24].

מצבנו ביחש לתמן הוא כמו מקדם. דברים ברורים ע"ד החלטת קביעות המקום בעה"י[25] א"א[26] להחליט כעת. וכמדומני שכבר כתבתי לך שגם להועד דיפו השבתי ככה.

בטח קבלת כבר את הרשמים, ["רשמים לפרוגרמה" של "דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שאמנם קצת נכתבו בחפזון ובלא ישוב הדעת הראוי לדבר גדול כזה. בכ"ז[27] תקותי היא שהם מביעים בכלל יפה את הנטיות הראשיות שלנו, אם כי לא בבהירות גמורה. נקוה לד' שיחננו לדבר ברחבה באורח מישרים בכבוד לעם ד' ובעז ישועת ד' אמת.

חזק ואמץ בני יקירי, ותשועת ד' תשגבנו, וכימי עולם יעשה לנו נפלאות גדולות וישועות רוממות. והי'[28] זה שלו' כנה"י[29] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש לכל ידידינו, ומז"ט[31] לר"מ קליר נ"י. ההזמנה באה אלינו באיחור זמן.

הנ"ל

האדרעסא שלו א"י[32] לנו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. ד"ש - דרישת שלום
8. ע"י - על ידי
9. מא"י - מארץ ישראל
10. שלו' - שלום
11. שי' - שיחיה
12. ושלו' - ושלום
13. ע"ד - על דבר
14. שבע"ה - שבעזרת השם
15. יהי' - יהיה
16. השי"ת - השם יתברך
17. שיהי' - שיהיה
18. אע"פ - אף על פי
19. שסו"ס - שסוף סוף
20. ע"פ - על פי
21. נ"י - נרו יאיר
22. כשתהי' - כשתהיה
23. בע"ה - בעזרת השם
24. אי"ה - אם ירצה השם
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך

26. א"א – אי אפשר
27. בכ"ז – בכל זאת
28. והי' – והיה
29. כנה"י – כנפשו היקרה
30. כה"י – כנפשו היפה
31. ומז"ט – ומזל טוב
32. א"י – ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב אברהם דובער כהנא שפירא, רב קובנה

הרב קוק שמח בחידוש הקשר מימי נעוריהם ובחיבה שהראה לבנו הרצי"ה. האסיפה הסכימה לא לעשות פירוד בפוליטיקה כלפי חוץ. אבל צריך להדגיש את תוכן הקודש שבשאיפה לארץ ישראל: זו האמת שבלב האומה; היא תעורר כבוד בלב העמים; והיא תחבב את הקודש על הנוער. 'הופעת הקודש בעוצם בהירותו' אפשרית רק בהתאגדות כללית שמטרתה לחשוף את מקור החיים של התנועה הלאומית. כל התנועות הן ענפים, גם הכופרים בכך - 'מאן דאמר לא בעינא דימלוך עלי מלכא, מכל מקום מלכא מליך עליה' (על פי הירושלמי בשבועות).

עיקרי הדברים

- חידוש קשר.
- אין פירוד בפוליטיקה.
- הדגשת תוכן הקודש.
- כל התנועות ענפים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ח' אד"ש[2] עטר"ת[3].

שלו'[4] רב לכבוד רב חביבאי, דיתיב בתמנא דליבור, הגאון הגדול פאר הדור, אוצר חמודות לתורה ולתעודה מו"ה[5] אברהם דובער כהנא שפירא [הרב אברהם דובער כהנא שפירא, רבה של קובנה] שליט"א[6] הגאבד"ק[7] קאונא יצ"ו[8].

אחדשה"ט[9] באהבה נאמנה.

כיונק מארץ ציה הופיע נגד עיני מכתב קודש דמר הדר"ג[10] ידי"נ[11] שליט"א, ומשנה שמחה הי'[12] לי חיבת קודש אשר הראה לבני שי'[13]. אקוה לד' שפגישתנו כעת במכתבים, אחר הפסקה הארוכה מימי נעורנו, תשא פריה לברכה, לעבודת ד' ועם קדשו, הדורשת כעת ביותר איגוד הכחות וערות המחשבה, המוכשרה להתפתח ע"י[14] עצה ותושיה מאיש יחד פני רעהו בעה"י[15], שמחתי מאד על הודעתו דמר, שהסכימה האסיפה [כינוס "אגודת ישראל" בצירוך; ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שלא לעשות שום פרוד בעניני הפוליטיקה שכלפי בר. אמנם מה שדרוש כעת, ע"פ[16] מה שנתברר לי ממצב הדברים בכלל, הוא להדגיש ביותר את תוכן הקודש שבשאיפתנו לא"י[17]. הדא מפני שזוהי האמת המוחלטת השרויה בלב האומה כולה. ועוד שרק ההכרה הזאת תוסיף עטרת כבוד ותעורר רגש הוד בלב העמים, ומזה תצא ג"כ[18] הפעולה היותר נמרצה כלפי פנים לחבב את הקודש, ואת כל מקורותיו, על בני הנעורים, הרואים את חזות הכל בהגורמים הפוליטיים. ואקוה שהתנועה הירושלמית תוכל לשאיפה זו כשתתפתח כראוי. ופתוחה תלוי הרבה יותר בהופעותיה הרוחניות, מההתגדרות במעשים, שבזה נוכל יפה להתאגד עם כל אגודה המיוסדת ביסודה מאנשים הקוראים בשם ד' ותוה"ק[19], באיזה תכונה וציור שיהי'[20].

אבל הופעת הקודש בעוצם בהירותו א"א[21] כ"א[22] ע"י התאגדות של אגודה כללית רק לשם החישוף של מקור החיים של כל התנועה הלאומית, אשר רואים אנו בה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. כל מה שההסתדרות "ירושלים" שואפת לעסוק במעשים גם בחוגה אין עקרם של דברים מכוונים כ"א להבליט על ידם את הרעיון היסודי, שתוכן הקודש המתגלה ע"י אור התורה, וחיי הכשרות של שלמי אמונים בישראל, זהו יסוד האומה כולה, וכל התנועות והמפלגות הנן ענפים לה, בין כשהם מודים ביחוסם אליה, או שהם כופרים בזה, דמאן דאמר לא בעינא דימלוך עלי מלכא מ"מ[23] מלכא מליך עלי'[24], כטעם הירוש' על שיטתי' דרבי בשבועות בכפרת יוה"כ[25]. פתיחת פתח של הופעה זו תחזיר לנו את הדיבור הספרותי, ביסודו המקורי, וכח הביטוי שלנו ילך הלך וגדול, שזהו פתחון הפה למיחלים לך, שעליו אנחנו מתפללים.

אקוה שכ"ג שליט"א יבין הגיגי, וכעת אקצר, מרוב טרדא, ולדבריו במכתבים הבאים איחל.

והי'[26] זה שלו' כנה"ר[27] ונפש ידי"ע[28] אחוז באהנ"פ[29],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. הי' - היה
13. שי' - שיחיה
14. ע"י - על ידי
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. ע"פ - על פי
17. לא"י - לארץ ישראל
18. ג"כ - גם כן
19. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
20. שיהי' - שיהיה
21. א"א - אי אפשר
22. כ"א - כי אם
23. מ"מ - מכל מקום
24. עלי' - עליה
25. יוה"כ - יום הכפורים
26. והי' - והיה
27. כנה"ר - כנפשו הרמה
28. ידי"ע - ידידו עוז

29. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק שואל על תוצאות האסיפה ועל הצירים לפריז. 'אנכי אינני פוליטיקני' - הרב קוק רואה את הצד הטוב שבכל תנועה, גם ב'אגודת ישראל'. אבל רק הציונות עוסקת ברוח כללי, ורוחה מבוטא בלשון חולין; 'איה הוא רוח ה' הגדול המחיה את עמו'? הגיעה השעה של האידיאה 'ירושלים': בית דין כללי, ישיבה כללית וקרן דתית. 'אין אנו מבדילים בין איש לאיש... אבל אנו מבדילים בין קודש לחול', והקודש מקדש את החול. 'סוכת דוד נופלת' במישור הפוליטי כי אין קורא בשם ה', ויש להתחיל בעיתונות ובספרות. בארץ התעמולה תפעל טוב יותר, אבל צריך להיזהר מ'צרות הלב'.

עיקרי הדברים

- לא פוליטיקאי.
- חסר רוח כללי של קודש.
- מוסדות כלליים.
- הבדלה בין קודש לחול.
- מערכה פוליטית ממקור הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח' אד"ש[2] עטר"ת[3]. [ח' אדר שני תרע"ט (1919). הרב קוק שהה אז בלונדון]

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] אוצר נחמד סוע"ה[8] נדיב ונעלה מו"ה[9] זלמן פינס [ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שליט"א[10] וכא"ל[11] שוי"ר[12], אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

הנני מחכה לדעת תוצאות פרטיות ומעשיות בדבר האסיפה, ואם כבר שולחו הצירים לפריס, [ועידת "אגודת ישראל" שנתכנסה בצירוף באדר תרע"ט, והחליטה לשלוח משלחת לוועידת השלום בפריס] ואם תפקידם ישמר שלא לנגע בנחלת הפוליטיקה הכללית, וכפי מה שהודיעני בטובו הגאון דקאוונא [הרב אברהם דובער כהנא שפירא; ראו (כרך ג', אגרת תתקמו)] שליט"א הלא ככה הסכימו.

אנכי אינני פוליטיקני, ולא אוכל להתגדר בענינים של פירוד הדעות. הנני רואה רק את הצד הטוב שבכל הופעה ואליו אני מתיחס באהבה ויקר, ע"כ[15] אני מקוה שגם מתנועתה של אגו"י[16] [אגודת ישראל] ישע וטוב יצמח לב"י[17]. אבל כ"ז[18] לא די שאיננו מרפה את חובתנו ברוממות דגל "ירושלים" [תנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח] כ"א[19] עוד מחזק את החובה. הא כיצד, הכל עוסקים בפעולות קצובות, ואגודיות, אין שום אגודה שתעסוק ברוח כללי כ"א הציוניות, והיא רוחה הכללי הוא מבוטא בביטוי של חולין, שאין בו הבלטת עצמיותה של נשמת הקודש אשר לישראל. ואיה הוא רוח ד' הגדול המחיה את עמו ומעודדו לתחייתו, איה הוא הרוח הכמוס בטהרתו בלב כל הגוי כולו, ששמר את צביונו בהתקשרו בעוצם תוכן-קודש הקדשים אור ד' אשר בעצמיותה של נשמתו, האפשר שלא ידובר מזה דבר בצמצום הרעיון לשם ריכוז האומה באי"י[20] שהוא כח הכובד של מנת חיי האומה כעת, ואם ידובר יהיה בא כגרזימי הזו הבאה באחרונה, זה אי אפשר.

על כן השעה הגיעה להאידיאה "ירושלים" שתשא את נסה. [על פי ישעיהו יא, יב] הארת התנועה הלאומית ממקור הקודש זהו סך הכל של חפצנו. ואל ניבהל מפני האצילות והרוחניות שבתנועתנו, על הרוח הנעלה אנו חיים, וסוד רוח ד' הוא מעורר את כל עצמת התחיה, על כן אנו דוברים שלו' אל הכל, ואנו מגלים שבכל תנועה חילונית שיחש אהבה לכלל האומה וארץ ישראל קבוע בה, אור הקודש נוצץ הוא. ולמעשה, הכי מעט הוא אם נהיה מיוחדים לנס הקודש שבכלל האומה, להיות נושאי כלי ד', ביסוד ב"ד[21] כללי בעיה"ק[22], ישיבה כללית, קרן דתי כללי, [תכניותיו של הרב קוק, שהתגשמו לימים בייסוד הרבנות הראשית (תרפ"א) וישיבת "מרכז הרב" (תרפ"ד)] בתור חטיבה לאומית, ובכלל ע"י[23] שתי התנועות "ציון" ו"ירושלים" הכל מתאחד. אין אנו מבדילים בין איש לאיש במדידה של מדת כשרותו המיוחדה, אבל אנו מבדילים בין קודש לחול, שהם הם צריכים להיות כל אחד שלם במחיצתו, והקודש מקדש את החול לאשרו וטובתו, וחלילה להחול לחלל את הקודש, כי נפשו הוא חובל.

כעת הפסקתי את הפעולות האגיטציוניות לשעה מפני שבאי כח המזרחי באו ועוסקים באנרגיה בשלהם, [נציגי תנועת "המזרחי" פעלו אז בלונדון לגיוס חברים] ואיני חפץ שתהיה ביניינו התחרות תגרנית. אקוה כי ההמון הגדול ביושר טבעיותו יכיר סו"ס[24] את ההכרח שבתנועתנו, וכל האגודות השונות יכירו כי הננו באים לחזק ולנשא את כל היד העסוקה בבנין ובתחיה, וכולם יעשו לנו אוהבים, וכולם ימסרו לנו דברים, מיני סמים וקטורת לעצור כל מגיפה [על פי במדבר יז, יב–יג] של הרס ושממון, ולהחיות רוח נדהמים, ולקרא באומץ בישראל ובעולם, זכרו מרחוק את ד' וירושלים תעלה ע"ל[25]. [ירמיהו נא, נ]

ויותר מכל לגבי פעולה, נכבדה היא ההכרחיות של הכנתנו לקראת מערכה פוליטית נובעת ממקור הקודש. סוכת דוד נופלת היא [על פי עמוס ט, יא: "אקים את סוכת דוד הנופלת"] במעמד הפוליטי כעת מפני שאין קורא בשם ד', [על פי ישעיהו סד, ו] ואין מדבר בחזקה באומץ לב ורוח נגד כל העמים, כי את מעמדם הם מהרסים אם הם מעכבים את גאולתנו, או הם ממעטים את צביונה בשעת הכושר. כעת פעולה זו צריכה להיות מתחילה בחיים ובספרות, ואנו צריכים ליסד עתונים מיוחדים לשם אגיטציה זו, ואפילו אם לימים רחוקים יוכלו הפירות להיגמר אין אנו פטורים מנטיעת העץ, והמפעל מצד עצמו קדוש ומלבב הוא, ופועל ברוח החיים שבו על כל המערכה, של סדרי הפדות והעליה מן הגולה אל הגאולה, יותר מכל מעשה גשמי ממשי.

אני אומר את אמרתי לא מפני הפעולות שאקוה ממנה לבד, כ"א ביותר מפני הכרת האמת שבה, ומלא תקוה אני שכח האמת יתגלה בהמון פעולות טובות וגדולות, וימצא את הכשרונות הראויים בגדלם לבסס בפועל את הדברים, שלפני מחולשת כחי הנם רק עומדים בחזון רוח.

אמת הדבר שכתב כת"ר[26] שאפשר לקוות כי בע"ה[27] כשיזכנו לעלות לא"י[28], [הרב קוק שב לארץ באלול תרע"ט] משם תוכל האגיטציה המסודרת לפעול יותר את פעולותיה, אבל רחמי שמים אנו צריכים ביחוד שלא נכשל באותו הפח של צרות הלב, המעורר מדינים ומחפש מומים. ניחל שיחננו ד' באור פניו, ויכין לבבנו לברכת דממת והשלו'[29], בשובו שבות עמו לנוה קדשו. [על פי תהלים קכו, א ושמות טו, יג]

והנני חותם בברכה, ושמחת הפורים [האגרת נכתבה כשבוע לפני פורים] כנה"י[30] ונפש דוש"ת[31] באה"ר,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שוי"ר - שלום וישע רב
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. ע"כ - על כן
16. אגו"י - אגודת ישראל
17. לב"י - לבית יוסף
18. כ"ז - כל זה
19. כ"א - כי אם
20. בא"י - בארץ ישראל
21. ב"ד - בית דין
22. בעיה"ק - בעיר הקודש
23. ע"י - על ידי
24. סו"ס - סוף סוף
25. ע"ל - על לבבכם
26. כת"ר - כבוד תורתו
27. בע"ה - בעזרת השם
28. לא"י - לארץ ישראל
29. והשלו' - והשלום
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר שני תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב מ"י בערמאן

הוזמן לבוא לקהילתם (עם הרב יפה והרב סגל), גם בעניין מקוה חדש. הרב קוק יבוא משום 'זכותא דרבים', אבל בתנאי שיכינו כינוס פומבי לחיזוק ההסתדרות; אחרת ביקורו בלי פעולה למען ההסתדרות יגרום רפיון. העבודה הכללית חשובה מתיקוני מקום פרטיים.

עיקרי הדברים

- תנאי לביקור: כינוס להסתדרות.
- מקוה חדש.
- הכלל קודם לפרט.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ט' אד"ש[2] עטר"ת[3], לונדון.

כ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7] טהורה מוהרמ"י[8] בעהרמאן שליט"א[9]. שלו'[10] וברכה.

מכתבו דמר, וכן של הרב יפה והרב סגל [רבני מנצ'סטר; ראו (כרך ג', אגרת תשצח)] שי'[11] קבלתי. ע"ד[12] בואי למחנם, [למנצ'סטר] אמנם קשה לי הדבר מאד מכמה מניעות, אבל, משום זכותא דרבים אקוה בלי"נ[13] שלא למנוע א"ע[14] מזה, אבל בתנאי כפול שיכינו את הענין לשם התעוררותה של הסתדרותנו הקדושה, שצריכה אימוץ מאד, ובאה"ק[15] ב"ה[16] היא הולכת ומתחזקת. ע"כ[17] אם יסדרו סידור יפה ודרך פומבי בשביל התחזקות ההסתדרות ועניני אה"ק[18] בכלל, ולעזור ג"כ[19] בפועל את כל החיל אשר יראת ד' היא מעוזם ובתורת ד' באמת חפצם, אז אוכל לבוא בלי"נ ולעסוק ג"כ בתיקון התעוררות ענין בית הטבילה החדש שרוצים לבנות. אבל אם לא יעשו סדר מכובד בשביל ההסתדרות, אז בואי לעירם מבלי לעשות בגין זה יכניס רפיון חלילה, ועל זה אני חושש מאד, כי עבודת הקודש הכללית היא אולי יותר חשובה ומוטלת ביחוד עלי משאר תיקוני מצוה של מקומות פרטיים, אף על פי שהם כלם קדושים וחביבים. וכאשר הרב יפה והרב סגל נ"י[20] לא הזכירו דבר ע"ד התעוררות דגלנו הקדוש, לא אוכל להחליט ע"ד הנסיעה לעדתם כי"א[21] כשגם הם יקבלו עליהם עבודת הסידור והסיוע בחיזוק ענין הסתדרותנו הקדושה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות ואה"ר[22], כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] ושלו'[26] כל חברינו הנאמנים לדגל קדשנו, הזוכרים את ד' מרחוק וירושלים עולה על לבבם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד

5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מוהרמ"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, י (למשל: משה + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. שי' - שיחיה
12. ע"ד - על דבר
13. בל"נ - בלי נדר
14. א"ע - את עצמו
15. ובאה"ק - ובארץ הקודש
16. ב"ה - ברוך השם
17. ע"כ - על כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ג"כ - גם כן
20. נ"י - נרו יאיר
21. כ"א - כי אם
22. ואה"ר - ואהבה רבה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' ניסן תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטרדות רבות, ובעיקר הנפשיות: מצד אחד צריך לקדם את ההסתדרות, ומצד שני התומכים אינם תופסים את 'הוד הנשמה שברעיון' ושוקעים במעשיות. בארץ יוכל לעבוד טוב יותר. בני המשפחה נוטים לקביעות בירושלים. מירושלים שלחו 100 לירה, וכתבו שכל החוגים, גם הספרדים, שמחים על בואו. הם מחכים לבן מיד אחרי פסח, ואולי ייסעו דרך שווייץ.

עיקרי הדברים

- טרדות נפשיות.
- נטייה לירושלים.
- 100 לירה ושמחת כל החוגים.
- הרצי"ה אחרי פסח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ב' ניסן, עטר"ת[2]. [ב' בניסן תרע"ט (1919). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני יקירי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[3], תה"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל. נקוה שיחזקנו בחסדו למען שמו, ויביאנו בקרוב ברב רחמיו וחסדיו אל מחוז חפצנו על אדמת הקודש ויאמצנו לעבוד עבודתו ועבודת עם קדשו לאוי"ט[6] בכל טוב.

רבו הטרדות כעת, וביותר הנפשיות. מעבר מזה הי'[7] ראוי לי לעשות צעדים ניכרים בעניני ההסתדרות, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] לעורר ביותר את זרם חיי הקודש שבתנועתנו הלאומית, המוארה בכלל באור אל מסתתר א"י[8] מושיע. [על פי ישעיהו מה, טו: "אכן אתה אל מסתתר, אלהי ישראל מושיע"] ומעבר מזה אין המסייעים והמחזיקים מקרוב ומרחוק את דגלנו הקדוש תופשים יפה את הוד הנשמה שברעיון, וצוללים בנבכי המעשיות המלאים מכשולות של קוצר רוח. תקותי לצור מעוזינו ב"ה שבהיותנו במקום בית חיינו על אדמת קדשנו נוכל יותר לעבוד בעד ההסתדרות הקדושה, והארת התנועה "ירושלים", מאשר פה בגולה בקירוב מקום להנשפעים. כפי הנראה ממכתבי בני משפחתנו שי'[9] הם כבר נוטים יותר להקביעות בירושת"ו[10] מאשר ביפו. [ראו (כרך ג', אגרת תתקמא), (כרך ג', אגרת תתקמג)] זה כשבועיים שאלוני בדעפעשע [במברק] על זמן בואנו, והודיעו ששלחו כבר כסף (להוצאות), והודעתים שהננו מקוים על הזמן היותר מוקדם לאחר חה"פ[11] הבעל"ט[12] אי"ה[13]. ותמול הגיעני מכתבם, וטשיק של מאה לי"ש[14], [המחאה (צ'ק) של מאה לירות שטרלינג] וכותבים שלא נקמץ, ואם יהי'[15] צורך ביותר נוכל להמחות עליהם. עכ"פ[16] אין זה כלום, כל מה ששייך לעניני כספים, רק ע"ד[17] מצב הרוח כותבים שכל החוגים, גם של הספרדים, הנם שמחים בע"ה[18] ע"ד בואנו כתקותנו אי"ה בחסדו הגדול. וכפי הנראה אפשר לצייר איזה דרך של עבודה לשם שלו'[19] והשתוות הדעות ע"י[20] הארה של הכרה ישרה ונטיה מיושרת חפשית מכל מעקשי לבב, שזוהי כל חפצי ללכת משרים בעה"י[21].

נקוה שיגבר עלינו חסדו יתי[22], וכאשר עד כה לא עזבונו רחמיו, ובמחשכי הנדודים האיר לנו באור ישעו וחמלתו, כן יגדיל עלינו לטובה ויעודדנו לעלות אל הקודש, ולעבוד שמה עבודתו עבודה תמה, ומכל רוכסי לב יצילנו. אם יהי' אפשר לך לבא על יו"ט[23] כפי הנראה כבר רחוק הדבר. ועכ"פ[24] תומ"י[25] אחר יו"ט הננו מחכים עליך בעה"י. ואם לא יהי' אפשרות אז אם הי' לנו אפשר לנסע דרך שויץ היינו חפצים בזה, אבל הלא יוכל להיות שגם ע"ז[26] יש מעצורים כפי הזמן, ינחנו ד' בעצה טובה, עכ"פ אם תוכל עכ"פ לבא במוקדם תשתדל בזה בעה"י.

איני יודע אם יעלו בידי בימים הללו לכתוב כל אותם המכתבים בעניני ההסתדרות. ואולי טוב לאחר קצת עד שיודע יותר בפרטיות עניני המצב הכללי של עמנו ביחש לאה"ק[27].

והנני בזה חותם בברכה ושמחת הרגל והכשרו בכט"ס[28] ובצפיית ישועת חומות וחיל, ואור ד' על עמו ונחלתו.

אביך המצפה אשרך כה"י[29],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תה"ל - תהלה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. הי' - היה
8. א"י - ארץ ישראל
9. שי' - שיחיה
10. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
11. חה"פ - חג הפסח
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. לי"ש - לירות שטרלינג
15. יהי' - יהיה
16. עכ"פ - על כל פנים
17. ע"ד - על דבר
18. בע"ה - בעזרת השם
19. שלו' - שלום
20. ע"י - על ידי
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. יתי' - יתברך
23. יו"ט - יום טוב
24. ועכ"פ - ועל כל פנים
25. תומ"י - תיכף ומיד
26. ע"ז - על זה
27. לאה"ק - לארץ הקודש
28. בכט"ס - בכל טוב סלה

29. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב לעומר תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם משיגים רשיון, ואז יוכלו לכתוב מכתב שיקל על נסיעת הרצי"ה; אבל אם הרצי"ה יכול לנסוע בלי לחכות - שלא יאחר. הוועד הכללי בירושלים שלח 100 לירה ומכין דירה ומשרד, ומוועד העיר ביפו הגיע מברק שגם הם מכינים דירה; ההחלטה תהיה בארץ. מכתב הרב פינס מראה 'קינטור' עם אנשי 'אגודת ישראל', והרב קוק מצטער: מטרת ההסתדרות היא 'לרומם את נס השלום'.

עיקרי הדברים

- הרשיון.
- ירושלים ויפו מכינות דירה.
- צער על קינטור עם אגודת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ב למב"י[2], עטר"ת[3].

בני מחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[4], נשמחנו בכרטיסך מחוהמ"פ[5] העבר. נקוה לשמו יתי[6] שיהיי[7] עם ידינו בעת מעבדנו, ויצליחנו ברחמיו להגיענו למחוז קודש חפצנו ברב טוב ושמחה בחסדו הגדול. והנה כבר אנו מתעסקים להשיג את הרשיון, ונקוה שיצא אל הפועל שבוע דנא, ואז נוכל לכתב מכתב מאושר בעדך, שיהיי להועיל להקל את אישור נסיעתך בעה"י[8]. אך אם יהיי[9] אפשר לך להוציא אל הפועל את נסיעתך צלחה שיהיי בלא המתנה על המכתב אין כדאי לאחר. והנה כמדומה שהודעתיך שמהועה"כ[10] שלחו לנו מאה ליי"ש[11] להוצאת הנסיעה, [הוועד הכללי "כנסת ישראל" בירושלים] וכותבים שאם נצטרך יותר אין עיכוב מצדם, ומזרזים לבא בע"ה[12] במוקדם האפשרי, ושהם כבר עסוקים בהכנה של הדירה והמשרד הנחוץ. ולעומת זה הגיענו דעפעשע מועד העיר ביפו, [קהילת יפו ביקשה שהרב קוק ישוב לרבנותו שם] שהם דורשים לבא שמה, ושהם מכינים דירה. ואנחנו לא נדע איך להחליט דבר עד בואנו שמה בחסדי השי"ת[13] שיכונן מצעדנו לטובה.

מהר"ז[14] פינס שי'[15] הגיעני מכתב, שבו נראה איזה דברי קנטור שעוברים בינו ובין המתעסקים באגו"י[16], וע"ז[17] אני מצטער, כי הלא מגמת פנינו בהסתדרותנו הקדושה היא לרומם את נס השלו'[18] ולהופיע בהופעת אורה וברכה על כל מעשה שיעשה לטובת עם ד' בכל צורה וענין. נקוה לכתב לך בקרוב בפרטיות. וכעת אקצר ואו"ש[19] וברכה כנה"י[20] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[21] מיחל לאור ד' וזיו חסדיו לגוי קדוש על חבל נחלתו סלה.

אברהם יצחק ה"ק

דר"ש[22] באה"ר[23] לאהובנו הר"א[24] קמחי שי' ולכל אוהבנו ודו"ש[25].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. למב"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. מחוהמ"פ - מחול המועד פסח
6. יתי' - יתברך
7. שיהי' - שיהיה
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שמהועה"כ - שמהועד הכללי
11. לי"ש - לירות שטרלינג
12. בע"ה - בעזרת השם
13. השי"ת - השם יתברך
14. מהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. שי' - שיחיה
16. באגו"י - באגודת ישראל
17. וע"ז - ועל זה
18. השלו' - השלום
19. ואו"ש - ואומר שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. כה"י - כנפשו היפה
22. דר"ש - דורש שלום
23. באה"ר - באהבה רבה
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. ודו"ש - ודורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תמוז (תרע"ט) - וסטקליף, על חוף הים **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק מתנצל על שתיקתו: חודשים סבל מחלה, ולבסוף נזקק לניתוח, ויצא במצב טוב 'בזכות תפילת רבים'. הרב קוק מטיל על הרב פינס ועל ד"ר אשר את הנהגת הוועד המרכזי בציריך, וכל קשר עם אגודות אחרות יהיה דרך הרב פינס. עדיין לא מצא קשרי מסחר בשבילו. בהלכה, על רש"י במכות ח: אף שסוכה גזולה כשרה, עשיית הסוכה עצמה מצוה (מברכים שהחיינו), אלא שאינה מעכבת, על דרך דברי ספר חרדים בעניין 'מצוות אינן צריכות כוונה'. תודה לוועד על מכתבם בזמן שהיה בבית החולים.

עיקרי הדברים

- מחלה וניתוח.
- הנהגת הוועד בשווייץ.
- הלכה: עשיית הסוכה.
- תודה על תפילות.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ד' תמוז וועסטקליף, על כיף ימא. [וסטקליף; ראו (כרך ג', אגרת תתקס)]

שלו'[2] שלו' באהבה נאמנה לכבוד ידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] רב פעלים, הגביר המרומם סוע"ה[5] מוהר"ז[6] פינס [ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שליט"א[7], וכא"ל[8] שלו' וברכה בכט"ס[9].

אחדשה"ט[10] במעמקי ידידות.

ידידי הנעלה, כמה אני צריך להתנצל על שתיקתי הארוכה, בין על ההפסקה של חילוף המכתבים בינינו בכלל מצד החבה הפרטית הנודעת בינינו, ובין מצד הענינים הכלליים העומדים על הפרק של הסתדרותנו הקדושה, שמצאנו בכתר"ה[11] אדם אחד מאלף [על פי קהלת ז, כח] אשר רוחו חודרת היא לטהרת עזוז קדושת המחשבה ורוממות התכונה אשר לשאיפתנו הכללית הקדושה, החובקת בקרבה את כל חמדת ישראל וכל תשוקת המית צפיית ישועתו, בהוה ובעתיד. אמנם התנצלותי חביבי התנצלות של אמת היא, כי ימים רבים של צער עברו עלי ל"ע[12] כמה חדשים מהחורף שעבר סבלתי מהמחלה, אשר סו"ס[13] הוזקקתי לניתוח בגללה, [ראו (כרך ג', אגרת תתקנו)] וב"ה[14] אשר ברחמיו הגדולים ובזכות תפילת רבים אשר היו עמדי סמכני ברוב חסדו, ויצאתי ת"ל[15] במצב מרוצה. ותקותי לד' שיחזקני ויאמצני לימים הבעל"ט[16], ויעודד את רוחי לעורר לבבות טהורות בעם ד', לרומם את הוד קודש ישראל לד' על אדמת הקודש, באורח שלו' וכבוד, בחבת אמת לכל מפלגות עם ד' הקרובים והרחוקים, הנחוצה מאד בדור יתום כדורנו, [על פי חגיגה יד: "דור יתום"] ד' ירחם ויחון פליטת עמו, ופליטת סופריו האמתיים המתחזקים בכנף מעיל תלמידיו של משה ספרא רבא דישראל, [על פי שמואל א טו, כז; "משה ספרא רבא דישראל" – סוטה יג] האומרים לבית יעקב לכו ונלכה באור ד', [על פי ישעיהו ב, ה] וזיו תפארת תורת חיים אשר נטע בתוכנו.

ועתה אקוה בע"ה[17] שיבואו עניני הסתדרותנו הקדושה יותר מסודרים, ומה שנוגע להועד ומשטריו במדינת שוייץ, אקוה שכת"ר[18] ואתו ידידנו הד"ר[19] אשער [ככל הנראה ד"ר אשר, ידידו של הרב קוק בנוישאטל שבשווייץ; ראו (כרך ב', אגרת תשלה)] כיד ד' הטובה עליהם ישאו את דגל הקודש הנושא עליו את הוד עז ד', ושאיפת ברכת השלו'[20] לכל עם ד', ולכל מפעליו בבנין שיבת שבותו, [על פי תהלים קכו, א] וכל העניינים שיהיו צריכים להיות נעשים ביחש לאגודות וסיעות אחרות הכל יהיה נעשה ע"י[21] אמצעות כתר"ה[22] שהוא המוציא והמביא והיו"ר[23] בהועד הציריכי, [הוועד של "דגל ירושלים" בצירוך] שהוא ועד המרכזי למדינת שוייץ, ועניני חלוקת העבודה, לפי הכשרון והנטיה הנפשית, והשפעת הסביבה של כל אחד משני בני היצהר הדגולים מרבבה [על פי זכריה ד, יד ושיר השירים ה, י] כ"ח במידתו הלא אינני צריך להתוות לפני כתר"ה, ובטחתי שיהיה קשר של מכתבים ושל פגישה מתמיד ביניהם לכונן מחשבות בעצת ד' אשר תקום, לרומם את דגל קדשנו ברוממות הוד עזוז אמיתתו, בעה"י. הרבה מאד יש לי לכתוב לכת"ר[24], אמנם עדיין לא פלטינן מחולשה וקשה לי לכתוב הרבה, ואחשוך הדברים לעת אחרת בע"ה, ומה גם שבני שי'[25] כתב כבר [בנו, הרצי"ה, ששב אז משווייץ ללונדון] איזה ענינים פרטיים, והם הם הדברים שעומדים כעת על הפרק מאד חפצתי לדעת מהטבת המצב המסחרי של כת"ר[26] חביבי, למורת רוחי אחרי חקירתי עדיין לא עלתה בידי חטיבה מעשית להציע לפני כת"ר בעניני קשרי מסחר מפה, מפני מעמד הזמן ושפלות המצב המסחרי בכלל.

בטחתי בחסד עליון שיכונן את עמדתו וירומם בכבוד את קרנו, ועטרת רחמים יעוטר בעושר וכבוד לאוי"ט[27] בכט"ס.

זכורני שכי'[28] כת"ר הערה ע"ד[29] רש"י[30] מכות ח' בסוגיא דחטיבת עצים רשות, [מכות ח: חטיבת עצים לסוכה היא רשות, ולא מצווה] עמש"כ[31] רש"י דהמצוה היא עשית הסוכה, ובאמת אין מצוה כ"א[32] הישיבה, וסוכת גנב"ך[33] כשרה. [סוכה ח: סוכת גויים, נשים, בהמה וכותים כשרה, אף שלא נעשתה לשם מצווה] אמנם קרא צריך לישב גם אליבא דב"ש[34] דס"ל[35] סוכה לשמה בעינן, וגם אליבא דב"ה[36] י"ל[37] כעין ד' ס' חרדים בענין הסברת מצוות א"צ[38] כונה ["ספר חרדים" לר' אלעזר אזכרי, מחכמי צפת: מצוות אינן צריכות כוונה] שאמר כלומר שהכונה מצדה היא מולעבדו בכל לבבכם, [על פי דברים יא, יג] אלא דס"ל שאינה מעכבת, וה"נ[39] י"ל דלא נפיק קרא מפשטיה, והעשיה מצוה היא, (ומברכים עלי'[40] שהחיינו), אלא שאינה מעכבת את ההכשר, ואפילו אם לא עשה מצות העשיה מקיים המצוה דישיבה, דל"ב לשם חובן לדידן. [דלא בעינן לשם חובה] ויש לפלפל עוד בענין צריך לחדש בה דבר אם נחשב לעשי' ויש בזה שיטות שונות, וקשה לי כעת לבאר הדברים על בורים, ולחכם גדול בישראל כמר שליט"א הלא די ברמיזה כ"ד.

והנני מקצר כעת, וחותם בכל חותמי ברכות בהתעודדות בעוז ד' וצפית ישועתו, שירחם עם מרעיתו, ודם עבדיו יקום, [על פי דברים לב, מג] וקרן ירום ליראיו וחושבי שמו, המחזיקים במעוז תורתו, ומיחלים לחסדו, להאיר אור ישראל על אדמת הקודש, ובהר ציון תהי'[41] פליטה והי'[42] קודש, [על פי עובדיה א, יז] ודבר ד' מירושלים יצא על כל אפסי ארץ. [על פי ישעיהו ב, ג] והי' זה שלו' כנה"ר[43] ונפש ידי"ע[44] דוש"ת[45] באה"ר[46] ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

והנני בזה קובע את ברכת תודתי להדרת כתר"ה ולכ' מזכירנו הנכבד מר שעכטער [מזכיר ועד "דגל ירושלים" בצירוף] נ"י[47] ולכללות ועדנו הנכבד על רגשי אהבתם אשר הראו לי במכתבם הנעלה, אשר עודדו בו את רוחי בעת צרתי בהיותי עצור בביה"ח[48]. [בבית החולים] והנני להם אסיר תודה, וברכת ד' תבוא על כל חברינו היקרים וכל הקשורים עמנו קשור נפשי, שברבים היו עמדי שהשתתפו בצערנו והתפללו בעדי תפילת ישרים. יהי ד' עמם וישלם פעלם בכפלים, וכל נגע ומחלה לא יקרב באהליהם, [על פי תהלים צא, י] ויאושהו מהרה ברוב עוז ותפארה בארץ חיים בארץ אבות אשר עיני כל ישראל אליו לעולמים.

ידי"ע הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. שלו' - שלום
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. מוהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. בכט"ס - בכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. בכתר"ה - בכבוד תורתו רום הדרתו
12. ל"ע - לא עלינו
13. סו"ס - סוף סוף
14. וב"ה - וברוך השם
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. בע"ה - בעזרת השם
18. שכת"ר - שכבוד תורתו
19. הד"ר - הדוקטור
20. השלו' - השלום
21. ע"י - על ידי
22. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
23. והיו"ר - והיושב ראש
24. לכת"ר - לכבוד תורתו
25. שי' - שיחיה
26. כת"ר - כבוד תורתו
27. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
28. שכ' - שכבוד
29. ע"ד - על דבר
30. רש"י - רבי שלמה יצחקי
31. עמש"כ - עיין מה שכתבתי
32. כ"א - כי אם
33. גנב"ך - גוים, נשים, בהמה, כותים
34. דב"ש - דבית שמאי
35. דס"ל - דסבירא ליה
36. דב"ה - דברוך השם

37. י"ל - יש לומר
38. א"צ - אין צריך
39. וה"נ - והכי נמי
40. עלי' - עליה
41. תהי' - תהיה
42. והי' - והיה
43. כנה"ר - כנפשו הרמה
44. ידי"ע - ידידו עוז
45. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
46. באה"ר - באהבה רבה
47. נ"י - נרו יאיר
48. בביה"ח - בבית החולים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ו' מנחם אב תרע"ט **נמען:** הרב אברהם שערמן (מחותן), מנצ'סטר

ההסתדרות מתחזקת, וגם במנצ'סטר יתאמצו. 'אגודת ישראל' היא עניין נכבד והרב קוק הסכים עליה, אבל אינה נוגעת ל'דגל ירושלים': ענייני הקודש בארץ צריכים כוח מיוחד ולא סניף נטפל, כדי שכספי הקודש יישארו בידי שומרי האמונה. מותר לעסוק באגודה, אבל לא לעזוב את הדגל. הם נוסעים ביום שישי הבא, ונוסד ועד מרכזי בלונדון שיהיה קשור לוועד בירושלים.

עיקרי הדברים

- אגודת ישראל אינה תחליף.
- כספי הקודש בידי נאמנים.
- הנסיעה ביום שישי.
- ועד מרכזי בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ו' מנ"א[2] עטר"ת[3].

כ'[4] ידידי מחו' הרב המופלג בתו"י[5] מו"ה[6] אברהם שערמן שליט"א[7] וכב"ב[8] היקרים שי, לאוי"ט[9] בכט"ס[10], שלו'[11] וברכה באה"ר[12].

מכתבו היקר הגיעני, מפני הטרדא הרבה אקצר ואודיעו שהסתדרותנו הקדושה הסתדרות ירושלים אשר התחלנו בעבודתה בע"ה[13] הולכת היא ומתחזקת בהרבה מקומות. ונכון הדבר שגם חברינו במנשסטר [במנצ'סטר; ראו (כרך ג', אגרת תתקמח)] יתאמצו בעבודת הקודש הזאת. הענין של אגודת ישראל הוא ענין נכבד, וגם אנכי הסכמתי עליו, אבל אין זה נוגע כלל לדגל ירושלים. הסתדרות ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] מוכרחת היא להיות מקפת את כל עניני הקודש של ארץ ישראל, ואנו מוכרחים להכין כח קודש זה ביחוד בשביל ארץ ישראל, ולא לעסוק בעניני א"י[14] בתור סניף נטפל לענינים אחרים, כי באופן זה לא נועיל מאומה, והחיצונים שעוסקים בדרך חול יתגברו חלילה בענינים המביאים הריסות הקודש, ע"כ[15] רק ע"י[16] הדגל ירושלים נוכל לעזור את הקודש ולהשאיר בידים אמונות של שלומי אמוני ישראל את כל הכספים של הקודש שצריכים לבוא לא"י[17], ונגדיל בזה את כח השפעת היהדות הנאמנה בארצנו הק'[18].

ע"כ אם ירצה כת"ר[19] לעסוק בטובת האגודה אין מניעה מצידי, אבל חלילה לעזוב בגללה את יסוד העבודה של דגל ירושלים. והנה הננו מקוים שבוע דנא אי"ה[20] ביום ו' עש"ק[21] הבעל"ט[22] לנסוע הביתה לאה"ק[23] בע"ה, וכבר יסדנו פה את הועד המרכזי שיהי'[24] מקושר להועד הכללי המרכזי בירושלים, ואקוה בעה"י[25] שדברים גדולים לטובת אה"ק[26] יצאו ע"י קדושת דגלנו הקדוש.

והנני חותם בברכה יברכהו ד' בכל טוב אותו ואת ביתו וכא"ל[27]. כנה"י[28] ונפש ידידו מחו' ודוש"ת[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. א"י - ארץ ישראל
15. ע"כ - על כן
16. ע"י - על ידי
17. לא"י - לארץ ישראל
18. הק' - הקטן
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. עש"ק - ערב שבת קודש
22. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
23. לאה"ק - לארץ הקודש
24. שיהי' - שיהיה
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. אה"ק - ארץ הקודש
27. וכא"ל - וכל אשר לו
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תשעה באב תרע"ט - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הגיע מברק על הרשיון לאמריקה, אבל החודש אין אנייה, ובארץ דוחקים להקדים, ולכן נדחתה הנסיעה לאמריקה. ההסתדרות 'ירושלים' צריכה מקום גם ביהדות אמריקה, ולא כסניף של 'אגודת ישראל': מטרתה שכלול תנועת התחייה בגילוי אור הקודש בתוכה, ברוח של שלום, ובסיוע לכל כוח שאינו עוסק בהרס. הרב קוק מבקש להמשיך בעבודה לישיבה בירושלים. דברים גם לד"ר רבל.

עיקרי הדברים

- דחיית הנסיעה לאמריקה.
- ההסתדרות באמריקה, לא כסניף.
- הישיבה בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], צום החמישי עטר"ת[2], לונדון.

מנחם ציון ובונה ירושלים יברך את כבוד אהובי וחביבי הרב החכם אוצר נחמד כליל תפארת מר משה ד"ר[3] זידל [ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א[4].

מפני נחיצות הזמן הנני מוכרח להקדים את מכתבי אליך יקירי ולכתב בעצם יום הצום, יום אבל עמנו, יהפכו השי"ת[5] לששון ולשמחה במהרה בימינו לנו ולכל ישראל, ואין הזמן גרמא להאריך בדברים, ואתך הסליחה.

מכתבך היקר הגיעני, והיום קבלנו ג"כ[6] את הדעפעשע ע"ד[7] הרשיון. אבל לצערנו הגדול, כאשר חקרנו ע"ד מסע האניות נודע לנו כי בחודש דנא לא תפליג אניה לאמעריקא שיהיה אפשר לנו לנסע עמה, וגם אחרי עבור החודש הדבר מסופק כמה יתעכב הדבר, ולעבר מזה מאחינו בא"י[8] הנני נדחק במכתבים למהר את בואנו שמה, ע"כ[9] הוסכם אצלנו ע"פ[10] ההכרח לדחות לע"ע[11] את נסיעתנו לאמעריקא, [ראו (כרך ג', אגרת תתקכו)] ובטוב לבבו יסלח על אשר הטרחנו אותם בדבר שלא יצא כעת אל הפועל. אמנם בעיקר מטרתנו הנני מציין הדבר לכבוד חביבי, כי יסוד המטרה של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" ראוי לבצר לו מקום הגון ביהדות האמעריקנית ג"כ. לא יחשוב כ"ת[12] שהיא תהיה סניף של אגודת ישראל. דבר זה לא יתכן ולא אפשר. ההסתדרות יש לה האידיאה היסודית ובלה: השכלול הגמור של תנועת התחיה, כדי שתהיה כלולה בהדרה, ומצד זה אנו צריכים להשלים את החסר בה, שהוא התגלות אור הקודש בתוכה. ולשם כך הכרח גמור הוא לכונן הסתדרות שלמה מלאה ברוח של הקודש המלא, ולשכלל את דעותיה האצילות והמעשיות, עד שתהיה ראויה למלא את תפקיד המשטריה וההאצלה של קודש ד' בישראל, ובתכונתה ממולאה היא ההסתדרות ברוח של שלו'[13] ואחדות הרמונית, על כל הנעשה בכלל האומה לטובתה באיזה צד וצורה שהיא, והיא מסייעה את כל כח עד כמה שלא יעסוק בהרס ובפירוד בעניני האומה.

וכל אלה הרשמים עושים את ההסתדרות לחטיבה כללית עומדת בפני עצמה, שהחובה האצילית של כל התאגדות בישראל היא לתומכה ולסעדה.

ע"ד יסוד הישיבה, אקוה שכ"ת[14] וכל העומדים ביחד עמנו בקשר הרעיון הגדול של יסוד הישיבה בעיקו"ת[15] לא יניחו את עבודתם, וימשיכוה הלאה בע"ה[16]. ביחוד שמענו שאחדים מרבני אמעריקא יבואו לא"י[17], נקוה לקחת דברים עמם ולטכס עצה ע"ד כל הקדוש והנדרש להעשות כעת.

הנני חותם את מכתבי בקוצר אמרים, מפני הטרדות ומעמד הרוח של היום, ד' ישמחנו בישועתו. וימסור נא את רגשי חבתי והגיון ידידותי לכ'[18] הרב הגאון ד"ר רעוועל [הרב ד"ר דב (ברנרד) רבל; ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א, וצור ישראל יופיע על עצתנו ברחמיו כנה"י[19] ונפש ידידו חביבו ומוקירו, באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

אקוה שהדרת כבוד הרב ד"ר רעוועל שליט"א גם הוא ישים לבו על כל דברי במכתבי דנא, ויסלח על אשר איני מיחד כעת הדיבור אליו, כי הטרדא רבה בהיותנו עתידים בעה"י[21] לנסוע לאה"ק[22] שבוע דנא, יתן ד' להצלחה.

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. ד"ר - דוקטור
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. השי"ת - השם יתברך
6. ג"כ - גם כן
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"כ - על כן
10. ע"פ - על פי
11. לע"ע - לעת עתה
12. כ"ת - כבוד תורתו
13. שלו' - שלום
14. שכ"ת - שכבוד תורתו
15. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. לא"י - לארץ ישראל
18. לכ' - לכבוד
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. באה"ר - באהבה רבה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ט (יפו)

נמען: ועד הרבנים בלונדון וחברי ועד 'הסתדרות ירושלים' (הרב צ"ה פערבער, הרב מ"צ שווארץ)

מאז שהגיע לארץ הקיפו אותו 'טרדות נעימות' - פגישות עם ציבורים וסיעות. הרב קוק עדיין ביפו, ומבקר בישוב החדש, ואחרי השבת ישוב לירושלים. הרב קוק מבקש להרבות חברים ולפעול ל'פונד הרליגיוזי' - אוצר שיכנס את כספי הקודש תחת ידי שומרי האמונה. אור השלום זורח בארץ: תלמידי החכמים מתאגדים, כבוד התורה עולה, 'וזהרורי תשובה ניכרים'.

עיקרי הדברים

- קבלת הפנים בארץ.
- ביפו ובמושבות.
- הקרן הדתית.
- סימנים טובים בארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], ט"ז אלול עטר"ת[2].

שלו'[3] וברכה וכוח"ט[4], לכ'[5] ידי"נ[6] הרבנים הגאונים, חברי ועד הרבנים בעי"ת[7] לונדון יצ"ו[8] וביחוד חברי ועד הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות ירושלים, וכ'[9] היו"ר[10] הרב הגאון רצ"ה פערבער [הרב צבי הירש פרבר, מרבני לונדון] שליט"א[11], וכ' המזכיר הנכבד הרב הגאון רמ"צ[12] שווארץ [הרב מרדכי צבי שוורץ; ראו (כרך ג', אגרת תשצג)] שליט"א, וכולהו רבנן קדישי אחי ורעי הצמודים ברוחי נפשי ולבבי כחותם לאהבת עולם אהבת אמת ואמונה, ועמהם יחידי הסגולה, הבע"ב[13] הנכבדים, בעלי תורה ויראה טהורה, מסולאים בפז מדות תרומיות, אשר עינם ולבם לחזק ולאמץ ולרומם את דגל הקודש דגל ירושלים, בעוז והדר, להתעודד ברוב חיל בעוז ד' בשעה הגדולה אשר אור ד' מאיר על עמו ועל חבל נחלתו להצמיח ישע ופדות לצאן מרעיתו, בצדקה ותהילה נגד כל הגויים, בעה"י[14] במהרה בימינו בקרוב.

רבותי היקרים, מאז אשר הביאני צור ישראל וגואלו ב"ה[15] ברחמיו המרובים אל אדמת הקודש, גברו עלי המוני טרדות נעימות, מרהיבי לב ומחזקי נפש, מרוב חמדת ידידות ארץ חמדה, ומפגישות ידידותיות של אהובים ורעים, רבים ושלמים, גדולים וטובים, ציבור וסיעות, כנסיות וחבורות, יחידים וקיבוצים, אשר באהבת עולם, בידידות נועם פגשוני ולבבוני להתחזק ולהתאמץ יחד בימין ד' רוממה, לחזק דגל הקודש לרומם נס התורה והיראה הטהורה על אדמת הקודש ברוב עוז ותעצומות בעזה"י[16]. ועתה כעת עודני עצור איזה ימים פעה"ק[17] יפו, ומוטרד בבקרת הישוב החדש, נושא קץ המגולה של הררי קודש, ובעזה"י[18] נקוה לשוב למכון בית חיינו ירושלים, אחר ש"ק[19] הבעל"ט[20] בעה"י, יעזרנו השי"ת[21] ע"ד[22] כבוד שמו, ויהיה עם ידינו בכל מעבדנו ויזכנו כולנו יחד לרומם את נס קודש ד' ודגלו.

ועתה חביבי היקרים כתר"ה[23] התאמצו נא בעבוה"ק[24], ולמען ירושלים לא ישקטו, לפאר את כבוד הסתדרות קדשנו, למען דעת כל עמי הארץ כי בשם ד' הננו דוגלים, ולאור תורתו אנחנו הולכים במקום בית חיינו. הרבו חברים להסתדרותנו הקדושה, הרבו פעלים ליסוד הפונד הרליגיוזי, [הקרן הדתית של "דגל ירושלים"] אוצר הקודש שלנו המוכן לכנס אליו את כל הכחות הכספיים המיועדים למטרות קדושות על אדמת הקודש, שיהיו מועמדים תחת ידי שלמי אמוני ישראל, הנאמנים בקדושת התורה, וקדושת ישראל וארצו באור ד' אשר בלבבם, ובלהבת אש קודש ואמונת אומן אשר בנפשם, ובזה יתרומם כל הכח אשר לעם ד' על אדמת הקודש, והמעמד הגשמי של עמנו יתבצר על אדמתו כתכונה של הצמחת אור גאולה וישועה קרובה בעזה"י.

הנני כעת עדין מוטרד מאד, ולא הי'[25] הזמן מספיק להחל בסדרים ממשיים, אבל ב"ה גדולה היא התקוה, אור השלו'[26] זורח על אדמת הקודש, ת"ח[27] שבא"י[28] מתאחדים ומתאגדים, כבוד התורה מתחיל להיות הולך ועולה, וזהרורי תשובה נכרים גם במקומות הרחוקים, סימנים טובים להתעודדות עקבות פדות עמנו, והליכות צעדי ישועת ד' על חבל נחלתו מתחילים להיות מורגשים. רבים הם הפרטים שנקוה בעה"י להאריך בהם במכתבים הבע"ל[29], כעת הנני מוכרח לקצר, ואחכה בזה על מכתב קדשם, בפרטן של דברים בעניני הפעולות, אשר נפעלו, ושעוד עתידים להיות נפעלים אצלם לטובת תחיית ארץ חמדתנו באור קודש ד' אשר לישראל. והי'[30] זה שלו' וברכת עולמים בכוח"ט[31] וכט"ס[32] כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] דוש"ת[35] באה"ר[36] חותם בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שלו' - שלום
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. בעי"ת - בעיר תהילה
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. וכ' - וכבוד
10. היו"ר - היושב ראש
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. רמ"צ - רבי משה צבי? / רבי מאיר צבי - שם אדם
13. הבע"ב - הבעל הבית
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ב"ה - ברוך השם
16. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
17. פעה"ק - פה עיר הקודש
18. ובעזה"י - ובעזרת השם יתברך
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. השי"ת - השם יתברך
22. ע"ד - על דבר

23. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
24. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
25. הי' - היה
26. השלו' - השלום
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. שבא"י - שבארץ ישראל
29. הבע"ל - הבא עלינו
30. והי' - והיה
31. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
32. וכט"ס - וכל טוב סלה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אלול תרע"ט - ירושלים **נמען:** הרב משה קליערס, רב טבריה

ברכת השנה והתנצלות על עיכוב תשובותיו. כשיסתדרו ענייניו בירושלים יתכנסו לכונן את 'הסתדרות ירושלים', והרב קליערס יהיה מהבונים.

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- הזמנה להסתדרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח אלול עטר"ת[2], עה"ק[3] ירושלים ת"ו[4].

שפעת שלו'[5] וברכת השנים וכוח"ט[6] לכ'[7] ידיד יקר מפנינים הרב הגאון המובהק צדיק ונשגב סוע"ה[8] מו"ה[9] משה קליערס [הרב משה קליערס, רבה של טבריה; ראו (כרך ב', אגרת תרכד)] שליט"א[10] הגאב"ד[11] דעיה"ק[12] טבריא ת"ו. אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

עם ברכתי המלאה אהבה עזה עמוקה להדר"ג[15] שליט"א בכוח"ט[16] לאוי"ט[17] ורוממות קרן קדושת ישראל ותוה"ק[18] באור ד' על אדמת הקודש, אבקש מטו מהדר"ג[19] חביבי על מניעת תשובתי על איזה מכתבים שקבלתי ממנו, מפני העומס והטרדה, ואת מדת טובו הסליחה. אקוה בעה"י[20] כשירחיב ד' לנו ויסודרו ענינינו פעה"ק[21] ת"ו ברחמיו המרובים נתכנס יחד לעבוד עבודת כנוסנו הקדוש לרומם דגל ירושלים ולכונן את ההסתדרות הקדושה בקדושת אור מלך חיים הבוחר בעם קדשו לעד ובארץ חמדתו לעולמים, "הסתדרות ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] וכתר"ה[22] יהי'[23] בעה"י מהבונים והמחזקים את ידי הנושאים את דגל הקודש לשם ולתהלה ולתפארת, להיות לפינת יקרת ולמסלול ודרך הקודש של צמיחת ישועת אמת לעם הקודש גאולי ד' על אדמת הקודש אשר נאהב סלה. והי'[24] זה שלו' וברכת אהבה נאמנה בכוח"ט בספרן שצ"ג כנה"ר[25] ונפש ידי"ע[26] צמיד אהבתו ודוש"ת[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
7. לכ' - לכבוד
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאב"ד - הגאון אב בית דין

12. דעיה"ק - דעיר הקודש
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. להדר"ג - להדרת גאונו
16. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
19. מהדר"ג - מהדרת גאונו
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. פעה"ק - פה עיר הקודש
22. וכתר"ה - וכבוד תורתו רום הדרתו
23. יהי' - יהיה
24. והי' - והיה
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תר"פ **נמען:** הרב זלמן פינס

אחרי טרדות רבות הם נכנסים כעת לדירה קבועה בירושלים. התעמולה ל'הסתדרות ירושלים' תימשך במרץ, ובקרוב יודיע על תוצאות מעשיות. הרב קוק שמח לשבת 'בתוך עמי', בהמון מכבד, ונס השלום והאחווה מוכן להתנוסס.

עיקרי הדברים

- דירה קבועה בירושלים.
- המשך התעמולה.
- שבת בתוך עמו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ה' תשרי פ'

ידידנו היקר הרב המאה"ג[2] הגביר המרומם מו"ה[3] זלמן פינס [ראו (כרך ג', אגרת תתקסב)] שלום וברכת השנים מציון ומקודש באה"ר[4] אחדשה"ט[5] באה"ר[6]

ידידי, ימים רבים עברו עלי בטרדות רבות ושונות מאז אשר זיכני השי"ת[7] לבא לעיה"ק[8], עד אשר כעת הננו כבר קבועים ביסוד מקום דירתנו פעה"ק[9] ת"ו[10] להכנס אליה באלה הימים, יתן ה' להצלחה ולברכה. את התעמולה ע"ד[11] הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] נקוה בע"ה[12] להמשיך במרץ בעז ד' בישע אשר תאמצנו, ובקרוב נקוה להודיע מתוצאות המעשיות שהננו קרובים ועומדים בעה"י[13] להגשימם בחיים בעה"י, לרומם קרן ישראל לפאר כל קודש ד' על עמו וארץ חמדתו והעיר אשר נקרא שם קדשו עליה עדי עד. ת"ל[14] שחנני ד' לשבת בתוך עמי, בתוך המון חביב, מכבד [ומחבב] ונותן ערך להגיוני לבבנו ולכל מערכי רוחנו, לשם ד' עמו וארצו. ונס השלוה האחוה והידידות הכללית המקפת את כל עם ד' הגוי כולו [שהנ הנהו] תמיד מוכן הוא בע"ה להתנוסס לתהלה מהררי קודש, ועמו יחד רוממות דגל הקודש [בחופשה] ברוממות בתפארת וגדולת נפש, למען דעת כל עמי הארץ, החיצוניים והפנימיים, כי קודש ישראל שרבים משלמים מרבבות אחינו טהורי הלב הפזורים בקצוי הארץ יתאגדו עמנו שכם אחד לכונן את ירושלים לתהלה בארץ כעת הנני מוכרח לקצר ואו"ש[15] וברכת השנים באה"ר כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18] מלונ"ח[19] מברכו בגמח"ט[20] וכט"ס[21].

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. המאה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. באה"ר - באהבה רבה
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה

7. השי"ת - השם יתברך
8. לעיה"ק - לעיר הקודש
9. פעה"ק - פה עיר הקודש
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. ע"ד - על דבר
12. בע"ה - בעזרת השם
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. ת"ל - תודה לא-ל
15. ואו"ש - ואומר שלום
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
20. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
21. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מרחשון תר"פ **נמען:** הרב ח' דייכעס, לידס

הרב קוק מסביר את עבודת 'הסתדרות ירושלים' שהחל בגולה: התעוררות תנועה כללית ממקור הקודש בתוך התחייה הלאומית, שהולכת עכשיו רק בדרך חול. העבודה מתפתחת עכשיו בירושלים, והרב קוק מבקש שהרב ורבני אנגליה יבואו לעזרה.

עיקרי הדברים

- מטרת 'הסתדרות ירושלים'.
- המרכז בירושלים.
- בקשת עזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ה' מר-חשון תר"פ[2].

להגר"ח[3] דייכעס ליערז [הרב ישראל חיים דייכס, רבה של לידס] מה מאד תגל נפשי הנדכאה אם יזכני הדרת גאונו מדי פעם בפעם בדברי קודשו הנחמדים. והנה עבודתי אשר החילותי בגולה, בעניני הסתדרות "ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] אולי צ"ל[4] והבהירה. שתוכנה היא התעוררות תנועה כללית ממקור הקודש [בעצם] התחיה הלאומית ההולכת לה במצעדיה רק בדרך חול, אשר לא תוכל תפארת ישראל להגלות בה, כי אם כאשר יזרח אור של תנועת תחיה לאומית של קדושה, במעוז אור ד' ורוממות אמונה טהורה בגאון ועוז. עבודה זו ב"ה היא הולכת ומתפתחת פה במרכז כל חיי עם ד', וגדולות נקוה ממנה לישר כל מעקשים, ולפאר את כבוד ישראל וארץ ישראל בעיני כל הגויים. אקוה שהדרת גאונו ויתר אוהביו הרבנים שיחיו במדינה יבואו לעזרתנו, למען ד' וקדושת תורתו וכבוד עם קדשו ואדמת הקדש ועיר תפארתנו מכון בית מקדשינו.

והיה זה שלום וברכה נאמנה באהבה רבה כנה"ר[5] ונפש ידי"ע[6] דורש שלום תורתו מלונ"ח[7] מהר הקדש מירושלים.

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. להגר"ח - להגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
4. צ"ל - צריך להיות
5. כנה"ר - כנפשו הרמה
6. ידי"ע - ידידו עוז
7. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א מרחשון תר"פ **נמען:** הרב שלום יצחק לעוויטאן, רב כריסטיאניה (אוסלו)

הרב קוק מודה על ברכותיו. עם קביעת המרכז בירושלים מבססים את עבודת 'הסתדרות ירושלים'. בארץ מתברר עוד יותר שרק בדרך זו יתבסס יסוד התורה, וזה גם יסוד ההכרה המדינית של האומות. הרב קוק מבקש להרבות חברים והכנסות ולארגן את הקבוצות שבמקומו.

עיקרי הדברים

- תודה על ברכות.
- המרכז בירושלים.
- הרבות חברים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה י"א מר-חשון תר"פ[1]

לכבוד ידי"ע[2] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[3] מו"ה[4] שלום יצחק לעוויטאן [הרב שלום יצחק לויטן, רבה של כריסטיאניה (אוסלו); ראו (כרך ג', אגרת תתעט)] שליט"א[5]

האבד"ק[6] כריסטיאנא, וכא"ל[7] שוי"ר[8]. אחדשה"ט[9] באה"ר[10], הגיעוני דבריו היקרים וברכות ידידותו הנאמנות, וכמים הפנים לפנים הנני להשיב לו את תודתי וברכתי היוצאת מקרב לבי, ובזכותא דא"י[11] יתברך ממקור הברכות בכל טוב ואושר, ואך שלום ושלוה יהיו באוהלו, ובחסדי צור ישראל וגואלו, המצמיח זרע ישועה לעם סגולתו בחבל נחלת קדשו, נזכה לראות מהרה ברוממות קרן התורה והיהדות ואור גאולה שלמה ואמיתית על אדמת הקדש, ובהופעת רוחה והדרה לכל אחינו בית ישראל עדר ד' בכל תפוצותיהם וגלויותיהם, ונסו יגון ואנחה, בשוב פדויים לציון ברינה לשוש בנחמת ירושלים. ועם זה הנני להודיעו כי עתה, בקביעות מרכזינו פה עיר קדשינו ותפארתינו ת"ו[12], הננו עומדים לסדר ולבסס את עבודת הקודש של ההסתדרות ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בע"ה[13], והרמת דגלה הגדול כראוי לגודל עבודתנו הכללית ולחשיבות השעה הזאת, למען השעה הזאת, למען ישראל ותורתו וארה"ק[14], אשר פה על אתר הננו רואים עוד ביתר בירור, כי רק בדרך הקודש הזאת של התעוררות התנועה הפנימית של המשכת כלל ישראל לא"י[15] ולקוממותו האמיתית בה, באור ד' בקדושה ובטהרה. ועבודת ההסתדרות הכללית הגדולה המיוחדת לזה באדירות רוח וגודל פעלים, בסידורי החיים הרוחניים והקדושים, שיתכוננו יחד עם הסידורים הגשמיים והחילוניים, ע"י[16] כל הכוחות הראויים לזה בע"ה, אך בזה יתחזק ויתבסס באמת יסוד התורה וקדושת ישראל בארץ חייו, שהוא גם יסוד הקביעות והבטחון של הסיוע וההכרה בתהלוכות המדיניות מצד אומות העולם וראו גויים צדקנו וכל מלכים כבודנו, בשום ירושלים תהלה בארץ, וקורא לנו עם הקודש גאולי ד', ע"כ[17] גם להבא, ומעתה ביתר שאת ויתר עוז, יתחזק כ"ת[18] שיחי'[19] בעבודת קודשינו זאת, להרבות חברים והכנסות מעשיות פומביות, ולסדר את קבוצות החברים שכבר נספחו אל דגלינו במקומו דכ"ת[20], ולעורר ולהפיץ

את הרעיון הקדוש הזה ואת פעליו בכל מקום שיד השפעתו תגיע, ונועם ד' יהיה עלינו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול.

והיה זה שלום וברכת ד' באה"ר כנה"ר[21] ונפש דוש"ת[22] מהר הקדש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ידי"ע - ידידו עוז
3. תו"י - תורה ויראה
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האבד"ק - האב בית דין קהילת
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. דא"י - דארץ ישראל
12. ת"ו - תבנה ותכונן
13. בע"ה - בעזרת השם
14. וארה"ק - וארץ הקודש
15. לא"י - לארץ ישראל
16. ע"י - על ידי
17. ע"כ - על כן
18. כ"ת - כבוד תורתו
19. שיחי' - שיחיו
20. דכ"ת - דכבוד תורתו
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשון תר"פ **נמען:** הרב מ"י הלוי עפשטיין, רב שפילד

על הקול הקורא של 'אגודת שלומי אמוני ישראל': ודאי דבר גדול לחזקו, אבל אין זה פוגע בעבודת 'הסתדרות ירושלים', שהיא 'הבסיס הפנימי' לחיי היהדות בארץ, ועליו להתחזק בה.

עיקרי הדברים

- תמיכה באגודת שלומי אמונים.
- ההסתדרות היא הבסיס.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ב מר-חשון תר"פ[2].

לכבוד הרב הגאון הנודע לשו"תי[3] אוצר תו"י[4] מוהרמ"י[5] הלוי אפשטיין שליט"א[6]

האבד"ק[7] שעסיעלד. [שפילד שבאנגליה] לפני נוסעי מלונדון הגיעני מכתבו היקר, ומאז נטרדה לי השעה ולא עלה בידי להפנות לתשובה כהלכה, ואת מעכ"ת[8] הסליחה. והנני להביע לו את תודתי מקרב לבבי על ברכתו הנאמנה, ויה"ר[9] שנראה במהרה בקרוב באור ישועה וגאולה שלמה ברוממות קרן התורה והיהדות וקוממות עמנו וארץ חמדתנו בטוב ד' על עמו ועל נחלתו למען שמו הגדול. וע"ד[10] שאלתו ע"ד[11] הקו"ק[12] של "אגודת שלומי אמוני ישראל", ["אגודת ישראל"] בודאי דבר גדול הוא לחזק ולתמוך את הכנוס לצדיקים הזה, ולהגביה בזה את כחם והשפעתם, על שומרי תורה ומצוה והיהדות הנאמנה בארצנו הקדושה ת"ו[13].

אמנם אין זה פוגע כמובן, כלל וכלל בעבודתינו העיקרית של ההסתדרות "ירושלים", ההסתדרות המיוחדת והכוללת ליסוד הקודש בחיי האומה בארצנו הק'[14], אשר תמיד מתברר כאן הדבר ביותר, כמה עבוה"ק[15] הזאת אך היא הבסיס הפנימי הקיים להחזקת חיי היהדות האמיתיים בארה"ק[16], וכמה היא מוטלה על כל יראי ד' וחושבי שמו, בפרט עתה בהקבע מרכז הסתדרותינו הק' פה עיה"ק[17] ירושת"ו[18], ובודאי גם מעכ"ת יתחזק בכל עוז, לעורר ולהרבות פעלים למען עבודת קודשינו זאת, בנועם ד' עלינו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[19] כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] מלונ"ח[23].

אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. לשו"תי - לשם ולתהלה
4. תו"י - תורה ויראה

5. מוהרמ"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, י (למשל: משה + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האבד"ק - האב בית דין קהילת
8. מעכ"ת - מעלת כבוד תורתו
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. וע"ד - ועל דבר
11. ע"ד - על דבר
12. הקו"ק - הקהילה קדושה
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. הק' - הקטן
15. עבוה"ק - עבודת הקודש
16. בארה"ק - בארץ הקודש
17. עיה"ק - עיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
19. באה"ר - באהבה רבה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
23. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשון (תר"פ) **נמען:** ועד הרבנים בלונדון (הרב י"צ יונג, הרב ד"ר א' שאנפעלד)

מאז ששב לירושלים תכפו עליו טרדות של ידידות, של עבודה, 'וגם טרדות צערי'. הרב קוק מבקש להמשיך את הקשר. בארץ מתברר שרק הסתדרות מיוחדת, הכוללת את כל בית ישראל, תבטיח שענייני הקודש יהיו 'ברשותם של שלומי אמונים גדולי התורה', בלי שלטון של שיטות אחרות. הרב קוק מבקש להרבות חברים ואגודות, לחזק את הוועדים ולהיות בקשר קבוע, וגם לשמוע על מצב היהדות בקהילת 'מחזיקי הדת'.

עיקרי הדברים

- טרדות וצער.
- ענייני הקודש בידי שלומי אמונים.
- הרבות חברים.
- מצב 'מחזיקי הדת'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ג מר-חשון. [ככל הנראה תר"פ (1919), חודשים אחדים אחרי שובו של הרב קוק לארץ ובואו לירושלים]

מעלת כבוד ידידי נפשי הרבנים הגאונים המובהקים שרי התורה והיראה גדולי התושיה ורבי הפעלים, חברי ועד הרבנים שליט"א[2] [ועד הרבנים של "דגל ירושלים" בלונדון] בע"ם[3] לונדון, ועל פקודתם כבי הרב הגאון וכו'[4] מוהרי"צ[5] יונג [הרב ד"ר מאיר צבי יונג; ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] שליט"א, וכבי הרב הגאון וכו' מהר"א[6] ד"ר[7] שאנפעלד [הרב ד"ר אביגדור שנפלד, רב קהילת "עדת ישראל" בלונדון] שליט"א, כולם בכלל ולפרטם יעמדו על הברכה מארץ חיינו ועיר קדשינו ותפארתנו ת"ו[8], אשר שם צוה ד' את הברכה, [תהלים קלג, ג] אהבה רבה ואהבת עולם כראוי ליקרת מעכ"ת[9], ולעז ידידותינו התלויים בדבר ד' וברית תורתו ומצוותיו על עם קדשו.

הנה מאז השיבני ד' אל המנוחה ואל הנחלה [דברים יב, ט] בעיר עז לנו [על פי ישעיהו כו, א] וקדוש משכניו, [על פי תהלים מו, ה] תכפו עלי המוני טרדות שונות טרדות ידידות עם ד' וארצו, וטרדות עבודת הקדש אשר להם. בפרט בשעה הגדולה הזאת של הצמחת קרן ישועה בארץ חמדה, [אחרי הצהרת בלפור והכיבוש הבריטי; הרב קוק נתמנה אז לרבה של ירושלים] בהגלות גודל העלילות לעיני כל בשר, טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם אויר חיי נשמות וגם טרדות צער ל"ע[10], יואל ד' וישמחנו מהרה בישועתו השלמה והאמיתית לעם סגולתו בחבל נחלתו, [על פי דברים לב, ט] ברוממות קרן תורתו והוגי יראיו וחושבי שמו, [רווח] והצלה לכל אחב"י[11] בכל נפוצותיהם ופזוריהם, וישגבנו עוז וחיל לעבודת קודשו ועבודת ישראל עמו, עבודה תמה וקימה ופוריה.

ובכן לא יכולתי לצערי לפנות ולכתוב לכת"ה[12] כאשר עם לבבי ואתם הסליחה. ואקוה כי מעתה יהא קשר הדיבור של חבה בדברים שבכתב מצוי ותכוף ביניינו, בהמשכת עוז הידידות ואהבת אמת שחוברה לנו מעת אשר מאת ד' היתה זאת בימי נדודי בגולה, [שנות שהותו של הרב קוק בשווייץ ובלונדון, תרע"ד–תרע"ט] לעבוד

אתם בעבודת הקודש במחנם הגדול מרובה האוכלוסין, שיהא לה המשך וקיום חזק גם להבא, וגם ביתר שאת ועוז לשאת פרי ברכה לתקומת התורה והיהדות, ולבנין אומתנו וארצנו הקדושה ביסודן האמיתי, שהוא יסוד תוה"ק[13] וחיזוק כונניותה ומוסדותיה אמוניה ותופשיה. ביחוד בשובי עתה ב"ה לעבודת הקודש לעיר הקודש תובב"א[14], ובקביעות לשכת המרכז של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" פה במקום מרכזנו האמיתי, ואחרי ראותנו פה במקום המעשה ומכון החיים של [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] ישראל, על אחת כמה וכמה שרק בדרך הקודש הזאת של התיחדות ההסתדרות המיוחדת לבסס עבודת האומה הישראלית, בסידור חיינו בארץ ישראל. ההסתדרות שתקיף את בית ישראל כולו, להתעוררות קדושה וטהרה של כונניות עבודת בנינו ותחיתו בארצו הקדושה, והצמחת קרני ישועתו ברוח ד' אשר עליו ובדברו אשר בפיו, ולקביעת שלטונם והנהגתם של עניני הקודש של ישראל בסידור החיים והתחיה באי"י[15], שתהיה דווקא ברשותם של שלומי אמונים גדולי התורה ומחזיקיה ושומריה, בלי השפעת שלטון והנהגה של רשות שיטות אחרות, שאך בזה יתכונן באמת יסוד התורה והיהדות בחיי ארץ קודשינו, ויתחזקו ויתקיימו כל מפעלינו בה, ויהא גם למען חיים וקדושה לכל כלל ישראל פזורי הגולה, ולעוז ותפארת לעיני כל הגויים וכל הממלכות, וראו כולם כי שם ד' נקרא עלינו, [על פי דברים כח, י] על עירנו ועל נחלתינו, אשר ע"כ[16] מובטחני במעכ"ת[17] ידידי נפשי, כי מעתה יעמדו על המשמר כל אחד במקומו, ובעז השפעתו ופעולתו למען עבודת הקודש הגדולה הזאת המוטלת עלינו, בפרט בעת הזאת, ועל כל בעל בעמיו ואשר שאר רוח לו, [על פי ויקרא כא, ד ומלאכי ב, טו] לראות ולהרגיש את דבר עתידות מעמד הדת והיהדות וחיי עמנו וארצנו, להשפיע ולהפיץ את רעיוננו הקדוש בכל ההזדמנויות והדרכים הראויים לזה, לעורר ולעודד את הרוח לקדושת אה"ק[18] וסידור כח התורה והיהדות בתוכה בעוז ותעצומות, ובהקפה כוללת ושלמה להרבות חברים ואיגודים חדשים יחידיים וצבוריים, ולחזק את הישנים ואת הועדים שלנו אשר קבענו בלונדון וגם אשר בשאר מקומות, ובכל האפשר להיות בקשר קבוע אתם ואתנו בזה.

וד' אלוקי ישראל ישרה שכינתו ואור נעמו במחשבותינו ובפעלינו, להגדיל מעשינו ולהאיר נתיבותינו באורח צדיקים, להגדיל תורה ולהרבות קדושה בקידוש שמו יתי'[19], על עמו ועל כל מעשיו, ובהופעת גאולת עולמים בשובו את שבות עמו למכון קדשו ותפארתו. כן מה מאד נכספתי להודע כפעם בפעם ממעמד היהדות במח"ק[20] ומעוז פעולתם, כפי אשר נדברנו למשמרת הדת והיהדות הנאמנה הצריכות כ"כ[21] לחזק בדק ולגדור פרץ ולשובב נתיבות. [על פי מלכים ב יב, ו; יחזקאל כב, ל; ישעיהו נח, יב] יהא ד' אתנו ויראנו בתשועת תורתו ועמו, בארצם הקדושה ובכל תפוצותיהם.

והיה זה שלום וברכה ואהבה נאמנה כנפשם הרוממה ונפש ידי"ע[22] קשור בחבת נפשם חותם ברכה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. בע"ם - בעיר המלוכה

4. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
5. מוהרי"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. מהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ד"ר - דוקטור
8. ת"ו - תבנה ותכונן
9. מעכ"ת - מעלת כבוד תורתו
10. ל"ע - לא עלינו
11. אחב"י - אחינו בני ישראל
12. לכת"ה - לכבוד תורתו הרמה
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
15. באי"י - בארץ ישראל
16. ע"כ - על כן
17. במעכ"ת - במעלת כבוד תורתם
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. יתי' - יתברך
20. במח"ק - במחזיקי הדת (בלונדון)
21. כ"כ - כל כך
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** ר' בנימין ליב דייכאווסקי, פרנס 'מחזיקי הדת', לונדון

תודה על דברי ניחומים. 'בעצם ימי שמחת לבבנו', כשזכו לשוב ונפגשו בחיבה מכל הכיתות, 'נהפכה שמחתנו לתוגה בפתע פתאום'. הרב קוק מבקש ברכה לקהילה, ולעורר את פעילות 'הסתדרות ירושלים'.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- שמחה שנהפכה לתוגה.
- עידוד ההסתדרות בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלם ת"ו[2], יום ו' לחדש כסלו תר"פ[3]

שלו'[4] וברכה באה"ר[5], לכ'[6] ידי"נ היקר והנכבד בתו"י[7] וכל מרה נכונה. מו"ה[8] בנימין ל'כ דייכאווסקי [ר' בנימין לייב דייכובסקי, פרנס קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שבה כיהן הרב קוק] שליט"א[9],

פרנס עדת קודש היקרה מחזיקי הדת יצ"ו בלונדון. וככ"ב היקרים ונכבדים שי'[10] לאוי"ט[11] אחדשה"ט[12] באה"ר, ממצר נפשנו, בעת יגון אשר הוגה ד' אותנו ביום חרון אפו בעוה"ר[13], הנני מציג את רגשי תודתי לכבודו החביב, בעד דברי תנחומותיו היקרים והחביבים לנו. ב"ה הצדיק, על יושר משפטיו ודינו הצדק, אשר השביענו ממרומים בעצם ימי שמחת לבבנו, בהלו נר החדוה [איוב כט, ג] הכבוד והחבה מעברים שונים עלינו. בזכייתנו לשוב אל אדמת הקדש ולעיה"ק[14]. ות"ל[15] שבכלל נפגשתי מרוב הכתות והמפלגות בעם ד' יושבי אה"ק[16] בכ"כ חבה וחדות כבוד, אשר הרהיבוני בענות צדקם. [על פי שיר השירים ו, ה; תהלים מה, ה] והנה נהפכה שמחתנו לתוגה בפתע פתאום בעוה"ר, ירחם ד' ויחננו לעבוד במנוחה והשקט עבודתו ועבודת עם קדשו וחבל נחלתו, אשר לזה עיני ולבי נשואות כל-הימים. ומהרה יאיר לנו אור ישע ופדות, וירום קרן לעמו.

ופתחון פה יתן ליראיו [על פי נוסח "ובכן תן כבוד" בתפילת הימים הנוראים] ולמחכי ישועתו ותפארתו, והי'[17] שלו' כנה"י[18], ונפש ידי"ע[19] דושה"ט[20] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

ימסור נא חביבי את ברכותי העמוקות ורגשי אהבתי, לכללות עדת קודש היקרה החרותה עמנו על לבבי לאהבת עולם. וביחוד ליח"ס[21] המקושרים באהבה גלוי' אהבת עולמים בלבבי ונפשי. ומה מאד אבקשו לעורר את מפעלות הסתדרותנו הקדושה "ירושלים". ["דגל ירושלים"] אשר בעה"י[22] גדולות נוכל לקוות ממנה לימים הבעל"ט[23], לעודד לב [כ...] עם ד', תמימי הלב וישרי הדעת, החוכים לצעדי ישועה וצמח גאולה, באופן המרהיב את הלב הכמה לאור ד' ולקדושת יפעת כבוד כל קודש בישראל באמת ואמונה, אשר על ידי תנועת קודש זו יגלה ההוד וההדר הכללי, המלא בחיי ליחידי סגולה נשמת עם ד' השוקקה

אל קדושת נאות הקודש, לכל הכבוד של התחיה הלאומית בישראל, [ובאמת] אך בתוכה היא גנוזה בעזה"י[24], ידי"ע ה"ק[25]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שלו' - שלום
5. באה"ר - באהבה רבה
6. לכ' - לכבוד
7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שי' - שיחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
14. ולעיה"ק - ולעיר הקודש
15. ות"ל - ותודה לא-ל
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. והי' - והיה
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
21. ליח"ס - ליחידי סגולה
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
24. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
25. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' כסלו תר"פ **נמען:** ר' עזריאל בליהמן (שוחט ובודק)

תודה על ניחומים על 'הנפש היקרה התמה והעדינה' שנלקחה 'בעצם ימי שמחתנו בעלותנו'. הרב קוק מבקש שיוסיף לפעול למען 'דגל ירושלים' עם שאר הרבנים והעסקנים.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- עידוד לפעול לדגל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ט' כסליו תר"פ[2]

ידידי היקר המופלג בתו"י[3] ובעדינות רוח מ' עזריאל בליהמן [שו"ב[4] בק"ק...] ממעמקי לבבי הנני להביע לכבודו בזה את ברכותינו ותודתנו הרבה על דברי נחמתו היקרים לשבר צרותינו הנוראה, אשר פגעה בנו יד ד' שופט צדק ופועל תמים, להעלות מאיתנו לגנזי מרומים במעלת קדושים את הנפש היקרה [ככל הנראה בתו של הרב קוק, אסתר יעל, שנפטרה זמן קצר לאחר שובו לארץ; ראו (כרך ד', אגרת תתקפז)] התמה והעדינה, בעצם ימי שמחתנו בעלותנו ושובנו אל הקודש, בע"ה[5], לתנחומות עליון עינינו נשואות, שינחמנו ויעודדנו בנחמות ציון וירושלים, ישועתו השלמה ובמהירות פדות והצלה לכל פזורי בית ישראל, ויחזקנו ויאמצנו לעבודת קדשו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול. בזה אקוה שגם כי[6] יוסיף אומץ גם להבא במעוז דגל קדשינו בטהר לבבו והכרתו הנאמנה, ועאכו"כ[7] ברכזנו ובכוננו את עבודתינו הקדושה, פה עיר קדשנו ותפארתנו, שבשמה אנו דוגלים, ואשר פה מתברר ביותר כי אך בדרך הקדש הזאת של הגברת תנועתנו והסתדרותנו הק'[8] "ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] יתוכנן יסוד תוה"ק[9] בחיי עמנו ויתבסס כל בנין בית ישראל בארץ נחלתו באור ד', אשר ע"י[10], ויחד עם שאר חברנו הרבנים והעסקנים הנאמנים לדגלנו, ישתדלו לחזק ולאמץ את עבוה"ק[11] ולהפיץ את רעיוננו הקדוש, להרבות פעלים בכל הדרכים הראויים לזה ונועם ד' יהי'[12] עלינו.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. בתו"י - בתורה ויראה
4. שו"ב - שוחט ובודק
5. בע"ה - בעזרת השם
6. כי - כבוד
7. ועאכו"כ - ועל אחת כמה וכמה
8. הק' - הקטן
9. תוה"ק - תורתנו הקדושה
10. ע"י - על ידי
11. עבוה"ק - עבודת הקודש
12. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' כסלו תר"פ **נמען:** מר יעקב פערלאוו

תודה על מכתבו. הרב קוק מבקש עזרה בהפצת 'הסתדרות ירושלים', שערכה מתברר בארץ. אחרי הטרדות וה'יצער פרטי' הם מסדרים את העבודה בירושלים.

עיקרי הדברים

- תודה.
- בקשת עזרה להסתדרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ט' כסליו תר"פ[2] כבי' ידיד היקר והנכבד מאד מ"ר[3] יעקב פערלאוו. ב"ה על החוה"ש[4] אשר אתנו פה החיים בארץ החיים ת"ו[5]. קבלתי מכתבו היקר עם בשורת החוה"ש אשר עמו ת"ל[6], וברכות ידידותו הנאמנות, שאני מודה לו עליהן מקרב לב. וגם על שאר הענינים המעניינים אשר בדעת כי[7] לכתוב לי על אודותם באריכות. כן אקוה שגם להבא יעמוד כי ידידי על המשמר לעזור בכל האפשרות וההזדמנות. והתפשטותה של תנועתנו והסתדרותנו הק'[8] "ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] אשר ביחוד פה באויר דא"י[9] ובעיר קודשינו ותפארתנו מתברר ביותר גודל ערכה והכרחיותה, לישור דרך הקודש גאולים ולהצמחת קרן ישועה אמתית, בהתעוררות תחית ישראל הפנימית, לבסוסה ויסודה של כל עבודת עמנו בארצנו הק' ברוממות קרן תוה"ק[10], ואשר אחרי הטרדות הרבות הכלליות והפרטיות, טרדות נועם אויר חיי [נשמות] עם שמחת עלותינו ושובינו לבית חיינו, וטרדת עבודה ויגיעה וצער פרטי ל"ע[11] [ראו (כרך ד', אגרת תתקצ)] ד' יעודדנו ויחזקנו לעבודת קדשו למען [עמו] ונחלתו, הננו עומדים עתה בסדורה וברורה של העבודה הכללית הקדושה הזאת פה בעיר בירתנו הק' ת"ו.

והנני מברכו להתבשר אך טוב מכב"ב[12] באשר הם שם. בצפית ישועה שלמה גאולה קרובה.

1. ב"ה – ברוך השם
2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
3. מ"ר – מר
4. החוה"ש – החיים והשלום
5. ת"ו – תבנה ותכונן
6. ת"ל – תודה לא-ל
7. כי – כבוד
8. הק' – הקטן
9. דא"י – דארץ ישראל
10. תוה"ק – תורתנו הקדושה
11. ל"ע – לא עלינו
12. מכב"ב – מכל בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א כסלו תר"פ **נמען:** ד"ר ב' רבל, ראש ישיבת רבי יצחק אלחנן, ניו יורק

הנסיעה לאמריקה נמנעה, ובארץ התברר עד כמה דחופים העניינים: אי אפשר שירושלים תרכז רק את הצעירות החילונית דרך האוניברסיטה. יש להתחיל בבניין ובקרן לישיבה המרכזית, ואחר כך לקבוע תוכנית בהסכמת חכמי הדור. הרב קוק שואל על נדבת גיסיו של הרב לוינטל, ומספר על מגרש עם בניין שאפשר לקנות. הישיבה היא אחד מסעיפי התנועה, שתפעל 'בחופש מוחלט' וביחס ידידותי לחילונים. החלו צעדים לבית דין כללי.

עיקרי הדברים

- הישיבה מול האוניברסיטה.
- קרן ובניין תחילה.
- נדבת הגבירים.
- בית דין כללי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה י"א כסליו תר"פ[1]

לכבוד הרב הגאון החכם הנעלה מר ד"ר[2] רעוול [הרב ד"ר דב רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק] שליט"א[3]

ר"מ[4] בישיבת הגאון ריי"א זי"ל[5] בנוי-יארק יצ"ו[6] אחדשה"ט[7] באה"ר[8]. הנה מאת ד' היתה זאת, שנמנעה נסיעתי לאמריקא אשר עלתה לפנינו במחשבה, בשביל מחשבות רבות ערך לחיי עמנו על אדמת הקודש. וכאשר באתי ב"ה[9] אל מחוז חפצי, ונקבעה דירתי פעיה"ק[10] ת"ו[11], ראיתי עד כמה גדול הוא הערך של אותם הדברים אשר למענם חפצתי לנסוע לאמריקא, ועד כמה הדבר נוגע עד נפש עמנו, ושאי אפשר לדחותם כלל, כי ים הזמן הולך וסוער. וע"כ[12] אקוה שחליפות המכתבים שבינינו, סו"ס[13] יובילו אותנו בע"ה[14] לאותה המטרה הראויה, שהיתה לה שאיפתי במחשבת הנסיעה. והנה מה שעומד על הפרק כעת הוא ענין הישיבה המרכזית, [ראשית הקמתה של ישיבת "מרכז הרב"] המוכרחת עכשיו להתיסד בעיר קדשינו, אין שום אפשרות לצייר, שירושלים עיה"ק[15] תהיה מרכזת רק את הצעירות החילונית ע"י[16] האוניברסיטה, [האוניברסיטה העברית, שאבן הפינה שלה הונחה בתרע"ח] והצעירות הקדושה המקודשת לתלמוד תורה ויראת שמים, תשאר פזורה בלא רכוז ורוממות רוח.

והנה תחלת כל דבר, צריכים אנחנו לגשת אל הבנין ואל יסוד קרן לתחלת ההספקה של ההוצאה, עד אשר תעמוד הישיבה הכן על עמדתה. ואח"כ[17] נציע יפה, ע"פ[18] הסכמת חכמי דורנו שי'[19], את פרשת הפרוגרמה וסידור התכנית כולה. וכאשר הודיע לי ידידנו הרב לעווינטאל שי', ע"ד[20] נדבת גיסיו הגבירים, יודעני נא כעת כת"ר[21] את פרטי הדברים, את הסכום שהם מקדישים ליסוד הישיבה ואת תנאי הדרישה שלהם, ויואל נא לזרזם במוקדם היותר אפשרי. והנה יש לנו פה לקנות מגרש יפה, שיש

בו ג"כ[22] בנין, שאמנם איננו מתאים לפי תכונת הישיבה שבתקותינו, אבל בכ"ז[23] יש לו ערך בתחילת הצעד, יודעני נא כת"ר כמה הוא הסכום שירצו גיסיו הנדיבים שי' ליתן על הבנין.

והנה יסוד הישיבה הוא אחד מסעיפי התנועה "ירושלים" הכללית, ההולכת ומתעוררת ע"י הסתדרותינו הק'[24] "ירושלים". והננו עובדים פה בעוד סעיפים רבים מתכנית העבודה הכללית. יואיל נא כת"ר לתן ידו עמנו, להגדיל את חיי תנועת הקודש בחופש מוחלט, בלא שום שעבוד לאיזה כח חילוני, וביחש ידידותי לכל העובדים החילוניים בעבודתם, בכל אשר אינם פוגעים בקודש לחללו, כי עינינו רואות כי רק דרך זה, הוא עלול להביא עמו את המציאות היותר מבורכת לחיי עמנו והקמת ביתו על אדמת הקודש. ע"ד יסוד בי"ד[25] כללי לירושלים ולא"י[26] בכלל, [ככל הנראה ראשית הדרך להקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל, בתרפ"א] אשר ממנו יש לקוות לתוצאות כח הרבנות בכל פזורי ישראל, כבר החילונו בע"ה לעשות איזה צעד שנקווה שיהי'[27] לברכה. פרטי הדברים אקוה להודיע לכת"ר[28] כאשר יתבססו הדברים יותר בעז"ה[29].

הנני מקוה שכת"ר[30] ישא ברמה את דגל קדשינו, דגל ירושלים, להאיר אור הקודש על תחיתנו הלאומית בצורה של חופש מוחלט ושחרור המלא של תוכן הקודש.

והנני בזה חותם כל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[31] ונפש דוש"ת[32] מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ד"ר - דוקטור
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ר"מ - ראש מתיבתא
5. ז"ל - זכרונו לברכה
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ב"ה - ברוך השם
10. פעיה"ק - פה עיר הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. וע"כ - ועל כן
13. סו"ס - סוף סוף
14. בע"ה - בעזרת השם
15. עיה"ק - עיר הקודש
16. ע"י - על ידי
17. ואח"כ - ואחר כך
18. ע"פ - על פי
19. שי' - שיחיה
20. ע"ד - על דבר
21. כת"ר - כבוד תורתו
22. ג"כ - גם כן

23. בכ"ז - בכל זאת
24. הק' - הקטן
25. בי"ד - בית דין
26. ולא"י - ולארץ ישראל
27. שיהי' - שיהיה
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. בעז"ה - בעזרת השם
30. שכת"ר - שכבוד תורתו
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תר"פ **נמען:** הרב דב לוינטל, רב פילדלפיה

אחרי שנפרדו בלונדון היה עליו להקדים את נסיעתו, ושם 'יסר יסרני ה' באסון נורא, בבתי הצעירה'. הרב קוק שואל על סכום נדבת הגבירים ומה יוקצה למגרש, כדי לקבוע ועד בניין. הם אינם מפריעים לעבודת החול, אלא מוסיפים לה הדרת קודש, וזה גם יחזק את המהלכים הפוליטיים. צריך תעמולה באמריקה ל'ירושלים': מהלך החול ילך במסילתו, ומהלך הקודש יקבע 'צביונו, שיטתו, רוחו, מפעליו ומשרדיו'.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- הישיבה - נדבה ומגרש.
- קודש לצד חול.
- תעמולה באמריקה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ג כסליו תר"פ[2].

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון המפורסם רב פעלים כליל תפארה מו"ה[6] דוב לעווינטאהל [הרב דב לוינטל, רבה של פילדלפיה] שליט"א[7]

האבד"ק[8] פילאדעלפיא יצ"ו[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11], ידידי ורב חביבי, מאז אשר התראינו בלונדון ובאהבה נפרדנו, אחר שלקחנו ביניינו חליפות דברים ע"ד[12] מחשבותינו, ע"ד רוממות הקודש בארץ חמדתנו ובעיר עז לנו, [תוכנית להקים בירושלים ישיבה מרכזית עולמית, כחלק מתנועת "דגל ירושלים"] רבות מחשבות היו עם לבי איך להחל לכונן את הדברים. וצמאתי מאד להודע מכת"ר[13] דברים ברורים ע"ד המצב, מצד תמימי הדעים [שעמנו] באמעריקא. אמנם אח"כ[14] מאת ד' היתה זאת שהייתי נדחק להקדים את נסיעתי לאה"ק[15] ולעקו"ת[16] ת"ו[17], ובעוה"ר[18] יסור יסרני ד' [תהלים קיח, יח] פה באסון נורא, בבתי הצעירה ע"ה[19] תנצב"ה[20], ונבהלה נפשנו מאד ד"י[21], כ"ז[22] גרמו עכובים למהלך העבודה שהיא חייבת כעת ללכת בזריזות גדולה, כי ים הזמן הולך וסוער ותופשי המשוט [יחזקאל כז, כט] להעוז הקודש צריכים להיות אמיצי לב ומזורזים לעבוה"ק[23], אמנם בדעתי להחל בעבודה והשי"ת[24] יעזרנו ע"ד כבוד שמו, עמו, ארצו, ונחלתו, נחלה זו ירושלים.

והנה ע"ד הישיבה [הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, שנוסדה כעבור ארבע שנים (מרכז הרב)] צריכים אנו להחל את העבודה בהקדם האפשרי. יודעני נא כתר"ה[25] אם הנדיבים עומדים על עומדם, וכמה הוא סכום נדבתם, וכמה ירצו להקצות מזה על המגרש, ואז נקבע פה בע"ה[26] ועד הבנין מאנשים מוכשרים לכך ונחל בעבודה. יש תקוה שמעברים שונים יבואו לעזרתנו, כי פנינו הלא אל השלום מועדות, ואין אנחנו מפריעים את עבודת החול באיזה צורה שתהי'[27], כי אם הננו עורגים להוסיף לתחית עמנו המתנהלת

בדרך חול כעת, פאר מקדושים והדרת קודש לתפארה, ותכן זה הלא עז ועצמה יתן גם למהלכים הפוליטיים שלנו. התחלת המחשבות ע"ד הסעיפים שהותחל לראש פינה בעבודת התנועה הירושלמית שלנו, המתקדמת ע"י[28] הסתדרותינו הקדושה "ירושלים", יוצאות הן לאיטן אל הפועל, וחובה קדושה לנו להתאגד יחד מזה ומזה לבנות בקודש, ככל אשר תשיג ידינו, ויסוד הישיבה בע"ה תוכל להיות חטיבה נכרת ליתר המפעלים, וראוי להקדימה בראש, ועם זה כמה הדבר מחויב לעשות תעמולה באמעריקא לשם התנועה "ירושלים" בבירור שתנועת קדש ותחית קודש מוכרחת הפעם להופיע בעולם. ידע ישראל וידעו העמים שעם קדוש הוא ישראל, וע"פ[29] יסוד תכונת הקודש ברום מעלתה וצביונה, הוא נותן את דעתו לשוב אל מכונו ואל ארצו.

אמנם לפי מהלך החיים השורר בעולם בזמן הזה, מוכרח הוא מהלך החול ללכת במסילתו, אבל לעומת זה מוכרח באין ספק מהלך הקודש ג"כ[30] לקבוע את צביונו, שטתו, רוחו, מפעליו ומשרדיו, התאגדותו הכללית והרמת דגלו, ואז יהיה לאור חיים ולמרבה השלו'[31] בישראל ובעולם. אקוה שכתר"ה[32] רב רחימאי שליט"א, יודעני במוקדם מכל העומד להעשות אצלם. והנה להרב ד"ר[33] רעוול [הרב ד"ר דב רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק] נ"י[34] כתבתי ג"כ ע"ד הישיבה, ולידידנו ד"ר זיידל נ"י אקוה ג"כ לכתוב בקרוב, ובציפיתי אצפה שאיש את רעהו יעזרו לרומם בכבוד, דגל הקודש, דגל "ירושלים", ויסוד מוסד של הישיבה המרכזית הכללית, יופיע אור בתחלה ע"י הכרזת בנינה, ואח"כ[35] בסמוך בעז"ה[36] ע"י גדולת רוחה, אור תורתה, רוממות קדשה, בעז גבורת ישראל האזור בגבורה, מפלא יועץ אל גבור [ישעיהו ט, ה] צורו וגואלו ב"ה.

והי'[37] זה שלום וברכה מהר הקודש מירושלים, כנה"ר[38] ונפש ידי"ע[39] באה"ר דוש"ת[40] ומצפה לתשובתו הנכבדה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם הקודש על אדמת הקודש עובד עבודת הקודש פעיה"ק[41] ירושלים תובב"א[42].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. מכת"ר - מכבוד תורתו
14. אח"כ - אחר כך
15. לאה"ק - לארץ הקודש

16. ולעקו"ת - ולעיר קודשנו ותפארתנו
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
19. ע"ה - עליו השלום
20. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
21. ד"י - די ירחם
22. כ"ז - כל זה
23. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
24. והשי"ת - והשם יתברך
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. בע"ה - בעזרת השם
27. שתהי' - שתהיה
28. ע"י - על ידי
29. וע"פ - ועל פי
30. ג"כ - גם כן
31. השלו' - השלום
32. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
33. ד"ר - דוקטור
34. נ"י - נרו יאיר
35. ואח"כ - ואחר כך
36. בעז"ה - בעזרת השם
37. והי' - והיה
38. כנה"ר - כנפשו הרמה
39. ידי"ע - ידידו עוז
40. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
41. פעיה"ק - פה עיר הקודש
42. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב חיים הירשנזון, רב הובוקן

תודה על ספרו 'מלכי בקודשי'. על הגדוד העברי: אין לחייב, אבל אין לזלזל במתנדבים. מינוי מלך: אין איסור בכל צורת ממשל שהיא לטובת ישראל. במקום המקדש הרב קוק חולק: אי אפשר להכריע בספק של מחלוקת הראשונים, ויש לפחות איסור לאו או דרבנן (הראב"ד, הלכות בית הבחירה פרק ו); כבוד האומה יבוא דרך רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר צמוד אליו, מונהג על פי רוב רבני ישראל. הקרבנות יחזרו עם הופעת רוח הקודש, ואין להתפעל מהתרבות האירופית. התנועה עד כה גילתה רק את צד החול; צריך ליצור את צד הקודש - 'ירושלים' - שילך עם 'ציון' בידידות ובחופש. כל יהודי צריך להיות ציוני לעבודת החול וירושלמי לעבודת הקודש. בתוספת: יש לכונן בית דין גדול לערעורים.

עיקרי הדברים

- הגדוד ומינוי מלך.
- איסור כניסה למקום המקדש.
- בית כנסת ליד הכותל.
- הקרבנות.
- ציוני וירושלמי.
- בית דין לערעורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים עה"ק[2] י"ד כסלו תר"פ[3]

לכבוד הרב הגאון החכם המפורסם מו"ה[4] חיים הרשענזאהן שליט"א[5],

רב בהובאקען. שלום וברכה ספרו היקר "מלכי בקודש" [ספרו של הרב חיים הירשנזון, ובו שאלות על הלכות מדינה וממלכה בימינו] הגיעני, ות"ח[6] לכת"ר[7] על אשר כבדני בתשורה מכובדה זו. והנה בעקר הענין של שאלותיו, בענין הגדוד, [הגדוד העברי שלחם בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה] דבר פשוט הוא שלחייב א"א[8] לו, [שאי אפשר לחייב להתנדב לגדוד] אבל להפריע או להתיחש במבט של אי כבוד על המתנדבים, זהו דבר שלא נתן להאמר. ובענין מינוי מלך, [השאלה אם מותר בימינו להעמיד הנהגה מדינית בישראל] ג"כ[9] אין שום איסור להנהיג כח ממשלתי באיזה צורה היותר נאותה, וכל מה שהוא יותר נראה לטובתן ולכבודן של ישראל ה"ז[10] משובח. אמנם בענין מקום המקדש [השאלה אם מותר להיכנס בימינו להר הבית] דעתי רחוקה מדעת כת"ר[11], לע"ד[12] אין בידינו להכריע זה הספק של מחלוקת הראשונים, [מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושת המקדש קיימת גם בזמן החורבן] והדבר נשאר בספק של כרת. [בספק של איסור שעונשו כרת] וחיוב אשם תלוי [קרבן שמביאים על ספק עבירה שחייבים עליה כרת] נמי איכא, לפחות למ"ד דל"בי חתיכה אי מב"ח[13] ויותר מסתבר לומר שגם להראב"ד[14]י איכא איסור תורה, אלא דכרת דאת מקדש ד' טמא לא שייך כשאין דלא בעינן. מב' חתיכות. הלכות בית הבחירה פ"ו הי"ד. מקדש, אבל לאו דלא יטמאו את מחניהם איכא למ"ד קדושה שני' קדשה לע"ל[15], ואפילו אם

נאמר דהראב"ד[16] ס"ל[17] דלאו נמי ליכא, מ"מ[18] איסור דרבנן ודאי איכא, ולא נתן לחשוב, שבענין תרומ"ע[19] ישאירו חיוב דרבנן, בדבר שהוא משום קדושה קלה. [ואין לחשוב שחכמים, שהחמירו בתרומות ומעשרות מדרבנן, שקדושתם קלה, יתירו לגמרי בקדושת המקדש]

ולענין קדושת המקדש יתירו [לגמרי], וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירא ממיתה [האוכל טבל חייב מיתה בידי שמים, והנכנס למקדש בטומאה חייב כרת, שחמור ממנה] וגם דאבון הלב גדול מאד, אם יכנסו בהמון טמאים, בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. [ירמיהו יז, יב] וכמה פועל ההרגש וראוי לגדור כעין הגזירה של יום הנף מהרה יבנה המקדש [רבן יוחנן בן זכאי גזר שיהא יום הנף כולו אסור באכילת חדש, שמא ייבנה המקדש במהרה (ראש השנה ל)] וכה"ג[20]. ולענין כבוד האומה לעד, יותר יהיה כבוד הכלל ניכר, אם נשתדל שישמרו בידינו בדרך קנין, [בקנייה] החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה"ק[21]. ועל מקומם נבנה סמוך ממש להכותל, בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור, וכל אותן התיקונים שמציע כת"ר להיות ערוכים ושירה וזמרת קודש - יהא בה. והיא תהיה מונהגת ע"פ[22] הסכמת רוב רבני ישראל דרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי. והבית הזה יהי'[23] לנו לעד, שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא, ושיבנה ביהמ"ק[24] ב"ב[25] ע"י[26] גלוי כבוד ד' ואור משיח צדקנו.

ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בע"ה[27] כשתבא הישועה, ונבואה ורוה"ק[28] ישובו לישראל, כל האמור ביעודה כמאמרה. ולא נתפעל ביותר מהרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ד' אשר עמנו, הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה יותר עליונה ממה שיוכל כל שיקול דעת אנושי לעשות. ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא רק הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם טבעיות קדושה פנימית שאי אפשר שתתגלה ביפעתה כ"א[29] בהגלות אור ד' על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל, - ואותה יכירו ג"כ כל העמים כולם.

אבל מסכים אני עם כת"ר, שא"א[30] לנו לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה של רוה"ק[31] גלויה בישראל. אמנם צפיה זו ג"כ לא נפלאת היא ולא רחוקה, ויוכל להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים ומלאך הברית אשר אנו חפצים [מלאכי ג, א] ואז יבנה בהמ"ק[32] ב"ב. ובדבר תנועת התחיה הלאומית שלנו עצמה, חושב אני שמימות הרצל עד עכשו נתגלתה רק בצד החול שלה, שהוא ד"כ[33] דבר חביב ונכבד מאד, ועתיד החול להיות בסיס לקודש, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. וכדי להשלים את תנועת התחיה ולהעלותם לרום מעלתה, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. מוכרחים אנחנו ליצור את צד הקודש שבתנועה, שראוי לציין אותה בשם "ירושלים", כשם העיר אשר ד' שמה, [על פי יחזקאל מח, לה] כמו ששם "ציון" מציין את הרעיון החלוני של המדיניות, כן יציין שם "ירושלים" את הרעיון של המקדשיות, לכל האידיאלים הטהורים העומדים לצאת ממנו לישראל ולאדם, ושתי התנועות יחד ילכו במצב של ידידות ועזרה הדדית, אבל ג"כ במצב חפשי ובלתי משועבד. אז יאיר מכל צד אור מכובד להדר את הצד עיין פסחים ל"ב ב, ברש"י[34] ד"ה[35] ערפלי טהי י', איר נט' מלאכי ג, א. השני, ויהי'[36] לנו יפעת חול והדרת קודש גם יחד, יוצאים וזוהרים מ"ציון" ומ"ירושלים".

ולמטרה זו נוסדה ונתרכזה פה כעת התרכזותנו בשם "הסתדרות ירושלים", [הארגון שייסד הרב קוק, הידוע בשם "דגל ירושלים"] האומרת, שכל איש ישראל צריך להיות ציוני, כדי לעבוד עבודת החול של האומה, וצריך

להיות ירושלמי, כדי לעבוד את עבודת הקודש שלה. וכל הסתדרות צריכה להיות מונהגת מכחות המתאימים לה, הסתדרות הציונית החלונית - מאנשי חול מומחים לענינם, והסתדרות הירושלמית הקדושה -מאנשי קודש מומחים לענינם. פרטי דברי הדיעות שכתבתי בזה צריכים הם ביאור גדול, בין מצד ההלכה בענין המקדש, בין מצד ההגדה ויושר הדיעות, אשר אקוה בע"ה שאסדר הדברים בבירור לימים שיבואו על"ט[37]. ומאד אשמח אם יבא כת"ר עמנו בדברים תדיר, בעניני הכלל ועניני אה"ק[38] ועקו"ת[39], וכל פרט הצפיות של ישועת ד' שאנחנו מקוים שילכו הלוך ואור על עם ד' ונחלתו.

והי'[40] זה שלו'[41] וברכה באהבה נאמנה כנה"ר[42] ונפש ידי"ע[43] דוש"ת[44]

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש ועובד עבוה"ק[45] פעה"ק ירושלים תובב"א[46]. נ.ב. ובענין ב"ד[47] גדול לערעורים, [בית דין גדול לערעורים, שהרב קוק עסק אז בהקמתו] דעתי נוטה שחייבים אנו לכונן ב"ד גדול כזה פעה"ק ת"ו[48]. ויהי' זה בתוך הודעה ותקון כללי, ככל תקנות גדולי הדורות לצורך הזמן, כמו הגבי' ממטלטלי דיתמי [כמו תקנת הגאונים שגובים חוב גם ממיטלטלין שירשו היתומים] או מיעוט ירושת הבעל בתקנות שום [תקנות שו"ם, שתיקנו קהילות שפיירא, וורמייזא ומגנצא, להחזיר חלק מן הנדוניה למשפחת האישה אם נפטרה זמן קצר אחרי הנישואין] וכיו"ב[49]. וכבר החלונו בע"ה לעשות בזה צעדים, יכונן ד' מעשה ידינו [על פי תהלים צ, יז] לטובה למען עמו ונחלתו סלה. הנ"ל[50]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ות"ח - ותלמידי חכמים
7. לכת"ר - לכבוד תורתו
8. א"א - אי אפשר
9. ג"כ - גם כן
10. ה"ז - הרי זה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. לע"ד - לעניות דעתי
13. מב"ח - מבשר בחלב
14. להראב"ד - לרבי אברהם בן דוד
15. לע"ל - לעתיד לבוא
16. דהראב"ד - דרבי אברהם בן דוד
17. ס"ל - סבירא ליה
18. מ"מ - מכל מקום
19. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
20. וכה"ג - וכהאי גוונא
21. פעה"ק - פה עיר הקודש
22. ע"פ - על פי
23. יהי' - יהיה
24. ביהמ"ק - בית המקדש

25. ב"ב - בני ביתו
26. ע"י - על ידי
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ורוה"ק - ורוח הקודש
29. כ"א - כי אם
30. שא"א - שאי אפשר
31. רוה"ק - רוח הקודש
32. בהמ"ק - בית המקדש
33. ד"כ - דבר כזה (או: דרך כלל)
34. ברש"י - ברבי שלמה יצחקי
35. ד"ה - דיבור המתחיל
36. ויהי' - ויהיה
37. על"ט - עלינו לטובה
38. אה"ק - ארץ הקודש
39. ועקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
40. והי' - והיה
41. שלו' - שלום
42. כנה"ר - כנפשו הרמה
43. ידי"ע - ידידו עוז
44. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
45. עבוה"ק - עבודת הקודש
46. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
47. ב"ד - בית דין
48. ת"ו - תבנה ותכונן
49. וכיו"ב - וכיוצא בזה
50. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תר"פ **נמען:** הרב צ"ה פערבער, רב 'ישורון' בלונדון וראש ועד 'הסתדרות ירושלים' שם

בגלל טרדות ו'הצער הפרטי' נתעכב סידור ההסתדרות. הרב קוק מודה לרב פערבער ומזכיר שנבחר לעמוד בראש הוועד. בארץ מתברר שרק הסתדרות כוללת, המיוחדת לתחיית הקודש, תבסס את התורה, תביא 'ערובת ביטחון' למעמד המדיני ושלום בין המפלגות. הרב קוק מבקש להמשיך בקביעות, עם המזכיר, ולעורר את כל שכבות הקהל בלונדון ובערי המדינה.

עיקרי הדברים

- עיכוב בגלל הצער.
- חשיבות ההסתדרות.
- המשך העבודה בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ט"ו כסליו תר"פ[2] [ט"ו בכסלו תר"פ (1919), אחרי שובו של הרב קוק לארץ ישראל]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[4] מוה"ר[5] צ"ה פערבער [הרב צבי הירש פרבר; ראו (כרך ג', אגרת תתקע)] שליט"א[6],

רב לקהילת ישורון בלונדון הבירה, וראש ועד הסתדרות ירושלים שם. ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] שוי"ר[7] לכ"ת[8] וכא"ל[9] ממרום הררי קודש. מפני הטרדות השונות והרבות, טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם ארץ חיינו ועיר קדשינו ותפארתנו ת"ו[10], ומשא עבודת הקודש הרבה והרוממה, עם טרדת הצער הפרטי, [ראו (כרך ד', אגרת תתקצ)] אשר בודאי כבר קלטה אוזן כ"ת[11] ידידי, ה' יגדור פרצות כל בית ישראל, ויעודדנו ויחזקנו לעבודת קדשו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול, נתעכב באיזה מדה מהלך סדור הסתדרותינו הקדושה, ונתעכבתי בתשובה למכתבו היקר שלא כמשפט ידידותינו וקשר דברינו למען "ירושלים", ואת כ"ת הסליחה, ואקוה כי יהא קשר דברינו תכוף וקבוע ומזורז ונושא פירות, ויהי'[12] לרוממות קרן עם ד' ותורתו וארץ חמדתנו.

והנני מביע בזה לכ"ת מעומקא דליבא את רב תודתי על ברכות ידידותו הנאמנות והברות, ועל כל פעליו בענין ההסתדרות אשר בודאי יוסיף אומץ להבא, ובעז רוח ובתקף מעשה, כראוי לו, יתגבר על כל המעצורים ויתחזק ביתר שאת לעשות חיל למען עמנו וערי אלהינו, [על פי שמואל ב י, יב: "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו"] וישמחנו בבשורת תוצאת פעולותיו והשפעותיו החשובות בזה. ונקוה להופעת אור ישע ד' בהנחה והצלה לכל אחינו פזורי הגולה יושבי ארצות מאפיליות, אשר תלך ותאיר ותגדל עם הגלות צמחי הישועה השלמה, והגדולה הכללית, במפלאות תמים דעים מלך עולמים ועמו, באור חדש אשר יאיר מציון ועליה, ובדברו מירושלים ובתוכה, לשיבת שבותו ולהקימו כימי קדם למכון עולמים, ולא ישמע עוד שוד ושבר, [על פי ישעיהו ס, יח] אך רנת פדוים ושמחת נגאלים ב"ב[13].

אמנם כ"ת ידידי בעצמו כמדומה אני, שאינו צריך זירוז הרבה, כי מזורז ועומד הוא לעבודת קדשינו ה"ירושלמית", בטהר לבבו ובעז הכרתו ברום חיובם וערכם של ענייננו, מאז תחילת דברנו מזה, ובפרט באופן הסכמתו והחלטתו הנמרצה להתיחד לעבוה"ק[14], אז בעת הבחרו באספת חברינו הרבנים והעסקנים הנכבדה, להיות בראש ועד הסתדרותינו הק'[15] אשר בלונדון, אך מפני העכובים השונים שנזדמנו בינתיים ובהיות דרושים עדיין הרבה חזוק וברור לערכה המיוחד הכללי של הסתדרותנו ותנועתנו הרוממה, לכן הנני בזה להוסיף ולהבליט לכת"ר[16] ולכל חברינו הרבנים והעסקנים, ולכל הרוצים באמת בקדושת עמנו בארץ חמדה, מה שמתברר ומתבלט פה במקום המעשים, ובעיקו"ת[17] ביותר, כי דוקא [הקדושה] הזאת של התעוררות תנועת הישראלית הפנימית למכון בית חייה, ע"י[18] ההסתדרות הכוללת את כל פלגות ישראל, ומרוכזת ומיוחדת לתחית הקודש של עם ד' וארצו, בזה יתכונן ויתקיים באמת יסוד תוה"ק[19] והיהדות הנאמנה באה"ק[20] ובסידור חיינו בה, ושפע יאיר על כל חיי החול של ישראל וארצו, ויביא בזה ערובת בטחון לכל המעמד המדיני שלנו, ושלום אמת בכל המפלגות והחלקים של עבודת עמנו וארצנו הק', ובזה יתבססו גם כל שאר העבודות השונות לחיזוק תוה"ק ולעבודת האומה באי"י[21], ויביאו את תועלתם הרצויה.

לכן אין די באר עד כמה החובה על כל הרוצה באמת בקידוש שם שמים, בקיום היהדות ותקנתם של ישראל, בפרט עם צפית הישועה והשיבה לארץ, באצבע אלוהים [על פי שמות ח, טו] המתראה לנו במאורעות עולם הגדולים והמופלאים שבזמננו זה, להתאזר עוז ולעבוד בלי הרף, להתעוררות תנועת תחית הקודש הגדולה ולהסתדרות שאיפת כל שאיפותיה המעשיות. ומובטחני במעכ"ת[22], שלא ירף ידו מלהחזיק את סדר עבודת הועד שלנו שם, בקביעות עבודה ובעוז רוח, בידיעה ברורה ונאמנה באמתת עבודת ד' וישראל עמו ובנין ארצו, המוטלת עלינו, בשלימות ובבהירות, בקדושה ובטהרה, אשר למרות העיכובים ומתינות העבודה בזמנים הראשונים, הלא תלך ותחדור גם בכל חוגי העם וגדוליו, ההכרה בחיוב גודל עבודת "ירושלים". ויחד עם כ'[23] ידידנו הרב המזכיר הנכבד שליט"א, ושאר חבירנו שליט"א, לא יחדלו מלעורר את החברים וכל שדרות הקהל הקדוש, ולקשרם להשפעת "ירושלים", ולחזק ולאמץ לנתיבות המפעל והמעשה, בעיר הבירה ובערי המדינה, ונועם ד' יהי עלינו ויכונן את מחשבותינו ומעשינו לטובה ולברכה העליונה, להקימה על ישראל וארץ קדשו ותורת חייו. ונודעה יד ה' על עמו [על פי ישעיהו סו, יד: "ונודעה יד ה' את עבדיו"] לעיני כל גויים ובשמו יתהללו.

הנני בזה ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר[26] מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. תו"י - תורה ויראה
5. מוה"ר - מורנו הרב רבי

6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. לכ"ת - לכבוד תורתו
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. כ"ת - כבוד תורתו
12. ויהי' - ויהיה
13. ב"ב - בני ביתו
14. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
15. הק' - הקטן
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ובעיקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
18. ע"י - על ידי
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. בא"י - בארץ ישראל
22. במעכ"ת - במעלת כבוד תורתו
23. כ' - כבוד
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט כסלו תר"פ **נמען:** הרב י"צ שוואַרץ, מזכיר ועד 'הסתדרות ירושלים' בלונדון

התשובה התעכבה בגלל טרדות ו'הצער הפרטי'. הרב קוק מצטער על העיכוב בעבודת ההסתדרות בלונדון, שנגרם מעבודת ההצלה ליהודי פולין ומתעמולת הסתדרויות אחרות, שבגלל אי בירור נראות כסותרות ל'ירושלים'. כל מקצועות העבודה יתחזקו דווקא על ידי תנועה פנימית מקפת, ועניני הקודש בארץ יעמדו ברשות עצמם, בלי שעבוד לשיטות אחרות, וישפיעו בשלום על עבודות החול. 'חזק ואמץ' למרות המעצורים.

עיקרי הדברים

- העיכוב בלונדון.
- לא סתירה לאגודות אחרות.
- הקודש ברשות עצמו.
- חזק ואמץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ט כסליו תר"פ[2] [י"ט בכסלו תר"פ (1919), אחרי שובו של הרב קוק לארץ ישראל]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון וכו' יקר הרוח וזך הרעיון מוהרי"צ[5] שוואַרץ [ככל הנראה הרב מרדכי צבי שוורץ; ראו (כרך ג', אגרת תתקע)] הי"ו[6],

מזכיר הכבוד של ועד הסתדרות "ירושלים" בקה' לונדון. ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] קבלתי את מכתבו היקר. והנה מפני הטרדות הרבות והשונות אשר הקיפוני מאז בואי לעה"ק[7], טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם משא עבודת עם ד' וחבל סגולתו, וגם טרדות הצער הפרטי שבודאי הגיעה השמועה גם לאוזן כת"ה, ד' יגדור כל פרצות בית ישראל, ויחננו בעז ובאומץ למען עמו ונחלתו ועבודת קודשו, לכן נתעכב במקצת מהלך עבודת הסדור והרכוז של עניני הסתדרותינו הקדושה, וגם תשובתי למכתבו היקר נתעכבה, למרות חפצי והצרך להזדרז בכל הנוגע לעבודתינו הכללית הקדושה, וכראוי ליקרת ידידותו, ואתו הסליחה.

אמנם נצטערתי להודע מתוך מכתבו ע"ד[8] ההתעכבות שבאה במהלך עבודת ההסתדרות במחנם, אבל אקוה שאי"ז[9] אלא ארעית, ובאה בגרמא של טרדת עבודת הצלתם ותקנתם של אחינו אשר בפולין, [הפרעות ביהודי פולין בשנים תרע"ט-תר"פ] המקום ירחם על פזורי עמו הנתונים לבז ולמשיסה, [על פי ישעיהו מב, כד: "מי נתן למשסה יעקב וישראל לבזזים"] ויאיר אפלתם עם עלית אור ישראל, בהצמחת קרני נגהה מתוך מפלאות מפעלות תמים דעים, לקומם את ארץ חמדה ולשיבת פדוים ברנה, [על פי ישעיהו לה, י: "ופדויי ה' ישבון, ובאו ציון ברנה"] וגם בשל שקידת עבודת התעמולה והמפעל של ההסתדרויות והמפלגות השונות, לחיזוק תוה"ק[10], ואשר מפני אי הבירור בנוגע לענייננו הק'[11] אצל כמה משדרות אחינו שם, יש שנדמה כאילו

היא איזה סתירה וניגוד ופירוד, בין אותן העבודות ובין עבודת ה"ירושלים", אשר צריך הוא עוד הרבה בירור והשרשה במרחבי שדרות עמינו.

אך בזה צריך לדבר ולברר בעיקר, כי כל המקצועות השונים של עבודת כלל ישראל וחיזוק התורה והיהדות הנאמנה, ביחוד באה"ק[12], יתחזקו ויתכוננו באמת, יביאו את ברכתם ותועלתן האמתית ויגיעו לתועלת הרצויה, דווקא ע"י[13] התעוררות התנועה הפנימית הקדושה והאדירה, שתהא מקפת וכוללת את כל בית ישראל כלו לתחית קדושת עם ד' וכל מעמד חייו בארץ חמדתו, בימין ד' רוממה [על פי תהלים קיח, טז] אשר נתגלתה עלינו במאורעות השנים האלה וכל עלילותיהם, עם התקבצות נדחים והתישבות ארה"ק[14] בשיבת בניה לתוכה, שהחלה להתגשם ולהתכונן עוד מקודם, וע"י[15] ההסתדרות הקדושה הכללית הזאת, שתנחל ותכונן את תנועה התחיה הפנימית הזאת ואת מפעליה, ואשר תהא מיוחדת לעבודת ענייני הקודש של חיי ישראל ותחיתו בארצו הק', שיהיו קבועים ועומדים ברשות עצמם, בלא שעבוד לשיטות אחרות, ומשפיעים מאורם ומעוז נפשם באורח שלום ויחוסים הדדים על כל עבודות החול של ישראל באי"י[16]. בבירור הדברים הלא יכירו כל ישרי דעה וטהורי לב, הנאמנים לד' ולישראל עמו, כי עתה בגדל ערכה של השעה הזאת, מוכרח הוא שתהא תנועה גדולה והסתדרות מיוחדת, אך ורק לקדושת העבודה בארה"ק[17] בחיזוק ואימוץ.

בחזוק ואימוץ כוחות הקודש הקיימים מכבר, וביסוד מפעלים וכוננויות חדשים ליסוד קדוש [התחיה] הישראלית בחבל נחלתה, וזוהי הסתדרותנו הק'. ולכן גם כל השתתפותנו בכל שאר העבודות החשובות לטובת ישראל ולחזוק התורה והיהדות, חלילה לנו, המכירים בגדל חובתנו מיוחדת, מלהתרשל מפני המעצורים המזדמנים. מובטחני בכ"ת[18] שיתאזר עוז, ויחד עם שאר חבירנו הרבנים והעסקנים הנכבדים, יעמוד על משמרת דגל קודשינו, בעבודה מסודרת של כי[19] הועד בעיר הבירה ובערי המדינה, בהשפעה רוחנית בכל הדרכים הראויים להפצת רעיוננו הקדוש ולהתפשטות השפעת הסתדרותינו, ולחזק את כוחה בכל האפשר, בהכנת האמצעים להשגת שאיפותינו הק', ולהגשמת מפעלינו הגדולים, אשר במקצת כבר החילונו לגשת להכנתן, ובקרוב נוכל להודיעם פרטי דברים מעשיים עד"ז[20].

והנני חותם בברכת "חזק ואמץ" למרות כל המעצורים, כי רבה העבודה ומיוסדת לדורות האומה הק' ולכוננויות חייה ונצח סגולתה בעז ד' ונעמו, אשר יהי'[21] עלינו, על מחשבותינו, ממרום הר קדשו. ובתוחלת להתבשר מהמשכת והתחזקות פעולתם לעבודתינו הק'.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
5. מוהרי"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
7. לעה"ק - לעיר הקודש
8. ע"ד - על דבר
9. שאי"ז - שאין זה
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה

11. הק' - הקטן
12. באה"ק - בארץ הקודש
13. ע"י - על ידי
14. ארה"ק - ארץ הקודש
15. וע"י - ועל ידי
16. באי"י - בארץ ישראל
17. בארה"ק - בארץ הקודש
18. בכ"ת - בכבוד תורתו
19. כ' - כבוד
20. עד"ז - על דרך זה
21. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט כסלו תר"פ **נמען:** הרב שאול אלחנן יפה, ניו יורק

בעקבות מברק: יש להיזהר מאוד שלא לשנות כעת את סדרי כספי הצדקה למוסדות הקודש בירושלים, כי מצבם 'נורא מאוד', ואיחוד הגבייה שמבקשים עסקנים יביא לפחת בהכנסה ולמשבר. יש להגדיל את ההכנסה, כי החיים התייקרו. באופן כללי: אין תקנה אלא בתנועה כללית - 'תנועת ירושלים' - שמטרתה 'לשחרר את הקודש מכל עול זר'. הרב קוק מבקש שהרב יפה יעמוד בראש התומכים.

עיקרי הדברים

- לא לשנות את סדרי הצדקה.
- מצב המוסדות.
- תנועת ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ט כסליו תר"פ[2] [1919, בירושלים]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] מר ידידי הרב הגאון הגדול נודע למשגב בתו"י[5] רב פעלים מו"ה[6] שאול אלחנן יפה שליט"א[7] [הרב שלום (שאול) אלחנן הלוי יפה, רב בניו יורק, ממייסדי אגודת הרבנים דארצות הברית ו"עזרת תורה"]

אב"ד[8] דק' ניוארק יצ"ו[9], אחדשה"ט[10] באה"ר[11], בטח הגיע ליד כתר"ה[12] הט"ג[13] [הטלגרמה – המברק] ששלחתי לו ע"ד[14] מצב עניני הצדקה של מוסדות הקודש דפעה"ק[15] ת"ו[16], איך שראוי להזהר הרבה שלא לעשות שום שנוי כעת, עד אשר יתבררו יפה העניינים מצד ראשי המוסדות ומנהליהם פה, כי באמת המצב של מוסדי הקודש הוא נורא מאוד כעת, ביגיעה גדולה עולה להחזיק עכשיו את המעמד של החזקת התורה ולומדיה, וכל מה שנוסד ברוח של קדושת ישראל ואמונה טהורה, ואם עוד יוגרם פחת בהכנסה ע"י[17] איזה שנוי בסידור הכספים, שעפ"י[18] רוב מוכרח איזה פחת לבוא המניעה של התביעה הפרטית על כל מוסד, שתבא ע"י ההתאחדות, שחפצים בה כעת איזה עסקנים, [איחוד המגביות באמריקה לקופה אחת, במקום התרמה נפרדת לכל מוסד] יכול פחת זה להביא חלילה את מוסדי הקודש לידי משבר.

ע"כ[19] הנני מקוה להשמע מכ"ג כל פרטי הדברים, איך הדבר עומד, ובאיזה מובן יוכל הדבר להיות בטוח, שלא יהיה שום גרעון לכל מוסד ממוסדי הקודש, ע"י השנוי שחפצים לעשות, בעת שאנו חייבים להתאמץ כעת להגדיל את [...] ולהוסיף בהכנסה, כדי להעמיד את יסוד החיים המקודשים באי"י[20] ובעיקו"ת[21] בפרט, על מצב נכון, הראוי להתקיים לפי צרכי החיים שנתרבו ונתייקרו ע"י מצבנו החדש באה"ק[22] [אחרי הכיבוש הבריטי והצהרת בלפור, שהעלו את יוקר החיים ואת צורכי המוסדות] ת"ו. והנה כל מה שדברתי עד כה הוא מה שנוגע לעניני המוסדות הק'[23] בדרך פרט, אבל לבסס את תוכן הקודש באי"י בדרך כלל, אחרי העיון היותר חודר בפרטי המצב והיקף הכללי שלה, לא מצאנו תקנה אחרת, כי"א[24] ליסד תנועה כללית, המקפת את כל חיי הקדש באי"י, והיא תנועת ירושלים, שהיא מסתדרת על גבי הסתדרות "ירושלים" שנוסדה על ידי בלונדון, [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון בשנות המלחמה] [תנועת "דגל ירושלים",

שהרב קוק ייסד בלונדון בתרע"ח והעביר את מרכזה לירושלים עם שובו לארץ] והיא עכשיו ממרכז חיי הקודש שלנו, ומטרתה לשחרר את הקודש מכל עול זר, ולהרים את כל התוכן של קדושת ישראל באי"י, למדרגה העליונה והרצויה הראויה לעם קדוש על אדמת הקודש. אקוה שכתי"ר[25] יהי'[26] עומד בראש התומכים בתנועה הגדולה והנחוצה הזאת, שהיתה ראויה לבא לעולם זה מכבר, אבל עכשיו השעה דוחקת אותנו להיות מזורזים לעבודת הקודש הזאת, למען היות אחרית ותקוה לישראל [על פי ירמיהו כט, יא] על אדמת הקודש, ברוח ד' ואור תוה"ק[27].

והי'[28] זה שלו' כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש ועובד עבודת הקודש פה עיה-ק ירושלים תובב-א נ.ב.: תודתי נתונה לכ"ג על כל מפעלותיו לטובת מוסדי הקודש פעה"ק[32] ת"ו ובאה"ק[33] בכלל, ועל אשר שלח לנו את הט"ג הנ"ל[34] המתעניין בתקון ושמירת מצב הקודש. יהי ד' עמו, ומציון ומקודש יבורך בכל טוב לאוי"ט[35] ידי"ע הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אב"ד - אב בית דין
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. ע"ד - על דבר
15. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
16. ת"ו - תבנה ותכונן
17. ע"י - על ידי
18. שעפ"י - שעל פי
19. ע"כ - על כן
20. באי"י - בארץ ישראל
21. ובעיקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
22. באה"ק - בארץ הקודש
23. הק' - הקטן
24. כ"א - כי אם
25. שכתי"ר - שכבוד תורתו
26. יהי' - יהיה
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. והי' - והיה

29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. פעה"ק - פה עיר הקודש
33. ובאה"ק - ובארץ הקודש
34. הנ"ל - הנזכר לעיל
35. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תר"פ **נמען:** הרב מ"ז מרגליות, ראש ועד הצדקות בניו יורק

בעקבות מברק הרב ש"א יפה: מוסדות הקודש בירושלים ובארץ במצב נורא, ושינוי בסדרים שיקטין את ההכנסה יסכן אותם. 'ירושלים' היא התנועה, ועליה בנויות 'הסתדרות ירושלים' - לכל יהודי המכיר בערך תחיית הקודש - ו'דגל ירושלים' - ליחידי הסגולה ושלומי האמונים. כמו ש'ציון' משמש לבוני החול, צריך שם מלא לצד הקודש. בתוספת: התנועה אינה מבטלת שום דבר, ומחזקת כל אגודה לחיזוק התורה.

עיקרי הדברים

- סכנה במוסדות.
- 'הסתדרות' ו'דגל'.
- שם 'ירושלים' מול 'ציון'.
- מחזקים כל אגודה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ה כסליו תר"פ[2] [כ"ה בכסלו תר"פ (1919)]

שלו'[3] רב לכי[4] הרב הגאון הגדול רב פעלים אוצר תו"י[5] מוהרמ"ז[6] מרגליות [הרב משה זבולון מרגליות, רב בניו יורק וראש ועד הצדקות של ארץ ישראל שם] שליט"א[7],

ראש ועד הצדקות, מגדולי הרבנים בעי"ת[8] נויארק יצ"ו[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11], הנה זה איזה זמן שהגיע לידנו ט"ג[12] מכי הגרש"ט[13] יפה [טלגרמה (מברק) מהרב שלום אלחנן הלוי יפה, מראשי אגודת הרבנים בארצות הברית] נ"י[14], בענין חשש שינויים במעמד של מוסדי צדקת עה"ק[15] ואה"ק[16] ת"ו[17]. והשבנו בדעפעשע [במברק] ע"ד[18] הגרשא"י[19] הנ"ל[20], וע"ש[21] כ"ג[22] שליט"א, ואמלא את הדברים במכתב דנא, כאשר כתבתי בזה גם כן להגרשא"י[23] שליט"א, כי המצב הנלחץ של מוסדי הקודש כעת, פעה"ק[24] ביחוד ובאה"ק[25] בכלל, הוא נורא מאוד וצריך חיזוק מרובה ואם ח"ו[26] ע"י[27] איזה סירור [שינוי] בהסדרים תתמעט ההכנסה, אז סכנה גדולה נשקפת לכללות המעמד המקודש בקודש, ובטוחים אנחנו בעה"י[28] שלא יתן למוט רגלי חסידיו, [על פי תהלים נה, כג ושמואל א ב, ט] "וכבר הבטיחנו שלא ימחה אות מאותות האומה" (כלי הר"מ[29] בסהמ"צ[30]) [רמב"ם, ספר המצוות, מצוות עשה קנג] ומאופל וממחשך יאיר אור [על פי ישעיהו כט, יח] על עמו ועל יראיו, על אדמת קדשו ועל עיר קדשו מכון בית חיינו עדי עד.

אבל אנו מצדנו צריכים אנו לעשות את שלנו, ולהתחזק בעד ד', לאמץ את כל מעמדות הקודש, לרומם קרן יראי ד' ועוסקי תוה"ק[31] בארץ חמדה. ואקוה שהדר"ג[32] יחד עם יתר גדולי הרבנים וטובי הכוחות שלנו המאוגדים לאה"ק[33] ולע"ק[34] ותפארתנו ולכל מקראיה, בעז הדרת קודש ד', יתאמצו ויתאמצו להרבות פעלים לעת כזאת, ולהתקשר יחד עמנו העומדים פה בקודש, ומינייהו ומינן יתקלס עילאה, [על פי סוטה מ: "מינייהו ומינן יתקלס עילאה" – מהם ומאיתנו יתפאר ה'] ויתקדש שם שמים ושם ישראל ותוה"ק[35] ברוממות

קרן בעה"י. והנה פה הננו עוסקים בהתרחבותה של תנועת הקודש "ירושלים", שעל פיה בנויים הם המוסדות "הסתדרות ירושלים" ו', דגל ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שהנם הולכים ומתקדמים בעולם בעזה"י[36]. הראשונה כללית לכל בר ישראל המכיר שיש ערך לתחית הקודש בישראל, ושהיא היסוד האמיץ לצמיחת קרן ישועתינו והתחלת התגלות קרן גאולים, והשניה ליחסי הסגולה [לבעלי הסגולה המיוחדת] וכללות שלומי אמוני עם ד' הדוגלים עשה קנ"ג. בכל עז חייהם בשם ד' ותוה"ק, שהם מוכרחים להיות הפועלים והבונים העיקריים בתחית הקודש, ותחית קודש זו צריכה להתפשט על כל עניני החיים באה"ק[37], [וקווים] מידה בכל ארצות הגולה. ומוכרחים אנו שיהי'[38] תוכן ורוח שלם למהלך [הרוחני] שלנו, ושם מלא ומצויין יהי'[39] עליו, שיש בכוחו לשקול את איכותו, כמו השם "ציון" שנושאים אותו אותם הבונים את בנין שלנו, וזה אין בנמצא כי אם בשם "ירושלים", ומגמת פעולתינו צריכה להיות, לאגד את כל כוחות הקודש שלנו באי"[40] בעה"ק[41] ביחוד, לרומם את כל מה שצריכים אנו להחזיק לטובת היהדות, וליצור את היצירות החדשות שהזמן מכריח אותנו ליצור אותם בשביל הרמת קרן ישראל ותורתו, וכל המערכות המתיחשות להגדיל ולהאדיר כבוד הקודש והשפעתו בעולם.

אקוה שכת"ר[42] ישכיל בשכלו המרומם עד כמה הדברים נוגעים, וישים עמנו את ידו הגדולה להפיץ את הרעיון ה"ירושלמי" בארצות הברית, ולהרבות חברים להסתדרותינו הקדושה, ולדגלנו הקדוש "ירושלים", וצור ישראל עזרו ומגינו ב"ה יהי' עמנו, לחזק ולאמץ את כוחנו למען שמו הגדול ולמען עמו ונחלתו.

והי'[43] זה שלו' וברכה באה"ר, כנה"י[44] ונפש ידידו דוש"ת[45] מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב.: זהו דבר פשוט ביסוד הרעיון של התנועה ירושלים שאין אנו עוסקים, ולהיפך אנו מחזקים את כל מה שהולך ונבנה לטובת ישראל ואי"[46] בכל אופן, וק"ו[47] שאנו מחזקים ומאמצים את כל אגודה וחבורה ששמה פניה לחיזוק התורה והיהדות. אבל עיקר החידוש שאנו מבליטים הוא, שאנו צריכים לתנועה של תחיה לאומית ברוח קודש ברוח ד' אשר על עמו, ועבודותיה יהיו פונים ביותר לשכלל את כל עניני הקודש באה"ק לפארם ולרוממם, ועם זה לתן הדרת קודש גם על כל עבודות החול שהתנועה הציונית עסוקה בהן הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. תו"י - תורה ויראה
6. מוהררמ"ז - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בעי"ת - בעיר תהילה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה

12. ט"ג - טלגרמה
13. הגרש"ט - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ט (למשל: שמואל + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. עה"ק - עיר הקודש
16. ואה"ק - וארץ הקודש
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ע"ד - על דבר
19. הגרשא"י - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א, י (למשל: שמואל + אברהם + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. וע"ש - ועיין שם
22. כ"ג - כבוד גאונו
23. להגרשא"י - להגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א, י (למשל: שמואל + אברהם + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. פעה"ק - פה עיר הקודש
25. ובאה"ק - ובארץ הקודש
26. ח"ו - חס ושלום
27. ע"י - על ידי
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
30. בסהמ"צ - בספר המצוות
31. תוה"ק - תורתנו הקדושה
32. שהדר"ג - שהדרת גאונו
33. לאה"ק - לארץ הקודש
34. ולע"ק - ולעיר קודשנו
35. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
36. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
37. באה"ק - בארץ הקודש
38. שיהי' - שיהיה
39. יהי' - יהיה
40. באי"י - בארץ ישראל
41. בעה"ק - בעיר הקודש
42. שכת"ר - שכבוד תורתו
43. והי' - והיה
44. כנה"י - כנפשו היקרה
45. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
46. וא"י - וארץ ישראל
47. וק"ו - וקל וחומר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת א (אלף)

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תר"פ **נמען:** הרב מנדל יצחק בעהרמאן וחברי 'דגל ירושלים' במנצ'סטר

תודה על הניחומים על 'שברנו הגדול'. על שאלתם בעניין היחס לאגודות אחרות: כל אגודה קשורה למטרותיה ויש לחזקה, אבל החילונים מאורגנים במרכז מדיני, ואילו כוחות הקודש מפוזרים. הציונות מבוססת על החול, וגם 'המזרחי' אינו מספיק כי אצלה החול עיקר והקודש טפל. ב'אגודת ישראל' ארץ ישראל היא רק חלק מעבודתה ולא יסוד מגמתה. לכן 'ירושלים' תשחרר את הקודש בארץ מעול חילוני, תייסד מוסדות תורה, ותבסס גם את המהלכים הפוליטיים על הקודש.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- החילונים מאורגנים, הקודש מפוזר.
- המזרחי ואגודת ישראל אינם מספיקים.
- שחרור הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ה כסליו תר"פ[2] [כ"ה בכסלו תר"פ (1919)]

כבוד ידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] אוצר נחמד בתו"י[5] מו"ה[6] מענדעל יצחק בעהרמאן שליט"א[7]

וכל חביריו הנכבדים יראי ד' וחושבי שמו חברי הסתדרותינו הקדושה הנושאים בימין ד' רוממה את דגלינו הקדוש דגל ירושלים בעי"ת[8] מאנשעסטער [מנצ'סטר שבאנגליה] יצ"ו[9]. שלו'[10] שלו' עד העולם מהר הקודש מירושלים. אחי האהובים, דברי תנחומותיכם היקרים על שברנו הגדול, [ככל הנראה פטירת בתו של הרב קוק, אסתר יעל, זמן קצר אחרי שובו לירושלים] אשר הואיל הצור תמים ב"ה בצדקת משפטיו ליסרנו בו בזמן הקרוב לבואנו אל חצרות ד' ועיר קדשו, הגיעוני, והיו כצרי על פצעי לבבנו. [על פי ירמיהו ח, כב: "הצרי אין בגלעד"] אהבתכם הנאמנה היא יקרה לי מכל הון, ונקוה בעזה"י[11] שקשרי הידידות שביניכם ילכו הלוך וגבור, לכבוד שם ד' שוכן ציון ובוחר בירושלים [על פי תהלים קלה, כא] ב"ה, ולכבוד עמו וחבל נחלתו, קדושת תורתו ואור זיו אמונתו הקדושה, חיי עולם אשר נטע בתוכנו עדי עד. ובישועתו יראנו אור חדש אשר יאיר על עם ממושך וממורט. [על פי ישעיהו יח, ב] ומציון מכלל יופי, [על פי תהלים נ, ב] ומירושלים מכון קודש יופיע בהדרת קרני גאולה ופורקן על צאן ידו ועם מרעיתו, וישלם לנו בכלל ובפרט נחומים, לחבוש לכל שבורי לב בזריחת אור קדושתו, לחן ולכבוד ולצבי תפארה, לעיני כל אפסי ארץ.

וע"ד[12] שאלת כת"ר[13] חביבי בענין הסתדרותינו הק'[14] ודגל קדשו "ירושלים", בחושו ליתר ההתאגדיות וההסתדרויות הבאות מכחם של שלמי אמוני ישראל, ידע אהובי שלא ככל אגודה וחברה שבעולם היא תנועתינו הקדושה "ירושלים", שעל פיה נוסדה הסתדרותינו הקדושה הסתדרות "ירושלים", ודגלנו הקדוש "דגל ירושלים". כל אגודה היא מקושרת לחוגה ולמטרותיה המיוחדות, שכל אחת מהנה טובות וקדושות הן, ואנו צריכים לחזקן ולאמצן, אבל לא בזה בלבד אנו יוצאים ידי חובתינו לעבודת ד'

ועם קדשו, קדושת יפעת ארץ חמדתו ועיר קדשינו ותפארתנו אשר שמו הגדול ב"ה נקרא עליה לעולמי עולמים, ביחוד בעת כזאת, שמצד אחינו העובדים בתכונה של חול, הכחות מסודרים ומאוגדים בתכונה מדינית ומרכזית, ואם כוחותינו אנו הדוגלים בקודש, יהיו רק מפוזרים ונטויים לצדדים שונים ביחש ליחושנו לארצינו הקדושה, אז הננו נתונים במצב נורא מאד. הצד החילוני פועל את פעולותיו ברוח אמיץ, הוא יודע את רצונו לבנות את הארץ בדרך חיים של חול, ורוח הקדושה של תורה ומצוה ואמונה הנה הוא מפורד לפרודים שונים.

על כן שמה הסתדרותינו הקדושה ירושלים, את מגמתה לשאת את הדגל הקדוש ברמה, להודיע לעולם כולו, כי אמנם עושה היא התנועה הציונית את המפעל של תחית האומה מצדה החילוני, אבל הצד של החול לבדו לא יוכל להיות לישועה לישראל, ואע"פ[15] שהמזרחי שואף להכניס בהציוניות [תנועת "המזרחי", הציונות הדתית] איזה רגשי קודש, אין הדבר מספיק. כי הלא היסוד של הציוניות הוא נוסד על החול, ויהיה אצלה החול עיקר והקודש טפל, וזה לא יוכל לפעול את הרוממות הנדרשה לקדושת ישראל, וקדושת ארץ ישראל, וקדושת ירושלים עיה"ק[16] ת"ו[17]. "שלמי אמוני ישראל" או "אגודת ישראל" ["שלמי אמוני ישראל" – על פי שמואל ב כ, יט. "אגודת ישראל" – התנועה החרדית שנוסדה בשנת תרע"ב (1912)] חפצים לחזק את יסוד הקדושה בכלל, אבל בהיות אצלם "ארץ ישראל" רק חלק מעבודתם ולא יסוד מגמתם, אינם יכולים להכריע את הכף על מהלך החיים בארץ הקודש.

על כן באה הסתדרותינו הק' "ירושלים" להודיע לעולם כולו, שכל אגודה ואגודה שהיא שואפת לטובת התורה והקדושה בישראל, חייבים אנו לחזק אותן, אבל עיקר מגמתינו ביחש לבנין האומה באי"י[18] צריך להיות מצוין בשם "ירושלים", והחפץ של שלמי אמוני ישראל, לראות את כנסת ישראל בארץ ישראל, מפוארת בהדרת קודש יבוטא ע"י[19] דגל קדשינו "ירושלים", שהוא ישאף לשחרר את הקודש באי"י מכל עול זר חילוני, והוא ייסד מכונות ומוסדות לתורה ולקדושה, בגודל רוח באה"ק[20] ובעה"ק[21], והוא יגלה לעין כל... המפעלים של ארחות הפוליטיקה שלנו באי"י, גם הם צריכים להיות בנויים על יסוד הקודש, כי רק על ידי זכות של דבר ד', ושל קדושת תוה"ק[22] הנודעת לכבוד ולתפארת בעמים, יש לנו יחש וזכות לאי"י[23]. וכל העבודות הללו שהן רבות מאד, ודורשות כחות רבים חמריים ורוחניים, צריכות הן להיות מתכוננות ע"י הסתדרותינו הק' "ירושלים"- בצירוף וקשר של ידידות עם כל מה שפועל לטובה לישראל ולאי"י[24], וביחוד עם כל אגודות המיחסות לשם יראי ד' וחושבי שמו. וממוצא דבר תלמדו אחי היקרים שבשביל שום אגודה שבעולם אינה מתעכבת הסתדרותינו הקדושה מעבודתה, ומקדושת מטרתה העליונה, והיא צריכה להיות משתמרת בצביונה ולא להיות נטפלת לשום חברה אחרת, כי כל האגודות הנן ממלאות תפקידים אחרים, ואין גם אחת מהן שתמלא את תפקידה של הסתדרותינו הקדושה "להיות נושאת ברמה את דגל התחיה של האומה בארצה ובעיר קדשה, על יסוד הקודש, במעמד בלתי משועבד לשום כח חלוני".

ועם זה כל חבר וחבר בפני עצמו יוכל ג"כ[25] להיות חבר לאיזה אגודה מהאגודות העוזרות לטובת מצב האומה והיהדות, כאשר תהיה נטית לבבו לשם שמים, אבל ה"דגל" וה"הסתדרות" בכללה מוכרחים הם לשאת עליהם את השם הנכבד והמקודש, שם העיר אשר ד' שמה, [על פי יחזקאל מח, לה] את שם

ירושלים מקום בית חיינו עיר קדשינו ותפארתנו, מכון כסא מרום מראשון מקום מקדשנו, [על פי ירמיהו יז, יב] להודיע לכל כי לא בכח החלוני תוכל התחלת צמיחת ישועה לישראל להתבסס, בהיותו לבדו הפועל בעבודת התחיה ובנין האומה, כי אם כאשר זה הכח החלוני יהיה כח מכשיר ומבסס לכח הקודש, שהוא הכח היותר עליון והיותר נצחי, הכח אשר אור ד' יגלה על ידו בישראל ובעולם, וזה יתגלה בהודו ע"י רוממות קרן צדיקים ות"ח[26], וכל שלמי אמוני ישראל באה"ק ובעה"ק, כשיראו המפעלים הטובים של הסתדרותינו הקדושה "ירושלים", להאיר את אור תחית האומה באור ד' וקדושתו בעולם.

והנני מצפה לחסדי השי"ת[27] ורחמיו, שיאיר לנו באור ישועתו, וישגבנו חיל ואומץ לעבודת קדשו, ומעברים וממדינות שונות ילוו אלינו כל חרד לדבר ד', הרוצה בכבוד אה"ק[28] ובכבוד של יראי ד' ואוהבי שמו, לחוק ולאמץ את ידינו בעבודת הקודש של הסתדרותנו הקדושה העולמית הכללית, הסתדרות "ירושלים".

ונקוה שחבור תדירי במכתבים בכתב ובדפוס יהיו מתמידים ביניינו, לעורר את האהבה לקדושת עם ד' על אדמת הקודש, מהר הקודש מירושלים, ויתברכו בכט"ס[29] כנה"י[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באהבה רבה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש ועובד עבוה"ק[33] בעיה"ק[34] ירושלים תובב-א

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בעי"ת - בעיר תהילה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שלו' - שלום
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. הק' - הקטן
15. ואע"פ - ואף על פי
16. עיה"ק - עיר הקודש
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. באי"י - בארץ ישראל
19. ע"י - על ידי
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ובעה"ק - ובעיר הקודש
22. תוה"ק - תורתנו הקדושה
23. לאי"י - לארץ ישראל
24. ולאי"י - ולארץ ישראל

25. ג"כ - גם כן
26. ות"ח - ותלמידי חכמים
27. השי"ת - השם יתברך
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. בכט"ס - בכל טוב סלה
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. עבוה"ק - עבודת הקודש
34. בעיה"ק - בעיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' טבת תר"פ **נמען:** הרב ח"צ רובינשטיין, רב בשיקגו

תודה על הברכות ועל הכספים למוסדות. מוסד 'חינוך עוורים' נתמך כולו על ידי 'ועד הצירים' הציוני, ולכן הרב קוק מחכה לבירור דעתו בעניין 50 הדולר. מעל כל העבודות צריך עכשיו את התעוררות תנועת הקודש, 'הסתדרות ירושלים', שתבסס גם את עבודות החול. בתוספת: התנועה הלאומית לבושה צורת חול, ולכן אינה פועלת על לב העמים; 'ירושלים' מראה שקישור האומה לארץ מבוסס על הקודש.

עיקרי הדברים

- תודה על הכספים.
- חינוך עוורים.
- קודש מעל כל העבודות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ד' טבת תר"פ[2] [ד' בטבת תר"פ (1919)]

לכ' ידי"ע[3] הרה"ג[4] היקר וכו'[5] מוהרח"צ[6] רובינשטיין [הרב חיים צבי רובינשטיין, רב בשיקגו] נ"י[7]

רב דסיאטא שיקאגא. שוכ"ט[8] מקודש מציון וירושלים. תודתי הרבה נתונה בזה לכ'[9] ידידי על דברי ברכותיו הנעימים, כן יזכנו השי"ת[10] ויעודדנו לעבודת קדשו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול, לישועה שלימה וגאולה אמתית לכל ולכלל עמנו בארץ חמדה ת"ו[11], בדבר ד' אשר נאמן, ובימינו הרוממה, ושבו בנים לגבול קדשם. [על פי ירמיהו לא, טז] כן קבלתי את הסכומים ששלח בעד המוסדות הק'[12]. תחזקנה ידי העושים והמעשים [על פי זכריה ח, ט] המחזיקים יסוד הקודש בארץ הקודש, ונמסרו לתעודתם ור"פ יקבל את הקבלות שלהם. אמנם בנוגע למוסד "חינוך עוורים" [בית החינוך לעיוורים בירושלים] עלי להודיעו כי המוסד הזה נתמך הוא כולו ומתקיים ע"ח "ועד הצירים" [ועד הצירים הציוני; ראו (כרך ג', אגרת תתפא)] של ההסתדרות הציונית, ולכן אחכה בזה לבירור דעתו, וכן נשלח לו אז כשיתחלק הקבלות ע"ס[13] חמישים דולאר ששלח לת"ח[14] בעה"ק[15].

אמנם עם זה עלי להעירו, כי יחד עם כל העבודות והפעולות המיוחדות למען כלל עמנו ולחנוך ולכוננויות התורה והיהדות בארצנו הק', ועל כולן, עלינו עתה בשעה הגדולה הזאת של התגלות הישועה מתוך עמק האפלה, [על פי ישעיהו כט, יח] בבית ישראל פנימה ולעיני כל גויים, להתאזר עז לעבודת ההתעוררות וההסתדרות הכללית של תנועת הקודש לבנין עם ד' בחבל סגולתו, אשר אך היא תכונן ותבסס, בשלום ובמישור, באמת ובצדקה, גם את כל עבודות הבנין של חיי החול אשר לתחית עמנו וארצנו, ואך היא תחזק ותאמץ ותתן בטחה וקימא אמיתית להן ולכל עבודות חיזוק התורה והיהדות בארצנו הק', בנין בית ישראל לעדי עד. ולזה באה הסתדרותינו הק' "ירושלים", שנוסדה על ידי בהיותי בלונדון, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שהיא מיוחדת לצד הקודש, להתעוררות שאיפת הקודש ולסידור עניני הקודש, אשר לעם ד' השב ומתכונן בבית חייו, והיא מחזקת ומחברת את כל שאר העבודות והאגודות

לעבודת עם קדשנו ובנין עמנו באה"ק[16], ומקפת את כל בית ישראל למטרה קדושה זו. ורבים וגדולים כבר נספחו אל דגלינו בהתלהבות קדושה, ובעוז מעשה, מתוך הכרה בערכה והכרחיותה של עבודת קדשינו הכללית הזאת, ועתה אנו עומדים ברכוזה ובסדורה פה עקו"ת[17] ובהכנות לפעולות חשובות בע"ה[18].

ולכן כאמור החובה על כל בעל השפעה ויכולת לחזק ולכונן את הסתדרותינו הקי "ירושלים", לשאת ברמה את דגלה הקדוש להרבות לה חברים ולהרחיב את השפעתה ותנועתה בכל הדרכים הראוים. ונעם ד' יהיה עלינו בישועת עמו מציון וירושלים ובהופעת אורו על כל אפסי ארץ ואיים רחוקים. [על פי ישעיהו נב, י וירמיהו לא, ט]

והי'[19] זה שלו'[20] וברכה באה"ר[21] ונאמנה ועמוקה כנה"ר[22] ונפש ידי"ע דוש"ת[23] מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב.הענין של תנועתנו הקדושה "ירושלים" הוא קדוש ונשגב מאד, יסודה הוא במקור הקודש אשר לתשועת ד' ההולכת ומופעת לעינינו במהלכי החיים, אשר כל התנועה הלאומית היא לבושה צורה של חול, ומפני כן אינה יכולה להיות פועלת את פעולתה כראוי על לב עמים, ובחיי האומה פנימה לא תוכל לתפוש את המקום החשוב הראוי לה, והכל הוא מפני שאור הקודש חסר בעצם התנועה, ע"כ[24] באה התנועה "ירושלים" להראות את יסוד הקודש של התנועה הלאומית בעומק יסודה, ושקישור האומה לאה"ק[25] היא מבוססת על יסוד הקודש ועומק קדושת ישראל. ובהתרחבותה של תנועה קדושה זו, יתרומם כל המצב כולו בעה"י[26] בעיני העמים, ומפעולה של תחית האומה תפעול לחיזוק כל כח קדוש בישראל, ולרומם קרן הדת והיהדות. ע"כ חובה קדושה היא לכל שלמי אמונים בישראל לחזק בכל עז את יסוד התנועה הקדושה הזאת ולהרבות חברים להסתדרותינו הקדושה "ירושלים". ואקוה שכת"ר[27] ישים לבו להיות עושה ומעשה. וברכת ד' מציון ומקודש עליו תבא..ידי"ע הנ"ל[28]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"ע - ידידו עוז
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
6. מוהרח"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ח, צ (למשל: חיים + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. שוכ"ט - שלום וכל טוב
9. לכ' - לכבוד
10. השי"ת - השם יתברך
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. הק' - הקטן
13. ע"ס - על סך
14. לת"ח - לתלמידי חכמים
15. בעה"ק - בעיר הקודש

16. באה"ק - בארץ הקודש
17. עקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
18. בע"ה - בעזרת השם
19. והי' - והיה
20. שלו' - שלום
21. באה"ר - באהבה רבה
22. כנה"ר - כנפשו הרמה
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
24. ע"כ - על כן
25. לאה"ק - לארץ הקודש
26. בעה"י - בעזרת השם יתברך
27. שכת"ר - שכבוד תורתו
28. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח טבת תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הממשלה ביקשה את רשימת ההסתדרות (אישור המשרד), והרב קוק אינו יודע היכן הונחה. ועד הרבנים מתפתח, וזה מיסודות 'הסתדרות ירושלים'. מר קלמנסון, הסדרן, הביא שתי חוברות, והרב קוק נפלא מעומק הרגשתו ל'מחשבה ישראלית אצילית חפשית מהאדיקות המודרנית'. הרב קוק מבקש לשמוע על הלימודים ועל השפעת הרצי"ה על הצעירים.

עיקרי הדברים

- מסמך ההסתדרות.
- ועד הרבנים.
- קלמנסון.
- שאלות על הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום י"ח לחדש טבת שנת תר"פ[1]

בני יקירי [בנו הרצי"ה, שלימד אז בפתח תקווה; ראו (כרך ד', אגרת אט)] שליט"א[2], ב"ה[3] על מצב הבריאות הרגיל. עניני העבודה מצד ההסתדרות, כמעט שנתעכבו בעת נסיעתך. מהממשלה נתקבל מכתב, שמבקשת את הנאטע של רשימת ה"הסתדרות". כפי הנראה זאת היא הרשימה של אישור המשרד שלנו. אבל איני יודע היכן הונח זה הכתב. אולי תטיב להודיעני אם הנך זוכר. ההסתדרות של ועד הרבנים הולכת ומתפתחת ב"ה באופן רצוי, גם זוהי מיסודי עבודת הסתדרותנו "ירושלים". ענין אותי בקורו של מר קלמנסון הסדרן שלנו, הביא לי לע"ע[4] שתי חוברות מסודרות יפה. נפלאתי על שקדנותו ועומק הרגשתו בחבת אמת, למחשבה ישראלית אצילית חפשית מהאדיקות המודרנית, שזאת היא מה שאנו דורשים להביא אור מעלמא דחירו בעולמנו, ע"י[5] אור תורה חרות על הלוחות.

הנני מוטרד בעבודות שונות, ואעצר כעת. כתוב נא בני חביבי בפרטיות מכל עניניך. הלך רוחך, סדרך, למודיך והשפעתך על הצעירים, פרטי השיעורים, ומתי תחשוב בע"ה[6] לבקרנו על זמן קצר כאשר דברנו. יחננו ד' שהכל יהיה בהצלחה, ונזכה לעבוד עבודת ד' ועמו, בלב נכון בבריות גופא ונהורא מעליא, בקדושת אמת ובטהרת רוח ונפש בעז"ד[7]. דר"ש[8] יקירנו יונה וב"ב שי'[9], מה שלומם בפרטיות, ושי' חביבנו ד"ר[10] לוין. תמיהני שלא פקדני באיזה שורות. מכתב בא מיעב"ץ[11] [זאב יעבץ; ראו (כרך ג', אגרת תתקסט)] שי' לי ולחרל"פ[12] שליט"א, דר"ש הדרי"ם[13] חביבינו, לוין ועליאש, ומשתאה על שלא נפקד מהם במכתבים.

הנני חותם בברכה, יברכך ד' יחזקך ויאמצך בכל טוב. אביך מצפה אשרך ב"ה, אברהם יצחק הכ"ק[14]

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן

3. ב"ה – ברוך השם
4. לע"ע – לעת עתה
5. ע"י – על ידי
6. בע"ה – בעזרת השם
7. בעז"ד – בעזרת ד'
8. דר"ש – דורש שלום
9. שי' – שיחיה
10. ד"ר – דוקטור
11. מיעב"ץ – מרבי יעקב עמדן
12. ולחרל"פ – ול + חרל"פ: הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
13. הדרי"ם – הדוקטורים
14. הכ"ק – הכבוד קדושת

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח טבת תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרשיון (להסתדרות) מתעכב. 'אגודת ישראל' השיבה על החוזר בקושיה: אם המטרות שוות, למה הסתדרות נפרדת? יש להשיב שיש הבדל בין תנועת קודש על נשמת תחיית האומה ועריגת הגאולה, לבין השתדלות לסעד את 'שברי היהדות בגלות', שגם אם תכניס את ארץ ישראל לתוכניתה זה יהיה 'חיקוי מעושה'; ובכל זאת יעזרו לכל הטוב שבה. 'השפע מרוחך הטהורה על הצעירים'.

עיקרי הדברים

- עיכוב הרשיון.
- קושיית אגודת ישראל.
- תנועת קודש מול השתדלות גלותית.
- השפעה על הצעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ח לחדש טבת. שנת תר"פ[2] [כ"ח בטבת תר"פ (1920)]

בני יקירי [בנו, הרצי"ה] שליט"א[3] מנעוני הטרדות מכתוב אליך שבוע העבר. בני סמכתי על ד"ש[4] שקבלת במשך הזמן ע"י[5] קו"ש[6], [ככל הנראה: קול שלום – דרישת שלום בעל פה] ב"ה על מצב הבריאות הרגיל. יוסף ד' חסדו לחזקנו ולאמצנו בכ"ט[7]. מה נעשה במצבך החמרי והרוחני בפ"ת[8], [בפתח תקווה, שבה לימד הרצי"ה בתלמוד התורה "נצח ישראל"] לא הודעתני עדיין אם החלות כבר ללמד. - הרשיון עדיין מתעכב [ככל הנראה רישיון השלטונות לפעולת "דגל ירושלים" בארץ] לתמהוני. יה"ר[9] שיפתחו כל הדלתות המעכבות את הופעת עצת ד', אשר בשם עיר קדשו "ירושלים" ואור ישועה פנימית וחצונית יופיע בעולם. ונזכה כולנו לאורו. מה אכתב לך בפרטיות, מאגו"י[10] בא מכתב [מ"אגודת ישראל"] בתור תשובה על הצירגולארו של הסתדרותנו הק'[11], [החוזר (circular) של הסתדרות "ירושלים"] בקושיא הידועה. כיון שכל המטרות שוות א"כ[12] למה לנו הסתדרות במחנה. [כלומר לפעול בתוך "אגודת ישראל", ולא בהסתדרות נפרדת] קביעת סדר (תכנית). מיוחדת, ראוי להשיב להם דברים ברורים למען ידעו את המצב, ויחלו להרגיש מה בין תנועה של קדושה המיוחדת ביסודה על הנשמה של תחיית האומה ועל עריגת אור הגאולה שהיא תנועתנו הק', לבין השתדלות אגודתית המסעדת את המצב של שברי היהדות בגלות. המוכרחת לזחול בשפל, ולהפגע ממדות נמוכות, שגם אם תכניס את הפרינציפ של א"י[13] בתוך הפרוגרמה שלה, יהיה בה רק תוכן של חקוי מעושה, ובכ"ז[14] אנו מוכנים לעזור לכל הטוב והכשר שבה.

חזק בני ואמץ בכל עז וחדות ד' ועזו, השפיע מרוחך הטהורה על הצעירים, חזק לבם בטהרת רוח ד' אשר על עמו, ובצפיית אמת של הרמת ערכה של תחייתנו הלאומית בהוד קודש קדשים, ובאהבת התורה בלמידה וקיומה, באור דעת ויושר לבב ואהבה טהורה תרומם רוחם והיו לברכה.

והנני בזה אביך מצפה צביונך ותפארתך

אברהם יצחק ה"ק

דר"ש[15] יקירינו יונה ופ"ב[16] [ר' יונה מירקין, גיסו של הרב קוק, ובני ביתו] שי'[17] לאוי"ט[18], וכל אהוי"נ[19] שי' הנ"ל[20].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ד"ש - דרישת שלום
5. ע"י - על ידי
6. קו"ש - דורש פענוח
7. בכ"ט - בכל טוב
8. בפ"ת - בפתח תקוה
9. יה"ר - יהי רצון
10. מאגו"י - מאגודת ישראל
11. הק' - הקטן
12. א"כ - אם כן
13. א"י - ארץ ישראל
14. ובכ"ז - ובכל זאת
15. דר"ש - דורש שלום
16. ופ"ב - ופרידא בתיה (רעייתו של הרב צבי יהודה)
17. שי' - שיחיה
18. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
19. אהוי"נ - אהוב נפשי
20. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

'ירושלים' אינה מפלגה או כת, ואינה מבטלת שום התאגדות. בא הזמן שהתחייה הלאומית תתבלט מצד הקודש כמו מצד החול. מי שעוזר לבניין החול עשה דבר נשגב, אבל לא יצא ידי חובתו עד שיעבוד גם בבניין הקודש. בכללותן שתי העבודות קודש, אבל בפרטן מתחלקות לפי אופי המנהיגים. בנו הרצי"ה בפתח תקוה, ומשתתף בבית הספר למורים של 'נצח ישראל' שמנהל ד"ר לוין.

עיקרי הדברים

- לא מפלגה.
- קודש כמו חול.
- שתי עבודות לכל יהודי.
- הבן בפתח תקוה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט תר"פ[3]

כ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] לתורה ולתעודה בישראל מוהר"ר[7] זאב יעבץ שליט"א[8]. שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

מכתבו המלא חבת אמת וחכמת לב הגיעני, ומה יקרו לי אמריו המסולאים בפז. אמנם בעיקר הענין רחוק מאד הוא הרעיון שאנו מבטאים ע"י[10] שם "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד, להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] מלהיות איזה ענין למפלגה או כתה בישראל. אין אנו דורשים סוג אנשים מיוחד ולא שום ביטול לכל איזה התאגדות קיימת באומה. רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ[11] מצד הקודש שבה. לא פחות, באותה המדה שהיא מתבלטת מצד החול שלה. ולהחיות את התחיה הלאומית מצד ערך הקודש, צריכים אנחנו בעל כרחנו להרים איזה דגל, ולסדר איזה הסתדרות. אבל מה הדגל הזה מרמז ומה ההסתדרות הזאת שואפת רק חיזוק ידים לכל מה שהולך ונעשה בישראל, לשם תקומת תחייתנו הכללית על אדמת הקודש. הננו מכריזים ואומרים, שכל-זמן שאדם מישראל נתן את ידו לעזור לעבודת החול של בנין האומה על אדמתה, עשה אמנם דבר נשגב ונעלה.

אבל לא יצא עדיין ידי חובתו בשלמות, עד שיעשה גם כן כל מה שיש בכחו לעשות לשם עבודת הקודש של בנין האומה בארצה, על פי הערך של תחיית הקודש שלה. שהיא מוכרחת להעשות לתנועה מוכרת ומתפשטת, וזאת היא התנועה הירושלמית, דגל ירושלים, או הסתדרות ירושלים. ומחשבה כזאת רחוקה היא מלהיות מוגבלת בשום סיעה או מפלגה פרטית. מפני שהיא אומרת שאין לנו אדם מישראל שלא יצטרך לעבוד את ט"ו ב', ד"ה[12] מי. קו"א[13], עמ' פט', ד"ה וכן משמע. מצוה שכט' (עמ' שתי העבודות, עבודת החול ועבודת הקודש לשם תחיית עמו. ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל

בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול, כדי שיהיה אפשר לציין את האופי של המנהיגים והפועלים על אלה שני חוגי העבודה, כל חד וחד לפי הלך נפשו [כל אחד ואחד (ארמית)] וכשרונותיו.

הנני מנוע כעת מפני טרדות שונות מלהאריך כראוי לכבוד רב חביבי שליט"א. בני שי'[14] הוא כעת בפתח תקוה, נוטל הוא חלק בבית ספר למורים מטעם נצח ישראל, [בית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] לידידינו ד"ר[15] לוין שהוא כעת מנהלו, כל משך הזמן שד"ר[16] אויערבאך נ"י[17] הוא שרוי בחו"ל[18]. והנני מקצר ואומר שלו', כנה"ר[19] ונפש ידידו עז. קשור באהבתו וצמא לדבריו המלאים אור ויושר לבב.

המצפה לתשועת ד' על עם קרובו וחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"י - על ידי
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ה - דיבור המתחיל
13. קו"א - קונטרס אחרון
14. שי' - שיחיה
15. ד"ר - דוקטור
16. שד"ר - שדוקטור
17. נ"י - נרו יאיר
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

התקבל הרשיון ל'דגל ירושלים' על שם הרצי"ה, ועליו לאשר. קשה להתחיל לפעול עם מעט עוזרים; אולי כדאי לפתוח בחוברת חודשית כעין 'הדרך'. אחיו הרב שאול חנה הגיע ומסר דרישת שלום. הם הצטערו שבתיה לא כתבה.

עיקרי הדברים

- רשיון 'דגל ירושלים'.
- חוברת חודשית.
- דרישות שלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ירושלים ת"ו[2] יום ה' לחדש אדר תר"פ[3]

בני יקירי [הרצי"ה] שליט"א[4] כבר צמאים אנחנו לדבריך אחרי המכתב הקצר אשר קבלנו. הודעתיך כבר מקבלת הרשיון על הד"י[5] [רישיון להוצאת עיתון "דגל ירושלים"] ושהוא על שמך כמובן. ואתה צריך להשיב שנתקבל. איך נגשים עכשיו לפעולה קשה להחליט עם מיעוט העוזרים. אולי יהיה נכון להחל בחוברת חדשית כעין ה"דרך", או לזמנים בלתי קבועים עד שיסודר הענין בע"ה[6]. ומה יש עם למודך. ואיך אתה מוצא את הענין כעת אחרי שיבתך והסכמתנו שתחזיק בענין בע"ה. ש"חב נ"י[7]

בא תמול. מסר לנו כמובן ד"ש[8] מכולם. וביחוד מבתי' תחי'[9] שהי'[10] לנו צער הרבה ממניעת מכתבה. ישמחנו ד' ויעודדנו ברחמיו. דר"ש[11] יונה ופ"ב[12] תודה בעד דבריהם היקרים.

מרב טרדא וחובת מכתבים הנני מקצר וחותם בברכה וכ"ט[13], כנה"י[14] ונפש אביך מצפה אשרך

הק' אברהם יצחק ה"ק

ו. הדגל - ירושלים. שאול חנא - אחי הרב. פריידא בתיה - אחות הרב.

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. ת"ו – תבנה ותכונן
3. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הד"י – ככל הנראה: "דגל ירושלים" (כתב העת שהרב קוק תכנן להוציא)
6. בע"ה – בעזרת השם
7. נ"י – נרו יאיר
8. ד"ש – דרישת שלום
9. תחי' – תחיה
10. שהי' – שהיה
11. דר"ש – דורש שלום
12. ופ"ב – ופרידא בתיה (רעייתו של הרב צבי יהודה)

13. וכ"ט - וכל טוב
14. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תר"פ **נמען:** בנו הרב צבי יהודה ובתו בתיה (בפתח תקוה)

ההעתקות ל'אורות מאופל' שנשלחו לשמואל עדיין לא נמסרו לדפוס. מהממשלה מגיעות פקודות והערות ל'דגל ירושלים' כאילו הוא כבר עיתון רשמי, ולאחרונה גיליון על תוצאות השלג ופעולות הממשלה לפרסום, אבל חסרים אנשים.

עיקרי הדברים

- 'אורות מאופל' לדפוס.
- 'דגל ירושלים' כעיתון רשמי.
- מחסור באנשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום ח' לחדש אדר שנת תר"פ[2]

יקירי, צב"י[3] ובתי שליט"א[4] הגיעה לנו הידיעה שתהי'[5] בתי בפ"ת[6]. יתן ד' ותהי'[7] הנסיעה לטובה ולשמחת לב כולנו. ב"ה על המצב של הבריאות כרגיל. יחזקנו ד' בחסדו לימים הבעל"ט[8]. קבלתי את המכתב לשמואל עם ההעתקות לאורות מאופל, ["אורות מאופל", פרקים בספר "אורות" שיצא לאור בתר"ף; שמואל הוא אחיו של הרב קוק] אבל לא נמסרו עדיין לדפוס, איני יודע אם הוא מצד טרדתי או מצד טרדתו של שמואל שי'[9]. מהממשלה באות פקודות והערות בעניני הדג"י[10], [עיתון "דגל ירושלים"] כאילו הוא כבר עתון רשמי. והי'[11] צריך להשיב על כל. אבל הלא מחוסרי אנשים אנחנו, וצריך להתחזק בע"ה[12]. שבוע זה שלחו גליון ערוך בדבר תוצאות [השלג] [ככל הנראה השלג הכבד שירד בירושלים בחורף תר"ף] ופעולות הממשלה בזה כמובן לפרסמן. צריך להתישב בהתחלת הפעולה אי"ה[13]. כתבו נא, מכם ומיונה ופי"ב[14] שי'. ואתם בעצמכם אחי ואחותי שי' כתבו ג"כ[15] מכל אשר עמכם לטובה.

והנני בזה אביכם ואחיכם מצפה אשרכם כה"י[16]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
3. צב"י – צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שתהי' – שתהיה
6. בפ"ת – בפתח תקוה
7. ותהי' – ותהיה
8. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
9. שי' – שיחיה
10. הדג"י – הדגל ירושלים
11. והי' – והיה

12. בע"ה – בעזרת השם
13. אי"ה – אם ירצה השם
14. ופ"ב – ופרידא בתיה (רעייתו של הרב צבי יהודה)
15. ג"כ – גם כן
16. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק מתנצל: 'האסון הנורא והאיום' - בת 'ילדה נחמדה וחביבה' נלקחה פתאום, והפצע עמוק. 'הסתדרות ירושלים' מתאמצת: יש להחיות את צד הקודש של התחייה, וזה ירים את כבוד התורה יותר מכל קינטור. הפוליטיקה בארץ צריכה להיות מבוססת על הקודש, אחרת האומות לא יבינו; הרב קוק דיבר על כך עם הרברט סמואל, שמסר בשם לויד ג'ורג' שהוא מבין את התחייה רק על יסוד התנ"ך. ארבע מטרות: ישיבה עולמית בירושלים; בית דין גדול כללי; קרן דתית; רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- פוליטיקה על יסוד הקודש.
- שיחה עם הרברט סמואל.
- ארבע המטרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים יום ה' לחודש ניסן תר"פ[2]

שלום וברכה מקודש לכבוד חביבי וידיי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] סוע"ה[5] אוצר תו"י[6] חכמה ודעה טהורה מוהר"ר[7] זלמן פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בלונדון] שליט"א[8] וכא"ל[9],

ברכת ה' אתם עדי עד. אחדשה"ט[10] באה"ר[11] ונאמנה, ידידי הנעלה, הרבה מאד אני צריך להתנצל קדם כתר"ה[12] על עיכוב כתיבתי עד כה. ואמנם יש לי במה להתנצל, ראשית יודע כ"ת[13] את האסון הנורא והאיום אשר הלמנו בראשית זמן באנו אל הקודש. בהלקח מאתנו באופן מבהיל ופתאומי, בת יקרה ילדה נחמדה וחביבה, אשר עמוק עמוק מאד נשאר הפצע הזה בנפשנו. ירחם ד' ויגדור את פרצותנו ופרצות עמו ברחמיו. ובענינים הכלליים כ"כ[14] הטרדות והדרישות לפעולות תכופות, וחובות מעשיות ועיוניות בכל עת, עד אשר כמעט מהנמנע היה לי לקחת מועד לכתב לכת"ר[15] מכתב ערוך ומפורט כחפץ לבבי, וע"כ[16] נדחה הדבר מיום ליום ואתו הסליחה. ב"ה על המצב המאושר של חתנו היקר חביבינו. ובתו היקרה תחי'[17], כפי אשר שמענו ממכרנו שבאו מלונדון. יפרש ד' עליהם סוכת שלומו, ויראה כת"ר[18] מהם ומכל צאצאיו רב טוב ונחת לאוי"ט[19].

כעת ע"ד[20] הסתדרות ירושלים. ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] עצם הענין ב"ה הולך הוא ומתאמץ. ובכל חידוש של הזמן השוטף מתגלה תמיד יותר ויותר הנחיצות הגדולה של הופעת רעיוננו בצורה מוגלמת בתכנית מעשית ועיונית אנחנו חייבים להחיות את הצד הקודש שבתחיה הלאומית, ובזה נחזק גם את צדה החולני ונשפיע עליו הוד קודש, שיגרום להרים את כבוד התורה והיהדות הנאמנה יותר מכל מיני אמצעיים של קינטוריות ומעמדים נגדיים. [מכל מיני אמצעים של קנטרנות ועמדות של התנגדות] הפוליטיקא שלנו באי"י[21] מוכרחת היא להיות נסעדת [נשענת] על יסוד

התוכן הקדוש. באופן אחר לא יבינו אותנו האומות ומנהיגיהן, וא"א[22] להיות יסוד תחיה לאומי מבוסס מקודש מרושם בעולם, אם לא תהיה לו הסתדרות פועלת לזה מסומנת בשמה וצביונה. היום דברתי אודות זה ארוכות עם הרברט סמואל [הרברט סמואל, שמונה באותה שנה לנציב העליון הבריטי הראשון בארץ ישראל] מלונדון, וכמה אדם מדינאי גדול כזה מקשיב לשיח-צדק זה, וכמהו הנם כל המדינאים הגדולים שבאוה"ע[23], ככה הבליטה תשובתו של המלך אלי, [תשובת מלך בריטניה, ג'ורג' החמישי, לברכה ששלח לו הרב קוק] על ברכתי אשר שלחתי לו. וככה אמר לי מר סמאל בשם לויד ג'ורג', [דייוויד לויד ג'ורג', ראש ממשלת בריטניה בזמן הצהרת בלפור] שהוא מבין את הצדק בנ"א[24]: מוריהם של תנועת התחיה הלאומית רק ע"פ[25] היסוד של קדושת התנ"ך[26], ואנשי החול שלנו הם טרודים בפוליטיקה חלונית, ואין בידם להבליט את הערך של קדושתה של התחיה הלאומית וזאת היא חובתנו הנאמנה.

מקוים אנו שבגליוני דגלנו ירושלים יתבטאו המחשבות הללו בצורות שונות בע"ה[27], והעולם יקשיב מזה קשב רב. ע"כ[28] קורא אני לכת"ר ולכל אותם אנשי המעשה, אשר פתחה אזנן להקשיב את שיחה של תנועתנו הקדושה, כמו ידידינו הד"ר[29] אשר ושאר אנשי השם שהתחילו בעבודת הקודש העדינה והעליונה הזאת, הרימו נא את קולכם ברמה הודיעו נא לכל מפלגות אחינו בכלל, שאת טובת כולם אנו דורשים, את הטוב שבכל סיעה אנו מחזקים ועם כלם אנו עובדים. לשם אותה המטרה העליונה שבעליונות, שהיא תחית התחיה הלאומית ע"י[30] אור הקודש, ע"י דבר ד' אשר יצא מירושלים. מגמותינו התיאוריות ארוכות ורחבות הן, ספריות גדולות מוכרחות לנבע מהשפעתן ושאיפותינו המעשיות גם הן רבות הגונים הן, ומהן אנו צריכים לפרש:

א) את יסוד הישיבה העליונה העולמית בעיר קדשנו.

ב) יסוד בית דין גדול כללי בירושלים בעד כל א"י[31], וביחושים שונים ורבים אנו מוכרחים להרחיבו בצורה מאוגדת עם כח התורה והרבנות של כל קהל הגולה, ג) יסוד פונד רליגאזי [קרן דתית] לכל בנין וצביון שנוגע לאימוץ הקודש, בצורה עשירה שתשפיע גם בהדרה החצון לטובה ולכבוד.

ו) רכישת החצרות שסמוך למקום הר הבית לפני כותל המערבי [רכישת השטחים הסמוכים לכותל המערבי, שהיו אז בבעלות ההקדש המוסלמי] ולבנות שמה בית הכנסת, גדולה ומפוארה בהוד קודש גדול, שיהי'[32] לעד לישראל שהוא הולך וצועד לקראת גאולתו השלמה. ושופך שיחו ומצפה לבנין בית מקדשו. אלה ארבעה הפרטים, כל אחד מהם צריך פירוש ופירוט גדול מאד. ועם כולם התבלט ההשפעה הפוליטית ממקור הקודש שתשלים את עבודת החול. ותתן לה יפעת כבוד. וכמה כדאים הם דברים גדולי ערך כאלה שיקדישו יחידי סגולתנו להם כחות רבים. הנני מקצר חביבי ומצפה לדבריו היקרים ולפעולותיו הנכבדות. וצור ישראל יעזרנו ע"ד כבוד שמו.

והיה זה שלום כנה"ר[33] ונפש ידידו עוז דוש"ת[34] מהר הקודש מירושלת"ו[35], ה"ק[36]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

3. וידי"נ - וידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. תו"י - תורה ויראה
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. כ"ת - כבוד תורתו
14. כ"כ - כל כך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. וע"כ - ועל כן
17. תחי' - תחיה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
20. ע"ד - על דבר
21. באי"י - בארץ ישראל
22. ואי"א - ואי אפשר
23. שבאוה"ע - שבאומות העולם
24. בנ"א - בני אדם
25. ע"פ - על פי
26. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ע"כ - על כן
29. הד"ר - הדוקטור
30. ע"י - על ידי
31. אי"י - ארץ ישראל
32. שיהי' - שיהיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מירושלת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
36. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** הוועד הפועל הציוני

מזל טוב על הבטחת הבית הלאומי, ותפילה לאחד את כל המפלגות 'ברוח ה''.

עיקרי הדברים

- מזל טוב.
- איחוד המפלגות.

נוסח האגרת עם ביאור

להועד הפועל הציוני, [הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] קבלו את ברכת מז"ט[1] להבטחת ביתנו הלאומי [החלטת ועידת סן רמו (תר"פ) על המנדט הבריטי, שכללה את הצהרת בלפור] בארץ אבות. תחזקנה ידיכם הבונים בנין עמנו וארצנו. צור ישראל השוכן בציון ובירושלים ישלח לכם את ברכתו. נזכה ונחמה לאחד את כל מפלגות עמנו ברוח ה' בהכנת העתיד הגדול להשלמות הבנין. הרב הראשי קוק

---

1. מז"ט - מזל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח סיון תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

טרדות 'עול מלכות' רבו. הרב פינס כתב שוב בהתלהבות על הישיבה, ומציע ללוות את הרב קוק לאמריקה להשגת כספים; הרב קוק אינו יודע מה להשיב. 'התרוממות הרוח הכללי המתגלה בלבושי חול' יש להעריך לפי פנימיותה וסיבותיה העליונות. הרב קוק נבוך על מצב המושבות בגליל.

עיקרי הדברים

- הצעת פינס לאמריקה.
- התרוממות הרוח בלבושי חול.
- המושבות בגליל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"ח לחדש סיון תר"פ[2]

בני יקירי שליט"א[3], נשמחנו במכתבך היקר ודי"ש[4] ע"י[5] הר"ז[6] שו"ב[7], ב"ה על חסדו, באלו הימים נטרדתי הרבה, וביחוד היום שרבו בו טרדות "עול מלכות". גם זו לטובה. בא מכתב שני מפינס, [זלמן פינס; ראו (כרך ד', אגרת תתקעז)] מציע ע"ד[8] הישיבה בהתלהבות, שילוה עמי בעבודה בנסיעה לאמעריקא. במטרה להשגת כספים גדולים. איני יודע מה להשיב לו ע"ז[9] כעת, ודי ינחינו בעצה טובה, למען עמו ונחלתו. את התרוממות הרוח הכללי המתגלה בלבושי חול כעת במחנה ישראל צריכים אנחנו להעריכה ע"פ[10] פנימיותה, ע"פ הסבות העליונות הגורמות אותה, וע"פ[11] התוצאות המופלאות האצילות שהן יהיו תולדותיה, כי ימין ד' תרומם, ותעשה חיל, ונצח ישראל יתגלה בהדר גאונו, במהרה בימינו בקרוב. אני כותב מכתבי זה מתוך לאות של עבודת היום, והנני מוכרח לקצר, חזק בני ואמץ, התעודד בעבודתך הנכבדה עבודת הקודש, ללמוד וללמד, לרומם ולהתרומם, לקדש ולהתקדש, להתאחז יפה יפה בשמחת גוייני, להתהלל עם נחלתנו, ולעדן ולשפר ע"י השתתפות אצילות את כל עז החיים אשר בתנועתנו התחייתית, ההולכת הלך ואור עד נכון היום, בזכירת חסדי אבות והבאת גואל לבני בניהם, למען שמו באהבה.

אמנם נבוך אני ע"ד המצב של מושבותינו בגליל [התקפות הערבים על יישובי הגליל העליון באביב תר"פ, ובכללן ההתקפה על תל חי] המקום ירחם עליהם, נקוה שגם מתוך אלה המחשכים אורה תופיע, ויחנן ד' ולא יוסיף עוד לדאבה, וקרוב ליראיו ישעו.

והנני בזה חותם בעתרת שלו'[12] וברכה, אביך מצפה אשריך כה"י[13]

אברהם יצחק ה"ק

ברכה ושלו'[14] וכ"ט[15] ליונה ובתי' שליט"א. הנ"ל[16].

1. ב"ה - ברוך השם

2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וד"ש – ודרישת שלום
5. ע"י – על ידי
6. הר"ז – הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שו"ב – שוחט ובודק
8. ע"ד – על דבר
9. ע"ז – על זה
10. ע"פ – על פי
11. וע"פ – ועל פי
12. שלו' – שלום
13. כה"י – כנפשו היפה
14. ושלו' – ושלום
15. וכ"ט – וכל טוב
16. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תר"פ - ירושלים **נמען:** תעודת שליחות לבנו הרצי"ה

הרב קוק מסמיך את בנו הרצי"ה לעסוק בענייני התנועה 'ירושלים', ומבקש מגדולי ישראל לקבל אותו בחיבה.

עיקרי הדברים

- שליחות לתנועה 'ירושלים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום ב' לחדש אלול תר"פ[3]

הנני בזה ממלא את ידי בני, הרב החו"ב[4] ויר"א[5] מרבים, מו"ה[6] צבי יהודה הכהן קוק [בנו של הרב קוק, הרצי"ה] נ"י[7],

לעסוק בענייני התנועה הקדושה ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] אשר הרימונו ע"י[8] התאגדות הסתדרות ירושלים ודגל ירושלים, שיש בה אור וחיים לעם ד' הגוי כולו, לכונן את יסודי תחיית עמנו ואה"ק[9], על יסוד הקודש המרומם והנעלה באור ד' וזיו תוה"ק[10], ברוח חכמה ואהבת שלו'[11] ואחוה לכלל ישראל בכל פנותיו, לבנין האומה והארץ, לעדן ולקדש את כל תנועת התחיה, התחיה הלאומית, לכל צעדיה וענפיה. אקוה שכל גדולי עמנו, בכל מקום באו של הציר הנאמן בני הרב המוכ"ז[12] שי'[13], יקדמו פניו בחבת קודש כראוי לו ולמשלחתו הגדולה והרוממה, העומדת ברום עולמנו בעת כזאת עת צמיחת קרן ישועה, וזהרי גאולה מהר הקודש מציון ומירושלים על כל נאות יעקב.

והנני בזה חותם בברכה נאמנה, וצפיית ישועה קרובה, לעם ד' לארצו ונחלתו, במהרה בימינו בקרב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. החו"ב - החריף ובקי
5. ויר"א - וירא אלקים
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. ע"י - על ידי
9. ואה"ק - וארץ הקודש
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. שלו' - שלום
12. המוכ"ז - המוסר כתב זה
13. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' מרחשון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל כמה זמן יתעכב הרצי"ה בחוץ לארץ. ענייני אספת הנבחרים מטרידים, ו'השאור שבעיסה של הימין' הזיק. הציבור תסס בחגים מפני הפמפלט שהזקנים נתפתו לו, אבל זה רק הרחיב את הדרך. בגלל הסכסוכים על אספת הנבחרים מתקבל יותר הרעיון של 'דגל ירושלים'. הוצע שידוך מוורשה, ואולי כדאי שהרצי"ה יבקר בפולין.

עיקרי הדברים

- אספת הנבחרים.
- הפמפלט.
- 'דגל ירושלים' מתקבל.
- שידוך מוורשה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום א' לחדש מרחשון תרפ"א[2] [א' במרחשוון תרפ"א (1920)]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, ששהה אז בחוץ לארץ] שליט"א[3] מכתבך היקר מעיוה"כ[4] העבר הגיענו לשמחת לבבינו להתבשר משלומך הטוב, אמנם את צמאוננו לא הרוה כמובן, מפאת קיצורו, והננו מחכים בכל יום לזכות לאור דבריך היקרים באר היטב. מה מעשיך ועד כמה תחשוב להתעכב בחו"ל[5]. ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, יחנינו השי"ת[7] ויאזרנו כח עוצם וחיל לעבודת קדשו. באלו הימים נטרדתי הרבה מעניני אסיפת הנבחרים, [אספת הנבחרים הראשונה של יהודי ארץ ישראל, שהתכנסה בתשרי תרפ"א] ועדיין הדברים יגעים, השאור שבעיסה של הימין [הגורמים המעכבים שבחוגי הימין הדתי; הביטוי על פי ברכות יז: "שאור שבעיסה מעכב"] הועיל הרבה לגלגל את המצב, ובכ"ז[8] נקוה לשמו יתי'[9] שהכל ישוב לטובה ולאורה ולישועה לבית ישראל הגוי כולו. ימי החגים עברו עלינו ב"ה כשורה, רק שהציבור הי'[10] תוסס מפני הנבלה של הפמפלט, [כתב הפלסתר שהוציאו קנאי ירושלים נגד הרב קוק; ראו (כרך ד', אגרת אסו)] קול השופט של מחרחרי הריב, שהזקנים נתאבקו בהם כ"כ[11].

אבל ת"ל[12] לא פעלה כל השתדלותם, להצר את הצעדים של דרך הקודש שאנו הולכים בה, בתמימות לבב וברעיון טהור, כ"א[13] להרחיבם בע"ה[14]. וחיזוק ואימוץ אנו צריכים, והארת רוח ממקור הברכה, ממעין החי של תחית עם קדוש, על אדמת קדשו, הממלא את כל חדרי נשמתינו אורה וצהלה, עז ונועם חדות אהבתו ועזו לעולמים. מצד הסכסוכים ע"ד[15] אסה"נ[16] [אספת הנבחרים] מתקבלת עכשיו יותר ההערה ע"ד רוממות דגל קדשנו ירושלים, נקוה לד' כי עת לחננה ובא מועד, [על פי תהלים קב, יד] לרומם את הופעת תחית הקודש על הררי קודש, וזהרי אוריהם יאירו כל מחשכי ארץ. אכפיל בקשתי בני יקירי שלא תקמץ בכתיבה, ותבאר באר היטב כל עניניך הכללים והפרטיים, החמריים והרוחניים, וד' יעזרנו ברחמיו ורב חסדיו. הציע הרב ר'[17] ישעי' ווינאגראד נ"י[18] נכבדות מווארשא, עם נכדתו של הרב ר'

יהודה סג"ל[19] נ"י המו"ץ[20] דשם, אם יש אופן להודע מזה אולי הדבר מענין. הרי"ש[21] הנ"ל[22] דרש ע"ד אסיפת הנבחרים. הודעת פרטים, אולי יהי'[23] כדאי שתסור גם לפולניא בשביל ענינינו המקודשים בע"ה, ובעבור שמו, תוה"ק[24]. ארצו, עמו ונחלתו, ינהלנו בדרך ישירה.

והי'[25] זה שלו'[26] וברכת עולמים, כנה"י[27] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[28].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. מעיוה"כ - מערב יום הכפורים
5. בחו"ל - בחוץ לארץ
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. ובכ"ז - ובכל זאת
9. יתי' - יתברך
10. הי' - היה
11. כ"כ - כל כך
12. ת"ל - תודה לא-ל
13. כ"א - כי אם
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. אסה"נ - אסיפת הנבחרים
17. ר' - רבי
18. נ"י - נרו יאיר
19. סג"ל - סגן לויה (כינוי משפחה ללויים)
20. המו"ץ - המורה צדק
21. הרי"ש - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ש (למשל: יעקב + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. יהי' - יהיה
24. תוה"ק - תורתנו הקדושה
25. והי' - והיה
26. שלו' - שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בגלל המצב הנורא בפולין אין לחשוב על נסיעה לשם. השבוע יצא מכתב חוזר על ההסתדרות, שאחרי אספת הנבחרים צריכה יותר בירור. הרב קוק התחיל לומר שיעורים לצעירים כמנהגו ביפו - פעם בהלכה ופעם ב'הלכות דעות'.

עיקרי הדברים

- אין נסיעה לפולין.
- מכתב חוזר.
- שיעורים לצעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום ט"ו לחדש מ"ח תרפ"א[1]

בני יקירי שליט"א[2] שמחנו במכתבך היקר מחוהמ"ס[3] העבר. ב"ה[4] על החוה"ש[5] אשר אתך, כה יחננו ד' בחסדו לשמע ממך תמיד בשו"ט[6], ונזכה בקרוב לחדות בשמחה את פניך בשובך אל הקודש בכל טוב ברב עז ושלו'[7]. הנה מצפה אני על מכתב מלא ומפורט ממך מכל מה שעבר עליך ומה מעשיך כעת בנכר. והנה במכתבי העבר העירותי ע"ד[8] איזה ענין מוצע עבורך מפולין, אבל כעת לפי המצב הנורא שם. חושב אני שאין מה לחשוב ע"ד נסיעה להתם במקום השערוריות, ד' יחום על עמו. חושב אני שבוע דנא להו"ל[9] מכתב חוזר אחד ע"ד הסתדרותנו הקדושה, ["דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] עתה אחרי אסיה"נ[10] [אספת הנבחרים; ראו (כרך ד', אגרת אסז)] הדבר טעון יותר בירור ואמוץ מבקודם. נתחזק בעז"ד[11] והוא יהי'[12] משגב לנו, וגם אויבינו המדומים ישלימו עמנו ברצות ד' דרכנו. ויבינו ויכירו את טעותם. דרש נא בשלו'[13] ידידינו הר"א[14] קמחי וכא"ל[15], יסלח על מיעוט כתיבתי אליו מפני הטרדות הרבות והמניעות הצדדיות. שמחתי לשמע ד"ש[16] מס"ג[17], מאחד הנכבדים שהי'[18] פה עמנו בחה"ס[19] העבר, גם מר"מ ויסבורד הגיעני מכתב. דרש בשלומו באהבה. החילותי להגיד שיעורים לפני צעירים אחדים כמנהגנו ביפו, פעם בהלכה פעם בהלכות דעות. והשי"ת[20] יחזקנו ויאמצנו, ויצילנו משגיאות, ויאזרנו חיל לעבודתו ועבודת עם קדשו, במכון בית חיינו לעד.

קשה לי לכתב כעת בארוכה ובפרטיות, ע"כ[21] אקצר ואמר שלו'[22] וברכה נאמנה יצליחך ד' בכל פניתך לטובה ולברכה, לאושר ואומץ, בעבודה פוריה ונאמנה המביאה טובה לעולם, ומצמחת פדות ואורה לעם ד' הגוי כולו ורוממות קרן ישראל על אדמת קדשו, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך כה"י[23]

אברהם יצחק ה"ק

1. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

3. מחוהמ"ס - מחול המועד סוכות
4. ב"ה - ברוך השם
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בשו"ט - בשלום וטוב
7. ושלו' - ושלום
8. ע"ד - על דבר
9. להו"ל - להוציא לאור
10. אסיה"נ - אסיפת הנבחרים
11. בעז"ד - בעזרת ד'
12. יהי' - יהיה
13. בשלו' - בשלום
14. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. ד"ש - דרישת שלום
17. מס"ג - מסט. גאלן
18. שהי' - שהיה
19. בחה"ס - בחג הסוכות
20. והשי"ת - והשם יתברך
21. ע"כ - על כן
22. שלו' - שלום
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשון תרפ"א **נמען:** אל כל בית ישראל ובייחוד לאיכרים ולכורמים

'דגל ירושלים' הורם בשעת הצהרת בלפור: יש כוח כביר בתחייה החילונית של 'ציון', שמטרתה המדינה, אבל בלי אור הקודש לא תגיע לתעודתה, ומגמת הקודש אינה רק המדינה אלא 'כסא ה' אשר בירושלים'. עכשיו העולים הצעירים, שאין להם כלום מלבד אהבת הארץ וכוח שריריהם, צריכים עבודה: 'וחי אחיך עמך'. האיכרים חייבים לקבלם כפועלים קבועים, 'בלא אמתלאות'. עם העין הטובה לשכנינו הערבים, 'שלא להתעלם מבשרנו', בפרט מפליטי חרב.

עיקרי הדברים

- ציון וירושלים.
- קליטת העולים.
- עבודה עברית במושבות.
- עין טובה לערבים ואחריות לאחים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ט חשון תרפ"א[2].

אחינו היקרים, כל בית ישראל הגוי כלו. דגל ירושלים הורם [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון בתרע"ח] באותה שעה, אשר המטרה המדינית של ציון הגיעה כמעט להמדרגה החשובה שהיא עומדת בה עכשו. באותו הפרק של מתן הדקלרציה [הצהרת בלפור] על ידי הממשלה הבריטית, ראינו אז עין בעין שהתכונה החלונית של בנין האמה ותחיתה בארצה כובשת לה את דרכה בחיים, התעמולה רבה וגדולה, והאידיאלים החלונים מקסימים, וטבעו של עולם צריך להם, וכל לב רגש מוכרח הוא להודות שכח כביר ורב טוב צפון בהתחיה החלונית שלנו הדוגלת בשם "ציון" שמטרתה הוא: המדינה היהודית בארץ האבות. אבל מעבר מזה, נוכחנו לראות שכמה שיצליח החול במצעדיו איננו כלל עלול לבוא לתעודתו, אם לא יופיע אור הקדש בתכונה רוממה ויאיר את כל מחשביו. ואור הקדש הוא בא מתוך הכרת הקדש שלנו, מתוך התביעה האלהית הפנימית אשר בנשמת ישראל, מתוך אור ישראל וקדושו שהוא אור העולם ומלואו. והמגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!, כי"א[3] כסא ה' אשר בירושלים, "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" [ירמיהו יז, יב] ובעת אשר על נהרות בבל ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון [תהלים קלז, א] כאשר לבנו נשבר.

ועתה השעה באה, ואנו, כלומר, יושבי הארץ מלפנים, הננו קרואים למעשה. לעזרת אחים שהיא עזרתנו, עזרת הגוי כלו בסוס חסננו כבודנו בארץ ובעולם. והנה המהגרים הללו, [החלוצים של העלייה השלישית, שהגיעו אז לארץ] רובם צעירים אשר אין להם כל, כי אם נפשם הנלהבה באהבת ארץ אבות וכח שריריהם המוצקים, הנכונים לעבודה. ועתה כמה חובה כפולה ומכופלת היא על ישובנו כלו, וביחוד עליכם אחינו האכרים והכורמים אשר על אדמת הקדש, אשר התאזרחתם בארץ ונוטעתם עליה. עכשיו הגיע הזמן להחלץ חושים [להזדרז] כלנו, בעד העבודה העברית, עתה בא התור של "וחי אחיך עמך",

[ויקרא כה, לו] ביחש לנתינת עבודה בכל מקצעות המשק שלנו בישובנו כולו בכל מלא רחבו והקיפו. אורות קס'. קולי אליכם, אחים חביבים אכרינו וכורמינו! ממעמקי לבבי אקרא אליכם: התרוממו בנפש נדיבה ברוח מתנה, לקראת אחינו אלה. לעומת אורחינו החביבים, כחות החיים הרבים, שבהם אוצר חיים גנוז לבנין עמנו וארצנו לקוממיותנו העתידה בארץ אבות, עת לעשות הוא לנו [על פי תהלים קיט, קכו] השעה הגדולה הזאת. נקדם נא באהבה את אחינו החלוצים, קחו נא אחים, את אחינו הבאים מחדש, את הצעירים וגם את הבאים בימים העומדים הכן לעבודה, לפועלים קבועים במושבות. העבודה הישראלית, מכרחת היא להיות עכשיו עולה כפורחת בארצנו הקדושה.

כל מניעה שבעולם אסור לה, להיות חוצצת בינינו ובין חובת הקודש הזאת. עלינו לזכור מה היא חובתנו הכוללת לעמנו ולארצנו בעת חיה. [בעת הזאת (על פי בראשית יח, י)] עלינו לזכור כמה אוצרות סגולה ישנם בין צעירי אחינו הללו, שיהיו לברכה ולתהלה בארץ. עלינו לחזק ולאמץ את כחם ואת רוחם של המהגרים הללו, בכל קרוב ובכל אמוץ. וההתקרבות היותר גדולה, והיותר כשרה, ויותר מועלת ומביאה למטרה הרצויה היא רק זאת: נתינת עבודה בעין-יפה, בלא אמתלאות בלא השתמטות. שאלת היום היא לנו עכשיו, שאלת העבודה העברית ועם כל העין הטובה שאנו נוהגים בה ביחש לבני גזענו ושכנינו יושבי הארץ הערבים, עלינו לזכור שלא להתעלם מבשרנו, במדה כפולה, של חובת אחים, ושל חובת בנין העם על אדמתנו, של חובת אהבת גרים, פליטי-חרב, הבאים אל חק אמם לציון, להסתר מחמת פראים, וקנאת אויבים, אכזרים כחיתו טרף. שאו ידיכם קדש, אחים יקרים, אכרינו וכורמינו. אשר על אדמת קדשנו. החיו את נפשות מהגרינו היקרים, הבאים להאחז בארץ חמדה. הרימו נס של עבודת-אחים, עבודת ישראל, על אדמת ישראל. וצור ישראל, ירים מהרה נס לגוים, ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ. [ישעיהו יא, יב] וירום קרן לעמו על אדמת קדשו וחבל נחלתו לעולמים.

כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם, ועבדכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מרחשון תרפ"א - ירושלים **נמען:** הרב צבי חנוך הכהן מבנדין

תודה על ברכותיו. הרב קוק כתב גם לגיסו של הרב (האדמו"ר מגור). חובה עתה לרומם את שם ירושלים ולהודיע שעיקר מטרת השיבה לארץ היא קדושתה, ושתשועת ישראל תתגלה רק על ידי יראי ה'.

עיקרי הדברים

- תודה.
- מכתב לאדמו"ר מגור.
- קדושת ירושלים כמטרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום כ"ו חשון תרפ"א[1] ירושלים

לכבוד הרב המאוה"ג[2] החסיד המפורסם בנש"ק[3] מו"ה[4] צבי הען שליט"א[5]

שלו' וברכה באה"ר[6] אחדשה"ט[7] בכת"ר[8] באהבה נאמנה, הנני בזה מגיש את תודתי הרבה לכתר"ה[9] על דבריו היקרים, וברכותיו ברכות צדיק, אשר הביע בטוב לבבו הטהור אלי במכתבו היקר לידידינו הרבנים החסידים מו"ה צבי דוד, ומו"ה[10] דוד ליב כהן, ומו"ה משה שליט"א שלשה מטיבי צעד, ד' עליהם יחיו. והנני בזה להתכוין כנגד המברך כת"ר[11] שליט"א, יברכהו ה' מציון ר'[12] צבי חנוך הכהן מבנדין. [הרב צבי חנוך הכהן לוין, רבה של בנדין] וממקור הברכות יתברך בכט"ס[13]. ומה יקרו לי אמרי קודש דכ"ק[14] גיסו הרה"ק[15] [ככל הנראה האדמו"ר מגור, בעל "אמרי אמת"] שליט"א, וכתבתי ג"כ[16] להוד קדשו דברים אחדים. אף כי הרבה מאד היה לי להרצות לפניו שי'[17], ע"ד[18] היחש של חבת קודש הראויה עכשיו להתגלות ביתר שאת וביתר עז מכל יראי ד' וחושבי שמו, לאהבת ארצנו הקדושה וישובה. בקודש ובקדושה וטהרה, אבל חששתי להטריחו בקריאת דברים ארוכים. ואקוה שעוד יופיעו ברוח קדשם במכתבים הבאים, ואז נבא בעז"ה[19] בפרטן של דברים, לבאר ע"פ[20] הידיעה הברורה שיש לנו ע"פ תהלוכות החיים ממקום המעשה, את כל מה שאנו צריכים להתאמץ בהם בנוגע לעבודת הקודש ביחש אה"ק[21] ובנינה.

וביחוד חובה אדירה היא לנו עתה לרומם ולקדש את שם עיה"ק[22] ירושלים תובב"א[23] - ולשאת את דגל קדשה ברוממות קרן לצדיקים, להודיע לכל באי עולם, שעקר מטרת שבותינו לאה"ק[24], וכל צפייתנו לה היא רק בשביל קדושתה הגדולה וזה יתן חן וכבוד לכל יראי ד', והוד והדר לישראל לעיני כל יושבי תבל, אקוה שמעכ"ת[25] שי' יתבונן על דברי אלה היוצאים מקרב לב ונפש המצפה לרחמי השי"ת[26] וחסדיו, על עמו הנגש ונענה, ועל פליטת סופריו יראיו וחושבי שמו, שרק מהם ועל ידם מוכרחת היא תשועת ישראל להתגלות בארץ חמדה בעזהשי"ת[27].

והנני בזה חותם בברכת אהבה רבה ואהבת עולם, כנה"ר[28] ונפש ידידו דוש"ת[29] בחבת קודש מלונ"ח[30]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. בנש"ק - בנן של קדושים
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. באה"ר - באהבה רבה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. בכת"ר - בכבוד תורתו
9. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
10. ומו"ה - ומורנו הרב
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. ר' - רבי
13. בכט"ס - בכל טוב סלה
14. דכ"ק - דכבוד קדושת
15. הרה"ק - הרב שם שמתחיל באות ק (כגון קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ג"כ - גם כן
17. שי' - שיחיה
18. ע"ד - על דבר
19. בעז"ה - בעזרת השם
20. ע"פ - על פי
21. אה"ק - ארץ הקודש
22. עיה"ק - עיר הקודש
23. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. שמעכ"ת - שמעלת כבוד תורתו
26. השי"ת - השם יתברך
27. בעזהשי"ת - בעזרת השם יתברך
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' כסלו תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הסידור מתקדם, אבל יותר רעיוני ממעשי, כי 'איני מוכשר להנהלה מעשית', וחסרים אנשים, בפרט שר' משה פרוש נסע. צעירי הישיבות באים לשיעוריו, ועכשיו התחילו ב'שמונה פרקים' לרמב"ם. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לדאוג לבגדי חורף. מר נוסבוים מהלברשטט הבין את 'ירושלים', אבל אמר שצריך להתאגד עם האגודה; כנראה הצד האצילי הלאומי שב'אורות' נגד רוחם.

עיקרי הדברים

- חוסר כוח מעשי.
- שיעור ב'שמונה פרקים'.
- דאגה לבריאות הרצי"ה.
- האגודה ו'אורות'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ח' לחדש כסלו תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] ב"ה במכתבך היקר, וכעת אנו מחכים לקבל את דבריך משו"ן[4], לאט לאט הולכת איזה עבודה ומסתדרת, אבל הסידור הוא יותר רעיוני רוחני ממה שהוא מעשי. טעם הדבר הוא פשוט מפני שאיניני מוכשר להנהלה מעשית. ואנשים משלימים את המחשבה להביאה למעשה חסרים לנו פה. כעת שגם ר"מ[5] פרוש נסע, מוכר החסרון יותר, והנני מצפה שיזמין לי ד' חברים משלימים בכשרונם את החסר בחוקי. התחילו איזה מצעירי הישיבות לבא לשיעור שאני אומר בערך כביפו, בסירוגין הלכה ואגדה, סוגיא, וכעת החילונו בשמונה פרקים להר"מ[6], [הקדמת הרמב"ם למסכת אבות] איני יכול להאריך ולספר, בכ"ז[7] יש בזה תועלת בע"ה[8]. אנו דואגים למצבך החמרי כעת במרחק, אף שהננו פה בדוחק כידוע, בכ"ז תודיע מה שחסר לך בהכרח ונשתדל בע"ה למלאות.

ביחוד לא תקמץ במה שנוגע לבריאות, כמו בגדי חורף נחוצים שכמדומה חסרים לך. הי'[9] פה אצלינו מר נוסנבוים מהלברשטדט, הסברתי לו את "ירושלים" וסבר, אבל אמר צריך להתאגד עם האגודה, ואיך ובאיזה אופן לא אדע, הלא הם מתרחקים ומה טעמם לא אדע. כפי הנראה שהצד האצילי הלאומי שמתבטא ב"אורות", [ספרו של הרב קוק "אורות", שיצא לאור בתר"פ] כמו בכל שאיפותינו הפנימיות, הוא באמת נגד רוחם ונגד יכולתם הנפשי, ואת מי נוכל להאשימם ע"ז[10], בכ"ז אקוה כי עם כל ההתמרמרות מצדדים שונים, יביאו הדברים את תועלתם בעז"ה[11]. בטח תכתב הכל באר היטב בפרטיות, ומתי תחשב לשוב בחסדי השי"ת[12], התחזק באומץ רוח, בחדות ד' ובבטחון אמיץ, וצור ישראל יראנו בישועתו.

והנני בזה אביך מצפה לתשועת ד' בכלל ובפרט, מחכה הצלחתך צביונך ותפארתך

אברהם יצחק ה"ק

דרש יקירינו כולם וביחוד הר״א[13] קמחי וכא״ל[14], הנ״ל[15]

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. תרפ״א - השנה תרפ״א (1920/1921)
3. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. משו״ן - דורש פענוח
5. ר״מ - ראש מתיבתא
6. להר״מ - ל + הר״מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. בכ״ז - בכל זאת
8. בע״ה - בעזרת השם
9. הי׳ - היה
10. ע״ז - על זה
11. בעז״ה - בעזרת השם
12. השי״ת - השם יתברך
13. הר״א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. וכא״ל - וכל אשר לו
15. הנ״ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דחנוכה תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'אורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

עיקרי הדברים

- הצעות שידוך.
- רוגלי.
- חתונת בן הנציב.
- המתנגד ל'אורות'.
- עבודת הדגל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום א' דחנוכה תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] אחרי חכוי רב וצמאון גדול זכנו ד' בדבריך היקרים, שהיו לנו למשיב נפש, ברוך אתה וברוך טעמך. [על פי שמואל א כה, לג] והנה אנחנו מקוים לשמע עוד ממך בקרוב דברים ברורים, דזכרון יעקב איך הם מעשיך, ואם אין אתה סובל מחסור מצד כספים. ומתי בדעתך לשוב בע"ה[4]. והנה שמענו שרש"ג[5] שלנו שב כבר לא"י[6], ויעקב וואלפערט נסע לאפריקא, וזהו סותר את המסופר, שהם עוררוך שתבא ללונדון בשביל עבודתינו הק'[7], מסתמא כוונו שהם יעזרו בזה, ואולי ראוי שעבודתך תביא פירות בע"ה גם בלא נוכחותם, אבל לכתב לך באותו הפרק שהם מתכוננים לנסוע, אינו מובן כ"כ[8]. אנחנו תמהים קצת על אשר לא עלתה בידך להודע ע"ד[9] מו"מ[10] מקליש וע"ד[11] ווארשא, הפרטים שהוא דרש הם מסתמא כמה תהי'[12] הדרשה מצדנו בעניני כספים וכיו"ב[13], שהם דברים בלתי מעכבים, חזק ואמץ ודי יהי'[14] בעזרך. ב"ה קבלנו מכתב מראגלי. [מרגולי (רוגלי), עיירה בלטביה שבה נולד הרב קוק] שדודך הרב וב"ב כבר הם שמה. וכותב שאמנם מצא העיר חרבה, אבל הם שמחים שזכו לבא למקומם, בנימין נשאר בפאלטאווא, [בפולטבה, עיר באוקראינה] ומאמעריקא כותב לי הרב ראפפארט, ששלח לראגלי אלפים מרק.

הננו מוטרדים כעת מחתונתו של בן הנציב בביהכ"נ[15] בשבת העבר היתה תכנית יפה ומהודרת, מסתמא יהי' כתוב הכל בעתונים. ב"ה על החוה"ש[16] אשר עמנו ת"ל[17] להגיענו לימי החנוכה המאירים באור קודש, באור שמן חכמת ישראל, המתרוממת ממעל כל חכמת לב אנוש, ואשרי העם שככה לו, [תהלים קמד, טו] שאור חי עולמים הוא חלקו לעד. נקוה שרשמי הישועה שהחלו להגלות יפיעו באור גדול, ברבבות אלפי נגוהות קודש, וכבוד ד' על עמו יזרח. מתמיה אני, שעל הרב שכתבת שהוא איש נכבד ומתנגד לידיעות שבאורות, [ומתנגד לרעיונות שבספר "אורות"] על מה הוא סומך את יסודו, התנגדותו לא בארת.

אם היו באים אלי דברי הערות בישוב הדעת, אולי הי'[18] כדאי לבאר באופן מבורר את יסודי הדברים, אבל חושש אני שכל יסודה של התמיהה היא בנויה על איזה בסיס של קטנות ושל רוגז הלב, היונקים ע"פ[19] רוב מאיזה עבירות הדעת במושגי הקודש, שכאשר הדברים מסתעפים צריכים הם לבאורים גדולים ורחבים מאד, וזה לפעמים, והפעמים הם ע"פ רוב, מהדברים שהעבודה קשה עלי לבאר את עומק המחשבה בשפה ברורה. ובפרט שאחר כל הבאורים, עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה, אשר הם הם סוד ישרים, יראי ד' וחושבי שמו בטהרת אמת, ובצפיית ישועה.

נקוה שתשמחנו בדבריך היקרים בין בכלל בין בפרט, פה העבודה ביחש לעניני דגלנו הקדוש כמעט מכונסה כחוגה, מאז נסע הרמ"פ[20] שלפחות הי' משלח את הדברים הנדפסים ועי"ז[21] היה מביא עכ"פ[22] איזה מן תסיסה ממרחק. ועיני לשמים נשואות, שתבא בקרוב בחסדו הגדול לשלו'[23], וד' יחזקך ויאמצך לסדר איזה סדרי חכמת מעשה, בביטוי של מפעלים. קבלתי מכתב מוינה. מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג, אמנם תשובתו היא שלילית, שבלא כסף מזומן אינם יכולים כעת להתקשר בעבודה, וממקום אחר עדיין לא נודע לי מוצא. לבי הומה מאד, על המעצורים שבעליה לאה"ק[24], אמנם נתחזק בתקוה ואומץ נפש, ר'[25] שמעון גליצנשטיין. הנציב העליון הבריטי. ר' משה פרוש. שסוף כל סוף אור הגאולה ינצח את כל המחשכים, וקרבתי צדקתי לא תרחק' עוד. איני צריך להזכירך לכתב בפרטיות משלום בריאותך, ד' יחזקך ויאמצך, ותהי'[26] בריא וערנן בעז ד' וחדות ישועתו, ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בשובך אל הקודש ברב טוב וחסד, כעתירת אביך מצפה אשרך כה"י[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. שרש"ג - שרב שרירא גאון
6. לא"י - לארץ ישראל
7. הק' - הקטן
8. כ"כ - כל כך
9. ע"ד - על דבר
10. מו"מ - משא ומתן
11. וע"ד - ועל דבר
12. תהי' - תהיה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. יהי' - יהיה
15. בביהכ"נ - בבית הכנסת
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הי' - היה
19. ע"פ - על פי
20. הרמ"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, פ (למשל: משה + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. ועי"ז - ועל ידי זה
22. עכ"פ - על כל פנים

23. לשלו' - לשלום
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. ר' - רבי
26. ותהי' - ותהיה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טבת תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב פינס מבקש פרוגרמה לישיבה, והרב קוק יכול לתת רק קווים כלליים. נערכה אסיפה על איחוד המוסדות בתוך ההסתדרות; ספק אם יצא באופן האידיאלי, ואולי יסתפקו במשרד 'הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור'. כדאי שהרצי"ה ייסע ללונדון ושם יעבוד למען הרעיון. עניין השידוך עם דייכאווסקי נראה ישר. הרב קוק מצטער על 'אגודת ישראל' שעוסקת 'בהפרדה בין אחים'.

עיקרי הדברים

- פרוגרמה לישיבה.
- איחוד המוסדות.
- מעשה ורעיון.
- לונדון ושידוך.
- אגודת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום לחדש טבת תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] נשמחנו ב"ה במכתבך היקר. אחרי אשר חכינו עליו מאד, ות"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו ויאמצנו צור עולמים בחסדו לתו"ע[6]. והנה הייתי צריך לכתב להר"ז[7] פינס [ראו (כרך ד', אגרת אלח)] נ"י[8]

תשובה על שני מכתבים ונתאחרתי, ובאחרון דרש ממני פרוגרם להישיבה, וזהו לי עבודה שמסופקני אם אוכל לסדר במילואה, בכ"ז[9] אראה לרשום בל"נ[10] קוים כלליים עד"ז[11], בע"ה[12]. היתה אצלי אסיפה אמש, ע"ד[13] אחוד רוב המוסדות פעה"ק[14] בתוך הסתדרותנו הקדושה. ואיני יודע אם יוכל הדבר לצאת לפועל ע"פ[15] האידיאליות שאנו מבקשים, ע"כ[16] אולי נסתפק בסידור איזה צורה של משרד להסתדרותנו ביחוד, וכל מוסד שירצה להשתתף בעבודה, נראה באיזה אופן לקבלו. בכלל הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור, כשיזכנו השי"ת[17] ותשוב אל הקודש אקוה בע"ה שתוכל לעסוק בזה באופן רצוי.

וע"ד[18] ענייניך הפרטים חושב אני שאם תוכל לבא בדברים עם קאליש אולי הי'[19] כדאי, ואם יש מניעות כדאי שתסור ללונדון, שמה תעסוק בהתעוררות רעיונינו הקדוש ויחד עם אוהבינו שמה תרחיב איזה חוג של מפעל. וע"ד הענין הפרטי עם ה' דייכאווסקי, [ראו (כרך ד', אגרת אמו)] הננו מוצאים בכללו לישר. אם מאת ד' תהי'[20] זאת בעזרתו יתי'[21]. צר לי על המהלך של אגו"י[22] שהולכים ועוסקים במגמה של הפרדה בין אחים, ובכ"ז[23] חושב אני שגם מפעולתם תצא תועלת, ולסוף ישימו אל לבם לשמע לעצת יועצי שלו'[24].

כתוב נא בפרטיות וראה נא בכל האפשר להשתדל בעד עניניך הפרטיים לטובה ודי יצליח, ונזכה לחדות בשמחה את פניך בשובך אל הקודש, בשעה טובה ומוצלחת בעז ד' ובישועתו על עמו ונחלתו, כתקות נפש עם ד' הגוי כולו המצפה לתשועתו, ונפש אביך מיחל אשרך צביונך ותפארתך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ות"ל - ותודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. לתו"ע - לתורה ולתעודה
7. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. נ"י - נרו יאיר
9. בכ"ז - בכל זאת
10. בל"נ - בלי נדר
11. עד"ז - על דרך זה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"ד - על דבר
14. פעה"ק - פה עיר הקודש
15. ע"פ - על פי
16. ע"כ - על כן
17. השי"ת - השם יתברך
18. וע"ד - ועל דבר
19. הי' - היה
20. תהי' - תהיה
21. יתי' - יתברך
22. אגו"י - אגודת ישראל
23. ובכ"ז - ובכל זאת
24. שלו' - שלום
25. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

חסרונו של הרצי"ה מורגש מאוד; שלא יאריך בגולה. רוב המוסדות נכנסים לריכוז תחת ההסתדרות, והשיעורים הקבועים פועלים להארת הרוח. מר אהרנסון מלונדון אמר שמצד דייכאווסקי מוכנים לשידוך, ואם הרצי"ה רוצה - שייסע ללונדון. הרב קוק ישיב לפינס כשיצא קונטרס ההרצאה שקרא לפני חברי המרכז, שיש בו מעין פרוגרמה לישיבה.

עיקרי הדברים

- חסרון הרצי"ה.
- ריכוז המוסדות.
- השידוך בלונדון.
- קונטרס ההרצאה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"ב לחדש שבט תרפ"א[2] [1921. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז באירופה]

בני יקירי שליט"א[3] נשמח במכתבך ובכרטיסך, ת"ל[4] על שלומך ועל פעולותיך לטובה וב"ה[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. יחננו ד' בעזרתו לראות בשמחת לב פרי ברכה מכל הגיונינו ומכל שאיפות נפשנו לטובה. הולכים ב"ה ענינינו פה ומתקדמים קמעא קמעא. ומאד מאד כבר מורגש חסרון היותך פה עמנו במקום המעשים המתרכזים, אקוה שלא תמשיך את שהייתך בגולה, ותשוב בע"ה[7] מהרה בקרוב אלינו, לעבוד שכם אחד [על פי צפניה ג, ט] בחבל ד' ונחלת קדשו. [על פי דברים לב, ט] פרטי הדברים מעניני ההסתדרות במעשה, ["דגל ירושלים"] אקוה להודיעך במכתב הכא בע"ה. אמנם דוקא בשביל הקדמה המעשית הי'[8] ראוי שתהי'[9] נוכח, אבל איני יכול לעכב את מה שאפשר לסדר ולארגן. המוסדות פה ברובם נכנסות באיזה ריכוז תחת הסתדרותנו הקדושה. בין שעסקנים מרגישים את המגמה הקדושה שלנו, או לא, הכל לפי הערך של האישים.

אבל סוף כל סוף ההכרזה תבוא לידי הכרה, ותחיית הקודש תהי'[10] בע"ה נשואה על כל שפה ולשון, והרעיון יביא לידי מעשה, והמעשים לידי מחשבה ויצירה, וכן הלאה בע"ה. מרכזנו ב"ה הוא הולך ומשתכלל קמעא קמעא, ג"כ[11] פועלים הם ב"ה השיעורים הקטנים הקבועים שלנו, [ראשיתה של ישיבת "מרכז הרב": חוג לימוד קבוע בבית הרב קוק, שנתפתח לישיבה בשנת תרפ"ד] להארת הרוח ולטהרת הרגש לריכוז יסוד הקודש בתוכן מחשבת התחיה, ההולכת עם כל נבוכיה ומתקדמת, מידי פלא יועץ א-ל גבור [ישעיהו ט, ה] ב"ה. ע"ד[12] ענין הפרטיים [ההצעה לשידוך עם בת דייכובסקי; ראו (כרך ד', אגרת אמו)] היי אצלינו מר אהרנסון מלונדון, אמר שמצדו של מר דייכאווסקי [ר' בנימין אריה לייב דייכובסקי, פרנס קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון; על ההצעה לשידוך עם בתו ראו (כרך ד', אגרת אמו)] הם נכונים, ע"כ[13] אם הדבר גם אצלך רצוי, ראוי שתשתדל לסור ללונדון בע"ה, ויה"ר[14] שחפץ ד' יצליח בידיך, ונזכה לראותך במצב המפואר וההגון הראוי לך בעה"י[15], זולת אם יש עמך איזה

ענין אחר, שיותר לבך קרוב אליו, יתן ד' הטוב לטובה ולברכה ברב חסדו. אם יש לך צורך בכסף, תודיע את ההכרח ונשתדל בע"ה להמציא לך, בכל אופן נבקש ממך שתבאר את ענייניך בבירור מפורש. להר"ז[16] פינס עדיין לא השיבותי, [ראו (כרך ד', אגרת אפא)] מקוה אני להשיב לו בקרוב כשיצא לאור קונטרס ההרצאה שקראתי לפני חברי המרכז, שיש בה מעין פרוגרמה לישיבה [הרצאתו של הרב קוק על תכנית הישיבה המרכזית, שעמד להדפיסה כקונטרס] בע"ה, פרוגרמה ערוכה ומסויימה קשה לי להעריך. חזק ואמץ מחמדי, וצור ישראל יחזקך בעזרתו ויטהר לבבנו לעבדו באמת, עבודת אמת, עבודת הקודש לשם קדשו ותפארתו, לאור עמו וארץ חמדתו, ולתשועת עולמים לעם ד' אסירי התקוה [על פי זכריה ט, יב] וכמהי ישועה.

דרש נא שלו'[17] לאהובים כולם, לכ'[18] הרה"ח[19] ד"ר[20] אשר שי'[21] [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל כהן, רבה של באזל, מארחו של הרב קוק בשווייץ] וכב"ב[22] היקרים, ובס' גלין למר ר"א קמחי [בסנקט גאלן, לר' אברהם קמחי, ידיד הרב קוק שתמך בו בשנות המלחמה] וכא"ל[23], ולכל ידידנו ודורשי שלומנו, ביחוד המתעניינים בעבודת התחיה במובנה וערכה הקדוש והמתעלה. והנני בזה חותם ברב ברכה ובצפיה ותקוה לאור דבריך וחזות פניך בקודש בשובך לארץ חמדה במהרה ברב טובה.

באמץ וחדות ד' ונועמו, כנפשך היקרה, ונפש אביך המצפה צביונך ותפארתך כל הימים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. וב"ה - וברוך השם
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בע"ה - בעזרת השם
8. הי' - היה
9. שתהי' - שתהיה
10. תהי' - תהיה
11. ג"כ - גם כן
12. ע"ד - על דבר
13. ע"כ - על כן
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שלו' - שלום
18. לכ' - לכבוד
19. הרה"ח - הרב החסיד
20. ד"ר - דוקטור
21. שי' - שיחיה
22. וכב"ב - וכל בני ביתו
23. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: שבט תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תוספת קצרה למכתב הקודם, בעניין ר' שמעון גליצנשטיין, ותקווה לרומם את 'דגל ירושלים'.

עיקרי הדברים

- תוספת בעניין גליצנשטיין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. שבט תרפ"א[1]

[בני יקירי שליט"א[2]] בעה"י[3] אף שכתבתי לך מכתב מפורט קצת יום ו' עש"ק[4] העבר, הנני מוסיף בזה בקצרה ע"ד[5] ידידינו הרש"ג[6] [הרב שמעון גליצנשטיין; ראו (כרך ד', אגרת אפו)] שי'[7], והננו אסירי תקוה שחפץ ד' בידינו יצלח לרומם את דגל קדשנו, דגל ירושלים עיר בית חיינו לשם ולתפארת להחיות את נשמת תחיית עם ד', על אדמת קדשו.

ברוממות הדרת קודש, והי'[8] זה שלו'[9] וברכה כנה"י[10] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[11]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. תרפ"א – השנה תרפ"א (1920/1921)
2. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. בעה"י – בעזרת השם יתברך
4. עש"ק – ערב שבת קודש
5. ע"ד – על דבר
6. הרש"ג – הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ג (למשל: שמואל + גרשון) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שי' – שיחיה
8. והי' – והיה
9. שלו' – שלום
10. כנה"י – כנפשו היקרה
11. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר ראשון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מצטערים שהרצי"ה אינו כותב לפחות כל שבוע. ר' שמעון גליצנשטיין עובד בכתיבת מכתבים להסתדרות. ההרצאה שנדפסה על ידי חברי המרכז יכולה לשמש סקירה לפרוגרמת הישיבה. צריכה להתכנס אסיפת רבנים ובעלי בתים לסידור הרבנות, אף ש'רבים משמאל, ומשמאל שבימין' מבקשים להרוס. שלא יחמיץ 'השעה המוכשרת' לשידוך.

עיקרי הדברים

- בקשה למכתבים.
- גליצנשטיין.
- פרוגרמת הישיבה.
- אסיפה לסידור הרבנות.
- שידוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ח' לחדש אד"ר[2] תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] צמאים אנו כבר לדבריך, ולידיעות ברורות מכל אשר אתך. ולהתבשר בעהשי"ת[5] מהקדמת שובך בחסדי ד' לאה"ק[6] לחיים טובים ולשלו'[7]. יכונן ד' מעשי ידינו לטובה ולברכה לעבודתו ועבודת עם קדשו, לשם ולתהילה ולתפארת. מאד אנו מצטערים על מניעת מכתבך, באשר חשבנו שראוי שתודיענו לפחות בכל שבוע מאשר עמדך לטובה. העניינים פה בע"ה[8] הולכים ומסתדרים לאטם, אך הכח המעשי שלך חסר לנו מאד כמובן, הר"ש[9] גליצנשטיין [ראו (כרך ד', אגרת אמו)] עובד פה עמנו בתור עסקן בכתיבת מכתבים לעניני ההסתדרות הק'[10], השי"ת[11] יצליחנו ויעודדנו בישועתו. להר"ז[12] פינס [ראו (כרך ד', אגרת אפב)] כתבתי קצת דברים בשולי מכתב של הרש"ג[13], ואת ההרצאה שנדפסה ע"י[14] חברי המרכז, חושב אני בתור סקירה שעל פיה ראוי ליסד פרוגרמה מסודרת לישיבה שתתכונן בע"ה. צריכה להיות אסיפת הרבנים, [האספה שבה נוסדה הרבנות הראשית לארץ ישראל, אדר תרפ"א] בצירוף בע"ב ע"ד[15] יסוד סידור הרבנות, נקוה שהכל יהי'[16] כשורה אי"ה[17], אע"פ[18] שרבים משמאל, ומשמאל שבימין, קמים להרס ולבלבל, אך לד' הישועה, בשמחה של יועצי שלו'[19] המוקירים את בנין האומה, ומצפים לישועת ד' באמת על עם רטוש ונדכא, אשר בא מועד לרחם את לא רוחמה.

הנני כופל עתירתי שתתכונן בע"ה ותתקן כל העניינים הדרושים לנסיעה, ותמהר בע"ה לבא [ולעבוד] ביחד בע"ה בעבוה"ק[20]. וע"ד[21] ענינך הפרטיים, ראה נא בני מחמדי שלא לעזוב את השעה המוכשרה, ואם יש איזה אפשרות לגמור ענין הגון של נכבדות בכי טוב יצליח ד' ויכונן מצעדיך לטובה. פרטי הדברים הלא בארתי לפניך במכתבי העבר, והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[22], אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
6. לאה"ק - לארץ הקודש
7. ולשלו' - ולשלום
8. בע"ה - בעזרת השם
9. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. הק' - הקטן
11. השי"ת - השם יתברך
12. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. הרש"ג - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ג (למשל: שמואל + גרשון) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. ע"י - על ידי
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. אי"ה - אם ירצה השם
18. אע"פ - אף על פי
19. שלו' - שלום
20. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
21. וע"ד - ועל דבר
22. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר שני תרפ"א **נמען:** אליעזר בן יהודה

על ספרו 'עד אימתי דברו עברית': העברית קיבלה ערך לאומי מוסרי רק כשחדלו עמים אחרים לדבר בה; בימי הנביאים ותחילת הבית השני עמים קרובים דיברו עברית, ולכן לא נתגלתה בה 'הסגולה הלאומית'. נחמיה הקפיד יותר על אחדות השפה מאשר על דיוק העברית; לארמית היו 'זכויות' בגלל קרבתה (פסחים פז ב). דעת רבי על קדמות הכתב האשורי מסתברת. בימי הבית השני ואחריו שימשו שתי השפות, וחכמים דיברו בשתיהן; רוב הלכות רב נאמרו בעברית (דוגמאות מברכות). כשנשארה העברית מיוחדת לישראל התרוממה למעלתה. עתה הדת והשפה, יחד עם הארץ, יסמנו את הצביון הלאומי.

עיקרי הדברים

- הערך הלאומי של העברית - מאוחר.
- נחמיה והארמית.
- הכתב האשורי.
- עברית וארמית בתלמוד.
- דת, שפה וארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"א לחודש אד"ש[2] תרפ"א[3]

לכ'[4] החכם המפורסם מר א. בן יהודה [אליעזר בן יהודה, מחייה השפה העברית] מפני הטרדא הרבה, אי-אפשר לי להעיר הרבה על ספרו הנכבד "עד אימתי דברו עברית". [ספרו של בן יהודה, שטען שהעברית הייתה שפה מדוברת עד תקופה מאוחרת יותר מן המקובל] אמנם בקצרה אעיר, שלפי דעתי אי-אפשר לומר שנתקבלה באומה השפה בתור גורם לאומי מוסרי, כי-אם אחרי שכבר חדלו עמים אחרים לדבר עברית, אבל בימי הנביאים הראשונים והאחרונים וגם בראשית ימי הבית השני, והמשך תקופתם של אנשי כנה"ג[5], [אנשי כנסת הגדולה, בראשית ימי הבית השני] עוד דברו עמים אחרים, קרובי מקום וקרובי גזע, עברית, ולא נתגלתה עדיין בשפה הסגולה הלאומית - כמו שאינה מתגלה בדת שכוללת עמים שונים - רק מאותו הזמן שנשארה השפה סגולה מיוחדת לישראל, נתגלתה בה תכונתה הלאומית. ואין רחוק לחשוב שאפילו לאומי מעשי כנחמיה, הקפיד יותר על אי-האחדות של השפה, שהיא מונעת את האומה להעשות חטיבה אחת ממה שהקפיד על הדייקנות של העברית בעצמה, וזהו תוכן הפסוק של "וכלשון עם ועם" [נחמיה יג, כד: "ובניהם חצי מדבר אשדודית... ואינם מכירים לדבר יהודית, וכלשון עם ועם"] כפשוטו, בלא סירוסין, [בלי לסרס את סדר הפסוק, כפשוטו] ביחוד הארמית שיש לה זכויות מצד קרבתה לעברית. ומצד קרבת הגזע של הגרות הכשדי אשר לאבות, [מגוריהם של האבות בארם, אור כשדים וחרן] שזהו הרמז של רבי חנינא (פסחים פז, ב) "מפני שקרוב לשונן ללשון תורה". והמשל של רבי יוחנן ששיגרן לבית אמן, ["מפני מה הגלה הקב"ה את ישראל לבבל? מפני שהחזירן לבית אמן" (פסחים פז), כלומר לארם, מוצא האבות] שלא נתגלתה אז כלל סגולה לאומית חזקה שתוכל לעמוד בפני הארמית, בהשפה העברית.

ודעתו של רבי ע"ד[6] קדמות האשורי [שיטת רבי (סנהדרין כב), שהתורה ניתנה מתחילה בכתב אשורי (הכתב המרובע שבו אנו כותבים), ונשכח והוחזר בימי עזרא] אינה רחוקה מההשערה, שיותר מצויה תנועה של תחיה אצל עם הדוחפת אותו לאיחוד במעשים ומנהגים טובים קדומים שנעזבו ממנו מפני סיבות שונות, ממה שמצוי שיעזוב עם דרכו המנוחלת מאבותיו ויקבל תוכן אשר לא שערום דורות הקודמים כלל. ע"כ[7] סובר רבי שזה הכתב האשורי הוחזק בישראל מעולם ונשתכח מהם ע"י[8] מהפכות וקלקולים ועזרא חזר ויסדו. והכתובות העתיקות אינן יכולות להורות את ההיפוך מההשערה שמצמצמת את תכונתה על הדורות היותר קדומים קודם שחטאו. ועל השימוש לדברים המקודשים, כלומר כתב התורה והלוחות, כל המחקר על-דבר מעמד הלשון בימי הבית-השני אינו יכול להתברר על צד אחד שהמקורות מראים ששמשו שני הלשונות העברית והארמית. ומנהג זה נמשך אצל הדורות המאוחרים ג"כ[9], עד שבענין אחד היו מדברים לפעמים עברית ולפעמים ארמית. וכשהיה הדבור ההמוני יותר ארמי, היו [חסים] סבה להדיבור העברי כשהיה בא בשיחה חלונית כשבת מא, א [שבת מא] הביאו לי נתר הביאו לי מסרק פתחו פומייכו ואפיקו הבלא ונתן שם סבה על הדבור העברי. דקא משמע לן דדברים של חול מותר לאומרם בלשון קודש בבית-המרחץ, ושם דף יב, ב: [שבת יב]

"זימנין אמר: המקום יפקדך לשלום, וזימנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם, ונתן סבה. ושמואל הקטן בשעת מיתתו דבר ארמית [סנהדרין יא] סנהדרין יא, א. וע"ד[10] רב, הנה רוב הלכותיו נאמרו בעברית, ברכות יג, ב "אמר שמע ישראל... ונאנס בשינה". ושם יד (אמר רב): "כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה". ושם כה א (אמר רב): צואה אפילו כחרס אסורה" וכז, א (אמר רב): לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו" ושם (כז, ב) "בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי". וכט א: "רב אומר מעין כל ברכה וברכה". ושם ל, "טעה ולא הזכיר של ר"ח[11] ערבית, אין מחזירין אותו". ושם מב. א "אמר רב: שלש תכיפות הן". ואין קץ לפרטי ההלכות שנאמרו בטהרת העברית מרב. על כל פנים ברור הדבר ששתי השפות היו שולטות באומה מימי הגולה בבבל והמלומדים היו משתמשים בשתיהן, ואיזה חבה לאומית היתה גם-כן להארמית, רק כאשר נשארה העברית מיוחדת לישראל, התרוממה למעלתה הלאומית המיוחדת לה, שבאמת היא קבועה בסגולתה. וכן הדין נותן שהדבר המיחד את האומה מיתר האומות כולן ראוי לו להיות סופג בתוכו תוכן לאומי חזק.

ועתה נשארה לנו, בתור תוכן מיוחד, רק הדת-בהגיונותיה ובמעשיה - והשפה, שבהתאחדם עם ההתיחדות בארץ יסמנו לנו את כל הצביון הלאומי במילואו, אשר גם כל הרכוש האנושי שלנו יסתגנן על-ידיהם אצלינו בסגנון הטבעי הבריא הראוי לנו בתור עם השב לעצמות תחייתו, בכבוד רב

אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. ברכות יז, א: "מרגלא בפומיה דרב, לא כהעוה"ז[12] עוה"ב". ["מרגלא בפומיה דרב: העולם הבא אינו כעולם הזה" (ברכות יז)] ודבר אופי הוא שבירושלמי ההלכות של האמוראים מתבטאים יותר בארמית מאשר בבבלי הערך, הנ"ל[13]. ועי' ברכות יח, א בבלי בשם ר'[14] חייא "למחר באין אצלינו ועכשיו מחרפין אותנו", ובירושלמי שם ה"ג, בשם ר"ח הובא בארמית "למחר אינון גרן ואינון מעיקין לון". ומזה נראה שהיו מוסרין את הדברים ששמעו מפי רב לפעמים בעברית ולפעמים בארמית. והתרגום המדוייק אינו נגד

החיוב של לומר כלשון רבו, ["חייב אדם לומר בלשון רבו" (ברכות מז, עדויות א, ג)] ויש עוד דוגמאות ע"ז[15], ואי"א[16] לי כעת להאריך. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. לכ' - לכבוד
5. כנה"ג - כנסת הגדולה
6. ע"ד - על דבר
7. ע"כ - על כן
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. וע"ד - ועל דבר
11. ר"ח - ראש חודש
12. כהעוה"ז - כהעולם הזה
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. ר' - רבי
15. ע"ז - על זה
16. ואי"א - ואי אפשר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר ראשון (שני) תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרצי"ה כבר ישמע על מה שעבר בסידור הרבנות; ראו 'יד ה' לטובה'. ההסתדרות פועלת לאט: כמעט רק המכתבים של גליצנשטיין ועניני המרכז. בימי האסיפות היו 'מלחמות רוחניות גדולות... ביחוד עם השמאל', והרב קוק עייף וזקוק למנוחה קצרה, אבל עדיין אין השעה מניחה. אם יזדמן שידוך הגון - שלא ידחה.

עיקרי הדברים

- סידור הרבנות.
- פעילות ההסתדרות.
- מלחמות עם השמאל ועייפות.
- שידוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ך לחדש אד"ר[2] תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] מפני הטרדות שנתרבו מאד באלה הימים נתאחרו דברי אליך מחמדי. כשיבאו הדברים הללו לידך בעז"ה[5], כבר תדע את אשר עבר עלינו פה בעניני סדור הרבנות. [ייסוד הרבנות הראשית לארץ ישראל, שבראשה נבחר הרב קוק, אדר תרפ"א] ובכלל ראינו יד ד' לטובה, להאיר לנו בבנין עם ד' על אדמת קדשו ברוממות דגל הקודש, להשלים על ידו את הפגמים הנראים פה ושם במהלכה של התחיה הלאומית, ולו יתי'[6] הישועה, להאיר את כל נאות יעקב, וכל מהלכי ארץ באור גאולתו. העניינים שלנו בהסתדרות הולכים לאטם, כמעט כל הפעולה הנכרת קצת פה היא כתיבת המכתבים ע"י[7] רש"ג[8], [הרב שמעון גליצנשטיין; ראו (כרך ד', אגרת אפו)] ועניני המרכז שהם עכ"פ[9] פועלים באיזה אופן שהוא בע"ה[10]. מקוה אני שבבאך בע"ה, יתפתחו הדברים באופן יותר רצוי. וע"כ[11] הנני מיחל שיעזרנו השי"ת[12] שתשוב במוקדם היותר אפשרי לחיים טובים ולשלו'[13], ונזכה לעבוד עבודת ד' ועם קדשו בהרחבת דעה וטהרת לבב.

אמנם בכל האפשרות כשיזמן השי"ת ענין נכבדות, ישר ורצוי אל תדחה. וצור ישענו ב"ה ינחנו במעגלי יושר ברב חסדו. מאד אני משתוקק לדעת מה הנה פרטי הדברים שבפעולתיך על שדי העבודה שלנו, ואם יש אפשרות ג"כ[14] לסיוע חמרי מכל התעמולה. סוכ"ס[15] צריכים אנו לאמצעיים חמריים בשביל המגמות העליונות שלנו אפילו בראשית הצעדתם. מפני היגיעה והעמל הגדול שהי'[16] לי ביחוד בימי האסיפות, המלחמות הרוחניות הגדולות שהי' עלינו ללחום ביחוד עם השמאל, שהיו חזקות יותר מאשר שערנום, סבבו לי יגיעה רבה, הנני מוכרח להנפש קצת ולנוח מעבודה במשך איזה זמן קצר עכ"פ.

וכעת עדיין אין השעה מניחה להפסיק את העבודה, כי עוד המלאכה מרובה בעה"י[17].

ועכ״פ[18] ע״כ[19] אקצר כעת ואו״ש[20] וברכה, כהנ״י[21] ונפש אביך דור״ש[22] ואשרך כה״י[23] מצפה לחדות פניך בשמחה וטוב לבב בעיר הקודש, בכט״ס[24]

אברהם יצחק ה״ק

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. אד״ר - אדר ראשון
3. תרפ״א - השנה תרפ״א (1920/1921)
4. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעז״ה - בעזרת השם
6. יתי - יתברך
7. ע״י - על ידי
8. רש״ג - רב שרירא גאון
9. עכ״פ - על כל פנים
10. בע״ה - בעזרת השם
11. וע״כ - ועל כן
12. השי״ת - השם יתברך
13. ולשלו׳ - ולשלום
14. ג״כ - גם כן
15. סוכ״ס - סוף כל סוף
16. שהי׳ - שהיה
17. בעה״י - בעזרת השם יתברך
18. ועכ״פ - ועל כל פנים
19. ע״כ - על כן
20. ואו״ש - ואומר שלום
21. כהנ״י - כנפשו היקרה
22. דור״ש - דורש שלום
23. כה״י - כנפשו היפה
24. בכט״ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרפ"א **נמען:** האדמו"ר הרב אברהם מרדכי אלטר מגור

תודה על השתדלותו להביא שלום בין תלמידי החכמים שנתפלגו בגלל 'מטילי מומים', שכיוונו נגדו ונגד הרב חרל"פ בגלל כתביו. מטרתם להכניס בלב הרחוקים מחשבות קדושה בדרכי נועם, ואין בהם רפיון בתורה ובמצוות; לשונות קצרים יש לדון לכף זכות (בעל העיקרים). אין להילחם בכל כוח בונה, ויש לאגד את שלומי האמונים בגוף רשמי - 'ההסתדרות הירושלמית' - במעמד לא פחות מההסתדרות הציונית, וזה יחזק את ההשפעה הפוליטית, כי זכות ישראל לארץ מיוסדת על דבר ה'. בתוספת: 'אגודת ישראל' קרובה ללבו, אבל אין להחליש את הזכות שקיבלנו מן הממלכות.

עיקרי הדברים

- תודה על השתדלות לשלום.
- המתנגדים לכתביו.
- לא להילחם בבונים.
- ההסתדרות הירושלמית.
- זכות הממלכות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"א לחדש ניסן תרפ"א[2]

לכ"ק[3] רב רחימאי הגאון הצדיק המפורסם. דגול מראשי אלפי ישראל נזר הקודש כקש"ת[4] מוהרא"מ[5] אלטר [הרב אברהם מרדכי אלטר, האדמו"ר מגור, ה"אמרי אמת] שליט"א[6],

מגור יצ"ו[7]. שלו'[8] וברכה מאדון השלו'[9], באה"ר[10]. הנה מצאתי לנפשי חובה להביא את תודתי לכ"ק כתר"ה[11], על השתדלותו וחפצו הטהור להביא את ברכת השלו' בעיה"ק[12] ת"ו[13], בין ת"ח[14] עוסקים בתורה וביראת ד'. שנתפלגו לעדרים בעוה"ר[15], ע"י[16] עטיים [בעטיים, בסיבתם (על פי שבת נה)] של מטילי מומים ומשלחי מדנים בין אחים. ומהם אשר שמו למטרה אותי ואת ידיד נפשי הרב הגאון הצדיק מוהרי"מ[17] חרל"פ[18] [הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו וידידו של הרב קוק] שליט"א, בהתלותם בדברים אשר יצאו ממני בכתב, [בתלותם את ההתקפות בדברים שכתבתי, ובמיוחד בספר "אורות"] שהם נכונים לישרים בלבותם, והצורך של השעה הוא להכניס בלב הרחוקים, מחשבות של קדושה ע"י התרוממות נפש למקור חיי נשמת ישראל הכללית, ולפעול על הלבבות בדברי ידידות ודרכי נועם, בביאור יסוד אחדות עם ד' הגוי קדוש כולו, והארת קדושת ארץ חמדת עולמים, ובטחון אמיץ כי אור ד' יגלה ע"י כל מסבות הזמנים.

והנהגת הגויים והממלכות, שהננו רואים את נצני האורה ממפלאות תמים דעים, ממש בעיני בשר ג"כ[19]. ובכל הדברים אין בהם שום נדנוד ורפיון ידים חלילה, מהתאמץ בהחזקת התורה והמצוה וקשר קדושת ישראל, ודבקות בת"ח[20] גדולים וצדיקים שבכל דור ודור, שהם הם עמודי החיים לבית ישראל.ואם באיזה מקומות באו ברשימותי, לשונות קצרים הצריכים באור, זאת היא חובת כל איש יר"א[21] לדון לכ"ז ולפרש הדברים לצד האמת ואור הקודש, כתורה וכמצוה. וכמה האריך בזה הרב, בעל

העקרים בהערה למאמר השני, [רבי יוסף אלבו, בעל "ספר העיקרים", שכתב שאין להוציא מן הכלל אדם שטעה בפירוש אמונתו מתוך עיון] אקוה שיתגלגל זכות ע"י זכאי ["מגלגלין זכות על ידי זכאי" (שבת לב)] מכ"ה שליט"א. ואלה האנשים החשובים שתמיד אני מכבדם, אשר בעוה"ר קמו נגדנו, יכירו וידעו כי לא זו הדרך, וכי אין זה חפץ השי"ת[22], להביא רבים למכשול עון, של הוצאת דבה ובזוי ת"ח, שהם נחשבים מכלל שלומי אמוני ישראל בכל לבם ונפשם, ועמלים תמיד לקדש שם שמים. ולהביא על ישראל ברכת שלו' ואחדות, ולחזק ע"י פעולה זו את יסוד קדושת התורה והאמונה בע"ה[23], ביחוד באה"ק[24] בעת הבנותה. וגם מה שנוגע לעניינים הכלליים, הלא הדרך היותר בטוחה היא שלא להלחם עם כל כח בונה ועושה טובה לישראל, אפילו רק בחומריות, רק לאגד יחד את כל שלמי אמונים, ולקרא לכל עם קדוש להתחזק במעוז הקודש, ולהודיע לכל העולם כולו, בישראל ובעמים, שישנה באת כח כללית של האומה הקדושה על כל עניני הדת והאמונה באי"י[25].

ולפי דעתי ראוי לקרא לה ההסתדרות הירושלמית, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק] שתהי'[26] עומדת בצורה של הרשמיות שלה במדריגה לא פחותה מההסתדרות הציונית. וע"י[27] הכח הכללי והרשמי של כל עניני הקודש, יכנס יסוד הישוב הקדוש באי"י יותר ויותר בחוגי ההשפעה של קדושת תוה"ק[28] ושומרי מצותי', וקרן צדיקים יתרומם בע"ה. ובזה תתחזק ג"כ ההשפעה הפוליטית של ישראל ואי"י[29], גם כלפי אוה"ע[30], שת"ל[31] כל העמים וגדוליהם יודעים שעקר הכח והזכות של ישראל לאי"י[32] הוא מיוסד ביסוד הקודש של דבר ד', שאינו מתגלה כי"א[33] ע"י המחזיקים בדבר ד' ותוה"ק[34] בכל לבם ונפשם בכל ארחות חייהם. ואני תפילה, יחנינו השי"ת ויחן בלב כל גדולי וקדושי דורנו להבין את יושר אמרי בענין הקדוש הזה, ונזכה מהרה לגאולה שלמה ולבנין בית קדשנו ותפארתנו לרומם קרן ביראת ד' הטהורה, ברב עז ושלו'.

והי'[35] זה שלו' וברכה כנפשו הקדושה, ונפש מתכבד באהבתו ודוש"ת[36] באה"ר[37]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. וזאת למודעי [וזאת לידיעה (ארמית, על פי עזרא ד, יב)] כי ענין אגודת ישראל, ושלמי אמוני ישראל הם כל כך קרובים ללבי, וחפצי לחזק אותם, עד כמה שידי הכהה והדלה מגעת. אבל מאד מאד אנו חייבים להשמר שלא להחליש את כח הזכות המאושר של הממלכות שזכינו בהם בע"ה לפי המצב עתה, בשום ענין של גורם קרוב או רחוק, כי"א להוסיף אומץ ולחזק את זכותן של ישראל על אדמת הקודש, ממקור הקודש של תורת ד' תמימה העומדת לעד, לבצר את יסודי החינוך באי"י בבתי ת"ת[38] וישיבות, בקדושת התוי"ר[39] כימי עולם, הנ"ל[40]

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. לכ"ק - לכבוד קדושת
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה

8. שלו' - שלום
9. השלו' - השלום
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. בעיה"ק - בעיר הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. ת"ח - תלמידי חכמים
15. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
16. ע"י - על ידי
17. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
19. ג"כ - גם כן
20. בת"ח - בתלמידי חכמים
21. יר"א - ירא אלקים
22. השי"ת - השם יתברך
23. בע"ה - בעזרת השם
24. באה"ק - בארץ הקודש
25. בא"י - בארץ ישראל
26. שתהי' - שתהיה
27. וע"י - ועל ידי
28. תוה"ק - תורתנו הקדושה
29. וא"י - וארץ ישראל
30. אוה"ע - אומות העולם
31. שת"ל - שתודה לא-ל
32. לא"י - לארץ ישראל
33. כ"א - כי אם
34. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
35. והי' - והיה
36. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
37. באה"ר - באהבה רבה
38. ת"ת - תלמוד תורה
39. התוי"ר - התורה ויראה
40. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג ניסן תרפ"א - ירושלים **נמען:** אסיפת הסופרים ביפו (בראשות נחום סוקולוב)

ברכה לאסיפה, אף שאינו יכול להשתתף. הרב קוק מקווה שהסופרים יעמדו 'תחת דגלו הגדול של ספרא רבא דישראל', ושהספרות החדשה תתאחד עם מקור הקודש של הספרות הישנה.

עיקרי הדברים

- ברכה לסופרים.
- תחת דגל משה.
- ספרות חדשה וישנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ג ניסן תרפ"א[2]

לכבוד אסיפת הסופרים ביפו, [כינוס הסופרים העבריים ביפו, בניסן תרפ"א] אסיפה נכבדה ובראשה מנהיג תחיתנו המדינית מר נ. סוקולוב [נחום סוקולוב, סופר ועיתונאי ממנהיגי התנועה הציונית] שלו'[3] וברכה קבלו נא בטובכם סופרינו הנכבדים, את ברכתי הלבבית לאסיפתכם הכבודה, ואת רגשי תודתי העמוקים על הכבוד אשר הואלתם לכבדני בהזמנתכם החביבה, צר לי על אשר רבו המניעות אשר מצדן לא אוכל להיות נוכח באסיפה. הואילו נא חברים נכבדים, וקבלו את ברכתי המובאת לכם בזה, להצלחתה האמתית של כנסיתכם הנכבדה. הנני מלא תקוה שבשעה הגדולה הזאת לתחיתנו הלאומית, תעמד אגודת סופרינו על הגובה הראוי של האידיאלים הרמים, שהם נשמתה של הספרות בישראל מעולם. וכולנו נעמוד תחת דגלו הגדול של ספרא רבא דישראל, [הסופר הגדול של ישראל (ארמית), כינוי למשה רבנו (סוטה יג)] להמשיך את פעולת תורת משה מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד] על עם הקודש, ההולך לקראת מצעדי תחייתו, להגיד על ידה את דבר ד' אשר אתנו לכל עמי הארץ, להביא עליהם, על כולם יחד, את ברכת אב המון גוים, ונברכו בך כל משפחות האדמה. [בראשית יב, ג] מלא אושר אני לקוות כי ספרותנו העתידה בארץ התחיה, תדע לכלכל את גאון רוחה ואת מטרתה העליונה. ואסיפתכם הנכבדה תתרומם להראות את סימני החיים הגדולים של תחייתה של ספרותנו החדשה, שתתאחד עם מקור הקודש של ספרותנו הישנה, נחלת ישראל מעולם, לעבוד שכם אחד עבודה תמה בבנין בית ישראל.

ברגשי כבוד וברכת התחיה

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרפ"א) **נמען:** הרב צבי הירש פערבער, לונדון

צער על פטירת ר' י' ואיסט, ומכתב ניחומים מצורף למשפחה. העם 'מפוזר על החומה לעדרים שונים', ומלאכת הכינוס קשה במיוחד בהר הקודש, אבל רבים מחזקים את ידיהם. מצורפת קבלה של 'הסתדרות ירושלים' על 40 לירה.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- קושי האיחוד.
- 40 לירה להסתדרות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ'[1]

ידי"נ[2] וחביבי הרב הגאון המפורסם איש חמודות רב פעלים אוצר תו"י[3] מו"ה[4] צבי הירש פעדבער [הרב צבי הירש פרבר; ראו (כרך ג', אגרת תתקע)] שליט"א[5],

האב"ד[6] דמערב עיר הבירה לונדון יצ"ו[7] יתן ד' עמו ויברך טעמו בכל טוב סלה יקרת מכתבו הגיעני, ונתבשמתי בשמחה לראות אור דבריו היקרים משיבי לב ונפש, אבל יחד עם זה נשבר לבבי, לבשורה לא טובה מפטירתו של האדם היקר והנכבד מר' י' ואיסט ז"ל[8] תנצב"ה[9], וד' יתי'[10] ישלם תנחומים למשפחתו היקרה, ויטיב נא מר חביבי להמציא את מכתב התנחומין למשפחה הרצוף בזה. וד' יגדור פרצות עמו ברחמיו ולא נוסיף לדאבה עוד. מאד חפצתי להאריך בדברים עם כבוד ידי"נ שליט"א, אבל רבו הטרדות עלי בפרט בעת כזאת עת בנות. ונצוצי ישועה וגאולה הנם מתגלים, והעם עם ד' מפוזר על החומה לעדרים שונים ואין איש מבין יפה שפת רעהו, אף שבכלל כל אחד ביחוד מהישרים בלבותם מתכוין לטובה.

אבל מלאכת הכינוס ואוסף הדעות לאגודה אחת קשה מאד, והכובד היותר אמיץ מתגלה פה בהר הקודש דוקא, במקום התחיה והעלות אור הישועה המקווה. בכ"ז[11] הננו מתחזקים, ורבים גדולים וטובים מחזקים את ידינו מכל מקומות פזורי ישראל, ותקותנו תעודדנו כי בעז"ה[12] חפץ ד' יצליח, והתאגדות הכללית של עם ד' תופיע, לעבוד בקודש בכל ערכי הקודש, בעניני הדת והיהדות להעלות אור קודש יראת ד' ואמונת אומן, בכל תכסיסי תקוניהם המוגדרים בגדרי ירושלים, עיר דשמה כשמא דמלכא, מקדש מלכנו ב"ה[13], ועכ"פ[14] יעלה לרצון והצלחה כל כוונית החול המחזקים את הקודש בכללות האומה, בחפץ בנין ושכלול ציבורי, ככל החזון אשר יאמר בשם ציון. ולזה יקוו כל יראי ד' באמת ותמים המצפים לתשועה שלמה. יקבל רצו"פ[15] הקבלה של הסתדרות ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] על הסך ארבעים לי"ש[16], ואשרי הזוכה והמזכה מר וכל מסעדוהי, ותחזקנה ידיו גם לימים

הבעל״ט[17], לחזק ידים רפות הפועלות בעד עם ד׳ תורתו ועירו ונחלתו, והי׳[18] זה שלו׳[19] כנה״י[20] ונפש ידי״ע[21] דוש״ת[22].

---

1. כ׳ – כבוד
2. ידי״נ – ידיד נפשי
3. תו״י – תורה ויראה
4. מו״ה – מורנו הרב
5. שליט״א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האב״ד – האב בית דין
7. יצ״ו – ישמרה צורה ויחייה
8. ז״ל – זכרונו לברכה
9. תנצב״ה – תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
10. ית׳ – יתברך
11. בכ״ז – בכל זאת
12. בעז״ה – בעזרת השם
13. ב״ה – ברוך השם
14. ועכ״פ – ועל כל פנים
15. רצו״פ – רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
16. לי״ש – לירות שטרלינג
17. הבעל״ט – הבא עלינו לטובה
18. והי׳ – והיה
19. שלו׳ – שלום
20. כנה״י – כנפשו היקרה
21. ידי״ע – ידידו עוז
22. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"א) **נמען:** הרב ר"י קאמיעטהאר

דבריו על 'תחיית הקודש' ערבו לו, והרב קוק מציע שיעסוק בתעמולה כבא כוח המרכז הירושלמי. הרב קוק היה שמח שיעלה, אבל המעכב הוא חוסר אמצעים, כי תלמידי חכמים רבים מתפרנסים בצער. אם יבינו הכשרים את חשיבות 'דגל ירושלים', יהיה אפשר להעסיק תלמידי חכמים רבים.

עיקרי הדברים

- תעמולה כבא כוח.
- עלייה ואמצעים.
- עבודה לתלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[1] אוצר תו"י[2] מוהרר"י[3] [קאמיעטהאר] שליט"א[4]

שוי"ר[5] מכתבו היקר הגיעני, כמה סבות וטרדות רבות מנעוני מהשיב עד כה ואתך הסליחה. ערבו לי מאד דבריו היקרים, ע"ד[6] המכתב תחיית הקודש, ומי יתן ויהי'[7] כת"ר[8] ומכיריו ומוקיריו הרבים מחזקים את יסוד הקדוש של דגל ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] ולחזק את התנועה הירושלמית הקדושה בעולם, שהיא תנועת הקודש שבתחיה הלאומית שלנו ההולכת ומתפתחת בעולם ופעלה והדרה נראה בבליטה יפה על אדמת הקדש. ומה טוב אם יעסוק כת"ר בכשרונו בתעמולה קדושה זו בתור בא כח המרכז הירושלמי שלנו. וע"ד[9] באו אל הקדש, מה נעים הי'[10] לי שיהי'[11] כת"ר סמוך ונראה לנו, ונוכל בעז"ה[12] לעסוק ביחד בדברים העומדים ברומו של עולם, בבנין עמנו וארצנו הקדושה ברוח ה' אשר על עמו.

אבל הדבר המעכב כעת הוא החסרון של האמצעים החמריים. כי נפישי בני חילא, ורבו העוסקים בתורה ות"ח[13] מצויינים המתפרנסים בצמצום וצער גדול, ה' ירחם. אולי תבא רוח והצלה מרוממות דגל ירושלים. שידעו אחינו הכשרים. שלפחות בעד כל המכשירים של צד המקודש של בנין האומה בארה"ק[14], צריכים אנו לעבוד בכל מאדנו וכחנו, וממילא יהי'[15] אפשר להמציא עבודה בענין הגדול הזה וסעיפיו לת"ח[16] רבים בעלי כשרון, טהורי רוח וישרי לב אשר יראת ה' טהורה וכבוד שמים וכבודן של ישראל וא"י[17] היא כל מגמתם. והנני מוכרח לקצר משום הטרדא שלנו כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר[21]

1. המאוה"ג – המאור הגדול
2. תו"י – תורה ויראה
3. מוהרר"י – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שוי"ר – שלום וישע רב

6. ע"ד – על דבר
7. ויהי' – ויהיה
8. כת"ר – כבוד תורתו
9. וע"ד – ועל דבר
10. הי' – היה
11. שיהי' – שיהיה
12. בעז"ה – בעזרת השם
13. ות"ח – ותלמידי חכמים
14. בארה"ק – בארץ הקודש
15. יהי' – יהיה
16. לת"ח – לתלמידי חכמים
17. וא"י – וארץ ישראל
18. כנה"ר – כנפשו הרמה
19. ידי"ע – ידידו עוז
20. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
21. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (כ"ו) כסלו תרפ"ב **נמען:** בנו הרצי"ה, משודכתו ומחותניו

מכתביהם מתאחרים. הם שואלים מתי תיקבע החתונה ומתי יעלו, ומה עליהם לעשות. הרב ריי"ק ווהלגמוט רוצה לנסוע לאנגליה לתעמולה לי'דגל ירושלים', והרב קוק ביקש מהרב פערבער לסדר לו ניירות. מאמריקה הזמינו אותו לנסוע עם הרב חיים עוזר מווילנה, אבל הרב חיים עוזר אינו יכול בחורף, וממילא נדחתה הנסיעה. הרב קוק מזרז את הרצי"ה בענייניו הפרטיים ושואל על לימודיו.

עיקרי הדברים

- מתי החתונה.
- תעמולה באנגליה.
- דחיית הנסיעה לאמריקה.
- זירוז.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] בד"ו[2] חדש כסלו תרפ"ב[3]

בני יקירי שליט"א[4], ובחירתך המלכ"ה[5] [הרצי"ה וארוסתו, שהיו אז באירופה] בעה"י[6] תחי'[7]

לאוי"ט[8] ומחותנינו היקרים שליט"א עברו עלינו זמנים כבר יותר מהרגיל ומכתבם היקר לנו כ"כ[9] מתאחר, כמובן שרויים אנחנו בצער ע"ז[10] ומצפים אנחנו בכל יום לקבל מכם ידיעות משמחות לב מכל אשר עמכם לטובה, ידיעות ברורות ומוחלטות ע"ד[11] כל ענינכם החביבים כ"כ עלינו, וכל מעינינו בם בע"ה[12]. הנה קבלת בודאי את מכתבנו האחרון שכתבתי לך אחרי שעברו עלינו ימי הבהילות, [ככל הנראה הפרעות בירושלים בראש חודש כסלו תרפ"ב] והננו מצפים לחסדי השי"ת[13] שהכל ישוב לטובה ולברכה, לצמיחת ישועה, ולרוממות קרן לעם ד' העומד בנסיונות כ"כ קשים על דרכו בקודש, וצור ישראל יאיר את כל מאפלינו, בחסדו ורחמיו המרובים.

והנה אין אנחנו יודעים מה לחשוב ע"ד איחור דבריכם בשעה שהיו הדברים צריכים להיות מאירים ומשלימים בעה"י, ובצפיתנו נצפה שיביאונו בקרוב דבריכם להודיע לנו כל דבר שורש. כתב נא איך ומה החלטתם, מתי חושבים בע"ה לקבע את יום כלולתכם למז"ט[14]. ומתי הנכם חושבים לעשות את דרככם לעלות אלינו אל הקודש, גם מה הם הדברים שעלינו מכאן לעשות עבורכם לטובתכם, ולכל הנדרש לכם כפי מדת היכולת בעה"י. כמובן שחלק גדול מעבודתנו הכללית היא מתעכבת מצד היותך רחוק רחוק המקום. הרב ריי"ק[15] וומעלהאר כתב שחושב לבא לאנגליי לעשות תעמולה בעד הרמת דגל קדשנו ירושלים, [תנועת "דגל ירושלים"] רק שחסרים לו רשיונות, וכתבתי מזה להרב פערבער נ"י[16] שיראה להמציא בעדו את הנירות הנדרשים. אם ימלא את בקשתי איני יודע, מצדי הייתי חפץ מאד שאיש ת"ח[17] חשוב שכמותו של הריי"ק[18] הנ"ל[19] יעסוק בעבודתנו הק'[20]. כמדומה שכתבתי לך את הדרישה שדרשו מאמעריקא ע"ד באי שמה יחד עם הגרח"ע[21] מווילנא [הרב חיים עוזר גרודזנסקי, רבה של וילנה] נ"י, בשביל הטבת

מצב העזרה, והנה הגיעני תלגרף ממנו שי'[22] שא"י[23] לסע בימות החרף, ובזה כמובן נדחה גם המחשבה ע"ד מסעי, מה שלא החלטתי בזה דבר ברור גם בלא"ה[24], ודי יתן הטוב, ובעצה טובה מלפניו יתקננו, ברב חסדו.

הנני מזרז וחוזר ומזרז אותך יקירי ע"ד כל ענינך הפרטיים שתשתדל בהם בזריזות וחזקת והיית לאיש ודי יצוה עמך את הברכה בעה"י. כתוב נא לנו בפרטיות, גם מענינך הרוחניים בטח קובע אתה שיעורים הגונים בלמוד. ואולי יחד עם חביבינו הרה"ג[25] המל"ח מחו' שליט"א. הטרדות כידוע לך הם מרובות, והן מתרבות והולכות, ד' יתן כח ואמץ לסדר את הכל באפן היותר טוב לטובת עמו ונחלתו, ולשם ולכבוד לשם קדשו עדי עד, שהוא מגמת כל המפעל כולו מעמקי רוממות עד תחתיות תהומות. הנני כופל את בקשתי ע"ד כתיבתך הפרטית והתכופה לשמחנו ולהרגיענו, ודי יושיענו, וישמחנו בישועתו בבשורות טובות מכם, ומכל יקירנו ומכל עמו בית ישראל כנפשכם היקרה, ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[26]. אברהם יצחק ה"ק[27] באה"ר[28] אדר"ש[29] מחו' הרבנים הגאונים שליט"א וכל משפחתם היקרה. צמאים אנו לאור דבריהם ביחוד בענינים הנוגעים למצב צאצאינו היקרים.

והנה אנחנו בריחוק מקום, ואתם הבנים בנינו שליט"א עמכם, יתקנכם ד' בעצה טובה מלפניו, ותודיעונו מכל הנדרש להודע.

ובישועת ישע יחינו יזכנו לקבל מהם נחת ועונג לאוי"ט בשמחה ובטוב לב, כנפשם היפה ונפש ידי"ע[30] מחו' דוש"ת[31] באה"ר, הנ"ל

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. בד"ו - דורש פענוח
3. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. המלכ"ה - דורש פענוח
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך
7. תחי' - תחיה
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. כ"כ - כל כך
10. ע"ז - על זה
11. ע"ד - על דבר
12. בע"ה - בעזרת השם
13. השי"ת - השם יתברך
14. למז"ט - למזל טוב
15. ריי"ק - רבי יעקב / רבי יצחק - שם אדם
16. נ"י - נרו יאיר
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. הריי"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ק (למשל: יעקב + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. הנ"ל - הנזכר לעיל
20. הק' - הקטן
21. הגרח"ע - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ח, ע (למשל: חיים + עזריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

22. שי' – שיחיה
23. שא"י – שארץ ישראל
24. בלא"ה – בלאו הכי (בלאו הכי, ממילא)
25. הרה"ג – הרב הגאון
26. כה"י – כנפשו היפה
27. ה"ק – הכהן קוק
28. באה"ר – באהבה רבה
29. אדר"ש – אחר דרישת שלום
30. ידי"ע – ידידו עוז
31. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרפ"ב **נמען:** ר' א' אייזנברג

תודה על הסיוע במידע על מצב הישוב. העיתון 'דגל ירושלים' עדיין לא יצא מסיבות טכניות. מצורפים עשרה עותקים של הקול הקורא 'עת לטעת' לנוטעים ולכורמים, לנטיעת אתרוג כשר בארץ, והרב קוק מבקש להפיץ את הרעיון.

עיקרי הדברים

- תודה על המידע.
- עיכוב העיתון.
- 'עת לטעת' - אתרוג כשר.

נוסח האגרת עם ביאור

יום כ' לחודש שבט תרפ"ב[1] למע"כ[2]

ידידי הרה"ח[3], רב הפעלים לתחית עמנו וארצנו, מוהר"א[4] אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות ומראשי הפעילות החקלאית ביישוב] שלו'[5] וברכה מקדש מירושלים. את תודתי הרבה, על מכתבו וברכותיו הידידותיים אלי, הנני מוסר אליו בזה וגם הנני להודות לו על הסיוע שהוא מסייע לנו, ושהבטיח לסייע לנו בעתיד, בעניני הישוב, בהמציאו לידינו את הידיעות הנחוצות לעניני מצב הישוב. ואשר על כל אלה הנני להכיר לו את תודתי, בזה. והנני מקוה כי גם לימים הבאים לא יופסק הקשר הידידותי אשר ביניינו, בנוגע לעבודת בנין ותחית ישראל בארצו. במה שנוגע להופעת העתון "דגל ירושלים" [עיתון שתכננה תנועת "דגל ירושלים" של הרב קוק] מסיבות טכניות לא יכולנו עוד להוציא את הדבר לפועל. נקוה כי בקרוב יסורו המכשולים, אי"ה[6]. גם הנני לשלוח אליו, עתה, עשרה אכזמפלרים מהקול הקורא "עת לטעת" [קריאה לאיכרי המושבות לנטוע אתרוגים כשרים, שאינם מורכבים] שהוצאתי אל אחינו הנכבדים העוסקים במטע ארצנו הקדושה, והכורמים והנוטעים שבמושבותינו, לנטיעת אתרוג כשר בארץ ישראל. ואבקשהו להשתדל אודות הפצת הרעיון הזה.

ולעשות ע"ד[7] הרחבת הפעולה הזאת, כיד ד' הטובה עליו, והי'[8] זה שלו' וברכה באה"ר[9] כנה"י[10] ונפש ידי"ע[11] דושה"ט[12] בכל לב ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
2. למע"כ - למעלת כבוד
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שלו' - שלום
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. ע"ד - על דבר

8. והי' – והיה
9. באה"ר – באהבה רבה
10. כנה"י – כנפשו היקרה
11. ידי"ע – ידידו עוז
12. דושה"ט – דורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר תרפ"ב **נמען:** מאמר לעשרים שנה ל'מזרחי'

תקופה של עשרים שנה מחייבת חשבון נפש. הרב קוק מצטער על הפילוגים, אבל עד ש'ונאספו כל העדרים' יש למצוא את החיובי בכל חטיבה. חברי 'המזרחי' ספגו את 'הרוח הטבעי הנפשי של האומה יחד עם רוח הקודש שלה', ושואפים ליהדות עממית, 'בעלת ביתית', בלי פרישות ובלי מדנים. כמו שהתנועה הלאומית 'רדתה דבש מגוית הארי' של ההשכלה והעלתה אותה למדרגה לאומית, כך ראוי שהמזרחי יקדש את הדעה הלאומית ויעשה אותה ל'מחשבה ישראלית עליונה וקדושה'.

עיקרי הדברים

- חשבון נפש.
- החיובי שבכל חטיבה.
- יהדות עממית.
- תפקיד המזרחי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ד אדר תרפ"ב[2] [עשרים שנה למזרחי] [תנועת "המזרחי" נוסדה בווילנה בתרס"ב (1902)] תקופה של עשרים שנה כשהיא עוברת על תנועה לאומית או צבורית הריהי נותנת בודאי מקום לחשבון הנפש, לחשוב חשבון-עולמה של התנועה, וחשבון כזה כמדומה שכדאי הוא לכל; כדאי הוא לאלה העומדים בתוך התנועה וקשורים אתה קשר-נפשי וכדאי הוא חשבון כזה גם לאלה שעומדים מן הצד או מחצה לה. כי סוף-כל-סוף צריך האדם פעם-אחת, אפילו בחייו הפרטיים שלו לבוא לכלל חשבון פנימי נפשי, ועל-אחת-כמה-וכמה בחיים הכלליים שמדעת או שלא מדעת ברצון או שלא ברצון הוא נעשה שותף להם, אם לחיוב ואם לשלילה. והגיע התור של חשבון-הנפש גם להסתדרות המזרחי. תקופה של עשרים שנה עברה גם למזרחי וכדאי איפוא עכשו לעמוד על אפיו, לחשוב את חשבון עולמו בעבר ובהוה ולציין מה שיש לנו לקוות או לדרוש ממנו בעתיד.

אמנם ישנם רבים בתוכנו ובתוכם גם כותב הטורים האלה, שמצטערים בכלל על כל מיני פרודים וכל מיני התאגדויות מיוחדות ומובדלות שבתוכנו; אנחנו, חפצים היינו כי נהיה מה שאנו צריכים להיות: לגוי אחד בארץ, לגוי הנושא וסובל על שכמו את עול בנין ארצו ותחית אומתו בכל המובנים, בחומר וגם ברוח, בקודש וגם בחול. ואולם, לדאבוננו, למרות מה שאנו מרגישים את ערך האחדות הדרושה והנחוצה לנו - הנה המציאות המרה מטפחת על פנינו; כולנו אמנם יודעים ומכירים את ערך האידיאל של האחדות הכללית, אבל למעשה, עדיין אין אנו זכאים ומוכשרים לגשם את השאיפה-האידיאלית הזאת בחיים. לפי מצב הרוחות והדעות מוכרחים אנו עדיין להיות בבחינת "עדרים עדרים", [בראשית לב, יז] עדר עדר לבדו, עד שיבוא היום המאושר "ונאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר", [בראשית כט, ג] עד שיתאספו כל חלקי האומה להסיר את לב-האבן מעל פני באר-החיים של העבודה הלאומית הכללית, אותו לב-האבן הגורם לפרוד-הלבבות ולריבי-מדנים בין אחים ויד ביד, שכם בשכם

יעבדו כל הזרמים וכל העדרים בלב אחד וברוח אחת לבנות את בנין בית ישראל, בנין האומה ובנין הארץ. ואולם "עד שיפוח היום ונסו הצללים", [שיר השירים ב, יז] עד שתבוא השעה המוכשרת לעבודה שלמה ומאוחדת, צריכים אנו לדון ולמצוא את הצדדים החיוביים שישנם בכל חטיבה מיוחדת בכל כח מסודר ומאוגד העוסק בתחיה ובבנין.

ומה רב הוא הרכוש של הצדדים החיוביים שישנם בתוך המזרחי, ברוחו ובהשפעתו בעבר, בפעולותיו בהוה ובשאיפותיו לעתיד. החומר האנושי הנשבע לדגל המזרחי ונאמן בבריתו, הוא בלי שום ספק - ספג לתוך-תוכו את הרוח הטבעי הנפשי של האומה יחד עם רוח-הקודש שלה, אלו שני הרוחות היונקים זה מזה והמשפיעים זה על זה וששניהם הם המעוררים בנו את הכוסף ואת התשוקה לעבודת התחיה והבנין; חברי המזרחי אינם שוכחים את החיים ואת המציאות, את הנפש ואת רגשותיה הטבעיים ויחד עם זה הם עומדים ישר על יסוד היהדות הנאמנה, ועל פי היהדות הזאת הם חפצים להחיות את עצמם ואת דורותיהם; שואפים המה לראות את צביון האומה בארצה בתור צביון שלם ומאוחד, אומה חיה ובריאה בגופה ובנפשה, חיה במסורת אבות וברגשי-קודש; חפצים המה כי האומה בכל חייה המעשיים המחשבתיים והרגשיים תהיה מלאה טל-חיים ורעננות-יהדותית, לא רק בצורה שמיימית עליונה המיוחדת רק ליחידי סגולה, בעלי פרישות יתירה ובעלי נטיות של נזירות המביאה לידי התמרמרות נגד החיים וסדריהם, כי-אם גם בצורה עממית ארצית, בעלת-ביתית-יהודית, [של בעלי בתים, של העם הפשוט] ספוגה רוח של זוהר וחן של קודש, צורה המוכשרת לבוא לידי התאמה עם המון רחב פועל ועובד על שדה החיים החומריים והרוחניים, השואף ליצירה של בנין ולהתגשמות גאולה בצעדים מדודים בלי הפרזה של דרישות מופלגות ובלי רוח של מדנים וקטגוריות.

יוכל היות כי ישנם בעלי נפש כאלה שבתוך השדרה הרחבה השואפת לעבודה תמה, נוחה וישרה, אין הם מוצאים את אותה העמקות הנפשית שנשמתם מתגעגעת אליה, אבל גם בעלי-נפש אלה שנשמתם מרקיעה לשחקים צריכים ומחויבים לחזק ולאמץ את ההתעוררות העממית הרחבה המתגלה בצדדי-גלויים מרובים מתוך ההופעה של המזרחי ושאיפותיו. ואמנם תעודת המזרחי ביחוסו להתנועה הלאומית הכללית שהוא חלק ממנה, צריכה להיות במובן ידוע אותה התעודה שהיתה להתנועה הלאומית ביחס להשכלה הכללית. התנועה הלאומית הצליחה "לרדות דבש מגוית האריי" ובכח הרכוש אשר רכשה לה מן התרבות הכללית הצליחה לזכך במדה ידועה גם את התרבות עצמה ולהמתיק את מרירות ההתבוללות שקלטה לתוך קרבה. אותה התרבות הכללית שנטתה ברוב דרכיה כלפי הדמיעה והטמיעה נתעכלה על-ידי התנועה הלאומית עד כי היתה לכלי חפץ בידי מחוללי התנועה הלאומית להחליש כח המהרס של התרבות הכללית, את אותו הכח המהרס והמחריב שגרם להרבה מאישי האומה להטמע בתוך עמי הנכר ולטשטש את צורתם הלאומית. ומקוים אנו כי בכח הרכוש שרכש לו המזרחי בתוך התנועה הלאומית יעלה בידו לזכך את התנועה הלאומית עצמה ולהכניסה לתוך חדר הורתנו פנימה בשלמות; מקוים אנו כי כשם שהצליחה התנועה הלאומית להלאם את ההשכלה הכללית ולהעלותה למצער עד למדרגה לאומית חלונית, כן יעלה בידי המזרחי בכח השפעתו המעשית והתרבותית לקדש את הדעה הלאומית ולהעשותה לכלל מחשבה ישראלית עליונה וקדושה

באופן שכל הכחות הפועלים שבאומה יהיו מכוונים כולם למקום אחד, לכוון את יסוד חיינו על אדמת הקודש ברוח ה' המלא אשר על עמו, להיות לאות ולמופת, לטובה ולברכה, לשם ולתהלה בכל עמי הארץ.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה סיון תרפ"ב - ירושלים **נמען:** ר' מרדכי הכהן (ד"ר כהן)

התנצלות על עיכוב התשובה, ומזל טוב לחתונת אחיו. הזמן מוכיח כמה נחוצה התאמצות 'דגל ירושלים' בספרות ובמפעל; בנו הרצי"ה יבאר פרטים.

עיקרי הדברים

- מזל טוב.
- חשיבות דגל ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם כ"ה סיון תרפ"ב

אהובי הנעלה הרה"ח[2] מר מרדכי הכהן [בנו של הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל; ראו (כרך ב', אגרת תשו)] שליט"א[3].

ד"ר[4] כהן, שלו'[5] וברכה באה"ר[6]. זמן רב עבר מאת שמחתני יקירי בדבריך, ואנכי עמוס התלאות והטרדות הרבות לא השיבותיך במועדו, אקוה שתדוניני לכף זכות, כעת אברכך גם אותך לשמחת חתוני אחיך יקירי הרב שליט"א, יהיה לסימן טוב, ולמז"ט[7] לכולכם יקירי, כל בית אביך חביבי הרה"ג[8] שליט"א. ולעניני עבודתנו הקדושה בדגל ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] והסתדרותה, אשר כל זמן עובר, יוכיח לנו יותר ויותר כמה נחוצה לנו התאמצותה בלא הרף, בין בספרות, בין בחיים ובמפעל, אקוה, שתחזק ותתחזק בע"ה[9], ובני שי'[10] יבאר לך פרטי דברים. ובודאי מסר חביבינו מר באדענהיים ג"כ[11] את רשמיו.

יהי נועם ד' עלינו לכונן את מעשי ידינו, ולהופיע באור קדשו על תחיית עמנו ואה"ק[12], ידידך הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. הרה"ח - הרב החסיד
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ד"ר - דוקטור
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. ולמז"ט - ולמזל טוב
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. בע"ה - בעזרת השם
10. שי' - שיחיה
11. ג"כ - גם כן
12. ואה"ק - וארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תרפ"ב - ירושלים **נמען:** ד"ר ב"מ לוין (בעל 'אוצר הגאונים')

עם נסיעתו לארצות הברית לקידום 'אוצר הגאונים', הרב קוק מסמיך אותו לפעול גם למען 'הסתדרות ירושלים' והישיבה המרכזית, ובמיוחד לעורר את יהודי אמריקה לגמור את בניין בית החולים הכללי בירושלים.

עיקרי הדברים

- שליחות לאמריקה.
- אוצר הגאונים.
- בניין בית החולים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ירושלם ד' אלול תרפ"ב[2] ידיד לבבי הרב הגדול, לתורה ולתעודה, צפנת פענח, מוהר"ב[3] מנשה ד"ר[4] לוין [הרב ד"ר בנימין מנשה לוין, חוקר ספרות הגאונים] שליט"א[5]

שלו'[6] רב לך יקירי, לתורתך ולחכמתך, ולשאיפותיך הגדולות. אהובי, עם מטרת מסעך לארצות הברית, בשביל הגשמת תכלית מפעלך הענקי, לתורת הגאונים, אשר באוצרך הגדול, ["אוצר הגאונים", מפעלו של לוין] בחבור יחד עם שאיפותינו הגדולות, להסתדרותינו הקדושה, ירושלים, לתנועת תחיית הקודש באה"ק[7], וליסוד הישיבה המרכזית, לעולם היהדות כולו בעיר חמדתינו, ככל הדברים והאמת, אשר נמסרו ממני ללבך הנאמן. הנני בזה למלא את ידיך חביבי, ולבקשך למען אהבת ציון וירושלים, שתשים את לבך מדי דברך עם גדולי אחינו שמה, בארץ אשר חנן ד' את אחינו את היכולת, ואת החפץ הטוב להיות ראשונים במעלה להצלת חיי אחינו שבגולה, ולבנין נשמות ארץ חמדה, שיתעוררו ברב עז לעשות גמר לבנין הנכבד, שכבודן של ישראל ושל א"י[8] תלוי בו, הוא הבנין החדש אשר לביה"ח[9] האספיטאל הכללי. [ככל הנראה בית החולים "ביקור חולים" בירושלים] פרטי הדברים בארתי במכתב הנדפס, לשם דרישת שבת של בנין, מאחינו היקרים הללו, ותקותי חזקה כי בכח לבך, ברוחך הטובה, ובאהבתך הרבה לציון ומקראיה, יעלה בידך להוציא מן הכח אל הפועל את השכלול של הבנין הנקדש והנערץ הזה, וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות עם ד' ועיר חמדתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן דוש"ת[10] באה"ר[11]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. מוהר"ב - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. ד"ר - דוקטור
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום

7. באה"ק - בארץ הקודש
8. א"י - ארץ ישראל
9. לביה"ח - לבית החולים
10. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
11. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אלול תרפ"ב **נמען:** קריאת הקודש ליסוד הישיבה המרכזית העולמית

יש כוח כביר שבונה את הארץ גם ברוח - חינוך וספרות - אבל 'מעשי חול המה', ובחיי הקודש 'אין קול התחיה מפעם'; המוסדות הקיימים רק מחזיקים מעמד. לשם כך הרים את 'דגל ירושלים', בלי לפגוע בציונות, במזרחי או באגודת ישראל. התוצאות היו פחות מזהירות מהמקווה, בגלל צרות העם. הרב קוק קורא להכין יסוד גדול לישיבה הכללית ולהרחיב את 'המרכז' שהחל בצורה קטנה.

עיקרי הדברים

- חיי הקודש בלי תחייה.
- דגל ירושלים בלי לפגוע באחרים.
- הישיבה הכללית.
- הרחבת המרכז.

נוסח האגרת עם ביאור

אלול תרפ"ב[1] [(1922)]

קריאת הקודש ליסוד הישיבה המרכזית העולמית בירושלים [הקריאה שבעקבותיה נוסדה ישיבת "מרכז הרב" בתרפ"ד] לכבוד רבותינו שבגולה הרבנים והצדיקים רועי ישראל ואחינו בשרינו אוהבי ציון ומקראיה הקשורים בקשרי קדש לארץ חמדה ולבנין עם ה' עליה, בכל לבם ונפשם. שלום וברכה ממכון בית חיינו, אחי ורבותי, שנים עברו, אחרי מלחמת העולם אשר שקטה כמעט, ותוצאותיה של המלחמה המרגיזה, על חובת עבודתנו על אדמת הקדש להרים בה קרן לבית ישראל, הולכות ונראות עין בעין, מתוך כל מהלכי החיים התלוים ושאינם תלוים בנו. עת בנות הגיע, ["עת לבנות" (קהלת ג, ג)] ואנחנו חייבים לעשות לדי כל אחד ואחד לפי כחו, לבנות את הנהרסות, ולנטע את הנשמות [יחזקאל לו, לו] אשר בנחלת אבותנו מעולם.

והנה יש בתוכנו כח כביר המשתדל לבנות את ארצנו הקדושה, ולא רק בענינים החומריים לבדם, ביסוד מושבות, ובנות בתים, ערים וכפרים, כי אם גם ברוח, נושאים הם עין על החנוך ועל הספרות ועל כל העניינים הרוחניים שבחיים בצורה אנושית, אבל כל המעשים הללו, מעשי חול המה, וברוח חול הנם נעשים ומסתדרים, ובתוך חיי הקדש שלנו, אין קול התחיה מפעם לצערנו. אכן יש לנו שרידים אוצרות קדש רבים בארץ-ישראל בכלל, ובירושלים עה"ק[2] בפרט, חדרים וישיבות, חשובים וקדושים מאד, כדרך שהיה לנו בימי קדם, לפני ההתעוררות הגדולה של רוח התחיה אשר לאומה, וחפץ בנין העם המחודש, המפעם בחזקה במחנה ישראל.

אבל הרוח החדש, חפץ התחדשות החיים לתחית העם, הולך הוא במסילותיו הכל בדרך חול, ודרך הקדש היא נעזבת להרגל והתרשלות ולפעולות כאלה, אשר רק ברב אומץ אמנם הנם עמלים להחזיק את הקיים מאז, אבל אין לנו, עדין כח מחודש, שיהיה נכר בו אומץ היצירה בדרך הקדש, אשר יתעלה לבנות לנו, לצרכי הקודש הגדולים בנינים חדשים ויצירות חדשות ע"פ[3] ההתעוררות החיה של חפץ

התחיה, והתנערות החיים אשר לאומה. למלאות את החסרון הזה. שכל זמן שהוא שורר, אי אפשר שתהיה לנו תחיה שלמה, ולא מעמד הגון וחשוב בצביון החיים החדשים. של ארץ-ישראל המתחדשת. הרימותי זה שנים את דגל ירושלים, [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח] אשר התניתי בו מפורש, שאין אנחנו באים, לפגום עי"ז[4] את שום כח מכחות האומה, המתאמץ לעשות איזה דבר לטובה ולבנין, בין בארץ בין בגולה. אין אנחנו פוגמים את התחיה החלונית ואת הציוניות ["דגל ירושלים" לא בא להתנגד לציונות, אלא להוסיף לה את צד הקודש] שהיא נושאת את דגלה, כי חיי חול הם חיים אנושיים שהננו זקוקים להם בבנין הצבור הישראלי בארץ, וקל וחומר שאין אנו פוגמים את תעמולתו של המזרחי [תנועת "המזרחי"] בתוך הציוניות, שכונתו היא לשם שמים, ולביצור הדת והיהדות. וכמו כן פשוט הדבר ומבורר שאין אנו פוגמים ביסודה של אגודת ישראל, המתאמצת לקשר את כל כחות החרדים.

ולפתור את שאלת החיים בארץ ובגולה ע"פ התורה והמצוה. כל אלה יחד הם דברים הראויים לחזוק, ולסדור כזה, שלא יפגעו ג"כ[5] איש בנחלת רעהו, בשאיפותיו הטובות ובכבודו. אבל על כל אלה. צריכים אנחנו לרומם בעצם התחיה, דגל של קדש. רוח מלא, ששאיפת החיים המתחדשים באומה ובארץ בהבנותה, תהיה נכונה לבצר בתוכו, את כל סגולות קדשנו, את הקודש העליון, את אור ד' וכבודו על עמו ונחלתו, במצעדים של חדוש ושל תחיה, ובאופנים ההולמים והמתאימים לתבונתה של התחיה הלאומית ההולכת ופועמת בחיינו בארץ ישראל. ואשר הדי קולותיה, מוכרחים הם להיות תמיד הולכים ונשמעים, בכל ארצות פזורנו בכל קצות הגולה. אמת הדבר שמעת אשר החלותי לקרא ע"ד[6] תחית הקדש, ע"ד דגל ירושלים והסתדרותה, היה ראוי לי לקוות לתוצאות יותר מזהירות, והכרה יותר רחבה, מאת קהלנו הגדול יברכהו ד'.

אבל הלא יודעים אנחנו, את ים התלאות שאנו טבועים בו, ואת נהרי נחלי הדמים השוטפים את אחינו האומללים, ואת הצרות הגשמיות והרוחניות העוברות בהמון גלים על ראשינו תמיד, עד אשר אין פלא כי קול כזה שיסודתו בחיי הרוחניות והאצילות הנפשיות לא נשמע כל כך, בחזקה, אבל בכל זה לא רפו ידי, וחזקה היא תקותי, שקול הצדק והאמת הקדש, והחיים האמתיים ישמע בעולמנו, ואור ד' יופיע על מהלכי החיים אשר לתחיתנו הלאומית על אדמת הקדש. ועל כן, הנני עוד הפעם שולח את דברי אליכם אחים חביבים: הרימו את דגל ירושלים בעולם היו כולכם כאיש אחד חברים, [על פי שופטים כ, יא] להסתדרות ירושלם. פעלו כולכם ברוח התנועה הירושלמית, האומרת לרומם את הערך אשר לתחיה הלאומית שלנו, בערך הכפול אשר להקדש היסודי, אשר לדבר ד', החי בקרבנו נצח. ואשר רק מברק הודו והדרו, מקדושת אמונתו הגדולה, מושפעים אנחנו, ומושפעים הם הכחות הטובים אשר בעמים ובממלכות הנוטים לנו צדק, ועוזרים אותנו להכיר את זכות ביתנו הלאומי בארץ ישראל.

אמנם כעת באתי ביחוד לדבר, לא רק על הערך הכללי של תחית הקדש שלנו, ולא על הערך הכללי של הסתדרות ירושלם ודגל ירושלם בכללותם, אלא על ענין אחד פרטי שהוא נתון בתוך הכלל הגדול הזה. קשור ודבוק עמו, ועם זה הרי הוא חטיבה חשובה שכדאי ליחד עליו הדבור בפני עצמו, הפרט הגדול הזה הוא, דבר יסוד "ישיבה גדולה ומרכזית", בעד כל האומה בירושלים. הרעיון הזה כשיצא אל הפועל הרי הוא מוכרח להעשות בסיס ועמוד חזק לתחית הקדש שלנו, וערובה נאמנה לבצורה וחזוקה

וגם לעדונה ורוממות כבודה של תחיתנו החלונית. ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו מוכרחת היא להעשות האכסניא של תורה [על פי בבא מציעא פה: "תורה מחזרת על אכסניא שלה"] היחידה בגולה, והמצויינת באיכותה בכל העולם כולו. זאת היא דרישה פשוטה שכל אחד מישראל יכול להבין אותה. החיים הולכים במסילתם הכבושה, החיים החלתים שוטפים אותנו מסביב, בתי ספר גימנסיות, וגם אניברסיטאות, למדעי החול וגם למדעים הלאומיים הישראליים לכל ענפיהם, בצורה חלונית, עומדים הם להוסד במוקדם או באיחור של זמן, שטף של מתלמדים מכל קצוי הגולה, שאינם מצטיינים ביחש טוב לחיי הקודש, להכרתם ולהוקרתם, יבאו אלינו מכל הצדדים. ואנחנו, אין אנחנו מוכנים כלל, איך לקדם את פני הזמן, איך להעמיד לנו "כח קדוש" איתן ורב, שישמש לנו תריס בפני החלונית המתגברת ומסתעפת, ושיגביר על ידי האישיות המצויינת של הנקבצים אליו לשם התורה, לשם כבודה ותחיתה, לשם הגדלתה והאדרתה, את השפעת הקודש בחיים, ושיוכל על ידי זה להביא זרם חדש בכל ההליכות של תחית האומה בארץ, לצד הטוב והנעלה, באופן שנוכל להיות בטוחים, ששם ד' אשר על עמו ואור תורת חיים אשר בקרבו, ילך הלוך וגדול בארץ התחיה, במהלך צמיחתה של ראשית ישועתנו.

הישיבה האחת המרכזית והכללית, שתוסד בירושלים בתור הישיבה העליונה והגדולה המיוחדת במכון קדשנו, בעד האומה כולה לכל ארצות פזוריה, זאת היא נקודת ההצלה למצבה של התחיה הלאומית שלנו. שלא תבלע בגלי החלוניות המקיפים אותה מסביב. והנקודה הזאת היה תהיה גם נקודת הזוהר לחיי הרוח הקודש, ודת האמת, לכל אחינו כולם בארצות הגולה. הישיבה הזאת תקבל אל תוכה צעירים מבני שש עשרה שנה עד עשרים ושתים שנה. התכנית של הלמודים, תהיה כה קצובה ואיתנה, למודי התורה, למקצועותיה: תורה שבכתב ותורה שבע"פ[7], המשנה, התוספתא, ואגדה. התלמודים, הבבלי והירושלמי, מדרשי ההלכה, פוסקים הראשונים וגדולי האחרונים, חכמת ישראל העיונית והמחקרית, חכמת המוסר והמדות, וכל המקצעות הנוגעים להרחבתה של תורה, והגדלת ידיעתה, בהכשרה של טפול בחינוך התלמידים במדות טובות, והדרכה גופנית ונפשית בריאה. ביראת שמים תמימה וטהורה. וחלק עליון מהישיבה, יהיה מיוחד למגודלי הישיבה - תלמידי חכמים שגמרו חק למודם והם ראויים להיות עוסקים ביצירות תורניות. שהם יעבדו במחלקה מיוחדת ליצירה, של ספרים וחבורים, הנחוצים לדור, בכל מקצעותיה של תורה.

מגמתה של הישיבה היא, שיהיה שם שמים, שם התורה, שם ישראל ושם ארץ-ישראל מתקדש על ידה בעולם. ושאיפת הקמתה היא, שיתפרסם במשך הזמן במלא התבל, שהמכון המיוחד והעליון, לחכמת התורה חכמת הדת וחכמת ישראל, במובן הגדול שלהם, הוא, מרוכז בהישיבה העולמית הגדולה הזאת שבירושלים. הזרם של כחות צעירים, המיוחדים לתלמוד תורה ולהדרת קודש, בחיל ורעננות יביא עמו מרפא לרוח העם, ההולך ומתפתח בארץ, בדרך תחיה והתעוררות לאומית, שיהיה הולך ומתעלה, בתכונה של קודש. וצדדי הקודש שבתחיה הלאומית, שהם נגוזים בה, ואינם נראים כראוי בפועל עדיין, ילכו ויתגלו בחיים, עד אותה המדה שיהיה בידם, למלא את החלל הריק שבחיים הלאומיים שלנו, שעל ידי חוסר ההשפעה של צדדי הקודש שבתחיה הלאומית, עלולים הם להיות הולכים ומתחשכים בחשכת החלוניות והגסות החומריות, הבינו נא אחי האהובים, את עמקה של השאיפה

הקדושה הזאת, והרימו כולכם יד בכבוד והדר, בנדיבות רוח והכרה פנימית לבנין המוסד העליון הגדול והקדוש הזה, ליסודה וקיומה, של הישיבה העולמית הכללית שבירושלים. כל ה אשר בעיר הקודש, שהן מגדלות את החלק הצעיר שבבני תורה שבירושלים, לתלמוד תורה, ושיחד עם זה הן מחזיקות בתוכן את החלק החשוב של תלמידי חכמים שבירושלים, שתורתן אומנתן, הן מוכרחות להתחזק להתקיים ולהתפתח, ודוקא עם זה אנחנו חייבים ליסד את הישיבה האחת, בתור בית גדול כללי, שיקלוט אל תוכו לא רק את בני התורה הצעירים שבא"י[8], כ"א[9] להרים בעולם את הדגל של תחית הקדש בארץ-ישראל, עד אשר אותו החלק הצעיר והרענן המוכן להיות משתלם בגדולתה של תורה, ידע, שצריך הוא לבא בירושלים להיכלה של הישיבה הכללית, לשאוב מתוכה את תלמוד תורתו, בכלילת יופי ותפארת קדושה, וקדושה עליונה.

וגם אם רק משך שנים ישב הצעיר בעיר הקודש, עד שיגמר את חק למודו. וגם אם אחר כך יצטרך לשוב אל עירו אל מקומו בחוץ-לארץ, גם אז, ידע, כי התורה אשר יצאה מציון ודבר ד' אשר מירושלים, היא היא אשר פעלה על רוחו, ועל כל הויתו הרוחנית,, שהביאה אותו להיות שלם באותו הצביון המשוכלל אשר הטביעה הישיבה עליו את חותמה, והיו עיניו ולבו, פעולתו והשפעתו, נתונים נתונים תמיד, לבנין הארץ ולתחית האומה, בדרך החיים, שהיא דרך הקודש. והיה לנו גדוד שלם, לגיון חי, ופועל, מלא עז ועצמה, הכרה עצמית וידענות פנימית, העומד הכן על בסיסה של תורה ויסודה של קדושת ישראל הנאצלת, מוכן למלא את אוירה של עיר הקודש, בתור העיר האחת, שהיא לבן של ישראל, הוד-רוממות קודש, ותפארתה ועוזה של תורת חיינו. הרעיון הזה של יסוד הישיבה הכללית, מרומם ונשגב הוא. ולגשת אליו, צריכים אנחנו יסוד גדול חמרי, כדי שהכנות החצוניות יהיו גם הן, נאותות, להיות לבוש להאור הגדול הזה אשר יצא מציון, ע"י[10] כח התורה של הישיבה הכללית שבירושלים, שלשם עמדתה וקיומה, מוכרחת הן יתר הישיבות הממלאות את עיר הקדש בתורה ויראת שמים, להיות מתקיימות ומתחזקות.

בתור הכנה זעירא, לגשום הדבר הגדול הזה, יצרתי את "המרכז", שמספר מצומצם של תלמידי חכמים, מלומדי הישיבות המצוינים, נכנסו בו, והננו עסוקים בשיעורים קבועים למקצעות ההלכה וההגדה, כלומר: בלמוד המעשי של תלמוד ופוסקים בגמרא סברא ופלפול, ובלמוד העיוני של הלכות אמונות ודעות שבתורה. שהנני שואף להרחיבו בכמות ובאיכות, כדי שיהיה משמש לקצת התחלה ליצירתה של הישיבה הגדולה, שצריכה להקיף בתכונתה. את התוכן הרב של מקצעותיה של תורה השונות, ולהיות בסיס ונושא הדגל של תחית הקודש בארץ-ישראל ובישראל. והנני מצרף לדרשתי הגדולה, של העזרה הטפוסית האדירה ליסודה של הישיבה הכללית ואת בקשתי לחזק את "המרכז" המיוסד כעת בתור הכנה זעירה, שיש לו יחס עם הפתוח של הרעיון הגדול של יסוד הישיבה הכללית, בכל הקיפה וגדלה, המעורר בקרבנו תקוות גדולות, ושאיפות אדירות לתחית עם ד' על נחלתו, ולרומם את דגל ציון וירושלים, את דגל תחית הקודש, ע"י התנועה הירושלמית, המיועדת להשלים את מה שחסר מן יסוד הקודש, ואור ד', בהתנועה הציונית. כדי שיהיה מעשה הצדקה, צדקת ד' עם ישראל ועם ארצו שלם, בכל כליל הדרו, שלם בתכונתו החלונית, ושלם בתכונתו הקדושה.

שיצא ע"י אור הקודש אשר להתנועה הירושלמית, שההסתדרות "ירושלים" משתדלת לעוררה על ידי הרמתו של דגל הקודש "דגל ירושלים". הכינו יסוד גדול לכוננויותה של "הישיבה הכללית" היחידה המרכזית בירושלים. ותמכו בידי להרחיב את "המרכז" אשר החלותי ליסד בצורה קטנה, להגדיל ולהאדיר אותו. כדי שיהיה גם הוא מצטרף למעשה הגדול ורב הערך של יסוד הישיבה הכללית הגדולה, בכל תכניתה העשירה והמקיפה. נעשה נא כל מה שבידינו לעשות. ושוכן ציון ישלח לנו מקדש את עזרו, [על פי תהלים כ, ג: "ישלח עזרך מקדש, ומציון יסעדך"] למלא את דברו, אשר דבר על עמו ונחלתו: כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים [ישעיהו ב, ג] בב"א[11].

אחיהם ועבדכם הנאמן השולח לכם את ברכתו הנאמנה מהר הקודש מירושלים

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ע"פ - על פי
4. ע"ז - על ידי זה
5. ג"כ - גם כן
6. ע"ד - על דבר
7. שבע"פ - שבעל פה
8. שבא"י - שבארץ ישראל
9. כ"א - כי אם
10. ע"י - על ידי
11. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרפ"ג **נמען:** הרב זלמן פינס וחברי ההסתדרות בשווייץ

תודה על נאמנותו לתעמולת 'הסתדרות ירושלים'. מצורפת 'קריאת הקודש'. הרב קוק מציע שהאגודה השווייצית תיקח על עצמה אחד מסעיפי העבודה: יסוד כספי לעיתון 'דגל ירושלים'; הוצאת ספרות רעיונית; מימון נסיעות תכופות שלו ושל רבנים למושבות, לקבוצות ולחוות, 'לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני'; מכונית; מקוואות; תנורי שבת בקבוצות; מטיפים קבועים; תמיכה בתלמידים מחוץ לארץ לישיבה; ותרגום 'קריאת הקודש' לגרמנית.

עיקרי הדברים

- קריאת הקודש.
- תשעה סעיפים מעשיים.
- קירוב הקבוצות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. י"א תשרי ג,

שלו'[1] וברכת עולמים גמח"ט[2] ושמחת יו"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] חכם לבב וגדול דעה מוהר"ז[7] פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים"] שליט-א וכא"ל[8] וכל חברינו היקרים במדינה. [בשווייץ] ברכת ד' מהר קדשו. אחדשה"ט[9]

באה"ר[10], מה יקרו לי אמרי נועמו וברכת אוהב טהר לב אשר הגיעוני. תודות מאליפות לכת"ר[11] על נאמנות רוחו לתעמולת הקודש של הסתדרות קדשנו ירושלים. ואף כי בכבדות רבה ובמניעות שונות הולכים ענייניו הקדושים, בכ"ז[12] חזקה היא תקותי שמתוך העננים המעיבים יזרח אור לישרי לב והרעיון של תחית הקודש בתור נשמתה של התחיה הלאומית שלנו בתור השקפת עולם שלמה, והמפעלים שהם קשורים לו יתחילו להתגלות בחיים. יקבל רצו"פ[13] את קריאתי בשם קריאת הקודש. [יקבל רצוף כאן את הקריאה שפרסמתי בשם "קריאת הקודש", קול קורא לייסוד הישיבה המרכזית העולמית] נפלו אמנם שבושים קטנים בדפוס, אבל הכונה ברורה היא לכל דורש צדק. מה טוב יהיה אם האגודה השויצית שלנו תקבל עליה איזה סעיף מסעיפי עבודתנו הקדושה להוציאם מן הכח אל הפועל. למשל אחת מאלה, או, א) את העתון דגל ירושלים, להניח "יסוד פיננסי" עליו לפחות על השנה הראשונה.

ב) להו"ל[14] איזה חלקים מספרות תיאורית המבררים את הרעיון הירושלמי, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י[15] כתבי יד משלי, או בצורה פפולרית שיוכלו להוצר.

ג) לתן לי ולסיעה של רבנים ומשפיעים שילוו עמי, אפשרות כספית לנסיעות תכופות בכל מרחבי הישוב, במושבות, בקבוצות ובחוות, כדי לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני. לתכונת הקודש, לאביהם שבשמים.

ד) לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הנ"ל[16].

ה) לעזור לבניני מקואות במקומות הישוב החדשים, במקום שישנן קבוצות משפחתיות.

ו) להקים תנורים של שבת בקבוצות, [תנורים שישמרו את האוכל חם לשבת בלי בישול בשבת] למנוע עי"ז[17] מחלול ש"ק[18] של הבשול.

ז) לעזרנו להקים מטיפים מיוחדים קבועים, יראי ד' ובעלי שכל ורגש, להיות מסבבים את כל חלקי הישוב החדשים ולבא עי"ז עמם בקשורים קבועים בדרכי אחוה ושלו'[19] להטבת מצב היהדות.

ח) בשביל הישיבה, [הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, שנוסדה בתרפ"ד (מרכז הרב)] לקבל עזרה ליסוד איזה הספקה למספר מסוים של תלמידים שיוכלו לבא מחו"ל[20] להמשיך את למודיהם.

ט) להו"ל את "קריאת הקודש" בגרמנית ולהתענין בתעמולה הקשורה עס'זה. ישנם ודאי עוד פרטים כהנה וכהנה, לרשום. אבל הצגתי בזה מה שעלה על רעיוני כעת, שכולם הם דברים שצריכים להסמיכם למעשים. כמה שתוכל אגודתנו השויצית לקבל על עצמה תבא עליה ברכה. מרב עבודה וטרדא הנני מוכרח לקצר.

ואחתום בכל חותמי ברכות באה"ר[21] כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[22] קשור באהבתו, המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו באמת

הק' אברהם יצחק ה"ק

מה שלו' חתנו יקירי מוהר"א[23] שט"ב[24] שליט"א[25] ומשפחת אביו היקרים. זה זמן גדול שלא קבלנו מהם שום מכתב, שהוא דבר המפליא אותנו. יחננו השי"ת[26] לבשר ולהתבשר כל טוב ושמחה בכלל ובפרט, ידי"ע הנ"ל

---

1. שלו' - שלום
2. גמח"ט - גמר חתימה טובה
3. יו"ט - יום טוב
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. לכת"ר - לכבוד תורתו
12. בכ"ז - בכל זאת
13. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
14. להו"ל - להוציא לאור
15. ע"י - על ידי
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. עי"ז - על ידי זה
18. ש"ק - שבת קודש
19. ושלו' - ושלום
20. מחו"ל - מחוץ לארץ

21. באה"ר - באהבה רבה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שט"ב - שם אדם - דורש פענוח
25. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
26. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תשרי תרפ"ג **נמען:** חברי 'הסתדרות ירושלים' בבאזל (הרב א"מ כהן ואחרים)

קריאת הקודש מצורפת; יש להוציא לאור את יסוד הקודש הגנוז בתחייה הלאומית. הצעד הראשון: הישיבה העולמית. ואותם תשעה סעיפים כמו במכתב לרב פינס: עיתון, ספרות, נסיעות להשפעה על המתיישבים, מכונית, מקוואות, תנורי שבת, מטיפים, סניף לישיבה ותרגום לגרמנית.

עיקרי הדברים

- יסוד הקודש בתחייה.
- הישיבה העולמית.
- סעיפי עבודה מעשיים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ג תשרי ג' [י"ג בתשרי תרפ"ג (1922)]

שלו'[2] וברכת עולמים לכבוד ידידינו היקרים כ'[3] הרב המאוה"ג[4] מוהרא"מ[5] ד"ר[6] כהן [הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] שליט"א[7]

האבד"ק[8] בול [אב בית דין בקהילת באזל שבשווייץ] יצ"ו והרה"ג סוע"ה[9] מוהרר"ם[10] שווארץ והר' הנכבד מו"ה[11] י' ראקאווסקי נשיא הסתדרות ירושלים שם [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] והרה"ח[12] מו"ה מרדכי ד"ר כהן שליט"א, וכל חברינו הנכבדים יתברכו בכט"ס[13] בגמח"ט[14] וכט"ס[15]. אחי ואהובי היקרים. הנני מתכבד בזה לשלח לכבודם את קול קריאתנו להתעוררות עבודת הקודש בתנועת הקודש אשר לתחיתנו הלאומית, שאנחנו הננו אסירי התקוה [על פי זכריה ט, יב] להוציא לאור עולם בע"ה[16] את יסוד הקודש הגנוז בתוכיותה של התחיה הלאומית, המתגלה כעת בערכיה החלונים ע"י[17] הציונים, וכל ערך התיקון של כלליות האומה ושל מצב היהדות ושל קדושת א"י[18] תלוי הוא בהשבת הערכים הקדושים שבתחיתנו הללו, למכון כבודם ע"י התנועה הירושלמית שלנו, המתברכת ע"י נשיאתו של דגלנו הקדוש דגל ירושלים, המתנשא ברמה ע"י הסתדרות קדשנו ההסתדרות ירושלים. ובמה שנוגע לצעדים המעשיים, הנה תהי'[19] פעולת יסוד הישיבה, העולמית המרכזית בעקו"ת[20], [הישיבה שתכנן הרב קוק בירושלים, היא ישיבת "מרכז הרב" שנוסדה בתרפ"ד] - התוכן היותר נכון עכ"פ[21] לצעדי ההתחלה, ועם זה יש ויש דברים רבים גדולים בערכם מאד, שאנו חייבים להתחיל בהם. ומה טוב יהיה אם הסתדרותנו השויצית [סניף "דגל ירושלים" בשווייץ] תקח על עצמה איזה חלק מיוחד מסעיפיה הרבים של עבודת קדשנו. למשל עלינו לעסוק בהתחלת התרחבותה של תנועתנו ע"י פעולות שונות, שמהם:

א. הוצאת העתון דגל ירושלים, אם יהי'[22] אפשר להניח יסוד פיננסי עליו. [בסיס כספי] לפחות על משך שנה. ב. להו"ל[23] חלקים של ספרות תיאורית, המאירה את האופק של תחית הקודש, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י כת"י משלי, והעתקתם לשפות מורגלות בעמנו בשדרות ובמדינות שונות, או ע"י דברים פפולריים [עממיים] ע"פ[24] יסודות הקדושים [...] של קדושת התנועה הירושלמית, שרוח ד'

נוסדה בה, [על פי ישעיהו נט, יט] גם מעבודתם של אחים בדעה שונים. ג. לתן אפשרות, לי ולסיעה רבנית משפעת, של אמצעיים חמריים בשביל נסיעות תכופות בכל מרחבי ישובנו באי"י[25], במושבות, בקבוצות ובחוות, לקרב, לב בנים בוני הבנין בצורתו החלונית, לאור הקודש שבתחיתנו הלאומית, בנועם ד' אשר עליה, הגנוז בקרבה והעלול להתגלות לעין כל ע"י תנועת הקודש שלנו, בין בחיי הרוח בין בחיי המעשה. ד. לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הסיורית הנ"ל[26]. ה. לעזרנו לבנין מקואות במקומות הישוב המשפחתי החדש. ו. להקים תנורים לצורך שבת בהטמנה, כדי שלא יכשלו בבישול בש"ק[27] ע"י מניעה זו בקבוצות הרבות. ז. לעזרנו להקמת מטיפים קבועים בעלי שפה ורעיון ובעלי מרץ ביראת ד', המוכנים להשפיע על הישוב המחודש מאור תחית הקודש להשיב לב בנים לאביהם שבשמים [על פי מלאכי ג, כד] ולאור תורתו.

ח. לקומם לפחות בתחילה, סניף אחד להישיבה העולמית, בתקציב על איזה מספר של תלמידים שיהיה אפשר לקחת במוקדם היותר אפשרי. ט. להו"ל את קריאות הקדש בגרמנית, ולהתעסק בתעמולה נאותה לזה בכל חוט לב קדוש הראוי לאנשי בינה יראי ד' מלאי חכמה ודעת קדושים שכמותם ירבו בישראל. ודאי ישנם פרטים, ואפילו כללים רבים וגדולים במרחבה של תנועתנו הקדושה אבל פרטתי בזה דברים מצומצמים, שאקוה שהסתדרותנו השויצית תוכל להתעסק בקרוב בע"ה בהתגשמותם של חלקים מהם, ומרוב טרדא הנני מוכרח לקצר כעת ואומר שלו' וברכת ד' מקודש כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] מהר הקודש מירושלים באה"ר[31]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. כ' - כבוד
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. מוהרר"ם - מורנו הרב רבי מ'
11. מו"ה - מורנו הרב
12. והרה"ח - והרב החסיד
13. בכט"ס - בכל טוב סלה
14. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
15. וכט"ס - וכל טוב סלה
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ע"י - על ידי
18. א"י - ארץ ישראל
19. תהי' - תהיה
20. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
21. עכ"פ - על כל פנים
22. יהי' - יהיה

23. להו"ל - להוציא לאור
24. ע"פ - על פי
25. באי"י - בארץ ישראל
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. בש"ק - בשבת קודש
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הוועדה הארצית של הקרן הקיימת לישראל

הרב קוק מברך את הוועידה, שאינו יכול להשתתף בה. אבל הקרן הקיימת שותקת על חילול שבת ואכילת טרפות בפרהסיה בקבוצות שעל אדמותיה, דבר שמתפרסם בגולה ונותן לשונאים פתחון פה. הרב קוק דורש אזהרה מוחלטת ו'חוק איתן' שאסור חילול קודש פומבי בכל אדמות הקרן, כי 'עוד ישראל חי... ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו'.

עיקרי הדברים

- ברכה לוועידה.
- חילול שבת וטרפות בקבוצות.
- דרישה לחוק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים כ"א טבת תרפ"ג[2]

לכבוד הועדה הארצית להקרן קיימת לישראל [הקרן הקיימת לישראל, שרכשה קרקעות להתיישבות] ירושלים בתודה רבה קבלתי, אדוני היקרים, את הזמנתם הנכבדה להועידה השנתית של קהק"ל[3]. בכל לב הייתי נכון להתכבד בתור משתתף בהאספה הכבודה הזאת. אבל לצערי מעוכב אנכי מפני אסיפה שהוזמנה בביתי בשעה זו, שאי אפשר לי לדחותה. והנני מביע בזה לכי[4] האסיפה את ברכתי העמוקה להצלחת מפעלם הגדול, להרחיב את פעולת קרן-הקיימת לגאול על ידה את נחלתנו אשר נהפכה לזרים. אמנם רבותי, עם כל מעמקי חבתי לפעולות הקהק"ל[5], לא אוכל מלהעיר את כי[6] על המכשלה הרבה, שהם עוברים בשתיקה על כל העלבון של כל קודש בישראל, שנתרבה לצערנו הגדול, בקבוצות העומדות על קרקעות של הק"ק: [הקבוצות החקלאיות שישבו על אדמות הקרן הקיימת] חלול שבת בפרהסיא ואכילת טריפות בהפקרות ובפומבי, והדברים הללו הולכים הם ומתפרסמים בכל תפוצות ישראל, ועושים את כל שאיפותינו הקדושות לבנין ולתחיה - לבוז ולקלסה, ושונאינו מבית ומחוץ, ואויבי תחיתנו הלאומית, מוצאים ככר רחב ידים לתלות בו את כל האבנים הכבדות, העומדות לשטן על דרך עבודתנו.

ע"כ[7], אנא אלופי החביבים, שימו לבכם לדברי, הנאמרים מתוך אהבה גדולה לכל מפעלינו הכלליים, ומתוך צער גדול על המגרעות הנוראות אשר נדבקו במהלך תחיתינו הלאומית, שהולכת היא ע"י[8] זה ויורדת מכבודה ופעולותיה מוכרחות להיות מצטמצמות בשעה הגדולה, שאנחנו חייבים כל כך לבקש גבולות רחבים להגשמת שאיפותינו, צאו בקול גדול ואזהרה מוחלטת לכל הקבוצות המתנחלות על קרקעות הקהק"ל, כי עוד ישראל חי במלא חילו העממי, ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו, ולעד לא יסלח למעליב נשמתו, וקל וחומר שלא יתלהב לבא להשתתף בעזרה להגדלת עלבונו. יבינו מאמין אני, לשיחותיכם כל סוגי צעירינו, וחק איתן מוכרח להתקבל, שאסור לחלול קודש, ביחוד בצורה פומבית ומעלבת, להיות שוררת בכל גבול קרקעות הקהק"ל.

העתרתי דברי מרוב צער וכאב נעכר, והנני חותם בברכה נאמנה והוקרה רבה למשאת נפשנו המשותפת לגאולת ארצנו הקדושה, וצור ישראל יהי'[9] בעזרתנו להצליח את מפעלנו, בכל הדרת קודש, אחיכם הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. קהק"ל - קופת הקרן הקיימת לישראל
4. לכ' - לכבוד
5. הקהק"ל - הקופה הקרן הקיימת לישראל
6. כ' - כבוד
7. ע"כ - על כן
8. ע"י - על ידי
9. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג שבט תרפ"ג **נמען:** הרב ישעיה גלאזער

תודה על ספרו באנגלית על השאלה הציונית, ושמחה על השתדלותו לפני גדולי אמריקה.

עיקרי הדברים

- תודה על ספרו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. כ"ג שבט ג'

ידידי היקר הרב הג'[1] המאור הגדול לתורה ולתעודה מו"ה[2] ישעי' גלאזער [רב בקנזס סיטי; ראו (כרך ד', אגרת אפז)] שליט"א[3].

הנני מביע בזה לכת"ר[4] את תודתי על ספרו באנגלית ע"ד[5] השאלה הציונית. שמחתי מאד לראות את השתדלותו הנמרצה לפני גדולי ורבי המדינה באה"ב[6] לטובת צמיחת קרן ישועתנו. יהי'[7] ד' עמו ויעלה למעלה למעלה ברב אושר וכבוד ונזכה לחדות פנים בשמחה בהר הקודש בבא לציון גואל בב"א[8].

נאמנו המברכו באה"ר[9]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. הג' - הגאון
2. מו"ה - מורנו הרב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לכת"ר - לכבוד תורתו
5. ע"ד - על דבר
6. באה"ב - בארצות הברית
7. יהי' - יהיה
8. בב"א - במהרה בימינו אמן
9. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הקונגרס הציוני ה-13, קרלסבד

חילול השבת והכשרות בפרהסיה עלול לאבד את הבסיס לתקומה הלאומית. חלק מהבעיה בא מחוסר אמצעים - קבוצות היו נזהרות מטרפות אילו היה להן שוחט. הרב קוק דורש תקציב דתי מאושר לשוחטים, מקוואות ובתי תפילה, וקול קורא ואזהרה לקבוצות על אדמות הקרן הקיימת שהזהירות בכבוד הדת היא 'תנאי לאומי מוכרח'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת וכשרות.
- חוסר אמצעים.
- תקציב דתי.
- אזהרה לקבוצות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלם כ"ח תמוז תרפ"ג[1]

לכבוד הכנסיה הציונית הי"ג, בקרלסבד, [הקונגרס הציוני השלושה עשר, בקרלסבד, קיץ תרפ"ג] שלום רב אחינו היקרים, אשר התכנסתם למצוא דרך סלולה לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה. שימו נא לבכם לדברי היוצאים מקרב לבי הכואב והמלא צפיה, כי חפץ ד' בידכם יצליח, להקל את יסורי הבנין שלנו ולהביא את מצב עבודתנו הכללית למעמד יותר בטוח ויותר מביא לידי תקותנו הגדולה, לראות בהצלחתם של מפעלינו הכללים בארץ אבות. רוצה אני לומר לכם, אדוני ואחי הנכבדים, שההריסות הגדולות והפומביות בחיי היהדות שהן הולכות ומתגברות, לצערנו הגדול, במהלך הבנין הזעיר שלנו בארץ-ישראל, הן עלולות כבר לאבד מאתנו, חלילה, את הבסיס לתקומתנו הלאומית, המחלה היא נוראה והרפואה מוכרחת היא לבא, מיד בלא איחור כלל. אתם אחים, בכנסיה הנכבדה, הנכם חיבים מיד למצא עצה לעצור בעד שתי הרעות הגדולות, האוכלות אותנו בכל פה [ישעיהו ט, יא] במהלך חיינו ההולכים ונבנים בארץ, והן חלול שבת בפרהסיא וחלול הכשרות של המאכלות ג"כ[2] בפרהסיא ובצורה מופקרת. כח-הסבל של גדולי הסבלנות כבר כשל לראות בעלבונה של האומה ע"י[3] בניה ואין תרופה!

אמנם הרבה דברים זרים כל-כך, ומזיקים כל-כך לבנינו הלאומי, באו לא מתוך זחיחות-דעת [לא מתוך גאווה] וקלות-ראש, אלא מתוך הכרח של חסרון האמצעים הדרושים בכדי לתקנם ולמנעם. כמה קבוצות, למשל, היו נזהרות מאכילת נבלות וטרפות, אילו היה להם תקציב מספיק להחזיק שוחט, ועליכם החובה רבותי להחליט החלטה גמורה, שהתקציב הדתי לקבל שוחט בקבוצות יהיה מאושר באותו יפוי-הכח של כל התקציבים המוכרחים. בכלל דרישתי חזקה היא מהכנסיה הנכבדה, שתוציא קול קורא במחאה נגד כל מחללי קדשי עמנו בביתנו הלאומי, מכל המינים, ואזהרה לכל החוות והקבוצות המיוסדות על אדמת הקרן הקימת לישראל [בקרקעות שגאלה הקרן הקיימת לישראל] ביחוד, ולכל

המוסדות הצבוריים למיניהם, למען ידעו שהזהירות בכבוד קדושת דת ישראל בא"י[4], ע"י בוני הארץ מכל המעמדות, היא תנאי לאומי מוכרח - ועם זה לבצר עמדה חזקה לתקציבים של כל צרכי-הדת המוכרחים, כשוחט ומקוה-טהרה, במקומות המיושבים במשפחות של אחינו, והוצאה של בתי-תפלה בכל מקום קבוצי. כל אלה ההחלטות תהיינה גורמות לרומם את קדושת הארץ וקדושת תנועת התחיה בישראל ובעולם! בטוח אני אחי האהובים, שלא לתוהו עשה אדון הנפלאות, גואל ישראל וקדושו אדון עולם ברוך הוא, את כל הגדולות הללו, עד אשר הביאנו עד הלום, למצב ההכרה של תחיתנו הלאומית ושיבת שבותנו לארצנו הקדושה לעיני כל ישראל ולעיני עמים רבים, וסוף כל סוף תצא תנועתנו בזר הנצח וההוד, ואור ד' עליה יזרח, ומציון תצא תשועה לישראל, על ידי בניה בוניה אשר יחדו יקבצו יבאו לה, ודברי האמת והצדק הבאים מדרישת הקודש, שהם הם דבר ד' הנאמן, מוכרחים הם לחדור אל כל לב למען הקם ברב הוד ותפארת על אדמת הקודש את דגל ישראל בכל חוסן ישועתו.

והנני בזה עבדכם ואחיכם הנאמן החותם בכל רגשי הכבוד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
2. ג"כ - גם כן
3. ע"י - על ידי
4. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרפ"ג **נמען:** הרב בן ציון הלוי ברמן

הפרסומים שהרב קוק מתנגד לענייני 'אגודת ישראל' החיוביים הם שקר, שמפיצים מי שרוצים ליצור תחרות בינו לבין גדולי ישראל. דעתו כפי שכתב לפני המלחמה, אלא שנתברר שצריך גם הסתדרות כללית בשם 'ירושלים', כדי לגלות את התוכן הקדוש של התחייה הלאומית.

עיקרי הדברים

- אין התנגדות לאגודה.
- צורך ב'ירושלים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ח תמוז ג'.

ידידי היקר הרב המאוה"ג[2] זך הרעיון מו"ה[3] בנציון הלוי ברמן שליט"א[4] שלו'[5] וברכה באה"ר[6].

הגיע לידי כרטיסך וראיתי מתוכה שהנך סובר שאני מתנגד לעניני אגודת ישראל החיוביים, ודעה זו כנראה נתפרסה ע"י[7] אנשים כאלה, שהם חפצים לעשות איזו תחרות ביני ובין הרבה מגדולי ישראל שהנני מקושר עמם בקשרי ידידות מאז. ע"כ[8] מצאתי לנחוץ להודיעך שכל הדברים שמפרסמים מאיזו סיעה שהיא, בדבר יחוסי לאגודת ישראל בשלילה, שקר הם, והנני עומד ביחש לאגו"י[9] כדעתי הראשונה שכתבתי במכתב הנדפס בקובץ שלפני המלחמה, אלא שנתברר לי כעת שאנו צריכים ג"כ[10] להסתדרות כללית בשם ירושלים או דגל ירושלים, [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] כדי למצא את התוכן הקדוש אשר לתחיה הלאומית בכללה, שהוא ענין קדוש ספון וגנוז במעבה מושגים חלונים המכהים את אור קדושתו.

והנני בזה ידידך הנאמן מצפה לאור ד' וישועתו מבין המצרים

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. ע"י - על ידי
8. ע"כ - על כן
9. לאגו"י - לאגודת ישראל
10. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר ראשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** מחאה פומבית

מחאה נגד פקידים מבית הכרם - של ההנהלה הציונית, של 'הכשרת הישוב' ומורים - המתכוונים לטייל ליריחו בשבת. הם 'פקידיה של האומה כולה'. האחריות על ההנהלה הציונית והוועד הלאומי, ונבלה היא לכפות על הנהג היהודי לחלל שבת. העתקים נשלחו לגופים ולעיתונות.

עיקרי הדברים

- מחאה על טיול בשבת.
- פקידי האומה.
- אחריות המוסדות.
- הגנה על הנהג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז אד"ר[2] תרפ"ד[3]

מחאה הנני בזה מזהיר ומוחה, נגד קבוצת פקידים היושבים בבית הכרם, [שכונה בירושלים, שנוסדה בתרפ"ג] המתכוננים לחלל שבת ע"י[4] טיולים ליריחו, בין שהם פקידים בהנהלה הציונית, בין בהכשרת הישוב, בין שהם מורים, בכל אופן פקידיה של האומה כולה הם. ואזהרה כפולה הם צריכים שלא לחלל את קדשנו. אני מקוה שדברי יהיו נשמעים, וידעו לעצור ברוחם שלא לחלל את הקודש. האחריות של משמרת הדבר הגדול הזה, אנו מטילים על ההנהלה הציונית ועל הועד הלאומי, [מוסדות ההנהגה של היישוב היהודי בארץ] וקל וחומר, שנבלה תחשב אם יכריחו את הנהג היהודי המוביל לחלל את השבת נגד רצונו, ע"י איזה איום כל שהוא. שמעו אחי, ותחי נפשכם, ונחיה כולנו יחד את עמנו וארצנו בהוד והדר.

בכבוד רב, נאמנם מאד

אברהם יצחק הכהן קוק

העתקה, ממחאה זו, נשלחה אל ההנהלה הציונית, אל הועד הלאומי, אל ועד השכונה ואל הנהג של השכונה (ולעתוני א"י[5]).

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. ע"י - על ידי
5. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשון תרפ"ה - על האונייה 'מאוריטניה'

נמען: אגודת 'צעירי ישראל' בניו יורק, נושאי 'דגל ירושלים'

הרב קוק שמח בהם כ'חלוצים הראשונים' שהכירו את החובה לרומם את 'דגל ירושלים' ולנצח על ידו על שכרות התחיה הלאומית'. הרב קוק מחזק את החלטתם לרכוש את המגרש לבניין 'הישיבה המרכזית'. הרב טייטלבוים הוא יושב ראש הוועד בארצות הברית וקנדה.

עיקרי הדברים

- צעירי ישראל.
- רכישת המגרש.
- הרב טייטלבוים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ' מ"ח[2] פ"ה מוריטניא [על סיפון האנייה "מאורטניה", בדרכו חזרה מאמריקה]

אחים אהובים נושאי דגל הקודש דגל ירושלם אגודת צעירי ישראל בנוירק [סניף ניו יורק של תנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק] יצ"ו[3]

ולנשיאם הנכבד מר היימאן גולדשטיין נ"י[4] שלו'[5] וברכת עולמים אהובי לבי, רשמי שמחה עמוקים נשארו בלבבי מאז הכרתי אתכם ומאז נודע לי השאיפה הקדושה המאחדת אתכם, שהיא שאיפת קודש קדשים לשם ד' ותורתו, לשם היהדות הנאמנה במלואה, הממלאה בטהרתה את רוחכם הנכון. ומשנה שמחה אשמח בכם יקירי, על אשר הנכם מהחלוצים הראשונים אשר הכרתם את החובה הקדושה לרומם את דגל ירושלם ולנצח על ידו על שכרות התחיה הלאומית שלנו, הקשורה לארצנו הקדושה שתהיה מלאה עוז חיים של קודש כאשר יאתה לישראל להיות גוי קדוש על אדמת הקודש, ויחד עם זה הנני מחזק את ידיכם על נדבת רוחכם בדבר המפעל הגדול אשר הסכמתם לעשות להיות קנין המגרש שעליו יבנה בע"ה[6] ההיכל הגדול של "הישיבה המרכזית לישראל בירושלים", [השם הרשמי של ישיבת "מרכז הרב"] שהוא מפעל כביר מלא חזון קודש וממולא טל חיים להחיות על ידו את נשמת ישראל ולהאיר אור בהיר.על ארחות חייו הכלליים. חזקו ואמצו בנים ואחים יקרים, קבלו נא באהבה את ברכתי אשר הנני שולח לכם מלב ים בדרך מסעי, וצור ישראל יהא בעזרכם ובעזרנו, ונזכה לכונן את מעשי ידינו בקודש לפאר ולתהלה לשם ד' ולשם עם קדשו אור תורתו וחבל נחלתו עדי עד.

התברכו בכל טוב כברכת אחיכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. הנה עמכם ידידי היקר הרה"ג[7] מו"ה[8] אהרן טייטלבוים שליט"א[9] איש אשר רוח בו, וכל עניני הישיבה הקדושה בארצות הברית וקנדה, הנה הוא המוציא והמביא בתור יושב ראש של ועד הפועל

המצומצם שלנו בעז"ה[10]. הנ"ל[11]

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. בע"ה - בעזרת השם
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. בעז"ה - בעזרת השם
11. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** 'צעירי ישראל' בניו יורק

עכשיו הישיבה המרכזית בראש; נוספו תלמידים יקרים, ויש להתחיל בבנייה. בלונדון נוסד ועד לבניין הישיבה, ובשווייץ יש הסתדרות. כחומר ספרותי: 'אגרות הראיה', 'אורות', 'אורות התשובה'. בקרוב יסודר עיתון.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית.
- ועדים בלונדון ובשווייץ.
- ספרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' חנוכה ה'

יקירי לבבי חברי צעירי ישראל בנוייארק, הנאמנים לדגל קדשנו ירושלים, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק] שלו'[1] וברכה מקודש. לשמחת לבבי קבלתי את מכתבם היקר, ומקרב לב נאמן אברכם על אמון רוחם לקדושת שאיפותינו הקדושות הקשורות בהסתדרותנו הקדושה "ירושלים". ועל דבר פעולות הדרושות לשעה, הנה תוכן הישיבה המרכזית ["הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, "מרכז הרב"] הקדושה עומד הוא כעת בראש. מצאנו ב"ה[2] תלמידים יקרים נוספים, העתידים להיות בע"ה[3] גדולים בישראל, והננו צריכים להתחיל בעבודת הבנין. בלונדון נוסד ג"כ[4] ועד לבנין הישיבה וכלכלתה, והוא כמובן מקושר ביחוסים עם דגלנו ירושלים. במדינת שווייץ יש לנו הסתדרות סדורה. בתור חומר ספרותי ראוי להשתמש בספרים הנדפסים שלנו כמו אגרות ראיה, אורות, אורות התשובה, שישלחו לכם אי"ה[5]. ונקוה, שאורגן ספרותי [בטאון ספרותי] יסודר בקרוב לבאר את תכונתה של תנועתנו הקדושה ותעודתה, לחדש בפאר הדרת קדש את כל ערכי התחיה הלאומית ובנין עמנו בארץ ישראל. חזקו ואמצו ועשו חיל, ודי יצוה עליכם את ברכתו, ממכון הקודש מציון וירושלים אשר אהב סלה. אחרי קבלת תשובה על מכתבי זה הקצר, - שהנני כותבו טרם הספקתי לנוח כהוגן מעמל הדרך [לנוח כראוי מטרחת הדרך, אחרי שובו מסיורו באמריקה] -, וקבלת האורגנים שלכם, אקוה לכתב לכם ביתר ביאור.

והנני בזה חותם בברכת אחים מהר הקודש מירושלים.

אברהם יצחק הכהן קוק

1. שלו' - שלום
2. ב"ה - ברוך השם
3. בע"ה - בעזרת השם
4. ג"כ - גם כן
5. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** ועד 'הסתדרות ירושלים' בשווייץ

הרב קוק הגיע לירושלים ונתקבל באהבה. נוספו תלמידים למרכז, יסוד לישיבה המרכזית. הרב קוק מבקש שיתאגדו עם 'צעירי ישראל' בניו יורק, כשנים עשר אלף איש. ברכת רפואה לרב העיר.

עיקרי הדברים

- השיבה לירושלים.
- תלמידים חדשים.
- קשר עם צעירי ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' חנוכה ה'

לכבוד ועד הסתדרותנו הקדושה ירושלים בשויץ [סניף שווייץ של תנועת "דגל ירושלים"] וביחוד לכבוד ידידינו הרה"ח[1] המרומם מו"ה[2] מרדכי ד"ר[3] כהן [ד"ר מרקוס (מרדכי) כהן מבאזל, בנו של הרב אשר מיכאל (ארתור) כהן] שליט"א[4]

ומשפחתו היקרה, והיו"ר[5] היקר והנכבד מר ראקאווסקי שליט"א, שלו'[6] וברכה מקודש. אחדשה"ט[7] באה"ר[8] אתכבד בזה להודיע לאהובינו היקרים מבואנו ב"ה[9] שלם לעה"ק[10], ומצאתי את אהובינו כולם שמחים לקבל פני באהבה והדרת קודש. ותל"י[11] תלמידי מרכזנו החדשים ואשר נתוספו עליהם במשך זמן נדודי בגולה ברוכי ד' וראוים להיות לאבן הפנה ומוסד יקר בבנין הישיבה המרכזית לישראל בירושלים, [ישיבת "מרכז הרב"] שהננו הולכים לעסוק בחסדי ד' בבנינה והקמתה. ואתם אחי היקרים התחזקו נא בעבודת הקודש והרימו בכבוד את דגל ירושלים ברב עז והדר, והשתדלו להתאגד ביחד עם נאמני דגלנו אשר בנויארק, הם אגודת "צעירי ישראל", [ראו (כרך ד', אגרת ארס)] צעירים נחמדים שלמי אמונים, שמספרם בכללות יעלה בערך שנים עשר אלף כן ירבו, הנתונים באהבה והכרה חודרת בקדושת דגלנו הקדוש ירושלים וערכו הגדול, לבסס את כל תנועת התחיה הלאומית בבוסם קודש ואור יראת ד' ובינת קדש. מסרו נא ברכת שלומי ואהבתי הנאמנה לכבוד הרב המאוה"ג[12] לתורה ולתעודה, הגאבד"ק[13] שליט"א, השי"ת[14] ישלח לו מהרה רפואה שלמה בתוך שאר ח"י[15] ויאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה לעלות לציון ברנה דשן ורענן עם הרבנית הכבודה היקרה תחי'[16] וכא"ל[17] יתברכו ברב טוב סלה, כעתירת אוהבם הנאמן לעד חותם בברכה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. הרה"ח - הרב החסיד
2. מו"ה - מורנו הרב
3. ד"ר - דוקטור
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. והיו"ר - והיושב ראש
6. שלו' - שלום

7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ב"ה - ברוך השם
10. לעה"ק - לעיר הקודש
11. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
12. המאוה"ג - המאור הגדול
13. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
14. השי"ת - השם יתברך
15. ח"י - שמונה עשרה (18)
16. תחי' - תחיה
17. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** יהודי אמריקה, אוהבי ציון

נוסדה 'קרן בנין ירושלים', של סוחרים, עובדים וגדולי תורה, לקנות בתים ושכונות בירושלים ובכל הארץ. בזה 'דגל ירושלים' מתנוסס גם על בניין מעשי, והרב קוק קורא להצטרף.

עיקרי הדברים

- קרן בנין ירושלים.
- דגל ירושלים במעשה.
- קריאה להצטרף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ט"ז טבת תרפ"ה[2]

אחינו ב"י[3] אוהבי ציון וירושלים הצמאים לחצרות ד', ושואפים לבנין הקודש של עם ד' על אדמת קדשו, שלום וברכה מקודש. אחים יקרים - מאז אשר בדרך נחני ד' להתודע עמכם בקירוב מקום, ודיבור של חבה היה מצוי ביניכו לרומם את דגל הקודש דגל ירושלים, להשלים על ידו בקדושה ובטהרה את כל תנועת החיים, אשר מאת ה' היתה זאת בימינו לרומם קרן ישראל, ולהרחיב את גבולו על אדמת הקודש, מהעת ההיא כאשר עזרנו ד' לשוב אל הקודש, הנני עסוק בע"ה[4], למצא מפעלי קודש, אשר יעזרו להגשים בחיים יותר ויותר את עומק המהלך אשר לתחיית הקודש, ולהרים נס ודגל לבנין ארצנו ועיר קדשינו, ברוח אמונים, וברעיון קדוש מלא אמונת אומן. ועם זה חמוש ואזור בכח מפעל ובנין ממשי.

והנה מצאתי את שאהבה נפשי, אשר נוסדו יחד יחידי סגולה אנשי שם, אנשי מעשה ואנשי רוח, סוחרים מצויינים ועובדים חרוצים ועליהם גדולי תורה וגאוני עה"ק[5] ואה"ק[6] ת"ו[7], לכונן "קרן בנין ירושלים" [חברה לבניית שכונות ובתים בירושלים ובארץ ברוח התורה] להחל בעיר הקודש לבנית בתים רבים ושכונות קטנות עם גדולות, ולהרחיב את המפעל הקדוש על כל מלא רוחב ארצנו הקדושה, שמח לבי כי התנוצץ האור, ודגל ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שכבר הוא מתנוסס בכמה מקצעות רוחניים לחידוש החיים והמפעל הבונה בתחיית האומה והארץ, הנה הוא כעת מתנוסס גם כן על היסוד המעשי של בנין חרבות עיר אבותינו, ונשמות אה"ק[8] ע"פ[9] התקנות המבוארות בחוברות קרן בנין ירושלים הנ"ל[10]. בטוח אני בלב הטהור המלא רגש קודש וצפיית ישועה, שתכנסו כולכם לאגודת קודש הזאת.

לרומם את דגל ירושלים ואת תחיית הקודש אשר לעם ה בכל מלא הדרם, ומהרה יראו עינינו וישמח לבנו בבנין שלם כנה"י[11] ונפש אחיכם הנאמן המצפה לתשועת חומות וחיל במהרה בימינו אמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ה – השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. ב"י – בני ישראל
4. בע"ה – בעזרת השם
5. עה"ק – עיר הקודש
6. ואה"ק – וארץ הקודש
7. ת"ו – תבנה ותכונן
8. אה"ק – ארץ הקודש
9. ע"פ – על פי
10. הנ"ל – הנזכר לעיל
11. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** יהודי ארצות הברית וקנדה

אחד מסעיפי 'דגל ירושלים' הוא בניין העיר והרחבתה בבתים ושכונות. לשם כך נוסדה 'קרן בנין ירושלים', והשד"ר הרב מרדכי דוד סגל לוי נוסע אליהם; הרב קוק מבקש לתמוך.

עיקרי הדברים

- קרן בנין ירושלים.
- השד"ר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ה' שבט תרפ"ה[2]

אחינו היקרים, פארי גולת אריאל, [ישעיהו כט, א] בארצות הברית וקנדה יראו מהרה באורן ישועה לעם ד' הגוי כלו על אדמת קדשו. אחים חביבים, זה לי שנות מספר אשר הרימותי בעה"י[3] את דגל הקודש "דגל ירושלים", [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח] להאיר את קודש על דרכי התחיה הלאומית ובנין הארץ, כדי לרומם על ידו את כל הערך כולו של מפעלות ישובנו בארץ ישראל, לעיני כל ישראל ולעיני כל העמים, שטוביהם מביטים בהדרת קודש והתפלאות אמונים על הצעדים של ראשית צמיחת קרן ישועה לבית ישראל, ההולכת ומורגשת לעינינו על אדמת הקודש. ובתור אחד מהסעיפים הרבים אשר לרעיון הגדול של תחיית הקודש. האוצר בתוכן של התנועה הירושלמית, אשר דגל ירושלים מכריז עליה, הוא יסוד בנין עיר הקודש והרחבת פרבריה, ע"י[4] הוספת בתים רבים ושכונות חדשות, והסתעפות בנין פרברים במקומות שונים באה"ק[5], ע"י כחות נאמנים לקדושת ישראל במילואה. ולשם כך נוסד המוסד קרן בנין ירושלים [קרן שנוסדה לבניית שכונות חדשות בירושלים לשומרי מצוות] והשד"ר[6] [השליח דרבנן] הרב ר'[7] מרדכי דוד סגל לוי נסע בשביל מטרה קדושה זו למחניכם קודש, הבו נא אחים טהורי לב, שאו ידיכם קודש, לקחת חלק ממשי בבנין עיר הקודש והמחוזות לשם ד' וקדושת תוה"ק[8], ומהר יגלה ויראה אור חדש על ציון ונזכה כולנו מהרה לאורו, כנה"י[9] ונפש יקירכם מקודש.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. בעה"י - בעזרת השם יתברך
4. ע"י - על ידי
5. באה"ק - בארץ הקודש
6. והשד"ר - ו + השד"ר: השד"ר - שלוחא דרבנן (שליח לאסוף כספים)
7. ר' - רבי
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** מר יהושע גרוספוגל, עורך עיתון

תודה על העיתון, שהצליח למסור את עיקרי השאיפה. 'דגל ירושלים' הולך בהתאמה עם 'דגל ציון', אבל שומר על צביונו; ההשפעה על האנושות תבוא כששני הזרמים, הקודש והחול, יהיו באחדות. הישיבה העולמית היא אחד מיסודות התרבות, והרב קוק מבקש עזרה.

עיקרי הדברים

- תודה לעיתון.
- ציון וירושלים.
- הישיבה העולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ט שבט פ"ה

ידידי היקר החכם הנעלה מר יהושע גרוספוגל שליט"א[2] שלו'[3] וברכה מקודש.

בתודה רבה קבלתי את הגליונות של עתונך הנכבד, ותודה רבה לך ע"ו יקירי. הצלחת מאד ביחוד במסירות עיקרי הרעיונות ע"ד[4] תכניתה של שאיפתנו הכללית לתחית עמנו וארצנו. ברוך אתה וברוך טעמך [על פי שמואל א כה, לג] הטוב, מאד אשמח אם לפעמים תדירות תואיל בטובך לכתוב ע"ד משאת נפשנו הקדושה, שהיא תחית הקודש לישראל על אדמת הקודש, להשלים על ידה את התחיה החלונית לכל ערכיה, לשפרה ולעדנה ולהוסיף לה פאר ועצמה גם בדברים המעשיים התלויים בה: הרמת יסוד דגל ירושלים, ההולך יחד בהתאמה עם דגל ציון ["דגל ירושלים" מייצג את צד הקודש של התחייה, ו"ציון" (התנועה הציונית) את צד החול] המורם מאז, ובכל זאת הוא שומר את צביונו ואת זרם מהלכו המיוחד, לשאוף להרמת קרן כל קדש בישראל, בתוכן התחיה הלאומית, ועיניו למרחוק יביטו על ההשפעה המוכרחת לצאת מתוצאות תחיתנו הנפלאה הלאומית, על האנושיות כולה, בזמן שהיא תשא בתוכה את שני הזרמים באחדות, זרם הקודש וזרם החול, ציון וירושלים. אחד מהיסודות המעשיים התרבותיים שלנו היא הקמתה של "הישיבה העולמית לישראל בירושלים", [ישיבת "מרכז הרב"] שהחלונו ליסדה בעז"ה[5], וב"ה הולכת היא ומתפתחת, וממנה תקוה רבה לאור גדול בתוך מערכי התחיה הלאומית. יעשה נא ידידי כל אשר תשיג ידו לטובת אידיאלינו, אידיאליו, ואידיאלי כל ישרי לב וצופי ישועה באמת, בישראל ובאדם.

אנו צריכים הרבה אמצעיים בעד הכלכלה, ההוראה, ועוד בעד הבנין הגדול שהננו מתכוננים לגשת אליו בעה"י[6]. חזק יקירי ואמץ למען ד' ועמו, רוחו אשר עלינו ואור תורת חיים אשר נטע בתוכנו, וארץ חמדתו אשר הואיל לתת לנו לנחלת עולמים. הרבה הרבה מאד אקוה לדבר אליך חביבי, אבל כעת הנני מוטרד מאד, ואסתפק בקוצר אמרים. שלו' שלו' לך ולעוזריך מארץ חיים מהר הקודש מירושלים.

נאמנך באהבה

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. שלו' - שלום
4. ע"ד - על דבר
5. בעז"ה - בעזרת השם
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרפ"ה **נמען:** הרב יקותיאל אהרן קאמעלהאר

בקרוב יקבל את הוויזה. הרב קוק ישמח אם יצטרף לעבודת 'הסתדרות ירושלים' ולבניין הישיבה; העבודה רבה והאמצעים מצומצמים.

עיקרי הדברים

- ויזה.
- הזמנה להצטרף.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ב אדר ה'

שלו'[1] וברכה מקודש לכי'[2] ידי"ע[3] הרב הגאון הנודע לשו"ת[4] אוצר נחמד ושמן מו"ה[5] יקותיאל אהרן קאמעלהאר [הרב יקותיאל אריה קמלהר, מחבר וחוקר] שליט"א[6] אחדשה"ט[7] באה"ר[8]

הנני חושב שבקרוב יקבל כתר"ה[9] את הויזה שהשתדלנו לשלח לו. אשמח מאד אם ילוה מר לעבודת הקודש של רוממות דגל תחית הקודש בתנועת בנין אה"ק[10] בהסתדרותנו הקדושה ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] ובביצור בנין התכוננותה של הישיבה הקדושה שהחלנו ביסודה כעת בעה"י[11]. רבה העבודה מאד, והאמצעיים הם כי"כ[12] מצומצמים. אמנם מצפים אנו לרחמי שמים, שיתן בלב אחינו מקרוב ומרחוק להבין את רב הטוב הצפון בתנועתנו הקדושה הירושלמית בכלל, ובמגמת הישיבה הקדושה בפרט, ויהי נועם ד' עלינו לכונן מעשי ידינו לברכת עולמים לפלטת בית ישראל ולתפארת נצח לאה"ק[13] ועיקו"ת[14], אשר עיני כ"י אליהם כעת ביתר שאת, מבכל הזמנים אשר עברו עלינו בגלותנו הארוכה.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ואה"ר[15] כנה"ר[16] ונפש ידי"ע דוש"ת[17] מלונ"ח[18]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[19]: יסלח נא מר על קצור דברי, מרוב טרדא ועבודה ועם זה תודתי נתונה לכתר"ה[20] על ברכותיו הנאמנות לשובי אל הקודש בחסדי השי"ת[21],, ידי"ע הנ"ל[22].

1. שלו' - שלום
2. לכי' - לכבוד
3. ידי"ע - ידידו עוז
4. לשו"ת - לשם ולתפארת
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
10. אה"ק - ארץ הקודש

11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. כ"כ - כל כך
13. לאה"ק - לארץ הקודש
14. ועיקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
15. ואה"ר - ואהבה רבה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
18. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
19. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
20. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
21. השי"ת - השם יתברך
22. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרפ"ה **נמען:** הקונגרס הציוני

הרב קוק דורש שהקונגרס יקציב תקציב שנתי לצורכי הדת הציבוריים בכל מקומות הישוב; קיבוצים שאין בהם ישום תאר של רושם דת משה' - דבר שאין לסבול בארץ ישראל. עם רבני הארץ העריכו שצריך לפחות חמשת אלפים לירה לשנה, ותרשים מפורט יימסר. ויצמן הסכים לעיקרון.

עיקרי הדברים

- תקציב דתי שנתי.
- חמשת אלפים לירה.
- הסכמת ויצמן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' מנ"א[2] תרפ"ה[3]

לכבוד הכנסיה הציונית, [הקונגרס הציוני הארבעה עשר, שנערך בווינה בקיץ תרפ"ה] שלום רב. כנסיה נכבדה, תקבל נא את ברכתי להצלחת מפעליכם הטובים, לבנין עמנו וארצנו ולרומם קרן עם ד' על אדמת הקודש, ולעודד את רוחו, לתחית אמת, גם בכל פזוריו, אשר בגולה. ואחרי הברכה הנאמנה. הנני מתכבד להביע לכם את דרישתי המוחלטה, שהיא דרישת כל היהדות הנאמנה, המשתתפת בכחה ואונה, ברוחה ומפעליה, בבנין הארץ ובתחית האומה, שעל הכנסיה, מוטלת חובה כעת, להקציב תקציב שנתי, על כל סדרי חיי הדת הציבוריים, בכל מקומות הישוב שנוסדו, ושעתידים להוסד על ידי התעמולה הציונית. מציאותן של קהילות, של קיבוצים שלמים מישראל, ששום תאר של רושם דת משה ויהודית ["דת משה ויהודית" (כתובות עב), כלומר: שום סימן של חיי תורה] איננו ניכר בהם בכלל, זהו דבר מדאיב, ומהרס גם יחד, עיני ישראל כלות לראות כאלה, גם במקומות נדחים אשר בגלות. ובשום אופן לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל, במקום התחיה וצמיחת קרן הישועה הלאומית. אנכי נתיעצתי עם חברי הרבנים הגדולים שבא"י[4], היודעים כמוני את פרטי המצב של הישוב החדש והמתחדש ידיעה ברורה והסכמנו שעל השנה הבע"ל[5] הננו צריכים, בכדי לכונן את המעמדים הדתיים בצורה הגונה בכל רוחב הישוב, סך לא פחות מחמשת אלפים לירא.

אנחנו נמציא להועד הפועל, תרשים מפורט על מה ולמה צריכים ומוכרחים אנחנו לכל הסך הזה. כבר דברתי עם כבוד הנשיא ד"ר[6] ח. ויצמן [חיים ויצמן, נשיא ההסתדרות הציונית] בלונדון, ע"ד[7] כללותה של הדרישה הזאת של תקציב דתי, והסכים לדברי מתוך הכרה בהירה. חפצתי לשם הוצאתה של דרישה גדולה וקדושה זו, שהננו מקוים ממנה תוצאות לברכה לכל פעולותינו הלאומיות באי"י[8], לבא אל הכנסיה, אבל נתעכבתי מסיבות פרטיות, כבדות שעכבו את נסיעתי. אקוה שדברי אלה הברורים והמעטים ככמותם, יספיקו להוציא אל הפועל את הדרישה המחוייבת הזאת. וידי כל הבונים את בנין עמנו וארצנו תחזקנה בשם ד' אלקי ישראל הבוחר בציון וירושלים לעולמים.

כברכת אחיכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שבא"י - שבארץ ישראל
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. ד"ר - דוקטור
7. ע"ד - על דבר
8. באי"י - בארץ ישראל